

माणिकचन्द्र-दि०-जैनग्रन्थमालायास्त्रिशतितमो ग्रन्थः ।

श्रीमद्रविषेणाचार्यकृतं पद्मचरितम्

(द्वितीयखण्डं ।)

न्यायतीर्थपण्डितदरवारीलालेन साहित्यरत्नेन संशोधितम् ।

प्रकाशिका—माणिकचन्द्र-दिगम्बर-जैनग्रन्थमाला-समितिः ।

क्षेत्र, धीर नि० सं० २४५५, वि० सं० १९८५

मूल्यं रूप्यकद्वयम् ।

प्रकाशक-

नाथूराम प्रेमी,

माणिकचन्द्र जैन ग्रन्थमाला ।

हीराबाग, पो० गिरगाँव, बम्बई ।

ॐ

ॐ

ॐ

ॐ

ॐ

ॐ

मुद्रक--

विनायक बाळकृष्ण परांजपे,

नेटिव ओपिनियन प्रेस,

आंप्रेवाडी, गिरगाँव-बम्बई ।

द्वितीयखंडस्य पर्वसूची ।

४२३-४५४

पद्मविंशतितमं पर्व—सीताभामंडलोत्पत्त्यभिधानं	...	पृष्ठ-	१
सप्तविंशतितमं पर्व—म्लेच्छपराजयसंकीर्तनं	...	"	१५
अष्टाविंशतितमं पर्व—रामलक्ष्मणरत्नमालाभिधानं	...	"	२२
एकोनविंशतितमं पर्व—दशरथवैराग्यसर्वभूतहितागमाभिधानं	...	"	४५
त्रिंशत्तमं पर्व—भामंडलसमागमाभिधानं	...	"	५४
एकत्रिंशत्तमं पर्व—दशरथप्रव्रज्याभिधानं	...	"	६८
द्वात्रिंशत्तमं पर्व—दशरथरामभरतानां प्रव्रज्यावनराज्यप्रस्थानाभिधानं	...	"	८७
त्रयस्त्रिंशत्तमं पर्व—ब्रह्मकर्णोपाख्यानं	...	"	१०३
चतुस्त्रिंशत्तमं पर्व—बालिलित्योपाख्यानं	...	"	१२९
पंचत्रिंशत्तमं पर्व—कपिलोपाख्यानं	...	"	१३७
षट्त्रिंशत्तमं पर्व—वनमालाभिधानं	...	"	१५३
सप्तत्रिंशत्तमं पर्व—अतिवीर्यनिष्कमणाभिधानं	...	"	१६१

अष्टत्रिंशत्तमं पर्व—जितपद्मोपाख्यानं	१७४
एकोनचत्वारिंशत्तमं पर्व—वेशकुलभूषणोपाख्यानं	१८६
चत्वारिंशत्तमं पर्व—रामगिर्युपाख्यानं	२०५
एकचत्वारिंशत्तमं पर्व—जटायुरुपाख्यानं	२०९
द्वाचत्वारिंशत्तमं पर्व—दंडकारण्यनिवासाभिधानं	२२२
त्रिचत्वारिंशत्तमं पर्व—शंभूकवधाख्यानं	२३४
चतुश्चत्वारिंशत्तमं पर्व—सीताहरणरामविलापाभिधानं	२४४
पञ्चचत्वारिंशत्तमं पर्व—सीतावियोगदाहाभिधानं	२५६
षट्चत्वारिंशत्तमं पर्व—मायाप्रसाराभिधानं	२६५
सप्तचत्वारिंशत्तमं पर्व—विटसुमीवधाख्यानं	२८३
अष्टचत्वारिंशत्तमं पर्व—कोटिशिलाक्षेपणभिधानं	२९५
एकोनपञ्चाशत्तमं पर्व—हनूमत्प्रस्थानं	३१५
पंचाशत्तमं पर्व—महेन्द्रदुहितालसगमाभिधानं	३२४
एकपंचाशत्तमं पर्व—गन्धर्वकन्यालाभाभिधानं	३२९
द्विपंचाशत्तमं पर्व—हनूमत्संकान्तसुन्दरीकन्यालाभाभिधानं	३३३

त्रिपञ्चाशत्तमं पर्व—हनूमत्प्राभिगमनं	३४०
चतुःपञ्चाशत्तमं पर्व—लंकाप्रस्थानं	३६२
पञ्चपञ्चाशत्तमं पर्व—विभीषणसमागमाभिधानं	३६९
षट्पञ्चाशत्तमं पर्व—उभयदलप्रमाणविधानं	३७६
सप्तपञ्चाशत्तमं पर्व—रावणदलनिर्गमनं	३८०
अष्टपञ्चाशत्तमं पर्व—हस्तप्रहस्तयथाभिधानं	३८६
एकोनपष्टितमं पर्व—हस्तप्रहस्ततलनीलपूर्वभवानुकीर्तनं	३९०
पष्टितमं पर्व—विद्यालामः	३९३
एकपष्टितमं पर्व—सुग्रीवभामंडलसमाश्रान्तं	४०५
द्वापष्टितमं पर्व—शक्तिसंतापाभिधानं	४०७
त्रिपष्टितमं पर्व—शक्तिभेदरामविलापाभिधानं	४१६
चतुःपष्टितमं पर्व—विशल्यापूर्वभवाभिधानं	४१९
पञ्चपष्टितमं पर्व—विशल्यासमागमाभिधानं	४२८

षड्विंशतितमं पर्व ।

अतो जनकसंबंधं शृणु श्रेणिक ते परं । निवेदयामि यद्वृत्तं भवावहितमानस ॥ १ ॥
 भामिनी जनकस्यासीद्विदेहा नाम सुंदरी । गर्भनिर्वेदनं तस्याः प्रथैक्षित चिरं सुरः ॥ २ ॥
 जगद श्रेणिको नाथ तं गर्भं केन हेतुना । देवो ररक्ष विज्ञानुमेतमिच्छामि विष्वतां ॥ ३ ॥
 उवाच, गौतमो राजा नाम्ना चक्रध्वजोऽभवत् । स्थाने चक्रपुराभिरुधे भार्यो तस्य मनस्विनी ४
 तयोश्चित्तोत्सवापत्यं कन्या गुरुगृहे च सा । राज्ञ सितमुल्लेखैर्लखनी कर्णपूरिका ॥ ५ ॥
 राशं पुरोहितस्यास्य धूमकेवास्य पिंगलः । स्वाहाकुक्षिभवोधीते सुतस्तत्रैव पाठके ॥ ६ ॥
 विद्यालाभस्त्वयोनसीदन्योन्यहृतचेतसोः । विद्याधर्मावगाहश्च जायतेवहितात्मनां ॥ ७ ॥
 पुरासंसर्गतः प्रीतिः प्राणिनामुपजायते । प्रीतितोभिरतिप्राप्तिरतेर्विसंभसंभवः ॥ ८ ॥
 सद्भावात्प्राणयोत्पत्तिः प्रेमैवं पंचहेतुकं । दुर्मैचिं वध्यते कर्म पातकैरिव पंचभिः ॥ ९ ॥
 अथासौ ज्ञातसद्भावां तेन चित्तोत्सवा रंहः । न्हियतेस्म महास्या कीर्तिदुर्यशसा यथा ॥ १० ॥
 वूरं देशं यथाऽनायि तदाज्ञायि सुबंधुभिः । हता प्रमाददोषेण मोहेन सुगतिर्यथा ॥ ११ ॥

कन्यया मुदितधौरः पिंगलो घनवर्जितः । न विभाति यथा लोभी नृप्यया धर्मवर्जितः ॥ १२ ॥
 चिदग्धनगरं चापदुर्गमं परराष्ट्रिणां । वहिः कृत्वा कुटीं तत्र तस्थौ निस्वकपाटकः ॥ १३ ॥
 ज्ञानविज्ञानरहितस्तृणकाष्ठादिविक्रयात् । अनुरक्षति तां पत्नीं मग्नो दारिद्र्यसागरे ॥ १४ ॥
 पुत्रः प्रकाशसिंहस्य परराष्ट्रभयंकरः । जातोत्र प्रवरावल्यां राजा कुंडलमंडितः ॥ १५ ॥
 तेन दृष्टान्यदा बाला निर्यातेन कथंचन । हतश्च पंचभिर्बाणैर्मोरस्याभूत्सुदुःखितः ॥ १६ ॥
 प्रच्छन्नं श्रेयिता दूती तया रात्रौ नृपालयं । यथासीत्कमलामेला सुमुखस्य प्रवेशिता ॥ १७ ॥
 तया सह मुखं रेमे श्रुतः कुंडलमंडितः । उर्वश्या सह संरक्तो यथासीन्नलकूबरः ॥ १८ ॥
 ततः स पिंगलाख्योऽपि श्रांतः स्वगृहमागमत् । तामपश्यद्विद्यालार्थी मग्नो वैधुर्यसागरे ॥ १९ ॥
 विस्तीर्णेन किमुक्तेन सोयं विरहदुःखितः । न क्वचिद्भते सौख्यं चक्रारुद् इवाकुलः ॥ २० ॥
 हतभार्यो द्विजो दीनस्तं राजानमुपागमत् । ऊचे चान्विष्य मे राजन् पत्नीं केनापि चोरिता २१
 भीषितानां दरिद्राणामार्तानां च विशेषतः । नारीणां पुरुषाणां च सर्वेषां शरणं नृपः ॥ २२ ॥
 अमात्यं धूर्तमाहूय समायं पार्थिवोऽब्रवीत् । चिराय मा कृथा माम जायाऽस्यान्विष्यतामिति २३
 जगादेति च तत्रैकः सविकारेण चक्षुषा । सा दृष्टा पथिकैर्देव पैदिनस्थानवर्त्मनि ॥ २४ ॥

क्षांत्यार्याहुंदमध्यस्थां तपःकलुं समुद्यतां । चिनिवर्तयतां क्षिप्रं किं विरौपि ब्रज द्विज ॥ २५ ॥
 कौवा प्राव्रज्यकालोस्या दमत्यास्तरुणीं तनुं । वरस्त्रीगुणपूर्णाया हरंत्यास्तरुणं जनं ॥ २६ ॥
 इत्युक्ते द्विज उत्थाय बद्धा परिकरं दृढं । दधाव रंहसा विद्धो भ्रष्टाश्वतरको यथा ॥ २७ ॥
 पौदिने नगरेऽन्विष्य चैत्येषूपवनेषु च । अदृष्ट्वा पुनरागच्छद्विदग्धनगरं द्रुतं ॥ २८ ॥
 नृपाज्ञया नरैः क्रूरगलघातैः स तर्जनैः । यष्टिलोष्टप्रहारैश्च दूरं निर्वासितो भृशं ॥ २९ ॥
 स्थानभ्रंशं परिक्लेशमवमानं बधे तथा । अनुभूय परं दीर्घमध्वानं स प्रपन्नवान् ॥ ३० ॥
 रतिं न लभते क्वापि रहितः म्रियया तथा । शुष्यत्यहनि रात्रौ च पतितोऽप्राविचोरगः ॥ ३१ ॥
 विशालपंकजवनं दावाग्निमित्र पश्यति । सरोऽपि ग्राहमानोऽसौ दह्यते विरहाग्निना ॥ ३२ ॥
 एवं सुदुःखितमतिः पर्यटन् पृथिवीतले । नगरंस्थ स्थितं दूरं ददर्श गगनांबरं ॥ ३३ ॥
 आचार्यमार्यगुप्तिं च समेत्य रचितांजलिः । प्रणम्य शिरसा हृष्टो धर्मं शुश्राव तत्त्वतः ॥ ३४ ॥
 श्रुत्वा धर्मं मुनेः प्राप्तः स वैराग्यमनुचमं । प्रशशंस जिनेन्द्राणां शासनं शांतमानसः ॥ ३५ ॥
 अहो परममाहात्म्यो मार्गोयं जिनदेशितः । ममांधकारयातस्य यो भास्कर ह्वोदितः ॥ ३६ ॥
 प्रपथेहं जिनेन्द्राणां शासनं पापनाशनं । देहं निर्वापयाम्यद्य दग्धं विरहवद्विना ॥ ३७ ॥

ततः संवेगमापद्य गुरुणात्यनुमोदितः । कृत्वा परिग्रहत्यागं दीक्षां दैगंवरीमितः ॥ ३८ ॥
 तथापि विहरन् क्षोणीं सर्वसंगविवर्जितः । चिचोत्सवां सम्युक्तं जातुचित्प्रतिपद्यत ॥ ३९ ॥
 सरित्पर्वतदुर्गेषु श्मसानेष्वटवीषु च । वसन् स परमं चक्रे तपो विग्रहशोषणं ॥ ४० ॥
 न यस्य जलधेर्वाते काले खेदं गतं मनः । हेमंते हिमपंकेन वपुर्यस्य न कंपितं ॥ ४१ ॥
 पूष्णोर्यस्य करैर्यस्तापोऽणुरपि नो कृतः । स्मृत्वा सीदत्सतां जातु स्नेहस्य किमु दुष्करं ॥ ४२ ॥
 दह्यमानं तथाप्येव शरीरं विरहाग्निना । पुनर्विध्यापयज्जनवचनोत्करसीकरैः ॥ ४३ ॥
 अर्धदग्धतरुच्छायं तत्तस्य वपुरागतं । रमणीस्मरणेनोग्रतपसा च निरंतरं ॥ ४४ ॥
 आस्तां तावदिदं वक्ष्ये मंडितस्याधुनेहितं । कथा ह्यंतरयोगेन स्थिता रत्नावली यथा ॥ ४५ ॥
 अनरण्ये च राज्यस्थे वृत्तमेतन्नियुध्यतां । कथानुक्रमयोगेन कथ्यमानमतः शृणु ॥ ४६ ॥
 स्थानं दुर्गे समाश्रित्य मंडितेन वसुंधरा । विरोधितानरण्यस्य कुशीलेन यथास्थितेः ॥ ४७ ॥
 देशा उद्भासितास्तेन दुर्जनेन गुणा यथा । विरोधिताथ सामंता कपाय इव योगिना ॥ ४८ ॥
 नाशक्रोदनरण्यस्तं गृहीतुं क्षुद्रमप्यलं । आखोगिरिविलस्थस्य किं करोति मृगाधिपः ॥ ४९ ॥
 नक्तं दिवमशुष्यत्स तरपरो जयचितया । अनादरेण शारीरमपि कर्म प्रपन्नवान् ॥ ५० ॥

ततोऽसौ बालचंद्रेण सेनान्या जाल्पभाष्यत । उद्विग्न इव कस्मात्त्वं सततं नाथ लक्ष्यसे ॥ ५१ ॥
 उद्वेगकारणं भद्र मम मंडितकः परं । इत्युक्ते बालचंद्रेण प्रतिज्ञेयं समाश्रिता ॥ ५२ ॥
 राजन्न साधयित्वा वं पापं मंडितकं तव । सकाशं नागमिष्यामि व्रतमेतन्मया कृतं ॥ ५३ ॥
 इति राक्षः पुरः कृत्या संगरं रोपमुद्रहन् । बलेन चतुरंगेण सेनानी गंतुमुद्यतः ॥ ५४ ॥
 चित्तोत्सवासमायुक्तचित्तो युक्तान्यचेष्टितः । प्रमादबहुलो भिन्नमूलभृत्पक्षतायतिः ॥ ५५ ॥
 अज्ञातलोकनृचांतो मंडितः खंडितोद्यमः । हेलया बालचंद्रेण गत्वा बद्धो मृगो यथा ॥ ५६ ॥
 गृहीतबलराज्यं तं निर्वास्य विपयात्कृती । बालचंद्रोऽनरण्यस्य समीपं पुनरागमत् ॥ ५७ ॥
 ततस्तेन सुभृत्येन कृतसुस्थवसुंधरः । परं प्रमोदमापन्नोऽनरण्यः सुखमन्वभूत् ॥ ५८ ॥
 शरीरमाश्रयारी तु मंडितः पादचारकः । पर्यटन् धरणीं दुःखीं पश्चात्तापसमाहृतः ॥ ५९ ॥
 परिश्राप्याश्रमपदं श्रमणानां महात्मनां । नत्वा च शिरसाचार्यं धर्मं पत्रच्छ भावतः ॥ ६० ॥
 दुःखितानां दरिद्राणां वज्रितानां च वांधवैः । व्याधिसंपीडितानां च प्रायो भवति धर्मधीः ६१
 प्रात्रज्ये यस्य भगवन्, शक्तिर्जतोर्न विद्यते । परिग्रहपरस्यास्य धर्मः कश्चिन्न विद्यते ॥ ६२ ॥
 कथं वा मुच्यते पापैश्चतुःसंज्ञापरायणः । एतदिच्छामि विज्ञातुं प्रसीद व्याकुरुष्व मे ॥ ६३ ॥

गुरुः प्रोवाच वचनं धर्मः प्राणिदया स्मृता । मुच्यंते देहिनः पापैरात्मनिदाविगर्हणैः ॥ ६४ ॥
 हिंसायाः कारणं घोरं शुक्रशोणितसंभवं । पिशितं मा भक्षय त्वं शुद्धं चेद्धर्ममृच्छसि ॥ ६५ ॥
 प्राणिनां मृत्युमीरूणां मांसधर्मप्रसेविकां । पूरयित्वा ध्रुवं याति नरकं पापमानवः ॥ ६६ ॥
 शिरसो मुंडनं स्नानैर्विलिंगग्रहणादिभिः । नास्ति साधारणं जंतोर्मांसभक्षणकारिणः ॥ ६७ ॥
 तीर्थस्नानानि दानानि सोपवासानि देहिनः । नरकान्न परित्राणं कुर्वति पिशिताशिनः ॥ ६८ ॥
 सर्वजातिगता जीवा वांधवाः पूर्वजन्मसु । स्युरमी भक्षितास्तेन मांसभक्षणकारिणा ॥ ६९ ॥
 पश्चिमत्स्यमृगान् हंति परिषथं च तिष्ठति । यो नरोऽस्मादपि क्रूरान् मधुमांसाद्भति ब्रजेत् ॥ ७० ॥
 न वृक्षाज्जायते मांसं नोद्भिद्य धरणीतलं । नांभसः पद्मवन्नापि सद्द्रव्योभ्यो यथोपधं ॥ ७१ ॥
 पश्चिमत्स्यमृगान् हन्वा वराकान् त्रियजीवितान् । क्रूरैरुत्पाद्यते मांसं तन्नाश्रंति दयापराः ॥ ७२ ॥
 शून्येन वर्धितं यस्यां शरीरं तां मृतां सर्तां । महिषीं मातरं कष्टं भक्षयति नराधमाः ॥ ७३ ॥
 माता पिता च पुत्रश्च भित्राणि च सहोदराः । भक्षितास्तेन यो मांसं भक्षयत्यधमो नरः ॥ ७४ ॥
 इतः क्ष्मापटलं मेरोरधस्तात्सप्तमं स्मृतं । तत्र रत्नप्रभाभिख्ये देवा भवनवासिनः ॥ ७५ ॥
 सकंपायं तपः कृत्वा जायंते तत्र देहिनः । देवानामधमास्ते तु दुष्टकर्मसमन्विताः ॥ ७६ ॥

अधस्तस्याः शितेरन्या दारुणाः पद्च भूमयः । नारका यासु पापस्य भुञ्जते कर्मणः फलं ॥७७॥
 कुरूपा दारुणारावा दुःस्पर्शा ध्वातपूरिताः । उपमोज्झितदुःखानां कारणीभूतविग्रहाः ॥ ७८ ॥
 कुंभीपाकाख्यमाख्यातं नरकं भीमदर्शनं । नदी वैतरणी घांरा शालमलीकूरकंटकाः ॥ ७९ ॥
 असिपत्रवनच्छन्नाः क्षुरधाराश्च पर्वताः । ज्वलदग्निनिमास्तीक्ष्णलोहकीला निरंतरा ॥ ८० ॥
 तेषु ते तीव्रदुःखानि प्राप्नुवंति निरंतरं । प्राणिनो मधुमांसादिघातकाश्चासुधारिणां ॥ ८१ ॥
 नास्वर्धाङ्गुलमात्रोऽपि प्रदेशस्तत्र दुःखितैः । क्रियते नारकैर्घ्नत्र निमेषमपि विश्रमः ॥ ८२ ॥
 प्रच्छन्नमि तिष्ठाम इति ध्यात्वा पलायिताः । हन्यंते निर्देयरैर्नारकैरसुरैश्च ते ॥ ८३ ॥
 ज्वलदंगारकुटिले दग्धा मत्स्या इवानिले । विरसं विहिताक्रंदा विनिश्चित्य कथंचन ॥ ८४ ॥
 नारकाग्निभयग्रस्ताः प्राप्ता वैतरणीजलं । चंद्रक्षारोर्मिभूम्यो दह्यंते वह्नितोऽधिकं ॥ ८५ ॥
 असिपत्रवनं यातच्छायाप्रत्याशया हृतं । पतद्भिस्तत्र दार्यते चक्रखड्गदादिभिः ॥ ८६ ॥
 विच्छिन्ननासिकाकर्णस्कंधजंघादिविशहाः । कुंभीपाके नियुज्यंते चांतशोणितवर्षिणः ॥ ८७ ॥
 प्रपीड्यंते च यंत्रेषु क्षूरारावेषु विह्वला । पुनः शैलेषु भिद्यंते तीक्ष्णेषु विरसस्वराः ॥ ८८ ॥
 उल्लंघ्यंतेऽस्तितुंगेषु पादपेष्वंधकारिषु । ताड्यंते सुन्नराघातैर्महद्भिर्मस्तके तथा ॥ ८९ ॥

जलं प्रार्थयमानानां तृष्णार्तानां प्रदीयते । ताम्रादिकललं तेन दग्धदेहाः सुदुःखिताः ॥ ९० ॥
 भ्रुवते नास्ति तृष्णा न इत्यतोऽपि वलादमी । पाथ्यते तदतिक्रूरैः संदंशव्यावृत्ताननः ॥ ९१ ॥
 प्रयात्यभूतले भूयो वक्षस्याक्रम दीयते । तेषां निर्दग्धकंठानां दह्यते हृदयं पुनः ॥ ९२ ॥
 निष्क्रामंति परीतंति निर्भिद्य जठरं सह । ज्वलता कललेनाशु तेषां कलुषकर्मणां ॥ ९३ ॥
 परस्परकृतं दुःखं तथा भवनवासिभिः । नरका यत्प्रपद्यंते कस्तद्वर्णयितुं क्षमः ॥ ९४ ॥
 इति ज्ञात्वा महादुःखं नरके मांससंभवं । वर्जनीयं प्रयत्नेन विदुषा मांसभक्षणं ॥ ९५ ॥
 अत्रांतरे जगादैवं कुंडलस्त्रस्तमानसः । नाथाणुव्रतयुक्तानां का गतिर्दृश्यते वद ॥ ९६ ॥
 गुरुरूचे न यो मांसं खादत्यतिदृढव्रतः । तस्य वक्ष्यामि यत्पुण्यं सम्यग्दृष्टिर्निशेषतः ॥ ९७ ॥
 उपवासादिहीनस्य दरिद्रस्यापि धीमतः । मांसशुक्तेर्निवृत्तस्य सुगतिर्हस्तवर्तिनी ॥ ९८ ॥
 यः पुनः शीलसंपन्नो जिनशासनभावितः । सोऽणुव्रतधरः प्राणी सौधर्मादिषु जायते ॥ ९९ ॥
 अहिंसा प्रवरं मूलं धर्मस्य परिकीर्तितं । सा च मांसाच्चिवृत्तस्य जायतेत्यंतनिर्मला ॥ १०० ॥
 दयावान् संगवान् योऽपि म्लेच्छश्चांडाल एव वा । मधुमांसाच्चिवृत्तः सन् सोऽपि पापेन मुच्यते १०१
 ह्युक्तमात्रः स पापेन पुण्यं गृह्णाति मानवः । जायते पुण्यबंधेन सुरः सन्मनुजो यथा ॥ १०२ ॥

सम्यग्दृष्टिः पुनर्जंतुः कृत्वाणुव्रतधारणं । लभते परमान् भोगान् चिभुः स्वर्गनिवासिनां ॥१०३॥
 इत्याचार्यस्य वचनं श्रुत्वा कुंडलमंडितः । मंदभागतया शक्त्या रहितोऽणुव्रतेष्वपि ॥ १०४ ॥
 प्रणिपत्य गुरुं मूर्ध्ना मधुमांसविवर्जनं । जग्राह शरणोपेतं समीचीनं च दर्शनं ॥ १०५ ॥
 कृत्वा चैत्ये नमस्कारं गुरोर्दिग्धाससां तथा । निष्क्रान्तः सततो देशादिति चित्तानुपागतः १०६
 मातुः सहोदरो भ्राता कृतांतसमविक्रमः । ध्रुवं मे सीदतः सोयं भविष्यत्यवलंबनं ॥ १०७ ॥
 राजा श्रुत्वा पुनः शंभुं जेष्यामीति सुनिश्चितः । आशां बहन् प्रवृत्तोसावातुरो दक्षिणापथं १०८
 श्रमादिदुःखपूर्णस्य व्रजतोऽस्य शनैः शनैः । उदीयुर्व्याधयो देहे पपैरन्यमवाञ्जितैः ॥ १०९ ॥
 संधिषु छिद्यमानेषु भिद्यमानेषु मर्मसु । सर्वस्य जगतो व्राणं मरणं तस्य ढौकितं ॥ ११० ॥
 मुंचते समये तस्मिञ्जीवं कुण्डलमंडितः । तत्रैव ज्यवते देवः शेषपुण्यादिवश्रयुतः ॥ १११ ॥
 गर्भे चिचौ विदेहाया विधिना परियोजितौ । यस्य कर्मानुभावस्य विचित्रमिति चेष्टितं ॥११२॥
 एतस्मिन्नंतरे साधुकालं कृत्वा स पिंगलः । तपोवलान्महातेजा महाकालोऽसुरोभवंत् ॥ ११३ ॥
 भवनेऽवधिना स्मृत्वा धर्मस्य च फलोदयं । दध्यौ चित्तोत्सवा केति तावज्जज्ञे यथाविधि ११४
 दुष्टया किं तथा कृत्यं कासौ कुंडलमंडितः । येनाहं प्रापितोऽवस्थां विधुरां विरहार्णवे ॥११५॥

पत्न्यां जनकराजस्य गर्भमाश्रित्य मंडितः । साकमन्येन जीवेन विवेद स्थित इत्यसौ ॥११६॥
 क्षृतां तावदियं देवी युगलं किममानया । गर्भद्विततयोगिन्या मृतयास्ति प्रयोजनं ॥ ११७ ॥
 ततो निर्लुठितं संतं पापं मंडितकं ध्रुवं । नेष्यामि यदहं दुःखं ततमेव दुरीहितं ॥ ११८ ॥
 इति संचितयन् क्रुद्धः पूर्वकर्मानुबंधतः । देवो रक्षति तं गर्भं सन्मृदन् पाणिना करं ॥११९॥
 इति ज्ञात्वा धमं कर्तुं दुःखं जंतोर्न कस्यचित् । कालव्यवहितं तद्वि कृतमात्मन एव हि ॥१२०॥
 कालेनाथ सुतं देवी प्रसूता युगलं शुभं । सुतं दुहितरं चांते जहार पुथुकं सुरः ॥ १२१ ॥
 आस्फाल्य मारयाम्येनं शिलायां पूर्वमंडितं । इति ध्यातं पुरा तेन पुनरेवमचितयत् ॥ १२२ ॥
 धिग्मया चितितं सर्वं संसारपरिवर्द्धनं । जायते कर्मणा येन तत्कुर्वीत कथं बुधः ॥ १२३ ॥
 तृणस्यापि पुरा दुःखं श्रामण्येन कृतं मया । सर्वारंभनिवृत्तेन तपो विविधवाहिना ॥ १२४ ॥
 गुरोस्तस्य प्रसादेन कृत्वा धर्मं सुनिर्मलं । ईदृशीं द्युतिमाप्तोऽस्मि करोमि दुरितं कथं ॥१२५॥
 स्वल्पमप्यजितं पापं व्रजत्युपचयं परं । निमग्नो येन संसारे चिरं दुःखेन दहते ॥ १२६ ॥
 निर्दोषभावनो यस्तु दयावान् सुसमाहितः । स्थितं करतले तस्य रत्नं सुगतिसंज्ञकं ॥ १२७ ॥
 घृणावान् संप्रघार्येदं तमलंकृत्य बालकं । कुंडले कर्णयोस्स्य चक्रे दीप्तांशुमंडले ॥ १२८ ॥

पर्णलक्ष्मीं ततो विद्यां संक्रमय्य शिशोः सुरः । सुखदेशे विमुच्येनं गतो धाम मनीषितं ॥१२९॥
 नक्तं शक्त्या स्थितेनासावुद्याने नमसः पतन् । विद्याभूतेदुगतिना ददृशे सुखभाजनं ॥१३०॥
 उडुपातः किमेप स्याद्विद्युत्खंडोऽथवा च्युतः । वितवर्थेति सद्युत्पत्य ददृशे पृथुकं शुभं ॥१३१॥
 गृहीत्वा च प्रमोदेन देव्याः पुष्पवतीश्रुतेः । वरशय्याप्रसुप्तायां जंघादेशे चकार सः ॥ १३२ ॥
 ऊचे चैतां हृतस्थान उत्तष्टोत्तिष्ठ सुंदरि । किं शेषे बालकं पश्य संग्रसूतासि शोभिने ॥ १३३ ॥
 ततः कांतकरस्पर्शसौख्यसंपत्प्रबोधिता । शय्यातः सहसोत्तस्थौ सा विष्णूर्णितलोचना ॥ १३४ ॥
 अर्भकं च ददर्शोत्सुंदरं सुंदरानना । तस्यास्तदंशुजालेन निद्राशेषो निराकृतः ॥ १३५ ॥
 परं च विस्मयं प्राप्ता पप्रच्छ प्रियदर्शना । कयायं जनितो नाथ पुण्यवत्या स्त्रिया शिशुः ॥३६॥
 सोऽवोचद्दधिते जातस्तवार्यं प्रवरः सुतः । प्रतीहि संशयं मागास्त्वत्तो धन्या परा तु का ॥१३७॥
 सावोचत्प्रिय बंध्यास्मि कुतो मे सुतसंभवः । प्रतारितास्मि देवेन किं मे भूप प्रतार्यते ॥१३८॥
 सावोचद्देवि मा शंकां कार्पीः कर्मनियोगतः । प्रच्छन्नोऽपि हि नारीणां जायते गर्भसंभवः ॥३९॥
 सावोचदस्तु नामेवं कुंडले त्वतिचारिणी । ईदृशी मर्त्यलोकेऽस्मिन् सुरत्ने भवतः कुतः ॥१४०॥
 सोऽवोचद्देवि नानेन विचारेण प्रयोजनं । शृणु तथ्यं पतन्नेप गगनादाहृतो मया ॥ १४१ ॥

मया तु मोदितस्तेऽयं सुतः सुकुलसंभवः । लक्ष्मणानि वेदंत्यस्य महापुरुषभूमिकं ॥ १४२ ॥
श्रमं कृत्वापि भूयांसं भारमूढ्वा च गर्भजं । फलं तनयलामोऽत्र तत्रो जातं सुखं प्रिये ॥ १४३ ॥
कुक्षिजातोऽपि पुत्रस्य यः कृत्यं कुरुते न ना । अपुत्र एव कांतेऽसौ जायते रिपुरेव वा ॥ १४४ ॥
तव सोयमपुत्रायाः सति पुत्रो भविष्यति । अंतयानेन किं कृत्यमत्र वस्तुनि शोभने ॥ १४५ ॥
एवमस्त्विति संभाष्य देवी सूतिगृहं गता । प्रभाते सुतजन्मास्यास्तुष्ट्या लोके प्रकाशितं १४६
ततो जन्मोत्सवस्त्वस्य पुरेऽस्मिन् रथनूपुरे । संप्रवृत्तः समागच्छद्विस्मिताशेषवांधवः ॥ १४७ ॥
रत्नकुंडलभानूनां मंडले नयतो वृतः । प्रभामंडलनामास्य पितृभ्यां निर्मितं ततः ॥ १४८ ॥
अर्पितः पोषणायसौ धात्र्या लीलामनोहरः । सर्वांतःपुरलोकस्य करपद्ममधुत्रतः ॥ १४९ ॥
विदेहा तु हृते पुत्रे कुररीवत्कृतस्वना । बंधूनपातयत् सर्वांन् गंभीरे शोकसागरे ॥ १५० ॥
परिदेवनमेवं च चक्रे चक्राहतेय सा । हा वत्स केन नीतोऽसि मम दुष्करकारिणा ॥ १५१ ॥
विघृणस्य कथं तस्य पापस्य प्रसृतौ करौ । अज्ञानं जातमात्रं त्वां गृहीतुं ग्रावचेतसः ॥ १५२ ॥
पश्चिमायां इवाशायां संध्येवेयं सुता मम । स्थिता स तु परिप्राप्तो मंदायाः स्वर्गवत्सुतः ॥ १५३ ॥
ध्रुवं भवांतरे कोऽपि मया बालो वियोजितः । तदेव फलितं कर्म न कार्यं बीजवर्जितं ॥ १५४ ॥

मारितास्मि न किं तेन पुत्रचोरणकारिणा । पुलनासास्मि यद्बुद्धुःखं समागत्यार्धवेशसं (?) ॥ १५५ ॥
 इति तां कुर्वतीशुभैर्विह्वलां परिदेवनं । समाश्वासयदागत्य जनको निगदन्निदं ॥ १५६ ॥
 प्रिये मागाः परं शोकं जीवत्येव शरीरजे । हृतः केनाप्यसौ जीवन् द्रक्ष्यसे ध्रुवमेव हि ॥ १५७ ॥
 दृश्यते नैक्ष्यते भूयः पुनर्जीत्वयलोक्वयते । पूर्वकर्मानुभावेन जाये ! रोदिपि किं वृथा ॥ १५८ ॥
 व्रज स्वास्थ्ययमिमं लेखं सुहृदो नीययास्यहं । वार्ता दशरथस्येमां परिवेदयितुं प्रिये ॥ १५९ ॥
 सचाहं न सुतस्याशु करिष्याचो गवेपणं । प्रच्छाद्य धरणीं सर्वां चरोः कुशलचेष्टितैः ॥ १६० ॥
 दयितां सात्त्वयित्स्वयं लेखं मित्राय दत्तवान् । तं प्रवाच्य सशोकेन पूरितोऽति गरीयसा ॥ १६१ ॥
 महामन्वेषितस्ताभ्यां नासौ दृष्टो यदारभकः । मंदीकृत्य तदा शोकमस्युः कृच्छ्रेण वांधवाः १६२
 नासावासीज्जनस्तत्र पुरुषः प्रमदाथवा । यो न वाष्पपरीताक्षस्तच्छोकेन वशीकृतः ॥ १६३ ॥
 शोकचिस्मरणे हेतुर्वभूव सुमनोहरा । जानकी वंधुलोकस्य शुभशैशवचेष्टिता ॥ १६४ ॥

प्रमदयुपगतानां योपितामंकदेशे । पृथुतनुभवकांत्या लिपती दिक्सगृहं ॥

विपुलकमलपाता श्रीरिवासौ सुकंठा । शुचिहसितसितास्यावर्धतांभोजनेत्रा ॥ १६५ ॥

प्रमथति गुणसस्यं येन तस्यां समृद्धं । भजदखिलजनानां सौख्यसंभारदानं ॥

तदतिशयमनोशा चारुलक्ष्मान्वितांगा । जगति निगदितासौ भूमिसाम्येन सीता ॥ १६६ ॥
वन्दनजितशशांका पल्लवच्छायपाणिः । सितमणिसमतेजःकेशसंघातरम्या ॥

जितसमदनहंसद्वीगतिः सुन्दरश्रु-र्वकुल सुरभिषक्त्रा मोदद्वद्धालिवृन्दा ॥ १६७ ॥

अतिमृदुभुजमाला शक्रशस्त्रानुमध्या । प्रवरसरसरंभास्तंभसाम्यस्थितोकः ॥

स्थलकमलसमानोचुंगपृष्ठोज्वलांघ्रिः । प्रभवदतिविशालच्छायवक्षोजयुग्मा ॥ १६८ ॥

प्रवरभवनकुशिव्यत्युदारेषु कांत्या । विविधविहितमार्गा लब्धवर्णा परं सा ॥

सततमुपगतांतः सप्तकन्याशताना-मतिशयरमणीयं शास्त्रमार्गेण रेमे ॥ १६९ ॥

अपि दिनकरंदीप्तिः कौमुदी चंद्रकांतिः । सुरपतिमहिषी वा कापि वा सा सुभद्रा ॥

यदि भजति तदीयासंगशोभां कथंचि-न्नियतमतिमनोज्ञास्तास्ततो वेदनीयाः ॥ १७० ॥

विधिरिव रतिदेवीं कामदेवस्य बुद्ध्या । दशरथतनयस्याकल्पयत्पूर्वजस्य ॥

जनकनरपतिस्तां सर्वविज्ञानयुक्तां । ननु रविकरसंगस्योचिता पद्मलक्ष्मीः ॥ १७१ ॥

इत्यार्षे रविषेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते सीताभामंडलोत्पत्त्यभिधानं नाम पद्मविंशतितमं पर्व ।

अथ सप्तविंशतितमं पर्व ।

ततो मगधराजेंद्रशारुवृगांतविस्मितः । पप्रच्छ गणिनामग्न्यं नूतनप्रथयान्वितः ॥ १ ॥
 किं पुनस्तस्य माहात्म्यं दृष्टं जनकभूमृता । रामस्य येन सा तस्मै तेन बुद्ध्या निरूपिता ॥२॥
 ततः करतलासंगद्विगुणीभूतदंतभाः । जगौ गणधरो वाक्यं चिचप्रह्लादनाग्रहं ॥ ३ ॥
 शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि रामस्याक्लिष्टकर्मणः । यतः प्रकल्पिता कन्या जनकेन सुबुद्धिना ॥ ४ ॥
 दक्षिणे विजयार्द्धस्य कैलाशद्रेस्तयोचरे । अंतरंत्यंतवहवः संति देशा सहांतराः ॥ ५ ॥
 तत्रार्धवरो देशो निःसंयमनमस्कृतिः । निविदग्धजनो घोरम्लेच्छलोकसमाकुलः ॥ ६ ॥
 मयूरमालनगरे कृतांतनगुरोपमे । आंतरंगतमो नामेत्यर्द्धवर्षचारिणां ॥ ७ ॥
 पूर्वापरायतक्षोण्यां यावंतो म्लेच्छसंभवाः । कपोतशुककंबोजमांकनाद्याः सहस्रशः ॥ ८ ॥
 गुप्ता बद्धुविधैः सैन्यभीषणैर्विधिघायुधैः । आंतरंगतमं प्रीत्या परिवार्य ससाधनाः ॥ ९ ॥
 आर्यानिताञ्जनपदान् प्रचंडांतरंरहसः । उद्धासयंत आजगृरिति कारुण्यवर्जिताः ॥ १० ॥
 देशं जनकराजस्य ततो व्याप्तुं समुद्यताः । शलभा इव निशेषमुपप्लवविधायिनः ॥ ११ ॥

जनकेन च साकेतां युवानः प्रेषिता द्रुतं । आंतरंगतमं श्राप्तमृचुर्दशरथस्य ते ॥ १२ ॥
 विज्ञापयति देव त्वां जनको जनवत्सलः । पौलिग्य परचक्रेण समाक्रांतं महीतलं ॥ १३ ॥
 आर्यदेशः परिध्वस्ता म्लेच्छैरुद्वासितं जगत् । एकवर्णाः प्रजां सर्वां पापाः कर्तुं समुद्यताः ॥ १४ ॥
 प्रजासु विप्रनष्टासु जीवांसः किं प्रयोजनं । चित्यतामिति किं कुर्मो ब्रजामो वा कमाश्रयं ॥ १५ ॥
 किं वा दुर्गं समाश्रित्य तिष्ठामः समुहज्जनाः । नदीकीर्लीन्द्रभागान्वा गिरिं वा विपुलाह्वयं १६
 अथवा सर्वसैन्येन निकुंजगिरिमाश्रिताः । सन्निरुद्धाः समागच्छत्परसैन्यं भयानकं ॥ १७ ॥
 साधुगोश्रावकाकीर्णां प्रजामेतां सुविह्वलां । सम्यक् संधारयिष्यामस्त्यक्त्वा जीवं सुदुस्तहं ॥ १८ ॥
 अतो ब्रवीमि राजस्त्वं यच्चया पालयते मही । तव राज्यं महाभाग त्वमेव हि जगत्पतिः ॥ १९ ॥
 यजते भावतः संतो यावंतः श्रावकादयः । पंचयज्ञान् प्रधानेन ब्रीह्याद्यैर्यवबीजकैः ॥ २० ॥
 मुक्तिः क्षातिगुणैर्युक्ता यच्च ध्यानपरायणाः । तप्यंते सुतपो मोक्षसाधनं गगनांवराः ॥ २१ ॥
 महातश्च पुरस्कारा यच्चैत्यभवनादिषु । विधीयंतेऽभिषेकांश्च जिनानां क्षीणकर्मणां ॥ २२ ॥
 प्रजाः सुरक्षितास्त्वेतत्सर्वं भवति रक्षितं । ततश्च धर्मकामार्थाः प्रेत्य चेह च भूमृतां ॥ २३ ॥
 बहुकोपो नरेशो यः प्रीतः पालयति क्षितिं । परचक्राभिभूतश्च नावसादं समश्रुतं ॥ २४ ॥

द्विसा घर्मविहिनानां यच्छतां यागदक्षिणां । कुरुते पालनं यश्च तस्य भोगाः पुनर्भुवः ॥ २५ ॥
 धर्मार्थकाममोक्षाणामधिकारा महीतले । जनानां राजगुप्तानां जायते तेन्यथा कुतः ॥ २६ ॥
 नृपबाहुवलच्छायां समाश्रित्य सुखं प्रजाः । ध्यायंत्यात्मानमव्यग्रस्तथैवाश्रमिणो बुधाः ॥ २७ ॥
 यस्य देशं समाश्रित्य साधवः कुर्वते तपः । पष्ठमंशं नृपस्तस्य लभते परिपालनात् ॥ २८ ॥
 अथैवमिति तत्सर्वमुपश्रित्य नराधिपः । द्रुतं रामं समाहूय दातुं राज्यं समुद्यतः ॥ २९ ॥
 मुदितैः किंकरैरेरीयनानंदा समाहताः । आजग्मुः सचिवाः सक्रे गजत्राजिसमाकुलाः ॥ ३० ॥
 जायूनदमयान्कुंभान् गृहीत्वा वारिपूरितान् । बद्ध्वा परिकरं शूरां भासमानाः समागताः ॥ ३१ ॥
 चारुनूपुरनिस्वाना दधाना वेपमर्चितं । बल्लालंकारमादायः पटलेऽथागताः स्त्रियः ॥ ३२ ॥
 आटोपमीदृशं दृष्ट्वा किमेतदिति शब्दितं । रामं दशरथोऽवोचत्पालयेमां सुत क्षितिं ॥ ३३ ॥
 रिपुचक्रमिहायातं यद्वैरपि दुर्जयं । विजेष्ये तदहं गत्वा प्रजानां हितकाम्यया ॥ ३४ ॥
 ततो राजीवनयनो रायवो नृपमब्रवीत् । किमर्थं तात संरंभमस्थाने प्रतिपद्यसे ॥ ३५ ॥
 किं कार्यं पशुसंज्ञैस्त्वरसंभार्यैर्दुरात्मभिः । येषामभिमुखीभावं प्रयासि रणकांक्षया ॥ ३६ ॥
 नखाखूनां विरोधेन धुभ्यंति वरवारणाः । नचापि तूलदाहार्यं सन्नहति विभावसुः ॥ ३७ ॥

तत्र प्रयातुमस्माकं युज्यते यच्छ शासनं । इत्युक्ते हर्षितांगस्तं परिष्वज्य पिताब्रवीत् ॥ ३८ ॥
 त्वं बालः सुकुमारांगः पद्म पद्मनिभेक्षणः । कथं तां सहसे जेतुं न प्रत्येभ्यहमर्भकः ॥ ३९ ॥
 सोऽज्वोचत्सद्यमुत्पन्नो भृशमल्पोऽपि पावकः । कक्षं दहति विस्तीर्णं महद्भिः किं प्रयोजनं ॥ ४० ॥
 बालः सूर्यस्तमो घोरं द्युतिः क्रुधगणस्य च । एको नाशयति क्षिप्रं भूतिभिः किम्प्रयोजनम् ॥ ४१ ॥
 ततः सहृष्टरोमांगो नृपो दशरथः पुनः । प्रमोदं परमं प्राप्तो विपादं च सवाष्पदृक् ॥ ४२ ॥
 सत्वत्यागादिदृचीनां क्षत्रियाणामियं स्थितिः । उत्सहते प्रयातुं यद्विहातुमपि जीवितं ॥ ४३ ॥
 अथवा क्षयमप्राप्ते जंतुरायुषि नाश्नुते । मरणं गहनं प्राप्तः परं यद्यपि जायते ॥ ४४ ॥
 इति चिरयतस्तस्य कुमारो रामलक्ष्मणौ । पितुः पादाब्जयुगलं प्रणम्योपगतौ बहिः ॥ ४५ ॥
 ततः सर्वास्त्रिकुशलौ सर्वशास्त्रविशारदौ । सर्वलक्षणसंपूर्णौ सर्वस्य प्रियदर्शनौ ॥ ४६ ॥
 चतुरंगबलोपेतौ पूर्यमाणौ विभूतिभिः । संप्रयातौ रथाह्वदौ दीप्यमानौ स्वतेजसा ॥ ४७ ॥
 पूर्वमेव तु निर्यातौ जनकः सोदरान्वितः । अंतरं योजने द्वेच परसैन्यस्य तस्य च ॥ ४८ ॥
 शत्रुशब्दमभृक्षंतौ जनकस्य महारथाः । विविशुम्लेच्छसंघातं मेघधृदमिव ग्रहाः ॥ ४९ ॥
 प्रवृत्तश्च महाभीमः संग्रामो रोमहर्षणः । वृहत्प्रहरणाटोप अरियम्लेच्छभटाकुलः ॥ ५० ॥

जनकः कनकं दृष्ट्वा परं गहनमागतं । अचोदयदतिक्रुद्धो दुर्वाकरिणां घटां ॥ ५१ ॥
 वर्धरेस्तु महासैन्यैर्भद्रभैः पुनः पुनः । भीमैर्जनकराजोऽपि दिक्षु सर्वासु वेष्टितः ॥ ५२ ॥
 एतस्मिन्नंतरे प्राप्तः पथः सौमित्रिणा सह । अपारं गहनं सैन्यमपश्यचारुलोचनः ॥ ५३ ॥
 दृष्ट्वा तस्य सितच्छत्रं विशीर्णां शत्रुवाहिनी । तमसां संततिः स्फूर्तिः पौर्णमासीविभुं यथा ५४
 आथासितश्च वाणैर्धैर्जनको ध्वस्तकंकटः । तेन जंतुर्यथा दुःखी घर्मेण जगदायुषा ॥ ५५ ॥
 राघवो रथमारूढो युक्तं चपलवाजिभिः । कवचोद्योतितवपुः हारकुंडलमंडितः ॥ ५६ ॥
 धनुरायतमास्थाय शरपाणिर्हरिध्वजः । प्रकीर्णकोलवणच्छत्रो घरणीधीरमानसः ॥ ५७ ॥
 प्रविशन् विपुलं सैन्यं लीलया लोकत्रत्सलः । सुभटैः पूर्यमाणः सन् भात्यर्क इव रश्मिभिः ५८
 संरक्ष्य जनकं प्रीतः कनकं च यथाविधि । बलं विध्वंसयच्छत्रैरिभवत्कदलीवनं ॥ ५९ ॥
 तथैव लक्ष्मणस्तत्र वाणानाकर्णसंहतान् । वयर्ष वायुना नुद्वः सागरे जलदो यथा ॥ ६० ॥
 निशितानि च चक्राणि शूर्तींश्च कनकानि च । शूलं क्रकचनिर्घतान्येवमाद्यान्यचिक्षिपत् ॥ ६१ ॥
 सौमित्रिशुननिपुक्तैस्तैः पतद्भिरितस्ततः । म्लेच्छेदेहानि कृत्यंते द्रुमाः परशुभिर्यथा ॥ ६२ ॥
 मृदान् शूबरसैन्येऽस्मिन्वाणैर्निभिन्नवक्षसः । केचिच्छिन्नशुजप्रीवा निपतंति सहस्रशः ॥ ६३ ॥

ततः पराद्दुषुपीभूता लोककंटकयाहिनी । तथापि लक्ष्मणस्तेपामनुधावति पृष्ठतः ॥ ६४ ॥
 अनिवार्यं समालोक्य तं सौमित्रि मृगाधिपं । अपरे म्लेच्छशार्दूला समंतात्क्षोभमागताः ॥ ६५ ॥
 बृहद्वादित्रिनिर्घोषैः कुर्वाणा भैरवं रवं । चापासिचक्रबहुला कृतसंघातपंक्तयः ॥ ६६ ॥
 रक्तवस्त्राग्निरस्ताणाः केचिद्बर्धरधारिणः । असिधेनुकराः क्रूरा नानावर्णागधारिणः ॥ ६७ ॥
 केचिन्निर्घ्राजनच्छाया शुष्कपत्रत्विपोऽपरे । केचित्कर्दमसंकाशाः केचित्ताम्रसमत्विषः ॥ ६८ ॥
 कटिद्युमणिप्रायाः पत्रचीवरधारिणः । नानाधातुविलिप्तांगा मंजरीकृतशेखराः ॥ ६९ ॥
 चराटकामदशना विशालपिठरोदराः । विरेजुः सैन्यमध्यं ते कुटजा इव शुष्पिताः ॥ ७० ॥
 अपरे श्वरा रेजुर्भाषिणायुधपाणयः । पीनजंघायुजस्कंधा अशुरा इव दर्पिताः ॥ ७१ ॥
 निर्देया पशुभासादो मूढाः प्राणिवधोद्यताः । आरभ्य जन्मनः पापाः सहसारभ्यकारिणः ७२
 पराहमहिषव्याघ्रवृककंकादिकेतवः । नानायानच्छदच्छास्तत्सामंता सुर्भाषणाः ॥ ७३ ॥
 नानायुदकृतध्वांता मारुवेगपदातयः । सागरोमिनिभाथंद्रा नानाभीषणनिस्वनाः ॥ ७४ ॥
 लक्ष्मणश्माधरं चञ्चु दुग्धाः शरदनीरदाः । निजसामंतवातेन प्रेरिताः पुरुंहसः ॥ ७५ ॥
 अथावहृलक्ष्मणस्तेषां निपाताय समुद्यतः । यथा नदत्समूहानां महोवेगो गजाधिपः ॥ ७६ ॥

मृधमाना निपेतुस्ते स्वीरेव सुधातले । विदुद्दुयुरसंख्याश्च भीत्या विकृतमूर्तयः ॥ ७७ ॥
 ततः साधरयन् संन्यमांतरंगतमो नृपः । समं सकलसैन्येन लक्ष्मणाभिमुखं स्थितः ॥ ७८ ॥
 तेनाभ्यागतमात्रेण प्रवृत्ते भैरेवे मृधे । लक्ष्मणस्य धनुश्छिन्नं वाणीः संततवर्षिभिः ॥ ७९ ॥
 कृपाणं यावदादत्ते लक्ष्मणो विरथीकृतः । समीरणजवाचावत्पद्मो रथमचोदयत् ॥ ८० ॥
 लक्ष्मणस्योपनीतश्च रथोऽन्यः क्षेपवर्जितः । अपारमदहत्सैन्यं रामः कक्षमिवानलः ॥ ८१ ॥
 कांश्चिच्छेद वाणोर्धैः कांश्चित्कनकतोमरैः । चक्रैः शिरांसि केषांचित्कुचितोष्ठान्यपातयत् ८२
 ननाश भयपूर्णा च यथासंस्लेच्छवाहिनी । विध्वस्तचामरच्छत्रध्वजचापसमाकुला ॥ ८३ ॥
 निमिपांतरमात्रेण रामेणाक्लिष्टकर्मणा । म्लेच्छा निराकृता सर्वे कपाया इव सायुना ॥ ८४ ॥
 आगतो यश्च सैन्येन निष्पारेणोदार्थिर्यथा । भीतोश्चेर्दशभिः सोयं म्लेच्छराजो चिनिस्मृतः ॥ ८५ ॥
 पराङ्मुखीकृतैः कर्लवैः किमेभिनिहृतरिति । सौमित्रिणा समं रामः क्रुती निववृते सुखं ॥ ८६ ॥
 अमी भयाकुला म्लेच्छा विहाय विजिगीषुतां । आश्रित्य सहाविध्याद्रीन् समयेनावतस्थिरे ८७
 कंदमूलफलादारास्तत्यजू रौद्रकर्मतां । राघवाद्भयमापन्ना वैनतेयादिवोरगाः ॥ ८८ ॥
 सायुजः सायुजं पद्मो विग्रहे शांतविग्रहः । विसर्ज्य जनकं हृष्टं जनकामिमुखोगमत् ॥ ८९ ॥

प्रजातपरमानंदा रोमविस्मितमानसा । रराज पृथिवी सर्वा भूत्या कृतयुगे यथा ॥ ९० ॥
धर्मार्थकामसंसर्कैः पुरुषैर्भूषितं जगत् । व्यतीतहिमसरोर्धेनध्वत्रंवरं यथा ॥ ९१ ॥
माहात्म्यादमुतो राजन् दुहिता लोकसुंदरी । जनकेन प्रसन्नेन राघवस्य प्रकल्पिता ॥ ९२ ॥

किं वात्रकृत्यं बहुभाषितेन । श्री श्रेणिक स्वं ननु कर्म पुतां ॥

समागते गच्छति हेतुभावं । वियोजने वा सुजनेन माकं ॥ ९३ ॥

सोयं महात्मा शुब्दे समस्ते । गतः प्रतापं परमं सुभाग्यः ॥

गुणैरनन्यप्रमितैरुपेतो । रविर्यथोद्भूतपरो मयूखः ॥ ९४ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्म-चरिते म्लेच्छपराजयसंकीर्तनं नाम सप्तविंशतितम पर्वम् ।

अथाष्टाविंशतितमं पर्वम् ।

ईदृक् पराक्रमाकृष्टो नारदः पुहविस्मयः । धृतिं न लभते कापि राससंकथया विना ॥ १ ॥
श्रुतश्च तेन वृत्तांतो रामस्य किल मैथिली । पित्रा दातुमभीष्टेति प्रकृष्टा सर्वविष्टये ॥ २ ॥

अचितयच्च पश्यामि कन्यां तामद्य कीदृशीं । शोभनैर्लक्षणैरेन रामस्य परिकल्पिता ॥ ३ ॥
 पद्मगर्भदलं यस्मिन् कृत्वा स्तनवटे रहः । मत्कांत्या सदृशा नेदमिति बुद्ध्यावलोकते ॥ ४ ॥
 समये नारदस्त्वस्मिन् सीतालोकनलालसः । विशुद्धहृदयः प्रापदारुरोहं च तद्गृहं ॥ ५ ॥
 ततो दर्पणसंक्रांतं जटाशुकुटभीषणं । नारदीये वपुर्वीक्ष्य कन्या त्राससमाकुला ॥ ६ ॥
 हा मातः कोयमत्रेति कृत्वा प्रस्खलितं स्वनं । विवेश गर्भमवनं वेपमानशरीरिका ॥ ७ ॥
 नारदोऽनुपदं तस्याविशन्नतिकुतूहलः । नारीभिर्द्वारपालीभिः सावष्टुभमरुध्यत ॥ ८ ॥
 यावत्तस्य च तासां च कलहो वर्तते महान् । तावच्छब्देन संप्राप्नुनाः खड्गघनुर्धराः ॥ ९ ॥
 गृहतां गृहतां कोयं कोयमित्युद्धतस्वनाः । कुंचितोष्ठान्नरान् दृष्ट्वा सद्यस्त्रान् हंतुमुद्यताम् ॥ १० ॥
 नारदः परमं विभ्रद्भयमुत्कटवेपथुः । ऊर्ध्वरोमा खमुत्पत्य विश्रांतोष्ठापदाचले ॥ ११ ॥
 अचितयच्च हा कष्टं प्राप्तोऽस्मि जननं पुनः । निष्क्रांतोऽस्मि महादावात्पक्षी ज्वालाहतो यथा १२
 शनैः शनैस्ततः कंपं तदिग्न्यस्तेक्षणोऽनुचत् । ममार्जं च ललाटस्थान् स्वेदविंदून् स्थवीयसः १३
 समादधे स्खलत्पाणिर्जटाभारं समाकुलं । मुहुः स्मृत्वा च निश्वासान्मुमुचे दीर्यवेगिनः ॥ १४ ॥
 ततः स्वैरं भयान्मृष्टो दध्यावेवं प्रकोपवान् । निश्चितस्थितशेषांगो मूर्धानं कंपयन्मनाक् ॥ १५ ॥

अदुष्टमानसः पश्यन् यातो रूपदिदृक्षया । रामानुरागतः प्रापमवस्थां मृत्युगोचरां ॥ १६ ॥
 अहो प्रौढकुमार्यास्तंचेष्टितं द्रुष्टविभ्रमं । गृहीतोऽस्मिं नयनैप कृतांतसदृशैर्नरैः ॥ १७ ॥
 क्व मे पापाधुना याति व्यसने पातयामि तां । नृत्याम्यातोद्युक्तोऽपि किमुततोद्यंसंयतः ॥ १८ ॥
 विचित्रैवें द्रुतं गत्वा नगरं रथनूपुरं । सीतारूपं पटे न्यस्य प्रत्यक्षमिव सुंदरं ॥ १९ ॥
 चकारोपवने चंद्रगते क्रीडनसन्ननि । उत्सृत्य च वहिस्तस्थौ पुरस्याप्रकटात्मकः ॥ २० ॥
 अन्यदाप तमुद्देशं कुमारैर्वहुभिः समं । भ्रामंडलकुमारोसौ रममाणः समाययौ ॥ २१ ॥
 तत्राज्ञानात्समालोक्य स्वसारं चित्रगोचरां । द्वीश्रुतिस्पृतिमुक्तात्मा द्राक् प्रभामंडलोऽभवत् २२
 ततः शोचति निश्वासान्मुंचेत्यंतमापतान् । शुष्यति धिपति स्रस्तं गात्रं यत्र क्वचिद्भुतं ॥ २३ ॥
 न रात्रौ न दिवा निद्रां लभते ध्यानतत्परः । उपचारेण कांतेन न जातु सुखमश्नुते ॥ २४ ॥
 पुष्पाणि गंधमाहारं द्वेष्टि क्ष्वेडं यथा भृशं । करोति लोठनं भूयः संतापी जलहृष्टिमे ॥ २५ ॥
 मौनमाचरति स्मित्वा करोति च कथां-मुहुः । सहसोचिष्ठति व्यर्थे याति भ्रूयो निवर्तते ॥ २६ ॥
 ततो गृहगृहीतस्य सदृशस्तैर्विचेष्टितैः । ज्ञातं तदातुरत्वस्य कारणं मतिशालिभिः ॥ २७ ॥
 जगद्भूवमन्योन्त्यं कन्येयं केन चित्रिताः । पटोऽत्र निहितो गेहे स्याद्वा नारदचेष्टितं ॥ २८ ॥

ततः श्रुत्वा कुमारं तमाकुलं स्वैन कर्मणा । नारदस्तस्य शंभूनां विस्रब्धो दर्शनं ददौ ॥ २९ ॥
 आदेरेण च तैः पृष्टः कृतपूजानमस्कृतिः । मुने कथय कन्येयं दृष्टा क्व भवतेदृशी ॥ ३० ॥
 महोरगांगना किं स्याद्भवेत्किंवा विमानजा । मर्त्यलोकं समायाता त्वया दृष्टा कथंचन ॥ ३१ ॥
 अवद्वारस्ततोऽधोचद्विनयं परमं महत् । भूयो भूयः स्वयं गच्छद्विस्मयं कंपयन् शिरः ॥ ३२ ॥
 अस्त्यत्र मिथिला नाम पुरी परमसुंदरी । इंद्रकैतोःस्तुतस्तत्र जनको नाम पार्थिवः ॥ ३३ ॥
 विदेदेति प्रिया तस्य मनोबंधनकारिणी । गोत्र सर्वस्वभूतेयं सतिति दुहिता तयोः ॥ ३४ ॥
 निवेद्यैवमसी तेभ्यः कुमारं पुनरुक्तवान् । बाल मा याः विपादं त्वं तत्रेयं सुलभैव हि ॥ ३५ ॥
 रूपमात्रेण यातोसि किमस्या भावमीदृशं । ये तस्या विभ्रमा मद्र ! क्रस्तां वर्णयितुं क्षमः ३६
 तथा चित्तं समाकृष्टं तर्वेति किमिहाद्भुतं । धर्म्यध्याने दृढं बद्धेऽभुनीनामपि सा हरेत् ॥ ३७ ॥
 आकारमात्रमत्रैतत्तस्या न्यस्तं मया पटे । लावण्यं यत्तु तत्रस्या तस्यामेवैतदीदृशं ॥ ३८ ॥
 नवयौवनसंभूतकांतिसागरवीचिषु । सा तिष्ठति तरंतीव संसक्तस्तनकुंभयोः ॥ ३९ ॥
 तस्या शोणी वरारोहा कांतिसंप्लावितानुका । वीक्षितोन्मूलयस्त्वांतं समूलमपि योगिनां ॥ ४० ॥
 सुक्त्वा भवंतमन्यस्य सेयं कस्योचिता भवेत् । यत्नं वस्तुनि कुर्वन्नाजायतां योग्यसंगमः ॥ ४१ ॥

इत्युक्त्वा चरितार्थः सन्नारदोऽगान्मनीषितं । दध्यौ भामंडलोप्येवं स्मरसावकताडितः ॥ ४२ ॥
 क्षेपिष्टं प्रमदारत्नं न लभेयं यदीदृशं । न जीवेयं तदावश्यं स्मराकुलितमानसः ॥ ४३ ॥
 धारयन्ती परां कांतिमियं मे हृदयं स्थिता । कथं च कुरुते तापमग्निज्वालेव सुंदरी ॥ ४४ ॥
 दहति त्वन्मेवाकौ बहिरंतश्च मन्मथः । अंतद्विरस्ति सूर्यस्य मन्मथस्य न विद्यते ॥ ४५ ॥
 द्रयमेव ध्रुवं मन्ये प्राप्तव्यमधुना मया । तथा वा संगमः साकं मरणं वा स्मरेषुभिः ॥ ४६ ॥
 अनारतमतिध्यायन्नयनं शयने न च । न प्रासादे नचोद्याने धृतिं भामंडलोऽगमत् ॥ ४७ ॥
 स्त्रियोऽथ नारदं मत्वा कुमारसुखकारणं । स संभ्रमं समुद्दिष्ट्वा पितुरस्य न्यवेदयत् ॥ ४८ ॥
 तथानर्थसमुद्रेन नारदेनाहता पटे । चित्रीकृत्यांगना क्वापि रूपातिशययोगिनी ॥ ४९ ॥
 समालोक्य कुंमारस्तां विह्वलीभूतमानसः । धृतिं न लभते क्वापि त्रपया दूरमुज्झितः ॥ ५० ॥
 मुहुस्तामीधते कन्यां सीताशब्दं समुच्चरत् । करोति विविधां चेष्टां वायुनेव वशीकृतः ॥ ५१ ॥
 उपायार्थित्यतामाशु तस्योत्पादयितुं धृतिं । यावन्न मुच्यते प्राणैर्भोजनादिपराद्बुधः ॥ ५२ ॥
 ततश्चंद्रगतिः श्रुत्वा वार्तामेतां समाकुलः । आगत्य कांतया साकं सुतमेवमभाषत ॥ ५३ ॥
 मज सर्वाः क्रियाः पुन सुचेता भोजनादिक्वाः । अयं वृणोमि तां कन्यां भवतो मनसि स्थितां ॥

परिशात्यं सुतं कान्तां रहस्यद्रायणोऽवदत् । प्रमोदं च विपादं च विस्मयं च वहन्निदं ॥ ५५ ॥
 आर्यं विद्याभृतां कन्याः संत्यज्य प्रतिमोज्जिताः । भ्रूगोचराभिसंबन्धः कथमस्मासु युज्यते ५६
 क्षमागोचरस्य निलयं गतुं वा युज्यते कथं । यदा वा तेन नो दत्ता मुलच्छाया तदा तु का ५७
 तस्मात्केनाप्युपायेन कन्यायाः पितरं प्रियं । इदं नययाम्याशु नान्यः पंथा विराजते ॥ ५८ ॥
 नाथ युक्तमयुक्तं वा त्वमेव ननु मन्यते । तथापि तावकं चाक्यं समापि हृदयंगमं ॥ ५९ ॥
 ततश्चपलवेगाख्यं भृत्यमाहूय सादरं । कर्णजायेन विज्ञातं वृत्तान्तमकरोन्नृपः ॥ ६० ॥
 आश्वादानेन तुष्टोऽसौ मिथिलां त्वरितो ययौ । हृष्टहंसयुवामोदसूचिंतामिव पद्मिनीं ॥ ६१ ॥
 अयतीर्माचिराद्यारुससिन्धेयमुपाश्रितः । वित्रासयित्तुमुद्युक्तो गोमहिषथवारणान् ॥ ६२ ॥
 देशघाते यथा यातः समाक्रन्दस्तदापरः । शुश्राव च जनौघेभ्यो जनकस्तद्विचेष्टितं ॥ ६३ ॥
 निर्ययौ च पुराद्युक्तः प्रमोदोद्वेगकौतुकैः । ईक्षां चक्रे च तं सति नवयौवनसंगतं ॥ ६४ ॥
 उदमानं मनोयोगं मास्वत्प्रवरलक्षणं । प्रदक्षिणमहावतं तनुवक्त्रोदरं बलं ॥ ६५ ॥
 सुशक्त्यग्निर्दृग्गानां कुर्वाणमिद्य ताडनं । पृथग्जनैर्दुरारोहं दधतं प्रोथुवेपथुं ॥ ६६ ॥
 ततः शुद्धः प्रमोदः सन् जगाद जनको मुहुः । ज्ञायतामिद्य कस्याश्चः प्राप्तो निर्दामितामिति ६७

ततो द्विजगणा ऊचुः प्रियोद्योद्यतचेतसः । राजन्नस्य न ना कोऽपि तुरंगो विद्यते समः ॥६८॥
 केन वार्ता पृथिव्यां तु राज्ञामीदृग्भवेदिति । अथ वा किं न कालेन नृप दृष्टस्त्वयेयता ॥ ६९ ॥
 रथे दिवांकरस्यापि श्रुतिविभ्रमगोचरः । विद्यते नेति जानीमः स्थूरीपृष्टोऽमुना समः ॥ ७० ॥
 नूनं भवंतमुद्दिश्य कृतवंतं परं तपः । सृष्टोयं विधिना सप्तिरतः स्वीक्रियतां प्रभो ! ॥ ७१ ॥
 ततोऽसौ विनयी निन्ये प्रग्रहद्वयसंयुतः । मंदुराकुंकुमाद्रौगप्रचलचारुचामरः ॥ ७२ ॥
 संवृतो मासमात्रोऽस्य ययौ कालो गृहीतितः । उपचारैरलं योग्यैः सेव्यमानस्य संततं ॥ ७३ ॥
 पाशकोत्रांतरे नत्वा जनकाय न्यवेदयत् । नाथ नागस्य सदेशे ग्रहणं दृश्यतामिति ॥ ७४ ॥
 ततोऽसौ पुदितस्तुंगमारुह्य वरवारणं । उद्दिष्टपदविस्तेन विवेशे सुमहद्वनं ॥ ७५ ॥
 दूरे च सरसो दुर्गे स्थितं दृष्ट्वा वरं द्विपं । जगदानय तत्क्षिप्रं कंचिदश्वं महाजवं ॥ ७६ ॥
 ढाकितश्च स मायाश्वः सद्यः स्फुरितविग्रहः । आरुरोह स तं यातथोत्पत्य तुरगो नभः ॥ ७७ ॥
 हाहाकारं नृपाः कृत्वा वहंतः शोकमुद्धतं । निवृत्ताः सहसा भीता विस्मयव्याप्तमानसाः ॥ ७८ ॥
 ततो नदीगिरेर्देशान् अरण्यानि च भूरिशः । प्रयाति लंघयन् सप्तिः मनोवदनिवारणः ॥ ७८ ॥
 नाति दूरे ततो दृष्ट्वा प्रसादं तुंगसुचलं । हियमाणः स शाखायां ददं लभ्यो महातरोः ॥ ८० ॥

अचतीर्थं ततो वृक्षाद्विश्रम्य च सविस्मयः । चरणाभ्यां परिक्रामन् प्रययौ स्तोकमंतरं ॥ ८१ ॥
 ददर्श च महातुंगं शालं चामीकरात्मकं । गोपुरं च सुरत्नेन तोरणेनातिशोभिनं ॥ ८२ ॥
 नानाजातीश्च दृश्याणां लताजालकयोगिनां । फलपुष्पसमृद्धानां नानाविहगशोभिनां ॥ ८३ ॥
 संघ्याञ्चकृतसंकाशान्प्रासादान्मंडलस्थितान् । सेवां प्रासादराजस्य कुर्वाणानिव तत्परां ॥ ८४ ॥
 ततोऽसौ खड्गमालंब्य दक्षिणो दक्षिणे करे । केसरीवातिनिशंकः, प्रविवेश स गोपुरं ॥ ८५ ॥
 अपश्यच्च परिस्फीताः पुष्पजातीर्विहुत्विपः । मणिकंचनसोपाना वापी च स्फटिकांससः ॥ ८६ ॥
 रमणांश्च महामोदान् विशालान् कुंदमंडपान् । चलत्पल्लवसंधातान् कृतसंगीतपद्मदान् ॥ ८७ ॥
 ततश्च माधवीतुंगजालकांतरयोगिना । विस्कारितप्रसन्नेन चक्षुषा चारुकांतिना ॥ ८८ ॥
 रत्नचातायनैर्युक्तं मुक्ताजालकशोभितैः । शार्तकौभमहास्तंभसहस्रकृतधारणं ॥ ८९ ॥
 नानारूपसमाकीर्णं मेरुशृंगसमप्रभं । वज्रवद्धमहापीतमद्राक्षीद्भवनं नृपः ॥ ९० ॥
 अचितयच्च कित्येतद्विमानं पतितं खतः । वासवस्य हृतं किंवा देवैः क्रीडागृहं भवेत् ॥ ९१ ॥
 पातालादुत्थितः किंवा नागैर्द्रस्यायमालयः । कुतोऽपि कारणत्वर्यमरीचिकृतखंडनः ॥ ९२ ॥
 अहो मे ययुना तेन मद्रणोपकृतं परं । अदृष्टपूर्वमेतद्यत्साधु वेग्माबलोकितं ॥ ९३ ॥

विवेश चितयन्नेवं भवनं तन्मनोहरं । संकुलवदनाभोजो ददर्श च जिनाधिपं ॥ ९४ ॥
 हुताशुनिशिखागौरं पूर्णचंद्रनिभाननं । पद्मासनस्थितं तुंगं जटासुकुटधारिणं ॥ ९५ ॥
 प्रातिहार्यसमायुक्तं हेमतामरसार्चितं । चित्ररत्नकृतच्छायं तुंगसिंहासनस्थितं ॥ ९६ ॥
 तर्जोन्जलिपुटं मूर्ध्नि कृत्वा हृष्टतनूरुहः । प्रणामं प्रयतः कुर्वन् भक्त्या मूर्च्छामुपागतः ॥ ९७ ॥
 धणेन प्राप्य संज्ञां च स्तुतिं कृत्वा सुसंस्कृतां । विस्रब्धं जनकस्तस्थौ विस्रयं परमुद्वहन् ॥ ९८ ॥
 कृती चपलवेगश्च मायां संहृत्य सत्वरः । खड्गविद्याधरो भूत्वा संग्राप रथनूपुरं ॥ ९९ ॥
 स्वामिने चावदन्नत्वा तुष्टो जनकमाहृतं । रम्यकाननसंवीते स्थापितं जिनवेश्मनि ॥ १०० ॥
 आगतं जनकं ज्ञात्वा परं हर्षमुपागमत् । आसवर्गेण संयुक्तश्चंद्रयानो महामनाः ॥ १०१ ॥
 गृहीत्वा च परां पूजां नानावाहनसंकुलः । मनोरथरथारूढो ययौ जिनचरालयं ॥ १०२ ॥
 दृष्ट्वा तत्सुमहत्सैन्यमागच्छत्परमोज्वलं । तूर्यशंखमहानादमाविष्टो जनकोऽभवत् ॥ १०३ ॥
 ततो हरिगजद्वीपिनागहंसादिवाहिनां । पुरुषाणामिदं मध्ये विमानं स व्यलोकयत् ॥ १०४ ॥
 अचिंच्य च ते नूनमेते विद्याधरा जनाः । विजयाद्भृगिरेरूह्यं ये वसंतीति मे श्रुतं ॥ १०५ ॥
 मध्येयमस्य सैन्यस्य स्वविमानकृतस्थितिः । शोभते परमो दीप्त्या कोऽपि विद्याधराधिपः १०६ ॥

एवं चितापरे तस्मिन्नपतौ दैत्ययुगवः । संप्रापञ्चैत्यभयनं सम्मदी नतविग्रहः ॥ १०७ ॥
 दृष्ट्वा दैत्याधिपं प्राप्तं भीमसौम्यपरिग्रहं । जनकः किमपि ध्यायंस्तस्थौ सिंहासनांतरे ॥ १०८ ॥
 भक्त्या शशांकयानोऽपि कृत्वा पूजामनुत्तमां । प्रणम्य विधिना चक्रे जिनानां परमस्तुतिं १०९
 विपंचीं च विधायान्कै प्रियामिव सुखस्वरां । महाभावनया युक्तो जगौ जिनगुणात्मकं ॥ ११० ॥

त्रिभुवनवरदपभिभुत-मतिशयपूजाविधानविनिहितचित्तैः ॥

प्रणतं सुरवृषभगर्णः । प्रणमत नाथं जिनेन्द्रमक्षयसौख्यं ॥ १११ ॥

ऋषभं सततं परमं । चरदं मनसा वचसा शिरसा सुजनाः ॥

भजत प्रवरं विलयं । प्रगतं विहितं सकलं दुरितं भवति ॥ ११२ ॥

अतिशयपरमं विनिहितदुरितं । परमगतिगतं नमत जिनवरं ॥

सर्वसुरासुररूपजितपादं । क्रोधमहारिपुनिमित्तभंगं ॥ ११३ ॥

उत्तमलक्षणलक्षितदेहं । नौमि जिनेन्द्रमहं प्रयतात्मा ॥

भक्त्या विनमितसर्वजनौषं । नतिमात्रविनाशितभक्तभयं ॥ ११४ ॥

अनुपमगुणधरमनुपमकायं । विनिहतभवमयसकलकुचेष्टं ॥

कालमलयनपटविनयनदक्षं । प्रणमत जिनवरमतिशयपूतं ॥ ११५ ॥
 इति गायति देत्येद्रे जिनसिंहासनांतरात् । निर्ययौ मयमुत्सृज्य जनको नाम शोभनः ॥ ११६ ॥
 ततश्चंद्रायणोऽवोचदीपचलितमानसः । को भवान् विजने देशे वसत्यत्र जिनालये ॥ ११७ ॥
 उरगाणां पतिः किंस्यात्किंचा विद्याधराधिपः । सखे वद कुतः प्राप्तो भवान् किंसंज्ञकोऽपि वा ॥
 मिथिलानगरीतोहं प्राप्तो जनकसंज्ञकः । हृतो मायातुरंगेण नभस्वरमहीपते ॥ ११९ ॥
 इत्युक्ते जनकेनैतावन्योन्यं प्रोत्तमानसौ । इच्छाकारांजली कृत्वा सुखासीनी बभूवतुः ॥ १२० ॥
 धणं स्थिवा च वृत्तांतरन्योन्यविनिवेदितैः । जनितान्योन्यसन्मानौ तौ विभ्रंभं समीयतुः १२१
 ततश्चंद्रायणोऽवोचद्वीमान् कृत्वा कथांतरं । पुण्यवानस्मि येन त्वं मिथिलापतिरीक्षितः ॥ १२२ ॥
 अस्ति ते दुहिता राजन् लक्षणैरन्विता शुभैः । कर्णगोचरमायाता मम भूरिजनाननात् ॥ १२३ ॥
 सा भामंडलसंज्ञाय मत्पुत्राय प्रदीयतां । त्वया विहितसंबंधं मन्ये स्वं परमोदयं ॥ १२४ ॥
 सोऽवोचत्सर्वमेतत्स्यात् कृतं विद्याधराधिप । किंतु दाशरथेर्वाला ज्येष्ठस्य परिकल्पिता ॥ १२५ ॥
 सुहृच्चंद्रगतिरूचे सा कस्मात्तस्य कल्पिता । सोऽवोचच्छ्रयतामस्ति भवतां चेत्कुतूहलं ॥ १२६ ॥
 धनगोरत्नसंपूर्णा मदीया मिथिला पुरी । अर्द्धधर्वरकैर्भ्रूलच्छरवाध्यत सुदारुणैः ॥ १२७ ॥

अपीड्यन्त प्रजाः सर्वाः स्वद्वियन्त धनोत्कराः । धर्मयज्ञान्यवर्तन्त श्रावकाणां महात्मनां ॥ १२८ ॥
 ततो महाहवे जाते रक्षित्वा मां सदानुजं । पद्मेन विजिता म्लेच्छा ये सुरैरपि दुर्जयाः ॥ १२९ ॥
 लक्ष्मणशानुजस्तस्य शक्रोपमपराक्रमः । कुरुते शासनं निलयं महायिनयसंयुतः ॥ १३० ॥
 यदि नाम न तत्सेन्यं ताभ्यां स्याद्विजितं द्विषा । म्लेच्छलोकेन संपूर्णां ततः स्वादखिला महीं ॥
 विवेकरहितास्ते हि लोकपीडामया इव । महोत्पाता इयात्यन्तमीपणा विपदारुणाः ॥ १३२ ॥
 प्राप्य तौ गुणसंपूर्णौ सुपुत्रौ लोकवत्सलौ । इंद्रवज्रवने राज्यं सुखं दशरथोऽभजत् ॥ १३३ ॥
 तस्य राज्येऽधुना जाते नयशौर्यविलासिनः । वातोऽपि नाहरत्किञ्चित्प्रजानां पुरुसंपदां ॥ १३४ ॥
 ततः प्रत्युपकारं कं करोमीति समाकुलः । न रात्रौ न दिवा निद्रां संप्राप्तोऽस्मि विचिन्तयन् १३५
 रक्षित्वा येन मे प्राणास्तस्य रामस्य नो समः । कश्चित्प्रत्युपकारोऽस्ति किमुताधिक्यगोचरः १३६
 हतं महोपकारेण प्रतीकारविचिन्तितं । मन्ये तृणभिवात्मानं भोगभीतिपरांमुखः ॥ १३७ ॥
 नवयौवनसंपूर्णा दृष्ट्वा दुहितरं शुभां । गतो विरलतां शोकः शोकस्थानेऽपि मे ततः ॥ १३८ ॥
 तथा कल्पितया तस्य रामस्य पुरुतेजसः । नाथेव शोकजलधेस्तारितोऽहं सुजातया ॥ १३९ ॥
 ततो नमश्चरा ऊत्तरंधकरी-कृतानननाः । अहो मानुषमात्रस्य बुद्धिस्तव न शोभना ॥ १४० ॥

स्लेच्छैः किं गृहणं क्षुद्रैर्यदि तेषां पराजये । प्रशशंस परां शक्तिं भूमिगोचरिणोर्बुधः ॥ १४१ ॥
 स्लेच्छीनिर्घाटनास्तोत्रं त्वया पथस्य कुर्वता । कृता मृत्युतनिर्देयमहो हास्यमिदं परं ॥ १४२ ॥
 त्रिगोविंशकले ग्रीतिनिःश्वस्य वदरादिषु । ध्वाक्षस्य पादपे शुष्के स्वभावः खलु दुस्त्यजः १४३
 कुम्बंधं परित्यज्य धित्तिगोचरिणामतः । कुह विघाधैरेण संबन्धमधुना सह ॥ १४४ ॥
 क्व महागंपदो देवैः सदृशो व्योमचारिणः । क्व भूमिगोचराःशुद्राः सर्वैथैवातिदुःखिताः १४५
 जनकोवोचदत्यंतविपुलः क्षारसागरः । न तत्करोति यद्वाप्यः स्तोत्रस्वादुपयोभृतः ॥ १४६ ॥
 अत्यंतपनबंधेन तमसा भूयसापि किं । अल्पेन तु प्रदीपेन जन्यते लोकचेष्टितं ॥ १४७ ॥
 असंख्या अपि मातंगा मदिनः कुर्वते न तत् । केसरी यत्किशोरःसंथंद्रमंडलकेसरः ॥ १४८ ॥
 इत्युक्तं कैऽपि नोत्यर्थं समं कृतमहाराधाः । भूमिचेष्टां समारब्धा निदितुं गगनायनाः ॥ १४९ ॥
 विद्यामाहात्म्यनिर्मुक्ता नित्यं स्वैदसमन्विताः । शौर्यसंपत्परित्यक्ता शोचनीया धराचराः ॥ १५० ॥
 यद् तेषां पशूनां च को भेदो जनक त्वया । दृष्टो येन त्रपां त्यक्त्वा दुर्बुद्धिस्तान् विकृत्यसे १५१
 उवाच जनको धीरः हा कष्टं किं श्रुतं मया । यमुधाराजरत्नानां निदितं पापकर्मणा ॥ १५२ ॥
 कथं त्रिभुवनख्यातो वंगो नाभेयसंभवः । कर्णगोचरमेतेषां न प्राप्तो लोकपावनः ॥ १५३ ॥

अहंतस्त्रिजगत्पूज्याश्रकृिणो हरयो बलाः । उत्पद्यंते नरा यस्यां सा कथं निदिता मही ॥१५४॥
 पंचकन्याणसंप्राप्तिः पुंसां वदत खेचराः । स्वप्नेऽपि जातु किं दृष्टा भवद्भिः खेचरावनौ ॥१५५॥
 इक्ष्वाकुवंशसंभूता गोप्पदीकृतविष्टपाः । अनीक्षितपरच्छत्रा महारत्नसमृद्धयः ॥ १५६ ॥
 सुरेंद्रक्रीर्तितोदारकीर्त्तयो गुणसागराः । व्यतीता बहवो भूमौ कृतकृत्या नरोत्तमाः ॥ १५७ ॥
 पुत्रोऽनरण्यराजस्य तत्र वंशे महात्मनः । जातः सुमंगलाकुक्षौ नृपो दशरथोऽभवत् ॥ १५८ ॥
 यो लोकहितमुद्दिश्य निरहेदपि जीवितं । मूर्ध्ना बहति यस्याशां शेषामिव जनाऽखिलः ॥ १५९ ॥
 चतस्रो यस्य संपन्ना सर्वशोभागुणोज्वलाः । आशा इव महादेव्यः सुभावाः सुप्रसाधिताः १६०
 शतानि वरनारीणां पंच यस्य सुचेतसः । वक्त्रनिजितचंद्राणां हरंति चरितैर्मनः ॥ १६१ ॥
 पत्न्यो नाम सुतो यस्य पद्मालिङ्गितविग्रहः । दीप्तिनिजिततिग्मांशुः क्लीर्त्तिनिजितक्षीतशुः ॥१६२॥
 स्थैर्यनिर्जितशैलैर्द्रः शोभाजितपुरंदरः । शौर्येण यो महापद्मं जयेदपि सुविभ्रमः ॥ १६३ ॥
 अनुजो लक्ष्मणो यस्य लक्ष्मीनिलयविग्रहः । द्रवंति शत्रवो भीता दृष्ट्वा यस्य शरासनं ॥ १६४ ॥
 वायसा अपि गच्छंति नभसा तेन किं भवेत् । गुणेष्वत्र मनः कृत्यमिदजालेषु को गुणः ॥१६५॥
 ग्रहणं वा भवद्भिः किं यत्र देवाधिपा अपि । क्रियते भूमिसंभूर्तेर्मतः क्षितिमस्तकाः ॥१६६॥

इत्युक्ते रहसि स्थित्वा सन्मन्त्र्य गगनायनाः । ऊर्चुर्न वेत्सि कार्याणि जनकैकाग्रमानसः ॥ १६७ ॥
 पद्मो लक्ष्मण इत्युर्ध्वर्गजितं वहसे वृथा । अथ विप्रत्ययः कश्चित्ततोऽस्मान्द्रज निश्चयं ॥ १६८ ॥
 समयं मृत्यु भूनाथ वज्रावर्तमिदं धनुः । इदं च सागरावर्तमरैः कृतरक्षणं ॥ १६९ ॥
 इमे वाणासने कर्तुमीधज्ये यदि तौ क्षमौ । अनेनैव तयोः शक्तिं ज्ञास्यामः किं बहूदितैः ॥ १७० ॥
 वज्रावर्तं समारोप्य पद्मो गृह्णातु कन्यकां । अस्माभिः प्रसभं पश्य तामानीतामिहान्यथा ॥ १७१ ॥
 ततः परममित्युक्त्वा धनुषी वीक्ष्य दुर्ग्रहे । मनकाप्वाकुलीभावं जनको मनसागमत् ॥ १७२ ॥
 ततः कृत्वा जिनेन्द्राणां पूजां स्तोत्रं तु भावतः । गदासीरादिसंयुक्तं पूजां नीते शरासने ॥ १७३ ॥
 उपादाय च ते शूरा जनकं च नमश्चराः । मिथिलाभिमुखं जग्मुश्चंद्रोऽपि रथनूपुरं ॥ १७४ ॥
 ततः कृतमहाशोभं समंगलमहाजनं । विवेश जनको वेश्म पीरलोकावलोकितः ॥ १७५ ॥
 विधायायुधशालां च समावृत्त्य नमश्चराः । बहंतः परमं गर्वं नगरस्य बहिः स्थिताः ॥ १७६ ॥
 जनकस्तु सखेदांगः कृत्वा किंचित्स भोजनं । चितयाकुलितो भजे तल्पमुत्साहवर्जितः ॥ १७७ ॥
 तत्र चोत्तमनारीभिविनिताभिः सुविभ्रमं । चंद्रांशुचयसंकाशैश्चामरैरभिधीजितः ॥ १७८ ॥
 उष्यदीर्घातिनिश्वासान् विभुंचन् विपमानलं । दधत्या विविधं भावममाप्यत विदेहया ॥ १७९ ॥

का क्व कामिस्त्वया दृष्टा नारी या तेन लक्षितः । तद्वियोगकथामेतामवस्थामसि संश्रितः १८०
 प्राकृता कापि सा नारी कामिनीगुणरिक्तिका । इति या स्मरसंसक्तं भवंतं नानुकंपते ॥ १८१ ॥
 नाथ वेदय मे स्थानं येन तामानयामि ते । भवदुःखेन मे दुःखं जनस्य सकलस्य वा ॥ १८२ ॥
 उदारे सति सौभाग्ये कथमिष्टोऽसि नो तथा । प्रावमानसया येन धृतिं न लभसे भृशं ॥ १८३ ॥
 उत्तिष्ठ भज निश्चेयाः क्रिया राजजनोचिताः । शरीरे सति कामिन्यो भविष्यंति मनीषिताः १८४
 इत्पुक्ते पार्थिवोऽवोचत् कंतां प्राणगरीयसीं । अन्यथा खेदितस्यास्य किं मे चित्तस्य खेधते ॥
 शृणु देवि यतोवस्थामीदृशीमहमागतः । अपरिज्ञातवृचांता किमर्थमिति भ्रापसे ॥ १८६ ॥
 तेन मायातुरंगेण नीतोऽहं विजयाचलं । समयेनामुना तत्र युक्तः पत्या खगामिनां ॥ १८७ ॥
 वस्त्रावर्तमधिज्यं चेद्भुनुः पन्नः करिष्यति । ततः स्यात्तस्य कन्येयं तनयस्य ममान्यथा ॥ १८८ ॥
 कर्मानुभायतस्तच्च मया साध्वसतोऽपि वा । प्रतिपन्नमभागेन बंधावस्थांमुपेयुषा ॥ १८९ ॥
 समुद्रार्थसंख्येन तच्चापेन समन्वितं । आनीतं खेचरैर्यवैर्बहिःस्थानस्य तिष्ठति ॥ १९० ॥
 मन्ये तस्य सुरेशोऽपि न शक्तोऽधिज्यताकृतौ । दिग्ज्वालानलतुल्यस्य दुर्निरीक्ष्यस्य तेजसा १९१
 कृतांतयैव तत्कुद्धमनाकृष्टमपि स्ववत् । अनधिज्यमपि स्वैरं भीष्मं तिष्ठत्यनारतं ॥ १९२ ॥

अधिग्वेन धृते यस्मिन् पद्मेन मादियं ध्रुयं । हरिष्यते खगैः कन्या मांसपेशीव जंबुकाव् ॥ १९३ ॥
 विश्रुतिर्यामराणां च वस्त्वन्यत्र कृतोऽवधिः । वरानीता वराकीयं भूयोऽस्माभिः क वीक्षिता ॥
 एवमुक्तेऽस्रसंपूर्णलोचना सहसाभवत् । विदेहापहृतं बालमस्मरच्च प्रसंगतः ॥ १९५ ॥
 अतीतागामिशोकाभ्यामभितः पीडितैव सा । चकार वारिनेत्राभ्यां कुररीव कृतस्वना ॥ १९६ ॥
 परिदेवनमेवं च चक्रं विह्वलमानसा । कुर्वती परिवर्गस्य द्रविणं चेतसामलं ॥ १९७ ॥
 कीदृग्यामं मया नाथ दैवस्यापकृतं भवेत् । पुत्रेण यन्न संतुष्टं हर्तुं कन्यां समुद्यतं ॥ १९८ ॥
 स्नेहालंघनमेकैव बालिकेयं सुचेष्टिता । मम ते बांधवानां च प्रेमभावो जनस्य च ॥ १९९ ॥
 दूःखस्य याचदेवस्य नातं गच्छामि पापिनी । द्वितीयं तावदेवन्मे कृतसन्निधि वर्तते ॥ २०० ॥
 शोकावर्तनिमग्नौ तां करुणं रुदतीमिति । नियम्याश्रुं प्रियोवोचदतः शोकसमाकुलः ॥ २०१ ॥
 अलं कांते रुदित्वा ते ननु कर्माजितं पुरा । नर्तयत्यखिलं लोकं नृत्ताचार्यो ह्यसौ परः ॥ २०२ ॥
 अथवा मयि विधस्ते हृतो दुष्टेन बालकः । अप्रमत्तस्य बालां तु हर्तुं शक्तोऽस्ति को मम ॥ २०३ ॥
 आसन्नधारणन्यायमप्ररित्यज्यता मया । पृष्टासि दयिते वस्तु जानाम्येस्तुखावहं ॥ २०४ ॥
 मारैर्विभैर्वाक्यैः कांतेन कृतसात्वना । विदेहा विरलीकृत्य शोकं कञ्छादवस्थिता ॥ २०५ ॥

ततो धनुर्ग्रहप्राप्ते विशाला रचितायानिः । स्वयंयथार्थमाहूताः पार्थिवा सकलाः क्षितौ ॥२०६॥
 प्रेषितः कोशलं दूतः पद्माद्याः समुपागताः । मातृपित्रादिसंयुक्ता जनकेनाभियूजिताः ॥२०७॥
 ततो हर्म्यतले कांठे स्थिता परमसुंदरी । कन्या तप्तशर्ततस्था सीता शूरभटावृत्ता ॥ २०८ ॥
 प्रतिपु सर्वसामंता वेदमनोऽस्यावतस्थिर । कुर्वाणा विविधां लीलां महाविभववर्तिनः ॥ २०९ ॥
 ततः स्थित्वा पुरस्तस्या कंचुकी सुवह्युतः । जगाद तारशब्देन हेमवेत्रलताकरः ॥ २१० ॥
 राजपुत्रि परीक्षस्व पद्मोसौ पद्मलोचनः । अयोध्याधिपतेराद्यः पुत्रो दशरथश्रुतेः ॥ २११ ॥
 लक्ष्मीवान् लक्ष्मणश्चायमनुजोस्य महाद्युतिः । भरतोयं महाबाहुः शत्रुघ्नोयं सुचेष्टितः ॥२१२॥
 सुतैर्वशरथोऽमीभिर्गुणसागरमानसैः । वसुधां शास्ति निर्दग्धभयांकुरसमुद्भवा ॥ २१३ ॥
 हरिवाहननामार्यं धीमानेप धनश्रमः । अयं चित्ररथः कांतो दुर्मुखोयं प्रभाववान् ॥ २१४ ॥
 श्रीसंजयो जयो भानुः सुमभो मंदरो बुधः । विशालः श्रीधरो वीरो बंधुर्भद्रवलः शिखी ॥२१५॥
 एतेऽन्ये च महासत्त्वा महाशोभासमन्विताः । विशुद्धवंशसंभूताश्चंद्रनिर्मलकांतयः ॥ २१६ ॥
 कुमाराः परमोत्साहा गुणभूषणधारिणः । महाविभवसंपन्ना भूरिविज्ञानकोविदाः ॥ २१७ ॥
 गजोयमस्य शैलामस्तुरंगोऽस्यायमुन्नतः । रथोऽस्यायं महाभागो भटोऽस्यायं कृताद्भुतः ॥ २१८ ॥

साकाश्यपुरनायोयमयं रथपुराभिधः । गवाधुमदधीशोयमयं नन्दनिकाधिपः ॥ २१९ ॥
 विशुः धरपुरस्यायमेप कुंडपुराधिपः । अयं मगधराजैद्रः कांपिल्यविभुरेप च ॥ २२० ॥
 अयमिद्वत्कुसंभृतो नृपोयं हरियंशजः । अयं कुरुकुलानंदो भोजोयं वसुत्रापतिः ॥ २२१ ॥
 इत्यादियर्णनायुक्ताः धूयंतेऽमी महागुणाः । इदं त्वदर्थमेतेषां समारब्धं परीक्षणं ॥ २२२ ॥
 वज्रावर्तमिदं चापमारोपयति यो नरः । कुमारि वरणीयोसौ भवत्या पुरुषोत्तमः ॥ २२३ ॥
 क्रमेण मानिनस्ते च कुर्वाणाः स्वविकत्थनं । वज्रावर्तधनुस्तेन दौकिता चारुविभ्रमा ॥ २२४ ॥
 आसीदत्सु कुमारेषु धनुर्भुञ्चति पावकं । विद्युत्सटा समाकारं निश्चसद्रीपणोरगं ॥ २२५ ॥
 चक्षुस्त्वत्र द्रुतं केचिद्धनुर्ज्वालासमाहृतं । व्रस्ताः पिधाय पाणिभ्यां पराचीनत्वमाश्रिताः २२६
 तस्युर्दूरत एवान्ये दृष्ट्वा स्फुरितपद्मगान् । कंपमानसमस्तांगा निमीलितविलोचनाः ॥ २२७ ॥
 केचिद्भराकुलाः पतुः क्षिताचन्ये गिरोज्जिताः । द्रुतं पलायिताः केचिदेके मूर्च्छासुपागताः २२८
 केचित्पद्मगवातेन क्षिता मर्मरपत्रवत् । अपरे स्तंभमायाताः स्थिताः शांतद्वयोऽपरे ॥ २२९ ॥
 केचिद्भुञ्ज्यदि स्थानं गमिष्यामो निजं ततः । जीवदानानि दास्यामश्चरणौ देहि देवते ॥ २३० ॥
 ऊनुरन्ये न नारीभिः सेवां मानसवासिनः । ध्रियमाणाः करिष्यामो रूपिण्यापि किमेतया २३१

अन्ये जगुरियं नूनं केनापि क्रूरचेतसा । प्रयुक्ता परमा माया वधार्थं पृथिवीक्षितां ॥ २३२ ॥
 अन्ये जगुः किमस्माकं कामेनास्ति प्रयोजनं । ब्रह्मचर्येण नेष्यामः समयं साधवो यथा ॥२३३॥
 ततः पद्मः समुत्तस्थौ वरकार्मुकलालसः । दुर्भौके च सहानागमंधरां गतिमुद्वहन् ॥ २३४ ॥
 आसीदति शुभे तस्मिन् रूपं भेजे धनुर्निजं । सुचारुपरमं सौम्यमंतेवासी गुराविव ॥ २३५ ॥
 ततो विस्रब्धमादाय धनुरुद्वेष्टय चांशुकं । समारोपयद्भ्युच्चैर्ध्वनितं विपुलं प्रभं ॥ २३६ ॥
 महाजलधरध्यानशंकिभिः शिखिभिः कृतं । मुक्तेकारवैर्नृत्यं वद्वचिस्तीर्णमंडलैः ॥ २३७ ॥
 अलातचक्रसंकाशः संजातो दिवसाधिपः । सुवर्णरजसाच्छन्ना इवासन् व्योमवाहवः ॥ २३८ ॥
 सायु साध्यति देवानां वधूव नमसि स्वनः । ननृतुर्व्यंतराः केचिन्मुंचंतः पुष्पसंहतीः ॥२३९॥
 ततो टनिजटंकारधिरिकृतचिष्टपं । आचकर्ष धनुः पद्मः संप्राप्तं चक्रताविव ॥ २४० ॥
 विकलीभूतनिशेषहृषीकः सकलो जनः । तदावर्तमिव प्राप्तो भ्राम्यति त्रस्तमानसः ॥ २४१ ॥
 प्रचातघूर्णतांभोजपलाशयधिककांतिना । चक्षुषा स्मरचापेन सीता रामं निरैक्षत ॥ २४२ ॥
 रोमांचार्चितसर्षीगा दधती परमस्रजं । प्रीता रामं डुडोके सा वीडाविनिमित्तानना ॥ २४३ ॥
 पार्श्वस्थया तया रेजे स तथा सुंदरा यथा । यथायमिति दृष्टांतं यो गदेत्स गतत्रयः ॥ २४४ ॥

अवतारितमौर्वीकं स कृत्वा सायकासनं । तस्थौ विनयसंपन्नः स्वासने सीतया सह ॥ २४५ ॥
 मंकरद्दद्या सीता रामाननदिदृक्षुया । भावं कमपि संप्राप्ता नवसंगमसाध्वसा ॥ २४६ ॥
 घुन्ध्याकूपारनिस्वानं सागरावर्तकामुकं । तावच्च लक्ष्मणोधिज्यं कृत्वास्फालयदुन्नतं ॥ २४७ ॥
 शरं निहितदृष्टिं तं समालोक्य नमश्चराः । चंदतो देव मा मेति मुमुक्षुः कुसुमोत्करान् ॥ २४८ ॥
 आकृष्य कार्मुकं क्रूरं मौर्वीसंरावमूर्जितः । अवतार्य च पद्मस्य पार्श्वे सुविनयस्थितः ॥ २४९ ॥
 विक्रांताय तथा तस्मै विद्याभृच्चंद्रवर्धनः । अष्टादश ददौ कन्या धियैवाप्रौढिका इति ॥ २५० ॥
 विद्यार्धरः समागत्य परमं भयपूरितैः । वृत्तति कथिते तस्मिंश्चंद्रधितापारः स्थितः ॥ २५१ ॥
 वृत्तांतमिममालोक्य भरतः पुरुविस्मयः । अशोचदवमात्मानं मनसा संप्रबुद्धवान् ॥ २५२ ॥
 कुलमेकं पिताप्येक एतयोर्मम चेदृशं । प्राप्तमद्भुतमेताभ्यां न मया मंदकर्मणा ॥ २५३ ॥
 अथवा किं मनो व्यर्थं परलक्ष्म्याभितप्यसे । पुरा चाल्मणि कर्माणि न कृतानि ध्रुवं त्वया २५४
 पद्मगर्भदलच्छाया साक्षालक्ष्मीरिवोज्वला । ईदृशी पुरुषुण्यस्य पुंसो भवति भामिनी ॥ २५५ ॥
 कलाकलापनिष्णाता विशना केकया ततः । विज्ञाय तनयाकृतं कर्णे प्रियमभापत ॥ २५६ ॥
 भरतस्य मया नाथ शोकबल्लक्षितं मनः । तथा कुरु यथा नायं निर्वेदं परमृच्छति ॥ २५७ ॥

अस्त्यत्र कनको नामजनकस्यानुजो नृपः । सुप्रभायां ततो जाता सुकन्या लोकसुंदरी ॥२५८॥
 स्वयंवराभिर्भूयः समुद्रयोष्य नियोज्यतां । तथायं यावदायाति नान्यं तं भावनांतरं ॥२५९॥
 ततः परममित्युक्त्वा वार्ता दशरथेन सा । कर्णगोचरमानीताः कनकस्य सुचेतसः ॥ २६० ॥
 यदाज्ञापयतीत्युक्त्वा कनकेनान्यवासरे । समाहृता नृपाः क्षिप्रं गता ये निलयं निजं ॥२६१॥
 ततो यथोचितस्थानस्थितभूनाथमध्यगं । नक्षत्रं गणमध्यस्थं शर्वरीवरविभ्रमं ॥ २६२ ॥
 उपात्तसुमनोदामा कानकी कनकप्रभा । सुप्रभा भरतं च त्रे सुभद्रा भरतं यथा ॥ २६३ ॥
 अस्यंतविषमीभावं पश्य श्रेणिकः कर्मणां । यतोऽसौ संप्रचुद्धः सन् कन्यया मोहितः पुनः ॥२६४॥
 विलधाः पार्थिवाः सर्वे जग्मुः स्थानं यथायथं । अस्थुश्च विकथाशक्त्या बंधुवर्गसमागमे ॥२६५॥
 यादृक् येन कृतं कर्म भुंक्ते तादृक् स तत्फलं । ननुप्तान् कोद्रवान् कश्चिदश्नुते शालिसंपदं २६६॥
 केतुतोरणमालाभिमंडितायां महाद्युतौ । अगुरुक्कुसुमापूर्णां विशाला पण्यवर्त्मनि ॥ २६७ ॥
 स शंखवूर्धनिस्वानघूरिताखिलवैश्रमनि । मिथिलायां तयोश्चक्रे विवाहः परमोत्सवः ॥ २६८ ॥
 द्रविणेन तथा लोकः सकलो परिपूरितः । महाप्रलयमायातं देहीति ध्वनितं यथा ॥ २६९ ॥
 ये विवाहोत्सवं द्रष्टुं स्थिता भूपाः सुचेतसः । परमं प्राप्य सन्मानं ययुस्ते स्वं स्वमालयं २७०

सकलविष्टपनिर्गतकीर्तयः । परमरूपपयोनिधिवर्तिनः ॥

पितृजनार्पितसंमदसंपदः । परमरत्नविभूषितविग्रहाः ॥ २७१ ॥

विविधयानसमाकुलसैनिकाः । जलनिधिस्वनतूर्यनिनादिताः ॥

विविशुरभ्युदयेन सुकोशलां । दशरथस्य सुता वयुके तथा ॥ २७२ ॥

समचलोकितुत्तमविग्रहे । पुरि तदा वयुके सकलो जनः ॥

रद्वितसामिकृतिस्वमनःक्रियः । श्रयति राजपथं भृशमाकुलः ॥ २७३ ॥

कृतसमस्तजनप्रतिमाननाः । शुरुगुणास्तवसन्नतमूर्तयः ॥

स्वनिलयेषु महासुखभोगिनो । दशरथस्य सुताः सुधियः स्थिताः ॥ २७४ ॥

समवगम्य जनाः शुभकर्मणः । फलमुदारमशोभनतोऽन्यथा ॥

कुरुत कर्म बुधैरभिर्नदितं । भवत येन खेरधिकप्रभाः ॥ २७५ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते रामलक्ष्मणरत्नमालाभिधानं नामाष्टाविंशतितमं पर्व ।

एकोनत्रिंशत्तमं पर्व ।

आपाढधवलाष्टम्याः प्रभृत्यथ नराधिपः । महिमानं जिनेन्द्राणां प्रयतः कर्तुमुद्यतः ॥ १ ॥
 सर्वाः प्रियास्तदा तस्य तनया बांधवास्तथा । विधातुं जिनिधिबानामिति कर्तव्यमुद्यताः ॥ २ ॥
 पिनष्टि पंचवर्णानि कश्चिच्चूर्णानि सादरः । कश्चिद्ग्रथ्नाति मालयानि लब्धवर्णः सुभक्तिपु॥३॥
 वासयत्युदकं कश्चिद्रवयत्यपरःक्षिति । पिनष्टि परमान् गंधान् कश्चिद्द्रुविधच्छवीन् ॥ ४ ॥
 द्वारशोभां करोत्यन्यो वासोभिरतिभासुरैः । नानाधातुरसैः कश्चित्कुरुते भित्तिमंडनं ॥ ५ ॥
 एवं जनः परां भक्तिं वहन् प्रमदपूरितः । जिनपूजासमाधानात्पुण्यमर्जयदूत्तमं ॥ ६ ॥
 ततः सर्वसमृद्धीनां कृतसंभारसन्निधिः । चकार स्नपनं राजा जिनानां तूर्यनादितं ॥ ७ ॥
 अथाहोपोषितं कृत्वाभिषेकं परमं नृपः । चकार महतीं पूजां पुष्पैः सहजकुत्रिमैः ॥ ८ ॥
 यथा नंदीश्वरे द्वीपे शक्रः सुरसमन्वितः । जिनेन्द्रमहिमानंदं कुरुते तद्वदेव सः ॥ ९ ॥
 ततः सदनयातानां महिषीणां नराधिपः । प्रजिवाय महापूतं शांतगंधोदकं कृती ॥ १० ॥
 तिसृणां तरुणीस्त्रीभिर्नीतं शांत्युदकं द्रुतं । प्रतीता मस्तके चकुरुस्ततो दुरितनोदनं ॥ ११ ॥

गृहकंचुक्तिनो हस्ते दत्तं जिनधरोदकं । अप्राप्य सुप्रभा कोपं शोकं च परमं गता ॥ १२ ॥
 अचित्तयद्य नो साध्वी बुद्धिरेषा महीभृतः । यदेता मानिता नाहं श्रान्तिवारिविसर्जनात् ॥ १३ ॥
 को यात्र नृपवेदोपः प्रायः पुण्यं पुरा मया । नाजितं येन संप्राप्ता निकारमिदमीदृशं ॥ १४ ॥
 पुण्यवत्य इमा श्लाघ्या महासौभाग्यसुयुताः । पूतं यासां जिनेन्द्रांबु प्रीत्या प्रहितमुत्तमं ॥ १५ ॥
 अपमानेन दग्धस्य हृदयस्यास्य मेऽधुना । शरणं मरणं मन्ये तापः शाम्यति नान्यथा ॥ १६ ॥
 विशारसंश्रमाह्वय भांडागरिकमेककं । जगाद् भद्र नाख्येयं त्वयेदं वस्तु कस्यचित् ॥ १७ ॥
 विषेणारत्यंतपरमं मम जातं प्रयोजनं । तदानय द्रुतं भक्तिर्मयि चेतव विद्यते ॥ १८ ॥
 गत्वा स यावदन्येष्वंधिरयत्यतिशक्तिः । तावत्तल्पगृहं गत्वा सातिष्ठत्स्रस्तगात्रिका ॥ १९ ॥
 नृपतिश्चागतो वीक्ष्य त्रियास्तिस्रस्तया विना । समन्विष्यागमत्तस्याः समीपं त्वरितक्रमः ॥ २० ॥
 अपश्यद्य मनश्चारीमंशुकृच्छन्नविग्रहां । अनादरेण सत्तल्पे शक्यष्टिमिव स्थितां ॥ २१ ॥
 गृहाण तदिदं देवि श्वेडभित्तयदश्च सः । प्रेष्यो दशरथर्ध्वतं देशं प्राप्याशृणोद्भुनि ॥ २२ ॥
 हा देवि किमिदं मुग्धे प्रारब्धमिति च भुवन् । स निराकरोद्भजिष्यंतं तत्तल्पे चोपविष्टवान् २३
 राजानमागतं ज्ञात्वा सहसा सत्रपोत्थिता । क्षिताबुपविचिक्षती कांतेनाके निवेशिता ॥ २४ ॥

अद्याचि च भ्रिये कस्मात्क्रोपं प्राप्ता त्वमीदृशं । सर्वतो दयिते येन जीवितेष्यसि निस्पृहा ॥२५॥
 सर्वतो मरणं दुःखमन्यस्माद्दुःखतः परं । प्रतिकारस्तु यद्यस्य तद्दुःखं वद कीदृशं ॥ २६ ॥
 त्वं मे हृदयसर्वस्वं दयिते वद कारणं । क्षणेनापतयं यस्य करिष्यामि वरानने ॥ २७ ॥
 श्रुतं वेत्सि जिनैर्द्राणां सदसद्गतिकारणं । तथापि मतमीदृक्ते धिक्क्रोपं ध्यातमुत्तमं ॥ २८ ॥
 प्रसीद देवि कौद्यापि कोपस्यावसरस्तव । प्रसादध्वनिपर्यंतप्रकोपा हि महास्त्रियः ॥ २९ ॥
 तयोक्तं नाथ कः कोपस्त्वयि मे दुःखमीदृशं । समुत्पन्नं न यद्याति शान्तिं पंचयता विना ॥३०॥
 देवि तत्कतरं दुःखमित्युक्तैवमभापत । शान्त्यंबुदानमन्यासां मम नेति कुतो वद ॥ ३१ ॥
 दृष्टेन केन कार्येण हीनाहं विदिता त्वया । यद्व्यंचितपूर्वास्मि वंचिता पंडिताधुना ॥ ३२ ॥
 यावदेवं वदत्येषा तावदायाति कंचुकी । देवि जैनांबु नाथेन तुभ्यं दत्तमिति ब्रुवन् ॥ ३३ ॥
 अत्रांतरे त्रियाः प्राप्ता इतरास्तामिदं जगुः । अयि मुग्धे प्रसादस्य स्थाने प्राप्तासि किं रुपा ३४
 यस्यास्माकं जुगुप्साभिर्दासीभिर्जलमाहृतं । वरिष्ठेन पवित्रेण तव कंचुकिनाधुना ॥ ३५ ॥
 ईदृशी नाम नाथस्य संप्रीतिर्भवतीं प्रति । यतोयं जनितो भेदः किमकांडे प्रकुप्यसि ॥ ३६ ॥
 प्रसीद दयितस्यास्य लग्नस्यैव प्रयत्नतः । प्रणयादपराधेऽपि ननु तुष्यंति योषितः ॥ ३७ ॥

दयिते क्रियते यावत्कोपो दारुणमानसे । तावत्संसारसौख्यस्य विघ्नं जानीहि शोभने ॥ ३८ ॥
 विषादयितुमस्माकमात्मानमुचिंतं ननु । कित्यत्र जिनचंद्राणां वारिणां नः प्रयोजनं ॥ ३९ ॥
 सपत्नीभिरपि प्रीतिमिति सांत्वितया तथा । चक्रे शांत्युदकं मूर्ध्नि रोमांचांचितगात्रया ॥ ४० ॥
 ततः प्रकृपितोऽगोचद्राजा कंचुकिनं तकं । व्याक्षेपः क नु ते जातो वदापसद कंचुकिन् ॥ ४१ ॥
 ततो भयाद्विशेषेण कंपिताखिलविग्रहः । कंचुकी कथमप्यूचे क्षितिजानुशिरोजलिः ॥ ४२ ॥
 हृदयस्थापिता कृच्छ्रादानीता वक्त्रगोचरं । ओष्ठे प्राणिहिता वर्णा व्यलीयंतेस्य भूरिशः ॥ ४३ ॥
 सखत्कारं मुहुःकुर्वन् स्फुरयन्नधरं मुहुः । हृदयं संस्पृशन् कृच्छ्रादुपनीतेन पाणिना ॥ ४४ ॥
 पथान्मस्त्वकभागस्थंश्रंशुसितमूर्द्धजः । मंदवाताहतथेतचामरोपमकूर्चकः ॥ ४५ ॥
 मीधिकाच्छदनच्छातत्वक्त्तरोहितकंकसः । धवलिन्धुवलिच्छन्नशोणप्रभनिरीक्षणः ॥ ४६ ॥
 अभिलक्ष्य शिराजालसंवेष्टितचलरानुः । असंपूरितपुस्ताभः कृच्छ्राद्वासोऽपि धारयन् ॥ ४७ ॥
 हिमाहत इवात्यर्थं कपोलो कंपयन् श्लथौ । विवक्षया मुहुर्जिह्वां स्थानानि स्वखलितां नयन् ॥ ४८ ॥
 अप्येकाधरनिष्पत्तिं मन्यमानो महोत्सवं । वर्णांतराभिसंधानाद्दर्शनमन्यं समुच्चरन् ॥ ४९ ॥
 संधानवर्जितान् वर्णान् परमथमकारिणः । कंटकानिव कृच्छ्रेण मुभोच परिजर्जरात् ॥ ५० ॥

जराधीनस्य मे नाथो किमागो भृत्यवत्सलः । संप्राप्तोऽसि यतः कोपं देव विज्ञानंभूषण ॥ ५१ ॥
पुरा करिकराकारयुजं कर्कशमुत्तम् । पीनोत्तुगं महोरस्कमालानसदृशोरुकं ॥ ५२ ॥
आसीन् मम वपुः शैलराजकूटसमाकृति । कर्मणामिति चित्राणां कारणं परमोदयं ॥ ५३ ॥
अभूतां चूर्णने देव शक्तौ हस्तकपाटयोः । करौ पाष्णिप्रहारश्च पर्वतस्यापि भेदकः ॥ ५४ ॥
उच्चावचां क्षितिं वेगात्पुराहं परिलंघयन् । राजहंस इवावायं नाथ स्थानमभीप्सितं ॥ ५५ ॥
आसीत् दृष्टरथंष्टमस्तादृशा मम पाथिव । आमन्येऽपि क्षित्तेरीशं यादृशेन तृणोपमं ॥ ५६ ॥
अंगनाजनदृष्टीनां मनसां च महास्थिरं । आलानमेतदासीन्मे शरीरं चारुविभ्रमं ॥ ५७ ॥
लालितं परमैर्भोगैः प्रसादेन पितुस्तव । विसंघटितमेतन्मे कुमित्रमिव सांप्रतं ॥ ५८ ॥
अधत्त यः पुरा शक्तिं रिपुदारणकारिणीं । करेण यष्टिमालंब्य तेन भ्राम्यामि सांप्रतं ॥ ५९ ॥
विक्रांतंपुरुषाकृष्टशरासनसमं मम । पृष्टास्थि स्थितमाक्रांते मूर्ध्नि मृत्योरिवांग्रिणा ॥ ६० ॥
दंतस्थानमवा वर्णाशिरं क्वापि गता मम । ऊर्ध्ववर्णोष्मणा तापमशक्ता इव सेवितुं ॥ ६१ ॥
आलंब यदि नो यष्टिमेतां प्राणगरीयसीं । क्षितौ पतेत्ततः पक्वमिदं हतशरीरकं ॥ ६२ ॥
वलीनां वर्तते दृद्धिरुत्साहस्य परिक्षयः । राजन् शसिमि देहेन यदेतेन तदद्भुतं ॥ ६३ ॥

अथ स्वीनमधुं कायं जरया जर्जरीकृतं । नाथ धर्तुं न शक्नोमि बाह्ये वस्तुनि का कथा ॥ ६४ ॥
 निवांतपटुताभाञ्जि हृषीकाणि पुरा मम । संप्रत्युद्देशमात्रेण स्थितानि जडचेतसः ॥ ६५ ॥
 पदमन्यत्र यच्छामि पतत्यन्यत्र दुर्घटं । श्याममेवाखिलं दृष्टया पश्यामि धरणीतलं ॥ ६६ ॥
 गोत्रक्रमसमायातमिदं राजकुलं मम । यत शक्नोपि न त्यक्तुमपि प्राप्येदृशीं दशां ॥ ६७ ॥
 एकं फलमिवैतन्मे शरीरं कापि वासरे । नेष्यत्याहारतां मृत्युर्मर्मरच्छदनोपमां ॥ ६८ ॥
 न तथासन्नमृत्योर्मे स्वाभिन् संजायते भयं । भवच्चरणसंसेवाविरहाद्भ्राधिनो यथा ॥ ६९ ॥
 व्याधेपो मे कुतः कश्चिद्दधतस्तनुमीदृशीं । भवदाह्ना प्रतीक्ष्यैव यस्य जीवितकारणं ॥ ७० ॥
 स त्वं नाथ जराधीनं मम ज्ञात्वा शरीरकं । कोपमर्हसि नो कर्तुं धीर धत्स्व प्रसन्नतां ॥ ७१ ॥
 निशम्य तद्बचो राजा गंडं कुंडलमंडितं । चामे करतले न्यस्य चिंतामेवमुपागमत् ॥ ७२ ॥
 जलबुद्बुदनिस्तारं कष्टमेतच्छरीरकं । संध्याप्रकाशसंकाशं यौवनं बहुविभ्रमं ॥ ७३ ॥
 सौदामिनीत्वरस्यास्य कृते देहस्य मानवाः । आरंभते न किं कृत्यं नितांतं दुःखसाधनं ॥ ७४ ॥
 अतिमत्तांगनापांगंगतुल्याः प्रतारकाः । भोगिभोगसमाभोगास्तापोपचयकारिणः ॥ ७५ ॥
 विपयेषु यदायत्तं दुष्प्रापेषु विनाशिषु । दुःखमेतद्विमूढानां सुखत्वेनावभासते ॥ ७६ ॥

आपातरमणीयानि सुखानि विषयादयः । किंपाकफलतुल्यानि चित्रं प्रार्थयन्ते जनः ॥ ७७ ॥
 पुण्ययंतो महोत्साहाः प्रबोधं परमं गताः । विषयद्विषयान् दृष्ट्वा ये तपस्यंति सज्जनाः ॥ ७८ ॥
 कदा नु विषयांस्त्यक्त्वा निर्गतः स्नेहचारकात् । आवरिष्यामि जैर्नेद्रं तपो निर्द्वैतिकारणं ॥ ७९ ॥
 सुखेन पालिता क्षोणी भुक्ता भोगा यथोचिताः । विक्रांता जनिता पुत्रा किमद्यापि प्रतीक्ष्यसे ॥
 अन्ययत्रतस्माकमिदं यत्स्वनेवे श्रियं । दत्त्वा संवेगिनो धीराः प्रविशंति तपोवनं ॥ ८१ ॥
 चिंतयित्वाप्यसाधेयं राजा कर्मानुभावतः । भोगेषु शिथिला शक्तिर्गृह एव रतिं ययौ ॥ ८२ ॥
 यत्प्राप्तव्यं यदा येन यत्र यावद्यतोऽपि वा । तत्प्राप्यते तदा तेन तत्र तावत्ततो ध्रुवं ॥ ८३ ॥
 कियत्पि ततोऽतीते काले मगधसुंदरः । पर्यटन् विधिना क्षोणीसंघेन महतावृतः ॥ ८४ ॥
 सर्वभूतहितो नाम सर्वभूतहितो मुनिः । नगरीं तां समायासीन्मनःपर्ययेदकः ॥ ८५ ॥
 सरस्याथ तटे कालं श्रांतं संघमतिष्ठित्वा । पितेव पालयन् न्यस्तकायवाह्यानसाक्रियः ॥ ८६ ॥
 प्राग्भोगेषु स्थिताः कंचिद्बुहास्वन्ये तपस्विनः । केचिद्विद्विक्तगेहेषु केचिज्जैर्नेद्रवेदमसु ॥ ८७ ॥
 नगानां कोटरेष्वन्ये यथाशक्तिसमुद्यताः । तर्पासि चकुराचार्यादधिगम्यानुमोदनां ॥ ८८ ॥
 आचार्यस्तु विविक्तैरी पुर्या उत्तरपथिमां । तपः समुचितं क्षेत्रं विशालमतिसुंदरं ॥ ८९ ॥

उद्यानं स महावृक्षं समूथ इव वारणः । प्रविशेशात्मदशमो महेंद्रोदयकीर्तनं ॥ ९० ॥
 तस्मिन् शिलातले रम्ये विपुले निर्मले समे । यशूनमंगनानां च पंडुकानां च दुर्गमे ॥ ९१ ॥
 द्वेयलोकविमुक्तेसां दृक्ष्मप्राप्तिविवर्जिते । दूरावष्टमशाखस्य स्थितो नागत्तरोरधः ॥ ९२ ॥
 मातंडमंडलच्छायो गंभीरः प्रियदर्शनः । वर्षाः क्षपयितुं तस्थौ कर्माणि च महामनाः ॥ ९३ ॥
 संत्रासश्च महाकालः प्रवासिजनभैरवः । प्रस्फुरद्विद्युद्गुणैश्चूरुधाराधरध्वनिः ॥ ९४ ॥
 तर्जयन्निव लोकस्य कृततापं दिवाकरं । भयात्पलायितं कापि स्थूलधारांधकारतः ॥ ९५ ॥
 जातमुर्वीतलं सम्यक् कंचुकेन कृतावृतिः । बद्धंते सुमहानद्यो वीचिपातितरोधसः ॥ ९६ ॥
 जायते प्रासकंपानां चित्तोद्भातिः प्रवासिनां । असिधाराव्रतं जनो जनो सक्तं निषेवते ॥ ९७ ॥
 भूरिशोषग्रहांधकुर्मुनयः क्षितिगोचराः । स्वयानलब्धयश्चैते पांतु त्वा मगधाधिप ॥ ९८ ॥
 अथ भेरीनिनादेन खलनिस्वनशोभिना । दोषांते कोशलानाथो विवृद्धो भास्करो यथा ॥ ९९ ॥
 ताम्रचूडाः खरं रेणुदंपतीनां वियोजकाः । सारसाथक्रवाकाश्च सरसीषु नदीषु च ॥ १०० ॥
 भेरीपणववीणाधैर्गीतिश्च सुमनोहरैः । व्यावृत्तश्चैत्यगेहेषु जायते विपुलो जनः ॥ १०१ ॥
 विघूर्णमाननयनः सकलारुणलोचनः । विमुंचते जनो निद्रां प्रियामिव न्हियान्वितः ॥ १०२ ॥

प्रदीपाः पट्टुरा जाता शशाकश्च गतप्रभः । विकासं याति पद्मानि कुमुदानि निमीलनं ॥१०३॥
 ध्वस्ता ग्रहादयः सर्वे दिवाकरमरीचिभिः । जिनप्रवचनज्ञस्य वचनैर्वादिनो यथा ॥ १०४ ॥
 एवं प्रभातसमये संपन्नेत्यंतनिर्मले । कृत्वा प्रत्यंगकर्माणि नमस्कृत्वाचितं जिनं ॥ १०५ ॥
 आरूढ यासितां भद्रां कुथापटविराजितां । शतैरंघ्रिनाथानां सेव्यमानोऽमरत्विषां ॥ १०६ ॥
 देशे देशे नमस्कुर्वन् सुनीधित्यालयांस्तथा । महेंद्रोदयसुर्वीशो ययौ छत्रोपशोभितः ॥ १०७ ॥
 विष्टपानंदजननीविभूतीस्तस्य भूभृतः । राजन् संवत्सरेणापि शक्या कथयितुं न सा ॥१०८॥
 मुनिरायातमात्रः सन् गुणरत्नपयोनिधिः । श्रोत्रयोगोचरं तस्य संप्राप्तस्तत्र मंडले ॥ १०९ ॥
 करेणोरवतीयासी राजामितपरिच्छदः । महाप्रमोदसंपूर्णो विवेशोद्यानमेदिनीं ॥ ११० ॥
 विन्यस्य भक्तिसंपन्नः पादयोः कुसुमांजलिं । सर्वभूतहिताचार्यं शिरसा स नमस्करोत् ॥१११॥
 ततः सिद्धांबसंपद्मामश्रुणोद्भुक्तः कथां । अनुयोगान्यतीतानां माविनां च महात्मनां ॥ ११२ ॥
 लोकं द्रव्यानुभावांश्च युगानि च यथाविधि । स्थितिं कुलकराणां च वंशान्श्च बहुधागतात् ११३
 पदार्थान् सर्वजीवादीन् पुराणानि च सादरं । श्रुत्वा प्रणम्य संघेजं नगरं पार्थिवोऽविशत् ११४
 दत्त्वा स्थानं क्षणमवनिभृन्मंत्रिणां स क्षितीशां । कृत्वा जैनीं गुणगणकथां विस्मयं चातिपूर्णेः ॥

अंतर्गोहं प्रयिञ्चति तदा मज्जनादि क्रियाश्च । प्रीतश्चक्रे विपुलविभवः स प्रजापत्यभिख्यः ११५
 संपूर्णानां परममहसा चंद्रकांतानानां । चक्षुश्चेतोहरणनिर्णौर्विभ्रमर्मौडितानां ॥
 श्रीतुल्यानां परमाविनयं विभ्रतीनां प्रियाणां । पद्मालीनां रविरेव रतितं तत्र कुर्वन् स तस्थौ ११६
 इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्म-चरिते दशरथवैराग्यसर्वभूतहितागमाभिधानं नाम एकोनत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ त्रिंशत्तमं पर्व ।

ततः कालो गतः क्वापि घनौघडमरो नृपः । प्रोद्युष्करं धौतमंडलाग्रसमप्रभं ॥ १ ॥
 पद्मोत्पलादिजलजपुष्पमुन्मादकृद्रभौ । साधूनां हृदयं यद्रद्रभूव विमलं जलं ॥ २ ॥
 शरत्कालः परिप्राप्तः प्रकटं कुमुदैहसन् । नष्टमिंद्रधनुर्जाता धरणी पंकवजिता ॥ ३ ॥
 विद्युत्संभावनायोग्यास्तूलराशिसमत्विपः । क्षणमात्रमदृश्यंत घनलेश्या क्वचिद्वक्चिद् ॥ ४ ॥
 संध्यालोकललामोष्ठी ज्योत्स्नातिविमलार्धरा । निशानवधधूर्भोति चंद्रचूडामणिस्तदा ॥ ५ ॥
 चक्रवाककृतच्छाया मत्तसारसनादिताः । वाप्यः पद्मवनभ्राम्यद्राजहंसैर्विराजिरे ॥ ६ ॥

भामंडलकुमारस्य सीतां चितयतस्तु तत् । क्रतुनाचितमप्येवं ज्ञातमग्निसमं जंगत् ॥ ७ ॥
 अरत्याकर्षितांगोसौ परित्यज्यान्यदा त्रयां । पितुः पुरः परं मित्रं वसंतच्चजमब्रवीत् ॥ ८ ॥
 दीर्घध्रुवो भवानेवं परकार्येषु शीतलः । गणरात्रमिदं दुःखं तस्यां मे गतवेगतः ॥ ९ ॥
 उद्वेगविपुलावर्ते प्रत्याशाजलधौ मम । निसर्गतः सखे कस्मादीयेते नावलंबनं ॥ १० ॥
 इत्यार्तध्यानयुक्तस्य निपम्य गदितं बुधाः । सर्वे गतप्रभाभूता विपादं परमं ययुः ॥ ११ ॥
 तान् वीक्ष्य शोकसंतप्तान्वारणानि त्र शुभ्यतः । आवर्जितशिश्रोत्रांडां क्षणं भामंडलोऽगमत् ॥ १२ ॥
 वृहत्केतुस्ततोऽवोचत्कमध्याप्युपगुह्यते । निवेद्यतां कुमारस्य निराशो येन जायते ॥ १३ ॥
 ततस्ते कथयांचकुस्तस्मै सर्वं यथाविधि । चंडयानं पुरस्कृत्य कथमप्युज्जिताक्षराः ॥ १४ ॥
 जनको बालकन्यायादिहैवास्माभिराहृतः । याचितश्चातियत्नेन पद्मस्थोचे प्रकल्पितां ॥ १५ ॥
 उक्तप्रत्युक्तमालाभिरसाभिस्तेन निर्जितैः । धनूरत्नावधिश्चक्रे कृतसन्मंत्रणैः किल ॥ १६ ॥
 धनूरत्नलता तस्य रामस्याक्लिष्टकर्मणः । शार्दूलस्य धुधार्तस्य मांसपेशी यथापिता ॥ १७ ॥
 कन्या स्वयंवरा साध्वी कथाहृदयहारिणी । नवयौवनलावण्यपरिपूरितविग्रहा ॥ १८ ॥
 अवालेंदुमुत्सी बाला मदननेन समर्पिता । वैदेही रामदेवस्य श्रीसमा वनिताभवत् ॥ १९ ॥

न चापे सांप्रतं जाते गदासीरादिसंयुते । अमराधिष्ठिते नापि कन्या त्रैलोक्यप्रसुंदरी ॥ २० ॥
 अपि द्रष्टुं न ये शक्ये सुपर्णोरसदानवैः । रामलक्ष्मणवीराभ्यामाकृष्टे ते शरासने ॥ २१ ॥
 प्रसन्न सायुजा हतुमशत्रया त्रिदशरपि । किमुतात्यंतमस्माभिर्निस्तारैर्धनुषी विना ॥ २२ ॥
 पूर्वमेव हृता कस्मान्नेति चेन्मन्यते शिशो । यज्जामाता दशस्यस्य जनकस्य सुहृन्मधुः ॥ २३ ॥
 अवगम्य कुमरैरेवं विनीतः स्वस्थतां भज । शक्रोति न सुरैद्रोऽपि विघातुं विधिमन्यथा ॥ २४ ॥
 ततः स्वयंशरोदंतं श्रुत्वा भामंडलो द्विया । विपादेन च संपूर्णः कृच्छ्रं चिंतांतरं गतः ॥ २५ ॥
 निरर्थकमिदं जन्म विधाधरतया समं । यतः प्राकृतवत्कश्चिन्न संप्राप्तोऽस्मि तां प्रियां ॥ २६ ॥
 ईर्ष्याक्रोधपरीतश्च सभामाह हसन्नसौ । वाचः खेचरताभीतिं भजतां भूमिगोचरात् ॥ २७ ॥
 आनयाम्येप सत्कन्यां स्वयं निर्जित्य भूचरान् । न्यासापहारिणां कुर्वे पक्षाणां च विनिग्रहं २८
 इत्युस्त्वासौ सुसन्नश्च विमानी वियदुद्रतः । पुरकाननसंपूर्णं पृथिवीतलमक्षतं ॥ २९ ॥
 ततो दृष्टिर्गता तस्य विदग्धविषये क्रमात् । महीध्रसंकटे रम्ये नगरे चात्मसेविते ॥ ३० ॥
 दृष्टं मया कदाप्येतदिति चिंतामुपागतः । जातिस्मरत्वमासाद्य समवाप्य स मूर्च्छनं ॥ ३१ ॥
 पितुरंते ततो नीतः सचिवैराकुलात्मकैः । चंदनद्रवसित्कांगः प्रमदाभिः प्रबोधितः ॥ ३२ ॥

अन्योन्यं दत्तनेत्रं च हसित्वा ताभिरौच्यत । कुमार युक्तमेतत्ते कातरत्वमनुत्तमं ॥ ३३ ॥
 अष्टष्टावनिचर्यार्थं निश्शेषरहितं नयः । गुरूणामग्रतो मोहं यत्प्राप्तोऽसि विचक्षणः ॥ ३४ ॥
 भज खेचरनाथानां कन्या देव्यधिकप्रभाः । जनजल्पनकं व्यर्थं दृचं सुंदर माकृथाः ॥ ३५ ॥
 ततोसायत्रीदेवं श्रीडांशोकनताननः । धिग्मया धनमोहेन विरुद्धं चित्तितं महत् ॥ ३६ ॥
 नीचानामपि नात्यंतमीदृशं कर्म युज्यते । अहो कर्मभिरत्यर्थमशुभैरभिचोदितः ॥ ३७ ॥
 एकस्मिन्नुपितः कुक्षौ कापि सार्धमहं तथा । दुष्कर्मविगमाज्ज्ञाता कथंचित्साधुना मया ॥ ३८ ॥
 ततस्तं शोकभारेण पीडितं चंद्रविक्रमः । अंकारोप्य चुंबित्वा पप्रच्छ पुरुषिस्मयः ॥ ३९ ॥
 वद पुत्रक कित्त्वेत्वदीदृशं भाषितं त्वया । सोवोचचात, वृक्तव्यं चरितं शृणु मामकं ॥ ४० ॥
 पूर्वजन्मनि वास्वेषेऽस्मिन् विदग्धनगरे नृपः । अभूवं परराष्ट्राणां ध्वंसको मंडितध्वनिः ॥ ४१ ॥
 सर्वस्यामवनौ ख्यातः सततं विग्रहप्रियः । पालको निजलोकस्य महाविभवसंयुतः ॥ ४२ ॥
 हृता तत्र मया जाया विग्रस्याशुभकर्मणा । माययाऽपाकृतथासौ गतः काप्यतिदुःखितः ॥ ४३ ॥
 ततो नरण्यसेनान्या गमितस्तुपशेषतां । पर्यटन् धरणीं कापि प्राप्तोऽस्मि मुनिसंश्रयं ॥ ४४ ॥
 तत्र त्रिलोकपूज्यानां सर्वेशानां महारमनां । मत्तं भगवतां प्राप्तमर्हतां पावनं मया ॥ ४५ ॥

मंहद्रोदययातं तमभ्यर्च्य प्रणिपत्य च । स्तुत्वा च भावतोवादीदेवं मूर्धाहितांजलिः ॥ ५९ ॥
 भगवंस्त्वत्प्रसादेन संग्राप्य जिनदीक्षुर्णं । तपोविधातुमिच्छामि निर्विण्णो गृह्णवासतः ॥ ६० ॥
 एवमस्त्विति तेनोक्तेनारंभे स समाहिताः । भामंडलः परं चक्रे महिमानं च भावतः ॥ ६१ ॥
 कलं प्रवरनारीभिर्गीतं वंशस्वसानुगं । जगज्जूर्यसंघाताः करतालसमन्विताः ॥ ६२ ॥
 श्रीमान् जनकराजस्य तनयो जयतीति च । इत्युच्चैर्वेदिनां नादः संजज्ञे प्रतिनादवान् ॥ ६३ ॥
 तेनोद्यानसमुत्थेन नादेन श्रोत्रहारिणा । नक्तं कृतो विनीतायां कृतनिद्रोऽखिलोजनः ॥ ६४ ॥
 ऋपिसंघमुद्भूतानं श्रुत्वा जैनाः प्रमोदिनः । जाता जाना विपन्नाश्च मिथ्यादर्शनपूरिताः ॥ ६५ ॥
 रोमांचांचितसर्वांगा विस्फुरद्ब्रामलोचना । सीता सिक्तामृतैर्नैव बुबुधे ध्वनिनामुना ॥ ६६ ॥
 अचितयच कोन्वेष जनको यस्य नंदनः । जयतीति मुहुर्नादः श्रूयतेत्यंतमुन्नतः ॥ ६७ ॥
 कनकस्याग्रजो राजा ममापि जनकः पिता । जातमात्रश्च मे भ्राता हृतो यः कित्वसौ भवेत् ६८
 ध्यात्येति सोदरस्नेहसंप्लावितमानसा । मुक्तकंठं रुरोदासौ परिदेवनकारिणी ॥ ६९ ॥
 ततो रामोभिरामांगः प्रोवाच मथुराक्षरं । कस्माद्रोदिति वैदेहि भ्रातृशोकेन कर्पिता ॥ ७० ॥
 भवत्या यद्यसौ भ्राता स्वो ज्ञातास्मो न संशयः । अथवान्यः क्वचित्कोऽपि पंडिते शोचितेन किं ॥

तत्र बांधवभूतस्य गुरोः शासनतो मया । अनामिपं व्रतं शुद्धं गृहीतं क्षुद्रशक्तिना ॥ ४६ ॥
 शान्तस्य जिनैन्द्राणामहो माहात्म्यमुत्तमं । तथापि यन्महापापो नावतीर्णोऽस्मि दुर्गति ॥४७॥
 अनन्यशरणत्वेन व्रतेन नियमेन च । स ममान्येन जीवेन विदेहाकुक्षिमागमत् ॥ ४८ ॥
 गुह्येन च प्रयत्ना सा कन्यया सहितं तु कं । केनाप्यपहृतश्रायं गृध्रेण पिशितं यथा ॥ ४९ ॥
 नक्षत्रगोचरार्तितं तेन नीतोऽस्मि पुष्करं । असौ नूनं स यस्यासौ हुता जाया मया पुरा ॥५०॥
 मारयामीति तेनोक्त्वा भूयः कृत्वानुकंपनं । शनैरस्मि विमुक्तः खात् कुंडलाभ्यामलंकृतं ॥५१॥
 पतद्वीस्य तदा रात्रायुधाने परमे त्वया । गृहीत्वा तात दत्तोस्मि जायार्यै करुणावता ॥ ५२ ॥
 मोहं भवत्प्रसादेन तदंके वृद्धिमागतः । परं विद्याधरत्वं च कृतदुर्लभितक्रियः ॥ ५३ ॥
 इत्युक्त्वा विररामासौ विस्मयं च जनो गतः । हाकारबहुलं शब्दं कुर्वन् कंपितमस्तकः ॥५४॥
 इमं चंद्रगतिः श्रुत्वा वृत्तांतमतिचित्रितं । लोकधर्मतरं बध्यं चिदित्वा भवबंधनं ॥ ५५ ॥
 भूतमात्रमति त्यजत्वा मुनिश्चित्यात्मकर्मणां । परं प्रबोधमायातः संवेगं च सुदुर्लभं ॥ ५६ ॥
 आत्मीयं राज्यमाधाय तत्र पुत्रे यथाविधि । सर्वभूतहितस्यागात्पादमूलं त्वरान्वितः ॥ ५७ ॥
 मगवान् स हि सर्वत्र विष्टेपे प्रथितात्मकः । गुणरश्मिसमूहेन भव्यानंदविधायिना ॥ ५८ ॥

महद्रोदययातं तमभ्यर्च्य ग्रणिपत्य च । स्तुत्वा च भावतोवादीदेवं मूर्धाहितांजलिः ॥ ५९ ॥
 भगवंस्त्वत्प्रसादेन संग्राप्य जिनदीक्षुर्णं । तपोविधातुमिच्छामि निविंणो गृहवासतः ॥ ६० ॥
 एवमस्त्विति तेनोक्तैर्नारभे स समाहिताः । भामंडलः परं चक्रे महिमानं च भावतः ॥ ६१ ॥
 कलं प्रवरनारीभिर्गीतं वंशस्वसानुगं । जगज्जूर्यसंघाताः करतालसमन्विताः ॥ ६२ ॥
 श्रीमान् जनकराजस्य तनयो जयतीति च । इत्युच्चैर्वदिनां नादः संजज्ञे प्रतिनादवान् ॥ ६३ ॥
 तेनोद्यानसमुत्थेन नादेन श्रोत्रहारिणा । नक्तं कृतो विनीतायां कृत्तनिद्रोऽखिलोजनः ॥ ६४ ॥
 ऋपिसंबंधमुद्गानं श्रुत्वा जैनाः प्रभोदिनः । जाता जाना विपन्नाश्च मिथ्यादर्शनपूरिताः ॥ ६५ ॥
 रोमांचांचितसत्रांगा विस्फुरद्दामलोचना । सीता सिक्तापूतेनैव बुबुधे ध्वनिनामुना ॥ ६६ ॥
 अचितयच कोन्पेप जनको यस्य नंदनः । जयतीति मुहुर्नादः श्रूयतेत्यंतमुन्नतः ॥ ६७ ॥
 कनकस्याग्रजो राजा ममापि जनकः पिता । जावमात्रश्च मे भ्राता हुतो यः कित्वसौ भवेत् ६८
 ध्यात्येति सोदरस्नेहसंप्लवितमानसा । मुक्तकंठं रुरोदासौ परिदेवनकारिणी ॥ ६९ ॥
 ततो रामोभिरामांगः प्रोवाच मधुराक्षरं । कस्माद्रोदियि वैदेहि भ्रातृशोकेन कर्पिता ॥ ७० ॥
 भवत्या यद्यसौ भ्राता स्वो ज्ञातास्मो न संशयः । अथवान्यः क्वचित्कोऽपि पंडिते शोचितेन किं ॥

पद्मपुराणम् ।

फारणं यदतिक्रान्तं मृतमिष्टं च वाष्यं । हृतं विनिर्गतं नष्टं न शोचति विचक्षणाः ॥ ७२ ॥
 कानरस्य विषादोऽस्ति दयिते प्राकृतस्य च । न कदाचिद्विषादोऽस्ति विक्रांतस्य बुधस्य च ७३ ॥
 एवं तयोः ममालापं दंपत्योः कुर्वतोः क्षपा । कृपयैव गता शीघ्रं जातमंगलनिस्वना ॥ ७४ ॥
 तनो दग्धरथः कृत्वा प्रत्यंगवस्तु सादरः । नगरीतो विनिष्क्रांतः समुतः सांगनाजनः ॥ ७५ ॥
 इवश्वथ विस्लीणां पश्यन् स्वेचरवाहिनी । ययौ स विस्मयापन्नः सामंतशतपूरितः ॥ ७६ ॥
 ईधोचक्रे च देवेंद्रपुरतुल्यं विनिर्मितं । क्षणाद्विद्यार्धरः स्थानं तुंगप्राकारगोपुरं ॥ ७७ ॥
 पत्राकानोरणशिवं रत्नैश्च कृतमंडनं । प्रविशेद्य तदुद्यानं साधुलोकसमाकुलं ॥ ७८ ॥
 नत्वा स्तुत्या च तत्रानौ गुरुं गुणगुरुं नृपः । ददशोदयने भानोश्चंद्रयानस्य दीक्षणं ॥ ७९ ॥
 नमर्थरः ममं पूजां कृत्वा सुमहतीं गुरोः । एकपार्श्वे निविष्टोसौ सर्ववाघवसंगतः ॥ ८० ॥
 श्रीप्रभामंडलोप्येकं पार्श्वमाश्रित्य खेचरः । समस्तैः सहितस्तस्यौ किञ्चिच्छोकमिबोधहन् ८१ ॥
 तेचरा भूचरार्थेने मूनयार्थानिकं स्थिता । शुश्रुवुर्गुक्तो धर्ममनगारं तथेतरं ॥ ८२ ॥
 चरितं निरगाराणां शूराणां शान्तभीहितं । शिवं सुदुर्लभं सिद्धं सारं शुद्रभयावहं ॥ ८३ ॥
 मटपत्नीया यमागाथ लभते मंगयोऽज्जितं । सम्यग्दर्शनेनसंपन्ना गीर्वाणेंद्रसुखं महत् ॥ ८४ ॥

केचित्केवलमासाद्य लोकालोकप्रकाशनं । लोकप्राग्भारमारुह्य भजते नैर्वृतं सुखं ॥ ८५ ॥
 तिर्यग्नरकदुःखाप्रिज्वालाभिः परिपूरितः । संसारो मुच्यते येन तं पंथानं महोत्तमं ॥ ८६ ॥
 सर्वप्राणिहितोद्योगचन्मद्रगजितनिस्सनः । प्रह्लादं सर्वचित्तानां जनयन्विदित्वाखिलः ॥ ८७ ॥
 संदेहतापरिच्छेदि तद्वचोऽमुं मुनीन्द्रजं । कर्णाजलिपुटैः पीतं प्राणिभिः प्रीतमानसैः ॥ ८८ ॥
 ततो दशरथोऽपृच्छत्संजाते वचनांतरे । चंद्रकीर्तेः खगेंद्रस्य वैराग्यं नाथ किं कृतं ॥ ८९ ॥
 सीता तत्र विशुद्धाधी क्षात्रुमिच्छुः सहोदरं । शुश्रूषया मनश्चक्रे विनीतांत्यंतनिधलं ॥ ९० ॥
 शुद्धात्मा भगवान्नुचे शृणु राजन् विचित्रतां । जीवानां निर्मितामेकां कर्मभिः स्वयमजितैः ॥ ९१ ॥
 संसारे सुचिरं भ्रांत्या जीवोयमतिदुःखितः । कर्मानिलेरितः प्राप्तश्चेंद्रेण द्युतिमंडलः ॥ ९२ ॥
 अर्पितः पुष्पवत्यै च स्त्रीचिंताकुलतारकः । स्वसारं च समालोक्य गाढाकल्पकमागतः ॥ ९३ ॥
 जनकः कृत्रिमाश्वेन हृतश्चापस्वयंचरा । जाता विदेहजा चिंतां परां भामंडलोऽगमत् ॥ ९४ ॥
 अस्मरच्च भवं पूर्वं मूर्च्छितः पुनश्चसीत् । पृष्टश्चेंद्रेण चावोचदिति पूर्वभवक्रियां ॥ ९५ ॥
 भरतस्थे विदग्धाख्ये पुरं कुंडलमंडितः । अधामिकोऽहृत्कांतां पिगलस्य मनःप्रियां ॥ ९६ ॥
 बालेंद्रुहृतसर्वस्वो विपयात्स निराकृतः । श्रमणाश्रममासाद्य प्राप व्रतमनामिपं ॥ ९७ ॥

धर्म्येध्यानगतः कृत्वा कालं कलुषवर्जितः । जनकस्य विदेहायाः स सहायस्तनुश्रितः ॥ ९८ ॥
 अरण्यात्पिपलः प्राप्नो दृष्ट्वा शून्यकुटीरकं । कोटरानलजीर्णागदाहदुःखं समाप्तवान् ॥ ९९ ॥
 यदर्थं दुःखितो प्राक्षीन्निव्रायुकृतदुर्दिनः । दृष्ट्वा स्यात्पुंडरीकाक्षी रामेत्युन्मचविभ्रमः ॥ १०० ॥
 हा कांत इति कूटांशु विलापमकरोदिति । प्रभावती सवित्री तां तातं चक्रध्वजं च तं ॥ १०१ ॥
 विभूतिमतिंतुंगांशु वाधवांशु सुमानसान् । परित्यज्य मयि प्रीत्या विदेशमपि संगता ॥ १०२ ॥
 रुधाहारकुचस्रत्वं मदर्थं सेवितं त्वया । मामुत्सृज्य क्व यातासि सर्वावयसुंदरि ॥ १०३ ॥
 खिन्नोऽसौ धरणीं दुःखं भ्रांत्वा स गिरिकाननान् । वियोगवह्निना दग्धः सोत्कंठस्तपसि स्थितः ॥
 ततो देवत्वमासाद्य चिंताभवमुपागमत् । तिर्यग्योनिं किमेतासा कांता सम्यक्त्ववर्जिता ॥ १०५ ॥
 स्वभार्वर्जसंपन्ना भूयो वा मानुषी भवेत् । जीवितानि जिनं स्मृत्वा किं वा देवत्वमागता ॥
 इति ध्यायन् विनिश्चित्य श्रब्धदृष्टिप्रकोपवान् । क्वासौ शुशुर्दुरात्मेति ज्ञात्वा कुक्षिसमाश्रितं ॥
 प्रसूतमेककं कृत्वा शान्तः कर्मनियोगतः । बालं सुमोच नीवेति वदन् विद्यालघूकृतं ॥ १०८ ॥
 ज्योत्स्नाकृताद्बृहासायां रात्रौ प्रातः पतंस्त्वया । तदा स्मरसि किं नेदं पुण्यवत्यै समर्पितः १०९
 प्राप्नो भवत्प्रसादेन विद्याधराविधिर्मया । नूनं माता विदेहा मे सा च सीता सहोदरी ॥ ११० ॥

इत्युक्ते विस्मयं प्राप्ता सर्वा वैद्याधरी सभा । चंद्रायणथ संविप्रो न्यस्य भामंडले श्रियं ॥१११॥
 माता पिता च ते यत्स दुःखं शोकेन तिष्ठति । तयोर्नेत्रोत्सवं यच्छेत्सेवमुक्त्वा समागतः ॥११२॥
 जातस्य नियतो मृत्युस्ततो गर्भस्थितिः पुनः । इति भीतो भवादेप चंद्रः प्रात्रज्ययाप्तवान् ११३
 अत्रांतरे विदेहाजः संशयं परिपृच्छति । स्नेहंश्चंद्रायणादीनां मयि कस्मात्परः प्रभो ॥ ११४ ॥
 ततः सर्वहितोऽवोचन्निबोध द्युतिर्मंडलः । यथा पिता च माता च तव पूर्वमेवे स्थितौ ॥११५॥
 दारुग्रामे तु विप्रोभृद्विद्युचिस्तस्य भामिनी । अतुकोशातिभूतिश्च तनयः सरिसा स्तुया ॥११६॥
 ऊर्या मात्रा सहप्राप्तः कयानारुख्योऽन्यदा द्विजः । अहरत्सरसां सारं धनमंतर्गतं च यत् ११७
 अतिभूतिश्च तद्वेतोः शोकी यत्राम मेदिनी । ततो निष्पुरुषे गेहे शेषं स्वमपि लुंठितं ॥११८॥
 विद्युचिर्दाक्षिणाकांक्षी देशांतरगतः पुरा । श्रुत्वा कुलकुटं भग्नं निवृत्तस्त्वरयान्वितः ॥ ११९ ॥
 तीर्णवस्त्रावशेषांगामनुकोपां सुविह्वलां । सांत्वयित्वा तया सार्धमुयां चान्वेष्टुमुद्यतः ॥ १२० ॥
 प्रजाभिः पृथिवीपृष्टे कथ्यमानं समंततः । अवाधिज्ञानकरणैर्जगदेनावभासितं ॥ १२१ ॥
 तमाचार्यं परिप्राप्तः पुरे सर्वारिनामनि । प्रष्टुं किल महाशोको नष्टचित्तस्तुपात्मजः ॥ १२२ ॥
 दृष्ट्वा गणेश्वरीमृद्धिं श्रुत्वा च विविधां स्थितिं । तीव्रं संवेगमासाद्य विद्युचिर्मुनितां गतः १२३

पार्श्वे कमलक्रांताया आर्योया सुसमाहिता । सममूर्यानुकोशापि प्रव्रज्य तपसि स्थिता ॥१२४॥
 त्रयोऽपि ते शुभधानाः कृत्वाकालमलोलुपाः । लोकांतिकं गता लोकं नित्यलोकमनाकुलं ॥
 अतिभूतिप्रभृतयो, हिंसावादस्य शंसकाः । द्वेषकाः संयतानां च कुधाना दुर्गतिं गता ॥१२६॥
 मृगीत्वं सरसा प्राप्ता वलाहकनगोरसि । व्याघ्रमीता च्युता यूथान्मृता दावानलाहता ॥१२७॥
 जाता मनस्विनीदेव्याः सुता चित्तोत्सवाह्वया । दुःखदानप्रवीणस्य प्रशमात्पापकर्मणः ॥१२८॥
 कन्याः क्रमशो भूत्वा पारसीकः क्रमेलकः । मृत्वा पिंगलनामाभूद्रूमकेशस्य नंदनः ॥ १२९ ॥
 हंसस्ताराधसरसि सोतिभूतिः क्रमादभूत् । श्येनर्विंदुससर्वांगश्रेत्यस्य पतिवोऽतके ॥ १३० ॥
 अध्याप्यमानं गुरुणा यशोमित्रं पुनः पुनः । अश्रौपीदर्हतां स्तोत्रं मुक्तवानथ जीवितं ॥१३१॥
 दशवर्षसहस्रायुः किंनरोभून्नगोत्तरे । विदग्धनगरे च्युत्वा जातः कुंडलमंडितः ॥ १३२ ॥
 अहरत्पिंगलः कन्यां तथा कुंडलमंडितः । यदत्रायं पुरावृत्तः संबन्धः परिकीर्तितः ॥ १३३ ॥
 योसौ विभुंचिरित्यासीत्सोयं चंद्रगतिर्नृपः । अनुकोशा तु जायास्य जाता पुष्पवती पुनः १३४
 कयानोयं सुरो हर्ता सरसा हृदयोत्सवा । ऊरी जाता विदेहा तु सोतिभूतः प्रभाह्वयः ॥१३५॥
 ततो दशरथः श्रुत्वा तं वृत्तान्तमशेषतः । भामंडलं समाश्लिष्य वाप्यपूर्णनिरीक्षणः ॥ १३६ ॥

अद्भुतैर्जिनमूर्धानो जातरोमोद्गमा भृशं । आनन्दवाष्पलोलाक्षा सभायामभवञ्जनाः ॥ १३७ ॥
 उद्गार्णमाननेनैव प्रीत्या तं वीक्ष्य सोदरं । मृगीव रुदती स्नेहाद्घावोद्भूतबाहुकाः ॥ १३८ ॥
 हा श्रातः प्रथमं दृष्टो मयाद्यासीत्तिशब्दिनी । तमाश्लिष्य चिरं सीता हृदित्वा धृतिमागता ॥
 संभाषितः स रामेण संभ्रमालिंगिताधिरं । लक्ष्मणेन तथान्येन बंधुलोकैकन सादरं ॥ १४० ॥
 नमस्कृत्य मुनिं श्रेष्ठं ततः खेचरभूचराः । उद्यानात्प्रमदापूर्णा निरीयुः सुविराजिताः ॥ १४१ ॥
 भामंडलेन संमंच्य हुतं दशरथो ददौ । लेखं जनकराजस्य नीतं गगनयाथिना ॥ १४२ ॥
 प्रेषितं भानुमार्गेण तस्य हंसधृतं वरं । यानं विद्याधरैर्वीरैर्भूरिभिः परिवारितं ॥ १४३ ॥
 प्रभामंडलमादाय तत्रो भृत्यातिकांतया । तुष्टो दशरथोऽयोध्यां सुत्रामसदृशोऽविशंत ॥ १४४ ॥
 अधीणसर्वकोशोसायुषचारं परं नृपः । प्रीतो भामंडले चक्रे सर्वलोकसमन्वितः ॥ १४५ ॥
 रम्ये सुचिपुले तुंगे वाप्युद्यानविभूषिते । गृहे दशरथोद्विष्टे तस्थौ भामंडलः सुखं ॥ १४६ ॥
 दारिद्रथान्मोचितो लोकः परमोत्सवजन्मना । दानेन वांछिताधिक्यं प्राप्तेन धरणीतले ॥ १४७ ॥
 गत्वा पवनवेगेन जनको लेखहारिणा । सहसा वद्धितो दिष्ट्या पुत्रागमनजन्मना ॥ १४८ ॥
 प्रवाच्य चापितं लेखं सुदृढः प्रत्ययः परं । प्रमोदं जनकः प्राप रोमांचांचितविग्रहः ॥ १४९ ॥

मद्र किं किमयं स्वप्नः स्याज्जाग्रत्प्रत्ययोपधा । एहि ढौकस्व ढौकस्व तावन्व्याद्य परिष्वजे १५०
 इत्युक्त्यानंदवाप्येण तरचारकलोचनः । साक्षात्पुत्रमिव प्राप्तं लेखहारं स सज्वजे ॥ १५१ ॥
 नग्रतापरिहारेण देहस्यं वस्त्रभूषणं । संसंभ्रमं ददौ तस्मै मुदा वृत्रामित्राचरन् ॥ १५२ ॥
 समेति वंपुलोकोस्य यावद्विद्याभिवर्द्धकः । तावच्चद्यानमायातं छादयद्गगनं रुचा ॥ १५३ ॥
 अपृच्छत्तस्य वृचांतमनुस्रथ पुनः पुनः । उक्तं विद्यार्थैस्तस्य यथावदतिविस्तरं ॥ १५४ ॥
 ततो यानं समाह्वय समस्तैर्वयुभिः समं । निमेषेण परिप्राप्तो विनीतां तूर्यनादितां ॥ १५५ ॥
 अवतीर्वावरादाद्यु पुत्रमालिङ्ग्य निर्भरं । सुखमीलितनेत्रोसौ क्षणं मूर्च्छासुपागतः ॥ १५६ ॥
 प्रबुध्य च विशालेन चक्षुषा वाप्यवारिणा । आचंचनकमैक्षिष्ट तनयं पाणिना स्पृशन् ॥ १५७ ॥
 माता तं मूर्च्छिता दृष्ट्वा परिष्वज्य प्रयोधिनी । आचक्रंद सुकारुण्यं तिरश्चामपि कुर्वती ॥ १५८ ॥
 परिदेवनमं च चक्रे पुत्रक हा कथं । हृतोऽसि जातमात्रस्त्वं केनाप्युत्तमैरिणा ॥ १५९ ॥
 त्वदीर्क्षांचितया देहो दग्धोऽयं वह्नितुल्यया । भवद्दर्शनतो येन चिरान्निर्वापितोऽद्य मे ॥ १६० ॥
 धन्या पुष्पवती सुस्त्री यया तंजानि शैशवे । क्रीडया धूसराण्यंके निहितानि सुचुंचितं ॥ १६१ ॥
 चंदनेन विलिप्तस्य कुंकुमस्यासकांचितं । दधतः शैशवं दृष्टं कौमारं ते तथा वपुः ॥ १६२ ॥

नेत्राभ्यामभ्रुत्सृज्य स्तनाभ्यां च पयश्चिरं । सुपुत्रसंगमानंदं विदेहा परमं गता ॥ १६३ ॥
 अर्हच्छासनदेवीव ङ्गैरावतनामनि । सा तत्र लोचने कृत्वा तस्यौ मग्ना सुखांबुधौ ॥ १६४ ॥
 मासमात्रमुपित्वातो बंधुसंगममोदिना । पद्मो भामंडलेनोचे विनयं विभ्रतं परं ॥ १६५ ॥
 वैदेहाः शरणं देव त्वमवोत्तमवांधवः । छंदेऽस्या वर्ततां येन नो यात्युद्देगमेपका ॥ १६६ ॥
 स्वसारं च समालिङ्ग्य स्नेहादेनां सुवेष्टितं । उपादिवांसौ भूयो भूयः प्रवरमानसः ॥ १६७ ॥
 मार्तालिंग्यागदत्सीतां सुते श्वसुरयोः प्रिये । परिवर्गे च तत्कुर्याः श्लाघ्यतां येन गच्छसिः १६८
 सर्वानामंत्र्य विन्यस्य कनकं मिथिलेशितां । गृहीत्वा पितरौ यातः स्थानं भामंडलो निजं १६९

वीक्ष्यस्व माहात्म्यमिदं कृतस्य । धर्मस्य पूर्वं मगधाधिराज ॥

विद्याधरोद्रो यदवापि बंधुः । सीता च पत्नी गुणरूपपूर्णा ॥ १७० ॥

अधिष्ठिते देवगणेश्र चापे । सकंफटे सीरगदादियुक्ते ॥

लब्धे सुरैरप्यतिदुर्लभे ये । पद्मेन लक्ष्मीनिलयश्च भृत्यः ॥ १७१ ॥

इदं जनो यः सुविशुद्धचेताः । शृणोति भामंडलबंधुयोगं ॥

अभीष्ट योगानरुजश्चिराय । रविप्रभोसौ लभते शुभात्मा ॥ १७२ ॥

इत्यार्षे रवियेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते भामंडलसमागमाभिधानं नाम त्रिशक्तमं पर्व ।

अथैकत्रिंशत्तमं पर्व ।

उवाच श्रेणिको भूपः सर्वधुरनरण्यजः । इमां विभूतिं संप्राप्य चक्रे किं गणनायक ॥ १ ॥
 पुरातनं च वृत्तांतं रामलक्ष्मणयोस्तयोः । तवैव विदितं सर्वं तन्नो ब्रूहि महायशः ॥ २ ॥
 इति पृष्टो महातेजा जगाद मुनिपुंगवः । निरवद्यं तथा तत्त्वं यथा सर्वज्ञभाषितं ॥ ३ ॥
 स्वसंशयमशेषं राजा दशरथोन्यदा । प्रणम्य साधुमप्राक्षीत्सर्वभूतहितं हितं ॥ ४ ॥
 मया जन्मानि भूरीणि परिप्राप्तानि यानि तु । वेद्यैकमपि नो तेषां तत्सर्वं विहितं त्वया ॥ ५ ॥
 तान्यहं ज्ञातुमिच्छामि भगवन्नुच्यतामिति । भवत्प्रसादतो मोहं निराकर्तुमहं यजे ॥ ६ ॥
 श्रोतुं समुद्यतस्यैव भवान् दशरथस्य तु । सर्वभूतहितः साधुरिदं वचनमब्रवीत् ॥ ७ ॥
 शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि यन्मां पृच्छसि संनमते । त्वया पर्यव्य संसारे मतिरासादिता यथा ॥ ८ ॥
 न त्वयैकेन संसारो भ्रांतोऽन्यरापि संसृतः । चिन्वानैः कर्मभिः कर्मदुःखसंजननो महान् ॥ ९ ॥
 अस्मिन् जगत्रये राजन् जंतूनां स्वहितैषिणां । स्थितयस्तिष्ठ उद्दिष्टा उत्तमाधममध्यमा ॥ १० ॥
 अधमावी च तथा भावी सैर्ही च गतिरुत्तमा । पुनरावृत्तिनिर्मुक्ता कल्याणी जिनदेशिता ॥ ११ ॥

सेयं सिद्धगतिः शुद्धा संनातनसुखावहा । इंद्रियघ्नरोगार्तिमोहिनार्धेन हृश्यते ॥ १२ ॥
 श्रद्धासंवेगहीनानां हिंसादिष्वनिवर्तिनां । चतुर्गतिकसंवर्ता गतिरुग्रतमो रजा ॥ १३ ॥
 अभव्यानां गतिः क्लिष्टा विनाशपरिवर्जिता । भव्यानां तु परिश्लेया गतिर्निवृत्तिभाषिणी ॥ १४ ॥
 धर्मादिद्रव्यपर्यंतं लोकालोकमशेषतः । पृथिवी प्रभृतीन्कायानाश्रितांश्चेतनाभृतः ॥ १५ ॥
 जीवराशिरनंतोयं विद्यते नास्य संक्षयः । दृष्टांतः सिकताकाशचंद्रादित्यकरादिकः ॥ १६ ॥
 अनादिमंतनिर्मुक्तं त्रैलोक्यं स चराचरं । स्वकर्मनिचयोपेतं नानायोगिनिकृताटनं ॥ १७ ॥
 सिद्धाःसिद्धयंति सेत्स्यंति कालेतपरिवर्जिते । जिनदृष्टेन धर्मेण नैवान्येन कथंचन ॥ १८ ॥
 यःसंदेहकलंकेन निश्चितः पापकर्मणा । अभावितस्य धर्मेण का तस्य अद्धानता ॥ १९ ॥
 कुतःश्रद्धाविमुक्तस्य धर्मो धर्मफलानि च । अत्यंतदुःखविज्ञानं सम्यक्स्वरहितात्मनां ॥ २० ॥
 अत्युग्रकर्मनिर्मुक्तं वेदितानां समंततः । मिथ्याधर्मानुरक्तानां स्वहितादुःखवर्तिनां ॥ २१ ॥
 सेनापुरेऽथ दीपिन्या उपास्तितर्नाम भावना । सा च मिथ्याभिमानेन परिपूर्णा निर्गलं ॥ २२ ॥
 अश्रद्धानात्संभ्रमत्सरक्षेत्रेडधारिणी । दुर्भावा सततं साधुनिदनासक्तशब्दिका ॥ २३ ॥
 प्रयच्छति स्वयं नाश्रं यच्छतं नाहुमन्यते । निवारयति यत्नेन विधमानं सुभूर्यपि ॥ २४ ॥

एवमादिमहादोषा कुतीर्यपरिभाविता । कालमेत्याश्रमञ्जरीमे निष्पारे भवसागरे ॥ ३५ ॥
 उपास्तिर्देहि देहीति समभ्यस्याक्षरद्वयं । पुण्यकर्मानुभावेन पुरे चंद्रपुराह्वये ॥ ३६ ॥
 सुतोभूद्भद्रधारिण्योर्भाग्यवान् बहुबांधवः । धारणो नामतस्तस्य पत्नी नयनसुंदरी ॥ ३७ ॥
 देशकालप्रयत्नेभ्यः साधुभ्यः शुद्धभावतः । दत्त्वासी पारणां सम्यकाले संत्यज्य विग्रहं ॥ ३८ ॥
 विदेहे, धातकीखंड मेरोरुत्तरतः कुरौ । शुक्त्वा पल्यत्रयं भोगं समारूढं त्रिविष्टपं ॥ ३९ ॥
 च्युतातः पुष्कलावत्यां नगर्यां नंदिवोपतः । वसुधायां समुत्पन्नो नामतो नंदिवर्धनः ॥ ३० ॥
 नंदियोपोन्यदा धर्मं शुत्वोद्यानं प्रबुद्धवान् । नंदिवर्धनमाधाय पृथिवीपरिपालने ॥ ३१ ॥
 यशोधरमुनेः पार्श्वे प्रव्रज्य सुमहत्तपः । कृत्वा स्वर्गं समारूढस्तनुं त्यक्त्वा यथाविधि ॥ ३२ ॥
 गृह्णिधर्मसमासक्तो नमस्कारपरायणः । पूर्वकोटिमहाभोगान् शुक्त्वा श्रीनंदिवर्धनः ॥ ३३ ॥
 सन्यासेन तनुं त्यक्त्वा प्रयातः पंचमं दिवं । ततश्च्युतो विदेहेऽसिन् गिरिराजस्य पथिमे ॥ ३४ ॥
 ख्याते शशिपुरे स्थाने विजयार्द्धनगोत्तमे । सूर्यजयोऽभवद्विद्युच्छ्रतायां रत्नमालिनः ॥ ३५ ॥
 अन्यदा सिंहनगरं रत्नमाली महाबलः । प्रस्थितो विग्रहं कर्तुं यत्रासौ वज्रलोचनः ॥ ३६ ॥
 रथैः प्रभास्वरैर्दिव्यैः पदादिगजवाजिभिः । नानाशस्त्रकृतध्वतैःसामंतैः सुमहाबलैः ॥ ३७ ॥

तं दष्टोष्ठं धनुःपाणिं कथचावृतविग्रहं । दग्धकाममरिस्थानं क्रोधादाग्नेयविधया ॥ ३८ ॥
 रथाग्राखुद्दमायांतं वेगिनं भीषणाकृतिं । नभस्थं सहसा कश्चिदमरोऽभिदधाविति ॥ ३९ ॥
 रत्नमालिन् किमारब्धमिदं संरंभमुत्सृज । विबुध्यस्व वदाम्येप वृत्तांतं तव पूर्वकं ॥ ४० ॥
 इहासीञ्जारते वास्ये मासादोऽधमकर्मकृत् । गांधार्या भूतिरुचीभृदुपमन्युः पुरोहितः ॥ ४१ ॥
 साधोः कमलगर्भस्य श्रुत्वा व्याकरणं च सः । नाचरामि पुनः पापमिति व्रतश्रुपादंदे ॥ ४२ ॥
 पंचपत्न्योपमं स्वर्गे तेनायुः सश्रुपाजितं । उपमन्यूपदेशेन भस्मसाद्भावमाहृतं ॥ ४३ ॥
 मुंचते सुकृतं चासाववस्कंदेन चारिभिः । प्रपत्य हिंसितः साकमुपमन्युः पुरोधसा ॥ ४४ ॥
 पुरोहितो गजो जातो युद्धेसौ जर्जरीकृतः । संप्राप्य जय्यमप्राप्यमितरैर्दुःखमाजनैः ॥ ४५ ॥
 पुनस्तत्रैव गांधार्या भूतिपुत्रस्य धीमतः । देव्यां योजनगंधायां पुत्रोभूदरिसूदनः ॥ ४६ ॥
 दृष्ट्वा कमलगर्भं च पूर्वजन्म समस्मरत् । व्रत्रज्यासौ ततो मृत्वा शतारहं सुरोऽभवं ॥ ४७ ॥
 स त्वं भूतिमृगो जातो मंदारण्ये दुराकृतिः । अकामनिर्जरा तस्य दावदग्धोस्य भूकुना ॥ ४८ ॥
 कंचोजेन सताकारि यत्त्वया कर्म दारुणं । किलजाख्येन तदासी (?) च्छर्करानरकं गतः ४९
 महाखेहाशुबंधेन ततस्त्वं संप्रबोधितः । अयमुद्धृत्य जातोऽसि रत्नमाली खगेश्वरः ॥ ५० ॥

पद्मपुराणम् ।

पर्यप्तानि न किं तानि दृःखानीत्युदितश्च सः । सूर्यजयसुतं राज्ये निधाय कुलनन्दनं ॥ ५१ ॥
 घृषातश्रवणाचस्मात्परं निर्वेदमीयुषा । सूर्यजयेन सहितं सत्कर्मोदियचेतसा ॥ ५२ ॥
 रत्नमाली पुनर्नानादुर्गतित्रस्तमानसः । ययौ शरणमाचार्यं सौम्यं विलकसुन्दरं ॥ ५३ ॥
 सूर्यजयस्तपः कृत्वा महाशुकमुपागमत् । च्युतोऽनरण्यराजर्षेः सुतो दशरथोऽभवत् ॥ ५४ ॥
 स्वल्पेन युक्तेन त्वमुपास्तिप्रमुखैर्भवेः । न्यग्रोधवीजवद्भृद्धिं संप्राप्तोऽसि शुभोदयात् ॥ ५५ ॥
 नन्दिवर्धनकालेन नन्दिघोषपिता च यः । सोहं प्रवेयकाद्दष्टः सर्वभूतहितोऽभवं ॥ ५६ ॥
 यो भूतिरुपमन्युश्च तावतौ तद्वशानुगौ । जनको कनकधेति जातौ सुकृतचेतसा ॥ ५७ ॥
 गंसारे न परः कश्चिन्नात्मीयः कश्चिदंजसा । सैषा शुभाशुभैर्जतोरुद्धतपरिवर्तना ॥ ५८ ॥
 उदाहृतमिदं श्रुत्वा विनीतो धीतसंशयः । अनरण्यसुतो जातः प्रबुद्धः संयमोन्मुखः ॥ ५९ ॥
 सर्वादरसमेतश्च संपूज्य चरणौ गुरोः । ग्रणम्य च विशुद्धात्मा प्रविवेश सुकोशलं ॥ ६० ॥
 एवं च मानसे चक्रे सार्वभूमीश्वरं पदं । पद्माय सुधिये दत्त्वा माधवीयां श्रेये गतिं ॥ ६१ ॥
 धर्मात्मा सुस्थिरो रामस्त्रिसमुद्रां वसुंधरां । अनुपालयितुं शक्तो भ्रातृभिः परिवारितः ॥ ६२ ॥
 चितयत्येवमेवास्मिन् राज्यमोहपरांमुखे । मुक्त्यर्थाहितचेतस्के श्रीमद्दशरथे नृपे ॥ ६३ ॥

तिरोधानं गता कापि स्वच्छज्योत्स्नापटा शरत् । चंद्रास्याहिममतिव सरोसहनिरिक्षणा ॥६४॥
 प्राशः प्रालयसंधातो विच्छाथीकृतनीरजः । हेमंतो जडवातेन व्याकुलीकृतविष्टपः ॥ ६५ ॥
 स्फुटिताधरपादांतः पृष्टन्यस्तपटच्चराः । दंतवीणाकृतस्वाना रूक्षव्याकुलमूर्धना ॥ ६६ ॥
 तित्तिरच्छदनच्छायक्रोडजंघा विभावसोः । सततत्सेवनात्कुक्षिपूर्णाधूनचेतसः ॥ ६७ ॥
 शरीरच्छायया तुल्या प्रषक्वत्रपुपत्वचः । दुर्गेहिनी वचःशत्रैरत्यन्तं तष्टमानसाः ॥ ६८ ॥
 काष्ठादानयनाशक्त्या दिवाभास्करतापिताः । कुठारादिधराः स्कंधौ दधानाः किणकर्कसौ ॥६९॥
 शाकाम्लखलकांधंतपरिपूरितकुक्षयः । दुःखं नयंति तत्कालं दुष्कुटीपु धनोज्झिताः ॥ ७० ॥
 वरप्रासादयातास्तु शीतसंगमहारिभिः । संवातांगा वैर्वैश्वैर्धूपामोदानुवंधिभिः ॥ ७१ ॥
 पद्मसं स्वादुसंपन्नं हेमरुक्ममादिपात्रगं । भुंजानाः सुरभिस्निग्धमाहारं निजलीलया ॥ ७२ ॥
 कुंकुमप्रविलिप्तांगा असितागुरुधूपिताः । अधीणघननिश्चिता गवाक्षकृतवीक्षणाः ॥ ७३ ॥
 गीतनृत्यादिसंप्राप्ता विनोदं परमं सदा । मात्यधूपणसंप्राप्ताः सुभाषितकथोद्यताः ॥ ७४ ॥
 विनीताभिः कलाशाभिः सरूपाभिः समं नराः । क्रीडंति वरनारीभिः तदा पुण्यानुभाषतः ७५
 पुण्येन लभ्यते सौख्यमपुण्येन च दुःखिता । कर्मणामुचितं लोकः सर्वं फलमुपाश्नुते ॥ ७६ ॥

तदा दशरथो भीतो भृशं संसारवासतः । निर्वृत्याल्लिगनाकांक्षी विरक्तो भोगवस्तुतः ॥ ७७ ॥
 द्वास्यमाश्रयपयद्भूमिन्यस्तजानुकरं द्रुतं । भद्राढ्य स्वसामंतात्न मंत्रिभिः सहितानिति ॥ ७८ ॥
 नियुज्यात्मसमं द्वारे शासनं तेन तत्कृतं । आगतास्ते नमस्कृत्य यथास्थानमवस्थिताः ॥ ७९ ॥
 नाथाज्ञापय किं कृत्यमिति चोक्तेन भूभृता । विनीता जगदे शंसत्प्रव्रजामीति निश्चितं ॥ ८० ॥
 ततस्तन्मंत्रिणोवोचन् गण्यमानाश्च पार्थिवाः । नाथ किं कारणं जातं मतावस्यां तवाधुना ॥ ८१ ॥
 जगादासौ समक्षं भो नत्वेतत्सकलं जगत् । शुष्कं तृणमिधाजस्रं दहते मृत्युवह्निना ॥ ८२ ॥
 अग्राह्यं यदभव्यानां भव्यानां ग्रहणोचितं । सुरासुरनमस्कार्यं प्रशस्यं शिवसौख्यदं ॥ ८३ ॥
 त्रिलोके प्रकटं सूक्ष्मं विशुद्धमुपमोज्झितं । श्रुतं तन्मुनितो जैनं श्रुतमद्य मयाचिरात् ॥ ८४ ॥
 परमं सर्वभावानां सम्यक्त्वमतिनिर्मलं गुरुपादप्रसादेन प्राप्तोहं वर्त्म निर्वृतेः ॥ ८५ ॥
 नानाजन्ममहावर्ती मोहपंकसमाकुलां । कुतर्कग्राहसंपूर्णां महादुःखोभिसंततां ॥ ८६ ॥
 मृत्युकुष्ठोलसंपुक्तां कुट्टिष्टजलनिर्भरां । समाकंदमहारावां विधर्मजववाहिनीं ॥ ८७ ॥
 भवापगां मम स्पृत्वा नरकांभोधिगामिनीं । पश्यतांगानि कंपते वित्रासेन समंततः ॥ ८८ ॥
 वृथावोचत मां किञ्चिदात्मानं मोहिता भृशं । तमसः प्रकटे देशे कुतः स्थानं रवौ सति ॥ ८९ ॥

अभिषिचत मे पुत्रं प्रथमं राज्यपालने । त्वरितं येन निर्विघ्नं प्रविशामि तपोवनं ॥ ९० ॥
 इत्युक्ते निश्चितं ज्ञात्वा महाराजस्य मंत्रिणः । सामंताश्च परं शोकं प्राप्ता चिनतमस्तकाः ॥ ९१ ॥
 लिखंतो भूमिमंगुल्या वाष्पाकुलनिरीक्षणाः । क्षणेन निष्प्रभीभूतास्तस्थुर्मौनं समाश्रिताः ॥ ९२ ॥
 प्राणेशं निश्चितं ज्ञात्वा निश्चिन्तव्रतसंश्रयं । एकीभूतं शुचं प्राप्तं सर्वमतःपुरं परं ॥ ९३ ॥
 धिनोदान् प्रस्तुतान्मुक्त्वा वाष्पपूरितलोचनाः । भूयणस्वनभृथिष्टं रुद्रुः प्रमदांगनाः ॥ ९४ ॥
 पितरं तादृशं दृष्ट्वा भरतः प्रतियुद्धवान् । अचित्तयदहो कष्टं दुःखेद्यं स्नेहबंधनं ॥ ९५ ॥
 अव्यापारेण तावस्य किमेतेन प्रबोधिनः । चित्वा राज्यगता कास्य प्रव्रज्यां कर्तुञ्छितः ॥ ९६ ॥
 आपृच्छया न मे किञ्चित्कार्यमाशु विशाम्यहं । तपोवनं महादुःखसंसारक्षयकारणं ॥ ९७ ॥
 देहेनापि किमेतेन व्याधिगेहेन नाशिनः । बांधवेषु तु कावस्था स्वकर्मफलभोगिषु ॥ ९८ ॥
 जंतुरेकंकया वायं भवपादपसंकुले । मोहांधो दुःखविपिने कुरुते परिवर्तनं ॥ ९९ ॥
 ततः कलाकलापज्ञा भरतस्यैगितादिभिः । केकया चितितं ज्ञात्वा दधाना शोकमुचमं ॥ १०० ॥
 कथं मे न भवेद्भर्त्ता न च पुत्रो गुणालयः । एतयोर्वारणे कुर्वे कमुपायं सुनिश्चितं ॥ १०१ ॥
 एवं चित्तामुपेतायाः परमं व्याकुलात्मनः । तस्या वरोऽभवच्चित्ते गत्वा च त्वरितं ततः ॥ १०२ ॥

पद्मपुण्यम् ।

प्रीत्या परमया दृष्टा साचष्टंभं नराधिपं । जगादार्यासने स्थित्वा तेजसा पुरुणान्विता ॥१०३॥
 सर्वेषां भूयुतां नाथ पत्नीनां च पुरस्त्वया । मनीषितं ददामीति यदुक्ताहं प्रसादिना ॥१०४॥
 वरं संप्रति तं यच्छ माहं कीर्तिसमुज्ज्वला । दानेन तेऽखिलं लोकं कीर्तिर्भ्रमति निर्मला १०५
 ततो दशरथोऽथोचद्वृहि त्वं दक्षिणां प्रिये । प्रार्थयस्व यदिष्टं ते यच्छाम्येष वराशुभे ॥ १०६ ॥
 इत्युक्ते मुंचती वाष्पमयोचज्ज्ञातनिशया । कथं नाथ त्वया चेतः कृतं निन्दुरमीदृशं ॥ १०७ ॥
 वद किं कृतमस्माभिर्येनासि त्यक्तमुद्यतः । ननु जीवितमायातमस्माकं त्वयि पार्थिव ॥१०८॥
 अत्यंतं दुर्धरोद्दिष्टा प्रव्रज्या जिनसत्तमः । कथमाश्रयितुं बुद्धिस्तामद्य भवता कृता ॥ १०९ ॥
 देवैर्द्रगदृशेभोगरिदं ते लालितं वपुः । कथं चक्ष्यति जीवेश श्रामण्यं विविधं परं ॥ ११० ॥
 एवमुक्तो जगादासौ कति सत्वस्य को भरः । वांछितं वद कर्तव्यं स्वयं यास्यामि सांप्रतं १११
 इत्युक्त्वा लिखितं क्षोणीं प्रदेशिन्या नवानना । जगाद नाथ पुत्राय मम राज्यं प्रदीयतां ११२
 ततो दशरथोऽथोचत्प्रिये कास्मिन्नपत्रपा । न्यासस्त्वया मयि न्यस्तः सांप्रतं गृह्यतामसौ ११३
 एवमस्तु शुचं मुंच निर्भ्रणोऽहं त्वया कृतः । किं वा कदाचिदुक्तं ते मया जनितमन्यथा ११४
 पदं लक्षणसंपुक्तमाह्वय च कृतानति । ऊचे विनयसंपन्नं किंचिद्विगतमानसः ॥ ११५ ॥

वत्स पूर्वं रणे घोरे कलापारगयानया । कृतं केकयया साधु सारथ्यं मम दक्षया ॥ ११६ ॥
 तदा तुष्टेन पत्नीनां भ्रूतां च पुरो मया । मनीषितं प्रतिज्ञातं नीतं न्यासत्वमेतया ॥ ११७ ॥
 देहि पुत्रस्य मे राज्यमिति तं याचतेऽधुना । किमप्याकृतमापन्ना निरपेक्षा मनस्विनी ॥ ११८ ॥
 प्रतिशाय तदेदानीं ददाम्यस्यै न चेन्मतं । प्रव्रज्यां भरतः कुर्यात्संसारालंबनोज्झितः ॥ ११९ ॥
 इयं च पुत्रशोकेन कुर्यात्प्राणविवर्जनं । अमेघं मम लोकेस्मिन्नकीर्तिर्वितथोद्भवा ॥ १२० ॥
 मर्यादा नच नामेयं यद्विधायान्नं क्षमं । राज्यलक्ष्मीवधूसंगं कनीयान् प्राप्यते सुतः ॥ १२१ ॥
 भरतस्याखिले राज्ये दत्ते स त्वं सलक्ष्मणः । क्व गच्छेत्परमं तेजो दधानः धंत्रगोचरं ॥ १२२ ॥
 तदहं वत्स नोवेधि किं करोमीति पीडितं । अत्यंतदुःखवेगोरुचितावातांतरस्थितः ॥ १२३ ॥
 ततः पद्मो जगादेवं विभ्रद्विनयमुत्तमं । सद्भावप्रीतिचेतस्कः पादन्यस्तनिरीक्षणः ॥ १२४ ॥
 तात रक्षात्मनःसत्यं त्यजास्मत्परिचिंतनं । शक्रास्यापि थिया किं मे त्वय्यकीर्तिमुपागते ॥ १२५ ॥
 जातेन ननु पुत्रेण तःकर्तव्यं गृहपिणा । येन नो पितरौ शोकं कनिष्ठमपि गच्छतः ॥ १२६ ॥
 पुनाति त्रायते चायं पितरं येन शोक्तः । एतत्पुत्रस्य पुत्रत्वं प्रवदंति मनीषिणः ॥ १२७ ॥
 सभानुरंजनी यावत्कथेयं वर्तते तयोः । तावद्भवति हन्मीति कठोरीकृतमानसः ॥ १२८ ॥

ग्राधादवतरद्देगाल्लोकहाकारनादितः । निरुद्धो भरतः पित्रा स्नेहविवलवचेतसा ॥ १२९ ॥
 उपचिर्याकमारोप्य परिश्रज्य सुभुषितं । इति चाभिदधे भूमौ तिष्ठामुर्वशगः पितुः ॥ १३० ॥
 राज्यं पालयं वत्स त्वमहं यामिं तपोवनं । स जगौ न भजे राज्यं प्रात्राज्यं तु करोम्यहं १३१
 भज तावत्सुखं पुत्र सारं मनुजजन्मनः । नवेन वयसा कांतः वृद्धः संग्रत्रजिष्यसि ॥ १३२ ॥
 इत्युक्तेऽभिदधे तात किं मोहयसि मां वृथा । मृत्युः प्रतीक्षते नैव बालं तरुणमेव वा ॥ १३३ ॥
 गृहाश्रमे महावत्स धूयते धर्मसंचयः । अश्रयः कुनरैः कर्तुं कुरुते राज्यसंगतः ॥ १३४ ॥
 इत्युक्तेऽभिदधे तात हृषीकवश्रचतिनः । कामक्रोधादिपूर्णस्य का मुक्तिर्गृहसोचिनः ॥ १३५ ॥
 मुनीनां वत्स केषांचिद्भवेनैकेन जायते । नैव मुक्तिस्ततो धर्म कुरु सन्नन्यवास्थितः ॥ १३६ ॥
 इत्युक्तोऽभिदधे तात यद्यप्येवं तथापि किं । गृहधर्मेण तस्मिन् हि मुत्तयभावः सुनिश्चितः १३७
 अपि चानुक्रमान्मुक्तिर्न ममान्यस्य शोचिता । गरुडः किं पतंगानां वेगेन सदृशो भवेत् ॥ १३८ ॥
 कामार्चिषा परं दाहं व्रजंतः कुत्सिता वराः । जिह्वाधमांगकार्योणि कुर्वते न च निर्वृतिः ॥ १३९ ॥
 निक्षिप्यते हि कामाग्नौ भोगसर्पिर्यथा यथा । नितरां वृद्धिमायाति तापकृत्स तथा तथा ॥ १४० ॥
 युक्त्वा भोगान् दुरुत्पादान् दुरस्थान् क्षणमंगिनः । नियतं दुर्गतिं याति पापात्परमदुःखदं १४१

अनुमन्यस्य मां तात नितान्तं जन्मभीरुकं । करोमि विधिनारण्ये तपोनिर्वृत्तिकारणं ॥ १४२ ॥
 अथ गेहेऽपि लभ्येत श्रेयो जनकनैर्बृतं । त्वमेव कुरूपे कस्मादस्य त्यागं महामति ॥ १४३ ॥
 तार्यते दुःखतो यस्मात्तपश्चाभ्यनुमोदते । एतत्तातस्य तातत्वं प्रवदंति विचक्षणाः ॥ १४४ ॥
 जीवितं वनितामिष्टं पितरं मातरं धनं । आतरं च परित्यज्य याति जीवोयमेककः ॥ १४५ ॥
 सुचिरं देवभोगेऽपि यो न वृत्तो हताशुकः । स कथं नृसिभागच्छेन्मनुष्यभवभोगकैः ॥ १४६ ॥
 पिता तद्वचनं श्रुत्वा हृष्टरोमा प्रमोदतः । जगाद वत्स धन्योऽसि विबुद्धो भव्यकेसरी ॥ १४७ ॥
 तथापि धीर नो भंगः कदाचित्प्रणयस्य मे । त्वया कृतो विनीतानां भवान् हि शिरसि स्थितः ॥
 शृणु सारथ्यतुष्टेन मयासौ जीवसंश्लेषे । अतिज्ञातं जनन्यास्ते वांछितं नृपसाक्षिकं ॥ १४९ ॥
 ऋणतां तच्चिरं नीतमद्याहं प्रापितोऽनया । राज्यं ग्रयच्छ पुत्रस्य ममेति बहुमानतः ॥ १५० ॥
 स त्वं निष्कटकं तात राज्यं शक्नोपमं कुरु । असत्यसंधानकीर्तिर्मे मात्रमीन्निखिलं जगत् १५१
 इयं च तव शोकेन परमेणाभितापिता । माता त्रियेत सौख्येन सततं लालितांगिका ॥ १५२ ॥
 न करोति यतः पातं पित्रोः शोकमहोदधौ । अपत्यत्वमपत्यस्य तद्वदंति सुमेधसः ॥ १५३ ॥
 ततः पद्मोऽपि तरुपाणौ गृहीत्वैवमापात । त्रेमनिर्भरया पश्यन् दृष्ट्वा मधुरनिस्वनः ॥ १५४ ॥

तातेन भ्रातरुक्तं यत्कोन्यस्तद्गदितुं क्षमः । नहि सागरत्नानामुपपत्तिः सरसो भवेत् ॥१५५॥
 वयस्तपोऽधिकारे ते जायतेऽद्यापि नोचितं । कुरु राज्यं पितुः कीर्तिरूहानु शशिनिरमला १५६
 इयं च शोकतप्तानां माता यद्याति पंचतां । न तद्युक्तं महाभागे नंदने त्वाद्दशे सति ॥१५७॥
 पितुः पालयितुं सत्यं त्यजामोऽपि वयं तनुं । कथं त्वंतु कृतं प्राज्ञः श्रियं न प्रतिपद्यसे ॥१५८॥
 नद्यां गिरावरण्ये वा तत्र वासं करोम्यहं । यत्र कश्चिन्न जानाति कुरु राज्यं यथेप्सितं ॥१५९॥
 भोगं सर्वं परित्यज्य पंथानमपि संश्रितः । न करोमि पृथिव्यां ते कांचित्पीडां गुणालय १६०
 माश्वसीदीर्घमुष्णं च युंच तावद्भवाङ्ग्यं । कुरु वाक्यं पितुः क्षोणीं रक्ष न्यायपरायणः ॥१६१॥
 इक्ष्वाकूणां कुलं श्रीमद्भूपयामलविभ्रमं । अत्यंतविपुलं भ्रातः शशी गृहकुलं यथा ॥ १६२ ॥
 भ्राजते त्रायमानः सन् वाक्यं तद्विपुलस्य यत् । लब्धवर्णरिदं भ्रातुर्भ्रातृत्वं परिकीर्तितं १६३
 इत्युक्त्वा भावतः पादौ शिरसा भूतलस्पृशा । पितुः प्रणम्य तप्ताश्वीन्निरगतो लक्ष्मणान्वितः ॥
 अत्रांतरे नृपो मूर्छां संप्राप्तोऽपि न केनाचित् । शतः स्तंभसमायुक्तवपुःपुस्तसमाकृतिः ॥१६५॥
 स तूर्णं धनुरादायगत्वा नत्वा च मातरं । आपृच्छयतां च गच्छामि तावदन्यमर्हामिति १६६
 सखीत्वं मूर्छया तस्या दुःखज्ञाननिवारणात् । क्षणं कृत्वा परिप्राप्तसंज्ञाचास्त्राकुले क्षणा ॥१६७॥

ऊनेऽपराजिता हा त्वं वत्स क प्रस्थितोऽसि मां । कस्मान्चजसि सञ्चेष्ट क्षिप्त्वा शोकमहोदधौ १६८
 मनोरथशतैः पुत्र त्वं प्राप्तो दुर्लभो मया । प्रारोह इव शाखाया मातुरालंबनं सुतः ॥ १६९ ॥
 परिदेवनमेवं तां कुर्वतीं हृदयंगमं । जगद प्रणतः पद्मो मातृमक्तिपरायणः ॥ १७० ॥
 अत्र मागाद्विपादं त्वं दक्षिणस्यामहं दिशि । निरूप्य संश्रयं योग्यं नेष्यामि त्वां विसंशयं १७१
 तांतेन पृथिवी दत्ता जनीनीवरदानतः । भरतायेति ते कर्णजाहं नूनमुपागतं ॥ १७२ ॥
 अंते तस्या महारण्ये विघ्न्याद्रौ मलयेऽथवा । अन्यस्मिन् चाणवस्याति पश्य मातः कृतं पदं १७३
 मयि स्थिते समीपेऽस्मिन् लोके भास्करसंमते । आश्वथमयी कांतिर्भरतेदोर्ने जायते ॥ १७४ ॥
 ततः प्ररुदती माता जगादत्यंतदुःखिता । पुत्रं विनतमाश्लिष्य स्नेहकातरलोचना ॥ १७५ ॥
 तनयाद्यैव मे गंतुमुचिनं भवता समं । कथं त्वाहमपश्यंती प्राणान् धारयितुं क्षमा ॥ १७६ ॥
 पिता नाथोऽथवा पुत्रः कुलक्षीणां त्रयी गतिः । पितातिक्रांतकालो मे नाथो दीधासमुत्सुकः ॥
 जीवितस्य त्वमेवैकः सांप्रतं मेऽवलंबनं । त्वयापि रहिता साहं वद गच्छामि कां गतिं ॥ १७८ ॥
 सोऽथोचदुपलैरयं क्षितिरत्यंतकर्कशा । भवत्या विपमा पद्मधां गंतुं सा शक्यते कथं ॥ १७९ ॥
 तस्मादेकक एवाहं विधाय सुखमाश्रयं । यानेन केनचिन्नेव्ये भवंतीं त्यजनं कुतः ॥ १८० ॥

यथा स्पृशामि ते मातः पादावेष तथा ध्रुवं । आगमिष्यामि नेतुं त्वं मुंच कार्यविचक्षणे ॥१८१॥
 एवमुक्ते धियुक्तः सन् परिसांत्वा सुभाषितैः । पुनश्च पितरं प्राप्तप्रबोधं प्रणिपत्य सः ॥ १८२ ॥
 श्रेयं मातृजनं गत्वा परिसांतव्य सुभाषितैः । अविपण्णमहाचेताः सर्वन्यायविचक्षणः ॥ १८३ ॥
 आवृचंशुपरिवृगं कृत्वा संभाषणं तथा । सीतायाः सदनं प्राप्तः प्रेमनिर्भरमानसः ॥ १८४ ॥
 प्रिये त्वं तिष्ठ चात्रैव गच्छाम्यहं पुरांतरं । ततो जगद् साध्वीसा यत्र त्वं तत्र चाप्यहं ॥१८५॥
 मंत्रिणो नृपतीन् सर्वांन् परिवर्गं च सादरं । आपृच्छच्छेषवर्गेऽपि भीषणोष्ठापताकुलः ॥१८६॥
 प्रीत्या संवर्धितं भूयः कृतालिंगनमारतं । मित्रवर्गं सवाध्याक्षं पुनरुक्तं न्यर्वतयत् ॥ १८७ ॥
 स्तिग्धेन चक्षुषा पश्यन् प्रधानन्वालिवारयान् । निरगच्छत्पितुर्गेहान्मंदरास्थिरमानसः ॥१८८॥
 आडुर्बकन् द्रुतं चारुन् सामंतान् वाजिधारयान् । यत्रेन न शृहीतास्ते परमन्यायवेदिना ॥१८९॥
 विदेशगमनोद्युक्तं दृष्ट्वा तं जानकी भृशं । श्रीमदंशुकसंवीता विकसत्पद्मलोचना ॥ १९० ॥
 प्रणम्य श्वसुरं, शशूराच्छय च सुहृज्जनं । विनीतानुययौ नाथं पौलोमीव सुराधिपं ॥ १९१ ॥
 दृष्ट्वा तमुद्यतं गंतुं स्नेहनिर्भरमानसः । लक्ष्मणोऽचितयत्क्रोधं वहन्नयनलक्षणं ॥ १९२ ॥
 अन्यायमीदृशं कर्तुं कथं तातेन वाञ्छितं । स्वार्थसंसक्तनित्याशं धिक्र सैणमनपेक्षितं ॥ १९३ ॥

अहो महानुभावोयं ज्यायान् पुरुषसचमः । मुनेरपीदृशं स्वातं दुष्करं जालु जायते ॥ १९४ ॥
 किमर्धव करोम्यन्यां सृष्टिमुत्सृज्य दुर्जनात् । भरतस्य बलादाहो करोमि विमुखां श्रियं ॥ १९५ ॥
 विधातुमथ सामर्थ्यं भनङ्मि चिरमूर्जितं । निरुद्धथापादयोज्येष्टं करोमि श्रीसमुत्सुकं ॥ १९६ ॥
 न युक्तमथवा चिचं जातक्रोधानुगस्य मे । क्रोधः करोति मोहांधमपि दीक्षासुपाश्रितं ॥ १९७ ॥
 किमनेन विचारेण कृतेनानुचितेन मे । ज्येष्ठस्तातथ जानाति सांप्रतासांप्रतं बहु ॥ १९८ ॥
 सितकीर्तिसमुत्पत्तिविधातव्या हिनः पितुः । तूष्णीमेवानुगच्छामि ज्यायसं साधुकरिणं ॥ १९९ ॥
 प्रथमस्य स्वयं कोपमित्यादाय शरासनं । प्रशाम्यापृच्छथ चाशेषं जंनं गुरुपुरस्सरं ॥ २०० ॥
 महाविनयसंपन्नौ मार्गयोग्यकृताकृतिः । लक्ष्मीनिलयवक्षस्कः पद्मस्यानुपदं ययौ ॥ २०१ ॥
 पितरौ परिवर्गेण सहितौ तनयान्वितौ । वर्षेव कुर्वाणौ तौ धाराभिर्नयनांभसा ॥ २०२ ॥
 परिसांत्वनद्भरिभ्यां प्राप्ताभ्यांनिश्चयं परं । कृच्छ्रान्निवर्तितौ ताभ्यां प्राणिपत्य पुनः पुनः ॥ २०३ ॥
 निर्धृत्यमानबंधूनां समूहेनान्विताविमौ । राजगेहाद्द्विनिक्रांतौ देवान्निव सुरालयात् ॥ २०४ ॥
 वर्तते किमिदं मातः कस्येदं व्रतमीदृशं । अभाग्येयं पुरी कष्टमथवा सकला मही ॥ २०५ ॥
 यामोऽनेन समं दुःखमेताभ्यां सह गम्यते । महाशक्ताविमौ कृच्छ्रद्वरणीधरगहरात् ॥ २०६ ॥

पद्मपंचरत्नम् ।

पश्य सीता कथं याति नाथेनानुमोदिता । अस्या सुविहितं सर्वं पतिघ्नाता करिव्यति ॥ २०७ ॥
 अहो परमथन्येयं जानकी रूपशालिनी । विनयांशुकसंवीता भर्तारं यानुगच्छति ॥ २०८ ॥
 अस्माकमपि नारीणामपैव भवताद्गतिः । उदाहरणभूतेयं भर्तृदेवतयोपिताम् ॥ २०९ ॥
 पश्य मातरमुज्जित्वा नेत्रांपुप्लाविताननां । एष लक्ष्मीधरो गंतुमुद्युक्तो ज्यायसा समं ॥ २१० ॥
 अहो प्रीतिरहो भक्तिरहो शक्तिरहो क्षमा । अहो विनयसंसारः श्रीमतोऽस्य विराजते ॥ २११ ॥
 भरतस्य किमाकृतं कृतं दशरथेन किं । रामलक्ष्मणयोरेषा का मनीषा व्यवस्थिता ॥ २१२ ॥
 कालः कर्मेश्वरो देवं स्वभावः पुरुषः क्रिया । नियतिर्वा करोत्येवं विचित्रकसमीहितं ॥ २१३ ॥
 वर्ततेनुचितं चाढं क्व गता स्थानदेवताः । एवमादिस्तदा जज्ञे ध्वनिर्जनसमूहतः ॥ २१४ ॥
 कुमाराभ्यां समं गंतुमुत्सुके सकले जने । पुरी शून्यगृहा जाता नष्टाशेषसमुत्सवा ॥ २१५ ॥
 पुष्पप्रकरसंपूर्णाः समस्ता द्वारभूमयः । पिच्छलत्वं समानीताः शोकपूर्णाजिनाथुभिः ॥ २१६ ॥
 जनस्योत्तार्यिमाणस्य विरूपिण्यो नरोत्तमैः । वीचयः सागरस्येव विक्षोभ्यंते महानिलैः ॥ २१७ ॥
 भक्तिभिः पूज्यमानोऽपि संभाषणसमुद्यतः । दाक्षिण्यपरमः पद्मो मेने विभ्रं पदे ॥ २१८ ॥
 प्रसक्त इव तं दृष्टुमसंजसमीदृश्यं । मंदं मंदांशुसंघातो रविरस्तद्युपागमत् ॥ २१९ ॥

रविणा दिवसस्याति त्यक्ताः सर्वमरीचयः । ज्येष्ठचक्रघरेणैव संपदो मृक्तिमिच्छता ॥ २२० ॥
 दधाना परमं रागमुचितापरयोगिनी । अन्वियाय रविं संध्या सीता दाशरथिं यथा ॥ २२१ ॥
 ततो विशेषविज्ञानयिष्वंसनविधायिना । रामब्रज्योद्भवेनैव तमसा व्याततं जगत् ॥ २२२ ॥
 अनुप्रयातुकामस्य कर्तुं लोकस्य वंचनं । ससीतौ तावरेशस्य स्थानं प्राप्तौ क्षयामुखे ॥ २२३ ॥
 भर्वांतकस्य भवनं नित्यालंकृतपूजितं । चंदनाम्भोजल्लिप्तक्षमं त्रिद्वारं तुंगतोरणं ॥ २२४ ॥
 दर्पणादिविभूषं तत्ससीतौ सप्रदक्षिणं । प्रविष्टावनपेक्षी तौ यथाविधि विशारदौ ॥ २२५ ॥
 तृतीये तु जनो द्वारे प्रतिहारेण रुष्यते । कर्मणा मोहनीयेन शिवमिच्छन् कुदृष्टिवत् ॥ २२६ ॥
 स्थापियित्वा धनुर्वर्म पुंडरीकनिभेक्षणौ । जिनेन्द्रवदनं दृष्ट्वा तौ परां धृतिमागतौ ॥ २२७ ॥
 मणिपीठस्थितं सौम्यं प्रलंबितशुजद्वयं । श्रीवत्सभामुरोरस्कं व्यक्तनिशेषलक्षणं ॥ २२८ ॥
 संपूर्णचंद्रवदनं त्रिबुद्धकमलक्षणं । अस्मर्यमाणनिर्मोणं विवमष्टादशं जिने ॥ २२९ ॥

प्रणम्य सर्वभावेन समर्च्य च सादरौ । स्थितौ तत्र विभावयां चिंतयंतौ सुहज्जनं ॥ २३० ॥
 तत्र तावुपितौ ज्ञात्वा मातरः पुत्रवत्सलाः । एत्य वाण्याकुलाः स्नेहात्परिष्वज्य पुनः पुनः २३१
 पुत्राभ्यां सह संमंत्र्य दर्शने तृप्तिवर्जिताः । दोलारूढमिवात्मानो जग्मुर्दशरथं पुनः ॥ २३२ ॥

पद्मपुराण

सर्वासामेव शुद्धीनां मनःशुद्धिः प्रशस्यते । अन्यथालिग्यतेऽपत्यमन्यथालिग्यते पतिः ॥२३३॥
 ततस्ता गुणलावण्यरूपवैपमहोदयाः । जग्धुर्मधुरवादिन्यः प्रियं मंदरनिश्चलं ॥ २३४ ॥
 कुलपोतं निमज्जंतं प्रियशोकमहार्णवे । संधारयमसौमित्रि विनिवर्तय राघवं ॥ २३५ ॥
 सोवोचत्तमसा युक्तं जगद्वात्र विकारिकं । प्रमाणं चेन्मदीयेच्छा सुखमेवास्तु जंतुषु ॥ २३६ ॥
 जन्ममृत्युजराव्याधैर्मास्म कश्चिद्विवाह्यतां । नाना कर्मस्थितौ त्वस्यां को नु शोचति कोविदः २३७ ॥
 पयोसिर्नास्ति मृष्टानामिष्टानां दर्शनेषु वा । बांधवानां सुखानां च जीवितस्य धनस्य च ॥२३८॥
 असमाप्तैर्द्रियसुखं कदाचित्स्थितिसंश्रये । पथी वृक्षमिव त्यक्त्वा देहं जंतुर्गमिष्यति ॥ २३९ ॥
 पुत्रवंत्यो भवंत्योऽत्र निवर्तयत सत्सुतौ । उपयुक्तं सुविश्रब्धा पुत्रभोगोदयद्युतिं ॥ २४० ॥
 त्यक्तराज्याधिकारोहं निवृचः पापचेष्टिताद् । भवादुग्रं भयं प्राप्तः करोमि चरितं मुनेः ॥२४१॥
 एवं निश्चितचित्तो । दशरथनृपतिस्समग्रमौदासीन्यं ॥

भजे रविसमतेजाः । सकलकुभावाभिलाषदोषविमुक्तः ॥ २४२ ॥

इत्यार्षे रविषेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते दशरथप्रब्रज्याभिधानं नामैकत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ द्वात्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ तत्र ध्वणं नीत्वा निद्रांतौ धृतकंकटौ । अर्धरात्रे महाध्वयति निश्शब्दे शांतमानवे ॥ १ ॥
 विषाय जानकी मध्ये जिने नत्वा सकार्मुकौ । सुवेषौ प्रस्थितौ दीपैः पश्यंताधिव कामिनः ॥ २ ॥
 कश्चित्सुतखिन्नांगो बाहुगंजरवर्तिनी । कृत्वा प्राणसमां निद्रामतिगाढां निषेवते ॥ ३ ॥
 कृत्वापराधकः पूर्वं कोपिनीं कश्चिदंगनां । प्रत्याययत्यलीकेन शपथेन पुनः पुनः ॥ ४ ॥
 अपरो मानमुत्सृज्य कांतया स्मरतस्या । कृतकं कोपमायातः सुवाग्भिः परिस्रांतव्यते ॥ ५ ॥
 सुरतायासखिन्नांगा देहे कस्यचिदंगना । लीना तत्त्वमिव प्राप्ता गाढां निद्रां निषेवते ॥ ६ ॥
 नवसंगमनां काश्चिज्जायां विमुखवर्तिनी । कृच्छ्रात्प्रस्तावमानीय संभाषयति संमदी ॥ ७ ॥
 कस्मैचित्पूर्वगुण्यं कथयत्यंगनाखिलं । अपरो वेदयत्यस्मै विस्रब्धः कृतमाननः ॥ ८ ॥
 कश्चित्परगृहं प्राप्तो धूर्तः संकुचितांगकः । उद्भासयति मार्जारं वातायनकृतस्थितिं ॥ ९ ॥
 अपरः कृतसंकेतां शून्यदेचकुलांतरे । कुलटामाकुलीभूतो मुद्गरुत्थाय वीक्षते ॥ १० ॥
 चिरादुपगतं कंचिद्वृध्नरोपाभिसारिका । ताडयत्युत्तरीयेण वध्वा मेखलया खलम् ॥ ११ ॥

अभिसारिक्या साकमन्यः प्राप्यसमागमं । शुनोऽपि पदशब्देन याति त्रासमनुत्तमं ॥ १२ ॥
 इति निर्यूददेशेषु मंडपेषु च कामिनां । शृण्वन्तौ वीक्ष्यमाणौ च वृत्तांतौ जग्मतुः शनैः ॥ १३ ॥
 अपहारेण निर्गत्य पुरीतः पश्चिमेन तौ । आश्रितौ मार्गयोगेन दक्षिणौ दक्षिणां दिशं ॥ १४ ॥
 त्रियामतिं ततोऽस्पष्टे सामंता वेगवाहिनः । राधेवण समं गंतुमुत्सुका भक्तिनिर्भराः ॥ १५ ॥
 यथाश्रुति परिज्ञाय बंधुबंधनकारिणः । समीपं रामदेवस्य प्रापुंमथरगाभिः ॥ १६ ॥
 ते चक्षुर्गोचरीकृत्य समेतौ रामलक्ष्मणौ । महाविनयसंपन्नाः पद्भ्यामेव डुडौकिरे ॥ १७ ॥
 प्रणिपत्ते च भावेन संक्रमे संवभाषिरे । यावत्तावन्महासैन्यं तद्भवेपार्थमाययौ ॥ १८ ॥
 प्रशशंसुश्च ते सीतामितिनिर्मलचेतसः । वयमस्याः प्रसादेन राजपुत्रौ समागताः ॥ १९ ॥
 अयास्यद्यदि नैताभ्यां सममेपा सुमंथरा । ततः कथमिव प्राप्स्यामितौ पवनरंहसौ ॥ २० ॥
 इयं नः सुसती माता परमप्रियंकारिणी । एतस्याः सदृशा नान्या प्रशस्तास्ति क्षिताविह ॥ २१ ॥
 तौ सीतागतिचिंतत्वान्मंदमंदं नरोत्तमौ । गत्यूतमात्रमध्वानं सुखयोगेन जग्मतुः ॥ २२ ॥
 सस्यानि बहुरूपाणि पश्यन्तौ क्षितिमंडले । सरांसि कंजरम्याणि तंस्थं गगनस्पृशः ॥ २३ ॥
 आपूर्यमाणपर्यंतौ वेगवन्निर्जराधिपैः । घनागमेनदीगंगाकालिंदीप्रवहाविव ॥ २४ ॥

ग्रामखेटमटंचेषु घोषेषु नगरेषु च । लोकेन पूजितो वीरौ भोजनादिभिरुत्तमौ ॥ २५ ॥
केचिदध्वजखेदेन सामंता व्रजतोस्तयोः । पश्चादज्ञापित्यैव विवृत्ता ज्ञातनिश्चयाः ॥ २६ ॥
अपरे प्रपया केचिद्धीत्यान्ये भक्तितत्पराः । अव्रजन् विनयात्पद्भ्यां दत्त्वा दुःखस्य मानसं २७
ततो हरिगत्रातसंकुलारायभरवां । परियात्राटवीं प्राप्नौ लीलया रामलक्ष्मणां ॥ २८ ॥
तस्यां बबुलशर्षयो तुल्यघ्वातां महानगैः । निम्नगां शर्वरीमेतौ शवराश्रितरोधसां ॥ २९ ॥
तस्या रोधसि विश्रम्य नानास्वादुफलोचिते । कांश्चित्प्रावर्तयद्भूपान् पद्मः सुप्रतिबोधनः ॥३०॥
महतापि प्रयत्नेन निवृत्ता नापरे नृपाः । पद्मेन सहितं गंतुं किल संजातनिश्चयाः ॥ ३१ ॥
ततस्ते निम्नगां दृष्ट्वा महानीलावभासिनीं । चंडवेगोमिसंघातनिमित्तोदारनिश्चितां ॥ ३२ ॥
उन्मज्जत्प्रपलश्राहकृतकह्लोलसंकुलां । वीचीमालासमाघातनिपतन्मृदुरोधसां ॥ ३३ ॥
महींद्रकंदरास्फालप्रति घटकारनादिनीं । उद्धर्तमानमीनांगस्फुरद्भ्रास्करोचिषां ॥ ३४ ॥
उब्धुत्तनक्रद्भृत्कारजात दूरगशीकरां । उड्डीयमाननिश्चेषभयपूर्णपतत्रगां ॥ ३५ ॥
संत्रासकंपमानांगा जगू रामं सलक्ष्मणं । समुत्तारय नाथास्मानपि पद्मप्रसादवान् ॥ ३६ ॥
भृत्यानां भक्तिपूर्णानां प्रसादं कुरु लक्ष्मण । देवि ते कुरुते वाक्यं जानकी ब्रूहि लक्ष्मणं ॥३७॥

पद्मपुराणम् ।

एवमादिगदंतस्ते कृपणा वद्भु तां नदीं । दुर्ढाकिरे प्रससुथ नानाचिष्टाविधायिनः ॥ ३८ ॥
 ततस्तान् राघवोऽव्योचद्विश्रब्धो रोधसि स्थितः । अधुना विनिवर्तध्वं भद्रा भीममिदं वनं ॥ ३९ ॥
 अस्माभिः सह युष्माकभियानैपैव संगमः । एषा नद्यवधिर्जाता भवतीत्सुक्यवर्जिता ॥ ४० ॥
 तांतेन मरुतः स्वामी सर्वेषां वो निवेदितः । विसाध्वसास्तमावृत्य विष्टत क्षितिपालिनः ॥ ४१ ॥
 ततस्ते पुनरित्यूजुर्नाथास्माकं भवान् गतिः । प्रसादं कुरुं मात्याक्षीरस्मान् कारुण्यकोविद ॥ ४२ ॥
 त्रिराश्रयाकुलाभूता त्वयेयं रहिता प्रजा । वद कं शरणं यातु सद्यः कस्तवापरः ॥ ४३ ॥
 व्याघ्रसिंहगर्जेन्द्रादिव्यालजालसमाकुले । वसामो भवता सार्धमरण्ये न विना दिवि ॥ ४४ ॥
 तनोति वर्तेते चिंचं प्रतियामः कथं वयं । महत्तरत्वमेतेन हपीकेष्वर्जिते ननु ॥ ४५ ॥
 किं नो गृहेण किं भोगैः किं दारैः किं बंधुभिः । भवता नरत्वेन मुक्तानां पापकर्माणां ॥ ४६ ॥
 क्रीडास्वपि त्वया देव वंचिता स्मो न जातुचित् । सम्मानेनाधुना कस्माज्जातोस्वत्यंतनिष्ठुरः ४७
 कोपराधो वदास्माकं भवचरणरेणुना । परमां वृद्धिमेतानां भक्तानां भृत्यवत्सल ॥ ४८ ॥
 अहो जानकि लक्ष्मींश्च रचितोयं शिरोजलिः । प्रसादयितमीशं नः प्रसादी भवतोऽयं ॥ ४९ ॥
 सीता लक्ष्मीधरश्चैवप्युच्यमानौ सुदक्षिणौ । तस्थतुः पद्मपादाग्रन्यस्तनेत्रौ निरुत्तरौ ॥ ५० ॥

ततः पद्मो जगादेदं भयतामुत्तरं स्फुटं । निवर्तध्वमयं मद्रा यातोऽस्मि सुखमास्यतां ॥ ५१ ॥
 इत्युक्त्वा निरपेक्षी तौ परमोत्साहसंगतौ । अचतेरतुरत्यंतगंभीरां तां महापरां ॥ ५२ ॥
 उत्तीर्णः सरितं पद्मो जानकीं विकचेक्षणां । करेण सुखमादाय पनिङ्गीमिव दिग्गजः ॥ ५३ ॥
 अमोविहारचिह्नानबुधयोः सा तयोर्धुनी । नाभिदग्नी यभ्रूवोद्यां क्रीडामाचरतोत्थिरं ॥ ५४ ॥
 तदातिशोभते सीता पद्महस्ततलस्थिता । सुधीरा श्रीरिवोत्तुंगशतपत्रग्रहस्थिता ॥ ५५ ॥
 पारगः सीतया सार्धं लक्ष्मणेन च म क्षणात् । वृक्षरंतार्धिमायातथेतस्तंभनविग्रहः ॥ ५६ ॥
 विप्रलापं ततः कृत्वा महातं साश्रुलोचनाः । भवनाभिमुखीभृताः केचित्कृच्छ्रेण भ्रूतः ॥ ५७ ॥
 तदाद्यान्यस्तनेत्रास्तु केचित्पुस्तमया इव । तस्थुः प्राप्यापरं मूर्च्छां नियतुर्धरणीतले ॥ ५८ ॥
 विबोध्य केचिदत्रोचुर्धिक् संसारमसारकं । धिभोगान्भोगिभोगाभान् भंगुरान्भीतिमाविनः ॥ ५९ ॥
 ईदृशामपि शूराणां यत्रावस्थेयमर्दिशी । तत्र ग्रहणमस्मासु किमरेडप्रफल्गुषु ॥ ६० ॥
 वियोगमरणव्याधिजराव्यसनभाजनं । जलबुद्बदनिस्सारं कृतमं धिक् शरीरकं ॥ ६१ ॥
 भाग्यवंतो महासत्वास्ते नराः श्लाघ्यचेष्टिताः । कपिभ्रुभंगुरां लक्ष्मीं ये तिरस्कृत्य दीक्षिताः ६२
 इति निर्वेदमापन्ना बहवो नरसत्तमाः । प्रव्रज्याभिमुखीभृता वन्नमुस्तत्र रोधसि ॥ ६३ ॥

अघेष्वाचकिरे तुंगं विशालं शुभमालयं । परिवर्तितमतिश्याममहानोकहमालया ॥ ६४ ॥
 अनुससुध तं नानापुष्पजातिसमाकुलं । मकरंदरसास्वाद गुंजत्संभ्रांतपट्टपदं ॥ ६५ ॥
 ददृशुश्च विवेकेषु देशेषु समवस्थितान् । साधून् स्वाध्यायसंस्कृतमानसान् पुरुंतजसः ॥ ६६ ॥
 क्रमेण तादृशमस्यंतः शनैर्मस्तकपाणयः । विचियुर्जिननाथस्य भवनं भृशमुज्वलं ॥ ६७ ॥
 रम्येष्वद्रिनितंबेषु काननेषु सरित्सु च । तत्र काले मही प्रायो भूषितासीज्जिनालयैः ॥ ६८ ॥
 तत्र कृत्वा नमस्कारं जिनानां शुभ्रभावनाः । रत्नसंभवगंभीरं संयतैर्द्रं डुढाकिरे ॥ ६९ ॥
 प्रणम्य शिरसा तस्य संवेगभरवादिनः । नाथोच्चारय संसारादस्मादिति वभापिरे ॥ ७० ॥
 सत्यकेतुगणेशेन तथास्त्विति कृतध्वनौ । जगुस्ते परमं तोपं निर्गताः स्मो भवादिति ॥ ७१ ॥
 निदर्शो विजयो मेरुः क्रूरः संग्रामलोलुपः । श्रीनागदमनो धीरः शठः शत्रुदमो धरः ॥ ७२ ॥
 विनोदः कंटकः सत्यः कठोरः प्रियवर्धनः । एवमाद्या नृपा धर्म नैर्ग्रन्धं समश्चिथयन् ॥ ७३ ॥
 साधनानि भटास्तेषां गृहीत्वा नगरीं गताः । द्रुतमर्पयितुं दीनाः पुत्रादीनां त्रपाचिताः ॥ ७४ ॥
 अणुव्रतानि संगृह्य केचिन्निधिमधारिणः । आराधयितुमुद्युक्ता बोधियुद्धिविभूषणाः ॥ ७५ ॥
 मम्यग्दर्शनमात्रेण संतोषमपरे गताः । श्रुत्यातिविमलं धर्मं जिनानां जितजन्मनां ॥ ७६ ॥

सामन्तैर्वहुभिर्गत्वा भरताय निवेदितः । वृत्तांतो सुस्थितथायं ध्यायन् किमपि दुःखितः ॥७७॥
 अथानरण्यराजस्य तनयः सुप्रबोधनः । राज्याभिरपिचनं कृत्वा भरतस्य सुचेतसः ॥ ७८ ॥
 किञ्चित्पद्मवियोगेन संतप्तं चित्तमुद्धहन् । शोकांभोधिमग्नेन परिवर्गेण वीक्षितः ॥ ७९ ॥
 कृतसांत्वनमप्युच्चैर्विलपत्स समाकुलं । अंतःपुरं परित्यज्य नगरीतो विनिर्गतः ॥ ८० ॥
 गुरुभूजां परां कृत्वा द्वासप्ततितृपान्वितः । सर्वभूतहितस्यांते शिश्रिये श्रमणश्रिया ॥ ८१ ॥
 अथाप्येकविहारस्य शुभं ध्यानमभीप्सतः । मानसं पुत्रशोकेन कलुपं तस्य जन्यते ॥ ८२ ॥
 अन्यदा योगमाश्रित्य दध्यावेवं विचक्षणः । धिक् स्नेहं भवदुःखानां मूलं बंधमिमं मम ॥८३॥
 अन्यजनमसु ये दारा पितृभ्रातृसुतादयः । क्व गतास्ते ममानादौ संसारे गणनोज्झिताः ॥ ८४ ॥
 अनेकशोभया प्राप्ता चिविधा विपया दिवि । नरकानलदाहाश्च संप्राप्ता भोगहेतवः ॥ ८५ ॥
 अन्योन्यमक्षणादीनि तिर्यक्त्वे च चिरं मया । प्राप्तानि दुःखशल्यानि बहुरूपासु योनिषु ॥८६॥
 श्रुताः संगीतनिश्चाना वंशवीणा तु गामिनः । भूयश्च परमाक्रंदाश्रित्तदारणकारिणः ॥ ८७ ॥
 स्तनेष्वप्सरसां पाणिर्लोलितो नेत्रहारिषु । पुनः कुठारघातेन दुर्वृत्तेन पृथक्कृतः ॥ ८८ ॥
 आस्वादितं महावीर्यमन्नं सुरभि पद्मं । त्रपुसीसादिकललं पुनश्च नरकावनौ ॥ ८९ ॥

वीक्षितं परमं रूपं मनोद्रवणकारणं । पुनथात्यंतवित्रासकारणं दत्तवेषयुः ॥ ९० ॥
 आघ्रातः स चिरामोदो गंधो मुदितपद्मपदः । पुनश्च पूतिरत्यंतमुद्गासितमहाजनः ॥ ९१ ॥
 आलिगता मनथोर्यो नार्यो लीलाविभूषणाः । पुनश्च कूटशाल्मल्यः तीक्ष्णकंटकसंकटाः ॥ ९२ ॥
 किं न स्पृष्टं न किं दृष्टं किं घ्रातं न किं श्रुतं । मुदुरास्वादितं किं न भवे दासेन कर्मणां ॥ ९३ ॥
 न सा धितिर्न तत्त्वोयं नासौ वह्निर्न सोऽनिलः । देहतां यो न मे प्राप्तो भवे संक्रामतश्चिरं ॥ ९४ ॥
 त्रलोये स न त्रीवोऽस्ति यो न प्राप्तः सहस्रशः । पित्रादितां मम स्थानं न तद्यत्रोपितोस्मि न ॥
 अयुवं देहभोगादि शरणं नास्ति विद्यते । संसारोयं चतुःस्थान एकोहं दुःखमुक्तिषु ॥ ९६ ॥
 अयुचैः कायतोऽन्योहं धारमथाणि कर्मणां । संवरो वारणं तेषां निर्जरा जायते ततः ॥ ९७ ॥
 लोको विचित्ररूपोयं दुर्लभा बोधिसत्त्वमा । स्वाख्यातोयं जिनैर्धर्मः कृच्छ्रेणाधिगतो मया ॥ ९८ ॥
 ध्यानेन मुनिदृष्टेन विशुद्धेनैवमादिता । आर्तध्यानमसौ धीरः क्रमेण निरनीनशत् ॥ ९९ ॥
 येषुच्छ्रितसितच्छत्रो वरस्तंवेरमाश्रितः । महाजिषु पराजिग्ये द्यन्नूतयंतमुद्धतान् ॥ १०० ॥
 विपमानधिकुर्वाणः परीपहगणान्भृशं । शांतस्तेष्वेव देशेषु निर्ग्रथो विजहार सः ॥ १०१ ॥
 नाये तथा स्थिते तस्मिन् विदेशे च गतेऽगजे । परं युभिन्त्रया सत्रा शोकं भजेऽपराजिता १०२

ते दृष्ट्वा दुःखिते वाढमजस्रासितलोचने । भरताभिश्चियं मेने भरतो विपदारुणं ॥ १०३ ॥
 अर्थेवं दुःखमापन्ने भृशं ते वीक्ष्य केकया । पश्चादुत्पन्नकारुण्यात्पुत्रमेवमभाषत ॥ १०४ ॥
 पुत्र राज्यं त्यया लब्धं प्रणताखिलराजकं । पद्मलक्ष्मणनिम्बुक्तमलमेतन्न शोभते ॥ १०५ ॥
 विना ताभ्यां विनीताभ्यां किं राज्यं का सुखासिका । का वा जनपदे शोभा तव का वा सुवृत्तता ॥
 राजपुत्र्या समं चालो क तौ यातां सुखेधितौ । विमुक्तवाहनौ मार्गं पापाणादिभिराकुले ॥ १०७ ॥
 मातरी दुःखिते एते तयोर्गुणसमुद्रयोः । विरहे मापतां मृत्युमजस्रपरिदेवते ॥ १०८ ॥
 तस्मादानय तौ क्षिप्रं समं ताभ्यां महासुखः । सुचिरं पालय क्षोणीभवं सर्वं विराजते ॥ १०९ ॥
 ब्रज तावत्त्वमारुह्य तुरंगं जातरंहसं । आग्रजाम्यहमत्येषा सुपुत्रानुपदं तव ॥ ११० ॥
 इत्युक्तो धृतिमासाद्य साध्वेवमिति सस्वनः । संभ्रान्तोऽश्वसहस्रेण भरतस्तत्पथं श्रितः ॥ १११ ॥
 कृत्यापुरस्सरान् पद्मपार्श्वान्प्रत्यागतान्नरान् । पवनाश्वसमारूढः स ययौ भृशमुत्सुकः ॥ ११२ ॥
 प्राप्तश्च तामरण्यानिमनेकपकुलाकुलां । नानादृक्षादृतादित्यां गिरिगह्वरभीषणां ॥ ११३ ॥
 बंधयित्वा महावृक्षैरुडुपानां संसंहतीः । तां धुनीमुचतारासी क्षेणन सहवाहनः ॥ ११४ ॥
 इतो दृष्टावितो दृष्टौ पुरुषौ सहयोपिता । इति पृच्छन्नगृण्वंश्च जगामानन्यमानसः ॥ ११५ ॥

पद्मपुराणम् ।

अथ नौ परमारण्ये विश्रान्तौ सरस्वतरे । ससीता भरतोऽप्रश्यत्पार्थन्यस्तशरासनौ ॥ ११६ ॥
 प्रभृतद्वियमन्त्राप्तं ताभ्यां सीता व्यपेक्षया । पद्मभिर्दिनेस्तपुद्देशं भरतः प्रतिपन्नवान् ॥ ११७ ॥
 अनीयं तुरंगाद्य मार्गं लोचनगोचरं । गत्वा पद्मां समाश्लिष्य पादौ पद्मस्य मूर्छितः ॥ ११८ ॥
 ततो विद्योधितस्तेन कृत्वा संभाषणं क्रमात् । मूर्द्धाजलिर्जगद्वेद्यं पद्मं विनतविग्रहः ॥ ११९ ॥
 विडम्बनमिदं कस्मान्नाथ मे भवता कृतं । परं राज्यापदेशेन न्यायसर्वस्व कोविद ॥ १२० ॥
 आम्नां तावदिदं राज्यं जीवितेनापि किं मम । भवता विप्रयुक्तस्य गुरुचेष्टितकारिणा ॥ १२१ ॥
 उचिष्ठ स्वपुत्रीं यामः प्रसादं कुरु मे प्रभो । राज्यं पालय निश्शेषं यच्छ मेतिसुखासिकां ॥ १२२ ॥
 ममामि छत्रधारस्ते शत्रुमथमराश्रितः । लक्ष्मणः परमो मंत्री सर्वं सुविहितं ननु ॥ १२३ ॥
 पद्मापापानलेनालं संतप्ता जननी मम । तव लक्ष्मीधारस्यापि वर्तते शोककारिणी ॥ १२४ ॥
 त्रयीत्येवमगौ यावत्केकया तावदागता । वेगिनं रथमारुह्य सामंतशतमध्यगा ॥ १२५ ॥
 दृष्ट्वा परमशोकं निर्भरीकृतमानसा । हाकारमुखरा चेतावालिग्य रुदिता चिरं ॥ १२६ ॥
 ततोऽश्मस्तरितच्छेदं विप्रलापेऽतिखेदिता । क्रमात्संभाषणं कृत्वा केकयैवमभाषत ॥ १२७ ॥
 पुत्रोचिष्ठ पुरीं यामः कुरु राज्यं सहायुजः । ननु त्वया विद्दीनं मे सकलं विपिनायते ॥ १२८ ॥

भरतः शिशुणीयोयं तथात्यंतमनीषिणः । स्वैणेन नष्टबुद्धेर्म धमस्व दुरनुष्टितं ॥ १२९ ॥
 ततः पद्मो जगादैवं किं न वेदिस त्वमंशिके । क्षत्रिया ननु कुर्वति सकृत्कार्यमनन्यथा ॥ १३० ॥
 उक्तं तागेन यत्सरयं तत्कर्तव्यं मया त्वया । भरतेन च दुष्कीर्तिर्माभूदस्य जगत्त्रये ॥ १३१ ॥
 पुनश्चोवाच भरतं भ्रातर्मागाद्विचिंततां । शंकरे यधनाचारान्नायं मदनुमोदनात् ॥ १३२ ॥
 इत्युत्वा पुनरप्यस्य पद्मो राज्याभिषेचनं । चकार कानने रम्ये समक्षं सर्वभूमृतां ॥ १३३ ॥
 प्रणम्य केकयां शांत्वा संमाप्य च पुनः पुनः । भ्रातरं च परिष्वज्य प्राहिणोत्सोऽतिकृच्छ्रतः १३४
 तौ विधाय यथायोग्यमुपचारं सस्रातयोः । रामलक्ष्मणयोर्थातौ मातापुत्रौ यथागतं ॥ १३५ ॥
 परिष्वस्ताश्लिष्टपं सर्वप्रकृतिशील्यदं । चकार भरतो राज्यं प्रजासु जनकोपमः ॥ १३६ ॥
 राज्ये तथाविधेष्यस्य धृतिर्नाभूदपि क्षणं । दुस्सहं दधमानस्य शोकशल्यं मनस्थिनः ॥ १३७ ॥
 त्रिकालमरनाथस्य वंदारुर्भोगमंदधोः । ययौ श्रोतुं च सद्धर्मं चैत्यमस्येयती धृतिः ॥ १३८ ॥
 तत्राचार्यो धृतिर्नाम स्वपरागमपारगः । महता साधुसंधेन, सततं कृतसेवनः ॥ १३९ ॥
 अग्रतोऽवग्रहं तस्य चकार भरतः सुधीः । पद्मदर्शनमात्रेण करिष्ये मुनितामिति ॥ १४० ॥
 कृतावग्रहेभ्यं तमुवाच भगवान् धृतिः । कुर्वन् मयूरधृदानां नर्तनं धीरया गिरा ॥ १४१ ॥

पद्मपुराणम् ।

भव्य भो यावदायाति पद्मः पद्मनिरीक्षणः । तावद्बृहत्स्यधर्मेण भवाप्तपरिकर्मकः ॥ १४२ ॥
 अत्यंतदुःसह चेष्टा निर्ग्रथानां महात्मनां । परिकर्मविशुद्धस्य जायते सुखसाधना ॥ १४३ ॥
 उपरिष्ठात्करिष्यामि काले तप इति ब्रुवन् । अनेको मृत्युमायाति नरोतिजडमानसः ॥ १४४ ॥
 अनर्घ्यरत्नसदृशं तपो दिग्वाससामिति । एवमप्यक्षमं वक्तुं परस्तस्योपमा कुतः ॥ १४५ ॥
 कर्मायांस्तस्य धर्मोयुक्तोयं गृहिणां जिनैः । अप्रमादी भवेत्तस्मिन्निरतो बोधिदायिनि ॥ १४६ ॥
 यथा रत्नाकरद्वीपं मानवः कश्चिदागतः । रत्नं यत्किञ्चिदादत्ते यात्यस्य तदनर्घतां ॥ १४७ ॥
 तथास्मिन्नियमद्वीपे शासने धर्मचक्रिणां । य एव नियमः कश्चिद्ब्रूहीतो यात्यनर्घतां ॥ १४८ ॥
 अहिंसारत्नमादाय विपुलं यो जिनाधिपं । भक्त्यार्चयत्यसौ नाके परमां वृद्धिमञ्जुते ॥ १४९ ॥
 सत्यत्रयधरः स्रग्भर्यः करोति जिनार्चनं । भक्त्यादेयवाक्योऽसौ सत्कीर्तिव्याप्तविष्टपः ॥ १५० ॥
 अदत्तादाननिष्ठो जिनैर्द्रान्यो नमस्यति । जायते रत्नपूर्णानां नदीनां स विशुर्नरः ॥ १५१ ॥
 यो रत्यं परनारीपु न करोति जिनाश्रितः । सोऽथ गच्छति सौभाग्यं सर्वनेत्रमलिम्लुचः १५२
 जिनांनर्चति यो भक्त्या कृतावधिपरिग्रहः । लभतेऽसावतिस्फीतान् लाभान् लोकस्य पूजितः १५३
 आहारदानपुण्येन जायते भोगनिर्भरः । विदेशमपि यातस्य सुखिता तस्य सर्वदा ॥ १५४ ॥

अभीतिदानपुण्येन जायते भयवर्जितः । महासंकटयातोऽपि निरुपद्रवविग्रहः ॥ १५५ ॥
 जायते ज्ञानदानेन विशालसुखभाजनं । कलार्णवामृतं चासौ गंड्यं कुरुते नरः ॥ १५६ ॥
 यः करोति विभार्यामाहारपरिवर्जनं । सर्वारंभप्रवृत्तोऽपि यात्यसौ सुखदां गतिं ॥ १५७ ॥
 बंदनं यो जिनेन्द्राणां त्रिकालं कुरुते नरः । तस्य भावविशुद्धस्य सर्वं नश्यति दुष्कृतं ॥ १५८ ॥
 सामोर्द्धूलोद्भूतैः पुष्पैर्यो जिनमर्चति । विमानं पुष्पकं प्राप्य स क्रीडति यथेप्सितं ॥ १५९ ॥
 भावपुष्पंजिनं यस्तु पूजयतीति निर्मलैः । लोकस्य पूजनीयोसौ जायतेऽत्यंतशुभरः ॥ १६० ॥
 धूपं यथेदनाशुभ्रागुर्वादिप्रभवं सुधीः । जिनानां ढौक्यत्येप जायते सुरभिः सुरः ॥ १६१ ॥
 यो जिनेन्द्रालये दीपं ददाति शुभभावतः । स्वयंप्रभश्चरीसौ जायते सुरसन्ननि ॥ १६२ ॥
 छत्रचामरलंबूपपताकादर्पणादिभिः । भूषयित्वा जिनस्थानं याति विस्मयिनीं श्रियं ॥ १६३ ॥
 समालभ्य जिनान् गंधैः सौरभ्यव्याप्तदिङ्मुखैः । सुरभिः प्रमदानंदो जायते दयितः पुमान् ॥ १६४ ॥
 अभिषेकं जिनेन्द्राणां कृत्वा सुरभिवारिणा । अभिषेकमवाप्नोति यत्र यत्रोपजायते ॥ १६५ ॥
 अभिषेकं जिनेन्द्राणां विधाय क्षीरधारया । विमाने क्षीरधवलं जायते परमद्युतिः ॥ १६६ ॥
 दधिकुम्भैर्जिनेन्द्राणां यः करोत्यभिषेचनं । दध्यामकुट्टमे स्वर्गे जायते स सुरोत्तमः ॥ १६७ ॥

सार्पिषा जिननाथानाम् कुरुते योऽभिषेचनं । कांतिष्टुतिप्रभावाद्दधो विमानेशः स जायते ॥ १६८
 अभिक्रमभावेण श्रूयते बहवो बुधाः । पुराणैर्नतवीर्याद्या द्रुभूलब्धाभिषेचनाः ॥ १६९ ॥
 भक्त्या बल्युपहारं यः कुरुते जिनसयनि । संग्राप्नोति परां भूतिमारोग्यं स सुमानसः ॥ १७० ॥
 गीतनर्तनयादित्रैर्यः करोति महोत्सवं । जिनसन्नयसौ स्वर्गे लभते परमोत्सवं ॥ १७१ ॥
 भवनं यस्तु जैनेन्द्रं निर्मापयति मानवः । तस्य भोगोत्सवः शक्यः केन वक्तुं सुचेतसः ॥ १७२ ॥
 प्रतिमां यो जिनैर्द्राणां कारयत्यचिरादसौ । सुरासुरोत्तमसुखं प्राप्य याति परं पदं ॥ १७३ ॥
 व्रतज्ञानतपोदानैर्योन्युपात्तानि देहिनः । सर्वैस्त्रिष्वपि कालेषु पुण्यानि भुवनत्रये ॥ १७४ ॥
 एकस्मादपि जैनेन्द्रं विवाद्भावेन कारितात् । यत्पुण्यं जायते तस्य न सम्मात्यतिमात्रतः ॥ १७५ ॥
 फलं यदेतद्दुष्टिष्टं स्वर्गे संग्राप्य जंतवः । चक्रवर्त्यादित्तां लब्ध्वा तन्मर्त्योऽपि भुंजते ॥ १७६ ॥
 धर्ममेवं विधानेन यः काश्चित्प्राप्य मानवः । संसारार्णवमुत्तीर्य त्रिलोकाग्रेऽवतिष्ठते ॥ १७७ ॥
 फलं ध्यानाच्चतुर्थस्य षष्ठस्योद्यानमात्रतः । अष्टमस्य तदारंभे गमने दशमस्य तु ॥ १७८ ॥
 द्वादशस्य ततः किञ्चिन्मध्ये पक्षोपवासजं । फलं मासोपवासस्य लभते चैत्यदर्शनात् ॥ १७९ ॥
 चैत्यांगणं समासाद्य याति पाण्मासिकं फलं । फलं वर्षोपवासस्य प्रविश्य द्वारमश्रुते ॥ १८० ॥

फलं प्रदधिणीकृत्य भुंक्ते वर्षशतस्य तु । दृष्ट्वा जिनास्यमानोति फलं वर्षसहस्रजं ॥ १८१ ॥
 अनंतफलमानोति स्तुतिं कुर्वन् स्वभावतः । नहि भक्तेर्जिनेद्राणां विद्यते परमुत्तमं ॥ १८२ ॥
 कर्म मत्स्या जिनेद्राणां ध्यं भरत गच्छति । क्षीणकर्मा पदं याति यस्मिन्ननुपमं सुखं ॥ १८३ ॥
 इत्युक्तेर्यतसद्भक्तिः प्रणम्य चरणौ गुरोः । जग्राह भरतो धर्मं सागारं सुविधानतः ॥ १८४ ॥
 बहुश्रुतोऽतिधर्मज्ञो विनीतः श्रद्धयान्वितः । विशेषतो ददौ दानं स सायुषु यथोचितं ॥ १८५ ॥
 सम्पग्दर्शनरत्नं स हृदयेन सदा वहन् । चकार विपुलं राज्यं साधुचेष्टापरायणः ॥ १८६ ॥
 प्रतापशानुरागश्च समस्तां तस्य मेदिनी । यन्त्राम प्रतिघातेन रहितां गुणवारिधेः ॥ १८७ ॥
 अभ्यर्द्धं तस्य पत्नीनां शतं देवीसमत्विष्या । न तत्र सक्तिमायाति शतपत्रं यथामसि ॥ १८८ ॥
 चितास्य नित्यं मगधाधिपासीत् । कदा नु लक्ष्ये निरगारदीक्षां ॥

तपः करिष्यामि कदा नु घोरं । संगैर्विमुक्तो विह्वलः पृथिव्यां ॥ १८९ ॥
 धन्या मनुष्या धरणीतले ते । ये सर्वसंगान् परिवर्ज्य धीराः ॥

दग्ध्वाखिलं कर्म तपोवलेन । माप्ताः पदं निर्धृतिस्तख्यसारं ॥ १९० ॥
 विष्टामि पापो भवद्दुःखमग्नः । पश्यन्नपीदं क्षणिकं समस्तं ॥

पूर्वाह्नदृष्टोऽत्र जनोऽपरोह । न दृश्यते कश्चिदहोस्मि मूढः ॥ १९१ ॥

व्यालाज्जलाद्वा विपतोऽनलाद्वा । वज्राद्विमुक्तादहितेन शब्दात् ॥

शुलाद्द्वाराद्वा मरणं जनोयं । प्राप्नोति दीनो ननु बंधुमध्ये ॥ १९२ ॥

बहुप्रकारैर्मरणैर्जनोयं । प्रतर्क्यते दुःखसहस्रभागी ॥

क्षीरार्णवस्येव तटे प्रसुप्तो । मत्तोतिवेगप्रमृतोर्भिजालैः ॥ १९३ ॥

विधाय राज्यं घनपापदिग्धो । हा कं प्रपत्स्ये नरकं कुघोरं ॥

शरासिचक्रांगनगांधिकारं । किंवा नु तिर्यक्त्वमनेकयोनिं ॥ १९४ ॥

लुब्ध्वापि जैनं समयं यदेतन्मदान्मदीयं दुरितानुबद्धं ॥

करोति नो निस्पृहतामुपेत्य । विमुक्तिदक्षं निरगारधर्मं ॥ १९५ ॥

एवं च चित्तां सततं प्रपन्नो । दुष्कर्मविध्वंसनहेतुभूतां ॥

पुराणनिर्ग्रन्थकथाप्रसक्तो । ददर्श राजा न रविं न चंद्रं ॥ १९६ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्य-चरिते दशरथरामभरतानां प्रब्रज्यावनराष्यप्रस्थानाभिधानं

नामद्वात्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ त्रयस्त्रिंशत्तमं पर्व ।

ततो जनोपमोग्यानां श्रदेशानां तर्मापितः । रमणीयान् परिप्राप पद्मस्तापससंश्रयान् ॥ १ ॥
 तापसा जटिलास्तत्र नानावल्कलधारिणः । सुस्वादुफलसंपूर्णाः पादपा इव भूरयः ॥ २ ॥
 विशालपत्रसंछन्ना मठकाः सवितर्हिक्ताः । पलाशोदुंबरधानां पूलिकाभिर्युताः क्वचित् ॥ ३ ॥
 अक्रुष्टपच्यमानेन शुष्यता पूरितांगणाः । वर्तयद्भिः सुविश्रब्धैः रोमंथं राजिता मृगैः ॥ ४ ॥
 सजटैर्बहुभिर्युक्ता रटद्भिः सततं पटु । ललतोच्छ्रितपुच्छेण तार्णकेन कृताजिराः ॥ ५ ॥
 पठद्भिर्विशदं युक्ताः शारिकाशुककौशिकैः । वीरुधां पुष्परम्याणां छायासु समवस्थितैः ॥ ६ ॥
 कन्याभिर्यटकैः स्वादुधारिणा भ्रातृतेक्षितैः । पूर्णालवालकैर्वालस्तरुभिः कृतराजनः ॥ ७ ॥
 फलैर्बहुविधैः पुष्पैर्वीसितैः स्वादुवारिमिः । सादरैः स्वागतस्वानैः सार्धदानैस्तथाशनैः ॥ ८ ॥
 संभाषणैः कुटीदानैः शयनैर्भूदुपछवैः । तापसैरुपचारैस्ते पूजिता श्रमहारिभिः ॥ ९ ॥
 आतिथेयाः स्वभावेन तेहि सर्वत्र तापसाः । रूपेश्वरं प्रकारेषु विशेषेण सुवृत्तयः ॥ १० ॥
 उपित्वा गच्छतां तेषां यमुर्मर्गेण तापसाः । पापाणानपि तद्रूपं द्रवीकुर्वीत्किमन्यकैः ॥ ११ ॥

शुक्रपत्राग्निस्तत्र तापसा वायुपायिनः । सीतारूपहृतस्वांता धृति दूरेण तत्पुत्रुः ॥ १२ ॥
 तान्पुस्तापसा वृद्धाःसांत्ववाचा पुन पुनः । तिष्ठतं यदि नास्माकमाश्रमे ऋणुतं ततः ॥ १३ ॥
 सर्वातिव्यसमेतास्वप्यटवीपु विचक्षणौ । विश्रमं जातु मागातां नारीश्विव नदीष्विव ॥ १४ ॥
 तापसप्रमदा दृष्ट्वा पद्यं पद्मानिरीक्षणं । लक्ष्मणं च जहुः सर्वं कर्तव्यं शून्यविग्रहाः ॥ १५ ॥
 काश्चिदुत्कंठया युक्तास्तन्मार्गाहितलोचनाः । व्रजंत्यन्यापदेशेन सुदूरं विह्वलात्मिकाः ॥ १६ ॥
 मधुरं भ्रुवते काश्चिद्भवंतोऽस्माकमाश्रमे । किं न तिष्ठंतु सर्वं नः करिव्यामो यथोचितं ॥ १७ ॥
 अतीत्य त्रीनितः कोशानरण्यानी जनोज्झिता । महानोकहसंछन्ना हरिशार्दूलसंकुला ॥ १८ ॥
 समित्फलप्रघ्नार्थं तापसा अपि तां युवं । न व्रजंति महाभीमां दर्भशूचीभिराचितां ॥ १९ ॥
 चित्रकूटः सुदुर्लभ्यः प्रविशालो महीधरः । भवद्भिः किं न विज्ञातः प्रकोपं येन गच्छतः ॥ २० ॥
 तापस्योवश्यमस्माभिर्गतव्यमिति चोदिताः । कृच्छ्रेण ता न्यवर्तत कुर्वाणास्तत्कथां चिरं ॥ २१ ॥
 ततस्ते भूमर्होद्राप्रवाव्रातसुकर्कशं । महातरुसमारूढवल्लीजालसमाकुलं ॥ २२ ॥
 क्षुदति कुक्षशार्दूलनखविकृतपादपं । सिंहाहतद्विपोद्गीर्णरक्तमौक्तिकपिच्छलं ॥ २३ ॥
 पुनमत्तवारणस्कंधतटस्कंधमहातरुं । केसरिध्वनिविव्रस्तसमुत्कीर्णकुंरंगकं ॥ २४ ॥

सुप्ताजगरनिश्वासवायुपूरितगहरं । बराहयूथपोताप्रविपमीकृतपत्वलं ॥ २५ ॥

महामहिषशृंगान्मप्रचल्मीकसानुकं । ऊर्ध्वीकृतमहाभोगं संचरद्भोगिभीषणं ॥ २६ ॥

तरक्षतसारंगरुधिरभ्रांतमक्षिकं । कंटकासक्तपुच्छाग्रप्रताम्यचमरीगणं ॥ २७ ॥

दर्पसंपूरितश्याविन्मुक्तशूचीविचित्रितं । विपुष्परजोघ्राणयूर्णितानेकजंतुकं ॥ २८ ॥

खड्गिखड्गसमुद्धीढतरुस्कंधच्युतद्रयं । उद्धांतगवयव्रातभप्रपृष्ठवजालकं ॥ २९ ॥

नानापथिकुलं शूरकूजितं प्रतिनादितं । शालामृगकुलाक्रांतचलत्प्राग्भारपादपं ॥ ३० ॥

तीव्रवेगगिरिस्रोतः श्रुतनिर्धारितधमं । वृक्षाग्रविस्फुरत्स्फीतदिवाकारकरोत्करं ॥ ३१ ॥

नानापुष्पफलाकीर्णं विचित्राभोदयासितं । विविधौषधिसंपूर्णं वनसस्थसमाकुलं ॥ ३२ ॥

फाचेन्नीलं कचित्पीतं कचिद्रक्तं हरित्स्वचित् । पिंजरच्छायमन्यत्र विविशुर्विपिनं महत् ॥ ३३ ॥

तत्र ते चित्रकूटस्य निर्धरेष्ववतिचारुषु । क्रीडंतो दर्शयंतश्च सद्वस्तूनि परस्परं ॥ कुलकं (द्वादशभिः)

फलानि स्वादुहारीणि स्वादमानाः पदे पदे । गायंतो मधुरं हारि किन्नरीणां त्रपाकरं ॥ ३५ ॥

पुष्पैर्जलस्थलोद्भूतैर्भूषयंतः परस्परं । सुगंधिभिर्द्रवैरंगं लिपंतस्तलुसंभवैः ॥ ३६ ॥

उद्यानमिव निर्याता विकसत्कांतिलोचनाः । स्वच्छंदकृतसंस्काराः सत्स्वलोचनतस्कराः ॥ ३७ ॥

लवागृहेषु विथाता मुहुर्नयनहारिषु । कृतनानाकथासंगा किञ्चिन्नर्मविधायिनः ॥ ३८ ॥
 ब्रजंतो लीलया युक्ता निसर्गादतिरम्यया । पर्यटंतो वनं चारु त्रिदशा इव नंदनं ॥ ३९ ॥
 पक्षानैः पंचभिर्मासैस्तमुद्देशमतीत्य ते । जनैः समाकुलं त्रापुर्देशमत्यंतसुंदरं ॥ ४० ॥
 गोपदारवसपूर्णं नानासस्योपशोभितं । अवंतीविषयं स्फीतं ग्रामपत्तनसंकुलं ॥ ४१ ॥
 मार्गं तत्र कियंतं चिदतिक्रम्य जनोज्झितं । विषयैकांतमापुस्ते पृथुं स्वाकारधारिणः ॥ ४२ ॥
 छायां न्यग्रोधजां श्रित्वा विश्रातास्ते परस्परं । जगुः कस्मादयं देशो दृश्यते जनवर्जितः ॥ ४३ ॥
 सस्यानि कृष्टपच्यानि दृश्यंतेत्रातिभूरिशः । उद्यानपादपार्श्वेते फलैः पुष्पैश्च शोभिताः ॥ ४४ ॥
 पुंड्रेशुवाटसंपन्ना ग्रामास्तुंगावनिस्थिताः । सरांस्यच्छिन्नपद्मानि युक्तानि विविधैः खगैः ॥ ४५ ॥
 अध्वायं पटकैर्मग्नैः शकटैश्च विशंकटः । करंडैः कुंडकैर्दंडैः कुंडिकाभिः कटाशनैः ॥ ४६ ॥
 विकीर्णास्तंडुला माषा मुद्गाः क्षर्पादयस्तथा । वृद्धोक्षायं मृतो जीर्णगोण्यस्योपरि तिष्ठति ॥ ४७ ॥
 देशोपमतिविस्तीर्णः शोभते न जनोज्झितः । अत्यंतविषयासंगो यथा दीक्षासमाश्रितः ॥ ४८ ॥
 ततोऽत्यंतमृदुस्पर्शे निषण्णं रत्नकंवले । देशोद्वासकृतालापं रामं पार्श्वस्थकार्मुकं ॥ ४९ ॥
 पद्मगर्मवृलामाभ्यां पाणिभ्यां पूजिनेहिता । द्राग्विश्रमयितुं सक्ता सीता प्रेमांबुदीर्घिका ॥ ५० ॥

उत्तसार्यं चारुलगां तां सादरक्रमकोविदः । संवाहयितुमासक्तो लक्ष्मणो ज्यायसोदितः ॥ ५१ ॥
 निरूपय क्वचित्तावद्ग्रामं नगरमेव वा । घोषं वा लक्ष्मणः क्षिप्रं श्रुतियं हि प्रजावती ॥ ५२ ॥
 ततोऽन्यस्यातितुंगस्य वृक्षास्योद्भ्रसमाश्रितः । दृश्यते किञ्चिदत्रेति पद्मेनोच्येत लक्ष्मणः ॥ ५३ ॥
 सोवोचेद्वेव पश्यामि रूपपर्वतसन्निभान् । शारदाभ्रसमुत्तुंगैः श्रंगजालैर्विराजितान् ॥ ५४ ॥
 प्राग्मारसिंहकर्णस्थजितविधौपलक्षितान् । प्रासादान् परमोद्यानान् प्रचलद्भव (चप) लब्धजान् ५५
 ग्रागांश्चायतवापीभिः सस्यैश्च कृतेवेष्टनान् । नगराणि च गंधर्वपुरैर्विभ्रंति तुल्यतां ॥ ५६ ॥
 दृष्टिगोचरमात्रे तु सन्निवेशाः सुभूरयः । दृश्यंते न पुनः कश्चिदेकोप्यालोचयते जनः ॥ ५७ ॥
 समं किं परिवर्गेण विनष्टाः स्युरिह प्रजाः । उपानीताः किमु म्लेच्छैर्वेदित्वं क्रूरकर्मभिः ॥ ५८ ॥
 एकस्तु पुरुषाकारो दृश्यते चाति दूरतः । स्थाणुर्न पुरुषोऽयं तु ननु चैव चलाकृतिः ॥ ५९ ॥
 यात्येव किमुतायाति पश्याम्यागच्छती त्ययं । तावदायातु मार्गेण जानाम्येनं विशेषतः ॥ ६० ॥
 अयं मृग इवोद्दिष्टो हुतमायाति मानवः । रूक्षोर्द्धमूर्धजो दीनो मलोपहतविग्रहः ॥ ६१ ॥
 कूर्वाच्छादितवधस्को वसाने/श्रीरखंडकं । स्फुटितांघ्रिः स्रवत्स्वेदो दर्शयन् पूर्वदुष्कृतं ॥ ६२ ॥
 आनयेममितः क्षिप्रमिति पद्मेन भाषितः । अवतीर्ये गतस्तस्य सविस्मय इवांतिकं ॥ ६३ ॥

पद्मपुराणम् ।

दृष्ट्वा तं पुरुषो हृष्टरोमा चिस्मयपूरितः । विलंबितगतिः किञ्चिदकरोदिति मानसे ॥ ६४ ॥
समाकंपितवृक्षोयमवतीर्य समागतः । किमिद्रो चरुणो दैत्यः किं नागः किन्नरो नरः ॥ ६५ ॥
वैवस्वतः शशांको नु बह्वैश्रवणो नु किं । भास्करो नु भवं प्राप्तः कोयमुत्तमविग्रहः ॥ ६६ ॥
इति ध्यायन् महाभीत्या मुकुलीकृत्य लोचने । निश्चेष्टावयवो भूमौ पपाताव्यक्तचेतनः ॥ ६७ ॥
उचिष्टोचिष्ठ भद्र त्वं माभैपीरिति भाषितः । प्रत्यागतदृष्टिर्नातो लक्ष्मणेनांतिकं गुरोः ॥ ६८ ॥
ततः सौम्याननं राममभिरामं समंततः । दृष्ट्वा कांतिसमुद्रस्थं चक्षुरुत्सवकारिणं ॥ ६९ ॥
सीतया शोभितं पार्श्वे वर्तिन्यातिविनीतया । पुमोच पुरुषः सद्यः क्षुधादिजपरिश्रमं ॥ ७० ॥
ननाम चांजलिं कृत्वा शिरसा स्पृष्टभूतलः । छायायां भव विश्वस्त इति चोक्त उपाविशत् ॥ ७१ ॥
अपृच्छत् ततः पद्मः क्षरन्निव गिरामृतं । आगतोऽसि कुतो भद्र कोवा किंसंज्ञकोऽपि वा ॥ ७२ ॥
मोचोचद्भद्रतः स्थानाच्छीरगुप्तिः कुटुंबिकः । देशोयं विजनः कस्मादिति पृष्टोऽवदत्पुनः ॥ ७३ ॥
सिंहोदर इति ख्यानो देवोस्त्युञ्जयिनीपतिः । प्रतापप्रणतोदारसामंतः सुरसन्निभः ॥ ७४ ॥
दशंगपुरनापोस्य वज्रकर्णश्रुतिर्महान् । अत्यंतदयितो भृत्यः कृतानेकाद्भुतक्रियः ॥ ७५ ॥
मुञ्चत्वा त्रिभुवनाधीशं भगवंतं जिनाधिपं । निर्गयांश्च नमस्कारं न करोत्यपरस्य सः ॥ ७६ ॥

साधुप्रसादतस्तस्य सम्यग्दर्शनमुत्तमं । पृथिव्यां ख्यातिमायातं देवेन किमु न श्रुतं ॥ ७७ ॥
 प्रसादः साधुना तस्य कृतः कथमितीरितः । लक्ष्मीधरकृमारेण पद्माभिप्रायस्वरिणा ॥ ७८ ॥
 उवाच पथिको देव समासात्कथयाम्यहं । प्रसादः साधुना तस्य यथायमुपपादितः ॥ ७९ ॥
 अन्यदा वज्रकर्णोयं दशारण्यसमाश्रितां । प्राविशत् सत्वंसंपूर्णामठवीं मृगयोद्यतः ॥ ८० ॥
 जन्मनः प्रभृति क्रूरः ख्यातोयं विष्टपेऽखिले । द्वीपीकवशगो मूः सदाचारपरांमुखः ॥ ८१ ॥
 लोभसंज्ञासमासक्तः सूक्ष्मात्तर्चाधचेतसः । भोगोद्भवमहागर्भपिशाचग्रहदूषितः ॥ ८२ ॥
 तेन च भ्रमता तत्र कर्णिकारवनांतरे । दृष्टः शिलातले साधुर्वेधानः शममुत्तमं ॥ ८३ ॥
 परित्यक्त्वावृत्तिर्गोष्मे समाप्तनियमास्थितिः । विहंग इव निदशंकः केसरीव भयोऽज्झितः ॥ ८४ ॥
 स प्रावभिः करैर्भानोरतितप्तः समंततः । अभ्याख्यातशतैस्तीव्रैर्दुर्जनस्येव सज्जनः ॥ ८५ ॥
 अथारूढः स तं दृष्ट्वा कृतांतसमदर्शनः । रत्नप्रभवगंभीरं परमार्थनिवेशनं ॥ ८६ ॥
 पापघातकरं सर्वभूतकारुण्यसंगतं । कुंतपाणिरुवाचिवं भूपितं श्रमणाश्रिया ॥ ८७ ॥
 अत्र किं क्रियते साधो सोवोचद्धितमात्मनः । अनाचरितपूर्वं यज्जन्मांतरशतेष्वपि ॥ ८८ ॥
 जगद् विहसन् भूभृदनया खल्ववस्थया । न किञ्चिदपि ते सौख्यं कीदृशं हितमात्मनः ॥ ८९ ॥

मृक्कलावण्यरूपस्य कामार्थरहितस्य च । अचेलस्यासहायस्य कीदृशं हितमात्मनः ॥ ९० ॥
 ज्ञानालंकाररहितैः परापडोपजीविभिः । भवादृशैर्नरैः कीदृक् क्रियते हितमात्मनः ॥ ९१ ॥
 दृष्ट्वा तं कामभोगार्तं दयावान् संयतो वदत् । हितं पृच्छसि किं त्वं मां छिन्नाशापाशबंधनं ॥ ९२ ॥
 इन्द्रियैर्वचितान् पृच्छ हितोपायवहिष्कृतान् । मोदेनात्यंतवृद्धेन भ्राम्यंते ये भवांबुधौ ॥ ९३ ॥
 हंता सत्वसहस्राणामात्मानर्थपरायणः । यास्येप नरकं घोरमवश्यं नष्टचेतनः ॥ ९४ ॥
 नूनं त्वया न विज्ञाता घोरा नरकभूमयः । उत्थायोत्थाय पाशेषु यत्परां कुरूपे रतिं ॥ ९५ ॥
 पृथिव्यः सति सप्ताधो नरकाणां सुदारुणाः । सुदुर्गंधा सुदुःश्रद्धाः सुदुःस्पृशाः सुदुःस्तराः ॥ ९६ ॥
 तीक्ष्णायस्कीलसंकीर्णा नानायंत्रसमाकुलाः । क्षुरधाराद्रिसंयुक्तास्तलोहतलाधिकाः ॥ ९७ ॥
 रोरवाघवटकाक्रांता महाध्वांता महाभयाः । असिपत्रवनच्छन्ना महाक्षारनदीयुताः ॥ ९८ ॥
 पापकर्मपरिक्लिष्टमजैरिव निरंकुशैः । तत्र दुःखसहस्राणि प्राप्स्ये पुरुषार्थमैः ॥ ९९ ॥
 भवंतमेव पृच्छामि त्वादृशैरिपयानुरैः । क्रियते पापसंसक्तैः कीदृशं हितमात्मनः ॥ १०० ॥
 इंद्रियमभवं सौख्यं किंपाकसदृशं कथं । अहन्यहन्युपादाय मन्यसे हितमात्मनः ॥ १०१ ॥
 हितं करोत्यसौ स्वस्य भूतानां यो दयापरः । दीक्षितो गृहजातो वा बुधो निर्मलमानसः १०२

कृतं तैरात्मनः श्रेयो ये महाव्रततत्पराः । अथवाणुव्रतैर्युक्ताः श्रेया दुःखस्य भाजनं ॥ १०३ ॥
 परलोकानि हेतुं त्वं कृत्वा सुकृतमुत्तमं । इहलोकेषुना पापं कृत्वा यास्यसि दुर्गतिं ॥ १०४ ॥
 अमी निरागमः शुद्रा वराकाः क्षितिशायिनः । अनाथा लोलनयना नित्योद्धिन्ना वने मृगाः १०५
 आरण्यनृगपानीयकृत्विग्रहधारिणः । अनेकदुःखसंछन्ना पूर्वदुष्कृतभोगिनः ॥ १०६ ॥
 रात्रावपि न विदंति निद्रां चकितचेतसः । साध्याचार्यैर्न युक्तं ते कुलजैर्हिसिंहुं नरैः ॥ १०७ ॥
 अतो ब्रवीमि राजंस्त्वां यदीच्छस्यारमनो हितं । त्रिधा हिंसां परित्यज्य कुर्वहिंसां प्रयत्नतः ॥
 ऊर्ध्वरित्युपदेशोच्येदासी प्रतिबोधितः । तदा प्रणतिमायातः फलैरिव महीरुहः ॥ १०९ ॥
 उत्तीर्य प्रसृतः सप्तैर्जातुपीदितभूतलः । प्रणनामोत्तमांगेन सुसाधुं रचितांजलिः ॥ ११० ॥
 निरीक्ष्य सौम्यया दृष्ट्वा तमेवं चाभ्यनन्दयत् । श्लाघ्योयं वीक्षितः सिद्धो मुनिस्त्यक्तपरिग्रहः ॥
 शृणुतयो मृगाश्चामी धन्या वननिवासिनः । शिलातलनिपण्णं ये पश्यंतीमं समाहितं ॥ ११२ ॥
 अतिधन्योहमप्यथ मुक्तपापेन कर्मणा । यदेतत्त्रिजगद्बंधं प्राप्तः साधुसमागमं ॥ ११३ ॥
 पंधुस्नेहमयं बंधं छित्त्वा ज्ञाननखैरयं । केसरीव विनिष्क्रांतः प्रधुः संसारपंजरात् ॥ ११४ ॥
 अनेन साधुना पश्य वशीकृत्य मनोरिषुं । नाग्नयोपकारयोगेन शीलस्थानं प्रपालयते ॥ ११५ ॥

अहं पुनरनृप्तात्मा वायदस्मिन् गृहाश्रमे । अणुव्रतविधौ रम्ये करोमि परमां धृतिं ॥ ११६ ॥
 इति संनित्य जग्राह तस्मात्साधारणहृत्स्थितिं । चकारावग्रहं चैवं भावश्रुतिमानसः ॥ ११७ ॥
 देवदेवं जिनं मुक्त्वा परमात्मानमच्युतं । निर्ग्रथांश्च महाभागान्न नमाम्यपरानिति ॥ ११८ ॥
 प्रीतिवर्धनसंज्ञस्य मुनेस्तस्य महादरः । चकार महतीं पूजाश्रुपवासं समाहितः ॥ ११९ ॥
 उपासीनस्य चाख्यातं परमं साधुना हितं । यत्समाराध्य मुच्यंते संसाराद्भव्यदेहिनः ॥ १२० ॥
 सागारं निरगारं च द्विधा चारित्र्यमुत्तमं । सावलंबं गृहस्थानां निरपेक्षं खवासंसां ॥ १२१ ॥
 दर्शनस्य विशुद्धिश्च तपोज्ञानसमन्विता । प्रथमाद्यनुयोगाद्य प्रसिद्धा जिनशासने ॥ १२२ ॥
 सुदुष्करं विगोहानां चारित्र्यमवधार्य सः । पुनः पुनर्मतिं चक्रेऽणुव्रतेष्वेव पार्थिवः ॥ १२३ ॥
 निधानमधर्मेनैव प्राप्तं विभ्रदनुत्तमं । धर्म्यध्यानमसौ बुद्ध्या परमां धृतिमागतः ॥ १२४ ॥
 नितांतकूरुर्कर्मियमुपशान्तो महीपतिः । इति प्रमोदमायातः संयतोऽपि विश्लेषतः ॥ १२५ ॥
 गते साधौ तपोयोग्यं स्थानं सुकृतसन्निधिं । विभूत्या परया युक्तः सुलाभः सुखतपितः १२६
 विहितातिथिसन्मानोऽपरेद्युः कृतपारणः । ग्रणम्य चरणौ साधोः स्वस्थानमविशश्रुपः ॥ १२७ ॥
 यद्दन् परमभावेन वञ्चकर्णः सदा गुरुं । बभूव वीतसंदेहद्विधितामेवमुपागतः ॥ १२८ ॥

भृत्यो भूत्वा विपुण्योहं सिंहोदरमहीभृतः । अकृत्वा विनयं भोगान् कथं सेवे निकाशिनः १२९
 इति चिंतयतस्वस्य प्रसन्नेनांतरात्मना । विधिना प्रेर्यमाणस्य मतिरेवं समुद्रता ॥ १३० ॥
 कारयाम्यूर्भिकां स्वार्णो सुव्रतस्वामिचिचिर्नी । दधामि दक्षिणांगुष्ठे तां नमस्कारभांगिनीं १३१
 घटिता सा ततस्त्वेन पाणिभांसुरपीठिका । पिनद्धा चातिहृष्टेन नयप्रवणचेतसा ॥ १३२ ॥
 स्थित्वा सिंहोदरस्याग्रे कृत्वांगुष्ठं पुरः कृती । प्रतिमां तां महाभागो नमस्यति स संततं १३३
 रंघ्रविन्यस्त्वचिचेन वैरिणा कथितेन्यदा । वृत्तात्त्र परं कोपं पापः सिंहोदरोऽगमत् ॥ १३४ ॥
 माययाह्वयचैनं दर्शांगनगरस्थितं । वधार्थमुद्यतो मानी मंचो विक्रमसंपदा ॥ १३५ ॥
 बृहन्नतितनूजस्तु प्रगुणेनैव चेतसा । प्रवृत्तोऽद्यशतेनास्य विनीतो गंतुमंतिकं ॥ १३६ ॥
 दंडपाणिरुवाचैकः पीवंरोदारविग्रहः । कुंकुमस्थासकोद्भासी तमागलैवमुक्तवान् ॥ १३७ ॥
 यदि भोगशरीराभ्यां सुनिर्विण्णोसि पाथिव । तत उज्जयिनीं गच्छ नोचेन्नो गंतुमर्हसि ॥ १३८ ॥
 कुद्धः सिंहोदरो यत्ते वधं कर्तुं समुद्यतः । अनमस्कारदोषेण कुरु राजन्नभीप्सितं ॥ १३९ ॥
 एवं स गदितो दध्यौ केनाप्येष दुरात्मना । मात्सर्यहृताचित्तेन भेदः कर्तुमभीप्सितः ॥ १४० ॥
 तं विसर्पन्महाभोदं किञ्चित्खेदमुपागतं । सोऽपृच्छत्कोऽसि किंनामा कुतो वासि समागतः १४१

पद्मपुराणम् ।

कथं वा तव मंत्रोप्यं विदितोत्पंतदुर्गमः । एतद्भद्र समाचक्ष्व ज्ञातुमिच्छाम्यपशेषतः ॥ १४२ ॥
 सोऽयोचत्कुंदनगरे वणिग्धनपरायणः । समुद्रसंगमो नामा यमुना तस्य भामिनी ॥ १४३ ॥
 विपुज्ज्वालालकुले फाले प्रसूता जननी च मां । बंधुभिर्विद्युदंगाख्या मयि तेन नियोजिता १४४
 क्रमाच्च यौचनं विभ्रदवंतीनगरीमिमां । आगतोऽस्म्यर्थलाभाय युक्तो वाणिज्यविद्यया ॥ १४५ ॥
 वेदयां कामलतां दृष्ट्वा कामवाणेन ताडितः । न रात्रौ न दिवा यामि निर्वृतिं परमाकुलः १४६
 पत्नीं रात्रिं वसामीति तया कृतसमागमः । प्रीत्या दृढतरं बद्धो यथा वागुरया मृगः ॥ १४७ ॥
 जनकेन ममासंख्यैर्यदब्देरर्जितं धनं । तन्मयास्य सुपुत्रेण पद्मभिर्मासैर्विनाशितं ॥ १४८ ॥
 पमे द्विरेफरसक्तः कामतद्रतमानसः । साहसं कुर्वते किं न मानवो योपितां कृते ॥ १४९ ॥
 अन्यदा सा पुरः सख्या निदंती कुंडलं निजं । श्रुत्वा मयेति भारेण किं कर्णस्यायुना मम १५०
 धन्या सा श्रीधरा देवी महासौभाग्यभागिनी । यस्यास्तद्राजते कर्णे मनोऽन्नं रत्नकुंडलं ॥ १५१ ॥
 चिचित्तं च मया तच्चेदपहृत्य सुकुंडलं । आशां न पूरयाम्यस्य तदा किं जीवितेन मे ॥ १५२ ॥
 ततो जिहीर्षया तस्य दयितं प्रोद्ध जीवितं । गतोऽहं भवनं राज्ञो रजन्यां तमसावृतः ॥ १५३ ॥
 पृच्छंती श्रीधरा तस्य मया सिहोदरं श्रुता । निद्रां न लभसे कस्मान्नायोद्विप्र इवायुना १५४

सोवोचद्वेवि निद्रा मे कुतो व्याकुलचेतसः । न मारितो रिपुर्वाविक्रमस्कारपरांमुखः ॥ १५५ ॥
 अपयानेन दग्धस्य व्याकुलस्यार्णचित्तया । अजितप्रत्यनीकस्य विटान्क्रांतावलस्य च ॥ १५६ ॥
 सशल्यस्य दरिद्रस्य भीरोश्च भवदुःखिनः । निद्रा कृपापरीतेव सुदूरेण पलायते ॥ १५७ ॥
 निहंतास्मि न चेदेनं नमस्कारपरांमुखं । वज्रकर्णं ततः किं मे जीवितेन हतौजसः ॥ १५८ ॥
 ततोहं कुलिशेनैव हृदये कृतताडनः । रहस्यरत्नमादाय त्यक्त्वा कुण्डलशेमुषीं ॥ १५९ ॥
 धर्मोद्यतमनस्कस्य सततं साधुसेविनः । भवतौतिकमायातो ज्ञात्वा कुरु निवर्तनं ॥ १६० ॥
 नागैरंजनशैलभैः प्रक्षरद्रुण्डभित्तिभिः । सप्तिभिश्च महावेगैर्भटैश्च कवचावृतैः ॥ १६१ ॥
 तदाज्ञापनया मार्गो निरुद्धोयं पुरोखिलः । सामंतैः परमं क्रूरैर्भवतं हंतुमुद्यतैः ॥ १६२ ॥
 प्रसादं कुरु गच्छाशु प्रतीपं धर्मवत्सल । पतामि पादयोरेष तव मद्भचनं कुरु ॥ १६३ ॥
 अथ प्रत्येषितो राजन् ततः पश्यैतदागतं । धूलीपटलसंच्छन्नं परचक्रं महारवं ॥ १६४ ॥
 तावत्परागतं दंष्ट्रा साधनं कुलिशश्रवाः । समेतो विद्युदंगेन निवृत्तो वेगिवाहनः ॥ १६५ ॥
 प्रविश्य च पुरं दुर्गं सुधीरः समवस्थितः । विधाय वंचितारोपं सामंताश्चावतास्थिरे ॥ १६६ ॥
 प्रविष्टं नगरं श्रुत्वा वज्रकर्णं रुपा ज्वलन् । सिंहोदरः समायातः सर्वसाधनसंयुतः ॥ १६७ ॥

पञ्चपुराणम् ।

पुरस्यात्यंतदुर्गत्वात्साधनक्षयकातरः । न स तद्ग्रहणे बुद्धि चंकार सहसा नृपः ॥ १६८ ॥
समायस्य समीपे च त्वरितं प्राहिणोन्नरं । वचकर्णं स गत्विति चभाणात्यंत निष्ठुरं ॥ १६९ ॥
जिनशासनवर्गेण सदावष्टब्धमानसः । ऐश्वर्यकंटकस्त्वं मे जातः सद्भावावर्जितः ॥ १७० ॥
कुटुम्बेदने दर्शः श्रमणैर्दुर्विचेष्टितैः । श्रोतसाहितो गतोस्यैतामवस्थां नयवर्जितः ॥ १७१ ॥
भुंक्षे देशं मया दत्तमर्हतं च नमस्यति । अहो ते परमा माया जातेयं दुष्टचेतसः ॥ १७२ ॥
आगच्छाशु ममाभ्यासं प्रणामं कुरु सन्मतिः । अन्यथा पश्य जातोऽसि मृत्युना सह संगतं ॥ १७३ ॥
ततस्तद्वचनाद्गत्वा दूतोऽवददिदं पुनः । एवं वज्रश्रुतिर्नाथि ब्रवीति कृतनिश्चयः ॥ १७४ ॥
नगरं साधनं कोपं गृहाण विषयं विभो । धर्मद्वारं सभायस्य यच्छ मे केवलस्य वा ॥ १७५ ॥
कृत्वा मया प्रतिज्ञेयं मुंचाम्येनां मृतोऽपि न । द्रविणस्य भवान् स्वामी शरीरस्य तु नो मम ॥ १७६ ॥
इत्युक्तोऽप्यपरित्यक्तक्रोधः सिंहोदरः पुरः । कृत्वा रोधमिदं देशमुद्रासयदुज्ज्वलं ॥ १७७ ॥
इदं ते कथितं देव देशोद्भासनकारणं । गच्छामि सांप्रतं शून्यग्रामयानमितोत्तिकं ॥ १७८ ॥
तास्मिन् विमानतुल्येषु दह्यमानेषु संसृजु । मदीया दुःकुटी दग्धा तृणकाष्ठविनिर्मिता ॥ १७९ ॥
तत्र गोपायितं स्रपं घटं पिठरमेव च । आनयामि कुगेहिन्या प्रेरितः क्रूरावक्षयया ॥ १८० ॥

गृहोपकारणं भूरि शून्यग्रामेषु लभ्यते । आनयस्व त्वमेवेति सां तु मां भाषते सुदुः ॥ १८१ ॥
 अथवात्यंतमेवेदं तथा मे जनितं हितं । देव कोऽपि भवान् दृष्टो मया येन सुकर्मणा ॥ १८२ ॥
 इत्युक्ते करुणाकृष्टः पथिकं वीक्ष्य दुःखितं । पद्मोस्मै रत्नसंयुक्तं ददौ कांचनसूत्रकं ॥ १८३ ॥
 प्रतीतः प्रणिपत्यासौ तदादाय त्वरान्वितं । प्रतियातो निजं धाम बभूव च नृपोपमः ॥ १८४ ॥
 अथावोचततः पद्मो लक्ष्मणोपं दिवाकरः । नैदाघो यात्रदत्यंतं दुस्तहत्वं न गच्छति ॥ १८५ ॥
 तावदुत्तिष्ठ गच्छावः पुरस्यास्यांतिकं भुवं । जानकीयं तृपात्रांता कुर्वाहारविधिं द्रुतं ॥ १८६ ॥
 एवमित्युदिते जाता दशांगनगरस्य ते । समीपे चंद्रमासस्य चैत्यालयमनुत्तमं ॥ १८७ ॥
 तस्मिन् सजानकीरामः प्रणम्यावस्थितः सुखं । तदाहारापलंभाय लक्ष्मणः सधनुर्गतः ॥ १८८ ॥
 विशन् सिंहोदरस्यासौ शिचिरं रक्ष्यमानसैः । निरुद्धकृतिनिस्वानैः समीरण इवाद्विभिः ॥ १८९ ॥
 द्रुमैर्केदुंकुलोत्पन्नैः किं विरोधेन मे समं । इति संचित्य यातोऽसौ नगरं तेन पंडितः ॥ १९० ॥
 गोपुरं च समासीददनेकभट्टरक्षितं । यस्योपरि स्थितः साक्षाद्भ्रजकर्णः प्रयत्नवान् ॥ १९१ ॥
 ऊचिरे तस्य भृत्यास्तं कस्त्वमेतः कुतोऽपि वा । किमर्थं वेति सोऽवोचद्बहूरात्राप्तोन्नलिप्सया ॥
 ततस्तं बालकं कांतं दृष्ट्वा विस्मयसंगतः । आगच्छ प्रविश शिप्रमिति वज्रश्रवा जगौ ॥ १९३ ॥

तवस्तुष्टः प्रयातोसौ समीपं कुलिशश्रुतेः । विनीतवेपसंपन्नो वीक्षितं सादरं नरैः ॥ १९४ ॥
 जगाद वचनकर्णत्रयं नरमात्ममयं हृतं । अन्नं प्रसाधितं मद्यं भोज्यतां रचितादरः ॥ १९५ ॥
 सेवोचन्नात्र भुञ्जेहमिति मे गुरुरंतिके । तमादौ भोजयाम्यन्नं नयाम्यस्याहमंतिकं ॥ १९६ ॥
 एवमस्त्विति संभाष्य नृपोन्नमतिपुष्कलं । अदीदपद्वरं तस्मै चारुव्यंजनपानकं ॥ १९७ ॥
 लक्ष्मीधरस्तदादाय गतो द्विगुणरंहसा । भुक्तं च तैः क्रमेणैतत्तृप्तिं च परमां गताः ॥ १९८ ॥
 ततस्तुष्टोऽथदत्पन्नः पश्य लक्ष्मण भद्रतां । वचनकर्णस्य येनेदं कृतं परिचयाद्विना ॥ १९९ ॥
 जामात्रेऽपि गुंसंपन्नमीदृगन्नं न दीयते । पानकानामहो शैत्यं व्यंजनानां च मृष्टता ॥ २०० ॥
 अनेनामृतकल्पेन. भुक्तेनान्नेन मार्गजः । नैदाघोऽपहृतः सद्यः श्रमोस्माकं समं ततः ॥ २०१ ॥
 चंद्रायैवमिवाचूर्ण्य शालयोऽमी विनिर्मिताः । धवलत्वेन विभ्राणा मार्दवं भिन्नसिच्छकाः ॥ २०२ ॥
 बुग्धेवदीधितोरिदोः कृतमेतच्च पानकं । नितांतमच्छता युक्तं सौरभाकृष्टपदपदं ॥ २०३ ॥
 पृतधीरामिदं जातं कल्पधेनुस्तनादिव । रसानामीदृशी व्यक्तिर्व्यंजनेषु सुदुस्तरा ॥ २०४ ॥
 अशुव्रतधरः साधुर्वर्णितः पथिकेन सः । अतिथीनां करोत्यन्यः सविभागं क ईदृशं ॥ २०५ ॥
 शुद्धात्मा ध्रूपते सोयमनन्यप्रणतिः सुधीः । भवार्तिमथनं नाथं जिनेद्रं यो नमस्यति ॥ २०६ ॥

ईदृक् शीलुगुणोपेतो यद्येषोस्माकमग्रतः । तिष्ठत्यरातिना रुद्धस्ततो नो जीवितं वृथा ॥ २०७ ॥
 अपराधविमुक्तस्य सायुसेवापितात्मनः । समस्ताश्वास्य सामंता एकनाथाविरोधिनः ॥ २०८ ॥
 तोयमानमिमं नूनं सिंहोदरकुभ्रभृता । भरतोऽपि न शक्नोति रक्षितुं नूतनेशतः ॥ २०९ ॥
 तस्मादन्यपरित्राणरहितस्यास्य सन्मतेः । क्षिप्रं कुरु परित्राणं व्रज सिंहोदरं वद ॥ २१० ॥
 इदं वाच्यमिदं वाच्यमिति किं शिष्यते भवान् । उत्पन्नः प्रज्ञया साकं प्रभयेव महामणिः २११
 गुणोच्चारणसत्रीढः कृत्वा शिरसि श्वासनं । यथाज्ञापयसीत्युक्त्वा प्रणम्य प्रमदान्वितः ॥ २१२ ॥
 विनीतं धारयन् वेपमनुपादाय कार्मुकं । प्रयातो रयसंपन्नो लक्ष्मणः कंषितक्षितिः ॥ २१३ ॥
 दृष्ट्वा संरक्षकैः पृष्टः कतरस्य पुमान् भवान् । सोवोचद्भरतस्याहमेतो दूतस्य कर्मणा ॥ २१४ ॥
 क्रमेणातीत्य शिचिरं भूरि प्राप्तो नृपास्पदं । अविशद्वेदितो द्वाःस्थैः सदः सिंहोदरस्य सः २१५
 प्रस्पष्टमिति चोवाच मन्यमानस्तृणं नृपं । ज्येष्ठभ्रातृवचोवाहं सिंहोदरनृपाधमम् (निबोध मां) ॥
 आज्ञापयत्यसौ देवो भवंतमिति सद्गुणः । यथा किल किमेतेन विरोधेन विहेतुना ॥ २१७ ॥
 ततः सिंहोदरोऽवादीन्मनः कर्कशमुद्बहन् । दूत व्रूतां विनीतेशमिति मद्बचनान्भवान् ॥ २१८ ॥
 यथा किलाविनीतानां भृत्यानां विनयाद्दौ । कुर्वति स्वामिनो यत्नं विरोधः कोत्र हृदयते २१९

पञ्चपुराणम् ।

पञ्चकर्णो दुरात्मायं मानी नैकृत्तिकः परः । पिशुनः क्रोधनः क्षुद्रः सुहृन्निदापरायणः ॥ २२० ॥
 आलस्योपहतो मूढो षायुग्रहृद्दीतधीः । विनयाचारनिर्मुक्तो दुर्विदग्धो दुरीहितः ॥ २२१ ॥
 एतं मुञ्चत्यमी दोषा दमेन मरणेन वा । तप्तुपायं करोम्यस्य स्वैरमत्रास्यतां त्वया ॥ २२२ ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽवोचत्किमत्र प्रचुरोत्तरैः । कुरुतेयं हितं यस्मात्क्षम्यतां सर्वमस्य तत् ॥ २२३ ॥
 इत्युक्तः प्रकटक्रोधः संधिदूरपरांमुखः । सिंहोदरोऽवदत्तारं वीक्ष्य सामंतसंहतिं ॥ २२४ ॥
 न केवलमसौ मानी हतात्मा वज्रकर्णकः । तत्कार्यवांछया प्राप्तो भवानपि तथाविधः ॥ २२५ ॥
 पापाणैव ते गात्रमिदं द्यूत विनिमित्तं । न नामर्षापदप्येति दुर्भृत्यः कोशलापतेः ॥ २२६ ॥
 तत्र देशे नरा नूनं सर्वे एव भवद्विधाः । स्थालीपुलाकधर्मेण पराक्षं ज्ञायते ननु ॥ २२७ ॥
 इत्युक्ते कोपमायातः किञ्चिच्छस्मीधरोऽवदत् । साम्यहेतोरहं प्राप्तो न ते कर्तुं नमस्कृतिं ॥ २२८ ॥
 बहुनात्र किमुक्तेन हरे संक्षेपतः शृणु । प्रतीच्छ संधिमर्धैव मरणं वा समाश्रय ॥ २२९ ॥
 इत्युक्ते परिपत्सर्वा परं धोभमुपागता । नानाप्रकारदुर्वाक्या नानाचेष्टाविधायािनी ॥ २३० ॥
 आहृष्य छुरिकां केचिन्निखिञ्चानपरे भटाः । वधार्थमुद्यतास्तस्य कोपकंपितमूर्तयः ॥ २३१ ॥
 वेगनिर्मुक्तकुंकाराः परस्परसमाकुलाः । ते तं संभवतो बभ्रुर्भञ्जका इव पर्वतं ॥ २३२ ॥

अप्राप्तानेव धीरोऽसौ क्रियालाघवपंडितः । चिक्षेप चरणाघातैर्दूरं तान् विह्वलान्समं ॥ २३३ ॥
 जघान जानुना कांथित्कूपरेणापरान् अमं । कांथिन्मुष्टिग्रहारेण चकार शतशर्करान् ॥ २३४ ॥
 कचेपु कांथिदाकृष्य निपात्य धरणीतले । पादेनाचूर्णयत्कांथिदंसघातैरपानयत् ॥ २३५ ॥
 कांथिदन्योन्यघातेन परिचूर्णितमस्तकान् । चकार जंघया कांथिदरं प्राप्तविमूर्छनान् ॥ २३६ ॥
 एवमेकाकिना तेन परिपत्सा तथाविधा । महाबलेन विध्वंसं नीता भयसमाकुलाः ॥ २३७ ॥
 एवं विध्वंसयन् यावन्निष्कांतो भवनाजिरं । तावद्योधशतैरन्यैः लक्ष्मणः परिवेष्टितः ॥ २३८ ॥
 सामंतरथ सन्नद्धैर्वारणैः सप्तिभीरुभिः । परस्परविमर्देन बभूवाकुलता परा ॥ २३९ ॥
 नानाशस्त्रकरैर्वेषु लक्ष्म्यालिंगितविग्रहः । चकार चेष्टितं वीरः शृगालेष्विव केसरी ॥ २४० ॥
 ततोनेकपमाल्खा द्राघुषेण घनाकृतिः । स्वयं सिंहादरो रोद्धुं लक्ष्मीनिलयमुद्यतः ॥ २४१ ॥
 तस्मिन् रणाशिरोजाते किञ्चिद्धैर्यमुपागतः । दूरगाः पुनराजगमुः सामंता लक्ष्मणं प्रति ॥ २४२ ॥
 घनानामिव संघास्ते बभूवुस्तं शशिनं यथा । वातूल इव तानेषु तूलराशीनिवाकरव् ॥ २४३ ॥
 उदारमटकामिन्यो गंडविन्यस्तपणयः । जगुराकुलताभाजः प्रविरोलविलोचनाः ॥ २४४ ॥
 पश्यतेनं महाभीमं सख्यः पुरुषमेककं । वेष्टितं बहुभिः क्रूरैरसांप्रतमिदं परं ॥ २४५ ॥

पद्मपुराणम् ।

अन्यास्तत्रोनुरेकोऽपि केनापि परिभूयते । पश्यत्वानेन विक्रांता बहवो विहलीकृताः ॥ २४६ ॥
 आस्त्वानमयो दृष्ट्वा लक्ष्मणोऽभिमुखं बलं । विहस्य वारणस्तंभं महांतमुदमूलयत् ॥ २४७ ॥
 ततः सरमसस्तत्र साद्रद्रुंकारभीषणः । जंजृभे लक्ष्मणः कक्षे यथोचैराशुक्षणिः ॥ २४८ ॥
 वस्मितो गोपुराग्रस्थो दशगनगराधिपः । पार्थवतिभिरित्यूचे सामंतैर्विकचेक्षणेः ॥ २४९ ॥
 कोप्यप पुरुषो नाथ पश्य सैहोदरं बलं । भ्रमध्वजरथच्छत्रं करोति परमद्युतिः ॥ २५० ॥
 एष एतद्गुणुच्छायमध्यवर्ती सुविहलः । आवर्तं इव निक्षिप्तो भ्राम्यतीभाहितोदरः ॥ २५१ ॥
 इतश्चेतश्च विस्तीर्णमेतत्सैन्यं पलायते । एतस्मात्त्रासमागत्य सिंहात्न मृगकुलं यथा ॥ २५२ ॥
 यदंत्यन्योन्यमंत्रते सामंता दूरवर्तिनः । अवतारय सन्नाहं मंडलाग्रो विमुच्यतां ॥ २५३ ॥
 कार्मुकं क्षिप मुंचाश्वं वारणादवतीर्यतां । गदां निरस्य गर्तीयां माकार्पीरवमुबतं ॥ २५४ ॥
 आलोक्य शाल्वसंधातं थुत्वा वा रमसान्वितः । कोप्यप पुरुषोस्माकमाप तदतिदारुणः ॥ २५५ ॥
 अपसर्प्यामुतो देशोद्दिह मार्गमहो मट । वारणं सारयतस्मात्किमत्र स्तंभितोऽसि ते ॥ २५६ ॥
 अयं प्राप्तोयमायातो दुःश्रुत स्पंदनं त्यज । तुरंगाश्वोदय क्षिप्रं घातिता स्मो न संशयं ॥ २५७ ॥
 एवमादिकृतालापाः केचित्संकटमागताः । परित्यज्य मटाः कल्पमेते पंशुकवस्थिताः(१) ॥ २५८ ॥

क्रिमेप रमते युद्धे कौऽपि त्रिदशसंभवः । विद्याधरो नु वान्यस्य कस्येयं शक्तिरीदृशी ॥ २५९ ॥
 कालो नाम यमो वायुः कौऽपि लोके प्रकीर्त्यते । सोयं किमु भवेद्धद्रो विद्युद्वडचलाचलः ॥ २६० ॥
 त्वयेदमीदृशं सैन्यं पुनरेप करिष्यति । किमित्येवं मनोस्माकं नाथ शंकासुपागतं ॥ २६१ ॥
 निरीक्ष्य स्वैनमुत्पत्य संग्रामे रोमहर्षणे । सिंहोदारं समाकृष्य विहलं वरवारणात् ॥ २६२ ॥
 गले तदंशुकैर्नैव प्राघ्नं कृत्य सुविस्मितः । एष याति पुरःकृत्वा वलीवर्दं यथा वश्यं ॥ २६३ ॥
 एषमुक्तः स तैरूचे स्वस्था भवत मानवाः । देवाः शान्तिं करिष्यंति किमत्र बहुचितया ॥ २६४ ॥
 स्थिता मूर्द्धसुहर्म्याणां दशांगनगरांगनाः । परं विस्मयमापन्ना जगुरेवं परस्परं ॥ २६५ ॥
 सखि पश्यास्व शीरस्य चोष्टितं परमाद्भुतं । येनैकेन नरोद्रोयमाननीतोऽशुकबंधनं ॥ २६६ ॥
 अहो कांतिरमुख्येयं द्युतिश्चातिशयान्विता । अहो शक्तिरियं कोयं भवेत्पुरुषसत्तमः ॥ २६७ ॥
 भूतोयं भविता वापि पुण्यवत्याः सुयोषितः । पतिः कस्याः प्रशस्तायाः समस्ते जगतीश्वरः ॥
 सिंहोदरमहिष्योऽथ वृद्धबालसमन्विताः । रुदत्यः पादयोः पंतुर्लक्ष्मणस्यातिविक्रवाः ॥ २६९ ॥
 ऊजुश्च देव मुंचैनं मर्दुभिर्क्षां प्रयच्छ नः । अद्य प्रभृतिभृत्योयं तवाज्ञाकरणोद्यतः ॥ २७० ॥
 सोऽबोचत्पश्यतोदारं दुमखंडमिमं पुरः । अत्र नीत्वा दुराचारमेतमुच्छंचयाम्यहं ॥ २७१ ॥

करुणं बहु कुर्वत्यः पुनः साजलयोऽवदत् । रूढोसि यदि देवास्मान् जहि निर्धार्यतामयं ॥२७२॥
 प्रसादं कुरु मा दुःखं दर्शय प्रियसंगमं । ननु योपित्सु कारुण्यं कुर्वति पुरुषोत्तमः ॥ २७३ ॥
 पुरो मोक्षामि सेवघ्नं स्वस्थतामित्यसौ वदन् । ययौ चैत्यालयं यत्र ससीतो राघवःस्थितः २७४
 अयोचलस्मणः पद्मं सोयं वञ्चयुतेररिः । आनीतोऽस्याधुना देव कृत्यं वदतु यन्मया ॥२७५॥
 ततः सिंहादरो मूर्ध्नां करकुड्मलयोगिना । पपात वेपमानांगः पद्मस्य क्रमपद्मयोः ॥ २७६ ॥
 जगाद च न देव त्वां वेचि कोसीति कांतिमान् । परेण तेजसा युक्तो महीध्रप्रतिसन्निभः ॥२७७॥
 मानवो भव देवो वा गंभीरपुरुषोत्तमः । अत्र किं बहुमिः प्रोक्तैरहमाज्ञाकरस्तव ॥ २७८ ॥
 गृह्णातु रुचितस्तुभ्यं राज्यमिन्द्रायुधयुतिः । अहं तु पादशुश्रूषां करोमि सततं तव ॥ २७९ ॥
 धव-भिक्षां प्रयच्छेति योपितोप्यस्य पादयोः । रुदत्यः प्राणिपत्योऽनुः कुर्वत्यः करुणं बहु २८०
 देवि त्रैणाच्चमस्माकं कारुण्यं कुरु शोभने । इत्युदित्वा च सीतायाः पतितास्ताः क्रमाब्जयोः ॥
 ततः सिंहादरं पद्मो जगाद विनयाननं । कुर्वन् वापीषु हंसानां मेघनादोद्भवं भयं ॥ २८२ ॥
 गृक्रायुधयुतिर्येते त्रयीति कुरु तत्सुधीः । एवं ते जीवितं मन्ये प्रकारोऽन्यो न विद्यते ॥ २८३ ॥
 आहृतोऽप्य हितैः पुंभिः कृतदृष्ट्याभिवर्धनः । वञ्चकर्णः परीवारसहितधैत्यमागमत् ॥ २८४ ॥

स त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य मूर्धपाणिजिनालयं । स्तुत्वा ननाम चंद्राभं भक्तिहृष्टस्तनूहः ॥ २८५ ॥
 ततश्च विनयी गत्वा स्तुत्वा तौ आतरौ क्रमात् । अपृच्छद्विपुरारोग्यं सीतां च त्रिधिकोविदः २८६
 भद्र ते कुशलेनाद्य कुशलं नः समंततः । इति तं राघवोऽवोचन्नृतांतं मधुरध्वनिः ॥ २८७ ॥
 संकथेयं तयोर्व्यावद्वर्तते शुभलीलयोः । चारुवेषोथ सैन्येन विद्युदंगः समागतः ॥ २८८ ॥
 स तयोः प्रणतिं कृत्वा स्तुत्वा च क्रमपंडितः । समीपे वज्रकर्णस्य सन्निविष्टः प्रतापवान् ॥ २८९ ॥
 विद्युदंगः सुधी सोयं वज्रकर्णगुह्यतरः । इति शब्दः समुत्तस्थौ तदा सदेसि मांसलः ॥ २९० ॥
 पुनश्च राघवोऽवोचत्कृत्वा स्मितसितं मुलं । वज्रकर्ण ! समीचीना तव हृष्टिरियं परा ॥ २९१ ॥
 कुर्मतेस्तत्र धीरेषा मनागपि न कंषिता । उत्पातवातसंधातैः मंदिरेस्येव चूलिका ॥ २९२ ॥
 ममापि सहसा दृष्ट्वा न ते मूर्धोयमानतः । अहो परमिदं चारु तव शान्तं विचेष्टितं ॥ २९३ ॥
 अथवा शुद्धतरस्य किमु पुंसोस्ति दुस्तरं । घर्मानुरागचित्तस्य सम्यग्दृष्टेर्विशेषतः ॥ २९४ ॥
 प्रणम्य त्रिजगद्व्यं जिनेंद्रं परमं शिवं । तुंगेन शिरसा तेनः कथमन्यः प्रणम्यते ॥ २९५ ॥
 मकरंदरसास्वादलब्धवर्णो मधुव्रतः । रासभस्य पदं पुच्छे प्रमत्तोऽपि करोति किं ॥ २९६ ॥
 शुद्धिमानसि धन्योऽसि दधास्यासन्नभव्यतां । चंद्रोदपि सिता कीर्तिस्तत्र भ्राम्यति विष्टपे २९७

पद्मपुराणम् ।

विद्युदंगोप्ययं मित्रं परं ते विदितं मया । भव्योयमपि यः सेवां तव कर्तुं समुद्यतः ॥ २९८ ॥
सद्भूतगुणसत्कीर्तिरथ लज्जासुपागतः । किञ्चिन्नतानोऽवोचच्छुनाशीरायुधश्रवाः ॥ २९९ ॥
अत्रावसीदतो देव प्राप्तस्य व्यसनं महत् । संजातोऽसि महाभाग मे त्वं परमवांधवः ॥ ३०० ॥
नियमस्त्वत्प्रसादेन ममायं जीवितोऽधुना । पालितो मम भागेन त्वमानीतो नरोत्तमः ॥ ३०१ ॥
वदन्नेवमसा ऊचे लक्ष्मणेन विचक्षणः । वदाभिरुचितं यत्ते क्षिप्रं सम्पादयाम्यहम् ॥ ३०२ ॥
सोवोचत्सुहृदं प्राप्य भवंतमतिदुर्लभं । न किञ्चिदस्ति लोकेऽस्मिन्निदं तु प्रवदाम्यहं ॥ ३०३ ॥
वृणस्यापि न वांछामि पीडां जिनमताश्रितः । अतो विश्रुच्यतामेप मम सिंहोदरप्रभुः ॥ ३०४ ॥
इत्युक्ते लोककव्येभ्यः सायुकारः समुद्ययौ । प्राप्तद्वेषेऽपि पश्यायं मत्ति धत्ते शुभामिति ॥ ३०५ ॥
अपकारिणि कारुण्यं यः करोति सः सज्जनः । मध्ये कृतोपकारे वा प्रीतिः कस्य न जायते ३०६
एवमस्त्विति भापित्वा लक्ष्मणेन तयोः कृता । हस्तग्रहणसंपन्ना प्रीतिः समयपूर्विका ॥ ३०७ ॥
उज्जयिन्या ददावर्धे वज्रकर्णाय शुद्धधीः ॥ सिंहोदरो हृतं पूर्वं विषयोद्घासने च यत् ॥ ३०८ ॥
चतुरंगस्य देशस्य गणिकानां धनस्य च । विभागं समभागेन निजस्याप्यकरोदसौ ॥ ३०९ ॥
बार्हिद्गतप्रसादेन तां वेश्यां तच्च कुंडलं । लेभे सेनाधिपत्यं च विद्युदंगः शुचिञ्जुतः ॥ ३१० ॥

बभ्रुकर्णस्ततः कृत्वा रामलक्ष्मणयोः परीं । पूजामानाय यत्क्षिप्रमष्टौ बुहितरो वराः ॥ ३११ ॥
 सजायो दृश्यते ज्यायानिति तास्तेन दौकिताः । लक्ष्मीधरं कृतोदारविभूपाविनयान्वितः ॥ ३१२ ॥
 नृपाः सिंहोदराघाथ ददुः परमकन्यकाः । एवं सन्निहितं तस्य कुमारीणां शतत्रयं ॥ ३१३ ॥
 दौकित्वा वभ्रुकर्णस्ताः सप्तं सिंहोदरादिभिः । जगाद लक्ष्मणं देव तवैता वनिता इति ॥ ३१४ ॥
 लक्ष्मीधरस्ततोऽवोचद्दारसंगं करोम्यहं । न तावन्न कृतं यावत्पदं भुजबलार्जितं ॥ ३१५ ॥
 पमथ तानुवाचैवं नास्माकं वसतिः क्वचित् । भरतस्याधिराज्येऽस्मिन् देशे स्वर्गतलोपमे ॥ ३१६ ॥
 देशान् सर्वान् समुल्लंघ्य करिष्याम्यालयं ततः । आश्रित्य चंदनगिरिं दक्षिणार्णवमेव वा ॥ ३१७ ॥
 एतां वैलाभिः ततो जनन्यो नेतुमुत्सुके । आगतव्यं मयावश्यं द्रागयोध्याग्नेन वा ॥ ३१८ ॥
 काले तत्रैव नेष्यंते कन्यका अपि भो नृपाः । अज्ञातनिलयस्यास्य फीटशो दारसंग्रहः ॥ ३१९ ॥
 एवमुक्ते कुमारीणां तद्बृदं शुशुभे न च । आकुलं पंकजवनं हिमवाताहतं यथा ॥ ३२० ॥
 प्रियस्य विरहे प्राणान् त्यक्ष्यामो यदि तत्पुनः । अवस्यामः कुर्तोनेन समागमरसायनं ॥ ३२१ ॥
 प्राणांश्च धारयंतीनां चैतवं मन्यते जनः । दहते च सभिद्धेन मनो विरहवह्निना ॥ ३२२ ॥
 पुमहान् भृगुरेकत्र व्याघ्रोऽन्यत्रातिदारुणः । अहो कष्टं कमाधारं ब्रजामोत्यंतदुस्सहाः ॥ ३२३ ॥

पद्मपुराणम् ।

अथवा विरहव्याघ्रं संगमाशयविद्यया । संस्तंभ्य धारयिव्यामः शरीरमिति सांप्रतं ॥ ३२४ ॥
 एवं विंचितयंतीभिः सार्धं ताभिर्महीभृतः । गता यथागतं कृत्वा रामार्दानां यथोचितं ॥ ३२५ ॥
 संचेष्टाः पूज्यमानास्ताः पितृवर्गेण कन्यकाः । नानाविनोदनासक्तास्तस्युस्तद्रतमानसा ॥ ३२६ ॥
 आनायितः पिता भूत्या स वंधुर्देशमात्मनः । विद्युदंगेन चक्रे च परमः संगमोत्सवः ॥ ३२७ ॥
 परमेश्च निशीथे ते नत्वा चैत्यालयात्ततः । शनैर्निर्गत्य पादाभ्यां स्वेच्छया सुधियो ययुः ३२८ ॥
 चैत्यालयं प्रभाते तं दृष्ट्वा शून्यं जनोऽखिलः । रहितशेषकर्तव्यो वितानहृदयस्थितः ॥ ३२९ ॥
 समं कुलिशकर्णेन जाता प्रीतिरनुत्तरा । सिद्धोदरस्य सम्मानगत्या गमनवर्धिता ॥ ३३० ॥
 स्वैरं स्वैरं जनकतनयां तौ च संचारयंतौ । स्थायं स्थायं विकटसरसां काननानां तलेषु ॥ ३३१ ॥
 पायं पायं रसमभिमतं स्वादुभार्जा फलानां । क्रीडं क्रीडं सुरसवचनं चारुचेष्टासमेतं ॥ ३३२ ॥
 प्राप्सौ नाना रचनभवनोत्सुंगशृंगाभिरामं । रम्योद्यानावातवसुधं चैत्यसंधातपूतं ॥ ३३३ ॥
 नाकच्छायं सततजनितार्युत्सवोदारपीरं । श्रीमत्स्वानं रविसमसचिख्यातिमत्कूवराख्यं ॥ ३३४ ॥

इत्यायं रविषेणाचरिष्ये प्रोक्ते पद्मचरिते वज्रकर्णोपाख्यानं नाम त्रयस्त्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ चतुस्त्रिंशत्तमं पर्वम्

परमं शुंदरे तत्र फलपुष्पमरानते । गुंजद्धमरसंधाते मत्तकोकिलनादिते ॥ १ ॥
 कानने सीतया साकमग्रजन्मा स्थितः सुखं । अंतिकां सलिलार्थी तु लक्ष्मणः सरसीं गतः ॥ २ ॥
 अथांतरे सुरूपाढ्यो नेत्रतस्करचित्रमः । एकोऽपि सर्वलोकस्य हृदयेषु समं व्रसन् ॥ ३ ॥
 महाचिनयसंपन्नः कांतिनिर्झरपर्वतः । चरवारणमारूढश्चारुपादात्मध्यगः ॥ ४ ॥
 तामेव सरसीं रम्यां क्रीडनाहितमानसः । प्राप्तः कल्याणमालाल्यो जनस्तन्नगराधिपः ॥ ५ ॥
 महतः सरसस्तस्य हृष्टा तं तीरवर्तिनं । नीलोत्पलत्रयश्यामं लक्ष्मणं चारुलक्षणं ॥ ६ ॥
 ताडितः कामघोर्णेन स जनोत्पंतमाकुलः । मनुष्यमव्रवीदं कथयमानीयतामिति ॥ ७ ॥
 गत्वा कृत्वाञ्जलिर्दक्षः स तमेवमभापत । एष्यं राजपुत्रस्ते प्रसादात्संगमिच्छति ॥ ८ ॥
 को दोष इति संचित्य दधानः कांतुकं परं । जगाम लीलया चाव्यां समीपं तस्य लक्ष्मणः ॥ ९ ॥
 उत्तीर्य स जनो नारात्पन्नतुल्येन पाणिना । करं लक्ष्मणमालंब्य प्राविशद् गृहमांबरं ॥ १० ॥
 एकासिने च तेनातिप्रतीतः सहितः स्थितः । अपृच्छ च सखे कस्त्वं कुतो वा समुपागतः ॥ ११ ॥

पद्मपुराणम् ।

सोऽवोचद्विप्रयोगान्मे ज्येष्ठो दुःखेन तिष्ठति । तावन्नयामि तस्यान्नं कथयिष्यामि ते ततः ॥ १२ ॥
 ततः शाल्योदनः स्रप उपदेशनवं घृतं । अपूपा घनबंधानि व्यंजनानि पयो दधि ॥ १३ ॥
 पानकानि त्रिचिन्नाणि शर्कराखंडमोदकान् । शंशुल्यो घृतपूर्णानि पूरिका गुडपूर्णिका ॥ १४ ॥
 बख्खालंकारमाल्यानि लेपनप्रभृतीनि च । अमन्नाणि च चित्राणि हस्तमार्जनकानि च ॥ १५ ॥
 सर्वमेतत्समासन्नपुष्पैः स महाजैवैः । भायिनानापिंतं तेन जनेनांतिक्रमात्मनः ॥ १६ ॥
 अंतरंगः प्रतीहारां जनस्य वचनात्ततः । गत्वा सीतान्वितं पद्मं प्रणम्यैवमभाषत ॥ १७ ॥
 अमुष्मिन् वस्त्रभवेने भ्राता ते देव तिष्ठति । एतन्नगरनाथश्च विज्ञापयति सादरः ॥ १८ ॥
 प्रसादं कुरु तच्छाया शीतलेयं मनोहरा । तस्मादियंतमध्यानं स्वेच्छया गंतुमर्हथ ॥ १९ ॥
 इत्युक्ते सीतया सार्धं ज्योत्स्नयेव निशाकरः । पद्मःसमापयौ विभ्रन्मत्तद्विदविभ्रमः ॥ २० ॥
 धूरादेव समालोक्य लक्ष्मणेन समं ततः । अभ्युत्थानं चकारास्य जनः प्रत्युद्गतिं तथा ॥ २१ ॥
 सीतया सहितस्तस्यौ पद्मोत्थं तवरासने । अर्धदानादिसन्मानं प्राप्तश्च जनकल्पितं ॥ २२ ॥
 ततः कर्मणि निर्द्वेषं स्वैरं स्नानाशनादिके । समुत्साराखिलं लोकमात्मा नीतस्तुरीयतां ॥ २३ ॥
 द्यूतः पितुः सकाशान्मे प्राप्त इत्युपदेशनः । प्रपन्नः परमं कक्ष्यं प्रविश्यानन्यगोचरं ॥ २४ ॥

नानाप्रहरणान्वीरान् निवृज्य द्वारि भूयसः । प्रविष्टो योत्र बध्योसौ समेति कृतभाषणः ॥ २५ ॥
 सन्नरायणापने लज्जां दूरीकृत्य सुमानसः । व्यपाद्यदसौ तेषां समक्षं कंचुकं जनः ॥ २६ ॥
 स्वर्गादिव तनोपसत् क्वाप्यसौ यरकन्यका । उपयातेव पातालार्त्तिकचिह्नज्जानतानना ॥ २७ ॥
 पत्कान्तया भवनं लिप्तं लग्नानिलभिवाभवत् । उद्योतमिव चंद्रेण लज्जास्थितसितांशुभिः ॥ २८ ॥
 छेत्तुहस्ताथिरं त्रस्ताश्चक्षुषी समग्रुधुवन् । लक्ष्मीरिव स्थिता साक्षात् श्रीरिवोञ्जितपंकजा ॥ २९ ॥
 गृहं प्लावितुमारब्धामिव लावण्यवारिषी । उत्कीर्णामिव रत्नानां रजसा कांचनस्य वा ॥ ३० ॥
 कण्ठाला इव निर्जमुः स्तनाभ्यां कांतिवारिणः । तरंगा इव संजाता मध्ये त्रिवलिराजिते ॥ ३१ ॥
 दंडावकं सशुद्धिय जवनस्य धनं महः । निर्जगामापरं छातं जीमूतं शुशिनो यथा ॥ ३२ ॥
 सुचिरं श्रथितं लोके पंचलं वायसोमलं । गृहजीमूतवर्तिन्या निर्धौतमिव विद्युता ॥ ३३ ॥
 अत्यंतस्निग्धया रूच्या रोमराज्या निराजितां । नितंभाज्जातया हेमान्महानीलत्विपा यथा ॥ ३४ ॥
 ततोसौ सहसामुक्तनरुषा सुलोचना । ढांकिता जानकी तेन रतिं श्रीरिव लज्जया ॥ ३५ ॥
 अंते लक्ष्मणस्तन्न परिश्रक्तो मनोभुवा । अवस्यां कामपि प्रापचलमंधरलोचनः ॥ ३६ ॥
 ततो विशुद्धया शुद्धया पद्मस्वामित्यभापत् । दधाना चिविधं वेपं का त्वं क्रीडासि कन्यके ॥ ३७ ॥

पद्मपुराणम् ।

ततोऽशुक्लेन संवीय गात्रं प्रवरभाषिणी । जगाद देव ! वृत्तांतं श्रुणु सद्भानवेदिनं ॥ ३८ ॥
 चालिखिल्य इति ख्यातः पुरस्यास्य पतिः सुधीः । सदाचारपरो नित्यं मुनिवह्णोऽक्वत्सलः ३९
 पृथिवीति प्रिया तस्य गर्भाधानशुभागता । म्लेच्छाधिपतिना चासौ गृहीतः संयुगे नृपः ॥४०॥
 उक्तं च स्वामिना तस्य सिहोदरमर्दाभृता । पुत्रश्चेद्भ्रिता गर्भे कर्ता राज्यममाविति ॥ ४१ ॥
 ततोऽहं पापिनी जाता मंत्रिणा, च सुबुद्धिना । सिहोदराय पौत्रेण कथिता राज्यकांक्षया ॥४२॥
 नीता कल्याणमालारूपं जनन्या रहितार्थिका । मासौ मांगलिके लोको व्यवहारे प्रवर्तते ॥४३॥
 मंत्री माता च मे वेत्ति कन्येयमिति नापरः । इयंतं कालमधुना भवंतः पुण्यवीक्षिताः ॥ ४४ ॥
 दुःखं तिष्ठति मे तातः प्राप्तश्चारुवामितां । सिहोदरोपि नो सक्तस्तस्य कर्तुं विमोचनं ॥ ४५ ॥
 यदत्र द्रविणं किञ्चिद्देशे समुपजायते । तन्म्लेच्छस्वामिने सर्वे प्रेक्षयंतं दुर्गमीयुषे ॥ ४६ ॥
 वियोगवह्निनात्यंतं तप्यमाना ममांबिका । जाता कलानशेषव चंद्रमूर्तिर्गतप्रभा ॥ ४७ ॥
 हस्तुका दुःखभारेण पीडिता श्रेयगात्रिका । सर्वा विच्छाद्यतां प्राप्ता मुक्तकंठं खरोद सा ॥ ४८ ॥
 अत्यंतमधुरवार्क्यैः पद्मनाथासिता ततः । सीतया च निधार्याके कुर्वत्या मुखधानं ॥ ४९ ॥
 सुमित्रावतुना चोक्ता शुचं विसृज सुंदरि । कुरु राज्यमनेनैव वेपणोचितकारिणी ॥ ५० ॥

द्युमे काञ्चित्प्रतीधस्व दिवसान् धैर्यसंगतान् । म्लेच्छेन ग्रहणं किं मे पितरं पश्य मौचितं ॥ ५१ ॥
 इत्युक्ते परमं तोषं ताते मुक्त इवागता । समुचसितसर्वांगा कन्यका द्युतिपूरिता ॥ ५२ ॥
 तत्र ते कानने रम्ये विचित्रालापविभ्रमाः । देवा इव सुखं तस्युः स्वच्छंदा दिवसत्रयं ॥ ५३ ॥
 ततः शुभ्रजने काले रजन्यां रामलक्ष्मणौ । ससीतौ रंभमाश्रित्य निष्क्रीतौ काननालयात् ॥ ५४ ॥
 यिशुदा तानपश्यंती कन्या व्याकुलमानसा । हाकारमुखरा शोकं परमं समुपागता ॥ ५५ ॥
 महापुत्रा युक्तं ते स्तेनयित्वा मनो मम । गंतुं निद्रां समेताया निर्धृणंति मनस्विनी ॥ ५६ ॥
 कृच्छ्रश्रियम्य शोकं च वरवारणवर्तिनी । मविश्य कूवरं तस्यौ पूर्ववद्दीनमानसा ॥ ५७ ॥
 ततः कल्याणमालाया रूपेण विनयेन च । हृतविचाः क्रमणैते प्राणुर्मेकलनिम्नगां ॥ ५८ ॥
 उचीर्य विहितक्रीडास्तां सुरेन मनोहरा । बहून्देशानतिक्रम्य प्राप्ता विध्यमहादधीं ॥ ५९ ॥
 स्कंधावारमहासार्थपरिक्षणेन वर्त्मना । प्रयातः पथिकैर्गोपैः कीनाशिश्व निवारिताः ॥ ६० ॥
 क्वचित्पालादिभिर्भृशैर्लवाल्लिगितमूर्तिभिः । तद्धनं शोभतेत्यंतं स्वामोदं नेदंनं यथा ॥ ६१ ॥
 क्वचिद्गोमेन निर्देग्ध प्रांतस्थितमहीरुहं । न शोभते यथा गोश्रं दुष्पुत्रेण कलंकितं ॥ ६२ ॥
 अयाबोचततः सीता कार्णिकारवनांतरे । वामतोषं स्थितो ध्वाक्षो मूर्ध्नि कंटकितस्वरोः ॥ ६३ ॥

पद्यपुण्ड्रम् ।

यासमानो मुहुः मूरं कलहं कथयत्यरं । अन्योऽपि क्षीरवृक्षस्थो जगं शंसति वायसः ॥ ६४ ॥
 तस्मात्तापप्रतीधितां मुहूर्तं कलहात्परः । जयोऽपि नैव मे चित्ते प्रतिभात्यातिसुन्दरः ॥ ६५ ॥
 ततः धनं विलंब्यतौ प्रयातौ पुनरुद्यतौ । तदेव च पुनर्जातं निमित्तं निकटंस्तरे ॥ ६६ ॥
 मुवत्या अपि सीताया अवकर्ण्य वचस्ततः । प्रवृत्तौ गंतुमग्रे च म्लेच्छानां सैन्यमुद्धृतं ॥ ६७ ॥
 तौ निरीक्ष्यैव निर्भितावायांतौ वरकार्मुकी । क्षर्णनकेन तत्सैन्यं कांदिशीकं पलायितं ॥ ६८ ॥
 अवगत्य ततस्तस्मात्सन्नह्यान्ये समागताः । प्राष्टद्वेयसमानेन तेऽपि हासेन निजिताः ॥ ६९ ॥
 ततस्तेऽन्यंतवित्रस्ता म्लेच्छाः पतितकार्मुकाः । कुर्वतः परमं राधं गत्वा पत्ये न्यवेदयन् ॥ ७० ॥
 ततोऽसौ परमं क्रोधं बहंश्चापं च दारुणं । निर्जगाम महासैन्यः शस्त्रसंतमसानृतः ॥ ७१ ॥
 काकोनदा इति ख्याता म्लेच्छांस्ते धरणीतले । दारुणाः सर्वमासादौ दुर्जयाः पार्थिवैरपि ॥ ७२ ॥
 तैरावृतां दिशं प्रेक्ष्य पुरो धनकुलाश्रितैः । धनुरारोपयत्कोपं किंचिल्लक्ष्मीधरो भजन् ॥ ७३ ॥
 तथा चारुकालिगं सर्ववनमाकंपितं यथा । ज्वरश्च वनसत्वानां जज्ञे प्रकटवंपथुः ॥ ७४ ॥
 संदधानं शरं वीक्ष्य लक्ष्मणं त्रस्तोचतसः । बभ्रमुश्चक्रतां प्राप्ता म्लेच्छा निश्चथुषो यथा ॥ ७५ ॥
 ततः साञ्चसंपूर्णौ म्लेच्छानामधिपो भृशं । अवतीर्य रथादेतौ प्रणम्य रचितानजलिः ॥ ७६ ॥

अब्रवीदस्ति कौशाची नगरी प्रथिता प्रभुः । आहिताग्निद्विजस्तत्र नाम्ना विश्वानलः शुचिः ॥७७॥
 मतिसंघ्येति यज्जाया जातोहं तनयस्तयोः । रौद्रभूतिरिति ख्यातः शस्त्रधृतकलान्वितः ॥ ७८ ॥
 धाल्यात्प्रभृति दुष्कर्म नित्यानुष्ठानकोविदः । प्राप्तश्चौर्ये कदाचिच्च शूले भ्रेजुमभीप्सितः ॥७९॥
 घनिर्नैकेन तत्राहं श्रद्धानेन साधुना । मोचितो वेपमानांगः त्यक्त्वा देशमिहागतः ॥ ८० ॥
 प्राप्तःकर्मनुभावेन काकोनदजनेशतां । अष्टस्तिष्ठामि सद्भृचात्पशुभिः समतां गतः ॥ ८१ ॥
 इयंतं यस्य मे कालं संन्याडया अपि पार्थिवाः । चक्षुषो गोचरीभावमासन् शक्ता न् सेवितुं ८२
 सोहं दर्शनमात्रेण क्रुतो देवेन विकलवः । धन्योस्मि वीक्षितौ येन भवंतौ पुरुषोत्तमौ ॥ ८३ ॥
 शासनं यच्छतां नाथौ किं करोमि यथोचितं । शिरसा पादुके किं वा वहे पावनपंडिते ॥ ८४ ॥
 विध्योयं निधिभिः पूर्णो वस्योपिच्छतैस्तथा । भुजिव्यमिच्छतां देवौ मामतो निभृतं परं ॥८५॥
 इत्युक्त्वा प्रणतिं कुर्वन् पुनरर्तिं परां गतः । पपात विह्वलो भूमौ छिन्नमूलस्तरुर्धया ॥ ८६ ॥
 कष्टावस्थां ततःप्राप्तं तमवं राघवोज्यदत् । कृपालतापरिष्वक्तवीरकल्पमहातरुः ॥ ८७ ॥
 उचिष्ठात्तिष्ठ माभैर्पार्वालिल्यं विबंधनं । कृत्वाऽऽनय हुतं प्राप्य सन्मानं परमं सुधीः ॥८८॥
 तस्यैवाभिमतो भूत्वा सच्चिवः सज्जनान्वितः । विहाय संगतिं म्लेच्छैर्विषयस्य हितोऽभवत् ८९

पद्मपुण्यम् ।

एतद्यत्कुरूपे सर्वमन्यथात्वाविवर्जितं । ततस्ते विद्यते शान्तिरथैव त्रियसेऽन्यथा ॥ ९० ॥
 एवं प्रभो करोमीति कृत्वा प्रणतिमादृतः । महारथसुतं गत्वा शुभोच विनयान्वितः ॥ ९१ ॥
 अभ्यंगोदृत्य सुस्तानं भोजयित्वाथलंकृतं । आरोप्य स्यंदने नेतुमारभे तं तदतिकं ॥ ९२ ॥
 स दक्ष्यौ नीयमानः सन् विस्मयं परमं गतः । इतोऽपि गहनावस्था प्रायो मे भविष्यति ॥ ९३ ॥
 कायं म्लेच्छो महाशुभः कुकर्मत्यंतनिर्दयः । कचायमतिसन्मानो न मन्येद्यासुधारणं ॥ ९४ ॥
 इति दीनमना गच्छन् सहसा पद्मलक्ष्मणी । दृष्ट्वा परां धृतिं प्राप्तोवतीर्य सनमस्कृतिः ॥ ९५ ॥
 अत्रचीत्तौ युवां नाथावागतावतिसुंदरौ । मम पुण्यानुभवेन मुक्तो येनास्मि बंधनात् ॥ ९६ ॥
 गच्छ क्षिप्रं निजं धाम लमस्याभीष्टसंगमं । तत्र नौ ज्ञास्यसीत्युक्ते चालिखिल्यमुधुर्गीर्गतः ॥ ९७ ॥
 कृत्वा मुनिभृतं भृत्यं तस्य विश्वानलंगंजं । यातौ सीतान्वितौ स्वैष्टं कृतिनौ रामलक्ष्मणौ ॥ ९८ ॥
 चालिखिल्यस्तु सप्राप्तः समं रौद्रविभूतिना । स्वपुत्रस्यांतिकां क्षोणीं स्मरन् बांधवचेष्टितं ॥ ९९ ॥
 प्रत्यासन्नं ततः कृत्वा विभूत्या परयान्वितं । पितरं निरगासुष्टा पुरात्कल्याणमालिनी ॥ १०० ॥
 प्रतीतां सनमस्कारं तां समाधाय मस्तके । निजयाने पुनः कृत्वा प्रविष्टः क्लृवं नृपः ॥ १०१ ॥
 पृथिवी मृष्टिषा तोपसंजातपुलका क्षणात् । पुरावती तदुं मेजे कांतिसागरवर्तिनी ॥ १०२ ॥

सिंहोदरप्रभृतयो नृपा प्रभृतयोऽसिलाः । गुणैः कल्याणमालायाः परमं विस्मयं गताः ॥ १०३ ॥
यद्रौद्रभृतिः मुचिरं विचित्रं । समार्जयर्चायैपरायणः स्वः ।

अनेकदेशप्रभं विशालं । तद्बालासिल्यस्य गृहं विवेश ॥ १०४ ॥
जातेऽस्य वाग्वर्तिनि रौद्रभृते । वशीकृते म्लेच्छसुदुर्गभूमौ ॥

सिंहोदरोऽपि प्रतिपन्नशंकः । स्नेहं ससन्मानमलंचकार ॥ १०५ ॥
सोयं समासाद्य परां विभृतिं । प्रसादतो राघवसत्तमस्य ॥

महारथी प्राणसमासमेतो । रविर्यथैवं शरदा रराज ॥ १०६ ॥

इत्यार्षे रवियेणाचार्यश्लोके पञ्चचरिते बालासिल्योपाख्यानं नाम षट्त्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ पञ्चत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ ते त्रिदशाभिरुषाः काननं नन्दनोपमं । विहरंतः सुखं प्राप्ता देशमत्यंतमुज्वलं ॥ १ ॥
मध्ये यस्य नदी भाति प्रसिद्धजलवाहिनी । तापीति विश्रुता नाना पक्षिवर्गानुनादिवा ॥ २ ॥

पद्यपराणम् ।

अरण्ये तत्र निस्तोये सीतात्यंतश्रमाग्विता । जगद् राघवं नाथ कंठशोषो ममोत्तमः ॥ ३ ॥
यथा भवशतैः खिन्नो भव्यो दर्शनमर्हतः । बाह्यत्येवमहं तीव्रनृष्णयाकुलिता जलं ॥ ४ ॥
इत्युक्त्वा वार्यमाणार्पि निषण्णा सुतरोरघः । रामेण जगदे देवि विषादं मागमः शुभे ॥ ५ ॥
आसन्नोयं महाग्रामो दृश्यते विकटालयः । उत्तिष्ठाशु प्रयामोऽत्र शिशिरं वारि पश्यति ॥ ६ ॥
एवमुक्तं तथा स्वैरं स्वैरं प्रास्थितया समं । प्राप्तौ तावरुणग्रामं महाधनकुडुं विकं ॥ ७ ॥
आदिताग्निद्विजस्तत्र कपिलो नाम विथुतः । गेहे तस्यावतीर्णौ तौ यथाक्रममुपागते ॥ ८ ॥
अत्राग्निहोत्रशालायामपनीय श्रमं क्षणं । तद्ब्रह्मण्या जलं दत्तं पपौ सीता सुशीतलं ॥ ९ ॥
यावत्तिष्ठति ते तत्र द्विजस्तावदरण्यतः । विस्वाश्रथपलाशैर्घोभारवाही समागतः ॥ १० ॥
दाधानलसमं यस्य मानसं नित्यकोपिनः । कालकूटविपं वाक्यमुत्कूसदृशं मुखं ॥ ११ ॥
कमंडलुशिखार्चवालध्वजादिभिः परं । विभ्राणः कुटिलं वेपथुं छवृत्तिं भजन् किल ॥ १२ ॥
दृष्ट्वा तान्कुपितोऽयं तश्चुकुटीकुटिलाननः । उवाच ब्राह्मणीं वाचा तक्षन्निव सुतीक्ष्णया ॥ १३ ॥
आये पापे किमित्येषामिह दत्तं प्रवेशनं । प्रयच्छाम्यघ ते द्रुष्टे बंधं गोरपि दुस्सहं ॥ १४ ॥
पश्येमे निरुपा धृष्टाः केपि पांशुलपांडका । अग्निहोत्रकुटीं पापा कुर्वन्त्युपहृतां मम ॥ १५ ॥

ततः सीताऽव्रवीत्पद्मार्थपुत्र कुकर्मेणः । अस्य दमास्पदं दग्धं परमाक्रोशकारिणः ॥ १६ ॥
 वरं पुष्पफलच्छन्नैः पादपूरुषाभिते । सरोभिश्चातिविमलैः पद्मादिविहितैर्वने ॥ १७ ॥
 सारंगरूपितं सार्धं श्रीडम्बिर्निजेच्छया । श्रूयते नेदृशं यत्र नितान्तं पररूपं वचः ॥ १८ ॥
 अस्मिन् राघव नाकामे देशे धनसमुज्ज्वले । समस्तो निष्ठुरो लोको ग्रामवासी विशेषतः ॥ १९ ॥
 धिप्रस्य रूधया वाचा क्षोभितोऽसौ ततोऽखिलः । ग्रामः समागतो दृष्ट्वा तेषां रूपं सुरोपमं २०
 अद्वयीद्ब्राह्मणकांतां पथिकाः क्षणमेककं । तिष्ठंतु किमिमे दोषं कुर्वति विनयान्विताः ॥ २१ ॥
 ततो निर्गतस्य सकलं तं लोकं लोललोहितः । वभाषेतौ द्विजः प्राप सारमेयो गजाविव ॥ २२ ॥
 निष्कामतः परं गेहान्मदीयादपवित्रकौ । एवमादिवचोघातैर्लक्ष्मीवान् कुपितस्ततः ॥ २३ ॥
 ऊर्ध्वं पादमघोषीयं कृत्वा तं ब्राह्मणाधमं । अत्रक्षण्यं प्रकूजंतं शोणितारुणलोचनं ॥ २४ ॥
 भ्रमयित्वा धित्री यावदास्फालयितुमुद्यतः । रामेण वारितस्तावदिति कारुण्यधारिणा ॥ २५ ॥
 सौमित्रे किमिदं क्षीवे प्रारब्धं भवतदृशं । मारितेन किमेतेन जीवत्येतेन ते ननु ॥ २६ ॥
 भुञ्चन् त्वरितं धुद्रं यावत्प्राणैर्न मुच्यते । अयशः परमेतस्मिन्नुभ्यते केवलं मृते ॥ २७ ॥
 भ्रमणा ब्राह्मणा गावः पशुस्त्रीबालवृद्धकाः । सदोषा अपि शुराणां नैते बध्याः किलोदिताः २८

पद्मपुराणम् ।

ॐ ॥
॥ ३९ ॥

इत्युक्त्वा मोचयित्वा तं कृत्वा लक्ष्मणमग्रतः । सीतयानुगतो रामः कुटीराचिरगात्ततः ॥ ३९ ॥
धिग् नीचसमासंगं दुर्वचःश्रुतिकारणं । मनोविकारकरणं महापुरुषवर्जितं ॥ ३० ॥
वरं वरुतले शीते दुर्गमे विपिने स्थितं । परित्यज्याखिलं ग्रंथं विहृतं भुवने वरं ॥ ३१ ॥
वरमाहारमुत्सृज्य मरणं सेविते सुखं । अवशतेन नान्यस्य गृहे क्षणमपि स्थितं ॥ ३२ ॥
कुल्यु सरितामद्रैः कुक्षिष्वत्यंतद्वारिषु । स्थास्यामो न पुनर्भूयः प्रवेक्ष्यामः खलालयं ॥ ३३ ॥
निदन्नेव खलासंगमभिमानं परं वहन् । निर्गत्य ग्रामतः पद्मो वनस्य पदर्शी श्रितः ॥ ३४ ॥
पनकालस्त्वःप्राप्तो नीलयन्त्रखिलं नमः । पटुगर्जितसंतानप्रतिनादितगह्वरः ॥ ३५ ॥
गृह्नन्क्षत्रपटलमुपगुह्य समंततः । सरावविद्युदुद्योतं जहासेव नमःस्फुटं ॥ ३६ ॥
ग्रीष्मडांभकं घोरं समुत्सार्य घनाघनः । जगर्ज विद्युदंगुल्या श्रेपितामिथ तर्जयन् ॥ ३७ ॥
नमोघकारितं कुर्वन् धाराभिर्नीलतोयदः । अभिपेक्तुं समारेभे सीतां गज इव श्रियं ॥ ३८ ॥
तिम्यंतस्ते ततोभ्यर्णं पृथुन्धग्नोघपादपं । उपसष्टुः पुरो गेहसमानस्कंधमुन्नतं ॥ ३९ ॥
इमं कर्णो गणस्वपांमभिश्रूतोपि तेजसा । गत्वा स्वामिनमित्यूचे नत्वा विध्यमुपाश्रितं ॥ ४० ॥
आगत्य नाक्तः केऽपि मदीये नाथ सद्यनि । स्थिता वैस्तेजसेवाहं तस्माद्ब्रह्मासितो ब्रुवं ॥ ४१ ॥

श्रुत्वा तद्वचनं स्मित्वा विनायकपतिःसमं । वधूभिः प्रस्थितो गंतुं निग्रोधं वरलीलया ॥ ४२ ॥
 अधीश्वरः स यक्षाणां महाविभवसंगतः । रम्यकाननसंसक्तः क्रीडन्पूतनसंज्ञकः ॥ ४३ ॥
 दूरादेव च तौ दृष्ट्वा महारूपी गणाधिपः । प्रयुज्याधिमञ्जारीसिद्धिलनाराणाविति ॥ ४४ ॥
 ततस्त्वदनुभावेन वात्सल्येन च भूयसा । क्षणेन नगरीं तेषां तेन रम्यां विनिर्मितां ॥ ४५ ॥
 ततस्ते सुखसंपन्नं सुप्ताः किल सुचारुणा । प्रभाते गीतशब्देन प्रबोधं समुपागताः ॥ ४६ ॥
 तल्पेज्वस्थितमात्मानमपश्यन् रत्नराजिते । प्रासादं च महारम्यं बहूभूमिकमुज्वलं ॥ ४७ ॥
 देहोपकारणव्यग्रं परिवर्गं च सादरं । नगरं च महाशब्दशालगोपुरशोभितं ॥ ४८ ॥
 तेषां महाबुभावानां दृष्टेऽस्मिन् सहसा पुरे । न मनो विस्मयं प्रापं तद्वि क्षुद्रविचेष्टितं ॥ ४९ ॥
 अशेषवस्तुसंपन्नास्त्व ते चारुचेष्टिताः । अवस्थानं सुखं चकुरमरा इव भागिनः ॥ ५० ॥
 यक्षाधिपेन रामस्य पुरी यस्मात्प्रकल्पिता । ततो महीतले ख्यातिं गता रामपुरीतिं सा ॥ ५१ ॥
 प्रतीदारा भटा शूरा अमात्याः सप्तयो गजाः । पौराश्च विविधास्तस्यामयोध्यायांमिवाभवन् ५२
 कुशाग्रनगरेशोऽयं गणिर्न पृष्टवानिति । तयोर्नाथ तथाभूतो स द्विजः किमुचेष्टितः ॥ ५३ ॥
 उवाच च गणस्वामी शृणु श्रेणिक स द्विजः । प्रयातः प्रातरुत्थाय दात्रहस्तो वनस्थली ॥ ५४ ॥

पद्मपुण्यम् ।

भ्रमंश्च समिदाभ्यर्णमकस्माद्दुर्ध्वलोचनः । नातिदूरे पुरीं पृथ्वीमपश्यद्विस्मिताननः ॥ ५५ ॥
 असिताभिः सिताभिश्च पताकाभिर्विराजितां । शरन्मेषसमानंश्च भवनैरतिमासुरैः ॥ ५६ ॥
 पुंढरीकातपत्रेण मध्ये समुपलक्षितं । महाप्रासादमेकं च कैलासस्यैव शायकं ॥ ५७ ॥
 अचिंतयच्च द्यौरेषा, अटव्यासीन्मृगाश्रिता । यस्यां समित्कुशाद्यर्थे दुःखं पर्योष्टिपं सदा ॥ ५८ ॥
 अस्मात्सेयमुत्तुंगश्रृंगमालोपशोभितैः । रत्नपर्वतसंकाशैर्विराजति पुरी गृहैः ॥ ५९ ॥
 सरांस्यमूनि रम्याणि पद्मादिविहितानि च । दृश्यंते यानि नो पूर्वं मया दृष्टानि जातुचित् ६० ॥
 उयानानि सुरम्याणि सेवितानि जनैर्भृशं । दृश्यंते देव धामानि लक्षितानि महाध्वजैः ॥ ६१ ॥
 वारणैः सप्तभिर्गोभिर्महिषीभिश्च संकटा । अस्योपकंठधरणी घंटादिस्वनपूरिता ॥ ६२ ॥
 क्रिमिपा नगरी नाकादवतीर्णा भवेदिह । पातालाद्भ्रताहोर्श्वत्कस्यापि शुभकर्मणः ॥ ६३ ॥
 स्वप्नमेवं नु पश्यामि मायेयं वत कस्यचित् । किमु गंधर्वनगरं पितृव्याकुलितोस्मि किं ॥ ६४ ॥
 उपालिगमिदं किं स्यात्प्रायेणास्यांतिकस्य मे । इति संचितयन् प्राप्तो विवादं परमं द्विजः ॥ ६५ ॥
 दृष्ट्वा च प्रमदामेकां नानालंकारधारिणीं । अपृच्छदुपस्तयेयं भद्रे कस्य पुरीत्यसौ ॥ ६६ ॥
 सा जगौ जातु पद्मस्य पुरीयं किं न ते श्रुता । यस्य लक्ष्मीधरो भ्राता सीता च प्राणवल्लभा ६७

एतत्पश्यसि यद्विभ्रं पुर्यां मध्ये महागृहं । शरदभ्रसमच्छायमत्रासौ पुरुषोत्तमः ॥ ६८ ॥
 लोको दुर्लभदर्शनं सर्वोन्ननातिदुर्विधः । यच्छता वांछितं द्रव्यं जनितः पार्थिवोपमः ॥ ६९ ॥
 विभ्रोऽवोचदुपायेन केन पश्यामि सुंदरि । पद्मं सद्भाषतः पृष्ट्वा निवेदयितुमर्हसि ॥ ७० ॥
 इत्युक्त्वा समिधाभारं निक्षिप्य भुवि सांजलिः । पपात पादयोस्तस्थाः सा कस्य न मनोहरा ७१
 ततोऽसौ कृपयाकृष्टा सुमाया नाम यक्षिणी । जगाद विभ्रं परमं त्वयेदं साहसं कृतं ॥ ७२ ॥
 अस्याः पुरः समासन्नां कथं त्वं भुवमागतः । आरक्षैकरलं घोरैर्नूनं नश्यति वीक्षितः ॥ ७३ ॥
 अस्या द्वात्रयं पुर्याः दुष्प्रवेशं सुरैरपि । अछून्यं सर्वदा वीरैः रक्षकैः सुनियामकैः ॥ ७४ ॥
 सिंहवारणशार्दूलतुल्यवक्त्रैर्महोज्ज्वलैः । एभिर्विभीषिता मृत्युं मानुषायां त्यसंशयं ॥ ७५ ॥
 पूर्वद्धारमदो यन्तु तस्य पश्यसि यान्चिहः । प्रासादानंतिकानेतान् बलाकाच्छादनच्छवीन् ॥ ७६ ॥
 मणितोरणरम्येषु विविधच्चजराजिषु । अर्हताभिर्द्रवंधानामभीषु प्रतियातनाः ॥ ७७ ॥
 सामाधिकं पुरस्कृत्य तासां यस्तवनं नरः । नमोर्हत्सिद्धनिस्वानपूर्ध्वं पठति भावतः ॥ ७८ ॥
 गुरुपदेशयुक्तोऽसौ सम्यग्दर्शनराधितः । विशतींद्रकुकुप् द्वारं हन्यते त्व नमस्कृतिः ॥ ७९ ॥
 अणुव्रतधरो यो ना गुणशीलविभूषितः । तं रामः परया प्रीत्या वांछितेन समर्चति ॥ ८० ॥

पञ्चमः

गतस्तस्या यचःश्रुत्वा द्विजोसाधमृतोपमं । जगाम परमं हर्षं लब्धोपायं धनागमे ॥ ८१ ॥
 नमस्कारं च कृत्वास्या भूयोभूयस्तुतिं तथा । रोमांचाचितसर्वांगः परमाद्दुतभात्रितः ॥ ८२ ॥
 मुनेथारिग्रमूरस्य गत्वासन्नं कृतजिलिः । प्रणम्य शिरसा पृच्छदनुव्रतधराक्रियां ॥ ८३ ॥
 गतस्तेन समुद्दिष्टं धर्मं सद्यनिवासिना । स जग्राहानुयोगांश्च शुश्राव चतुरःसुधीः ॥ ८४ ॥
 धनलोभाभिभूतस्य धर्मं शुश्रूषतोस्प सः । ग्रहणे परमार्थस्य परिणाममुपागतः ॥ ८५ ॥
 अवगम्य ततो धर्मं द्विजोवोचत्सुमानसः । नाथ तेद्योपदेशं चक्षुरुन्मीलितं मम ॥ ८६ ॥
 तृपार्तेनैव सत्तोयं छायेयाथयकोक्षिणा । क्षुधार्तेनैव मिष्टान्नं रोगिणैव सुमेपजं ॥ ८७ ॥
 दुष्पथप्रतिपन्नेन वृत्तेवेष्वितदेतद्गंगं । यानपात्रमिवाभोधो व्याकुलेन निमग्जतां ॥ ८८ ॥
 मयेदं ग्रासनं जैनं सर्वदुःखविनाशनं । लब्धं भवत्प्रसादेन दुर्लभं पुरुषार्थमः ॥ ८९ ॥
 त्रैलोक्यंऽपि न मे कश्चिद्भवता विद्यते समः । येनायमीदृशो मार्गो तोषितो जिनदेशनः ॥ ९० ॥
 इत्युक्त्वा शिरसा पादौ वंदित्वांजलियोगिनः । गुहं प्रदक्षिणीकृत्य द्विजःस भवनं गतः ॥ ९१ ॥
 जगाद यातिहृष्टतां प्रसन्नविकचक्षणाः । दायिते परमाथर्ये गुरोराद्य मया श्रुतं ॥ ९२ ॥
 श्रुतं यत्र न तरिष्या जनकनाथ वा पितुः । किं वात्र बहुभिः प्रोक्तैर्गत्रिणापि न ते श्रुतं ॥ ९३ ॥

दृष्टं ब्राह्मणि यातेन यदरण्यं मयाद्भुतं । तदुरोरुपदेशेन नेदानीं विस्मयाय मे ॥ ९४ ॥
 किं किं भो ब्राह्मण ब्रूहि दृष्टं किंवा त्वया श्रुतं । उक्तोऽवोचन्न शक्तोऽभि हर्षात्कथयितुं प्रिये ९५
 आदरेणानुयुक्तश्च कौतिकिन्या पुनः पुनः । विप्रोऽवोचत् श्रुण्वार्यं यन्मया श्रुतमद्भुतं ॥ ९६ ॥
 समिदर्शं प्रयातेन वनं तस्य समीपतः । दृष्टा पुरी मया रम्या यत्रासीद्ग्रहनं वनं ॥ ९७ ॥
 तदासन्ने मया चैका दृष्टा नारी विभूषिता । नूनं सा देवता कापि मनोहरणमापिता ॥ ९८ ॥
 पृष्टा च सा मयाख्यातं तथा रामपुरीति च । ददालि श्रावकेभ्योऽत्र किल रामो महद्भनं ॥ ९९ ॥
 ततो गत्वा मया साधोजिनेन्द्रवचनं श्रुतं । आत्मा मे तर्पितस्तेन कुदृष्टिपरितापितः ॥ १०० ॥
 मुनयो यत्समाश्रित्य तर्प्यंते सुधियस्तपः । त्यक्त्वा परियद्दं सर्वं मुत्तयालिंगनलालसाः ॥ १०१ ॥
 सोऽहंद्धर्मो मया लब्धस्त्रैलोक्यैकमहानिधिः । अमी यतो बहिर्भूताः विलयंतेन्यवादिनः ॥ १०२ ॥
 यथाभूतो मुनेर्धर्मः श्रुतो धर्मेण तादृशः । ब्राह्मण्यै कथितः सर्वो मलवजितचेतसा ॥ १०३ ॥
 ब्राह्मणी विनिश्चयैतं सुशर्मा वाक्यमब्रवीत् । मयापि त्वत्प्रसादेन लब्धो धर्मो जिनोदितः १०४
 विधेः पश्य मया योगं मोहाद्विपफलार्थिना । वञ्छेनापि त्वंया लब्धमर्हन्नामरसायनं ॥ १०५ ॥
 मयासीन्मन्दधीसाजा मणिरहंस्तगतो यथा । निर्जागणगतः साधुरपमानमुपाहृतः ॥ १०६ ॥

पञ्चपुराणम् ।

उपवासपरिश्रान्तश्रमणं तं निरंबरं । निराकृत्यान्नवेलायां मार्गोन्यस्यैव धीक्षितः ॥ १०७ ॥
 अर्हते समतिक्रम्य पाकशासनबंधितं । ज्योतिष्कव्यंतरादीनां शिरसा प्रणतिः कृता ॥ १०८ ॥
 अहिंसानिर्मलं सारमर्हद्धर्मसायनं । अज्ञानात्समतिक्रम्य विषमं भक्षितं विषं ॥ १०९ ॥
 मानुषद्वीपमासाद्य त्यक्त्वा साधुपरीक्षितं । धर्मरत्नं कृतः कष्टं विभीतकपरिग्रहः ॥ ११० ॥
 सर्वमक्षप्रवर्तेषु दिवारात्री च भोजेषु । अव्रतेषु विशीलेषु दत्तं फलविवर्जितं ॥ १११ ॥
 यं किलातिथिवेलायामागतं विभवोचितं । यो नार्चयति दुर्बुद्धिस्तस्य धर्मो न विद्यते ॥ ११२ ॥
 परित्यक्तोत्सवतिथिः सर्वस्वैकांतनिस्पृहः । निकतरहितः सोयमतिथिः श्रमणः स्मृतः ॥ ११३ ॥
 येषां न भोजनं हस्ते नाप्यासन्नपरिग्रहः । ते तारयंति निग्रथाः पाणिपात्रपुटासिनः ॥ ११४ ॥
 स्वशरीरेऽपि निस्तंगा ये लुभ्यंति न जातुचित् । ते निष्परिग्रहा ज्ञेया मुक्तिलक्षणभूषिताः ११५
 एवमुद्वृतसद्दृष्टिः कुदृष्टिमलवर्जिता । सुशर्मा शुशुभे पत्यौ भरणीव बुधे परं ॥ ११६ ॥
 पादमूले तवो नीत्वा गुरोस्तस्यैव सादरं । अशुव्रतानि सामोदा ब्राह्मणी तेन लंभिता ॥ ११७ ॥
 विज्ञाय कपिलं रक्तं परमं जिनशासने । कुलान्याशीविषोप्राणि विप्राणां भेजिरे समं ॥ ११८ ॥
 मुनिशुव्रतनाथस्य संप्राप्य सुदृढं मतं । बभूवुः श्रावकास्तीवा ऊर्ध्वैव सुबुद्धयः ॥ ११९ ॥

कर्मभारगुरुभूता मानोचानितमस्तकाः । स्तोकेन नरकं घोरं न याताः स्म प्रमादिनः ॥ १२० ॥
 अज्ञातमिदमप्राप्तं जन्मांतरशतेष्वपि । जिनेन्द्रशासनं ब्रह्म कृच्छ्रात्प्राप्तं सुनिर्मलं ॥ १२१ ॥
 ध्यानाशशुद्धिणीविद्धे मनःकरिवक्समाहिताः । स्वकर्मसमिधोभावसर्पिषा जुहुमोधुना ॥ १२२ ॥
 इति केचित्समाधाय मनःसंवेगनिर्भराः । विरक्ताः सर्वसंगेभ्यो बभूवुः श्रमणोत्तमाः ॥ १२३ ॥
 सागारधर्मरक्तस्तु कपिलः परमक्रियः । कदाचिद्ब्राह्मणीमूचे सदाभिप्रायवर्तिनीं ॥ १२४ ॥
 कति रामपुरीं किं नो ब्रजामोदं तमूर्जितं । विशुद्धचेष्टितं द्रष्टुं रामं राजीवलोचनं ॥ १२५ ॥
 आशापरायणं नित्यमुपायगतमानसं । दारिद्र्यवारिधौ मग्नमाद्यूनं कुक्षिपूरणे ॥ १२६ ॥
 जनमुत्तारयत्येप किल भव्यानुकंपकः । इति कीर्तिभ्रमत्यस्य निर्मलास्वादाकारिणी ॥ १२७ ॥
 उत्तिष्ठेवं गृहाणैवं प्रिये पुष्पकरंडकं । करोम्यहमपि स्कंधे लुकुमारमिमं शिशुं ॥ १२८ ॥
 एवमुक्त्वा तथा कृत्वा दंपती संमदान्वितौ । स्वशक्त्या गंतुमुद्युक्तौ शुद्धवेषविभूषितौ ॥ १२९ ॥
 ब्रजतोश्च तयोरुभ्या उचस्थुः पन्नगाः पथि । दंष्ट्राकरालवक्त्राश्च वेतालास्तारहासिनः ॥ १३० ॥
 एवमादीनि वस्तूनि भीषणान्यवलोकयंतौ । निष्कंपहृदयौ भूत्वा स्तुतिमेतांमुपागतौ ॥ १३१ ॥
 नगस्त्रिलोकबंधेभ्यो जिनेभ्यः सततं त्रिधा । उत्तीर्णभवपंकेभ्यो दातृभ्यः परमं शिवं ॥ १३२ ॥

पद्मपुराणम् ।

एतयोः स्तुवतोरेवं विदित्वा जिनभक्तितां । भेजिरे प्रथमं यक्षास्तौ च प्राप्तौ जिनालयं ॥ १३३ ॥
 ततो नमो निपिष्याया इत्युक्त्वा रचितांजली । कृत्वा प्रदक्षिणं स्तोत्रमुदचीचरतमिदं ॥ १३४ ॥
 विहाय लौकिकं मार्गं महादुर्गतिदुःखदं । भवंतं शरणं नाथ चिरेण समुपागतः ॥ १३५ ॥
 चतुर्भिविशतिं युक्तामक्षराणां महात्मनां । उत्सर्पिष्यवसर्पिष्योर्वेदे भूतभविष्यतां ॥ १३६ ॥
 पंचस्वैरावतारूपेषु भरताख्येषु पंचसु । जिनान्नमामि वास्येषु तान्नमामि जिनांस्त्रिधा ॥ १३७ ॥
 यैः संसारसमुद्रस्य कृते तरणतारणे । त्रिकालं सर्ववास्येषु तान्नमामि जिनान् त्रिधा ॥ १३८ ॥
 मुनिसुव्रतनाथाय तस्मै भगवते नमः । त्रैलोक्ये शासनं यस्य सुविशुद्धं प्रकाशते ॥ १३९ ॥
 इति कृत्वा स्तुतिं जानु मस्तकस्पृष्टभूतलौ । नेमतुस्तौ जिनं भक्त्या परिहृष्टतनूहौ ॥ १४० ॥
 ततोसौ कृतकर्तव्यो रक्षैः सौम्यैः प्रियंवदैः । अनुज्ञातः समं परत्या द्रष्टुं हलिनमुद्ययौ ॥ १४१ ॥
 राजमार्गे द्विसंकाशान् प्रासादान् विमलत्विपः । ब्राह्मण्ये दर्शयन् याति दिव्यनारीसमाकुलान् ॥
 ऊचे च कुंदसंकाशैः सर्वकामगुणान्वितैः । राजते भवनेर्यस्य पुरीयं स्वर्गसन्निभा ॥ १४३ ॥
 तस्यैतद्भवनं भद्रे प्रांतप्रासादवेष्टितं । अभिरामस्य रामस्य पुर्यो मध्ये विराजते ॥ १४४ ॥
 श्रुवन्निति महाहृष्टः स विवेश च तद्दृष्टं । दृष्ट्वा च लक्ष्मणं दूराद्भृशमाकुलतां गतः ॥ १४५ ॥

दधौ संजातकंपथ सोयमिदीवरप्रभः । व्यथितो दुर्विदग्धोहं चित्रैर्येन तदावधेः ॥ १४६ ॥
 कर्णयोरतिदुःखानि भाषितानि महाखले । तानि कृत्वा तदा पापे जिह्वे निस्सर साप्रतं ॥१४७॥
 किं करोमि क्व गच्छामि विवरं प्रविशामि किं । अस्मिन् शरणहीनस्य भवेच्छरणमद्य कः १४८
 अवस्थितोयमत्रेति यदि मे विदितो भवेत् । समुल्लेद्योत्तरामाशां देशत्यागः कृतो भवेत् १४९
 एवमुद्देशमापन्नो विहाय ब्राह्मणीं द्विजः । प्रपलापितुमुद्युक्तो लक्ष्मणेन विलोकितः ॥ १५० ॥
 स्मित्वा च स जगादायं कृतो विप्रः समागतः । वनसंघर्धितात्मेव किमित्याकुलतामितः १५१
 समाश्वासमिमं नीत्वा हुतमानय तं द्विजं । पश्यामस्तावदेतस्य चेष्टितं किमयं वदेत् ॥ १५२ ॥
 न भेत्तव्यं न भेत्तव्यं निवर्तस्वेति चोदितः । अधिगम्य समाश्वासं निवृत्तस्खलितक्रमः ॥१५३॥
 उपसृत्य भयं त्यक्त्वा प्रसृतो धवलंबरः । पुष्पजलिस्तयोर्ग्रे स्थित्वा स्वस्तीत्यशब्दयत् १५४
 ततो लब्धासनासीनो निकटस्थांगनो द्विजः । क्रग्भिः स्तवनदक्षाभिरस्तौपीद्रामलक्ष्मणौ १५५
 ततः पशो जगादैव तां नः कृत्वा विमानतां । वद सांप्रतमागत्य कस्मात्पूजयसि द्विजः १५६
 सोऽब्रवीन्न मया ज्ञातं त्वं प्रच्छन्नमहेश्वरः । मोहाद्विमानितस्तेन भस्मच्छन्न इवानिलः ॥१५७॥
 स्थितिरेषा जगन्नाथ लोके स्थावरजंगमे । धनवान् पूज्यते नित्यं यथादित्यो द्विमागमे ॥१५८॥

अपुना त्वं मया ज्ञातः सोसि नान्यः कदाचन । द्रविणानीहं पूज्यंते न भवान् पद्म पूज्यते ॥
 नित्यमर्थयुतं देव मानयंति जना जने । त्यजंत्यर्थपरित्यक्तं निष्प्रयोजनसौहृदं ॥ १६० ॥
 यस्वार्थास्तस्य मित्राणि यस्वार्थास्तस्य बांधवाः । यस्वार्थाः स पुमाल्लोके यस्वार्थाः स च पंडितः ॥
 यस्वार्थास्तस्य न मित्रं न सहोदरः । तस्यैवार्थसमेतस्य परोपि स्वजनायते ॥ १६२ ॥
 अर्थेन विप्रहीनस्य न मित्रं सो घर्मो यो दयान्वितः । सा दया निर्मला ज्ञेया मांसं यस्यां न श्रुज्यते ॥
 सार्थो घर्मेण यो युक्तो सो घर्मो प्राणधारिणः । अन्या मूलेन संपन्ना प्रशस्यंते निवृत्तयः ॥ १६४ ॥
 मांसाशनाश्रिवृत्तानां सर्वेषां प्राणधारिणां । अन्या मूलेन संपन्ना प्रशस्यंते निवृत्तयः ॥ १६५ ॥
 राजन् विचित्ररूपोयं लोको मानुपलक्षितः । मादृशो ज्ञायते नैव यथाभूतोऽत्र यो जनः ॥ १६५ ॥
 आस्तां तावद्भवानत्र बंधते ये भवद्विधैः । पराभवं विमूढेभ्यो लभंते तेऽपि साधवः ॥ १६६ ॥
 पूर्वं सनत्कुमाराख्यः किं ते ज्ञातो न चक्रभृत् । महर्द्धयः सुरा यस्य रूपं द्रष्टुमिहागताः ॥ १६७ ॥
 सोऽपि श्रामण्यमासाद्य संप्राप्तः परिभूततां । पर्यटन्न कचिल्लेभे भिक्षामाचारकोविदः ॥ १६८ ॥
 वनस्पत्पुष्पीविन्या तर्पितः सोन्यदा मुनिः । पंचार्थ्यं जगुश्चर्यमाददे विजये पुरे ॥ १६९ ॥
 सुममथक्रमुद्भूत्वा करं कटकमास्वरं । केयूरभूषितभुजो वदरार्थमढौकयत् ॥ १७० ॥
 वदरं नैकमप्यस्मै निःस्वोसावददत्ततः । अनभिद्धो विशेषस्य विशेषं कमवाप्तवान् ॥ १७१ ॥

अयमन्यश्च विवशो जनैः स्वकृतमोगिभिः । न योवगम्यते यत्र न स तत्र जनोच्यते ॥ १७२ ॥
 न कृता मंदभागेन कस्माद्भ्यागतक्रिया । तदा मयेति मेघापि तप्यते मानसं भृशं ॥ १७३ ॥
 रूपमेवमलं कांतं युष्माकमवलोकयन् । भृशं क्रुद्धोऽपि को नाम न ययावतिविस्मयं ॥ १७४ ॥
 एवमुक्त्वा शुचा श्रस्तं रुदंतं कपिलं निरा । शुभयासांत्वयद्रामः सुशर्मणं च जानकी ॥ १७५ ॥
 ततो हेमघटाभोधिः किंकरी राघवाक्षया । कपिलः श्रावकः प्रीत्या स्नापितः सह आर्यया १७६
 परमं भोजितश्चाभ्रं वल्लै रत्नैश्च भूपितः । सुभूरिधनमादाय जगाम निजमालयं ॥ १७७ ॥
 जनानां विस्मयकरं सर्वोपकरणान्वितं । मोगं यद्यपि जातोयं तथापि सुविचक्षणः ॥ १७८ ॥
 सन्मानविशिखैर्विद्धो दृष्टो गुणमहोरगैः । उपचारहृतात्मासौ धृतिं न लभते द्विजः ॥ १७९ ॥
 दधौ चाहं पुरा यत्र स्कंधन्यस्तैर्घभारकः । यथा शोषितदेहस्तु लुपितोऽत्यंतदुर्विधः ॥ १८० ॥
 ग्रामे तत्रैव जातोऽस्मि पश्य यक्षाधिपोषमः । रामदेवप्रसादेन चितादुःखविवर्जितः ॥ १८१ ॥
 आसीन्मे शीर्णपतितमनेकच्छिद्रजजरं । काकाद्यशुचिसंलिप्तं गृहं गोमयवर्जितं ॥ १८२ ॥
 अधुना धेनुभिव्याप्तं बहुप्रासादसंकुलं । रामदेवप्रसादेन प्राकारपरिमंडलं ॥ १८३ ॥
 हा मया पुंडरीकाक्षौ आतरौ गृहमागतौ । निर्भत्सितौ विना दोषं तौ मृगांकनिमानतौ ॥ १८४ ॥

यद्वृषीप्मावपत्सर्गाणी समं देव्या विनिर्गती । तन्मे प्रतिष्ठितं शल्यं हृदये प्रचलत्सदा ॥ १८५ ॥
 ताचन्मे नास्ति दुःखस्य छेदो यावदिदं गृहं । परित्यज्य निरारंभः प्रव्रजिष्याम्यसंशयं ॥ १८६ ॥
 उपलभ्यास्य वैराग्यं पंचुवर्गः संसंभ्रमः । धाराभिहस्तजोहं दीनः साकं सुशर्मणा ॥ १८७ ॥
 निरीस्य स्वजनं विप्रो निर्भ्रं शोकसागरे । अपेक्षापेतया बुद्ध्या निर्जगाद शिवोत्सुकः ॥ १८८ ॥
 विचित्रस्वजनस्नेहरत्तुनुंगमनोरथैः । मूढोयं दहते लोकः किं न जानाति भो जनः ॥ १८९ ॥
 इति संवेगमापन्नः प्रियां दुःखेन मूर्च्छितां । विहाय वंधुलोकं च बहुचिक्लवकारिणं ॥ १९० ॥
 अष्टादश सहस्राणि धेनुतां सिततेजसां । रत्नपूर्णं च भवनं दासीयोपित्समाकुलं ॥ १९१ ॥
 सुशर्मण्यो समारोप्य तनयं द्रविणं तथा । बभूव कपिलः साधुनिरारंभो निरंवरः ॥ १९२ ॥
 सद्धानंदमतेः शिष्यः सुप्रतीतस्त्वपोधनः । चकार गुह्यतां तस्य गुणशीलमहाहर्षवः ॥ १९३ ॥

विजहार महापतस्ततः । कपिलश्चारुचरित्रधीरधीः ॥

परमार्थनिविष्टमानसः । श्रयणश्रीपरिवीचित्रप्रहः ॥ १९४ ॥

य इदं कपिलानुकीर्तनं । पठति प्रहमतिः शृणोति वा ॥

उपवाससहस्रसंभवं । लभतेऽसौ रविमासुरः फलं ॥ १९५ ॥

रत्नार्यै रधिषेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते कपिलोपाख्यानं नाम पंचत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ षट्त्रिंशत्तमं पर्व ।

ततोऽनुक्रमतः काले चिकालप्रतिमे गते । घोरांधकारसंरुद्धे विद्युच्चकितभीषणे ॥ १ ॥
 जागायां सुप्रसन्नायां शरदि प्रीतिनिर्भरः । ऊचे यक्षाधिपः पद्मं प्रस्थातुं कृतमानसं ॥ २ ॥
 क्षंतव्यं देव यत्किंचिदस्माकमिति दुष्कृतं । विधातुं शक्यते केन योग्यं सर्वं भवादृशां ॥ ३ ॥
 इत्युक्ते रामदेवोऽपि तमूचे गुह्यकाधिपं । त्वयापि निखिलां स्वस्य क्षंतव्या परतंत्रता ॥ ४ ॥
 सुतरां तेन वाचयेन जातः सत्तमभावनः । यक्षाणामधिपो नत्वा संभाष्य चिपुलक्रियं ॥ ५ ॥
 हारं स्वयंप्रभाभिर्यं ददौ पद्माय सोऽद्भुतं । उद्यद्दिनकराकारे हरये मणिकुण्डले ॥ ६ ॥
 चूडामणिं सुकल्याणं सीतायै विलसत्प्रभं । महाचिनोददक्षां च वीणामीप्सितनादिनीं ॥ ७ ॥
 स्वेच्छया तेषु यातेषु यक्षराजः पुरीकृतां । मायां समहर्त्तिकचिद्दधानः शोकितामिव ॥ ८ ॥
 बलदेवोपि कर्तव्यकरणाच्च ससम्मदः । अमन्यत परिप्राप्तसुदारं शिवमात्मनः ॥ ९ ॥
 पर्यटंतो महीं स्वैरं नानारसफलाशिनः । विचित्रसंकथासक्ताः रममाणाः सुरा इव ॥ १० ॥
 उल्लंघ्य सुमहारण्यं द्विपर्सिहसमाकुलं । जनोपभुक्तमुद्देशं वैजयंतपुरं गताः ॥ ११ ॥

पद्मपुराणम् ।

ततोऽस्त्वमागते दूर्ये दिक्चक्रे तमसावृते । नक्षत्रमंडलाकीर्णं संजाते गगनांगणे ॥ १२ ॥

अपरोत्तरदिग्भागे शुद्रलोकभयावहे । यथाभिरुचिते देशे ते पुरो निकटे स्थिताः ॥ १३ ॥

अथात्र नगरे राजा प्रसिद्धः पृथिवीधरः । इंद्राणी महिषी तस्य योषिद्गुणसमन्विता ॥ १४ ॥

तनया चनमालेति तयोरत्यंतसुदरी । बाल्यारम्भति सा रक्ता लक्ष्मणस्य गुणश्रुते ॥ १५ ॥

श्रुत्वानरण्यपुत्रस्य मन्त्रज्यासमय वचः । रक्षितुं कापि निर्यातं रामं लक्ष्मणसंयुतं ॥ १६ ॥

ध्यात्वेन्द्रनगरेऽस्य बालमित्राय छनवे । सुंदरायातियोग्याय पितृभ्यां सा निरूपिता ॥ १७ ॥

तं च विज्ञाय वृत्तांतं हृदयस्थितलक्ष्मणा । विरहाद्भयमापन्ना चितामेवमुपागता ॥ १८ ॥

अंशुकेन वरं कंठं विवेष्टथासज्ज्य पादपे । मृत्युं प्राप्तास्मि नान्येन पुरुषेण समागमं ॥ १९ ॥

विधिच्छलेन केनापि गत्वारण्यं दिनक्षये । ध्रुवमर्धैव यास्यामि मृत्युं विघ्नविवर्जितं ॥ २० ॥

प्रयाहि भगवंतं भानो संप्रेषय निशां द्रुतं । कृताञ्जलिरिमं दीना पादयोः प्रपतामि ते ॥ २१ ॥

शर्वरी भण्यतां यात्वा कांक्षती दुःखभागिनी । संपत्सरसमं वेषि दिनं द्राग्गम्यतामिति ॥ २२ ॥

इति संचित्य सा बाला गतेऽस्तं तिग्मतेजसि । सोषवासा समासाद्य पितृभ्यामनुमोदनं ॥ २३ ॥

प्रवरं रयमारुह्य सखीजनसमावृता । जगाम परया लक्ष्म्या वनदेवीं किलाचिंतुं ॥ २४ ॥

यस्यां रात्री वनोद्देशे यत्र ते प्रथमं स्थिता । तस्यामेव तमेवैषा गता दैवनियोगतः ॥ २५ ॥
 अरण्यदेवतापूजा तस्मिन् किल विनिर्मिता । सुप्तश्च सकलो लोको निराशंकः कृतक्रियः ॥ २६ ॥
 निश्शब्दवननिक्षेपामतो वनमृगीव सा । निष्क्रम्य शिविराचस्मात्प्रतस्थे भयवर्जिता ॥ २७ ॥
 ततस्तस्या समाधाय गंधं परमसौरभं । एवं सुनुः सुमित्राया दक्ष्यौ सम्मदसुद्वहन् ॥ २८ ॥
 ज्योतिरेखेव काप्येषा मूर्तिरत्रोपलक्ष्यते । कुमार्या श्रेष्ठया भाव्यमनया कुलजातया ॥ २९ ॥
 महता शोकभारेण परिपीडितमानसा । अपश्यंती परं दुःखवारणोपायमुन्मनाः ॥ ३० ॥
 अजातचित्तिता नूनमेपात्मानं जिघांसति । पश्यामि तावदेतस्याथेष्टामंतर्हितो भवन् ॥ ३१ ॥
 इति संचित्य निश्शब्दो भूत्वा वदतरोरथः । तस्थौ कल्पद्रुमस्येव त्रिदशः कौतुकान्वितः ॥ ३२ ॥
 तमेव पादपं सापि प्राप्ता हंसवधूगतिः । नतेव स्तनभारेण चंद्रवक्त्रा तन्दूरी ॥ ३३ ॥
 लक्ष्मणस्तां तथाभूतां दृष्ट्वा चितयदुक्तिभिः । वेच्चि तावदिमां सम्यक् कुतःकृत्यं मविष्यति ३४
 अंशुकनांबुवर्णेन कृत्वा पाशं तु कन्यका । जगादैवं गिरा योगिमनोहरणयोग्यया ॥ ३५ ॥
 एतत्परनिवासिन्यः शृणुताहो सुदेवताः । भवतीभ्यो नमाम्येषा प्रसादं क्रियातां मयि ॥ ३६ ॥
 बाध्यो मद्रचनादेवं भवतीभिः प्रयत्नतः । कुमारो लक्ष्मणो दृष्ट्वा वनेस्मिन् विचरन् ध्रुवं ॥ ३७ ॥

पद्मपुराणम् ।

यथा त्वद्विरहे बाला वनमाला सुदुःखिता । त्वयि मानसमारोप्य प्रेतलोकमुपागता ॥ ३८ ॥
 अंशुकैः समालंब्य स्वं सा न्यग्रोधपादापे । त्वन्निमित्तमसून्तन्वी त्यजंत्यस्माभिरीक्षिता ॥ ३९ ॥
 एवमुक्तं त्वया नाथ यदि मे नात्र जन्मनि । समागमकृतोन्यत्र प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ ४० ॥
 एवं निगद्य शाखायां समर्पयति पाशकं । संभ्रांतश्च समालिङ्ग्य सौमित्रिरिदमब्रवीत् ॥ ४१ ॥
 अपि मुग्धे सुकंठेऽस्मिन्मद्भुजालिङ्गनोचिते । कस्मादंशुकपाशोयं त्वया सुमुखि सज्ज्यते ॥ ४२ ॥
 अहं स लक्ष्मणो मुंच पाशं परमसुंदरि । यथाश्रुतं निरीक्षस्व न चेत्प्रत्येपि चालिके ॥ ४३ ॥
 इत्युक्त्वा पाशमेतस्याः करात्सांत्वनकोविदः । जहार लक्ष्मणः फेनपुंजं तामरसादिव ॥ ४४ ॥
 ततोऽसौ त्रपया युक्ता दृष्ट्वा मंथरचक्षुषा । लक्ष्मणं नेत्रचौरिण रूपेण परिलक्षितं ॥ ४५ ॥
 परं विस्मयमापन्ना चितामेवमुपागता । ईषद्वेपथुना युक्ता नवसंगमजन्मना ॥ ४६ ॥
 किमयं वनदेवीभिः प्रसादो जनितो मम । कारुण्यमुपयाताभिः संदेशवचनैः परं ॥ ४७ ॥
 सोयं यथाश्रुतो नाथः संप्राप्तो दैवयोगतः । भवेद्येन मम प्राणाः प्रयांतो विनिवारिताः ॥ ४८ ॥
 इति संचिंतयंती सा किंचित्प्रस्वेदधारिणी । लक्ष्मीधरसमाश्लेषं लब्ध्वात्यंतमराजत ॥ ४९ ॥
 ततो मृदुमहामोदकुसुमोदारसंस्तरं । प्रबुद्धो राघवश्चतुर्लक्ष्मणार्थमुदीरयन् ॥ ५० ॥

अपश्यथ समुत्थाय पप्रच्छ जनकात्मजा । प्रदेशे लक्ष्मणो देवि नैतस्मिन् दृश्यते कुतः ॥ ५१ ॥
 प्रदोषे संस्तरं कृत्वा सोस्माकं पुष्पपल्लवैः । आसीदनतिदूरस्थः कुमारो ह्यत्र नेक्ष्यते ॥ ५२ ॥
 नाथ वाहयतां तावदिति तस्यां कृतध्वनौ । क्रमादत्युचया वाचा वचो व्याहृतवानिति ॥ ५३ ॥
 एहागच्छ क्व यातोऽसि भद्र लक्ष्मण लक्ष्मण । प्रयच्छ वचनं तात चरितं बालकानुज ॥ ५४ ॥
 अयमायामि देवेति दत्वास्मै संभ्रमी वचः । वनमालासमेतोसौ ज्येष्ठस्यातिक्रमागतः ॥ ५५ ॥
 अर्धरात्रे तदा स्पष्टे निशानाथः समुद्ययौ । वयौ कुमुदगर्भात्पेर्वायुः सामोदशीतलः ॥ ५६ ॥
 ततः पल्लवकांताभ्यां हस्ताभ्यां रचिताञ्जलिः । अंशुकावृतसर्वांगा त्रपाविनमितानना ॥ ५७ ॥
 ज्ञातनिश्चयेपकर्तव्या विभ्राणा विनयं परं । बालाबंदत रामस्य सीतायाश्च क्रमद्वयं ॥ ५८ ॥
 सद्वितीयं ततो दृष्ट्वा सीता लक्ष्मणमब्रवीत् । कुमार सह चंद्रेण समवायस्त्वया कृतः ॥ ५९ ॥
 कथं जानासि देवीति पद्मेनोक्ता जगद सा । चेष्टया देव जानामि श्रुणु तुल्यप्रवृत्तया ॥ ६० ॥
 ज्योत्स्नया सहितशंद्धो यस्मिन् काले समागतः । लक्ष्मीधरोऽपि तत्रैव सहितो बालयानया ६१
 यथा ज्ञापयसि स्पष्टमेवमेतदिति श्रुवन् । लक्ष्मीधरोऽतिके तस्यौ हिया किञ्चिन्नताननः ॥ ६२ ॥
 उत्फुल्लनेत्रराजीवाः प्रमोदापितचेतसः । प्रसन्नवक्त्रतारेशाः सुशीला विस्मयान्विताः ॥ ६३ ॥

पद्मपुराणम् ।

कथाभिः स्मितयुक्ताभिः याताभिः स्थानयुक्तां । ते तत्र त्रिदशच्छाया नष्टनिद्राः सुखं स्थिताः ॥
 सख्योत्र वनमालायाः समये बोधमागताः । शयनीयं तथा शून्यं ददृशुस्त्रस्तमानसाः ॥ ६५ ॥
 ततोऽश्रुपूर्णेनेत्राणां गवेषव्याकुलात्मनां । तासां हाकारशब्देन प्रबोधं भोजिरे भटाः ॥ ६६ ॥
 उपलभ्य च वृत्तार्तं सन्नहारुदसप्तयः । शूराः पदात्तयश्चान्ये कुंतकार्मुकपाणयः ॥ ६७ ॥
 दिशः सर्वा समास्तीर्य दधाबुद्धांतमानसाः । भीतिप्रीतिसमायुक्ताः समीरस्येव शवकाः ॥ ६८ ॥
 ततः कैरपि ते दृष्टाः समेता वनमालया । निवेदिताश्च शेषस्य जनस्य जववाहनैः ॥ ६९ ॥
 क्षातनिशेषपृत्तार्तैस्तरलं सम्मदान्वितैः । पृथिवीधरराजस्य कृतं दिष्टयाभिवर्धनं ॥ ७० ॥
 उपायारंभयुक्तस्य तवाद्य नगरे प्रभो । जगाम प्रकटीभावं महारत्रनिधिः स्वयं ॥ ७१ ॥
 पपात नभसो वृष्टिर्विना मेघसमुद्भवात् । परिकर्मविनिर्मुक्तं सस्यं क्षेत्रात्समुद्गतं ॥ ७२ ॥
 जामाता लक्ष्मणोयं ते वर्तते निकटे पुरः । जीवितं हातुमिच्छंत्या संगतो वनमालया ॥ ७३ ॥
 पद्मश्च सीतया साकं परमो भवतः प्रियः । शच्येव सहितो देवेन्द्रोयमत्र विराजते ॥ ७४ ॥
 वदतामिति भृत्यानां वचनैः प्रियसंश्लिभिः । सुखनिर्क्षरचेतस्को सुमूर्छे नृपतिः क्षणं ॥ ७५ ॥
 ततः प्रबुद्धचित्तेन परं प्रमदमीयुषा । दत्तं बहुधनं तेभ्यः स्मितशुक्लमुखेदुना ॥ ७६ ॥

अर्चितयच्च ही साधु संजातं दुहितुर्मम । अनिश्रितगतिः प्राप्तो यदयं सुमनोरथः ॥ ७७ ॥
 सर्वेषामेव जीवानां धननिष्ठसमागमः । जायते पुण्ययोगेन यच्चात्मसुखकारणं ॥ ७८ ॥
 योजनानां द्यौर्नैनापि परिच्छिन्ने श्रुतांतरे । इष्टो मुहूर्तमात्रेण लभ्यते पुण्यभागिभिः ॥ ७९ ॥
 ये पुण्येन विनिर्मुक्ताः प्राणिनो दुःखभागिनः । तेषां हस्तमपि प्राप्तमिष्टवस्तु पलायते ॥ ८० ॥
 अरण्यानां गिरेर्बुद्धि विषमे पथि सागरे । जायंते पुण्ययुक्तानां प्राणिनामिष्टसंगमाः ॥ ८१ ॥
 इति संचित्य जायन्ते तं वृत्तांतमशेषतः । उत्थाप्याकथयत्तोपादक्षरैः कृच्छ्रनिर्गतैः ॥ ८२ ॥
 पुनः पुनरपृच्छत्सा सुमुखी स्वप्नशंकया । संजातनिश्चयादाप स्वमवेद्यां सुखासिकां ॥ ८३ ॥
 ततो रामाधरच्छाये समुद्यति दिवाकरे । प्रेमसंपूरितो राजा सर्ववांधवसंगतः ॥ ८४ ॥
 नरवारणमारुह्य द्युत्या परमया युतः । प्रतस्थे परमं द्रष्टुमुत्सुकः प्रियसंगमं ॥ ८५ ॥
 माता च वनमालायाः पुत्रैरष्टाभिरन्विता । आरुह्य शिविकां रम्यां प्रियस्य पदवीं श्रिता ॥ ८६ ॥
 अनंतरं नृपादेशात्कशिपुः प्रचुरं हितं । गंधमाब्या इवाशेषमनीयत मनोहरं ॥ ८७ ॥
 ततो दूरात्समालोम्य संकुल्लेक्षणपंजकं । अवतीर्य गजाद्राजा दुर्दौके राममादरी ॥ ८८ ॥
 परिष्वज्य महाप्रीत्या सहितं लक्ष्मणेन तं । अपृच्छत्कुशलं कृष्टि जानकीं च सुमानसः ॥ ८९ ॥

पद्मपुराणम् ।

तदेव्यपि तयोः पृष्ट्वा क्षेमं सुस्निग्धलोचना । निखिलाचारनिष्णाता जानकीं परिपस्वजे ॥९०॥
 उपचारो यथायोग्यं तयोस्तरपि निर्मितः । आचार्यकं हिते याता वस्तुन्यत्र प्रतिष्ठितं ॥ ९१ ॥
 बीणाचेशुमृदंगादिसहितो गीतनिःस्वनः । धुब्ध्याणवसमो जज्ञे वेदिद्वंदानुनादितः ॥ ९२ ॥
 उत्तमः स महाज्ञातः पूजिताखिलसंगतः । नृत्यलोकक्रमन्यासादतिकंपितभूतलः ॥ ९३ ॥
 दिग्भ्रमार्थनिनादेन प्रतिशब्दसमन्विताः । चक्रुः परस्परालापमिव सम्मदनिर्झराः ॥ ९४ ॥
 शर्नःप्रमथतां याते तस्मिन्नथ महोत्सवे । शरीरकर्म तैः सर्वं कृतं स्नानाशनादिकं ॥ ९५ ॥
 ततः सप्तिद्विपालूढसामंतशतवेष्टितौ । सारंगोपमपादातमहाचक्रपरिच्छदौ ॥ ९६ ॥
 पुरः प्रवृत्तसोत्साहराजस्ययूथिवीधरी । विदग्धमूर्तलोकन कृतमंगलनिस्वनौ ॥ ९७ ॥
 द्वारराचितवधस्क्रावनर्यांशुकधारिणी । हरिचंदनदिग्धांगाचारूढौ रथमुचमं ॥ ९८ ॥
 नानारत्नांशुसंपर्कसद्भुदभूतैर्द्रकार्मुकौ । शशांकाभास्कराकारावशक्यगुणवर्णनौ ॥ ९९ ॥
 क्षीर्षमंशानदेवामी जानकीसहितौ पुरं । कुर्वाणौ विस्मयं तुंगं प्रविष्टौ रामलक्ष्मणौ ॥ १०० ॥
 वरमालाधरी गंधवद्मपद्मदमंडलौ । संपूर्णचंद्रवदनौ विनीताकारधारिणौ ॥ १०१ ॥
 यक्षणेव कृते तस्मिंल्ललामे पृष्टभेदने । रमाते परमं भोगं भुञ्जानौ निजयेच्छया ॥ १०२ ॥

इति वनगहनान्यपि प्रयाताः । सुकृतसुसंस्कृतचेतसो मनुष्याः ॥ १०३ ॥

अतिपरमगुणानुपाश्रयंते । रविरुचयः सहसा पदार्थलाभान् ॥ १०४ ॥

इत्यर्थे रविकेणाचार्योक्ते पद्म-पुराणे पद्मायने वनमालाभिधानं नाम पद्मत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ सप्तत्रिंशत्तमं पर्व ।

अन्यदाथ सुखासीनं समुदीरिततत्कथं । राघवालंकृतास्थानं राजानं पृथिवीधरं ॥ १ ॥

दुराध्वपरिखिन्नांगो लेखवाहः समाययौ । प्रणम्य च समासीनो द्रुतं लेखं समर्पयत् ॥ २ ॥

गृहीत्वासौ ततो राज्ञा बाहनामांकलक्षितः । लेखकायार्पितः साधुः संधिविश्रहवेदिने ॥ ३ ॥

स विमुन्यानुवाच्यैनं वायितो राजचक्षुषा । लिपिचञ्चुर्विधौ चारुित्यवाचयदुच्चगीः ॥ ४ ॥

स्वस्तिस्वस्तिलकोदारप्रभावभतिकर्मणे । श्रीमते नतराज्ञानमत्तिवीर्याय शर्पणे ॥ ५ ॥

श्रीनंघावर्तनगरान्नगराज इवोत्थितः । ख्यातः पंचमहाशब्दः शस्त्रशास्त्रविशारदः ॥ ६ ॥

राजाधिराजताश्मिष्टः प्रतापवशिताहितः । अनुरंजितसर्वक्ष्मः समुदधद्भ्रास्करद्रुतिः ॥ ७ ॥

पद्मपुराणम् ।

अतिवीर्यः समस्तेषु कर्तव्येषु महानयः । राजमानगुणः श्रीमानतिवीर्यः क्षितीश्वरः ॥ ८ ॥
 आङ्गापयति नगरे विजये पृथिवीधरं । अक्षरैर्लेखसंक्रातैः कुशलप्रदानपूर्वकं ॥ ९ ॥
 यथा मे क्वेचिदेवस्मिन्सामंता धरणीतले । सकोपवाहनास्ते मे वर्तते पार्श्ववर्तिनः ॥ १० ॥
 आयाद्द्रुविधा म्लेच्छाश्चतुरंगसमन्विताः । नानाशस्त्रकरा वाक्यमन्वति समभूरयः ॥ ११ ॥
 वराजन्तगामानां करिणासष्टभिः श्रुतैः । समीरशावतुल्यानां सहस्रैर्वीजिनां त्रिभिः ॥ १२ ॥
 महाभोगो महातेजा मद्गुणाकृष्टमानसः । राजा विजयशार्दूलः सोद्य प्राप्तो ममांतिकं ॥ १३ ॥
 मृगध्वजो रणोभिश्व फलभः केसरी तथा । अंगा मदीभृतः पद्मभिरमी करटिनां शनैः ॥ १४ ॥
 प्रत्येकं पंचभिः सप्तिसहस्रैश्च समाचृताः । प्राप्ताः कृतमहोत्साहा नयपंडितबुद्धयः ॥ १५ ॥
 उत्साहयन् छलोद्भृचं तयशास्त्रविशारदं । पंचालाधिपमात्मार्थकारिणं ज्ञातकारणं ॥ १६ ॥
 द्विरदानां सहस्रेण तैर्ययूनां च सप्तभिः । पौंड्रस्माप्रतिगालीनः प्रतापं परमं बहन् ॥ १७ ॥
 साधनेन तदग्रेण संप्राप्तो मगधाधिपः । पूर्यमाणो नृपैर्वाहो रैवो नदशतैरिव ॥ १८ ॥
 सहस्रैरागतोऽष्टाभिर्दतिनां जलदत्विषां । अश्वीयेन सुकेशश्च दुर्लभातेन वज्रष्टक् ॥ १९ ॥
 सुमद्रो सुनिमद्रश्च साधुमद्रश्च नंदनः । तुल्या वज्रधरस्यैते संप्राप्ता यवनाधिपाः ॥ २० ॥

अवार्यवीर्यसंप्राप्तः सिंहवीर्यो महीपतिः । वांगः सिंहस्थथैतौ मातुलौ बलशालिनौ ॥ २१ ॥
 पदातिभीरथैर्नागैः स्फुरीप्रप्लवः प्रतिष्ठितैः । वत्सस्वामी समायातो मारिदचोतिभूरिभिः ॥ २२ ॥
 आंघ्र्यः प्रोष्ठिलो राजा सौत्रीरो धीरमंदिरः । प्राप्तौ दुर्वेदसंख्येन साधनेनान्विताविमौ ॥ २३ ॥
 एतेऽन्ये च महासत्त्वा राजानः श्रुतशासनाः । अधोहिणीभिरायाता दशमिस्त्रिंशोपमाः ॥ २४ ॥
 अमीभिरनुयातोऽहं प्रस्थितो भरतं प्रति । त्वामुदीक्षे यतो लेखदर्शनानंतरं ततः ॥ २५ ॥
 आंगंतव्यं त्वया प्रीत्या कार्योपेक्षितया तथा । पश्यामोत्प्रादरेण त्वां यथा नृपे कृपीवलाः ॥ २६ ॥
 एवं च वाचिते लेखे न यावत्पृथिवीधरः । किञ्चिदूचे सुमित्रायाः खलुस्त्वावदभाषत ॥ २७ ॥
 अतिवीर्ये तथा बुद्धौ भरतस्य विचेष्टितं । तव कीदृगिति ज्ञातं भद्रस्य दूतस्य ते ॥ २८ ॥
 एवं वायुगतिः पृष्टो जगाद निखिलं मम । विदितं राजचरितमंतरंगो ह्ययं परः ॥ २९ ॥
 इच्छामि विशदं श्रोतुमित्युक्ते पुनरब्रवीत् । शृणु चित्रं समाधाय भवतश्चेत्कुनूहलं ॥ ३० ॥
 श्रुतबुद्धिरिति ख्यातो दूतः श्रुतविशादः । प्रहितः स्वामिनास्माकं गत्वा भरतमब्रवीत् ॥ ३१ ॥
 दूतोऽस्मि शक्रतुल्यस्य प्रणताखिलभूयुतः । अतिवीर्येनैरेद्रस्य नयन्यासमनीयिणः ॥ ३२ ॥
 संप्राप्य साध्वसं यस्मान्नरकेसरिणः परं । भजंते रिपुसारंगा न निद्रां वसतिष्वपि ॥ ३३ ॥

विनीता पृथिवी यस्य चतुरंभोधिमेखला । आर्द्धां पाणिगृहीतेव कुरुते परिपालिता ॥ ३४ ॥
 आश्रापयत्यसौ देवो भवंतमिति सत्क्रियः । वर्णैर्मदास्याविन्यस्तेरुर्जितात्मा समंततः ॥ ३५ ॥
 यथा मज समागत्य भृत्यतां भरत द्रुतं । अयोध्यां वा परित्यज्य भज पारसुदन्वतः ॥ ३६ ॥
 ततः क्रोधपरीतांगः शत्रुघ्नबंधया गिरा । जगाद निप्रतीकारो दावानल इवोत्थितः ॥ ३७ ॥
 भजत्येव तथा देवो भरतस्तस्य भृत्यतां । यथा संजायते युक्तमिदं तावत्प्रभाषितं ॥ ३८ ॥
 विनीतां च परित्यज्य सचिवेषु प्रभुर्धुवं । यात्येधोन्नतः पारं वशीकुर्वन् कुमानवान् ॥ ३९ ॥
 यच्चस्थो ज्ञापयामीति नितरां तस्य नोचितं । रासभस्य यथा मत्तवारणाधिपर्गजितं ॥ ४० ॥
 द्रुचयत्यथवा तस्य मृत्युमेतद्वचः स्फुटं । उत्पातभूतमेतो वा स नूनं वायुवश्यतां ॥ ४१ ॥
 वैराग्यादथवा तांते तपोवनगुपागते । नरेन्द्रेणासमाविष्टो ग्रहण खल्वेदितः ॥ ४२ ॥
 यद्यप्युपशमं यातस्वाताभिर्मुक्तिकाम्यया । तथापि निर्गतस्तस्मात्फुल्लिगस्तं दहाम्यहं ॥ ४३ ॥
 सिंहे करीन्द्रकीलालंपकलोहितकेसरे । शतिसिपि श्रावकस्तस्य कुरुते करिपातनं ॥ ४४ ॥
 इत्युक्त्वा दहमानोरुवेषुकांतारभीषणं । जहास तेजसां स्थानं ग्रसमानः इवाखिलं ॥ ४५ ॥
 जगाद च कुद्रुतस्य तावदस्य विधीयतां । खलीकारोल्पवीर्यस्य सस्यंकार इव द्रुतं ॥ ४६ ॥

इत्युक्ते पादयोर्दूतो गृहीत्वा कृपितैर्भटैः । सारमेय इयागस्वी हन्यमानः कृतध्वनिः ॥ ४७ ॥
 आकृष्टो नगरीमध्वं यावन्मुक्तश्च दुःखितः । दग्धो दुर्वचनैर्धूलीधूसरो निरगाचतः ॥ ४८ ॥
 ततः सागरगंभीरः परमार्थविशारदः । अपूर्वं दुर्वचः श्रुत्वा किंचित्कोपमुपागतः ॥ ४९ ॥
 केकयानंदनः श्रीमान्मुप्रमानंदनान्वितः । विननीपुररिं पुर्यां निर्यातः सचिवाञ्जितः ॥ ५० ॥
 श्रुत्वा तं मिथिलाधीशः क्रनकः पुरुसाधनः । प्राप सिंहोदराद्याश्च राजानो भक्तितत्पराः ॥ ५१ ॥
 चक्रेण महता युक्तो भरतः प्रस्थितस्ततः । नंदावर्तं प्रजा रक्षन् पितेव न्यायकोविदः ॥ ५२ ॥
 अतिवीर्योऽपि द्रूतेन खलीकारप्रदर्शिता । परमं क्रोधमानीतः क्षुब्धाक्ूपारभीषणः ॥ ५३ ॥
 भरतायात्रिरोचिष्णुर्गंतुं संविदधे मतिं । सामंतैर्वेष्टितः सर्वैः कृतानेकमहाद्रुतैः ॥ ५४ ॥
 ततो ललाटमागेन युवचंद्राकृतिः श्रितः । वनमालापितुः संज्ञां कृत्वा स्वैरं बलोऽवदत् ॥ ५५ ॥
 युक्तमेवातिवीर्यस्य भरते कर्तुमीदृशं । पितुर्येन समो भ्राता ज्येष्ठोसावपमानितः ॥ ५६ ॥
 आगच्छाम्यहमित्युक्त्वा लेखवाहं महीधरः । प्रतिप्रेष्यांकरोन्मंत्रं रामेण पृथिवीधरः ॥ ५७ ॥
 अतिवीर्योऽतिदुर्वारश्छद्मना तं व्रजाम्यहं । एवं महीधरेणोक्ते पद्मो विश्रब्धमव्रवीत् ॥ ५८ ॥
 अज्ञातैरिदमस्माभिः साधनीयं प्रयोजनं । अतो न महता कृत्यं संरंभेण तु पार्थिव ॥ ५९ ॥

पंचपुराणम् ।

तिष्ठ त्वमिह कुर्वाणः सुप्रयुक्तमहं तव । पुत्रजामातृभिः सार्धमेवं तस्य ब्रजाम्यरेः ॥ ६० ॥
 इत्युक्त्वा रथमासह परं साखलान्वितैः । महीधरसुतैः साकं ससीतौ लक्ष्मणान्वितः ॥ ६१ ॥
 नंपावर्तपुरी रामो गंतुं प्रवृत्ते जवी । प्राप्तश्चावस्थितस्तस्य पुरस्य निकटतरे ॥ ६२ ॥
 तदुक्त्ये कृते तत्र संवीधितनयैः सह । रामलक्ष्मणयोर्मित्रः सीतायाश्चेत्यवर्तत ॥ ६३ ॥
 जगाद जानकी नाथ भवतः सन्निधौ मम । वक्तुं नैवाधिकारोऽस्ति किं तारा भांति भास्करे ॥
 तथापि देव भाषेहं प्रेरिता हितकाम्यया । जातो वंशलतातोऽपि मणिः संगृह्यते ननु ॥ ६५ ॥
 अतिवीर्योऽतिवीर्यायं महासाधनसंगतः । क्रूरकर्मा कथं शक्यो जंतुं भरतभ्रूता ॥ ६६ ॥
 अवस्तं निर्जये तावदुपायाश्चित्यतां द्रुतं । सहसारभ्यमाणं हि कार्यं व्रजति संशयं ॥ ६७ ॥
 त्रिलोकेष्यंस्ति नासाद्यं भवतो लक्ष्मणस्य वा । किंतु प्रस्तुतमत्यक्त्वा समारब्धं प्रशस्यते ॥ ६८ ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽवोचित्कमेवं देवि भाषसे । पश्य स्वो निहितं पापमणुर्वीर्यं मया रणे ॥ ६९ ॥
 रामपादजःपूतोऽशुरसौ मे सुररपि । न शक्यते पुरः स्थातुं शुद्रवीर्ये तु का कथा ॥ ७० ॥
 न यावदथवा याति भानुरस्तं कुतूहली । वीक्ष्यतां तावदथैव क्षुद्रवीर्यस्य पंचतां ॥ ७१ ॥
 पुत्रगर्वसमाध्माता संबंधितनया अपि । एतदेव वचोऽमुंचलप्रतिशब्दमिवोन्नतं ॥ ७२ ॥

ततः पद्मो निवार्यैतान् धूम्रभेगेन महामनाः । अब्रवीच्छिष्येण धैर्यादन्धि गङ्गपयनिव ॥ ७३ ॥
 युक्तशुक्तमलं तात जानक्या वस्तु पुष्कलं । स्फुटीकृतं तु नात्यंतमत्यासादनभीतया ॥ ७४ ॥
 अस्या मृणु यदाकृतमतिवीर्यो बलोद्धतः । भरतेन स नो शक्यो वशीकर्तुं रणाजिरे ॥ ७५ ॥
 भागो न भरतस्तस्य दशमोऽपि भवत्यतः । तस्य दावानलस्यार्थं किं करोति महागजः ॥ ७६ ॥
 दंतिभिश्च समृद्धस्य समृद्धोऽपि तुरंगमैः । भरतो नैव शक्योऽस्य यथा विध्यस्य केसरी ॥ ७७ ॥
 भरतस्य जये नात्र संशयोऽपि समीक्ष्यते । एकांतस्तु कुतो वापि स्याज्जंतुप्रलयंस्तथा ॥ ७८ ॥
 कष्टमैककरोज्जाते विरोधे कारणं विना । पक्षद्वयं मनुष्याणां जायते विवशः क्षयं ॥ ७९ ॥
 दुरात्मनातिवीरेण भरते च वशीकृतं । जायते रघुगोत्रस्य कलंकः पश्य कीदृशः ॥ ८० ॥
 नैक्ष्यते संघिरप्यत्र शत्रुनेन च मानिना । शैशवेन कृतं दोषं शत्रावस्युद्धते मृणु ॥ ८१ ॥
 विभावयां तमिस्रायां किलावस्कंददायिना । रौद्रभूतिसमेतेन शत्रुध्वेन चरिष्णुना ॥ ८२ ॥
 निद्रावशीकृतान् वीरान् बहून् कृत्वा मृतक्षतान् । हस्तिनश्च दुरारोहान् प्रगलहाननिर्झरान् ८३
 चतुःषष्टिसहस्राणि वाजिनां चातरंहसां । शतानि सप्त च भानामंजनाद्रिसमत्विषां ॥ ८४ ॥
 बाह्वंस्थानि पुरस्यास्य नीतानि दिवसैस्त्रिभिः । भरतस्यांतिकं किं ते न श्रुतानि जनास्यतः ८५

पद्मपुराणम् ।

दृष्ट्वा कलिगराजस्तान् गाढशय्यान्बहून्वृषान् । जीविन च विनिर्मुक्तान् हृतं ज्ञात्वा च साधनं ८६
 संग्रामः परमं क्रोधमप्रमत्तः समंततः । वैरिनिर्यातनं कृत्वा बुद्धौ रणमृदीक्ष्यते ॥ ८७ ॥
 दंडोपायं परित्यज्य भरतो मानिनां वरः । हेतुं तन्निर्जये नान्यं प्रयुक्ते बुद्धिमानपि ॥ ८८ ॥
 अथ त्वं साधयस्येनं केनैतन्न प्रतीयते । शक्तिस्ते प्रभवेत्तात तीव्रांशोरपि यातने ॥ ८९ ॥
 कित्थयं वर्ततेऽत्रय प्रदेशे भरतोऽधुना । निर्गत्य च तथायुक्तं प्रकटीकरणं ननु ॥ ९० ॥
 अज्ञाता एव ये कार्यं कुर्वति पुरुषाद्भुतं । तेतिश्लाघ्या यथात्यंतं निवृष्ट्य जलदा गताः ॥ ९१ ॥
 इति मंत्रयमाणस्य रामस्य मतिरुद्रता । अतिवीर्यग्रहोपाये ततो मंत्रः समापितः ॥ ९२ ॥
 प्रमादरहितस्तत्र कृतप्रवरसंकथः । सुखेन शर्वरीं नीत्वा रामः स्वजनसंगतः ॥ ९३ ॥
 आवासान्निर्गतोऽपश्यदार्यिकाजनलक्षितं । जिनेन्द्रभवनं मत्स्या प्रविवेश च सांजलिः ॥ ९४ ॥
 नमस्कारं जिनेन्द्राणां विधायार्याजनस्य च । सकाशे वरधर्माया गणपाल्याः सशास्त्रिकां ॥ ९५ ॥
 स्थापयित्वा कृती सीतां कृत्वात्मानं च वर्णिनी । स्त्रीवेषधारिभिः सार्धं सुरूपैर्लक्ष्मणादिभिः ९६
 कृत्वा पूजां जिनेन्द्राणां बहुमंगलभूषितां । नरेन्द्रभवनं द्वारं प्रतस्थे लीलयान्वितः ॥ ९७ ॥
 मूर्च्छगणिकातुल्यं वीक्षितुं वर्णिनीं जनः । सर्वैः पौरजनो लभः पश्चाद्रंजुं सविस्मयः ॥ ९८ ॥

सर्वलोकस्य नेत्राणि मनांसि च सुचेष्टिताः । हरंत्यस्तां नृपागारं प्राप्ता द्वारि सुमंडनाः ॥ १९ ॥
 ते चतुर्विंशतिर्भक्ष्या जिनेन्द्रा भक्तितत्परैः । बंधतेऽस्माभिरित्येवं तेवातेव (श्रुवन्तेस्म) ध्वनिं पुरः ॥
 कृत्वा पुराणवस्तूनि गातुमुत्फुल्लोचनाः । गंभीरभारतीनानासक्त्याश्चारणयोषितः ॥ १०१ ॥
 ध्वनिमथुतपूर्वं तं श्रुत्वा तासां नराधिपः । आजगाम गुणाकृष्टः काष्ठभार इवोदके ॥ १०२ ॥
 ततो रेचकमादाय ललितांगविवर्तनं । नृपंस्याभिमुखीभावं जगाम वरदातिनी ॥ १०३ ॥
 सस्मितालोकितैस्तस्या विगलद्भ्रूसमुद्रमैः । गमकानुगतैः कैपेस्तनभारस्य हारिणः ॥ १०४ ॥
 मंथरैश्चारुसंचरैर्जघनस्य घनस्य च । तथा बाहुलतादारैः सुलीलकरपट्टवैः ॥ १०५ ॥
 पादन्यासैर्लघुस्पष्टविमुक्तधरिणीतलैः । आशु संपादितैः स्थानैः केशपाशविवर्तनैः ॥ १०६ ॥
 त्रिकस्य बलनैर्भाग गात्रसंदर्शितात्मभिः । कामवाणैरिमैर्लोकैः सकलः समताड्यत ॥ १०७ ॥
 मूर्छनाभिः सुरैर्ग्रामैर्यथास्थानं नियोजितैः । नर्तकी सा जगौ बल्यु परिलीनसखीस्वरं ॥ १०८ ॥
 यत्र यत्र च सदेशे नर्तकी कुरुते स्थितिं । तत्र तत्र सभा सर्वा नयनानि प्रयच्छति ॥ १०९ ॥
 तस्या रूपेण चक्षूषि स्वरेण श्रवणेन्द्रियं । मनांसि तद्द्रव्येनापि बद्धानि सदसो हृदं ॥ ११० ॥
 उत्फुल्लमुखराजीवा सामंता दानतत्परा । बभ्रुबुर्निरलंकारा संख्यानां वरधारिणी ॥ १११ ॥

पञ्चरात्रम् ।

आताप्यानुगतं नृत्यं तत्तस्यास्त्रिदशानपि । वशीकुर्वति कैवास्था सुहरेष्वन्यजंतुषु ॥ ११२ ॥
 विधाय पृथभादीनां चरितस्य प्रकीर्तनं । संक्षेपेण वशीकृत्य संमतिं सकलां भृशं ॥ ११३ ॥
 मंगीतेन तस्युक्ता राजानमिति नर्तकी । दधाना परमां दीप्तिपुलब्धं सुदुस्सहं ॥ ११४ ॥
 अतिवीर्यं किमेतत्ते दुष्टं व्यवसितं महत् । नयद्दीनमिदं वस्तु केनात्र त्वं नियोजितः ॥ ११५ ॥
 किमिति स्वाविनाशाय केकयानंदनस्त्वया । शान्तचेताः शृगालेन कैसरीव प्रकोपितः ॥ ११६ ॥
 एवं गतेऽपि विभ्राणः परमं विनयं द्रुतं । संप्रसादय तं गत्वा यदि ते जीवितं प्रियं ॥ ११७ ॥
 ज्ञाता विशुद्धवंशेषु वरक्रीडनभूमयः । माभूवन् विधवा भद्र तवैता वरयोपितः ॥ ११८ ॥
 एता त्वया परित्यक्ता विमुक्ताशेषभूषणः । ध्रुवं पुरा न शोभते ताराश्चंद्रमसा यथा ॥ ११९ ॥
 विवृत्तय द्रुतं चित्तमशुभघ्यानतत्परं । उत्तिष्ठ ब्रज निर्माणो नमस्य भरतं सुधीः ॥ १२० ॥
 एवं कुरु न चेदेवं कुरुषे पुरुषाधम । ततोद्यैव विनष्टोसि संशयोऽत्र न विद्यते ॥ १२१ ॥
 जीवत्येषानरण्यस्य पौत्रे राज्यं समीहसे । चकासति रवौ पापलक्ष्मीर्दोषाकरस्य का ॥ १२२ ॥
 पतितस्पाय नो रूपे मरणं ते समुद्रवं । शलभस्यैव मूढस्य दुष्पथस्य प्रियद्युते ॥ १२३ ॥
 देवेन मरतेनामा गरुडेन महात्मना । अलगर्दाधमो भूत्वा प्रतिस्पर्धेनमिच्छति ॥ १२४ ॥

ततो निर्भर्त्सनं स्वस्य भरतस्य च संशुनं । निशम्य संसदा साकमभृत्ताम्रेक्षणो नृपः ॥ १२५ ॥
 विरक्ता च समात्यंतरुपक्षतमानसा । जुघूर्णार्णववेल्व भ्रूतरंगसमाकुला ॥ १२६ ॥
 अतिवीर्यी रुषा कंपो यावज्जग्राह सायकं । तावदुत्पत्य नर्तेक्या सविलासकृतभ्रमं ॥ १२७ ॥
 मंडलाग्रं समाक्षिप्य वीक्ष्यमाणेषु राजसु । जीवग्राहं विषण्णात्मा केशेषु जगृहे हृदं ॥ १२८ ॥
 उद्यम्य नर्तेकी खड्गं पश्यन्ती नृपसंहतिं । जगादाविनयी योत्र समे वक्ष्ये विसंशयं ॥ १२९ ॥
 परित्यज्यातिवीर्यस्य पक्षं विनयमंडनाः । भरतस्य द्रुतं पादौ नमत प्रियजीविताः ॥ १३० ॥
 मरतो जयति श्रीमान् गुणस्फीतांशुमंडलः । दशस्यंदनबंधुलोकानंदकरः परः ॥ १३१ ॥
 लक्ष्मी कुमुदती यस्य विकासं भजते तरां । द्विपचपननिर्मुक्ता कुर्वतः परमाद्भुतं ॥ १३२ ॥
 उज्जगाम ततो लोकवक्त्रेभ्य इति निस्वरः । अहो वृत्तमिदं चित्रमिद्रजालोपमं महत् ॥ १३३ ॥
 यस्य चारणकन्यानामिदमीदृग्घिचेष्टितं । भरतस्य स्वयं तस्य शक्तिः शक्रं जयेदपि ॥ १३४ ॥
 न विद्मः स किमस्माकं क्रुद्धो नाथः करिष्यति । अथवा सप्रणामेषु देवो यास्यति मार्दवं ॥ १३५ ॥
 ततः करिणमाह्वय राघवः सातिवीर्यकः । सहितः परिवर्गेण ययौ जिनवरालयं ॥ १३६ ॥
 अवतीर्य गजाचत्र प्रचिश्य प्रमदान्वितः । चक्रे सुमहतीं पूजां कृतमंगलनिस्वनः ॥ १३७ ॥

पद्मपुराणम् ।

परधर्मापि सर्वेण संघेन सहितः परं । राघवेण सतीतेन नीता वृष्टेन पूजनं ॥ १३८ ॥
 अतिवीर्योत्र पद्मेन लक्ष्मणाय समर्पितः । तस्यासौ वधमद्युक्तः कर्तुमुच्यत सीतया ॥ १३९ ॥
 मायीवधोऽस्य लक्ष्मीवान् कंधरं निष्ठुराशया । केशेषु मागृहीर्गाढं कुमार भज सौम्यतां ॥ १४० ॥
 को दोषः कर्मसामर्थ्याद्यदायात्यापदं नराः । रक्ष्या एव तथाप्येते दधतामतिसाधुना ॥ १४१ ॥
 इतरो ये खलीकर्तुं साधूनां नोचिते जनः । क्रिमुतायं नरेशानां सहस्राणां प्रपूजितः ॥ १४२ ॥
 कुर्वेनं युक्तकं भद्र भवतायं वशीकृतः । जानानः स्वस्य सामर्थ्यं कानुगच्छति संप्रतं ॥ १४३ ॥
 गृहीत्वा समयन्यस्य सन्मानमुपलंभिताः । विमुच्यंति पुनर्भूयो मर्यादेयं चिरंतनी ॥ १४४ ॥
 इत्युक्तो मस्तके कृत्वा करराजीव कुचलं । जगाद लक्ष्मणो देवि यद्भवीपि तथैव तत् ॥ १४५ ॥
 आस्तां स्वामिनि ते वाक्यात्तावदस्य विमोचनं । सुराणामप्यमुं पूज्यं कुर्वीयं त्वत्प्रसादतः १४६
 एवं प्रशांततरंभे सद्यो लक्ष्मीधरे स्थिते । अतिवीर्यो विबुद्धात्मा स्तुत्या पद्मभापत ॥ १४७ ॥
 साधु साधु त्वया चित्रं कृतमीदृग्विचेष्टितं । कदाचिदप्यनुत्पन्ना ममाद्य मतिरुद्रता ॥ १४८ ॥
 विमुक्तहारमुकुटं दृष्ट्वा तं करुणान्वितः । विश्रब्धं राघवोऽवोचत्सौम्याकारपरिग्रहः ॥ १४९ ॥
 मात्रजीरंग देन्यत्वं धत्स्व धैर्यं पुरातनं । महतामेव जायंते संपदो विपदन्विताः ॥ १५० ॥

न चात्र काचिदापत्ते नंघावर्ते क्रमागते । भरतस्य वशो भूत्वा कुरु राज्यं यथेप्सितं ॥ १५१ ॥
 अतिवीर्यस्ततोवोचन्न मे राज्येऽधुना स्पृहा । राज्येन मे फलं दत्तमधुनान्यत्र सज्ज्यते ॥१५२॥
 आसीन्मया कृता बांछा हिमवत्सागरावधि । जेतुं वसुंधरा येन विभ्रता मानमुत्तमं ॥ १५३ ॥
 सोहं स्वमानमुन्मूल्य भूत्वा सारविवर्जितः । कुर्यां प्रणतिमन्यस्य कथं पुरुषतां दधत् ॥ १५४ ॥
 पद् खंडा यैरपि क्षोणी पालितेयं महानरैः । न तृप्तास्तेऽप्यहं ग्रामैः पंचभिस्तु किमेतकैः ॥१५५॥
 जन्मांतरकृतस्यास्य बलितां पश्य कर्मणः । छायाहानिमहं येन राहुर्णेदुरिवाहृतः ॥ १५६ ॥
 मानुष्यकमिदं जातं सारमुक्तं मयाधुना । सुराणामपि वार्षेया किमन्यत्राभिधीयतां ॥ १५७ ॥
 सोहं पुनर्भवाद्भ्रीरुस्त्वया संप्रति बोधितः । तथाविधां भजे चेष्टां यया मुक्तिरवाप्यते ॥ १५८ ॥
 इत्युक्त्वा क्षमयित्वा तं परिवर्गसमन्वितं । गत्वा केसरिविक्रांतो मुनि श्रुतिधरश्रुतिं ॥ १५९ ॥
 कराब्जकुड्मलकेन विधाय धिरसा नति । जगाद नाथ बांछामि दीक्षां दैगंबरीमिति ॥१६०॥
 आचार्येणवमित्युक्ते परित्यज्यांशुकादिकं । केशलुचं विधायामसौ महाव्रतधरोऽभवत् ॥ १६१ ॥
 आत्मार्थनिरतस्त्यक्तरागद्वेषपरिग्रहः । विंजहार क्षितिं धीरो यत्रास्तिभितवानसौ ॥ १६२ ॥
 ऋश्वापदयुक्तेषु गहनेषु वनेषु संः । चकार वसति निर्भर्गिहरेषु च भृशृतां ॥ १६३ ॥

विमुक्तनिशेषपरिग्रहाशं । गृहीतचारिभ्रमरं सुशीलं ॥

नानातपःशोपितदेहमुद्यं । महासुनि तं नमतातिवीर्यं ॥ १६४ ॥

रत्नधयापादितचारुभूषं । दिगंबरं साधुगुणावतंसं ॥

संप्रस्थितं योग्यवरं विमुक्ते—महासुनि तं नमतातिवीर्यं ॥ १६५ ॥

इदं परं चेष्टितमातिवीर्यं । शृणोति यो यश्च सुधीरधीति ॥

प्राप्नोति वृद्धिं सदसोऽपि मध्ये । रधिप्रमोसौ व्यसनं न लोकः ॥ १६६ ॥

इदयार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते (पद्मपुराणे) तिर्वीर्यनिष्कमणाभिधानं नाम सप्तधिवत्तमं पर्व ।

अथाष्टत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ पद्मोतिर्वीर्यस्य तनयं नयकोविदः । विजयस्यंदनाभिव्यमभ्यसिचत्पितुः पदे ॥ १ ॥

दक्षिणेशेपथितोसावरविदातनभुवं । स्वसारं रतिमालार्यां लक्ष्मणाय न्यवेदयत् ॥ २ ॥

एवमस्त्विदयमीष्टार्यां तस्यां पद्मेन लक्ष्मणः । लक्ष्मीमिवांकमायातां ज्ञात्वा सप्रमदोऽभवत् ॥३॥

तवः कृत्वा जिनेद्राणां पूजां विस्मयदायिनीं । इयाय विजयस्थानं लक्ष्मणाद्यन्वितो बलः ॥४॥
 दीक्षां श्रुत्वातिवीर्यस्य चर्तकीग्रहेहेतुकां । शत्रुघ्नं हाससध्वानं निषिध्य भरतोऽबदत् ॥ ५ ॥
 अतिवीर्यो महाधन्यस्तस्य किं भद्रं हास्यते । त्यक्त्वा यो विषयात्कष्टान् परां ज्ञातिमुपाश्रितः ॥
 प्रभावं तपसः पश्य त्रिदेशेष्वपि दुर्लभं । मुनिर्यो रिपुरासीन्नः संग्राप्तोऽसौ प्रणम्यतां ॥ ७ ॥
 श्लाघामित्यतिवीर्यस्य यावत्कुर्वन् स तिष्ठति । विजयस्यंदनस्तावत्प्राप्तः सामंतमध्यगः ॥ ८ ॥
 प्रणम्य भरतायासौ स्थितः संकथया क्षणं । ज्ञयायसीं रतिमालया नाम्ना विजयसुंदरीं ॥ ९ ॥
 उपनिन्ये शुभां कन्यां नानालंकारधारिणीं । कोशं च विपुलं सारं साधनं च प्रसन्नदृक् ॥ १० ॥
 कन्धामेकायुषादाय केकयानंदनस्ततः । तस्यैवानुमतं सर्वं स्थितिरथा महात्मनां ॥ ११ ॥
 कौतुकोत्कलिकाकीर्णमानसोऽथ महाजैवैः । अक्षैः प्रबधुते दृष्टुमतिवीर्यदिगंबरं ॥ १२ ॥
 कासौ महामुनिः कासाविति पृच्छन्सुभावनः । एषोयमित्यपुं भृत्यैः कथ्यमानमियाय सः ॥ १३ ॥
 ततो विषमपापाणनिवहात्यंतद्रुग्मं । नानाद्रुमसमाकीर्णं सुसामोदवस्थितं ॥ १४ ॥
 तज्ज्वेन कथितं रम्यं पर्वतं श्यापदाकुलं । आरुराहावतीर्याथाद्विनीताकारमंडितः ॥ १५ ॥
 रोपवोपधिनिर्मुक्तं प्रशान्तकरणं विशुं । शिलातलनिपण्णं तमेकसिंहमिवाभयं ॥ १६ ॥

पद्मपुराणम् ।

अतिवीर्यमुनि दृष्ट्वा सुघोरतपसि स्थितं । शुभध्यानगतत्मानं ज्वलंतं श्रमणश्रिया ॥ १७ ॥
उत्फुल्लनयनो लोकः सर्वो हृष्टतनूरुहः । विस्मयं परमं प्राप्तो ननाम रचितांजलिः ॥ १८ ॥
कृत्वास्य महतीं पूजां भरतः श्रमणप्रियः । प्रणम्य पादयोरुचे भक्त्या विनतविग्रहः ॥ १९ ॥
नाथ शूरस्वमेवैकः परमार्थविशारदः । येनेयं दुर्धरा दीक्षा धृता जिनवरोदिता ॥ २० ॥
विशुद्धकुलजातानां पुरुषाणां महात्मनां । ज्ञातसंसारसाराणामीदृगेव विचेष्टितं ॥ २१ ॥
मनुष्यलोकमासाद्य फलं यदभिवाञ्छयते । तदुपाचं त्वया साधो वयमत्यतदुःखिताः ॥ २२ ॥
धृतव्यं दुरितं किञ्चिद्यदस्माभिस्त्वयीहितं । कृतार्थोसि नमस्तुभ्यं प्राप्तायातिप्रतीक्ष्यतां ॥ २३ ॥
इत्युक्त्वा सांजलिं कृत्वा महासाधोः प्रदक्षिणां । अवतीर्णः कथां मौनी कुर्वाणो धरणीधरोत् ॥
स्थूरीष्टं समारुह्य पूर्यमाणः सहस्रशः । सामंतैः प्रस्थितोऽयोध्यां विभवाम्भोधिमध्यगः ॥ २५ ॥
महासाधनसामंतमंडलस्यांतरे स्थितः । शुशुभेसौ यथा जंबूद्वीपोऽन्यद्वीपमध्यगः ॥ २६ ॥
क्व गतास्ता नु नर्तक्यः कृतलोकाणुरंजनाः । स्वजीवितेऽपि निर्लोभा विदधुर्या मयि प्रियं ॥ २७ ॥
पुरः कृत्यातिवीर्यस्य मदीयां परमां स्तुतिं । नर्तकीभिः कृतं कर्म चित्रमेतदहो परं ॥ २८ ॥
स्त्रीणां कुतोथवा शक्तिरीदृशी विष्टपेऽखिले । जिनशासनदेवीभिर्नृनमेतदनुष्ठितं ॥ २९ ॥

चितयन्नयमित्यादि सुप्रसन्नेन चेतसा । जगाम धरणीं पश्यन्नानासस्यसमाकुलां ॥ ३० ॥
 व्याप्ताशेषजगत्कीर्तिः प्रभावं परमं दधत् । सशुद्धनो विवेशासौ विनीतां परमोदयः ॥ ३१ ॥
 माकं विजयमुंदर्या तस्थौ तत्र रतिं भवन् । सुलोचनापरिष्वक्तो यथा जलदनिस्वनः ॥ ३२ ॥
 आनंदं सर्वलोकस्य कुर्वाणो रामलक्ष्मणौ । कंचित्कालं पुरे स्थित्वा पृथिवीधरभृभूतः ॥ ३३ ॥
 जानक्या सह सन्मंत्र्य कर्तव्याहितमानसौ । भूयः प्रस्थातुमुद्युक्तौ समुद्देशमभीप्सितं ॥ ३४ ॥
 वनमाला ततोत्रोत्पल्लक्ष्मणं चारुलक्षणा । सर्वाण्ये विभ्रती नेत्रे तरत्तरलतारके ॥ ३५ ॥
 अवश्यं यदि मोक्तव्या मंदभाग्याहकं त्वया । पुरं च रक्षिता कस्मान्मुमुर्षती वद प्रिय ॥ ३६ ॥
 सांभिन्निरगदद्भद्रे विषादं मागमः प्रिये । अत्यल्पैरेव कालेन पुनरेषि वरानने ॥ ३७ ॥
 सम्यग्दर्शनहीना यां गतिं याति सुविभ्रमे । ब्रजेयं तां पुनः क्षिप्रं नचं देमि तवांतिकं ॥ ३८ ॥
 नरणां मानदग्धानां साद्युनिदनकारिणां । प्रिये पापेन लिप्येहं यदि नायामि तैतिकं ॥ ३९ ॥
 रक्षितव्यं पितुर्वाक्यमस्माभिः प्राणवल्लभे । दक्षिणोदन्यतः कूलं गंतव्यं निर्विचारणं ॥ ४० ॥
 मलयोपत्यकां प्राप्य कृत्वा परममालयं । नेष्यामि भवतीमित्य चरोरु धृतिमाव्रत ॥ ४१ ॥
 समग्रैः सात्वयित्वेति वनमालां सुभाषितैः । भेजे लांगलिनः पार्श्वे सुमित्राकुक्षिसंभवः ॥ ४२ ॥

पद्मपुण्यम् ।

वतः मुत्तजने काले विदित्वा तौ न केनचित् । निर्गत्य नगराद्गंतुं प्रवृत्तौ सह सीतया ॥ ४३ ॥
 प्रभाते तद्विभिर्मुक्तं पुरं दृष्ट्वा खिलोजनः । परमं शोकमापन्नः कृच्छ्रेणाधारयचतुं ॥ ४४ ॥
 चनमाला शुभं दृष्ट्वा लक्ष्मणेन विवर्जितं । समयेषु समालंब्य जीवितं शोकिकनी स्थिता ॥ ४५ ॥
 विद्वरवौ ततः क्षोणीं लोकत्रिस्मयकारिणी । मुमुदाते महासत्वौ ससीतौ रामलक्ष्मणी ॥ ४६ ॥
 पुयत्पुद्बद्भवल्लीनां मनोनयनपल्लवां । तावनंगतुपारेण देहेतावटतुः शनैः ॥ ४७ ॥
 कस्य पुण्यचतो गोत्रमेताभ्यां समलंकृतं । सुजाता जननी सैका लोके यैतावजीजनत् ॥ ४८ ॥
 धन्येयं वनिर्तताभ्यां समं या चरति धिति । ईदृशं यदि देवानां रूपं देवास्ततः स्फुटं ॥ ४९ ॥
 कुनः समागवायेवो व्रजतो वा क्व सुंदरौ । वाँल्लतः किमिमी कर्तुं सृष्टिरीदृगियं कथं ॥ ५० ॥
 मर्त्योनेन यथा दृष्टीं पुंडरीकनिरीक्षणौ । व्रजंतौ सहितौ नार्यां क्वचिचंद्रनिभाननौ ॥ ५१ ॥
 यद्विर्मा शोभिनी सुग्धे मनुष्यावथवा सुरौ । तत्किमर्थं त्वया शोको धार्यते गतलज्जया ॥ ५२ ॥
 अयि मूढे न पुण्येन नितांतं भूरिणा चिन्ता । लभ्यते सुचिरं दृष्टुमेवंविधनराकृतिः ॥ ५३ ॥
 निवर्तस्य भज स्यास्यं स्रस्वं वसनमुद्धर । मानपीलौचिने खेदमतिमात्रप्रसारिते ॥ ५४ ॥
 नेत्रमानसचाराभ्यां दृष्टाभ्यामपि बालिके । निन्दुराभ्यां किमेताभ्यां काभ्यामपि धृतिं भज ५५ ॥

इत्याद्यालापसंसक्तं कुर्वाणावप्रलाज्जनं । रेमाते शुद्धचिचौ तौ स्वेच्छाविहृतिकारिणौ ॥ ५६ ॥
 नानाजनपदाकीर्णां पर्यट्य धरिणीमिमौ । क्षेमांजलिसमाख्यानं संप्राप्तौ परमं पुरं ॥ ५७ ॥
 उद्याने निकटे तस्य जलदोत्करसन्निभे । अवस्थिताः सुखेनैते यथा सौमनसे सुराः ॥ ५८ ॥
 अश्रं वरगुणं भुक्त्वा लक्ष्मणेनोपसाधितं । माध्वीकं सीतया सार्धमसेवत हलायुधः ॥ ५९ ॥
 प्रासादगिरिमालाभिस्ततो हृतनिरीक्षणः । लक्ष्मणः पद्मतोऽनुज्ञां प्राप्य प्रश्रययाचित्तां ॥ ६० ॥
 दधानः प्रवरं माल्यं पीतांबरधरः शुभः । स्वरं क्षेमांजलिं द्रष्टुं प्रतस्थे चारुविभ्रमः ॥ ६१ ॥
 नानालतोपगूढानि काननानि वराण्यसौ । सरितः स्वच्छतोयाश्च शुभ्राऽन्नमसैकृताः ॥ ६२ ॥
 विचित्रथातुरंगाश्च परिक्रीडनपर्वतान् । देवधामानि तुंगानि कूर्गान्वापी सभाः प्रपाः ॥ ६३ ॥
 लोकं च विविधं पश्यन् दृश्यमानः सविस्मयं । विवेश नगरं धीरो नानान्यापारसंकुलं ॥ ६४ ॥
 ऋणु धृष्विति तत्रायं प्रधानविशिखागतं । अश्रुणोत्पौरतः शब्दमिति विश्रब्धभाषितं ॥ ६५ ॥
 पुराः कोन्वसौ लोके यो मुक्तां राजपाणिना । शक्तिं प्रसन्न शूरेंद्रो जितपद्मां गृहीष्यति ॥ ६६ ॥
 स्वर्गे राज्यं ददामीति राजा चेत्प्रतिपद्यते । तथापि नानया कृत्यं कथया शक्तियातया ॥ ६७ ॥
 जातथाभिमुखः शक्तः प्राणैश्च परिवर्जितः । किं करिष्यति कन्यास्य राज्यं वा त्रिदशालये ६८

ममस्तेभ्यो हि वस्तुभ्यः प्रियं जगति जीवितं । तदर्थमितरत्सर्वमिति को नावगच्छति ॥६९॥
 श्रुत्वायं कौतुकी कंचिदय पप्रच्छ मानवं । भद्र ! का जितपद्मेयं यदर्थं भापते जनः ॥ ७० ॥
 मावोचन्मृषुकन्यासावतिपंडितमानिनी । किंन ते विदिता सर्वलोकाविख्यातकीर्तिका ॥ ७१ ॥
 एतन्नगरनाथस्य राज्ञः शृष्टुंदमश्रुतेः । कनकाभासमुत्पन्ना द्रुहिता गुणशालिनी ॥ ७२ ॥
 यतोऽनया जितं पद्मं कांत्या वदनजातया । पद्मा च सर्वगात्रेण जितपद्मोदिता ततः ॥ ७३ ॥
 नवयौवनसंपन्ना कलालंकारधारिणी । पुंसोऽपि त्रिदशान् द्वेष्टि मनुष्येषु कथात्र का ॥ ७४ ॥
 उच्चारयति नो शब्दमपि पुष्टिगवतिने । व्यवहारः समस्तोस्याः पुरुषार्थविवर्जितः ॥ ७५ ॥
 अदः पश्यसि कैलामसदृशं भवनं वरं । अत्र तिष्ठत्यसौ कन्या शतसेवनलालिता ॥ ७६ ॥
 शक्तिं यः पाणिना मुक्तां पित्रास्याः सहते नरः । दृणुते तमियं दग्ध-समीहा कृच्छ्रशालिनी ॥ ७७ ॥
 लक्ष्मीधरः समाकर्ण्य सकोपस्मयविस्मयः । दध्यां सा कीदृशी नाम कन्या यैवं समीहते ॥ ७८ ॥
 दुष्टचेष्टामिमां तावत्कन्यां पश्यामि गवितां । अहो पुनरभिप्रायः प्रौढोयमनया कृतः ॥ ७९ ॥
 ध्यायन्निति महोक्षेति राजमार्गेण चारुणा । विमानाभान्महाशब्दान् प्रासादान्विधुपांडुरान् ८०
 दंतिनो जलदाकारोस्तुरंगांश्चलचामरान् । बलभीनृत्यशालांश्च पश्यन्मथरचक्षुषा ॥ ८१ ॥

नानानिर्युहसंपन्नं विचित्रध्वजशोभितं । शुभ्राभराशिसंकाशं प्राप शत्रुदमालयं ॥ ८२ ॥
 भास्वद्भक्तिशयताकीर्णं तुंगप्राकारयोजितं । द्वारं तस्य डुढाकैसौ शक्रचापाभतोरणं ॥ ८३ ॥
 शखिवृंदावृते तस्मिन्नानोपायनसंकुले । निर्गच्छद्भिर्विशिद्धिश्च सामंतैरविसंकटे ॥ ८४ ॥
 द्वाःस्थेन प्रविशन्नेप भापे सौम्यया गिरा । कस्त्वमज्ञापितो भद्र विशसि क्षितिपालयं ॥ ८५ ॥
 सोवोचद्द्रष्टुमिच्छामि राजानं गच्छ वेदय । स्वपदेऽन्यमसौ कृत्वा गत्वा राज्ञे न्यवेदयत् ॥ ८६ ॥
 दिदृशुस्त्वां महाराज पुमानिदीवरप्रभः । राजीवलोचनो श्रीमान् सौम्यो द्वारेऽवतिष्ठते ॥ ८७ ॥
 अमात्यवदनं वीक्ष्य राजावोचद्विशत्विति । ततः सुतः सुमित्रायाः प्रतीहारोदितोऽविशत् ॥ ८८ ॥
 तं दृष्ट्वा सुंदराकारं सुगंभीरापि सा सभा । समुद्रमूर्तिवत्क्षोभं गता शीतांशुदर्शने ॥ ८९ ॥
 प्रणामरहितं दृष्ट्वा विकटांसं सुभासुरं । किंचिद्विकृतचेतस्कस्तमपृच्छदरिंदमः ॥ ९० ॥
 कुतः समागतः कस्त्वं किमर्थं क कृतश्रमः । त्तो लक्ष्मीधरोऽवोचत्प्राप्येण्यघनध्वनिः ॥ ९१ ॥
 वाहोहं भरतस्यापि महीहिंडनपंडितः । विद्वान् सर्वत्र ते भंक्तुं दुहितुर्मानमागतः ॥ ९२ ॥
 अभप्रमानश्रुण्यं दुष्टकन्यागवी त्वया । पोषिता सर्वलोकस्य वर्तते दुःखदायिनी ॥ ९३ ॥
 सोवोचधो मया मुक्तां शक्तः शक्तिं प्रतीक्षितं । कोसौ न जितपद्माया मानस्य ध्वंसको भवेत् ॥ ९४ ॥

उवाच लक्ष्मणः शक्त्या ग्रहणं मे किमेकया । शक्तीः पंच विभुंच त्वं मयि शक्त्या समस्तया ॥९५॥
 विवादा गतिणोरेवं प्रवृत्तो यावदेतयोः । गवाक्षा निविडा तावत्पिहिता वनिताननैः ॥ ९६ ॥
 परित्यक्त्वनरद्वेषा दृष्टा लक्ष्मणपुंगवं । निर्व्यूहस्थां जितामोजा संज्ञादानादधारयत् ॥ ९७ ॥
 दशवद्भान्जलि भीतं सामित्रिरिति संज्ञया । चकार जातवोधो तां माभैर्षारिति सम्मदी ॥ ९८ ॥
 अगाद च किमद्यापि कातर त्वं प्रतीक्षसे । विभुंचारिदमाभिल्य शक्तिं शक्तिं निवेदय ॥ ९९ ॥
 इत्युक्तः क्लृपितो राजा वद्वा परिकरं ददं । ज्वलत्पावकसंकाशां शक्तिमेकामुपाददौ ॥ १०० ॥
 प्रतीक्षेच्छसि मर्तुं चेदित्युक्त्वा मृकुटीं दधत् । वैशाखं स्थानकं कृत्वा तां सुभोच विधानवित् १०१
 अयनेनैव सा तेन धृता दक्षिणपाणिना । चर्तिकाग्रहणे को वा बहुमानो गरुत्मतः ॥ १०२ ॥
 द्वितीयतरहस्तेन कक्षाभ्यां द्वे सुविभ्रमः । शुशुभे सुमृशं ताभिश्चतुर्दत इव द्विपः ॥ १०३ ॥
 संकुद्भमोगिमोगानां संप्राप्तमथ पंचमी । दंताग्राभ्यां दधौ शक्तिं पेशीमित्र मृगाधिपः ॥ १०४ ॥
 ततो देवगणाः खस्था ब्रह्मपुः पुष्पसंहति । ननुस्ताड्यांश्चकुर्दुदुभीश्च कृतस्वनाः ॥ १०५ ॥
 प्रतीघारिदमेदानीं शक्तिं त्वमिति लक्ष्मणे । कृतशब्दे परां प्राप साध्वसं सकलो जनः ॥ १०६ ॥
 तमधतवतुं दृष्ट्वा लक्ष्मीनिलयवक्षसं । विस्मितोरिदमो जातस्त्रपावनमिताननः ॥ १०७ ॥

जितपद्मा ततः प्राप स्मितच्छाया नतानना । लक्ष्मीधरं समाकृष्टा रूपेणाचरितेन च ॥ १०८ ॥
 धृतशक्तेः समीपेस्य सा तन्वी शुशुभेतरां । कुलिशायुधपार्श्वस्था शची विनामैतानना ॥ १०९ ॥
 नयेन संगमेनास्या हृदयं तस्य कंषितं । यत्रासीत्कंषितं जातु संग्रामेषु महत्स्वपि ॥ ११० ॥
 पुरस्तात्तनुरशानां कन्यया लक्ष्मणो वृतः । विभिद्यापत्रपापालीं तद्भरन्यस्तेनेत्रया ॥ १११ ॥
 सद्यो विनयनम्रागो राजानं लक्ष्मणोऽब्रवीत् । मामकार्हासि मे क्षंतुं शैशवाद्दुर्विचेष्टितं ॥ ११२ ॥
 यालानां प्रतिकूलेन कर्मणा वचसापि वा । भवद्विधा सुगंभीरां नैव यांति विकारितां ॥ ११३ ॥
 ततः शंभुदमोष्येनं सप्रमोदः ससंभ्रमः । स्तंभेरमकराभाभ्यां काभ्यां परिपल्वजे ॥ ११४ ॥
 उवाच च परिक्रिन्नगंडांश्छन्दन् गजान् क्षणात् । यो जैपं भीमयुद्धेषु भद्र सोहं त्वया जितः ११५
 वन्यानपि महानागान् गंडशैलसमत्विपः । विमदीकृतवानस्मि सोयमन्य इवामवं ॥ ११६ ॥
 अहोवीर्यमहो रूपं सदृशाः शुभ ते गुणाः । अहोनुद्धततात्यंतं प्रथमश्च तचाद्भुतः ॥ ११७ ॥
 भापमाणे गुणानेवं राज्ञि संसद्यवस्थिते । लक्ष्मीधररूपतोऽभूत्क्वत्रापि यात इव क्षणं ॥ ११८ ॥
 अथ लन्धागुद्वानातयोपभेर्यः समाहताः । राजादेशात् समाध्माताः शंखा शंसितवारणाः ॥ ११९ ॥
 षपेष्टं दीयमानेषु धनेषु परमस्ततः । आनंदोऽवर्तताशेषनगरधोभदधिणः ॥ १२० ॥

ततो लक्ष्मीपरोयाचि राज्ञा पुरुषपुंगव । त्वया दुहितुरिच्छामि पाणिग्रहणमीक्षितुं ॥ १२१ ॥
 सोऽद्योचन्नगरस्यास्य प्रदेशे निकटे मम । ज्येष्ठस्तिष्ठति तं पृच्छ स जानाति यथोचितं ॥ १२२ ॥
 ततः स्पंदनमारोप्य जितपद्मां सलक्ष्मणां । संदारवंधुरभ्यासं प्रतस्थे तस्य सादरः ॥ १२३ ॥
 ततः धुब्धापगानाथनिर्घोषप्रतिमध्वनिं । श्रुत्वा वीक्ष्य विशालं च धूलीपटलमुद्गतं ॥ १२४ ॥
 जानुन्यस्तमुहुःसस्तरा कृच्छात्समुत्थिता । सीता जगाद संत्रांता गिरा प्रखलिता मुहुः १२५
 कृतं सोमित्रिणा नूनं राघवोद्धतचेष्टितं । आशेषमाकुलात्यन्तं दृश्यते कृत्यमाश्रय ॥ १२६ ॥
 आश्लिष्य जानकीं देवि माभैपीरिति शब्दयन् । उत्तस्थौ राघवः क्षिप्रं दृष्टिं धनुषि पातयन् १२७
 तावच्च नरवृंदस्य महतः स्थितमग्रतः । सुतारगीतनिस्वानमीक्षांचक्रेगनाजनं ॥ १२८ ॥
 क्रमेण गच्छतथास्य प्रत्यासत्तिं मनेहराः । विभ्रमाः समदृश्यंत सुदारावयवोत्थिताः ॥ १२९ ॥
 नृत्यंतं च समालोक्य तारनूपुरसिंजितं । विशब्धः सीतया साकं पद्मः पुनरुपविशत् ॥ १३० ॥
 त्रिषो मंगलहस्तास्तं सर्वालंकारभूषिताः । दुडौकिरेऽतिहरिण्यः समदस्फीतलोचनाः ॥ १३१ ॥
 रयादुत्तीर्य पद्मास्यः सहितो जितपद्मया । पतिः पपात पद्मायाः पद्मस्य चरणौ दुतं ॥ १३२ ॥
 पद्मस्य प्रणतिं कृत्वा सीताया अपि सत्रपः । निविश्य नातिनिकटे पद्मस्य विनयी स्थितः १३३

नृपा शशुंदमाघाध क्रमात्कृत्वा नमस्कृतिं । पद्मस्य सहसीतस्य यथास्थानमवस्थिताः ॥१३४॥
 तत्र संकथया छित्वा कुशलप्रश्नपूर्वया । कृते च पुनरानंदनर्तने पाथिवैरपि ॥ १३५ ॥
 ऋद्धघा परमथा युक्तः ससीतो लक्ष्मणो बलः । प्रविष्टः स्यंदनारूढो नगरं प्रमदान्वितः ॥१३६॥
 तत्र लावण्यकिंजल्कयोपित्कुवलयकुले । महाप्रासादसरसि स्वनद्भ्रूषणपक्षिणि ॥ १३७ ॥
 नरेभकलभौ सत्यव्रतसिंहध्वनेरलं । त्रासात्संकुचितस्वांतो कुमारश्रीसमन्वितौ ॥ १३८ ॥
 शशुंदमकृतच्छंदौ किंचित्कालं महासुखौ । उपितौ सर्वलोकस्य चित्ताह्लादनदायिनौ ॥ १३९ ॥
 अत्रितपद्मां ततो भीतां चिरहादतिदुःखितां । परिसान्त्व्य त्रियैर्वर्षैर्वनमालामिवादरात् ॥१४०॥
 पद्मः सीतानुगो भूत्वा निशीथे स्वरनिर्गतः । यातो लक्ष्मीधरो दत्त्वा पौराणामष्टतिं परां १४१

ये जन्मांतरसंचितातिसुकृताः सर्वासुभाजां प्रियाः ।

यं यं देशमुपव्रजंति विविधं कृत्यं भजंतः परं ॥

तस्मिन्सर्वहृषीकसौर्यचतुरस्तेषां विना चितया ।

मृष्टाब्नादिविधिर्भयत्यनुपमो यो विष्टपे दुर्लभः ॥ १४२ ॥

भोगैर्नास्ति मम प्रयोजनमिभे गच्छंतु नाशं खलाः ।

इत्येषां यदि सर्वदापि कुरुते निदामलं द्वेषकाः ॥

एतैः सर्वगुणोपयत्तियदुभिर्यातांश्चपि शृंगं गिरैः ।

नित्यं यांति तथापि निजितरविर्दाप्त्या जनः संगमं ॥ १४३ ॥

इत्ययै रघियेणाचार्यश्रोक्ते पद्मचरिते जितपद्मोपाख्यानं नामाष्टत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथैकोनचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ नानाद्रुमश्मासु बहूपुष्पसुगंधिषु । लतामंडपयुक्तासु सेवितासु सुखं मृगैः ॥ १ ॥
देवोपनीतनिशेषशरीरस्थितिसाधनौ । आयातां रममाणी तौ ससीतौ रामलक्ष्मणी ॥ २ ॥
क्वचिद्द्रुमसंकाशं रामः किशलयं लघु । गृहीत्वा कुरुते कर्णे जानक्याः साध्विति ब्रुवत् ॥ ३ ॥
मुतारौ संगतां बह्वीं क्वचिदारोप्य जानकी । स्वरं दोलयतः पार्श्ववर्तिनौ रामलक्ष्मणी ॥ ४ ॥
द्रुमरंडे क्वचिचित्स्यत्वा नितांतघनपल्लवे । कथाभिः सुविदग्धाभिः कुरुतस्त्वद्दिनोदनं ॥ ५ ॥
इमंभरुदयं वह्नीपलाशं तरुरीक्ष्यतां । हारिणी हरिहारीति सीतोचे राघवं क्वचित् ॥ ६ ॥

वयचिद्धमरसंधातैर्मुखसौरमलोलुपैः । कृच्छ्रादरक्षतामेतौ राजपुत्रीं कदर्थितां ॥ ७ ॥
 शनैर्विहरमाणां तौ ससीतौ शुभविभ्रमौ । काननेषु विचित्रेषु स्ववनेषु सुराधिप ॥ ८ ॥
 नानाजनोपभोग्येषु देशेषु निहितेक्षणौ । धारौ क्रमेण संप्राप्तौ पुरं वंशस्थलद्वयं ॥ ९ ॥
 सुदीर्घोऽपि तयोः कालो गच्छतोः सहसीतयोः । पुण्यानुगतयोर्नासीदपि दुःखलवप्रदः ॥ १० ॥
 अपश्यतां च तस्यति वंशजालातिसंकटे । नगं वंशधराभिरुयं भित्त्वेव भुवमुद्धतं ॥ ११ ॥
 छायया तुंगशृंगाणां यः संध्यामिव संततं । दधाति निर्क्षराणां च हसतीव च शीकरैः ॥ १२ ॥
 निर्गच्छंतीं प्रजां दृष्ट्वा पुरादथ स एककां । रामः पप्रच्छ भोः कस्मात्त्रासोयं सुमहानिति १३
 सोवाचदद्य दिवसस्तृतीयो धर्तते नरः । नक्तमुचिष्टतोऽमुष्मिन्नगे नादोस्य मस्तके ॥ १४ ॥
 ध्वनिरश्रुतपूर्वोयं प्रतिनादी भयावहः । कस्येति बहुविज्ञानेन वृद्धैरपि वेद्यते ॥ १५ ॥
 संशुभ्यतीव भूः सर्वा नदंतीव दिशो दश । सरांसि संचरंतीव निर्मूल्यं त इवांग्रियाः ॥ १६ ॥
 रौरवारावरोद्रेण धनेन ध्वनिनामुना । श्रवणौ सर्वलोकस्य ताड्येतेऽयोधनैरिव ॥ १७ ॥
 निशागमे किमस्माकं वधार्थमयमुद्यतः । करोति क्रीडनं तावत्कोऽपि विष्टपकंटकः ॥ १८ ॥
 मयेन स्वनतस्तस्मादयं लोको निशागमे । पलायते प्रभाते तु पुनरेति यथायथं ॥ १९ ॥

साग्रं योजनमेतस्मादतीत्यान्योन्यभाषितं । शृणोत्ययं जनः किंचित्प्राप्नोति च सुखासिकां २०
 निशम्योक्तमिदं सीता वभाषे रामलक्ष्मणौ । वयमप्यत्र गच्छामो यत्र याति महाजनः ॥२१॥
 कालं देशं च विज्ञाय नीतिशास्त्रविशारदैः । क्रियते पौरुषं तेन न जातु विषदाप्यते ॥ २२ ॥
 प्रहस्यावोचतामेतामुद्विशां जनकात्मजां । गच्छ त्वं यत्र लोकोयं व्रजत्यल्लयुसाध्यसे ॥ २३ ॥
 अनिष्यंती प्रभाते नो लोकेन सहितामुना । अमुष्मिन् गंडशैलांते गतभीरागमिष्यति ॥ २४ ॥
 अस्मिन्महीधरे रम्ये ध्वनिरत्यतभीषणः । कस्यायमिति पश्यामो वयमद्येति निश्चयः ॥ २५ ॥
 प्रभीष्यते वराकोयं लोकः शिशुसमाकुलः । पशुभिः सहितः स्वंतमस्य को नु करिष्यति ॥२६॥
 वंदेही सङ्खरोचे सततं भवतोरिमं । हतुमेकं ग्रहं शक्तः कः कुलीरग्रहोपमं ॥ २७ ॥
 वदती पुनरेवं सा पद्मनाभस्य पृष्ठतः । लक्ष्मीधरकुमारस्य जगामावस्थिता पुरः ॥ २८ ॥
 आरोहती गिरिं देवी प्रालिन्नक्रमपंकजा । रराज श्रंगमब्दस्य चंद्ररेखेव निर्मला ॥ २९ ॥
 चंद्रकांतद्रनीलांतः स्थितः पुष्पमणेरसौ । शलाकेयामवत्तस्य पर्वतस्य विभूषणं ॥ ३० ॥
 भृगुपावपरित्रस्तां क्वचिदुत्क्षिप्य तामिमौ । नयतोन्वत्र विशृब्धहस्तालंघनकोविदौ ॥ ३१ ॥
 विपमप्रायसंघातं विस्तीर्ये त्रासवर्जितौ । विस्तीर्णनगमूर्धानं सतीतौ तावपापतुः ॥ ३२ ॥

अथ सद्ग्रथानमारूढौ प्रलंघितमहाशुजौ । साधयंतौ सुदुस्साध्यां प्रतिमां चतुराननां ॥ ३३ ॥
 परेण तेजसा युक्ताब्धिधरौ नगास्थिरौ । शरीरचेतनान्यत्ववेदिनौ मोहवर्जितौ ॥ ३४ ॥
 जातरूपधरौ कांतिसगरौ नवयौवनौ । संयतौ प्रवराकारौ ददृशुस्ते यथोदितौ ॥ ३५ ॥
 दध्युद्य विस्मयं प्राप्ता यथा मुक्ताशुभाजनं । निस्सारमीहितं सर्वं संसारं दुःखकारणं ॥ ३६ ॥
 मित्राणि द्रविणं दाराः पुत्राः सर्वे च बाधवाः । सुखदुःखमिदं सर्वं धर्म एकः सुखावहः ॥ ३७ ॥
 दुर्ढौकिरे च यत्तयाढ्या मूर्ध्वचिन्यस्तपाणयः । दधानाः परमं तोपं विनयानतविग्रहाः ॥ ३८ ॥
 यावद्दृशुरत्युग्रैर्विस्फुरद्भिर्महास्वनैः । विन्नांजनसमच्छायैश्चलजिह्वैः पृदाकुभिः ॥ ३९ ॥
 समुद्यतालकैर्भूमैश्चलद्भिरनिशं घनैः । नानायणैरतिस्थूलैर्वैष्टैर्बुधैर्बुधैश्च तौ ॥ ४० ॥
 तथाविधौ च तौ दृष्ट्वा रामोऽपि सहलक्ष्मणः । सहसा त्रासमायातो भेजे स्तंभमिव क्षणं ॥ ४१ ॥
 वैदेही भयसंपन्ना भर्तारं परिसब्बजे । माभैपीरिति तामूचे भयं त्यक्त्वा क्षणेन सः ॥ ४२ ॥
 उपसृत्य ततः स्वैरं ताभ्यां पन्नगद्व्यधिकाः । अत्यस्ता कार्मुकाग्रेण मुहुः कृतविवर्तनाः ॥ ४३ ॥
 अथोद्धर्त्य चिरं पादौ तयोर्निर्झरवारिणा । गंधेन सीतया लिप्ता चारुणा पुरुभावया ॥ ४४ ॥
 आसन्नानां च वल्लीनां कुयुर्मैर्वनसौरमैः । लक्ष्मीधरापितैः शुक्लैः पूरितांतरमर्चितौ ॥ ४५ ॥

पद्मपुराणम् ।

वतस्ते करपुग्मान्जमुकुलभ्राजितालकाः । चक्रुर्योगीश्वरीं मत्तया वंदनां विधिकोविदाः ॥ ४६ ॥
 चीर्णां च सन्निधायार्णके वधूमिव मनोहरां । पद्मोऽवाद्दयदत्यध्वं गायत्सु मधुराधरं ॥ ४७ ॥
 अन्वगायदिमं लक्ष्मीलतालिगितपादपः । वाक्कोकिलरवः पुत्रः कैकद्या (य्या) स्तचमाचरन् ४८
 महायोगेश्वरा घीरा मनसा शिरसा गिरा । वंद्यास्ते साधवो नित्यं सुरैरपि सुचेष्टिताः ॥ ४९ ॥
 उपमानविनिर्मुक्तं यरुष्याहृतमुत्तमं । प्राप्तं त्रिभुवनख्यातं सुभाग्यैर्दहदधरं ॥ ५० ॥
 भिन्नं येष्यतेनदंडेन महामोहाशिलातलं । दीनं विंदति ये विश्वं धर्मानुष्ठानवर्जितं ॥ ५१ ॥
 गायतोरधुरारण्यं तयोर्गानधिधृजयोः । तिरश्चामपि चेतांसि परिप्राप्तानि मार्दवं ॥ ५२ ॥
 ततो विदितनिश्चयेपचारुर्नतलक्षणा । मनोज्ञा कल्पसंपन्ना हारमाल्यादिभूषिता ॥ ५३ ॥
 लीलया परया युक्ता दक्षिताभिनया स्फुटं । चारुवाहुलताभारा हावभावादिकोविदा ॥ ५४ ॥
 लयांतरवशोत्क्रंपिमनोऽस्तनमंडला । निश्शब्दचरणांभोजविन्यासा चलितोरुका ॥ ५५ ॥
 गीतानुगममंपन्नसमस्तांगविचेष्टिता । मंदिरे श्रीरिधानृत्यज्जानकी भक्तिचोदिता ॥ ५६ ॥
 उपसर्गादिव त्रस्ते यातेऽस्तं भास्करे ततः । संध्यायां चानुसार्गेण यातायां चलतेजसि ॥ ५७ ॥
 नक्षत्रमंडलालोकं निघ्नलालाभ्रसंभ्रमं । व्यापनुवानं दिशः सर्वा गहनं ध्वांतमुद्गतं ॥ ५८ ॥

जनस्याश्रायि कस्यापि दिक्षु संक्षोभनं परं । सांराविणं तथा चित्रं भिदंनमिव पुष्करं ॥ ५९ ॥
 विद्युज्ज्वालामुखैर्लंबंबुदैर्व्यासमंबरं । कापि यात इवाशेष आलोकत्वात्समाकुलः ॥ ६० ॥
 अलं प्रतिभयाकारा दंष्ट्रालीकृटिलाननाः । अट्टहासान् महारौद्रान् भूतानां सप्तनुर्गगाः ॥ ६१ ॥
 क्रव्यादा विरसं रेमुः सानलं चाशिवाः शिवाः । संस्वनुर्ननुतुर्भीमं कलेवरशतानि च ॥ ६२ ॥
 मूर्धरोभुजजंघादीन्यंगानि चतुर्धुवनाः । दुर्गधिभिः समेतानि स्थूलशोणितभिद्रुभिः ॥ ६३ ॥
 करवालीकरा क्रूरविग्रहा दोलितस्तनी । लंबोष्ठी डाकिनी नग्रा दृश्यमानास्थिसंचया ॥ ६४ ॥
 मांसखंडाभमग्राही शिरोघटितशेखरा । ललाटप्रसरोज्जिह्वा पेशी शोणितवर्षिणी ॥ ६५ ॥
 सिंहव्याघ्रमुखैस्तसलोहचक्रामलोचनैः । शूलहस्तैर्विदंष्ट्रांष्टैर्भृकुटीकृटिलालकैः ॥ ६६ ॥
 राक्षसैः परुपारोवर्नृत्यन्निरतिसंकुलं । कपिताद्रिशिलाजालं चुक्षोभ वसुधातलं ॥ ६७ ॥
 विचंपितमिदं व्यर्थं नाज्ञासिष्टां महायुनी । तयोर्हि ज्ञानकर्मांतशुक्लध्यानमयं तदा ॥ ६८ ॥
 तथाविधं तमालोक्य यूचातं वरभीतिदं । संहृत्य जानकी नृत्यमाश्लिष्यत्कंपिनी पतिं ॥ ६९ ॥
 पद्मो जगाद तां देवि मा भैषीः शुभमानसे । उपगुह्य मुनेः पादौ तिष्ठ सर्वमयच्छिदौ ॥ ७० ॥
 इत्युक्त्वा पादयोः कांतां मुनेरासाद्य लांगली । लक्ष्मीधरकुमारेण साकं संबाहमाश्रितः ॥ ७१ ॥

मजलायिव जीमूतो गर्जितो तो महाप्रभौ । निर्घातमिव मुंचंतौ समास्फालयतां धनुः ॥ ७२ ॥
 नतस्नी संभ्रमी झाल्या रामनारायणाविति । सुरो वह्निप्रभाभिरुयस्तिरोधानमुपयिवान् ॥ ७३ ॥
 ज्योतिर्वासं गते नस्मिन् समस्ते तद्विचेष्टितं । सपदि प्रलयं जातं जातं च विमलं नभः ॥ ७४ ॥
 प्रातिहार्ये कृते ताभ्यामिच्छद्भया परमं हिनं । उत्पन्नं केवलज्ञानं मुनिपुंगवयोः क्षणात् ॥ ७५ ॥
 चतुर्विधास्त्वतां देवा नानायानसमाश्रिताः । समाजगुः प्रशंसंतो मुदितास्तपसः फलं ॥ ७६ ॥
 प्रणम्य विधिना तत्र कृत्वा केवलपूजनं । रचितांजलयो देवा यथास्थानमुपाविशन् ॥ ७७ ॥
 केवलज्ञानसंभृतिसमाकृष्टसुरागमात् । दोषादिनात्मकौ कालावभूतां भेदवर्जितौ ॥ ७८ ॥
 भूमिगोचरिणो मर्त्यास्तथा विद्यामहाबलाः । उपविष्टा यथायोग्यं कृत्वा केवलिनो महं ॥ ७९ ॥
 प्रमत्तमानसो सद्यः कृत्वा केवलपूजनं । प्रणम्य सीतया साकं निविष्टौ रामलक्ष्मणौ ॥ ८० ॥
 अत्र तत्क्षणसंभृतपरमार्हात्मनस्थितौ । प्रणम्य सांजलिः पद्मः पश्यच्छवं महासुनी ॥ ८१ ॥
 भगवंतौ कृतो नक्तं केनायं वासुपद्रवः । अथवा स्वस्य युवयोरिदं जातं हितं परं ॥ ८२ ॥
 त्रिकालगोचरं विश्वं चिदंतावपि तौ समं । गिरं यामूचतुः साम्भयरिणामभितौ क्रमात् ॥ ८३ ॥
 नगर्षी पद्मिनीनान्नि राज्ञा विजयपर्वतः । गुणसस्योचमक्षेत्रं भामिनी यस्य धारिणी ॥ ८४ ॥

अमृतस्वरसंज्ञोस्य दूतः शाखाविशारदः । राजकर्तव्यकुशलो लोकविद्वुणवत्सलः ॥ ८५ ॥
 उपयोगेति भार्यास्य द्वौ तस्यां कुक्षिसंभवौ । उदितो मुदिताख्यश्च व्यवहारविशारदौ ॥ ८६ ॥
 असी दूतोन्यदा राज्ञा प्रहितो दूतकर्मणा । प्रयासं सेवितुं सक्तः स्वामिरक्तमतिभृशं ॥ ८७ ॥
 वसुभृतिः समं तेन संखा तद्भक्तजीवितः । निर्गतस्तद्विप्रायाशक्तिनिष्ठो दुष्टेन चेतसा ॥ ८८ ॥
 सुप्तं तमसिना हत्वा निवृत्तिनगरीं पुनः । जनायावेदयत्तेन किलाहं विनिवर्तितः ॥ ८९ ॥
 उपयोगा जगद्देवं ब्रह्मि मे तनयावपि । विश्रब्धं येन तिष्ठाम इति यध्वा निवेदितं ॥ ९० ॥
 त्वरितं चोदितायासी वृत्तांतो चिनिवेदितः । सा हि तेन समं श्रब्ध्या संगं ज्ञातवती पुरा ॥ ९१ ॥
 ब्राह्मण्या वसुभूतेश्च रतिकार्या समीर्ष्यां । कथितं तत्तथाभूतं परमाकुलचित्तया ॥ ९२ ॥
 बभूव चोदितस्यापि संदिग्धं विदितं पुरा । मुदितस्य च खड्गस्य दर्शनात्स्फुटतां गतं ॥ ९३ ॥
 ततो रोपपरीत्तेन हतः सञ्जुहितेन सः । मृत्वा च म्लेच्छतां प्राप क्रूरकर्मपरायणः ॥ ९४ ॥
 अन्यदा प्रथितः क्षोण्यां गणेशो मतिवर्धनः । विहरन् पद्मिनीं प्राप श्रमणः सुमहात्तपाः ॥ ९५ ॥
 अनुद्धरेति विख्याता धर्मध्यानपरायणा । महत्तरा तदा चासीदायिका गणपालिनी ॥ ९६ ॥
 वसंततिलकाभिरव्ये तत्रोद्याने सुसुन्दरे । संधेन सहितस्तस्थौ चतुर्भेदेन सद्भुवि ॥ ९७ ॥

पद्मपुराणम् ।

अयोधानस्य संभ्राताः पालका किकरा शृशं । नृपं विज्ञापयन्नेवं भूमिविन्यस्तपाणयः ॥ ९८ ॥
 अप्रतो भृगुरत्युग्रः शार्दूलः पृष्ठतो नृपः । वद कं शरणं यामो नाशो नः सर्वथोदितः ॥ ९९ ॥
 मद्रा किं किमिति श्रूतेत्युक्त्वा नृपतिनागदं । नाथोद्यानभुवं प्राप्य श्रमणानां गणः स्थितः १०० ॥
 यद्यनं वारयामोतः शपं ध्रुवमवानुमः । नचेत्ते जायते कोपः इति नः संकटो महान् ॥ १०१ ॥
 कल्पोद्यानसमच्छायमुद्यानं ते प्रसादतः । नरेन्द्रकृतमस्माभिरप्रवेश्यं पृथुस्तनैः ॥ १०२ ॥
 नैव वारयितुं शक्या तपस्तेजोविदुर्गमः । त्रिदशैरपि दिग्यस्त्राः किमुतास्मादृशैर्जनैः ॥ १०३ ॥
 मा भेट ततो राजा कृत्वा किकरसांत्वनं । उद्यानं प्रस्थितो युक्तो विस्मयेनतिभूरिणा ॥ १०४ ॥
 ऋद्ध्या च परया युक्तो वंदिमिः कृतनिस्वनः । उद्यानभुवमासीदिव प्रतापप्रकटः क्षितीद्वि ॥ १०५ ॥
 ददर्श च महाभागान् वनरेणुसमुक्षितान् । मुक्तियोग्यक्रियायुक्तान् प्रशांतहृदयान्मुनीन् ॥ १०६ ॥
 प्रतिभावस्थितान्कांथित्प्रलंबवित्भुजद्वयान् । पष्ठाष्टमादिभिस्त्विरुपवासैर्विशोषितान् ॥ १०७ ॥
 स्वाध्यायनिरतानन्यान् पडंभिर्मधुरस्वनान् । तन्निवेशितचेतस्कान् पाणिपादसमाहितान् ॥ १०८ ॥
 अवलोक्य मुनीनिरथं रुलगर्वाकुरोऽभवत् । अवतीर्य गजाद्भावी ननाम जयपर्वतः ॥ १०९ ॥
 क्रमेण प्रणमन् माधूनाचार्यम् समुपागतं । प्रणम्य पादयोरुचे भोगे सद्बुद्धिसुदहन ॥ ११० ॥

नरप्रधानदीप्तिस्ते यथेयं शुभलक्षणा । तथा कथं न ते भोगा रताः पादतलस्थिताः ॥ १११ ॥
 जगाद मुनिमुख्यस्तं का ते मतिरियं तनौ । स्थास्तुतासंगतालीका संसारपरिवर्धिनी ॥ ११२ ॥
 कारिवालकृकर्णितचपलं ननु जीवितं । मानुष्यकं च कदली सारसाम्यं विमर्त्यदः ॥ ११३ ॥
 स्वप्नप्रतिममन्धर्ये सक्तं च सह बांधवैः । इति ज्ञात्वा रतिः कात्र चित्यमानांतिदुःखदे ॥ ११४ ॥
 नरकप्रतिमे घोरे दुर्गंधे क्रमिसंकुले । स्वतश्श्लेष्मादिसरसि प्रभूताशुचिकर्दमे ॥ ११५ ॥
 उपितोनेकशो जीवो गर्भवासेऽतिसंकटे । तथा न शंक्ते मोहमहाध्वांतसमावृतः ॥ ११६ ॥
 धिगंत्यताशुचिं देहं सतां शुभनिधानकं । क्षणनध्वरमत्राणं कृतघ्नं मोहपूरितं ॥ ११७ ॥
 स्रसालकसंश्लिष्टमतिच्छातत्वगावृतं । अनेकरोगविहितं जरागमजुगुप्सितं ॥ ११८ ॥
 एवंघर्मिणि देहेऽस्मिन् ये कुर्वन्ति जना घृति । तेभ्यश्चैतन्यमुक्तेभ्यः स्वस्तिः संजायते कथं ॥ ११९ ॥
 शरीरसार्थता तस्मिन् परलोकप्रवासिनि । युपंतः प्रसभं लोकं तिष्ठंतीद्रियदस्यवः ॥ १२० ॥
 रमते जीवनृपतिः कुमतिप्रमदादृतः । अवस्कंधेन मृत्युस्तं कदर्ययितुमिच्छति ॥ १२१ ॥
 मनो विषयगार्गेषु मचद्विरदविभ्रमं । वैराम्यबलिना शक्यं रोदुं ज्ञानाकुश्रिता ॥ १२२ ॥
 परस्त्रीरूपसस्येषु विभ्राणा लोभमुत्तमं । अमी हृषीकतुरगा धृतमोहमहाजवाः ॥ १२३ ॥

पद्यपुराणम् ।

शरीररथमुन्मुक्ताः पातयन्ति कुवर्त्मसु । चित्तप्रग्रहमत्यंतं योग्यं कुरुत तत्दृढं ॥ १२४ ॥
 नमस्यत जिनं मत्स्या स्मरतानारतं तथा । संसारसागरं येन समुत्तरत निश्चितं ॥ १२५ ॥
 मोहारिकंटकं हित्वा तपःसंयमहेतुभिः । लोकाग्रनगरं प्राप्य राज्यं कुरुत निर्भयाः ॥ १२६ ॥
 जैनं व्याकरणं श्रुत्वा सुधीर्विजयपर्यतः । त्यक्त्वा विपुलमैश्वर्यं वभूव मुनिपुंगवः ॥ १२७ ॥
 तावपि भ्रातरौ तस्मिन् श्रुत्वा भक्त्या जिनश्रुतिं । प्रयज्य सुतपोभारा संगतावाटुर्महीं १२८
 सम्भेदं च ब्रजन्तौ तावपिनिर्वाणवंदनौ । कथंचिन्मार्गतो भ्रष्टावरण्यानीं समाश्रितौ ॥ १२९ ॥
 यमुभूतिचरेणाय रौद्रम्लेच्छेन वीधितौ । अतिकुद्रेन चाहूतौ गिरा क्रोशकुठारया ॥ १३० ॥
 जिघांसन्तं तमालोक्य ज्यायान्मुदितमब्रवीत् । मामभपीभ्रातरद्य त्वं समाधानं समाश्रय ॥ १३१ ॥
 म्लेच्छोऽयं हंतुमुद्युक्तो दृश्यते नौ दुराकृतिः । चिराभ्याससमृद्धाया क्षांतरद्य विनिश्चयः ॥ १३२ ॥
 प्रत्युवाच स तं भीतिः का नौ जिनवचस्थयोः । नूनं मूढतयास्माभिरप्ययं प्रापितो वधं ॥ १३३ ॥
 एवं तौ विहितालापौ सत्रिचारं समाश्रितौ । प्रत्याख्यानं शरीरादेः प्रतिमायोगमागतौ ॥ १३४ ॥
 समीपतां च संप्राप्तौ म्लेच्छो हंतुं समुद्यतः । अलोक्य देवयोगेन सैन्येन निवारितः ॥ १३५ ॥
 रामः पप्रच्छ तेनतौ व्यापादयितुमीप्सितौ । सेनाधिपेन निर्मुक्तौ रक्षितौ केन हेतुना ॥ १३६ ॥

केवलस्यास्यात्समुद्रभूता भारतीति भवांतरे । सुरपः कार्पकथास्तां यक्षस्थाने सहोदरौ ॥ १३७ ॥
 तुन्धकेनाहूतो जीवः शकुन्तिग्रामिन्यदा । ताभ्यां कारुण्ययुक्त्याभ्यां दत्त्वा मूल्यं विमोचितः ॥
 ततोऽसौ शकुनो मृत्वा चभूव म्लेच्छभूपतिः । सुरपः कर्पकथंतावुदितो मुदितस्तथा ॥ १३९ ॥
 पंथीभवन्नसा यस्मादेताभ्यां रक्षितं पुरा । तस्मात्सेनापतिर्भूयो ररक्षासाविमौ पुंनो ॥ १४० ॥
 तुन्धको जीवमोक्षेण वसुभूतिद्विजोत्तमः । संजातो कर्मयोगेन मनुष्यभवमुत्तमं ॥ १४१ ॥
 यद्यथो निर्मितं पूर्वं तद्योग्यं जायतेऽधुना । संसारवाससक्तानां जीवानां गतिरीदृशी ॥ १४२ ॥
 किमर्धांतरिहान्निर्धेयैरौशनसादिभिः । एकमेव हि कर्तव्यं सुकृतं सुखकारणं ॥ १४३ ॥
 निःसृतापुपसर्गाचौ मुनी कर्मानुभावतः । निर्वाणसदनं प्राप्तवाक्काष्ठौ जिनवंदनां ॥ १४४ ॥
 एवं तां चारुधामानि पर्यटय समंयं चिरं । रत्नत्रयं समाराध्य मृत्वा स्वर्गमृपागतौ ॥ १४५ ॥
 निधयोनिषु पर्यटय वसुभूतिः सुकृच्छ्रुतः । मनुष्यत्वं समासाद्य तापसद्यतमाश्रितः ॥ १४६ ॥
 कृत्वा बालतपः कष्टं कालधर्मेण संगतः । अग्निक्लुरिति ख्यातः क्रूरो ज्योतिःसुरोऽभवत् १४७
 तथास्तिं भरतक्षेत्रे नाम्नारिष्टमहापुरं । प्रियव्रत इति ख्यातः पुरुभोगोऽत्र पार्थिवः ॥ १४८ ॥
 महादेव्याषुभे तस्य योषिद्वृणसमन्विते । कांचनाया प्रसिद्धैका पद्मावत्यपरोदिता ॥ १४९ ॥

पद्यपूराणम् ।

व्युती तौ सुंदरौ नाकाज्जाती पद्मवतीसुती । नाम्ना रत्नरथोऽन्यथ विचित्ररथसंज्ञकः ॥ १५० ॥
 उत्पन्नः कनकाभायां ज्योतिर्देवः परिच्युतः । अतुंघर इति ख्यातिं गुणैस्ते चावनि गताः १५१
 राज्यं पुत्रेषु निक्षिप्य पद्मदिनानि जिनालये । कृतसंलेखनः सम्यक् स्वर्गं यातः प्रियव्रतः १५२
 राज्ञान्यस्य सुता नाम्ना श्रीप्रभा श्रीप्रभेव सा । लब्धा रत्नरथेनेष्टा कनकाभांगजेन च ॥ १५३ ॥
 लब्धा रत्नरथेनैषा ततो द्वेषपुपागतः । अतुंघरो महीं तस्य विनाशयितुमुद्यतः ॥ १५४ ॥
 ततो रत्नरथेनासौ विचित्रस्यंदनेन च । निर्जित्य समरे पंच दंडान्प्राप्य निराकृतः ॥ १५५ ॥
 खलीकारात्ततः पूर्वजन्मवैराच कोपतः । जटावलकलधारी स तापसोऽभूद्विषांघ्निव्रत ॥ १५६ ॥
 भुक्त्वा राज्यं चिरं कालं सोदरौ नु प्रयोधिनौ । प्रवृज्य सुतपः कृत्वा स्वर्गलोकपुपागतौ १५७
 तौ महातेजसौ तत्र सुखं प्राप्य सुरोचितं । च्युतौ सिद्धार्थनगरे क्षेमंकरमहीभृतः ॥ १५८ ॥
 उत्पन्नौ विमलाख्यायां महादेव्यां सुसुंदरौ । देवभूषण इत्याद्यो द्वितीयः कुलभूषणः ॥ १५९ ॥
 विद्यार्जनोचितौ तौ च क्रीडंतौ तिष्ठतो गृहे । नाम्ना सागरघोषश्च विद्वान् भ्राम्यन्पुपागतः १६०
 राज्ञा च संपृहीतस्य तस्य पार्श्वेऽखिलाः कलाः । शिक्षितौ तावदूरेण विनयेन समन्वितौ १६१
 स्वजनेनैव तौ कंचिज्जानीतस्वहृत्वात्मकौ । कर्तव्यं हि तयोः सर्वं विद्याशालगतं तदा ॥ १६२ ॥

उपाध्यायेन चानीतौ सुचिरात्पितुरंतिकं । दृष्ट्वा योग्यौ नरेद्रेण यथाकामं स पूजितः ॥ १६३ ॥
 आवयोः किल दारार्थं पित्रा सामंतकन्यकाः । आनायिता इति श्रोत्र-पथं वाती तयोर्गता १६४
 ततस्तां परया द्युत्या वाह्यालीं गंतुमुद्यतौ । वातायनस्थितां कन्यां पुरशोभामपश्यतां ॥ १६५ ॥
 तत्संगमार्थमन्योन्यं मानसे कुरुतां वधं । ततश्च वंदिनो वक्त्रादिति शब्दः समुत्थितः ॥ १६६ ॥
 साकं विमलया देव्या श्रीमान् क्षेमं करो नृपः । चिरं जयति यस्येतौ तनयौ त्रिदशोपमौ ॥ १६७ ॥
 वातायनस्थितैपापि कन्यका कमलोत्सवा । जयति भ्रातरौवेतौ यस्याश्चारुगुणोत्कटौ ॥ १६८ ॥
 ततस्तौ तद्विरो ज्ञात्वा सोदरेपावयोरिति । वैराग्यं परमं प्राप्ताविति चिंतामुपागतौ ॥ १६९ ॥
 धिग्धिग्धिग्दिग्दगत्यंतं पापमस्माभिरीहितं । अहो मोहस्य दारुण्यं सोदरा येनकांक्षिता ॥ १७० ॥
 चिंतयित्वा प्रमादेन दुःखमस्माकमीदृशं । कुर्वति ये सदा कार्यं तेषान्वत्यन्तसाहसम् ॥ १७१ ॥
 असारीयमहोत्यन्तं संसारो दुःखपूरितः । यत्र नामेदृशा भावाः जायंते पापकर्मणाम् ॥ १७२ ॥
 कुतोप्यप्युण्यतः क्षिप्रं चेतनो नरकं व्रजेत् । सम्प्राप्य बोधमस्माभिः सद्वृत्तत्रिचमुत्तमं ॥ १७३ ॥
 इति संचित्य संत्वष्व मातरं दुःखमृच्छितां । स्नेहाकुलं च पितरं दीक्षां दैव्यासर्षीं श्रितौ ॥ १७४ ॥
 नभोविहरणीं लब्धिं प्राप्य तौ सुतपोधनौ । आहिषांतां जगन्मान्यां जिनतीर्थीभिः पूजितां १७५

पद्मपुराणम् ।

क्षेमकरनरोद्यस्तु तच्छोकानलदीपितः । युगपत्सकलं त्यक्त्वाऽऽहारे पंचत्वमागतः ॥ १७६ ॥
 सर्वदारभ्य पूर्वोक्तात्स एव हि पितावयोः । तेन नै प्रति चात्सत्यं तस्य नित्यमनुचमं ॥ १७७ ॥
 गरुडाधिपतिथासौ जातः ख्यातो मरुन्वतः । सुंदरोद्भुतविक्रांतो महालोचनसंश्लकः ॥ १७८ ॥
 धुन्धः स्वासनकूपेन प्रयुज्यावधिभूजितः । आगतोऽयं स्थितो माति व्यंतरामरसंसदि ॥ १७९ ॥
 अनुंधरस्तु विहरंस्तापसाचारतत्परः । कौमुदी नगरीं यातः शिष्यसंघेन वेधितः ॥ १८० ॥
 नरेशः सुमुखस्तत्र रतवत्यस्य भामिनी । कांता शतप्रधानत्वं प्राप्ता परमसुंदरी ॥ १८१ ॥
 अवरुद्धा च सचेष्टा मदनेति विलासिनी । पताका मदनेनेव जित्वा लोकमुपाजिता ॥ १८२ ॥
 सायुदत्तपुनः पार्श्वे सम्यग्दर्शनमेदसौ । तत्राप्यंतरतीर्थोनि वृणतुल्यान्यमन्यत ॥ १८३ ॥
 तम्याः पुरोऽथ रहसि कदाचिदवदन्नृपः । अहोऽसौ तापसः स्थानं महतां तपसाभिति ॥ १८४ ॥
 ततो मदनयाज्वाचि कीदृन्नाथेदृशां तपः । मिथ्यादृशामविज्ञानलोकदंभनकारिणां ॥ १८५ ॥
 तच्छ्रुत्वा भूपतिस्तस्यै क्रुद्धः साचागदत्पुनः । मारुपः पश्यनाथं मेऽचिरुत्पादवर्तिनं ॥ १८६ ॥
 इत्युक्त्वा स्वगृहं गत्वा शिथिलित्वा मनोहरां । आत्मजां नागदत्ताख्यां श्रेयत्तापसाश्रमं १८७
 तस्मै मेकान्तपाताय योगस्थाय सुविभ्रमा । आस्थितामरकन्येव परमाकल्पधारिणी ॥ १८८ ॥

वातेहितावरव्याजादूर्ध्वकांडमदर्शयत् । मारस्यांतः पुरस्थानं लावण्यरसंनिभं ॥ १८९ ॥
 समाधानोपदेशेन कुंकुमद्रवपिंजरं । मारवारणकुंभामं तथा वंक्षसिजद्वयं ॥ १९० ॥
 ७७ कुमुमग्रहणव्याजात्सस्तनीधिरतेर्गृहं । नाभिमण्डलमुत्तेजः कथोद्देशं च सुन्दरी ॥ १९१ ॥
 अज्ञानयोगमेतस्य भित्त्वा लोचनमानसे । अपततां प्रदेशेषु तेषु तस्याः सुबन्धने ॥ १९२ ॥
 ताडितः स्मरवारणं ससुच्छायसमाकुलः । गत्या शरीरपुच्छतां त्वं बाले काप्र वर्तसे ॥ १९३ ॥
 संस्थाकालेऽथ ये केचित्प्राणिनः शुद्रका अपि । आलयं स्वं निषेयन्ते ननु त्वं सुकुमारिका १९४
 सार्धोचनमधुरीर्षोः भिदंती हृदयस्थली । लीलया बाहुलतिकामुच्चयंती मुखं प्रति ॥ १९५ ॥
 चलन्नीलोत्पलच्छाये धारयंती विलोचने । किञ्चिद्दन्यमिव प्राप्ता बह्वैस्फुताधरा ॥ १९६ ॥
 शृणु ! नाथ ! दयाधार ! शरणागतवत्सल ! अंबयाऽहं विना दोषादद्य निर्वासिता गृह्णात् १९७
 कणायप्रानृता चाहं भवदीयामिमां स्थितिं । आचरामि प्रसादं मे कुम्भनाथानुमोदनात् ॥१९८॥
 शुभ्रणां भवतः कृत्या दिवा नक्तं च सक्तया । इह लोको मया लब्धः परलोकश्च जायते ॥१९९॥
 किं तद्वर्मार्थकामेषु न यन्नयति लभ्यते । निधानमसि काम्यानां मया पुण्येन वीक्षितः ॥२००॥
 इति संमापिते तस्याः विषाय प्रगुणं मनः । स्मरेण दक्षमानोऽसावग्रवीदिति विष्णु वः ॥२०१॥

पद्मपुराणम् ।

भद्रे कोहं प्रसादस्य प्रसीद त्वं ममोचमे । भजस्व भक्तिमेपोहं यावज्जीवं करोमि ते ॥२०२॥
 इत्युक्त्वालिंगितुं क्षिप्रं ते प्रसारितवाहुकं । अगदीत्याणिना कन्या वारयंती विशारदा ॥२०३॥
 न वर्तते इदं कर्तुं कन्याहं विधिवर्जिता । पृच्छाव मातरं गत्वा गृह्हेऽस्मिन् दृश्यतोरणे ॥२०४॥
 परा कारुण्ययुक्तेयं भवतः समृषी यथा । एतां प्रसादयावश्यं तुभ्यमेवा ददामि मां ॥ २०५ ॥
 एवमुक्तस्तथा साकं त्वरया व्याकुलक्रमः । वेष्माविशद्विलासिन्याः सवितर्यस्तमागते ॥ २०६ ॥
 तत्कथाकृष्टनिःशेषहृषीकविषयो हसौ । किञ्चिद्वेत्तिस्म नोपायं विशत्वारीमिव द्विपः ॥ २०७ ॥
 न शृणोति स्मरग्रस्तो न जिघ्रति न पश्यति । न जानात्यपरस्पर्शं न विभेति न लज्जते ॥२०८॥
 आचार्यं मोहतः कष्टमनुतापं प्रपद्यते । अंधो निपतितः कूपे यथा पन्नगसेविते ॥ २०९ ॥
 वैश्याचरणयोश्चासौ कृत्वा विलुठितं शिरः । याचते कन्यकां पूर्वसंश्रितश्चाविशन्तृपः ॥ २१० ॥
 स्थापितो वंघयित्वाऽसौ राज्ञा नक्तं समीक्षितः । खलीकारं प्रभाते च प्रकटं प्रापितः परं २११
 ततोऽपमाननिर्दग्धः परं दुःखं समुद्बहन् । भ्राम्यन्महीं मृतः क्लेशयोनिषु भ्रमणं स्थितः २१२
 ततः कर्मानुभावेन मनुष्यभवमागतः । दारिद्र्यपंकनिर्मग्नं जनादरविवर्जितं ॥ २१३ ॥
 गर्भस्य एव चैतस्मिन् विदेयं जनको गतः । उद्वेजितः कुंडुचिन्या कलहक्षूरवाक्यया ॥ २१४ ॥

कुमारं च हृता माता म्लेच्छेन विषयाहृतौ । दुःखं च परमं प्राप्तः सर्वबंधुविवर्जितः ॥ २१५ ॥
 ततस्तापसतां प्राप्य कृत्वा बालतपः परं । ज्योतिर्लोकं समाख्य नान्ना वह्निप्रभोऽभवत् ॥ २१६ ॥
 अनंतवीर्यनामाथ केवली सेवितः सुरैः । इत्यंतेवासिना पृष्टो धर्मचिंतागतात्मना ॥ २१७ ॥
 मुनिमुत्रतनायस्य तीर्थेऽस्मिन् भयता समः । कोन्योनुभविता भव्यो लोकस्योचरकारणं २१८
 सेवोचन्मयि निर्वाणं गतेऽत्र श्रमणक्षितौ । देशभूषण इत्येको द्वितीयः कुलभूषणः ॥ २१९ ॥
 भवितारौ जगत्सारी केवलज्ञानदर्शिनौ । यौ समाश्रित्य लोकोयं तरिष्यति भवार्णवं ॥ २२० ॥
 सोऽपि वह्निप्रभस्तस्माच्छ्रुत्वा केवलिनो मुखात् । अवस्थानं निजं यातो दध्यौ केवलिमापितं ॥
 अन्यदावधिना ज्ञात्वा योगिनाविह नौ गिरौ । अनंतवीर्यसर्वज्ञमिच्छयावाक्यं करोम्यहं ॥ २२२ ॥
 एवमुक्त्वाभिमानेन परमेणातिमोहितः । आगनः पूर्ववरेण कर्तुं परमुपद्रवं ॥ २२३ ॥
 चरमांगधरं दृष्ट्वा स भवंतमतिद्रुतं । सुरेंद्रकोपभीत्या च तिरोधानमुपागतः ॥ २२४ ॥
 नारायणसमेतेन प्रातिहार्ये त्वया कृते । केवलज्ञानमस्माकं जातं घातिपरिक्षये ॥ २२५ ॥
 इति गत्यागतीः श्रुत्वा प्राणिनां वरकारिणां । वैरानुबंधमुत्सृज्य स्वस्था भवत जंतवः ॥ २२६ ॥
 महापूतमिति श्रुत्वा वचनं केवलीरितं । मुहुः सुरासुरा नेमुस्तं भीता भवदुःखतः ॥ २२७ ॥

तावण गरुडाधीशः परमं संपदं श्रिताः । नत्वा केवलिनः पादौ शयकंजापिंतालिकः ॥ २२८ ॥
 ऊचे रघुकुलोद्योतं विलसन्मणिक्कुंडलं । न्निगधां प्रसारयन् दृष्टिं प्रेमतपितमानसः ॥ २२९ ॥
 प्राविहायं कृतं येन त्वया मत्सुतयोः परं । ततस्तुष्टोऽस्मि याचस्व वस्तु यत्तेऽभिरोचते ॥ २३० ॥
 धणं चित्रागतः स्थित्वा जगाद रघुनंदनः । त्वया सुरप्रसन्नेन स्मर्तव्या वयमापदि ॥ २३१ ॥
 साधुमेवाप्रसादेन फलमेतदुपागतं । अंगीकर्तव्यमस्माभिर्भवद्वारविनिर्गतं ॥ २३२ ॥
 एवमस्त्विति तेनोक्ते दध्नुः शंखान् दिवोकसः । भेर्यश्चमेघनिनदाः सानुवाद्यः समाहृताः २३३
 साधुपूर्वभवं श्रुत्वा संवेगं परमं श्रिताः । प्रावन्नजुर्जनाः केचिदन्येऽणुत्रतमाश्रिताः ॥ २३४ ॥

देशकुलभूषणमृनी तु जगदर्च्या । सर्वभवद्गुलमलसंगमविमुक्तौ ॥

ग्रामपुरपर्वतमंटपपरिरम्यान् । वञ्चमतुरुत्तमगुणैरुपचितांगान् ॥ २३५ ॥

देशकुलभूषणमहापुनिभवं ये । वृत्तमतिपूतमिदमुत्कटसुभावाः ॥

श्रातवचसोविपयतामुपनयंते । ते रविनिमा दुरितमाशु विखजंति ॥ २३६ ॥

इत्यार्षे रविषेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते देशकुलभूषणोपाख्यानं नामैकोनचत्वारिंशत्तमं पद्यं ।

अथ चत्वारिंशत्तमं पर्वम् ।

श्रुत्वा केवलिनः पद्ममंत्यविग्रहधारिणं । स्तुत्वा सजयनिस्वानं प्रणेमुः सर्वपार्थिवाः ॥ १ ॥
 वंशस्थलपुरेशश्च महाचित्तः सुरप्रमः । सलक्ष्मणं सपत्नीकं पद्मनाभमपूजयत् ॥ २ ॥
 ग्राप्सादग्निखरच्छाया धवलीकृतपुष्करं । नावृणोन्नगरं गंतुं रामो राज्ञापि यचित्तः ॥ ३ ॥
 वंशादिशिखिरे, रम्ये हिमवच्छिशिरोपमे । समविस्तीर्णसद्गर्णरमणीयशिलातले ॥ ४ ॥
 नानानृक्षलताकीर्णे नानाशकुनिनादिते । सुगंधानिलसंपूर्णे नानापुष्पफलाकुले ॥ ५ ॥
 पद्मोत्पलवनाढ्याभिर्वापीभिरतिशोभिते । सर्वर्तुमहितोद्युक्ते वसंतकृतसेवने ॥ ६ ॥
 सज्जिता परमा श्रुमिः शुद्धादर्शतलोपमा । दशार्धवर्णरजसा कल्पितानेकभक्तिका ॥ ७ ॥
 कुंदातिमुक्तिकलता वकुला कमलानि च । यृथिका मल्लिका नागा अशोकांधारुपल्लवाः ॥ ८ ॥
 एते चान्यं च भूयांसश्चारुभासः सुगंधयः । भावास्म्यविलासाभिः प्रमदाभिः प्रकल्पिता ॥ ९ ॥
 वंद्या परिकरं पुंभिः सुविदग्धैः सुसंभ्रमैः । मंगलालापसंपन्नैः स्वाभिभक्तिपरायणैः ॥ १० ॥
 मेघकांडानि वस्त्राणि नानाचित्रधराणि च । प्रसारितानि रुद्राणि वैजयंतीशतानि च ॥ ११ ॥

नानाभूषणयुक्तांगी सुमाख्यां चरधारिणी । यथेप्सितकृताहारौ श्रिया परमयान्वितौ ॥ २५ ॥
 सीता चाक्लिष्टसौभाग्या दुरितासंगवर्जिता । रमते तत्र चेष्टाभिः शाल्वदृष्टाभिरुज्ज्वलं ॥ २६ ॥
 तत्र वंशगिरौ राजं रामेण जगदिदुना । निर्मापितानि चैत्यानि जिनेशानां सहस्रशः ॥ २७ ॥
 महावष्टंभसुस्तंभा युक्तविस्वारतुंगताः । गवाक्षहर्म्यवलयभीप्रभृत्याकारशोभिताः ॥ २८ ॥
 सतोरणमहाद्वारा सशालाः परिव्रान्विताः । सितचारुपताकाढ्या दृढद्वंढारवाचिताः ॥ २९ ॥
 मृदंगयंशमुरजसंगीतोचमनिस्त्रनाः । शश्वरैरानकैः शंखभेरीभिश्च महारवाः ॥ ३० ॥
 सततारध्वनिः शेषरम्यवस्तुमहोत्सवाः । विरेजुस्तत्र रामीया जिनप्रासादपंक्तयः ॥ ३१ ॥
 रेजिरे प्रतिमास्तत्र सर्वलोकनमस्कृताः । पंचवर्णी जिनैर्द्राणां सर्वलक्षणभूषिताः ॥ ३२ ॥
 अन्यदाथ महीपालरामो राजीवलोचनः । लक्ष्मीधरपुत्राचंद्रं क्रियते किमतः परं ॥ ३३ ॥
 इह संप्ररितः कालः सुखेन परमे गिरौ । जिनचैत्यसमुत्थानाः स्थापिता कीर्तिरुज्ज्वला ॥ ३४ ॥
 अनेन भूभृता श्रेष्ठरूपचारशतैर्हृता । अत्रैव हृदि तिष्ठामस्तदा कार्यं विनश्यति ॥ ३५ ॥
 इह तावदलं भोगैरिति चिंतयतोपि मे । न पुंचति क्षणमपि प्रचरो भोगसंततिः ॥ ३६ ॥
 इह यत्क्रियते कर्म तत्परत्रोपसुज्यते । पुराकृतानां पुण्यानां इह संपद्यते फलं ॥ ३७ ॥

पद्मपुराणम् ।

अस्माकमत्र वसन्तां विश्रतां सुखसंपदं । अमी ये दिवसा यांति न तेषां पुनरागमः ॥ ३८ ॥
 नदीनां चंडवेगानामायुषो दिवसस्य च । यौवनस्य च सौमित्रे यद्गतं गतमेव तत् ॥ ३९ ॥
 नया कर्णवायास्तु परतो रोमदर्पणं । श्रूयते दंडकारण्यं दुर्गमं क्षितिचारिभिः ॥ ४० ॥
 भारती न विग्रत्याज्ञा तस्मिन् जनपदोज्झिते । तत्रार्णवतटांशुत्वा विदध्मः कचिदालयं ॥ ४१ ॥
 यदाज्ञापयमीत्युक्ते कुमारिण संसन्नमं । सुरैद्रसदृशं भोगं भुक्त्वा ते निर्गताह्वयः ॥ ४२ ॥
 अनुगत्य सुरैरं तो बलोपेतः सुरप्रभः । कृच्छ्रश्चिवर्तितस्ताभ्यां शोकी पुरमुपागतः ॥ ४३ ॥
 एषोऽपि तुंगः परमो महीश्रः । श्रीमन्वितंबो बहुधानुसानुः ॥

विलंपतीभिः ककुभां समूहं । भासा चकाञ्जनगृहावलोभिः ॥ ४४ ॥

रामेण यस्मात्परमाणि तस्मिन् । जैनानि वेदमानि विधापितानि ॥

निर्नेष्टवंशाद्रिवचाः स तस्माद्द्रविप्रभो रामगिरिः प्रसिद्धः ॥ ४५ ॥

इत्थोपै रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे रामगिर्युपाल्यानं नाम चत्वारिंशत्तमं पर्वः ।

अथैकचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथानरण्यनगारी श्रीमंतौ सीतयान्वितौ । दिदृक्षौ दक्षिणाभोधिमायातां सुखभोगिनीं ॥ १ ॥
 पुरग्रामसमाकीर्णानतीत्य विपयान् बहून् । प्रविष्टौ तौ महारण्यं नानामृगसमाकुलं ॥ २ ॥
 यस्मिन्न विद्यते पंथा स्थानं नार्थनिपेक्षितं । पुलिंदानामपि प्रायो दुश्चरं यन्नपाकुलं ॥ ३ ॥
 नानानृशलताकीर्णं महाविपमगडरं । गुहांधकारगंभीरं बह्वर्द्धिरनिभ्रगं ॥ ४ ॥
 क्रोशं क्रोशं शनैस्तत्र गच्छंतौ जानकीवशात् । निर्भयो क्रीडनोद्युक्तौ प्राप्तौ कर्णरवां नदीं ॥ ५ ॥
 यस्यास्तटानि रम्याणि तूर्णयुक्तानि भूरिभिः । सामान्यायतदेशानि स्पशं विभ्रति सौख्यदं ॥ ६ ॥
 अनत्युर्ध्वेनच्छायैः फलपुष्पविभ्रूपितैः । रेजुस्तटदुर्मस्तस्याः समीपधरणीधराः ॥ ७ ॥
 वनमेतदलं चारु नदी चैतौ निरूपितौ । रम्ये तत्र तरुच्छायेऽवस्थितौ सीतयान्वितौ ॥ ८ ॥
 क्षणं स्थित्वातिरम्याणि सैकतान्पवगाह्य च । जलावगाहनं चकुस्ते रम्यक्रीडयोच्चितं ॥ ९ ॥
 ततो मृष्टानि पकानि फलानि कुसुमानि च । यथेच्छगुपयुक्तानि तैः सुखं कृतसंकथैः ॥ १० ॥
 तत्र भंडोपकरणं सकलं केकयीसुतः । मृदावसैः पलाशैश्च विविधैराशु निर्ममे ॥ ११ ॥

अमीषु स्वादचारुणि फलानि सुरभीनि च । वनजानि च सस्यानि राजपुत्री समस्करोत् ॥ १२ ॥

अन्यदातिथिवेलायां गगनांगणचारिणौ । प्रभापटलसंवीतविग्रहौ चारुदर्शनी ॥ १३ ॥

शानत्रितयसंपन्नौ महाव्रतपरिग्रहौ । परेण तपसा युक्तौ दुस्पृहामुक्तमानसौ ॥ १४ ॥

मामोपवासिनी वीरो गुण्यौ शुभसमीहितौ । यच्छंती नयनानंदौ बुधचंद्रमसाविष ॥ १५ ॥

मुनी सुगुप्तिगुप्ताख्यावायांती सम्मुखं युवा । यथोक्ताचारसंपन्नौ सहसा सीतयैक्षितौ ॥ १६ ॥

ततः प्रमदसंभारचिक्कसन्नैव शोभया । दयिताय तया ख्यातमिति रोमांचितांगया ॥ १७ ॥

पश्य पश्य नरश्रेष्ठ तपसा कृशविग्रहं । दैगंबरं परिश्रांतं भदंतपुगलं शुभं ॥ १८ ॥

कनकक वन्दिप्रये साध्वि पंडिते चारुदर्शने । निग्रंथगुगलं दृष्टं भवत्या गुणपंडने ॥ १९ ॥

यन्निरीक्ष्य वरारोहे सुचिरं पापमजितं । क्षणात्पणाशमायाति जनानां भक्तचेतसां ॥ २० ॥

इत्युक्ते रघुनंद्रेण सीतोवाच संसंभ्रमा । इमात्रिमाविति प्रीत्या स तदाभूत्समाकुलः ॥ २१ ॥

ततो युगभिनक्षोणीदेशधिन्यस्तलोचनौ । मुनी प्रशंतांगमनौ सुसमाहितविग्रहौ ॥ २२ ॥

अभ्युत्थानाभियानाभिस्तुष्टः प्रणमनादिभिः । दंपतीभ्यां कृतावेतौ पुण्यनिर्झरपर्वतौ ॥ २३ ॥

शुच्यंगया च वैदेया महाश्रद्धापरीतया । परिविष्टं तयोः श्राद्धं रमणेन समेतया ॥ २४ ॥

गवामरण्यजातानां महिषीणां च चारुणा । हैयंगवीनिभिश्चेण पयसा तत्समुद्भवैः ॥ २५ ॥
 खर्वुरीरिगुर्दरात्रेर्नोलिकेरे रसान्वितैः । वदराम्बलातकाद्यैश्च वैदेह्या मुप्रसाधितैः ॥ २६ ॥
 आदायैर्विविधैः शास्त्रदृष्टिशुद्धिसमन्वितैः । पारणां चक्रगुर्गुद्वासंबंधोज्झितचेतसो ॥ २७ ॥
 एवं च पर्षुपास्येती मुनी रामः प्रियान्वितः । समस्तभावसंभारकृतनिग्रयमाननः ॥ २८ ॥
 तावद्बुद्बुभयो नेदुर्गगने दृष्टिताडिताः । ववौ समीरणः स्वरं प्राणरंजनकारणं ॥ २९ ॥
 सायुसाधिविति देवानां मधुरो निस्वनोऽभवत् । ववर्ष पंचवर्णानि कुसुमानि नभस्तले ॥ ३० ॥
 पात्रदानानुभावेन दिव्या सकलवर्णिका । पूरयंती नभोऽप्यप्तद्वसुधारा महाद्युतिः ॥ ३१ ॥
 अथात्रैव वनोद्देशे गहनस्य महातरोः । निपण्णोग्रे महाशुभ्रः स्वेच्छयावस्थितोभवत् ॥ ३२ ॥
 स दृष्ट्वातिशयोपेतौ मुनी कर्मानुभावतः । बहूनात्मभवान् स्मृत्वा तचदैवमचितयत् ॥ ३३ ॥
 मनुष्यभावसुकरं प्रमत्तेन भया पुरा । विवेकिनापि न कृतं तपो धिग्मामचेतनं ॥ ३४ ॥
 भाव प्रतप्यसे किं त्वमधुना पापचोष्टितः । कष्टुपायं करोम्येतां कृत्स्वितां योनिमागतः ॥ ३५ ॥
 अनुशूलारिभिः पापैर्मित्रशब्देन धारिभिः । प्रेरितेन सता त्यक्तं धर्मरत्नं सदा मया ॥ ३६ ॥
 सुभ्रिचरितं पापमपकर्ण्य गुरूदिवं । मोहध्वातपरितेन दले यदधुना स्मरन् ॥ ३७ ॥

न किञ्चिदत्र बहुना चित्तिनेन प्रयोजनं । गतिरन्या न मे लोके विद्यते दुःखसंक्षये ॥ ३८ ॥
 एतौ प्रयामि शरणं साधू सर्वसुखावहौ । इतो मे परमार्थस्य प्राप्तिः संजायते ध्रुवं ॥ ३९ ॥
 इति पूर्वमेव ध्यानात्परमं शोकमागतः । दर्शनाच्च महासाधोः प्रमोदं त्वरयान्वितः ॥ ४० ॥
 विभूय पद्मयुगलमधुसंपूर्णलोचनः । पपात शखिनो मूर्ध्नेः प्रश्रयान्वितविभ्रमः ॥ ४१ ॥
 नागा सिंहादयोऽप्यत्र नादेन महतामुना । विदुद्रुपुरयं दुष्टः कथं तु न खगाधमः ॥ ४२ ॥
 हा मातः पश्यतामुष्य धाष्टयं गृध्रस्य पापिनः । चितयित्वेति वैदेह्या कोपाकुलितचित्तया ४३
 वार्यमाणोऽपि यत्नेन कृतनिष्ठुरशब्दया । मुनिपादोदकं पक्षी सोत्साहः पातुमुद्यतः ॥ ४४ ॥
 पादोदकप्रभावेण शरीरं तस्य तत्क्षणं । रत्नराशिसमं जातं परितं चित्रतेजसा ॥ ४५ ॥
 जातौ हेमप्रभौ पक्षौ पादौ वैदूर्यसन्निभौ । नानारत्नच्छविर्देहश्रुविंद्मविभ्रमा ॥ ४६ ॥
 ततः स्वमन्यथा भूतमवलोक्य सुसंमदः । विमुंचन्मधुरं नादं नर्तितुं स समुद्यतः ॥ ४७ ॥
 देवदुंदुभिनादोसावेव तस्याचिसुंदरी । आतोद्यत्वं परिप्राप्तं त्वां च वाणीं सुतेजसः ॥ ४८ ॥
 मुंचन्वानेदनेत्रांमध्वक्रीकृत्य गुरुद्वयं । शुशुभे कृतनृत्योत्तौ शिखी मेघागमे यथा ॥ ४९ ॥
 विधिना पारणं कृत्वा मुनी कृतयथोचितौ । वैदूर्यसदृशे राजन्नुपविष्टौ शिलातले ॥ ५० ॥

पद्मरागामनेत्रश्च पक्षी संकुचितच्छदः । प्रणम्य पादयोः साधोः सुखं तस्यै कृताञ्जलिः ॥ ५१ ॥
 क्षुणादग्निमिथालोक्य ज्वलंतं तेजसा खगं । पद्मो विकचपद्माक्षो विस्मयं परमं गतः ॥ ५२ ॥
 प्रणम्य पादयोः साधुं गुणशीलविभूषणं । अपृच्छदिति विन्यस्य सुहुनेत्रे पतत्रिणि ॥ ५३ ॥
 भगवन्नयमत्यंतं विरूपावयवः पुरा । कथं क्षणेन संजातो हेमरत्नचयच्छविः ॥ ५४ ॥
 अशुचिः सर्वमासादो गृद्धोऽयं दुष्टमानसः । निपद्य पादयोः शान्तस्तव कस्मादवस्थितः ॥ ५५ ॥
 सुगुप्तिथमणोऽधोचद्राजन् पूर्वमिहाभवत् । देशो जनपदाकीर्णो विषयो सुंदरो महान् ॥ ५६ ॥
 पत्तनग्रामसंवाहमंटवपुटभेदनैः । घोषद्रोणमुखाधैश्च सन्निवेशैर्विराजितः ॥ ५७ ॥
 कर्णकुंडलनाभात्र पुरमासीन्मनोहरं । तस्मिन्नयमभूद्राजा प्रतापपरमोदयः ॥ ५८ ॥
 चंडविक्रमसंपन्नो भयशत्रवकंटकः । दंडो मानमयः ख्यातो दंडको नाम साधनी ॥ ५९ ॥
 घृतार्थिना जलं तेन मथितं रघुनंदन । धर्मश्रद्धापरितेन द्यूतः पापागमो धिया ॥ ६० ॥
 देवी मस्करिणां तस्य वरिषस्या पराभवत् । तेषामसावधीशेन संभोगं समुपगतः ॥ ६१ ॥
 सोऽपि तस्याः परं वदयस्तामेव दिशमाश्रयत् । स्त्रीचिचहरणोद्युक्ताः किं न कुर्वति मानवाः ६२
 निष्कृतेनान्यदा तेन नगरात्साधुरीक्षितः । प्रलंबितभुजः श्रीमान् ध्यानसंरुद्धमानसः ॥ ६३ ॥

बाह्यभूमिगतस्तत्र मुनिरेकः समाव्रजन् । इत्यचार्यत लोकेन केनचित्कलुषावता ॥ ७७ ॥
 भो भो निग्रंथ मागास्त्वं पूर्वनेर्ग्रथ्यमाश्रय । यंत्रेणापीड्यसे तत्र द्रुतं कुरु पलायनं ॥ ७८ ॥
 यंत्रेषु श्रमणाः सर्वे राज्ञा क्रुद्धेन पीडिताः । मागास्त्वमप्यवस्थां तां रक्ष धर्माश्रयं वपुः ॥ ७९ ॥
 ततः क्षणमसौ संघमृत्युदुःखेन शल्यितः । वज्रस्तंभ इवाकंपस्तस्थावव्यक्तचेतनः ॥ ८० ॥
 अथास्य द्रुतदुःखेन प्रेरितः शमगन्धरात् । निरंवरमहीध्रस्य निरगात्क्रोधैकसरी ॥ ८१ ॥
 रक्ताशोकप्रकाशेन निखिलं तस्य चक्षुषः । तेजसा विहितं व्योम संध्यामयमिवाभवत् ॥ ८२ ॥
 कोपेन तप्यमानस्य भ्रुवैः सर्वत्र विग्रहे । प्रस्येदविदधो जाताः प्रतिविधितविष्टपाः ॥ ८३ ॥
 ततः कालानलाकारो बहुलः कुटिलः पृथुः । हाकारेण मुखात्तस्य निरगात्पायकध्वजः ॥ ८४ ॥
 अनुलग्रश्च तस्याग्निरुज्जगान निरंतरं । कृतं नभस्तलं येन निरिधनविदीपितं ॥ ८५ ॥
 उल्काभिर्नु जगद्व्याप्तं ज्योतिर्देवाः पतंति नु । महाप्रलयकालो नु वह्निदेवा नु रोपिताः ॥ ८६ ॥
 हा हा मातः किमेतन्न तापोयमतिदुःसहः । चक्षुरुत्पाद्यते दीर्घसंदंशैरिव वेगिभिः ॥ ८७ ॥
 मूर्तिनिर्धुक्तमेवतद्गनं कुरुते ध्वनिं । वंशारण्यभिवोद्दीप्तं जीविताकर्षणोचितं ॥ ८८ ॥
 यावदेव ध्वनिलोके वर्ततेत्यंतमाकुलः । वह्निस्तावदयं देशमनयद्भ्रमशेषतां ॥ ८९ ॥

पद्मपुराणम् ।

नातःपुरं न देशो न पुराणि न च पर्वताः । न नद्यो नाप्यरण्यानि तदा न प्राणधारिणः ॥९०॥
 महासंवेगयुक्तेन मुनिना चिरमर्जितं । क्रोधाग्निनाखिलं दग्धं तपोन्यरिकसु शिष्यतां ॥ ९१ ॥
 यतोयं दंडको देशः आसीदंडकपार्थिवः । तेनैव ध्वनिनाद्यापि दंडकः परिकीर्त्यते ॥ ९२ ॥
 काले महत्यतिक्रांते प्राप्तायां चारुतां भुवि । एतेऽत्र पादया जाताः पर्वताश्च सनिम्नगाः ॥९३॥
 मुनेस्तस्य प्रभावेण सुराणामपि भीतिदं । वनमेतदभूत्कैव वार्ता विद्यात्रलाश्रिता ॥ ९४ ॥
 पथादिदं समाकीर्णं सिंहेन शरभादिभिः । नाना शकुनिद्वंद्वैश्च सस्यभेदैश्च भूरिभिः ॥ ९५ ॥
 अधाप्यस्योरुदावस्य श्रुत्वा शब्दं परं भयं । व्रजति मानवाः कंपं वृचांते नु निवोधिनः ॥९६॥
 संसारेऽत्तिचिरं भ्रांत्वा दंडको दुःखपूरितः । अयं गृध्रत्वमायातो वनेऽत्र रतिमागतः ॥ ९७ ॥
 दृष्ट्वा सात्विश्यावेप नौ वनेऽत्र समागतौ । पापस्य कर्मणो हान्या प्राप्तः पूर्वभवस्मृति ॥ ९८ ॥
 योऽसौ परमया, शक्त्या युक्तोऽभूदंडको नृपः ! सोऽयं पश्यत संजातः कीदृशः पापकर्मभिः ॥ ९९ ॥
 इति विज्ञाय चिरसं फलं कटुककर्मणः । कथं न सृज्यते धर्मे दुरिताच्च विरज्यते ॥ १०० ॥
 दृष्टांतः परकीयोऽपि शांतेऽभवति कारणं । असंजसमात्मीयं किं पुनः स्मृतिमागतं ॥ १०१ ॥
 पक्षिणं संयतोऽग्गादीन्माभैपीरधुना द्विजः । मारोदीर्यद्यथा भाव्यं कः करोति तदन्यथा ॥१०२॥

सुकेंतुराश्रिकेतुश्च तयोः प्रीतिरनुत्तमा । सुकेंतुरन्यदा चाभूत्कृतदारपरिग्रहः ॥ ११६ ॥
 आचर्योरधुना भ्रात्रोः पृथक्चयनमेतया । क्रियते जायया वक्ष्यमिति दुःखमुपागतः ॥ ११७ ॥
 सुकेंतुः प्रतिबुद्धः सन् शुभकर्मानुभावतः । अनंतवीर्यपादाति श्रमणत्वं समाश्रितं ॥ ११८ ॥
 अधिकेतुर्वियोगेन भ्रातुरल्पतंडुःखितः । वाराणस्यामभूद्दुग्द्रस्तापसो धर्मचिंतया ॥ ११९ ॥
 श्रुत्वा चैवाविधं तं च भ्रातरं स्नेहबंधनः । प्रतिबोधयितुं वांछन् सुकेंतुर्गंतुमुद्यतः ॥ १२० ॥
 स ब्रजन् गुरुणावाचि सुकेतो कथयिष्यसि । वृत्तांतं सोदरायमं येनासाबुपशाम्यति ॥ १२१ ॥
 कोसौ नाथेति तेनोक्ते गुरोरेवमुदाहरत् । करिष्यति त्वया साकं स जल्पं दुष्टभावनः ॥ १२२ ॥
 युवयोः कुर्यतोर्जल्पं जाह्नवीमागमिष्यति । चारुकन्या समं स्त्रीभिस्त्विष्टभिर्गौरविग्रहा ॥ १२३ ॥
 दिवसस्य गते यामे विचित्रांशुकधारिणी । एभिश्चिह्नैर्विदित्वा तां भापितव्यमिदं त्वया ॥ १२४ ॥
 दृष्ट्वा तां वक्ष्यसीदं त्वं ज्ञानं चेदस्ति ते मते । वदैतस्याः कुमार्याः कुमार्याः किं भवितेति शुभाशुभं १२५
 अज्ञानोसौ विलक्षः संस्तापसस्त्वां भणिष्यति । भवान्, जानात्विति त्वं च वक्ष्यस्येवं सुनिश्चितः ॥
 अस्त्यत्र प्रचरो नाम वणिजः संपदान्वितः । तस्येयं दुहिता नाम्ना रुचिरेति प्रकीर्तिता ॥ १२७ ॥
 तवीयेऽहनि पंचत्वं वराकीयं प्रपत्स्यते । ततो जाकंवरग्रामे विलासस्य भविष्यति ॥ १२८ ॥

दृकेण मारिता मेपी महिषी च ततः पितुः । मातुलस्य विलासस्य भविष्यति शरीरजा ॥ १२९ ॥
 एवमस्त्विति संभाष्य प्रणम्य प्रमादी गुरुं । सुकेतुः क्रमतः प्राप्तस्त्वापसानां निकेतनं ॥ १३० ॥
 गुरुणा च यथादिष्टं तां दृष्ट्वा तमुदाहरत् । तथा वृचं च तत्सर्वं यातमग्नेः समक्षतां ॥ १३१ ॥
 ततोऽसौ विधुरा नाम्ना विलासस्य शरीरजा । याचित्वा श्रेष्ठिना लब्ध्या प्रवरेण मनोहरा ॥ १३२ ॥
 विवाहसमये प्राप्ते मवराय न्यवेदयत् । अमिकेतुर्थेयं तं दुहितासीद्भवांतरं ॥ १३३ ॥
 विलासायापि ते सर्वे भवास्तेन निवेदिताः । श्रुत्वा तत्कन्यका जाता जातिस्मरणकोविदा १३४
 ततः प्रव्रजितुं चांछां सा संवेगपराकरोत् । प्रवरश्च विलासेन व्यवहारं दुराशयः ॥ १३५ ॥
 सभायां पितुरस्माकं प्रवरे भंगतां गते । आर्थिकात्वमिता कन्या श्रमणत्वं च तापसः ॥ १३६ ॥
 दृष्ट्वा तमीदृशं श्रुत्वा वयं वैराग्यपूरिताः । सकाशेऽन्तर्वीर्यस्य जैर्नैद्रव्रतमाश्रिताः ॥ १३७ ॥
 एवं मोहपरीतानां प्राणिनामतिभूरिशः । जायते कुत्सिताचारा भवसंततिदायिनः ॥ १३८ ॥
 मातापितृसुहृन्मित्रभार्योपत्यादिकं जनः । सुखदुःखादिकं चायं विवर्ते लभते भवे ॥ १३९ ॥
 तच्छ्रुत्वा सुतरां पक्षी भीतोऽभूद्भवदुःखतः । चकार च मुहुःशब्दं धर्मग्रहणवांछया ॥ १४० ॥
 उक्तं च गुरुणा भद्र माभैपीरधुना व्रतं । गृहाण येन नो भूयः प्राप्यते दुःखसंततिः ॥ १४१ ॥

प्रमृगो भव मा पीडा कार्पीः सर्वामुधारिणां । अनृतं स्तेयतां भार्या परकीयां विवर्जेय ॥१४२॥
 एकान्तमदन्यं वा गृहीत्वा सत्तथमान्वितः । रात्रिभुक्तिं परित्यज्य भव शोभनचेष्टितः ॥१४३॥
 प्रयत्नोऽग्निधिपायां च जिनेन्द्रान्वदुचेतसा । उपवासादिकं शक्या सुधीर्नियममाचर ॥ १४४ ॥
 इंद्रियाण्यप्रमत्तः सन्तुस्तुस्कान्यात्मगोचरे । कुरु युक्तव्यथस्थानि साधूनां भक्तितत्परः ॥ १४५ ॥
 इत्पुस्तवा सांजलिः पथी शिरां विनमयन्मुहुः । कुर्वाणो मधुरं शब्दं जप्राह मुनिभाषितं ॥१४६॥
 श्रावकोपं विनिवात्मा जातेस्माकं विनोदकृत् । इत्युक्त्वा सस्मित्वा सीतातं कराभ्यां समस्पृशत् ॥
 माभूम्यामुक्तामस्येते रधिषुं वायुनोचिन्ते । तपस्वी शान्तिचित्तोयं क वा गच्छतु पक्षभृत् ॥१४८॥
 अस्मिन्गुहनेऽरण्ये क्रूरप्राणिनियेयिते । सम्यग्दष्टः खगस्यास्य रक्षा कार्या त्वया सदा ॥१४९॥
 वयो गुरुवचः प्राप्य सुतरां स्नेहपूर्णया । स्नीतयानुगृहीतोऽमी परिपालनचितया ॥ १५० ॥
 पण्डितस्पर्शहस्ताभ्यां ते परामृशती सती । जनकस्यांगजा रेजे विनीता गरुडं यथा ॥ १५१ ॥
 निप्रियपुंगवाशोभिः स्तुतिपूर्वं नमस्कृतौ । चक्षुषकारिसंचारौ यावावात्समोचितं पदं ॥ १५२ ॥
 नमः समुत्पन्तौ तौ शुश्रुभौते महामुनी । दानधर्मसमुद्रस्य कङ्खोलोविव पुष्कली ॥ १५३ ॥
 प्रभिन्नं वास्यं तावद्वशीकृत्य वनोत्थितं । आलस्य लक्ष्मणः श्रुत्वा ध्वनिमागात्समाकुलः ॥१५४॥

रत्नकांचनराशि च दृष्ट्वा पर्यंतसन्निधि । नानावर्णप्रभाजालसमुद्रतसुरायुधं ॥ १५५ ॥
 विकसन्वयनांभोजमहाकौतुकपूरिताः । कृतो विदितदृत्वांतः पद्मेन मुदितात्मना ॥ १५६ ॥
 प्राप्तत्रोधिरसौ पक्षी नायासीत्तौ विना क्वचित् । निर्ग्रयवचनं सर्वं कुर्वन्मुद्यतमानसः ॥ १५७ ॥
 स्मर्यमाणोपदेशोसौ सीतयाणुव्रताश्रमे । पद्मलक्ष्मणमार्गेण रममाणो भ्रमन्महीं ॥ १५८ ॥
 धर्मस्य पश्यतीदार्यं यदस्मिन्नेव जन्मनि । शाकपत्रोपमो गृत्रो जातस्तामरसोपमः ॥ १५९ ॥
 पुरा योनेकमांसादो दुर्गधोभूज्जुगुप्सितः । सोयं कांचनकुंभामः सुरभिः सुंदरोभवत् ॥ १६० ॥
 क्वचिद्बह्विशिखाकारः क्वचिद्बहूर्यसन्निभः । क्वचिच्चाभीकरञ्छायो हरिन्मणिरुचिः क्वचित् १६१
 रामलक्ष्मणयोरग्रे स्थितोसौ बहुचाटकः । बुभुजे साधु संपन्नमन्नं सीतोपसाधितं ॥ १६२ ॥
 चंदनेन स दिग्धांगो हेमकिंकिण्यलंकृतः । विभ्राणः शकुनो रेजे रत्नांशुजटिलं शिरः ॥ १६३ ॥
 यस्मादंशुजटास्तस्य विरेजू रस्नहेमजाः । जटायुरिति तेनासावाहृतस्तेरतिप्रियः ॥ १६४ ॥
 जितहंसगतिं कांतं चारुविभ्रमभ्रूपितं । तमन्यपक्षिणो दृष्ट्वा भयवंतो विसिस्मियुः ॥ १६५ ॥
 त्रिसंधं सीतया साकं वंदनामकरोदसौ । भक्तिप्रहो जिनेन्द्राणां सिद्धानां योगिनां तथा ॥ १६६ ॥
 तत्र प्रीतिं महाप्राप्ता जानकी कल्पा परा । अप्रमत्ता सदा रथां कुर्वती धर्मवत्सला ॥ १६७ ॥

वचचिदिनें वचचित्पथं वचचिन्मासे मनोहरे । यथेप्सितकृतक्रीडाः प्रदेशे तेज्वतस्थिरे ॥ ६ ॥
 निवासमत्र कुर्मोत्र कुर्म इत्यभिलाषिणः । महोक्षनवशण्येच्छा विचेरुस्ते वनं सुखं ॥ ७ ॥
 महानिर्झरंगभीरां कांश्चिदुच्चावचान्वहून् । उतुंगपादपान्देशान् जग्युरुद्ध्य ते शनैः ॥ ८ ॥
 स्वेच्छया पर्वतं तस्ते सिंहा इव भयोज्झिता । मध्यं दंडककक्षस्य प्रविष्टा भीरुदुःखदं ॥ ९ ॥
 विचित्रशिखरा यत्र हिमाद्रिगिरिसन्निभाः । रम्या निर्झरनद्यश्च मुक्ताहारोपमाः स्थिताः ॥ १० ॥
 अश्वत्थैस्तिन्निर्झरिभिर्विभीतकैः । शिरीषैः कदलैर्लक्षैरकोठैः सरलैर्धनैः ॥ ११ ॥
 कदंबैस्तिलकैर्लोध्रैश्चैर्निललोहितैः । जंबूभिः पाटलामिथ चूनामृतकैः शुभैः ॥ १२ ॥
 चंपकैः कर्णिकारैश्च सालैस्तालैः प्रियंगुभिः । सप्तपर्णैस्तमालैश्च नागंनंदिभिरजुषैः ॥ १३ ॥
 केसरैश्चंदनैर्नीपैर्भूषणैश्च गुलकैर्वटैः । सितासितैरगुरुभिः कुंदै रंभाभिरिंदुगैः ॥ १४ ॥
 पद्मकैर्मुचिलैश्च कुटिलैः पारिजातिकैः । बंधूकैः केतकीभिश्च मधुकैः खदिरैस्तथा ॥ १५ ॥
 मदनैर्खदिरैर्निवैः खजूरेभ्यश्चकैस्तथा । नारिंमूर्त्तिलिगीभिर्द्रोडिमीभिस्तथासनैः ॥ १६ ॥
 नालिकैरैः कपित्थैश्च रसैरामलकैर्वनैः । समीहरीतकीभिश्च कोविदारैरगस्तिभिः ॥ १७ ॥
 करंजकुटकालौगैरुत्कचैरजमोदकैः । कंकालत्वग्लवंगीभिर्मरिचाजतिभिस्तथा ॥ १८ ॥

आस्वादमानो निजयेच्छयासी । फलानि शुद्धान्यमृतोपमानि ॥

जलं प्रशस्तं च पियन्नरण्ये । वभूत्र नित्यं सुविधिः पतत्री ॥ १६८ ॥

सतालशब्दं जनकात्मजायां । धर्माश्रयोच्चारितगीतिकायां ॥

कृतानुगीत्यां पतिदेवराभ्यां । ननर्त हृष्टो रविरुजटायुः ॥ १६९ ॥

इत्यार्ये रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते जटायुरुपाख्यानं नामैकचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ द्विचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

पात्रदानप्रभावेण ससीतौ रामलक्ष्मणौ । इहैव रत्नहेमानि संपद्युक्तौ वभूवतुः ॥ १ ॥

ततश्चामीकरानेकभक्तिविन्याससुंदरं । सुस्तंभवेदिकागर्भगृहसंगतमुन्नतं ॥ २ ॥

स्थूलमुक्ताफलस्रग्मिर्विराजत्पवनायनं । बुद्बुदादर्शलंश्लेषूलखंडचंद्रादिमंडितं ॥ ३ ॥

शयनासनवादित्रयद्वयगंधादिधूरितं । चतुर्भिवारणैर्गुक्तं विमानप्रतिमं रथं ॥ ४ ॥

आरूढी विचरंत्येते प्रतिघातविवर्जिताः । जटायुसहिता रम्ये वने सत्ववतां नृणां ॥ ५ ॥

क्वचिद्दिनं क्वचित्पक्षं क्वचिन्मासं मनोहरे । यथेप्सितकृतक्रीडाः प्रदेशे तेऽवतस्थिरे ॥ ६ ॥
 निवासमत्र कुर्मोत्र कुर्म इत्यभिलाषिणः । महोक्षनवशण्येच्छा विचेरुस्ते वनं सुखं ॥ ७ ॥
 महानिर्झरगंभीरां कांश्चिदुच्चावचान्ब्रह्मन् । उतुंगपादपान्देवान् जगुरुर्दुग्ध्य ते शनैः ॥ ८ ॥
 स्वेच्छया पर्यटतस्ते सिंहा इव भयोऽज्झिता । मध्यं दंढककक्षस्य प्रविष्टा श्रील्लिन्दुःखदं ॥ ९ ॥
 विचित्रशिखरा यत्र हिमाद्रिगिरिसन्निभाः । रम्यां निर्झरनद्यश्च युक्ताहातोपमाः स्थिताः ॥ १० ॥
 अश्वत्थैस्तितिङ्गीकाभिर्वदरीभिर्विभीतकैः । शिरीषैः कंदलैर्लक्ष्मणकौठैः सरलैर्धवैः ॥ ११ ॥
 कंदवैस्तिलकैर्लोध्रैश्शोकैर्नीललोहितैः । जंबूभिः पाटलाभिश्च चूर्नैरामृतकैः शुभैः ॥ १२ ॥
 चंपकैः कर्णिकारैश्च सालैस्तालैः प्रियंगुभिः । सप्तपंगुस्तमालैश्च नागंनंदिभिस्त्र्यैः ॥ १३ ॥
 केसरैश्चंदनैर्नैर्पिभूँनैर्हि गुलकैर्वटैः । सितासितैरगुरुभिः कुंदै रंगाभिरिंदुगैः ॥ १४ ॥
 पद्मकैर्मुचिलैश्च कुटिलैः पारिजातिकैः । बंधूकैः केतकीभिश्च मधुकैः खदिरैस्तथा ॥ १५ ॥
 मदनैर्वादिरैर्नैवैः खड्गैश्छत्रकैस्तथा । नारिगैर्मातुलिगीभिर्द्राडिमीभिस्तथासनैः ॥ १६ ॥
 नालिकैरैः कपित्थैश्च रसरामलकैर्वनैः । समीहरीतकीभिश्च कोविदारैरगस्तभिः ॥ १७ ॥
 करंजकुटकालैर्गैरुत्कचैरजमोदकैः । कंकोलत्वग्लवंगीभिर्मरिचाजातिभिस्तथा ॥ १८ ॥

आस्वादमानो निजयेच्छयासी । फलानि शुद्धान्यमृतोपमानि ॥

जलं प्रशस्नं च पिवन्नरण्ये । बभूव नित्यं सुविधिः पतत्री ॥ १६८ ॥

सतालशब्दं जनकात्मजायां । धर्माश्रयोच्चारितगीतिकायां ॥

कृतानुगीत्यां पतिदेवराभ्यां । ननर्त हृष्टो रविरुजटायुः ॥ १६९ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते जटायुरुपाख्यानं नामैकचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ द्विचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

पात्रदानप्रभावेण ससीतौ रामलक्ष्मणौ । इद्वैव रत्नहेमानि संपद्युक्तौ बभूवतुः ॥ १ ॥

तवथामीकरानेकभक्तिविन्यासमुदरं । सुस्तंभवेदिक्रागर्भगृहसंगतमुन्नतं ॥ २ ॥

स्थूलमुक्ताफलस्रग्भिविराजत्पद्मनायनं । बुद्बुदादर्शलंबूपखंडचंद्रादिमंडितं ॥ ३ ॥

शयनासनवादित्रयस्त्रंगंधादिपूरितं । चतुर्भिवारणैर्युक्तं विमानप्रतिमं रथं ॥ ४ ॥

आरूढी विचरंत्येते प्रतिघातविचञ्जिताः । जटायुसहिता रम्ये वने सत्ववतां नृणां ॥ ५ ॥

क्वचिदिनं क्वचित्पक्षं क्वचिन्मासं मनोहरे । यथेप्सितकृतक्रीडाः प्रदेशे तेऽश्वतस्थिरे ॥ ६ ॥
 निवासत्र कुर्मोत्र कुर्म इत्यभिलाषिणः । महोक्षनयशस्येच्छा विचेरुस्ते वनं सुखं ॥ ७ ॥
 महानिर्झरंगंभीरां काञ्चिदुच्चावचान्वहून् । उतुंगपादपान्देशान् जगुरुऽङ्घ्रय ते शनैः ॥ ८ ॥
 स्वेच्छया पर्यटन्तस्ते सिंहा इव भयोज्झितां । मर्ध्य दंढककक्षस्य प्रविष्टा भीरुदुःखदं ॥ ९ ॥
 विचित्रशिखरा यत्र हिमाद्रिगिरिसन्निभाः । रम्या निर्झरनयश्च युक्ताहारोपमाः स्थिताः ॥ १० ॥
 अश्वत्थैस्तिन्निदीकाभिर्वदगीभिर्विभीतकैः । शिरीषैः कन्दलैर्लक्ष्मीरकोठैः सरलैर्धवैः ॥ ११ ॥
 कन्दवैस्तिलकैर्लोध्रशोकैर्नीललोहितैः । जञ्जूभिः पाटलाभिश्च चूर्नेरामृतकैः शुभैः ॥ १२ ॥
 चंपकैः कर्णिकारैश्च सालैस्तालैः प्रियंगुभिः । सप्तपङ्गैस्तमालैश्च नागैर्नदिभिर्जुवैः ॥ १३ ॥
 केसरैश्चन्दनैर्नीपैर्भूषणैर्हि गुलकैर्वटैः । सितासितैरगुरुभिः कुन्दै रंभाभिरिन्दुगैः ॥ १४ ॥
 पद्मकैर्मुचिलैर्दश कुटिलैः पारिजातिकैः । बभ्रूकैः केतकैर्भिश्च मधुकैः खदिरैस्तथा ॥ १५ ॥
 मदनैर्खदिरैर्निषैः खञ्जूरैश्चकैस्तथा । नारिङ्गैर्मालुलिङ्गीभिर्द्राडिमीभिस्तथासनैः ॥ १६ ॥
 नालिकैरैः कपित्थैश्च रसेरामलकैर्वनैः । समीहरीतकीभिश्च कोविदारैरगस्तिभिः ॥ १७ ॥
 करञ्जकुटकालौगैरुत्कचैरजमोदकैः । कंकालत्वग्लवंगीभिर्मरिचाजातिभिस्तथा ॥ १८ ॥

चविभिर्घातकीभिश्च कुर्पकैरतिमुक्तकैः । पूगैस्तांबूलवल्लीभिरेलाभी रक्तचंदनैः ॥ १९ ॥
 वेत्रैः श्यामलताभिश्च मेपट्यंगैर्हरिद्रुभिः । पलाशैः संपंदनैर्विल्वैश्चिरचित्तैः समेथिकैः ॥ २० ॥
 चंदनैररदकैश्च शालमलीवीजकैस्तथा । एभिरन्यैश्च भूरुद्रिस्तदरण्यं विराजितं ॥ २१ ॥
 सत्यैर्वहुप्रकारैश्च स्वयंभूतै रसोत्तमैः । पुंड्रेक्षुभिश्च विस्तीर्णाः प्रदेशस्तस्य संकुलाः ॥ २२ ॥
 चित्रपादपसंघातैर्नानावह्नोसमाकुलैः । अशोभत वनं वाढं द्वितीयमिव नंदनं ॥ २३ ॥
 मंदमारुतनिधिप्तैः पल्लवैरतिकोमलैः । ननर्ते वाइवी तोषा पद्माद्यागमजन्मनः ॥ २४ ॥
 वायुतो हीयमाणेन रजसाभ्युत्थितेव च । आलिलिंगे च सद्गंधवाहिना नित्ययायिना ॥ २५ ॥
 अगायदिव भृंगणां हंकारेण मनोहरं । जहासेव सितं रम्यं शैलनिर्झरशीकरैः ॥ २६ ॥
 जीवं जीवकभेरुहंडंससारसकोकिलाः । मयूरश्येनक्षुराः शुक्रकौशिकशारिकाः ॥ २७ ॥
 कर्पोतभृंगराजश्च भारद्वाजादयस्तथा । अरमंत द्विजास्तस्मिन् प्रयुक्तकलनिस्वनाः ॥ २८ ॥
 कोलाहलेन रम्येण तद्वनं तेन संभ्रमि । जगाद स्वागतमिव प्राप्तकर्तव्यदक्षिणं ॥ २९ ॥
 कुतः किं राजपुत्रीति कस्मिन्नागच्छ साधिवति । इति कोमलभारत्या संजलत्पुत्रिव द्विजाः ॥ ३० ॥
 सिवासितरुणांभोजसंछन्नैरतिनिर्मलैः । सरोभिर्वाधितुमिव प्रयुतं सुकुतूहलात् ॥ ३१ ॥

फलभारनतैरत्रैर्नानामेव महीधरं । सुमोचानन्दनिश्चाममिव सद्गन्धवायुना ॥ ३२ ॥
 ततः सौमनसाकारं वनं तद्वीक्ष्य राघवः । जगद विकचांभोजलोचनो जनकात्मजां ॥ ३३ ॥
 वल्लीभिर्गुल्मकैः स्तंबैः समासन्नैरमी नगाः । सकुण्डुवा इवाभांति प्रिये यच्छात्र लोचने ॥ ३४ ॥
 प्रियंगुलतिकां पश्य संगतां वकुलोरसि । कांतस्येव वरारोहा शंके निर्भरसौहृदं ॥ ३५ ॥
 चलता पल्लवेनेयं संप्रत्यग्रं माधवी । परामृशति सौहार्दादिव चूतमनुत्तरात् ॥ ३६ ॥
 अयं मदालसे क्षीणः करी करेणुचोदितः । मधुकरविषटितदलनिचयः प्रविशति सीते कमलवनं ॥
 वहन्नसौ दर्पमुदारमुच्चैर्वदमीकशृंगं गंवलीसुनीलः ॥

लीलान्वितो वज्रसमेन धीरं । भिन्ने विपणने न लसत्बुध्नयः ॥ ३८ ॥
 अमुमिन्द्रनीलवर्णं । विवरान्निर्यातदूरतनुभागं ॥

पश्य, मयूरं दृष्ट्वा । प्रविशंतमहिं भयांकुलितं ॥ ३९ ॥

पश्यामुष्यमहानुभावचरितं सिंहस्य सिंहक्षणे ।

रम्भेऽस्मिन्नचले गुहामुखगतस्याराद्विकाशिद्युते ॥

यच्छ्रुत्वा रथनादमुन्नतमना निद्रां विहायक्षणं ।

वीक्ष्यापांगदृशा विजृम्भ्यशनकैर्भूयस्तथैव स्थितः ॥ ४० ॥

नानामृगक्षतजपानसुरक्तवक्त्रो । दर्पोद्गुरः कपिलनेत्रमरीचिदक्षः ॥

मूर्धोपनीतलसदुज्ज्वलवालपुच्छो । व्याघ्रो नखैःखनति पादपमेप मूले ४१

अंतःकृत्वा शिशुगणमिमे कामिनीभिः समेतं ।

दूरन्पस्तप्रचलनयना भूरिशः सावधानाः ॥

किञ्चिद्वूर्वाग्रहणचतुराः प्रांतयाताः कुरंगाः ।

पश्यति त्वा विपुलनयनालंघिनः कौतुकेन ॥ ४२ ॥

सुंदरि पश्य वराहं दंष्ट्रान्तरलग्नस्तमुन्नतसत्वं ।

अभिनवगृहीतपंकं गच्छंतं मंथरं सघोणं ॥ ४३ ॥

अयं त्रयत्नादिव चित्रगांगको । विनातिवर्णवद्भुभिः सुलोचने ॥

भजत्यरिक्रीडनसर्भकैः समं । वनैकदेशे तृणभाजि चित्रकः ॥ ४४ ॥

श्येनवैष लघुभ्रमपक्षो । दूरत एव निरूप्य संभतात् ॥

स्वापमितस्य परं शरभस्य । ते नयति द्रुतमामिपमत्स्यात् ॥ ४५ ॥

कमलजालकराजितमस्तकः । ककुदमुन्नतमाचलितं वहन् ॥

अयमुदानखोत्र विराजते । सुरभिपुत्रपतिर्वराभिन्नमः ॥ ४६ ॥

क्वचिदिदमतिघनवनगकलितं । क्वचिदणुवहुविधतृणपरिनिचितं ॥

क्वचिदपगतभयमृगपुरुपटलं । क्वचिदतिभयपुतरुरुहितगहनं ॥ ४७ ॥

क्वचिदुरुमदगजपातितष्टक्षं । क्वचिदभिनवतरुजालकयुक्तं ॥

क्वचिदलिकुलकलशं कृतस्म्यं । क्वचिदतिखररवसंभृतकक्षं ॥ ४८ ॥

क्वचिद्विघातसत्वकं क्वचिद्विश्रब्धसत्वकं । क्वचिन्निर्गुगहरं क्वचिद्विस्रस्तगहरं ॥ ४९ ॥

अरुणं धवलं कपिलं । हरितं बलितं निभृतं सरवं विरवं ॥

विरलं गहनं सुभगं । विरसं तरुणं पृथुकं विपमं सुसमं ॥ ५० ॥

इदं तदंडकारण्यं प्रसिद्धं दयिते वनं । पश्यानेकविधं कर्म प्रपंचमिव जानकि ॥ ५१ ॥

नगोयं दंडको नाम शृंगालीढां वरांगणः । सुवंक्त्रे यस्य नाग्नेदं दंडकारण्यमुच्यते ॥ ५२ ॥

तुंगया शिखिरेध्वस्य प्रभया धालुजन्मना । रक्तया पुष्यपधेव प्रावृतं भाति पुष्करं ॥ ५३ ॥

अस्य गहरदेशेषु पश्यौपधि महाशिखाः । निर्वातस्थप्रदीपाभा बूरं ब्वस्ततमश्रयाः ॥ ५४ ॥

अस्मिन्नुगैर्निक्षराः संपतंत—स्तारायाया ग्रावसंघातसक्ताः ॥

मुक्ताकारान्सीकरानुत्सृजंतो—राजंत्येते स्पष्टभासानुकाराः ॥ ५५ ॥

अस्योद्देशाः शुभ्रा केचि—केचिन्नीला रक्ताः केचिच्च ॥

दृश्यंतस्मी धृष्ट्व्यर्थात्ता । ग्रांते कांतेऽत्यंतं कांताः ॥ ५६ ॥

अमी समीरणेरिते वरोष्ठि वृक्षमस्तके । विभांति गह्वरे लवा रयेः कराः क्वचित्क्वचित् ॥ ५७ ॥

अयं क्वचित्फलभरनम्रपादपः । क्वचित्स्थितैः कुसुमपटैरलंकृतः ॥

क्वचित्त्वर्गैः कलशकारिभिधितो । विभास्यलं वरमुत्थि दंडको गिरिः ॥ ५८ ॥

इह चमरीगणोपमतिदुष्टमृगोपगतः । प्रियतरवालधिः प्रियतमैरनुयातपथः ॥

अनतिविमृष्टमंदगतिरिंदुरुचिः । पुरुषं प्राविशति गह्वरं न पृथुकाहितचंचलदृक् ॥ ५९ ॥

एषा नीला शिला स्यात्तिमिरमुपचितं कंदराणां मुखेषु ।

स्यादेतत्किं विहायः स्फटिकमणिशिला किन्तु वृक्षांतरस्था ॥

एष स्याद्रंडशूलः किमुत गजपतिः सेवते गाढनिद्रां ।

कांते क्षोणीघरेऽस्मिन्नतिसदृशतया दुर्गमा भूविभागाः ॥ ६० ॥

एषा कौंचरवा नाम नदी जगति विथुता । जलं यस्याः प्रिये वीडं त्वदीयमिव चेष्टितं ॥ ६१ ॥
 मृदुमरुदीरभंगुरमलं तटस्थतरुण्यसहितधरं । भवशयनीयरूपसुभगं सुकेशि जलमत्र राजतितरां ॥
 हंसकुलाभफेनपटलप्रभिन्नं बहुषुण्पुञ्जकलितानरे । निनादपूरितवना कचिद्विकटसंकटोपलचलैः ६२
 ग्राहसहस्रचारविपमा कचिच्च पुल्लेगसंगतजला ।

धोरतपस्विचेष्टितसमा कचिच्च वहति प्रशांगुरियं ॥ ६४ ॥

परमशितिशिलौघरश्मिभिन्नं कचिदनुलप्रसितोपलांशुयुक्तं ।

जलमिह सितदंति भाति वाढं हरिहरयोरिव संगतं शरीरं ॥ ६५ ॥

रक्तशिलौघरश्मिनिचिता कचिदियममला । भाति समुद्यदकंसमये दिग्गिव सुरपतेः ॥

भिन्नजला कचित्क हरितैरुपलकरचयैः । शैवलशंकयागमकृतो विरसयति खगान् ॥ ६६ ॥

कमलनिकरेश्वत्र स्वेच्छंक्रुतातिकलस्वनं । निश्रुतपवनासंगात्कपेष्यभीक्ष्णकृतञ्चमं ॥

परमसुरभैर्गंधाद्भवत्वात्त्वेव समुद्रता-न्मधुकपटलं कति क्षीयं विभाति रजोरुणं ॥ ६७ ॥

विपिकं पाताले क्वचिदिह जलं मुक्तवहनं । परं गंभीरत्वं वहति दयिते ते मन इव ॥

क्वचिन्नीलांभोजैरनतिचलितै पद्मदचितै-विभर्त्यक्षिच्छायां श्रवरवनितालोचनशुवम् ६८

अत्र विभाति व्योमगवृन्दं, बहुविधजलभवचनकृतचरणं ।

प्रेमनिवद्धं तारचिरावं, क्वचिदतिमदवशपरिचितकलहं ॥ ६९ ॥

सैकतमस्या राजति चेदं । सवनितखगकुलकृतपदपदवि ॥

त्वज्जघनस्य प्राप्तसुसमत्वं गतघनसुरपथशशधरवदने ॥ ७० ॥

एषा यातानेकविलासाकुलितांबु—स्तोयाधीशं वीचिवरश्रूतिकांता ॥

तद्व्यारुस्फूतगुणौघं शुभचेष्टं । विष्टपसुंदरमुत्तमशीला भरतेशं ॥ ७१ ॥

इमे प्रिये फलकुसुमैरलंकृता—स्तटीरुहो विविधाविहंगसंकुलाः ।

निरंतराः सजलयनौघसंनिभाः । इमामिता रतिमिव कर्तुमावयोः ॥ ७२ ॥

इति निगदति राघवोत्तमे । परमविचित्रपदार्थसंगतं ॥

ममदभरवशंगता सती । जनकसुता निजगाद सादरं ॥ ७३ ॥

नयेया विमलजला तरंगरम्या । हंसाद्यैः खगनिवहैः कृताभिलापाः ॥

एतस्यां प्रियतम ते मनोगतं चे—तोयेऽस्याः किमिति रतिधणं न कुर्मः ॥७४॥

अथ राजसुतासमीरितं । तद्वाक्यं राघवगोत्रचंद्रमाः ॥

अनुजानुगतोभिनन्दनात् । भेजे रम्यभुवं स्थालयात् ॥ ७५ ॥

पूर्वं चक्रे लक्ष्मीनाथस्नपनमभिनवधृतं । गजपतिवनपथपरिचितश्रमप्रतिनोदनं ॥

तस्मादूर्ध्वं नानास्वादाप्रवरकिसलय-कुसुमसमुच्चयमुचितां च परिक्रियां ॥ ७६ ॥
पश्चात्स्रोतः संसक्ताग्रदुमनिवहपरिचलन-ऋणवरसहितमतुलं विचेष्टितमीप्सितं ।

रामेणामा स्नातुं सक्तो विविधजलविहृतिविषय-परमविधि समुचितं गुणाकरमानसः ॥

सर्फेनवलया लसत्प्रकटवीचिमालाकुला । विमर्दितसितासितारूपयोजपत्राचिता ॥

सद्भ्रतकलस्वनातिरहसंगमासेविता । समं रघुकुलेंदुना रतिमिवाकरोदायगा ॥ ७८ ॥

विनिमय्य ह्यदूरयायिना । विशिनीखंडतिरोहितात्मना ॥

पुनराशुसमागमाश्रिता । रघुपुत्रेण रता नृपात्मजा ॥ ७९ ॥

मुक्ता नानाकृत्यासंगं । कुसुमवनचरणजरजोविराजिगरुद्धृतं ॥

गत्वा क्षिप्रं तीरोदेशं । त्वरितकृतविबिधरसिताः पुरोगतयोपितः ॥ ८० ॥

तेषां द्रष्टुं शक्ता श्रेष्ठा-मपरधिषयगमनरहितं विधाय मनो भृशं ।

तिर्यञ्चोऽपि क्षेते रम्यं । परुपकृतिरहितमनसां विदंति समीहितं ॥ ८१ ॥

अतिमधुररसं कराभिघातै—भेरुजारवादपि सुंदरं विचित्रं ॥

अनुगतदीपितो रघुप्रधानः—सलिलमवाद्यदन्वितं सुगीत्या ॥ ८२ ॥

परितोऽकरोद्धमणमस्य जलरमणसक्तचेतसो—

दारचतुरकरणेऽनुगतक्रियस्य हलहेतिलक्ष्मणः ।

अतिवेगवान्पुनरपेतजवनिषुणचारतत्परो—

भ्रातृगुणनिस्तधीः परमं समुद्ररवचापलक्षितः ॥ ८३ ॥

इति सुविमललीलः स्वेच्छयांभोविहारं । प्रमदमृपनयंतं तीरभाजां मृगाणां ॥

रघुपतिरनुभूय भ्रातृदारानुयातो । गजपतिरिव तीरं सेविषुं संप्रवृत्तः ॥ ८४ ॥

शरीरयातं च विधाय वर्तनं । महाप्रशस्तैर्वनजन्मवस्तुभिः ॥

स्थितालतामंडपरुद्धभास्करे । सुरा इवामी कृतचित्रसंकथाः ॥ ८५ ॥

सीतापतिस्तनोचदिनि विश्रब्धमानसः । जटायुमूर्धकरया सीतयालंकृतांतिकः ॥ ८६ ॥

संत्यस्मिन्विधिधा भ्रातर्डुमाः स्वादुफलान्विताः । सरितः स्वच्छतोयाश्च मंडपाश्च लतात्मकाः ॥

अनेकरत्नसंपूर्णो दंडकोयं महागिरिः । प्रदशैर्विभिर्धैर्युक्तः परक्रीडनकोचितैः ॥ ८८ ॥

उपकंठेस्य नगरं विदधमः सुमनोहरं । नैजिकी घनसंभूता गृह्णीमो महिषीस्तथा ॥ ८९ ॥
 अस्मिन्नगोचरःस्येयामरण्येत्यंतसुंदरे । विषयावासनं कुर्मः परमा धृतिरत्र मे ॥ ९० ॥
 अस्मिन्नहितचेतस्के नूनं शोकवशीकृते । सहितैः स्वजनैः सर्वैः परिवर्गसमन्वितैः ॥ ९१ ॥
 ब्रजानय जनन्यौ नौ त्वरितं न न नाथवा । तिष्ठ सुंदर नैवं मे मानसं शुद्धिमश्नुते ॥ ९२ ॥
 स्वयमेव गमिष्यामि शरत्समयसंगमे । प्रतिजाग्रद्भवां सीतामिह स्थास्यति यत्नवान् ॥ ९३ ॥
 ततो लक्ष्मीधरे नम्रे प्रस्थितेऽवस्थिते तथा । प्रेमाद्र्कृतचेतस्कः पुनः पमो जगाविति ॥ ९४ ॥
 समयेस्मिन्नतिक्रान्ते दीप्तभास्करदारुणे । प्राप्तोऽत्यंतमयं भीमः कालः संप्रति जालदः ॥ ९५ ॥
 ध्रुवधाकूपारनिर्घोषाश्रला जननगोपमाः । दिशोऽधकारयंत्येते विद्युद्धंतो बलाहकाः ॥ ९६ ॥
 निरंतरं तिरोधाय गगनं घनविग्रहाः । गुंचंति कं यथा देवा रत्नराशिं जिनोद्भये ॥ ९७ ॥

विधाय तुंगानचलान्महांतो-धाराभिरुच्चैर्ध्वनयः पयोदाः ।

नर्मोगणेऽमी निभृतं चरंतः । क्षणप्रभासंगमिनो विभांति ॥ ९८ ॥

पयोपुचः केचिदमी धिपांडुराः । समीरिता वेगवता नभस्वता ॥

भ्रमंति निष्णातमसंयतात्मनां । मनोविशेषा इव यौवनश्रिताः ॥ ९९ ॥

अयं सस्यभुवं मुक्त्वा भेषो भूयति वर्पति । अनिश्चितविशेषः सन् कुपात्रे द्रविणी यथा ॥१००॥
अतिजवमिह काले सिधवः संग्रवृत्ताः । विषमतमविहारोदारपंका धरित्री ॥

जलपरिमलशीतो याति चंडश्च वायुः । न तव गमनयुक्तं ते न मन्ये सुभावाः १०१
इति निगदति पद्मे केकयीस्रलुल्चे । प्रवदसि यदधीशस्त्वं तथाहं करोमि ॥

विविधरसकथाभिः सुंदरे स्वाश्रये ते । रविपरिचयमुक्तं कालमस्थुः सुखेन ॥ १०२ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यमोक्षे पद्मपुराणे वंडकारण्यनिवासाभिधानं नाम द्विचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ त्रिचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

ततः शरद्वर्जित्वा दशशंकरपत्रिभिः । घनौघं विशदं चक्रे राज्यमाक्रांतविष्टपः ॥ १ ॥
विकसत्पुष्पसंघातात्पादपान् स्निग्धचेतसः । अलंकारोत्तमांस्तस्य जगृह्युः ककुबंधनाः ॥ २ ॥

जीमूतमलनिर्मुक्तं भिन्नांजनसमद्युति । अंबुनेव चिरं धौतं रराज गगनांगणं ॥ ३ ॥

प्रावृद्रकालगजो भेषकलशैर्धरिणीश्रियं । अभिपिच्य गतः क्वापि विद्युत्कधाविराजितः ॥ ४ ॥

चिरात्कमलिनीगेहं प्राप्य पक्षभृतां गणाः । उद्भूतमधुरालापाः कामप्यापुः सुखासिकां ॥ ५ ॥
 सिंधवः स्वच्छकीलाला उन्मज्जत्पुलिनाः परां । कांतिमीधुः समासाद्य शरत्समयकार्मुकं ॥ ६ ॥
 वर्षाघातविमुक्तानि चिरात्प्राप्य सुखासिकां । काननानि व्यराजंत संगतानीव निद्रया ॥ ७ ॥
 सरांसि पंकजाढ्यानिसमं रोधसमुत्थितैः । पादपैः पक्षिनादेन समालापमिवाभजन् ॥ ८ ॥
 नानापुष्पकृतामोदा रजनीविमलांबरा । मृगांकतिलकं भेजे सुकाले श्मिवोपती ॥ ९ ॥
 केतकीसूतिरजसा पांडुरीकृतविग्रहः । वधौ समरिणो मंदं मदयन्कामिनीजनं ॥ १० ॥
 इति प्रसन्नतां प्राप्ते काले सोत्साहचिष्टपे । मृगेंद्रगतिराश्लिष्टविक्रमैकमहारसः ॥ ११ ॥
 लब्धानुगमनं ज्येष्ठादाशानिहितधीक्षणः । कदाचिच्छृङ्गणो भ्राम्यन्नेकस्तद्वनांतिकं ॥ १२ ॥
 अजिघ्रदामरं गंधं विनीतपवनाहृतं । अचितयच्च कस्यैप भवेद्रंधो मनोहरः ॥ १३ ॥
 पादपानां किमतेषां स्फुटकुसुमधारिणां । आहोस्विन्मम देहस्य कुसुमोत्करशायिनः ॥ १४ ॥
 वैदेह्या संगतो रामः किमुतोपरि तिष्ठति । किंवा कश्चित्समायातो भवेदत्र त्रिविष्टपी ॥ १५ ॥
 ततो मगधराजेंद्रः पप्रच्छ श्रमणोत्तमं । भगवन् कस्य गंधोसौ चक्रे विस्मयनं हरेः ॥ १६ ॥
 ततो गणधरोज्वोचज्ज्ञातलोकविचेष्टितः । संदेहतिभिरादित्यः पापधूलीसमीरणः ॥ १७ ॥

द्वितीयस्य जिनद्रस्य द्युतिवाससमागमे । विद्याधराय विन्नाय पाताय शरणं विभुं ॥ १८ ॥
 राक्षसानामधीशेन महाभीमेन धीमता । अंभोदवाहनायासीत्कृपयेत्युदितो वरः ॥ १९ ॥
 विपुले राक्षसद्वीपे विक्कूटं नाम पर्वतं । मेघवाहनविश्रब्धो गच्छ दक्षिणसागरे ॥ २० ॥
 जंबूद्वीपस्य जगतीमिमामाश्रित्य दक्षिणं । लंकेति नगरी तत्र रक्षोभिर्विनिवेशिता ॥ २१ ॥
 रहस्यमिदमेकं च विद्याधर परं श्रुणु । जंबूमरतवर्षस्य दक्षिणाशां समाश्रयत् ॥ २२ ॥
 आश्रयित्वोत्तरं तीरं लवणस्य महोदधेः । वसुंधरोदरस्थानस्यभावापितमायतं ॥ २३ ॥
 योजनस्याष्टमं भागं दंडकाग्रौ गुहाश्रयं । अधोगत्वा महाद्वारं प्रविश्य मणितोरणं ॥ २४ ॥
 अलंकोदयं नाम स्थितं पुरमनुत्तमं । स्थानीयशतधर्मस्थं दिव्यदेशं निरीक्ष्यते ॥ २५ ॥
 नानाप्रकाररत्नांशुसंतानपरिराजितं । विस्मयोत्पादने शक्तमपि त्रिदिवसद्भनां ॥ २६ ॥
 अप्रतर्क्यं गगनगैर्दुर्गं विद्याविवर्जितैः । सर्वकामगुणोपेतं विचित्रालयसंकुलं ॥ २७ ॥
 परचक्रसमाक्रांतो यथापत्सु कदाचन । भवे दुर्गं समासृत्य तिष्ठस्त्वं निर्भयस्ततः ॥ २८ ॥
 इत्पुक्तस्तेन यातोसौ यो विद्याधरबालकः । लंकापुरीमभूत्तस्मात्संतानोऽनेकपुंगवः ॥ २९ ॥
 यथावस्थितमाधानां श्रद्धानं परमं सुखं । मिथ्याविकल्पितार्थानां ग्रहणं दुःखमुत्तमं ॥ ३० ॥

विद्याभृतां सुराणां च ज्ञेयो भेदो विचक्षणैः । तिलपर्वतयोस्तुल्यः शक्तिकांत्यादिभिर्गुणैः ॥३१॥
 पंकचंदनयोर्यद्द्रव्योपलरत्नयोः । तद्वत् खेचरलोकस्य देवलोकस्य चांतरं ॥ ३२ ॥
 गर्भवासंपरिक्लेशमनुभूय विधेर्वशात् । ततः समुपजायंते विद्यामात्रोपजीविनः ॥ ३३ ॥
 क्षेत्रयंशसमुद्भूताः खे चरंतीति खेचराः । अमराणां स्वभावस्तु मनोज्ञेयं विबुधयतां ॥ ३४ ॥
 सुरूपशुचिसर्वांगा गर्भवासविवर्जिता । मांसास्थिवलेदरहिता देवा अनिमिषेक्षणाः ॥ ३५ ॥
 जरारोगविहीनाश्च सततं यौवनान्विताः । उदारतेजसा युक्ताः सुखसौभाग्यसागराः ॥ ३६ ॥
 स्वभावविद्यासंपन्ना अवधिज्ञानलोचनाः । कामरूपधरा धीराः स्वच्छंदगतिधारिणः ॥ ३७ ॥
 अमी लंकाश्रिता राजन् न देवा न च राक्षसाः । रक्षंति रक्षसां क्षेत्रमाहूतास्तेन राक्षसाः ॥३८॥
 तदंशानुक्रमो ज्ञेयो युगानामंतैरः सह । पारंपर्याद्बिज्यतिक्रांतः कालो नैकार्णवोपमः ॥ ३९ ॥
 रक्षःप्रभृतिषु श्लाघ्येष्वतीतेषु बहुष्वपि । खंडत्रयाधिपस्तस्य रावणोभवदन्वये ॥ ४० ॥
 भगिनी दुर्नेखा तस्य रूपेण प्रतिमा भुवि । प्राप्तस्तया महावीर्यो रमणः खरदूषणः ॥ ४१ ॥
 चतुर्दशसहस्राणि नृणां तस्य महात्मनां । प्रतीतो दूषणाख्यश्च सेनाधिपतिरुज्जितः ॥ ४२ ॥
 दिक्कुमार इवोदारो धरणीजठरे स्थितं । अलंकारपुरं तस्य स्थानमासीन्महीजसः ॥ ४३ ॥

शंभूको नाम सुंदश्च सुतौ तस्य बभूवतुः । बंधुतश्च दशग्रीवाद्भुवि गौरवमाप सः ॥ ४४ ॥
 गुरुभिवार्यमाणोऽपि मृत्युपाशावलोकितः । शंभूकः सूर्यहासार्यं प्राविशद्भ्रषिणं वनं ॥ ४५ ॥
 यथोक्तमाचरन् राजन्नाराधयितुमुद्यतः । एकान्नभुग्विशुद्धात्मा ब्रह्मचारी जितेन्द्रियः ॥ ४६ ॥
 असमाप्तोपयोगस्य यो मे दृष्टिपथे स्थितः । वध्योऽसाविति भाषित्वा वंशस्थलमुपाविशत् ॥ ४७ ॥
 दंडकारण्यभागांतं तां च क्रौंचरवां नदीं । सागरस्योत्तरं तीरं संमृत्यासाववस्थितः ॥ ४८ ॥
 नीत्वा द्वादशवर्षाणि ततोसावसिरुद्रतः । ग्राह्यः सप्तदिनं स्थित्वा हन्यात्साधकमन्यया ॥ ४९ ॥
 कैकसेयी सुतस्नेहाद्दृष्टुमागात्क्षणे क्षणे । अपश्यचासिसुदभूतं काले देवैराधिष्ठितं ॥ ५० ॥
 प्रसन्नवदना भर्तुर्निजगाद् यथाविधि । शंभूकस्य महाराज सिद्धं तद्योगकारणं ॥ ५१ ॥
 आगमिष्यति मे पुत्रो मेरुं कृत्वा प्रदक्षिणं । अहोभिक्षिभिरिद्यापि नियमो न समाप्यते ॥ ५२ ॥
 एवं मनोरथं सिद्धं दध्यौ चंद्रनखा सदा । लक्ष्मणश्च तद्गुद्देशं संप्राप्तः पर्वटन्वने ॥ ५३ ॥
 सहस्रामरपूज्यस्य सद्रंधस्य स्वभावतः । अनंतस्यादिहीनस्य खड्गतनस्य तस्य सः ॥ ५४ ॥
 दिव्यगंधानुलिप्तस्य दिव्यस्रग्भूपितस्य च । गंधो भास्करहासस्य लक्ष्मीधरमुपयिवान् ॥ ५५ ॥
 लक्ष्मणो विस्मयं प्राप्तः परित्यज्य क्रियांतरं । अयासीद्गंधमार्गेण केसरीव भयोज्झितः ॥ ५६ ॥

अपश्यच्च तरुच्छत्रं प्रदेशमतिदुर्गमं । लताजालावलीरुद्धं तुंगपापाणवेष्टितं ॥ ५७ ॥
मध्ये च गहनस्यास्य सुप्तमं धरणीतलं । विचित्ररत्ननिर्माणमर्चितं कनकांबुजैः ॥ ५८ ॥
मध्ये तस्यापि विपुलं वंशस्तं वंशमुत्थितं । सौधर्ममिव सद्रुमविज्ञानकुतूहलं ॥ ५९ ॥
अर्थाते तस्य निःश्रेयं विस्फुरत्करमंडलं । सक्तीचक्रननं येन प्रदीप्तमिव लक्ष्यते ॥ ६० ॥
नटशंकेस्तमादाय लक्ष्मीवाञ्छातविस्मयः । जिज्ञासंस्तीक्ष्णतामस्य तं वेणुस्तं वमच्छिनत् ॥ ६१ ॥
गृहीतसायकं दृष्ट्वा तं सर्वास्तत्र देवताः । अस्माकं स्वाम्यसीत्युक्ता सनमस्यमपूजयम् ॥ ६२ ॥
अथावोचत सीतेशः किञ्चिदस्त्राकुलेक्षणः । सौमित्रिधिरयत्यद्य क्वनु यातो भविष्यति ॥ ६३ ॥
भद्रोत्पिष्ठ जटायुः खं दूरमुत्पत्य सद्द्रुतं । लक्ष्मीधरकुमारस्य निपुणान्वेषणं कुरु ॥ ६४ ॥
इत्युक्तः करणं यावत्करोत्युत्पतितुं स्वगः । अंगुली तावदायुस्य (१) जनकस्यांगजावदत् ॥ ६५ ॥
अयं कुंकुमपंकेन लिप्तांगो नाथ लक्ष्मणः । चित्रमाल्यांवरधरः समायाति स्वलंक्रुतः ॥ ६६ ॥
गृहीतधायमेतेन मंडलाग्रो महाप्रभः । राजतंत्यंतमेतेन शैलः केसरिणा यथा ॥ ६७ ॥
दृष्ट्वा तमीदृशं रामो विस्मयव्याप्तमानसः । असहः प्रमदं रोद्धुमुत्थाय परिपस्वजे ॥ ६८ ॥
पृष्ट्व लक्ष्मणः कृत्स्नं स्ववृत्तांतमवेदयत् । स्थिताश्च ते विचित्राभिः मंक्रमभिर्गथाः ॥ ६९ ॥

दृष्टा प्रतिदिनं खड्गं सुतं च नियमस्थितं । यायासीत्सा दिने तस्मिन् कैकसेय्यागतकृत्वा ॥ ७० ॥
 अपन्यच्च विसाराणां वनं कृत्तमशेषतः । अचितयच्च यातः ख्य पुत्र स्थित्वाटवीभिमां ॥ ७१ ॥
 स्थितथ यत्र संसिद्धमसिरत्नमिदं वनं । छिदानेन परीक्षार्थं न युक्तं सुनुना कृतं ॥ ७२ ॥
 नावचास्तस्थितादित्यमंडलप्रतिभं शिरः । सत्कुंडलं च वंधं च ददर्श स्थाणुमध्यगं ॥ ७३ ॥
 उपकारः कृतस्तस्याः परमां मूर्छया क्षणं । पुत्रमृत्युसमुत्थेन दुःखेन परिपीडिता ॥ ७४ ॥
 ततः संज्ञां समासाद्य हाकारमुखरं मुखं । उत्क्षिप्य कृच्छृतो दृष्टिं तत्र मूर्धन्यपातयत् ॥ ७५ ॥
 विललाप च शोकार्ता गलदस्ताकुलेक्षणा । कुररीवैकिकारण्ये हृदयाघातिकारिणी ॥ ७६ ॥
 स्थितो द्वादशवर्षाणि दिनानां च चतुष्टयं । पुत्रो मे हा परं क्षांतं न विधे दिवसत्रयं ॥ ७७ ॥
 कृतांतापकृतं किं ते मया परमनिष्ठुर । येन दृष्टिनिधिः पुत्रः सहसा विनिपातितः ॥ ७८ ॥
 अपुण्यया मया नूनमन्यजन्मनि चालकः । कस्या अपहृतो मृत्युं तत्प्रत्यागतमद्य ते ॥ ७९ ॥
 मयापि पुत्र ज्ञातोऽसि कथमेतां स्थितिं गतः । ईदृशोऽपि प्रयच्छेकां वाचमार्तिविनाशिनीं ॥ ८० ॥
 एहि वत्स निजं रूपं प्रातिपद्य मनोहरं । अमंगलमिदं मायाक्रीडनं न विराजते ॥ ८१ ॥
 स्फुटं यातोसि हा वत्स परलोकं विधेर्वशात् । अन्यथा चितिनं कार्यमिदमुद्भूतमन्यथा ॥ ८२ ॥

अनुष्ठितं त्वया मातुः प्रतिहूलं न जातुचित् । अधुना कारणोन्मुक्तं किमिदं विनयोञ्जितं ॥८३॥
 संसिद्धव्यर्थहासश्चेदजीविष्यस्त्वमत्र ते । अस्यास्यत्कः पुरो लोकं चंद्रहासतृनो यथा ॥ ८४ ॥
 भजता चंद्रहासेन पदं मम सहोदरे । व्यर्थहासस्य न धातं नूनमात्मविरोधिनः ॥ ८५ ॥
 एरुकं भीषणेऽप्ये निर्दोषं नियमस्थितं । कुशत्रोः कस्य हंतुं त्वां मृद्भस्य प्रसृतः करः ॥ ८६ ॥
 अदीर्घोपेक्षिता तेन भवंतं निघ्नतांदिता । क गमिष्यति पापेसौ सांश्रतं हतचेतनः ॥ ८७ ॥
 विलापमिति कुर्वाणा कृत्वाकं सुतमुत्तमं । सुदुर्वे विदुमच्छायलोचना कासंगतं ॥ ८८ ॥
 ततः धणात्परित्यज्य शोकं नष्टाससंततिः । गृहीत्वा परमं क्रोधमच्छायस्फुरितानना ॥ ८९ ॥
 संचरंती तमुद्देशं स्वैरं मार्गेतुलाधितं । निरैक्षत युवानौ तौ चिचबंधनकारिणौ ॥ ९० ॥
 चिनाशमगमत्तस्याः क्रोधोसौ तादृशोऽपि सन् । आदेश इव तस्याभूत्स्थाने रागरसः परः ९१
 ततोऽचितयदेताभ्यां नराभ्यामभिलाषिणं । वृणोमि नरभित्युचंरूभिकं दधती मनः ॥ ९२ ॥
 दति संचित्य संसाधु रून्याकल्पं समाश्रिता । हृदयेनातुरात्यंतं भावगहरवर्तिना ॥ ९३ ॥
 हंसीव पद्मिनीखंडे महिषीव महाद्रुहे । सस्ये सारंगबालं व तत्राभूत्साभिलाषिणी ॥ ९४ ॥
 मंजनं करशालानां कुर्वती स्फुटनिस्वनं । उपविश्य किलोद्विषा पुषागस्य तलेऽब्दत् ॥ ९५ ॥

अतिदीनकृतारवां घूसरां वनरेणुना । दृष्ट्वा तां रामरमणीं कृपाचष्टब्धमानसा ॥ ९६ ॥
उत्थायांति क्रमागत्य करामर्शनतत्परा । माभैपीरिति भाषित्वा गृहीत्वा पाणिपल्लवे ॥ ९७ ॥
किञ्चित्कलत्रपाभजं मलिनांशुकधारिणीं । सांत्वयंती शुभैर्वाक्यै रमणांति क्रमानयत् ॥ ९८ ॥
ततः पद्मो जगादैवां का त्वं श्वापदसेविते । एकाकिनी वने कन्ये चरसीद्वातिदुःखिता ॥ ९९ ॥
ततः संभाषणं प्राप्य स्फुटं तामरसेक्षणा । जगाद भ्रमरीषस्य वाचानुकृतिमेतया ॥ १०० ॥
पुरुयोचम मे माता निःसंज्ञायां मृतिं गता । तद्भवेन च शोकेन ततोऽपि विनिपातितः ॥ १०१ ॥
साहं पूर्वकृतात्पापाद्भ्युभिः परिवर्जिता । प्रविष्टा दंडकारण्यं वैराग्यं दधती परं ॥ १०२ ॥
पश्य पापस्य माहारम्यं यद्वाञ्छित्यपि पंचतां । अरण्येऽस्मिन् महाभीमे व्यालैरपि विवर्जिता १०३
चिरान्मानुषनिर्मुक्ते भ्रमंस्त्यास्मिन्वने मया । भवंतः साधवो दृष्टाः क्षयात्पापस्य कर्मणः १०४
जनो विदितपूर्वो यो जने वञ्जाति सौहृदं । अनाहूतश्च सामीप्यं व्रजति त्रपयोञ्जितः ॥ १०५ ॥
अनाहतः प्रभूतं च भापते शून्यमानसः । उत्पादयति विद्रेपं कस्य नासौ क्रमोऽज्ञतः ॥ १०६ ॥
एवं भूतापितो यावत्प्राणान्मुंचति सुंदर । तावदैवममिच्छ दुःखितायां दयां कुरु ॥ १०७ ॥
न्यायेन संगतां सार्धं सर्वोपप्लववर्जितां । कोवा नेच्छति लोकेऽस्मिन् कल्याणप्रकृतिस्थितिं १०८

ध्रुत्वा तद्वचनं तस्यास्त्रपया परिवर्जितं । परस्परं समालोक्य स्थितौ तूर्णौ नरोत्तमौ ॥ १०९ ॥
 सर्वशास्त्रार्थबोधोपक्षालितं हि तयोर्मनः । कृत्याकृत्यविवेकेषु मलशुक्तं प्रकाशते ॥ ११० ॥
 निर्मुक्तदुःखनिश्वासं गच्छामीति तयोर्दिते । पद्मनाभादिभिः सोक्ता यथेष्टं क्रियतामिति १११
 तस्यां प्रयातमात्रायां तदाशालीनताहृतौ । सर्सीतौ विस्मिंतौ वीरौ स्मेरवक्त्रौ बभूवतुः ॥ ११२ ॥
 अंतर्हित्य च संकुट्टा समुत्पत्य त्वरावती । यावा चंद्रनखा घाम निजं शोकसमाकुला ॥ ११३ ॥
 शोभयापहृतस्तस्या लक्ष्मणस्वरलेक्षणः । पुनरालोकनाकांक्षो विरहादाकुलोऽभयव् ॥ ११४ ॥
 उत्थायाज्ञाय देशेन रामदेवसक्तशतः । अटवीं पादपद्माभ्यां बध्नामान्वेषणातुरः ॥ ११५ ॥
 अचितयच्च खिन्नात्मा वाष्पव्याकुललोचनः । आत्मन्यनादृतप्रीतिरिति तत्प्रेमनिर्भरः ॥ ११६ ॥
 रूपयौवनलावण्यगुणपूर्णा घनस्तनी । मदनाविष्टनागेंद्रवनितासमगामिनी ॥ ११७ ॥
 आर्यात्पेच सती कस्माद्दृष्टमात्रा न सा मया । स्वनोपपीडनाक्षेपं परिख्यां हवात्मना ॥ ११८ ॥
 आयोगं मे हृतं चेतश्श्रुतं कर्तव्यवस्तुनः । सांप्रतं शोकशिखिना दहते मे निरंकुशं ॥ ११९ ॥
 जावा सा विषये कस्मिन् कस्य वा दुहिता भवेत् । यूथभ्रष्टा मृगीचियं कुतः प्राप्ता सुलोचना ॥
 संचित्पेति कृतभ्रांतिस्वामपश्यत्समाकुलः । मेने तद्वनमाकाशगुण्यतुल्यं समंततः ॥ १२१ ॥

अथदितपरमार्थैरेवमर्थेन हीनं । न खलु विमलचित्तैः कार्यमारंभणीयं ।

अविपयकृतचित्ता सत्समाशक्तिमुक्ता । दधति परमशोकं बालवद्बुद्धिहीनाः ॥१२२॥

किमिदमिह मनो मे किं नियोज्यं तदिष्टं । कथमनुगतकृत्यैः प्राप्यते शं मनुष्यैः ॥

इति कृतमतिरुच्यैर्यो विवेकस्य कर्ता । रविरिव विमलोसौ राजते लोकमार्गे ॥१२३॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पञ्चचरिते शंयूकव्याख्यानं नाम चित्रत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ चतुश्चत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अनिच्छयाथ विध्वस्ते खरवध्वा मनोभवे । दुःखपूरः पुनः प्राप्तो भ्रमरोधो यथा नदः ॥ १ ॥

चकार व्याकुलीभूता विविधं परिदेवनं । शोकपावकृतसांगा विवत्सा बहुला यया ॥ २ ॥

चहती चापमानं तं क्रोधैदन्यस्थमानसा । विगलद्भूरिनेत्रांबुद्रूपेण न निरक्षत ॥ ३ ॥

तां विनष्टधृतिं दृष्ट्वा धरणीधूलिधूसरां । प्रकीर्णकेशभारां शिथिलीभूतमेखलां ॥ ४ ॥

नखविश्वतकक्षोरुकुचक्षोणी सशोणितां । कर्णाभरणनिर्मुक्तां हारलावण्यवजितां ॥ ५ ॥

विच्छिन्नकंचुकां भ्रष्टस्वभावतदुतेजसां । आलोडितां गजेनेव नलिनी मदवाहिनी ॥ ६ ॥
 पप्रच्छ परिसांत्वैष कांते शीघ्रं निवेदय । अवस्थामिकां केन प्रापितासि दुरात्मनः ॥ ७ ॥
 अर्धेद्रुष्टमः कस्य मृत्युना कोवलोकितः । गिरेः स्वपिति कः शृंगे मूढः क्रीडति कोहिना ॥ ८ ॥
 कौधः कूपं समापन्ना देवं कस्याशुभायहं । मत्क्रोधाग्रावयं दीप्ति शलभः कः पतिष्यति ॥ ९ ॥
 धिक् तं पशुसमं पापं विवेकत्यक्तमानसं । अपवित्रसमाचारं लोकद्वितयदूषितं ॥ १० ॥
 अलं रुदित्वा नान्येव काचित्त्वं प्राकृतावला । स्मृष्टा येनासितं संस वाडवाग्निशिखासमा ॥ ११ ॥
 अर्धय तं दुराचारं कृत्वा हस्ततलाहतं । नेष्ये प्रेतगतिं सिंहेो यथा नागं निरंकुशं ॥ १२ ॥
 एवमुक्त्वा विमृज्यासी रुदितं कृच्छ्रतः परात् । अस्त्रकिन्नालक्वाच्छिन्नगंडागादीत्सगद्गदं ॥ १३ ॥
 वनांतरस्थितं पुत्रं द्रष्टुं यातास्मि सांग्रतं । अपश्यत्तं च केनापि प्रत्यग्रच्छिन्नमूर्धकं ॥ १४ ॥
 ततः शोणितघाराभिर्निःमृताभिर्निरंतरं । प्रदीप्तमिव तन्मूले लक्ष्यते कीचकस्यलं ॥ १५ ॥
 प्रशंतोऽथस्थितं हत्वा मे केनापि सुपुत्रकं । खड्गवर्त्तं समुत्पन्नं प्राप्तं पूजासमन्वितं ॥ १६ ॥
 साहं दुःखसहस्राणां भाजनं भाग्यवर्जिता । तन्मूर्धनिं निधायकं विप्रलापं प्रसेविता ॥ १७ ॥
 तावच्च तेन दुष्टेन शंभूकचक्रारिणा । उपगूढास्मि वाहुभ्यां कर्तुं किमपि चांछिता ॥ १८ ॥

उक्तोऽपि मुंच मुंचेति घनं स्पर्शवशं गतः । न मुंचति हतात्मा मां कोपि नीचकुलोद्गतः ॥१९॥
 नखैर्विलुप्य दंतैश्च तेनाहं विजने वने । एतिकां प्रापितावस्थां क्वाचला क्व पुमान् बली ॥२०॥
 तथापि पुण्यशेषेण केनापि परिरक्षिता । अविखंडितचारित्र्या कृच्छ्राद्य निःसृता ततः ॥ २१ ॥
 सर्वविद्याधराधीश्विलोकः क्षोभकारणः । भ्राता मे रावणः ख्यातः शक्रेणाप्यपराजितः ॥२२॥
 खरदूषणनामा त्वं मर्ता कोपि विवर्ण्यसे । संग्रास्तास्मि तथाप्येतामवस्थां देवयोगतः ॥ २३ ॥
 ततस्तद्वचनं श्रुत्वा शोकक्रोधसमाहितः । स्वयं महाजत्रो गत्वा दृष्ट्वा व्यापादितं सुतं ॥ २४ ॥
 संपूर्णेदुसमानोऽपि पूर्वसारंगलोचनः । चभूत् भीषणाकारो मध्यग्रीष्मार्कसन्निभः ॥ २५ ॥
 आगतश्च हुतं भूपः प्रविश्य भवनं निजं । सुहृद्भिः सहितश्चक्रे स्वल्पकालप्रधारणं ॥ २६ ॥
 तत्र केचिद्बुद्धुतं प्रोचुः सचिवाः कर्कशाश्रयाः । राजकीयमभिप्रायं बुद्ध्वा सेवापरायणाः ॥ २७ ॥
 शंभूकः साधितो येन खड्गत्नं च हस्तितं । असावुपेक्षितो राजन्त्रद किं न करिष्यति ॥ २८ ॥
 ऊचुरन्ये विवेकस्था नाथ नेदं लघुक्रियः । सामंतान् ढौक्याशेषान् रावणाय च कथ्यतां ॥२९॥
 यस्यासिरत्नमुत्पन्नं सुसाध्यः स कथं भवेत् । तस्मात्संघातकार्येऽस्मिंस्त्वया कर्तुं न युज्यते ३०
 गुरुवाक्यानुरोधेन राधसाधिप संविदे । दूतःसंप्रेषितस्तेन युवा लंकां महाजवः ॥ ३१ ॥

राजर्षयान्कुतोप्येष चिरं यावदवस्थितः । रावणस्यातिके दूतः कार्यसाधनतत्परः ॥ ३२ ॥
 तीव्रक्रोधपरीतात्मा तावच्च खरदूपणः । अभाषत पुनः पुत्रगुणप्रेषितमानसः ॥ ३३ ॥
 मायाधिनिरुहैः क्षुद्रजंतुभिर्भूमिगोचरैः । दिव्यसेनार्णवः क्षुब्धस्तरितुं नैव शक्यते ॥ ३४ ॥
 धिगिदं शौर्यमस्माकं सहायान्यदि बांछति । द्वितीयोऽपि कथं बाहुरिष्यते मम बाहुना ॥ ३५ ॥
 इत्युक्त्वा परमं विभ्रदभिमानं त्वरान्वितः । उत्पपात सुहृन्मध्यादाकाशं स्फुरिताननः ॥ ३६ ॥
 तमेकौतपरं दृष्ट्वा सन्नद्धानि क्षणांतरे । चतुर्दशसहस्राणि सुहृदां निर्ययुः पुरात् ॥ ३७ ॥
 तस्य राक्षसेसन्यस्य थुत्वा वादित्रनिस्वनं । क्षुब्धसागरनिर्घोषं मैथिली त्रासमागता ॥ ३८ ॥
 किं किमेतदहो नाथ प्राप्तमित्युद्रतस्वनः । आलिगतिस्म जीवेशं वल्ली कल्पतरुं यथा ॥ ३९ ॥
 न मेत्तव्यं न मेत्तव्यं इति तां परिसांतव्य सः । अचितयदयं कस्य भवेच्छब्दः सुदुर्द्धरः ॥४०॥
 रवः किमेव सिंहस्य भवेज्जलधरस्य वा । आहोश्चिदंतुनाथस्य पूरयत्यखिलं नभः ॥ ४१ ॥
 उवाच च प्रिये नूनममी चतुरगामिनः । नादिनः प्रचलत्पक्षा राजहंसा नभोगणे ॥ ४२ ॥
 किं वा दृष्टिद्विजाः केचिदन्ये त्वद्भयकारिणः । समर्पय प्रिये चापं प्रलयं प्रापयाम्यमृन् ॥ ४३ ॥
 अथासन्नत्वमागच्छीद्विधायाघसंकुलं । यातेरिताभ्रबृंदाभं निरीक्ष्य सुमहद्वलं ॥ ४४ ॥

जगाद राघवः किन्तु नदीश्वरममी सुराः । जिनेन्द्रान्वादिषु भक्त्या प्रस्थिताः स्युर्महौजसः ४५
 आहो वंशस्थलं छित्त्वा हत्वा कमपि मानवं । अतिरत्ने गृहितेऽस्मिन् प्राप्ता मायाविधैरिणः ४६
 दुःशीलया तया नूनं स्त्रिया मायापधीणया । निजाः संक्षोभिता एते स्युस्मद्दुःखकृतिं प्रति ४७
 नात्र युक्तमज्ञातुं सैन्यमभ्यर्णतामितं । इत्युक्त्वा कञ्चै दृष्टिं कार्मुके च न्यपातयत् ॥ ४८ ॥
 ततस्तमंजलिं कृत्वा सुमित्रातनयोऽगदत् । मयि स्थिते न संरंभस्तव देवो विराजते ॥ ४९ ॥
 संरक्ष राजपुत्रीं त्वं प्रत्यरातिं व्रजाम्यहं । ज्ञेया च सिंहनादेन मम यथापदुद्भवेत् ॥ ५० ॥
 इत्युत्त्वा कंकटच्छन्नसमुपात्तमहाघुषः । योद्धुमभ्युद्यतः श्रीमांछक्ष्मणः प्रत्यरिं स्थितः ॥ ५१ ॥
 दृष्ट्वा तमुत्तमाकारं वीरं पुरुषपुगावं । पर्यस्तृणन्निवहायस्था जलदा इव पर्वतं ॥ ५२ ॥
 शक्तिमुद्रचक्राणि कुन्तवाणांश्च खेचरैः । परिकीर्णान्यसौ सम्यक् शुद्धिरेव न्यथारयत् ॥ ५३ ॥
 निरुध्य सर्वशस्त्राणि खेचरैः प्रहितानि सः । वज्रदण्डान् शरान्मोक्तुं प्रवृत्तो व्योमगाहिनः ५४
 एकैकैव सा तेन विद्याधरमहाचमूः । रुद्धा वार्ष्णेः कदिच्छेव विज्ञानैः संयतात्मना ॥ ५५ ॥
 माणिक्यशुक्लांकानि राजमानानि कुंडलैः । पंतुः धिरांसि खादुभूमिः खसरः कमलानि वा ५६
 शैलाभा द्विरदाः पंतुरथैः सह महाभटाः । कुर्वते निनदं भीमं संदृष्टववाससः ॥ ५७ ॥

अयमस्य महान्लाभो निव्रतस्तस्य तानभूत् । यदर्धर्गः शैर्योद्धान् विव्याध सह बाहनान् ५८
 अत्रांतरे परिप्राप्तः पुष्पकस्थो दशाननः । क्रुद्धः क्रुताशयो हंतुं शंबूकवधकारिणं ॥ ५९ ॥
 अपश्यच्च महामोहसंप्रावेशनकारिणी । स्त्परत्योः समुद्रात्रीं साक्षाद्दक्षमीमिव स्थितां ॥ ६० ॥
 चंद्रमःकांतवदनां शंबूकाभधराधरां । तन्दूरीं च लक्ष्मीं च जलदच्छदलोचनां ॥ ६१ ॥
 महेभकुंभशिखरः प्रोत्सुगविपुलस्तनी । यौवनोदयसंपन्नां सर्वस्त्रीगुणसद्गतां ॥ ६२ ॥
 सहितामिव कामेन कांतिव्यां दृष्टिसायकां । निजां चापलतां हंतुं सुखेनैव यथेप्सित्वं ॥ ६३ ॥
 सर्वस्मृतिमहार्चारीं रूपातिशयवर्तिनीं । सीतां मनोभवोदारज्वरग्रहणकारिणीं ॥ ६४ ॥
 तस्यामीक्षितमात्रायां क्रोधोस्य प्रलयं गतः । अजायतापरो भावश्चित्रा हि मनसो गतिः ॥ ६५ ॥
 अचित्तयच्च किं नाम जीवितं मेऽनया विना । अयुक्तस्यानया का वा श्रौर्मदीयस्य वेशमनः ६६
 इमामप्रतिमाकारां ललितां नवयौवनां । हराम्यर्धैव यावन्नो कश्चिज्जानात्युपागतं ॥ ६७ ॥
 आरब्धं प्रसभं कार्यं न मे शक्तिर्न विद्यते । किंत्विदमीदृशं वस्तु यत्कौपीनत्वमर्हति ॥ ६८ ॥
 निवेयन् गुणांस्तावल्लोकैः श्लं याति लाषवं । ईदृशन् किं पुनर्दोषान् ख्यापयन्ना प्रियो भवेत् ६९
 वितत्य सकलं लोकं शशांककरनिर्मला । कीर्तिव्यवस्थिता गाभूत्सवं सति मलीमसा ॥ ७० ॥

पद्मपुराणम् ।

तस्मादकीर्तिसंभूतिमकुर्वन् स्वार्थतत्परः । रहः प्रयत्नमारोमे लोको हि परमो गुरुः ॥ ७१ ॥
 इति स्यात्वावलोकित्ण्या विधयोपायमंजसा । विवेद हरणे तस्यास्तेषां नामकुलादि यत् ॥ ७२ ॥
 अयं स लक्ष्मणः ख्यातो बहूभिः कृतरोधनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ७३ ॥
 अमुष्य व्यसनं कृत्वा सिंहनादं स घञ्विनः । गरुत्मानिव गृध्रस्य सीतां पेशीमिवाद्दे ॥ ७४ ॥
 जायावेरप्रदीप्तोयमज्यः खरवृषणः । शक्यादिभिः क्षगादेतो भ्रातरो मारयिष्यति ॥ ७५ ॥
 महाप्रहृष्टपूरस्य नदस्योद्धारं हसः । तटयोः पातने शक्तिः केन न प्रतिपद्यते ॥ ७६ ॥
 इति संचित्य कामार्तैः शिशुवास्त्वल्पमानसः । विषवन्मरणोपायं हरणं प्रति निश्चितः ॥ ७७ ॥
 तं च सिंहरत्वं श्रुत्वा स्फुटं लक्ष्मणभाषितं । प्रीत्यारतिमयात्पत्रो ष्वाकुलीभूतमानसः ॥ ७९ ॥
 निर्माल्यैर्जानकीं सम्यक् प्रच्छाद्यात्वंतभूरिभिः । क्षणमेकं त्रिपे तिष्ठ मामपीरिति संगदन् ॥ ८० ॥
 ययस्य धनितां तावज्जटाग्रं रथ यत्नतः । किञ्चिदस्मत्कृतं भद्र स्मरस्युपकृतं यदि ॥ ८१ ॥
 इत्सुक्तो वार्यमाणोऽपि शकुनैः क्रुदनाकुलैः । सर्तौ मुक्त्वा जनेऽरण्ये वेगवान् माविशुद्रणं ॥ ८२ ॥
 अत्रात्रैर समागत्य विद्यालोकैर्न कोविदः । सीताशुत्थिष्य वाहुभ्यो नलिनीमिव धारणः ॥ ८३ ॥

कामदादृशुहीतात्मा विस्मृताशेषधर्मधीः । आरोपयितुमारंभे पुष्पकं गगनस्थितं ॥ ८४ ॥
 द्वियमाणामथ प्रेक्ष्य स्वाभिनो वनितां प्रियां । संरंभयद्दिदीप्तात्मा समुत्पत्य महाजवः ॥ ८५ ॥
 तीक्ष्णकोटिभिरत्यंतं जटायुर्नखलांगुलैः । दशाननपुरःक्षेत्रं चर्कर्यामृक्स्तमाद्रितं ॥ ८६ ॥
 परैश्छन्दनांतंश्च यातसंपाटितान्शुक्रैः । जघान जवर्नैर्भूर्यैः सर्वकायमलं बलः ॥ ८७ ॥
 शृष्टवस्तुधिययातेन रावणः कोपवानथ । इत्या हस्ततेलेनैव गहीतलमजीगमत् ॥ ८८ ॥
 ततोऽसौ परुषापाताद्विकलीभूतमानसः । कुर्वन् केकायितं दुःखी खगो मूर्खोमुपागतः ॥ ८९ ॥
 ततो निर्विगमारोप्य पुष्पकं जनकात्मजां । जानानः संगतं कामं रावणः स्वेच्छया ययौ ॥ ९० ॥
 ज्ञात्वापद्मतमात्मानं रामरागातिशायिनात् । सीता शोकवशीभूता विललापार्तनिस्सनात् ॥ ९१ ॥
 ततः स्वपुरुषासक्तहृदयां कृतरोदनां । दृष्ट्वा सीतामभूत्किञ्चिद्विरागीय दशाननः ॥ ९२ ॥
 आर्चितयत्र मे कास्था कृतेन्यस्यैव कस्यचित् । यदियं रीति तक्तायुः करुणं विरहाकुला ९३
 कीर्तयंति गुणान् भूयः साधूनामभिसम्मतां । पुरुषांतरसंबंधानतिशोकपरायणा ॥ ९४ ॥
 तत्किमेतेन खट्वेन मूढा व्यादयाम्गुं । अथवा न खियं हंतुं मम चेत्तः प्रवर्तते ॥ ९५ ॥
 न प्रसादयितुं शक्यः क्रुद्धः क्षीप्रं नरेश्वरः । अभीष्टाह्युभयवा द्युतिर्वा कीर्तिरेव वा ॥ ९६ ॥

विद्यां वाभिमता लब्धुं परलोकक्रियापि वा । प्रिया वा मनसो भार्या यद्वा किञ्चित्समीहितं ९७
 साधूनामग्रतः पूर्वं व्रतमेतन्मयाजितं । अप्रसन्ना न भोक्तव्या परस्य स्त्रीर्मयेति च ॥ ९८ ॥
 रक्षन्निदं व्रतं तस्मात्प्रसादं प्रापयाम्यगुं । भविष्यत्यनुकूल्यं कालेन मम संपदा ॥ ९९ ॥
 इति संचित्य तामंकाचले स्वस्मिन्नतिष्ठिपत् । प्रतिक्ष्यते हि तत्कालं मृत्युः कर्मप्रचोदितः १००
 अथेयुत्रारिधाराभिराकुलं रणमंडलं । प्रविष्टं राममालोक्य सुमित्रातनयोऽगदत् ॥ १०१ ॥
 हा कष्टं देव कस्माच्चं भूमिमेतामुपागतः । एकार्कां मैथिलीं भुक्त्वा विपिनं विम्वसंकुले ॥ १०२ ॥
 तेनोक्तस्त्वद्रवं श्रुत्वा प्राप्तोऽस्मि त्वरयान्त्रितः । सोऽवोचद्द्रम्यतां शीघ्रं न साधु भवता कृतं १०३
 सर्वथा परमोत्साहो जय त्वं बालिनं रिपुं । इत्युक्त्वा शंकया युक्तो जानकीं प्रति चंचलः १०४
 धृष्णान्निवर्तते यावत्तावच्च न दृश्यते । सीतंति हृतवचेतो रामश्च्युतमन्यत ॥ १०५ ॥
 हा सीने इति भाषित्वा मूर्च्छितो धरणीमगात् । भर्ता तेन परिष्वक्त्वा सा बभूव विभूषिता १०६
 संज्ञां प्राप्य ततो दृष्टिं निक्षिपन् दृक्षसंकुले । इति प्रेम परीतात्मा जगादालंतमाकुलः ॥ १०७ ॥
 अयि देवि क्व यातासि प्रयच्छ वचनं हृतं । चिरं किं प्रतिहासेन दृष्टासि तरुमध्यगा ॥ १०८ ॥
 एहागच्छ (प्र) यातोऽस्मि कार्यं कोपेन किं प्रिये । जानास्येव चिरं कोपस्तव देवि न मे सुखं ॥

एवं कृतध्वनिघ्नोऽप्यन् प्रदेशं तं सुगहरं । गृध्रं मुमुक्षुर्मैथिष्ट कृतकेकास्वनं शनैः ॥ ११० ॥
 ततोऽत्यंतविषण्णात्मा म्रियमाणस्य पक्षिणः । कर्गजापं ददौ प्राप्तस्स तेनामरकायातां ॥ १११ ॥
 तस्मिन्काले गते पद्मः शोकार्तः केवले वने । वियोगदहनव्याप्तः पुनर्मूर्च्छामधिश्चिषत् ॥ ११२ ॥
 समाध्यास्य च सर्वत्र न्यस्य दृष्टिं समाकुलः । दीनं ललाप नैव स्याद्भ्रू नैवार्तमानसः ॥ ११३ ॥
 रंभं प्राप्य वने भीमे हा केनास्मि दुरात्मना । हरता जानकीं कष्टं हतो दुःकरकारिणा ॥ ११४ ॥
 दर्शयंस्तामयोत्सृष्टां हरं शोकमशेषतः । को नाम बांधवत्वं मे वनेस्मिन् परमेष्ठ्यति ॥ ११५ ॥
 भो वृक्षाशंपकच्छाया सरोजदललोचना । सुकुमारांगिकी भोरुस्वभावा वरगाभिनी ॥ ११६ ॥
 चित्तोत्सवकरी पद्मरजोगंधिमुखानिला । अपूर्वा योपिती सृष्टिर्दृष्टा स्यात्काचिचिरंगना ॥ ११७ ॥
 कथं निरुचरा यूयामस्त्युक्त्वा तद्गुणैर्द्वतः । पुनर्मूर्च्छोपरीतात्मा धरणीतलमागमत् ॥ ११८ ॥
 समाध्यास्य च संकुद्रो वच्चावतं महाधनुः । आरोप्यास्फालयन्मुक्तं टंकारपुरुनिस्वनं ॥ ११९ ॥
 सिंहानां भीतिजननं नृसिंहः सिंहनिस्वनं । मुमोच सुहृत्पुत्रग्रमुत्कर्षाद्विरदश्रुतं ॥ १२० ॥
 भूयो विपादमागत्य त्यक्तचापोचरीयकं । उपविश्य प्रमादं स्वं शुभोच फलितं क्षणात् ॥ १२१ ॥
 दुःश्रुत्य दुर्विमर्शेण भगता त्वरितां गतिं । धर्मधीरिव मूढेन हारिता हा मया प्रिया ॥ १२२ ॥

मानुषत्वं परिभ्रष्टं गहने भवसंक्रटे । प्राप्तुमत्यद्भुतं भूयः पाणिना शुभकर्मणा ॥ १२३ ॥
 श्लोक्यगुणवद्रत्नं पतितं निम्नगापती । लभेत कः पुनर्धन्यः कालेन महताप्यलं ॥ १२४ ॥
 वनितामृतमेतन्मे करां कस्यं महागुणं । प्रनष्टसंगतिं भूयः केनोपायेन यास्यति ॥ १२५ ॥
 वनेऽस्मिन्नननिर्मुक्ते कस्य दोषः प्रदीयते । नूनं मत्स्यागकोपेन कापि याता तपस्विनी ॥ १२६ ॥
 अरण्यं निर्भन्गुपेऽस्मिन्कमुपेत्य प्रसाद्य च । पृच्छामि दुष्कृताचारो यो मे वार्ता निवेदयेत् १२७
 इयं ते प्राणितुल्येति चेतःश्रवणयोः परं । कुर्यात्प्रह्लादनं को मे वचसामृतदायिना ॥ १२८ ॥
 दयावानीदृशः कोऽस्मिन् लोके पुरुषगुणवः । यो मे स्मिताननः कांतां दर्शयेदघवर्जितां ॥ १२९ ॥
 हृदयागारमुद्गीप्तं कांताधिरहयादिना । उदंतजलदानंन को मे निर्वापयिष्यति ॥ १३० ॥
 इत्युक्त्वा परमादिप्रो महीनिहितलोचनः । असकृत्किमपि ध्यायंस्तस्थौ निश्चलविग्रहः ॥ १३१ ॥
 अथ नात्यंतदूरस्थचक्रवाकी स्रनं कलं । समाकर्ण्य दृशं तस्यां श्रवणं च न्यधापयत् ॥ १३२ ॥
 अचितयदमुष्याद्रेस्तत्संगे गंधद्वचितं । किमिदं पंक्रजनं भवेद्याता कुतूहलात् ॥ १३३ ॥
 दृष्टिपूर्वं मनोभारि नानाकुसुमसंकुलं । स्थानं हरति चेतोऽस्याः कदाचित्क्षगमात्रकं ॥ १३४ ॥
 जगाम च तमुद्देशं यावच्चक्राहगुंदरी । मया विना क यातीति पुनरुद्देशगमागमत् ॥ १३५ ॥

मी भो महीधराधीश ! धातुभिविधिभिश्चित ! द्युर्दशरथस्य त्वां पद्याख्यः परिपृच्छते ॥१३६॥
 विपुलस्तननन्नांगा विम्बोष्ठी हंसगाभिनी । सन्नितम्बं भवेद्दृष्टा सीता मे मनसः प्रिया ॥१३७॥
 दृष्टादृष्टेति किं यथि वृद्धि वृद्धि क सा क सा । केवलं निमदस्येनं प्रतिशब्दोपमीदृशः ॥ १३८ ॥
 इत्युक्त्वा पुनरप्यासीत्किमदृष्टेन चोदिता । कृतांतशत्रुणा बाला समासन्ना सती सती ॥ १३९ ॥
 चंडोर्मिमालयाऽत्यन्तं वेगवत्या विवेक्या । कांता हता भवेन्नद्या विद्येव दुरितेच्छया ॥१४०॥
 किंवाऽस्यन्तशुधातेन, नितान्तकूरचेतसा । इमारिणा भवेच्छुक्ता साधुवर्गस्य वत्पला ॥ १४१ ॥
 पद्मोभीमेकरार्यस्य सिद्धस्योत्केसरस्य सा । त्रियते दृष्टिमन्त्रिण नखाद्विस्पर्शनदिना ॥ १४२ ॥
 भ्राता नग मूधे भीमे लक्ष्मणः संशयं श्रितः । सीतया विरहशायं तेन जानामि नो रतिं १४३
 जीवलोकमिमं वेद्मि सकलं प्राप्तसंग्रहं । जानामि च पुनः शून्यमहो दुःखस्य चित्रता ॥१४४॥
 दुःखस्य यावदेकस्य नाचसानं व्रजाम्यहम् । द्वितीयं तावदायातमहो दुःखार्णवो महान् ॥१४५॥
 खंजपादस्य खंडोपं विमदग्धस्य पायकः । स्वलितस्यावटे पातः प्रायोानर्थो बहुत्वगाः ॥१४६॥
 ततः पर्येव्य विपिने पश्यन्मुगगहत्मतः । विद्यंश स्माश्रयं भूयः श्रियाशून्यमरण्यकं ॥ १४७ ॥
 अत्यन्वदीनवदनः कृत्वा निष्वां धनुर्लेतां । सितश्लक्ष्णपटच्छिन्नस्तस्थी पर्यस्य भूतले ॥१४८॥

पद्मपुराणम् ।

भूयो भूयो बहु ध्यायन् क्षणनिश्चलविग्रहः । निराशतां परिप्राप्तः छत्कारमुखराननः ॥ १४९ ॥
महानरानिति पुरुदुःखलघितान् । पुरा हृतादसुकृतकर्मजृम्भगान् ॥

अहो जना भृशमवलोक्य दीयतां । मतिः सदा जिनवरधर्मकर्मणि ॥ १५० ॥

न ये भवप्रभवविकारसंगतेः । परांमुखा जिनवचनान्पुपासते ॥

वशीकृतान् शरणविवर्जितानमू—न्तपत्यलं स्वकृतरविः सुदुस्सहः ॥ १५१ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पञ्चचरिते सीताहरणरामविलापाभिधानं नामचतुश्चत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ पंचचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

एतस्मिन्नगरे प्राप्तः पूर्वशिष्टो विराधितः । समेतः सचिवैश्वरैः सन्नद्धः शस्त्रसंकुलः ॥ १ ॥

एकाकिनमसौ ज्ञत्वा युद्धयमानं महानरं । सार्थिसम्पद्विसंभूतिं दीप्यमानं महौजसा ॥ २ ॥

जातुं क्षितितले न्यस्य मूर्द्धन्यस्तकरद्वयः । अत्रवीदिति नम्रांगः परमं विनयं वहन् ॥ ३ ॥

नाथ ! भक्तोस्मि ते किञ्चिद्विज्ञाप्यंश्रूयतां मम । त्वद्विधानां हि संसर्गो निकारक्षयकारणं ॥४॥

कृताद्धीपणस्यास्य करं विन्यस्य मस्तके । पृष्ठतस्तिष्ठ मार्भपीरित्यवोचत लक्ष्मणः ॥ ५ ॥
 ततः प्रणम्य भूयोऽसौ महाविस्मयसंगतः । जगाद क्षणसंजातमहातेजाः त्रियं वचः ॥ ६ ॥
 महाशक्तिमिं शत्रुं त्वमेकं विनवारय । रणाजिरे भटान् शेषान् निधनं प्रापयाम्यहम् ॥ ७ ॥
 इत्युवत्त्वा दीपणं सैन्यं तेन शीघ्रं विराधितम् । अधावद्धतसंपन्नप्रहलद्धेतिसंहतिः ॥ ८ ॥
 उवाच वचः सौत्साहं चन्द्रोदरवृपात्मजः । प्राप्तो विराधितः ख्यातो रणातिथ्यसमुत्सुकः ॥ ९ ॥
 केदानीं गम्यते साधु स्थीयतां युद्धशौडिकैः । अथ तद्वः प्रदास्यामि यत्कृतान्तोऽतिदारुणः १०
 इत्युक्ते वैरसंपन्नो भटानामतिसंकुलः । बभूव शस्त्रसंपातः सुमहान् जनसंक्षयः ॥ ११ ॥
 पत्तयः पत्तिभिर्लघाः सादिनः सादिभिः समम् । गजिनो गजिभिः सत्रा रथिनो रथिभिः सह १२
 परस्परकृताहानैरितिसंहर्षिभिर्भटैः । संकुलैर्जनिते युद्धे कृतान्योन्यमहायुधैः ॥ १३ ॥
 रणाजिरे परं तेजो भजमानो नवं नवं । दिव्यकार्मुकमुद्यम्य शरच्छन्नदिगम्बरः ॥ १४ ॥
 खरेण संह संग्रामं चक्रे परमभैरवम् । लक्ष्मीधरः शुनासीरः स्वामिनेव सुरद्विपाम् ॥ १५ ॥
 ततः क्रोधंपरीतेन खरेण खरनिस्वनम् । अवाचि लक्ष्मणः संख्ये स्फुरच्छोदितचक्षुषा ॥ १६ ॥
 ममात्मजमुदासीनं इत्या परमचापल । कांताकुचौ च संमृश्य पाषाद्यापि क्व गम्यते ॥ १७ ॥

अथ ते निशितैर्वाणैर्जीवितं नाशयाम्यहम् । कृत्वा तथाविधं कर्म फलं तस्यानुभूयताम् ॥ १८ ॥
 अत्यन्तशुद्रं निर्लज्जं परस्त्रीसंगलोलुपं । ममाभिमुखतां गत्वा परलोकं व्रजायुना ॥ १९ ॥
 ततस्तैः परुषैर्वाक्यैः समुद्दीपितमानसः । उवाच लक्ष्मणो वाचं पूरयन् सकलं नमः ॥ २० ॥
 किं वृथा गर्जसि क्षुद्र दुःखे वर शुना समः । अहं नयामि तत्र त्वां यत्र ते तनयो गतः ॥ २१ ॥
 इत्युपत्वावस्थितं व्योम्नि विरथं खरदूषणम् । चकार लक्ष्मणः छिन्नचापकेतुं च निःप्रभम् २२
 ततोऽसौ पतितः क्षोण्यां नमस्तः क्रोधलोहितः । प्रक्षीणेष्विव पुण्येषु ग्रहस्तरलविग्रहः ॥ २३ ॥
 खड्गांशुलीनदेहश्च सौमित्रि प्रत्यधावत । असिरतनं समाकृष्य सोप्यस्याभिमुखं ययौ ॥ २४ ॥
 इत्यासन्नं तयोरसीचित्रयुद्धं भयानकम् । मुमुक्षुः स्वस्थिता देवाः सपुष्पान् साधुनिश्चनान् ॥ २५ ॥
 तावच्छिरसि संकुद्रो दूषणस्य न्यपातयत् । सूर्यहासं यथार्थाख्यं लक्ष्मणोऽक्षतविग्रहः ॥ २६ ॥
 निर्जीवः पतितः क्षोण्यां बभूव खरदूषणः । आलेख्यरविसंकाशो यद्वत्स्वर्गच्युतो महः ॥ २७ ॥
 अथ सेनापतिर्नाम्ना दूषणः खरदूषणः । विरथं कर्तुमारभे चन्द्रोदरशृपात्मजम् ॥ २८ ॥
 लक्ष्मणेनेषुणा तावद्राटं कर्मणि ताडितः । घूर्णमानो गतो भूमिं समाश्वासनमाध्नुतः ॥ ३० ॥

दत्त्वा विराधितायाथ तद्गलं खरद्वुपणम् । प्रययौ लक्ष्मणः प्रीतः प्रदेशं पद्मसंश्रितम् ॥ ३१ ॥
यावत्पश्यति तं सुप्तं भूमौ सीताविवर्जितम् । जगौ चोत्तिष्ठ किं नाथ याता क्व वद जानकी ३२
उत्थाय सहसा दृष्ट्वा लक्ष्मणं नित्रणांगकम् । किञ्चित्प्रमोदमायातः परिष्वजनतत्परः ॥ ३३ ॥
जगाद भद्र नो चेच्चि देवी केनापि किं हृता । उत सिंहेन निर्भुक्ता न दृष्टात्र गवेपिता ॥ ३४ ॥
पातालं किं भवेन्नीता नभः शिखरमेव वा । उद्वेगेन विलीना वा सुकुमारशरीरिका ॥ ३५ ॥
ततः क्रोधपरीतांगो विषादी लक्ष्मणोऽगदत् । देवोद्वेगानुबन्धेन न किञ्चिदपि कारणम् ॥ ३६ ॥
नूनं दैत्येन केनापि हृता केनापि जानकी । धियमाणामिमां लप्स्ये कर्तव्योऽत्र न संशयः ॥ ३७ ॥
परिसात्वोत्तमर्चक्यैर्विविधैः श्रुतिपेशलैः । विमलेनाभसा तस्य सुखं प्रक्षालयन् सुधीः ॥ ३८ ॥
श्रुत्वा तावदलं तारं शब्दमुत्तानिताननः । अपृच्छत् श्रीधरं रामः संभ्रमं किञ्चिदापयन् ॥ ३९ ॥
किमेषा नर्दति क्षोणी गगनात्किमयं ध्वनिः । किं कृतं भवता पूर्वं शत्रुशेषं मयोऽज्झितम् ॥ ४० ॥
सुमित्राजस्ततोऽयोचन्नाथोऽत्र हि महाहवे । उपकारो महान्काले खेचरेण कृतो मम ॥ ४१ ॥
चन्द्रोदरसुतः सोऽयं विराधित इति श्रुतः । प्रसवे दैवतेनैव हितेन परिदौकितः ॥ ४२ ॥
चतुर्विधेन महता बलेनास्य सुचेतसः । आगच्छतो महानेपः शब्दः श्रुतिमुपागतः ॥ ४३ ॥

विश्रन्धचेससोर्यावत् कथं वर्त्तते तयोः । तावन्महाबलोपेतः परिप्राप्तो विराधितः ॥ ४४ ॥
 ततो जयजयस्वानं कृत्वा विरचिताञ्जलिः । जगाद खेचरस्वामी प्रणतैः सचिवैः समम् ॥४५॥
 स्वामी त्वं परमोऽस्माभिश्चिरात्प्राप्तो नरोत्तमः । अतः प्रदीयतामाज्ञा नाथ कर्तव्यवस्तुनि ॥४६॥
 इत्युक्तो लक्ष्मणोऽभाषीत् साधो शृणु सुवर्तनम् । गुरोः केनापि मे पत्नी हता दुर्नयवर्तिना ॥४७॥
 तथा विरहितः सौम्यं पद्मः शोकवशीकृतः । यदि नाम त्यजेत्प्राणांस्तावद्धिं विशाम्यहम् ॥४८॥
 एतत्प्राणदृदासक्ता भद्र प्राणानवैहि मे । ततोऽत्र प्रकृते किञ्चित्कर्तव्यं कारणं परम् ॥ ४९ ॥
 ततो नताननः किञ्चित्स्वर्गप्रभुरचितयत् । कृत्वापि श्रममेतं मे कष्टमाशा न पूरिता ॥ ५० ॥
 गुह्यं संवसता स्वेष्टं नानावनविहारिणा । पश्यात्सा योजितः कष्टे कथं संशयगह्वरे ॥ ५१ ॥
 दुःखार्णवतटं प्राप्तो यां यां गृह्णाम्यहं लताम् । देवेनोन्मूल्यते सा सा कृत्स्नं विधियशं जगत् ५२
 तथाऽप्युत्साहमावृत्य कर्तव्यं समुपागतम् । करोमि कुर्वतो भद्रमभद्रं वा स्वकर्मजम् ॥ ५३ ॥
 इति ध्यात्वा वहीरूपं भजमु(न्दु)त्साहसंस्तुतम् । जगाद सविवान् धीरो वचसा स्फुटतेजसा ५४
 पत्नी महानरस्यास्य नीता यदि महीतलम् । अथाकाशं गिरिं वारि स्थलं वा विपिनं पुरं ॥५५॥
 गवेपयतो यत्नेन सर्वाशा सुसमं ततः । यदिच्छितकृतार्थानां तदास्यामि महाभटाः ॥ ५६ ॥

इत्युक्ताः सम्मदोपेताः सन्नद्धाः परमोजसः । नानाकल्पाः खगा जग्मुर्दिशो दश यशोधिनिः ५७
अयार्कजटिनः सुनुर्नाम्ना रत्नजटी खगः । खट्ठी द्रागिति सुश्राव दूरतो रुदितध्वनिम् ॥ ५८ ॥
आशां च भजमानस्तामाकर्णयति निस्वनम् । हा राम हा कुमारेति जलधेरूध्वर्मम्बरे ॥ ५९ ॥
यदि देवेन निस्वानं श्रुत्वा तं सपरिस्फुटम् । समुत्पपात तं देशं विमानं यावदीक्षते ॥ ६० ॥
अस्योपरि परिक्रन्दं कुर्वन्ती मतिविह्वलाम् । वंदेहीं स समालोक्य वभाण क्रोधपूरितः ॥ ६१ ॥
तिष्ठ तिष्ठ महापाप दुष्ट विद्याधराधम । कृत्वापराधमीदृक्षं क्व त्वया गम्यतेऽधुना ॥ ६२ ॥
दयितां रामदेवस्य प्रभामण्डलसोदराम् । मुञ्च शीघ्रमभीष्टं ते जीवितं यदि दुर्मते ॥ ६३ ॥
ततो दशाननोऽप्येनमाक्रोश्य परुपस्वनम् । युद्धे समुद्यतः क्रुद्धो विह्वलीभूतमानसः ॥ ६४ ॥
पुनथाचिन्तययुद्धे प्रवर्त्ते मतिविह्वला । मया निरूपिता सीता कदाचित्पंचतां भजेत् ॥ ६५ ॥
आकुलां रक्षितां चैतां परमव्याकुलात्मनाम् । न व्यापादयितुं शक्यः क्षुद्रोऽप्येव नभश्चरः ॥ ६६ ॥
इति सचित्य संभ्रान्तश्लथमौल्युचराम्बरः । स्वस्थस्य रत्नजटिनो बली विद्यामपाहरत् ॥ ६७ ॥
अथ रत्नजटी त्रस्तः किंचिन्मंत्रप्रभावतः । पपात शनकैरुल्कास्फुलिग इव मेदनीम् ॥ ६८ ॥
समुद्रजलमध्यस्थं कंबुद्वीपं समाश्रितः । आयुर्वर्तेनसामर्थ्याद्भ्रमपोतो यथा वणिक् ॥ ६९ ॥

निश्चलश्च क्षणं स्थित्वा समुच्छ्रुत्स्पायतं भृशम् । कञ्चुपर्वतमारुह्य दिशाचक्रं व्यलोकयत् ॥ ७० ॥
 ततः समुद्रचातेन शिशिरत्वमुपेयुषा । अपरीतश्रमस्वेदसमासश्चासदुःखितः ॥ ७१ ॥
 यथा स्वन्वेषणं कर्तुं गतास्तेऽन्विव्य शक्तितः । राघवस्यान्तिकं प्राप्ताः प्रणष्टवदनैजसः ॥ ७२ ॥
 तेषां श्लात्वा मनः शून्यं महीविन्यस्तचक्षुषाम् । पद्मो जगाद दीर्घोष्णं निश्चस्य म्लानलोचनः ७३
 निज्जां शक्तिममुंचद्भिर्भवद्भिः सायुखेचराः । अस्मत्कार्ये कृतो यत्नो देवं तु प्रतिक्लृण्वन् ॥ ७४ ॥
 तिष्ठतः स्वेच्छयेदानीं यात वा स्वं समाश्रयम् । वाडवास्यां गतं रत्नं करालिक पुनरीक्ष्यते ७५
 नूनं सर्वं कृवं कर्म प्राणीयं फलं मया । तत्कर्तुमन्यथा शक्यं न भवद्भिर्मयापि वा ॥ ७६ ॥
 विमुक्तं पन्थुभिः कष्टं विकष्टं वनमाश्रितम् । अनुकंपा न तन्नापि जनिता दैवशत्रुणा ॥ ७७ ॥
 मन्ये यंयानुबन्धेन लम्बोऽयं विधिरुद्धतः । तथैतस्मात्परं दुःखं किं नामान्यत्करिष्यति ॥ ७८ ॥
 परिदेवनमारुह्ये कर्तुमेवं नराधिपे । धीरं विराधितोऽद्योचत्परिसान्त्वनपण्डितः ॥ ७९ ॥
 विपादंमतुलं देव किमेवमनुसेवसे । स्वर्भूरेव दिनैः पश्य प्रियामनघविग्रहाम् ॥ ८० ॥
 शोको हि नाम कोऽप्येव विपमेदो महत्तमः । नाशयत्याश्रितं देहं का कथान्येषु वस्तुषु ॥ ८१ ॥
 तस्मादवलम्ब्यतां धैर्यं महापुरुषसेवितम् । भवद्बिधा विवेकानां भवनं क्षेत्रमुत्तमम् ॥ ८२ ॥

जीवं पश्यति भद्राणि धीराधिरतरादपि । ग्रही ह्रस्वमतिर्भद्रं कृच्छ्रादपि न पश्यति ॥ ८३ ॥
 कालो नैप विपादस्य दीयतां कारणे मनः । उदासीनमिहानर्थं कुरुते परमं पुरा ॥ ८४ ॥
 विद्याधरमहाराजे निहते खरदूषणे । अर्थान्तरमनुभासं दुरंतमवधारयताम् ॥ ८५ ॥
 किष्किधेन्द्रेन्द्रजिद्धीरौ भानुकर्णस्त्वथैव च । त्रिशिराः क्षोभणो भीमः क्रूरकर्मा महोदरः ॥ ८६ ॥
 एवमाद्या महायोधा नानाविधामहौजसः । यास्यन्ति सांप्रतं क्षोभं मित्रस्वजनदुःखतः ॥ ८७ ॥
 नानापुद्गलसहस्रेषु सर्वे संप्राप्तकीर्त्तयः । विजयार्धनगावासखगेन्द्रेणाप्यसाधिताः ॥ ८८ ॥
 पशुनस्यात्मजः ख्यातो यस्य वानरलक्षितम् । कर्तुं दुरांतसमालोक्यं चिद्रवति द्विपां गणः ॥ ८९ ॥
 तस्याभिमुखतां प्राप्य देवयोगात्सुरा अपि । त्यजति विषये बुद्धिं स हि कोपि महायशः ॥ ९० ॥
 तस्मादुत्तिष्ठ तत्स्थानमलंकाराख्यमाश्रिताः । भामंडलस्वसुवातां स्वस्थीभूता लभामहे ॥ ९१ ॥
 तद्धि नः पुरमायांतमन्येन रसातले । तत्र दुर्गे स्थिताः कार्यं चिन्तयामो यथोचितम् ॥ ९२ ॥
 इत्युक्ते चतुररथैश्चतुर्भिर्युक्तमुत्तमम् । मास्वरं रथमारुह्य प्रथितौ रघुनन्दनौ ॥ ९३ ॥
 शुशुभाते तदात्यन्तं न तौ पुरुषसत्तमौ । सीतया रहितौ सम्यग्दृष्टिविधेशमाविब ॥ ९४ ॥
 चतुर्विधमहासैन्यसागरेण समावृतः । त्वरावानप्रतस्तस्थौ चन्द्रोदरनृपात्मजः ॥ ९५ ॥

पद्मपुराणम् ।

तावथन्द्रनखागृधुं नगरद्वारनिःसृतम् । कृतयुद्धं पराजित्य श्रविष्टः परमं पुरम् ॥ ९६ ॥
 तत्र देवनिवासाभे पुरे खलसमाकुले । यथोचितं स्थितं चक्रुः खरदूषणवेष्मनि ॥ ९७ ॥
 तस्मिन्नमरसन्नाभे भवने रघुनन्दनः । सीतायाः गमनाह्वेभे धृतिं तु न मनागपि ॥ ९८ ॥
 अरण्यमपि रम्यत्वं याति कान्तासमागमे । कान्तावियोगदग्धस्य सर्वं विन्ध्यावनायते ॥ ९९ ॥
 अर्थकान्ते गृहस्यास्य तरुखंडधिरानजिते । प्रासादमंजुलं वीक्ष्य ससीरघुनन्दनः ॥ १०० ॥
 तत्रार्हत्प्रतिभा दृष्ट्वा रत्न पुष्पकृतार्चनाम् । क्षणविस्मृतसंतापः पद्मो धृतिमुपागतः ॥ १०१ ॥
 इतस्ततश्च तत्रार्चा वीक्ष्यमाणः कृतानतिः । किञ्चित्प्रशान्तदुःखोर्मिरवतस्थे रघूत्तमः ॥ १०२ ॥
 आत्मीयपल्लुसुश्च गुंडो मात्रा समन्वितः । पितृभ्रातृविनाशेन शोकी लंकासुपाविशत् ॥ १०३ ॥

एवं संगान् सायसानान्विदित्वा नानादुःखैः प्रापणीयानुपायैः ।

विमर्षुक्तान्भूरिभिर्दुर्निवारिच्छां तेषु प्राणिनो मा कुरुध्वम् ॥ १०४ ॥

यद्यप्याशापूर्वकमनुभायात्संगं कर्तुं जायते प्राणभाजाम् ।

प्राप्य ज्ञानं साधुवर्गोपदेशाद्व्री नाशं सा खेः शर्वरीव ॥ १०५ ॥

इत्यार्षे रविवेगाचार्येणोक्ते पद्मपुराणे सीतावियोगदाह्याभिधानं नाम पंचचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ पद्मचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

तत्रासायुत्तमे तुंगे विमानशिखरे स्थितः । स्वैरं स्वैरं ब्रजन् रेजे रावणादिविभानुवत् ॥ १ ॥
 सीतायाः शोकतप्ताया म्लानं वीक्ष्यास्य पंकजम् । रतिरागविमूढात्मा दध्यौ किमपि रावणः ॥२॥
 अस्तु दुर्दिनवक्रायाः सीतायाः कृपणं परम् । नानाप्रियशतान्मूचे पृष्ठतः पार्श्वतोऽग्रतः ॥ ३ ॥
 मारस्यात्यन्तपृष्ठुभिर्हतोऽहं कुसुमेषुभिः । म्रिये यदि ततः साध्वी नरहत्या भवेत्तव ॥ ४ ॥
 वक्त्रारविन्दमेतत्ते सकोपमपि सुन्दरि । राजते चारुभावानां सर्वथैव हि चारुता ॥ ५ ॥
 प्रसीद देवि भृत्यास्ये सकृच्चक्षुर्विधीयताम् । त्वच्चक्षुःकान्तितोयेन स्नातस्यापैतु मे श्रमः ॥ ६ ॥
 यदि दृष्टिप्रसादं मे न करोपि वरानने । एतेन पादपद्मेन सकृत्ताडय मस्तके ॥ ७ ॥
 भवत्या रमणोद्याने किं न जातोस्म्यशोककः । सुलभा यस्य ते श्लाघ्या पादपद्मत्लाहतिः ॥८॥
 कृशोदरि गवाक्षेण विमानशिखरस्थिता । दिशः पश्य प्रयातोऽसि विषदूर्ध्वं स्वेरपि ॥ ९ ॥
 कुलपर्वतसंयुक्तं समेरुं सह सागरम् । पश्य क्षोणीमिमां देवि शिल्पिनेव विनिर्मितम् ॥ १० ॥
 एवमुक्त्वा सती सीता पराचीनव्यवस्थिता । अन्तरे ब्रणमाधाय जगादारुचिताक्षरम् ॥ ११ ॥

अपसार्य ममांगानि मा स्पृशः पुरुषाधम । निद्याधरामिमां वाणीमीदृशीं भापसे कथम् ॥ १२ ॥
 पापात्मकमनायुष्यमस्वर्गमयशस्करम् । असदीहितमेतत्ते विरुद्धं भयकारि च ॥ १३ ॥
 परदारान् समाकांक्षन् महादुःखमवाप्स्यसि । पश्चात्तापपरीतांगो भस्मच्छन्नानलोपमाम् ॥ १४ ॥
 महता मोहपंकेन तवोपचितचतसः । सुधा धर्मोपदेशोऽयमन्धे नृत्यविलासवत् ॥ १५ ॥
 इच्छामात्रादपि धुद्र वद्धा पापमनुत्तमम् । नरके वासमासाद्य कष्टं वर्त्तनमाप्स्यसि ॥ १६ ॥
 रुधाधराभिधानीभिः परं वाणीभिरित्यपि । मदनाहृतचिचस्य प्रेमास्यं न निवर्त्तते ॥ १७ ॥
 तत्र दूषणसंप्राप्ते निवृत्ते परमप्रियाः । शुर्कहस्ताद्या सोद्वेगाः वञ्चाम स्वाम्यदर्शनात् ॥ १८ ॥
 चलत्केतुमहाखण्डं कुमारार्कसमप्रभम् । विमानं वीक्ष्य दाशस्यं मुदितास्तं डुढौकिरे ॥ १९ ॥
 प्रदानैर्दिव्यवस्तूनां सम्मानैः श्वादुभिः परैः । तामिथ भृत्यसंपन्निरग्राह्या जनकात्मजा ॥ २० ॥
 द्रुक्तोविसुगुधीः पानुं कः शिखामाशुशुक्षणेः । को वा नागवधूमूर्ध्नि स्पृशेद्रत्नशलाकिकम् २१
 कृत्वा करपुटं मूर्ध्नि दशांगुलिसमाहितम् । ननाम रावर्णः सीतां निन्दितो पितृणाप्रवत् ॥ २२ ॥
 महेंद्रसदृशैस्तावद्विमर्चैः सचिर्विभृशम् । नानादिग्भ्यः समायार्त्तराधृतो रक्षसां पतिः ॥ २३ ॥
 जय वर्षस्व नन्देति शब्देः श्रवणहारिभिः । उपगीतः परिप्राप्तो लंकामाखण्डलोपमः ॥ २४ ॥

अचिन्तयच्च रामस्त्री सोऽयं विद्याधराधिपः । यत्राचरत्यमर्यादां तत्र किं शरणं भवेत् ॥ २५ ॥
 यावत्प्रामोषि नो वार्ता भर्तुः कुशलवर्तिनः । तावदाहारकार्यस्य प्रत्याख्यानमिदं मम ॥ २६ ॥
 उर्दाचीनं प्रतीचीनं तत्रास्ति परमोज्ज्वलम् । गीर्वाणरमणं ख्यातमुद्यानं स्वर्गसन्निभम् ॥ २७ ॥
 तत्र तरुतलच्छाये महापादपसंकुले । स्थापयित्वा रहः सीतां विवेश स्वनिकेतनम् ॥ २८ ॥
 तावद्दूषणपंचत्वादप्रतोऽस्य महाशुचम् । अष्टोदश सहस्राणि चित्रलेपुर्भहास्वरम् ॥ २९ ॥
 भ्रातुश्चन्द्रनखा पादौ समृत्योन्मुक्तकंबुकम् । अभाग्या हा हतास्मीति विललापास्तदुर्दिनम् ३०
 रमणात्मजपंचत्ववह्निनिर्दग्धमानसाम् । विलपंतीमिमां भूरि जगादैवं सहोदरः ॥ ३१ ॥
 अलं वत्से रुदित्वा ते प्रसिद्धं किं न विद्यते । जगत्प्राग्बिहितं सर्वं प्रामोत्यत्र न संशयः ॥ ३२ ॥
 अन्यथा क महीचारा जनाः क्षुद्रकशक्तयः । कायमेवंविधो भर्ता भवत्याः व्योमगोचरः ॥ ३३ ॥
 मयेदमर्जितं सर्वं व्यक्तं न्यायागतं फलम् । इति ज्ञात्वा शुचं कर्तुं कस्य मर्त्यस्य युज्यते ॥ ३४ ॥
 नाकाले त्रियते कश्चिद्धञ्जणापि समाहतः । मृत्युकालेऽमृतं जन्तोर्विषतां प्रतिषर्धते ॥ ३५ ॥
 येन व्यापादितो वत्से समरे खरदूषणः । अन्येषां वाहितेच्छानां मृत्युरेष भवाम्यहम् ॥ ३६ ॥
 स्वसारमेवंमांशस्य दत्तादेशो जिनाचने । दक्षमानमना वासभवनं रावणोऽविशेत् ॥ ३७ ॥

तत्रादरनिराकाशं तल्पविक्षिप्तविग्रहम् । सोन्मादकेशरिच्छायं निस्वसंतभिवोरगम् ॥ ३८ ॥
 भर्तारं दुःखयुक्तेषु भूषणादरवर्जिता । महादरसुवाचैवमुपमृत्यु मयात्मजा ॥ ३९ ॥
 किं नाथाकुलतां घत्से खरब्रूषणमृत्युना । न विषादोऽस्ति शूराणामापत्सु महतीष्वपि ॥ ४० ॥
 पुरानेकत्र संग्रामे सुहृदास्ते क्षयं गताः । न च ते शोचिता जातु द्रूपणं किंतु शोचसि ॥ ४१ ॥
 आसन्महेन्द्रसंग्रामे श्रीमालिप्रमुखाः नृपाः । बांधवास्ते क्षयं याताः शोचितास्ते न जातुचित् ४२
 अभूतसर्वशोकस्त्वमासीदपि महापदि । शोकं किं वहसीदानीं जिज्ञासामिति भो चद ॥ ४३ ॥
 ततः महोदरः स्वीरं निश्वस्योवाच रावणः । तल्पं किंचित्परित्यज्य धारितो दारितोश्चरम् ॥ ४४ ॥
 शृणु सुन्दरि सद्भावमेकं ते कथयाम्यहम् । स्वामिन्यसि ममाह्वनां सर्वदा कृतवांछिता ॥ ४५ ॥
 यदि वांछसि जीवंतं मां ततो देवि नार्हसि । कोपं कर्तुं ननु प्राणा मूलं सर्वस्य वस्तुनः ॥ ४६ ॥
 ततस्तपैवमित्युक्ते श्रुपर्थर्विंनियम्यताम् । विलक्ष इव किंचित्स रावणः सममापत ॥ ४७ ॥
 यदि सा वेधसः मृष्टिरसर्वादुःखवर्णना । सीता पतिं न मां चष्टि ततो मे नास्ति जीवितम् ४८
 लावण्यं यीवनं रूपं माधुर्यं चारुचेष्टितम् । प्राप्यतां सुन्दरीमेकां कृतार्थत्वमुपागताम् ॥ ४९ ॥
 ततो मन्दोदरी कथां ज्ञात्वा तस्य दग्धाभिमाम् । विहसन्ती जगदैवं विस्फुरहन्तचन्द्रिका ॥ ५० ॥

इदं नाय महाशर्मं वरो यत्कुरुतेऽर्थनम् । अपुण्या साचला नूतं या त्वानार्थयते स्वयम् ॥ ५१ ॥
 अथवा निखिले लोके सर्वेका परमोदया । या त्वया मानकूटेन याच्यते परमापदा ॥ ५२ ॥
 केयूररत्नजटिलैरिमैः करिकरोपमैः । आलिंग्य चाद्भुभिः कस्माद्भलात्कामयेते न ताम् ॥ ५३ ॥
 शोऽवोचद्देवि विशाण्यमस्सत्र शृणु कारणम् । प्रसभं येन गृह्णामि न तां सर्वोऽगसुन्दरीम् ॥ ५४ ॥
 आसीदनन्तवीर्यस्य मूले भगवतो मया । आत्मेकं व्रतं साक्षाद्देवि निग्रंथसंसदि ॥ ५५ ॥
 तेन देवेन्द्रबंधेन व्याख्यातमिदमीदृशम् । यथा निवृत्तिरेकापि ददाति परमं फलम् ॥ ५६ ॥
 जंतूनां दुःखभूयिष्ठभयसंततिसारिणाम् । पायाञ्चिन्निवृत्तिरल्पापि संसरोत्तारकारणम् ॥ ५७ ॥
 येषां विरतिरेकापि कुवन्निचूपजायते । नरास्ते जर्जरीभूतकलशा इव निर्गुणाः ॥ ५८ ॥
 मनुष्याणां पशूनां च तेषां यत्किंचिदन्तरम् । येषां न विद्यते कश्चिद्विरामो मोक्षकारणम् ॥ ५९ ॥
 शक्त्याभुञ्चत पापानि गृहीतं सुकृतं धनम् । जात्यन्धा इव संसारे न भ्राम्यथ यतश्चिरम् ॥ ६० ॥
 एवं भगवतो वदन्नक्रमलाञ्छिर्गतं वचः । मधु पीत्वा नराः केचिद्भगनाम्भरतां गताः ॥ ६१ ॥
 सागारधर्मगपरे श्रिता विकलशक्तयः । कर्मानुभावतः सर्वे न भवन्ति समक्रियाः ॥ ६२ ॥
 एकेन साधुना तत्र प्रोक्तोऽहं सौम्यचेतसा । दशानन गृहार्णैकां निवृत्तिमिति शक्तितः ॥ ६३ ॥

धर्मरत्नोपमं द्वीपं प्रातः शून्यमनस्करः । कथं व्रजसि विज्ञानी गुणसंग्रहकोविदः ॥ ६४ ॥
 इत्युक्तेन मया देवि प्रणम्य मृनिपुंगवम् । देवासुरमहर्षिणां प्रत्यक्षमिति भाषितम् ॥ ६५ ॥
 यावन्नेच्छति मां नारी परकीया मनस्वनी । प्रसभं सा मया तावन्नाभिगम्यापि दुःखिना ॥ ६६ ॥
 एतच्चाप्यभिमानेन गृहीतं दपिते व्रतम् । का मां किल समालोक्य साध्वी मानं करिव्यति ॥ ६७ ॥
 अतो न तां स्वयं देवि गृह्णामि सुमनोहराम् । सकृज्जल्पन्ति राजानः प्रत्यवायोऽन्यथा महान् ६८
 यावन्मुंचामि नो प्राणान् तावत्सीता प्रसाद्यताम् । भस्मभावंगते गेहे कूपखानश्रमो वृथा ॥ ६९ ॥
 तवस्तं तादृशं ज्ञात्वा संजातकरुणोदया । यभाण रमणी नाथ स्वल्पमेतत्समीहितम् ॥ ७० ॥
 ततः किञ्चिन्मयुस्वाद्दविलासवशवर्तिनी । सा देवरमणोद्यानं जगाम कमलेक्षणा ॥ ७१ ॥
 तदाज्ञां प्राप्य संपद्भिरष्टदशमहीजसाम् । दशाननवर्खीणां सहस्राण्यनुवत्रजुः ॥ ७२ ॥
 मन्दोदरी क्रमात्प्राप्य सीतामेवमपापत । समस्तनयविज्ञानकृतमण्डनमानसा ॥ ७३ ॥
 अपि सुन्दरि हर्षस्य स्याने कस्माद्विपीदसि । त्रैलोक्येऽपि हि सा धन्या पतिर्यस्या दशाननः ॥ ७४ ॥
 तर्षविधाधराधर्षिणं पराजितपुराधिपम् । त्रैलोक्यसुन्दरं कस्मात्पतिं नेच्छसि रावणम् ॥ ७५ ॥
 निःस्वःस्मागोचरः कोऽपि तस्यार्थे दुःखितासि किम् ।

सर्वलोकवरिष्ठस्य स्वस्य सौख्यं विधीयताम् ॥ ७६ ॥

आत्मार्थं कुर्वतः कर्म सुमहांसुखसाधनम् । दोषो न विद्यते कश्चित्सर्व हि सुखकारणम् ॥ ७७ ॥
मयेति गर्दितं वाक्यं यदि न प्रतिपद्यते । ततो यद्भवति तत्ते शत्रुभिः प्रतिपद्यताम् ॥ ७८ ॥
बलीयान् रावणः स्वामी प्रतिपक्षविवर्जितः । कामेन पीडितः कोऽयं गच्छेत्प्रार्थनभंजनात् ७९
यौ रामलक्ष्मणौ नाम तव कावपि सम्मतौ । तयोरेपि हि संदेहः क्रुद्धे सति दशानने ॥ ८० ॥
प्रतिपद्यस्व तत् क्षिप्रं विद्याधरमहेश्वरम् । ऐश्वर्यं परमं प्राप्ता सौरीलीलां समाश्रय ॥ ८१ ॥

इत्युक्त्वा वाष्पसंभारगद्गदोद्गीर्णवर्णिका । जगाद जानकी जातजललोचनधारिणी ॥ ८२ ॥

यनिते सर्वमेतत्ते विरुद्धं वचनं परम् । सती नामीदृशं वक्रात्कथं निर्गतुमर्हति ॥ ८३ ॥

इदमेव शरीरं मे छिन्द भिन्दाथवा हत । भर्तुः पुरुषमन्यं तु न करोमि मनस्यापि ॥ ८४ ॥

सनत्कुमाररूपोऽपि यदि वाखंडलोपमः । नरस्तथापि तं भर्तुरन्यं नञ्छामि सर्वथाः ॥ ८५ ॥

युष्मान्ब्रवीमि संक्षेपाद्द्वारान् सर्वानिहागतान् । यथा ब्रूत तथा नतत्करोमि कुरुतेऽसितम् ॥ ८६ ॥

एतस्मिन्मन्तरे प्राप्तः स्वयमेव दशाननः । सीतां मदनतापार्तो गंगविगीमिव द्विवः ॥ ८७ ॥

समीपीभूय चोवाच परं करुणया गिरा । किञ्चिद्विद्वद्वसितं कुवन्मुत्तचन्द्रं महादः ॥ ८८ ॥

व्याचाननैः कृतोत्पातपतनैः क्रूरवानरैः । भीषिताप्यगमत्सीता शरणं न दशाननम् ॥ १०२ ॥
 तमः पिडासितस्तुर्गैर्वेतालैः कृतङ्कुतैः । भीषिताप्यगमत्सीता शरणं न दशाननम् ॥ १०३ ॥
 एवं नानाविधैरूपसर्गैः क्षणोऽध्रतैः । भीषिताप्यगमत्सीता शरणं न दशाननम् ॥ १०४ ॥
 तावच्च समतीतायां विभवाय्या मयादिव । क्षिनेन्द्रवेश्मसूक्तस्थौ शंखभेर्यादिनिःस्वनः ॥ १०५ ॥
 उद्घाटितकपाटानि द्वाराणि वरवेश्मनाम् । प्रभाते गतनिद्राणि लोचनानीव रेजिरे ॥ १०६ ॥
 संध्याया रंजिता प्राची दिगत्यन्तमराजंत । कुंकुमस्येव पंकेन भानोरामच्छतः कृता ॥ १०७ ॥
 नैशं ध्वान्तं समुत्सार्य कृत्वेन्दुं विगतप्रभम् । उदयाय सहस्रांशुः पंकजानि न्यवोधयत् ॥ १०८ ॥
 ततो विमलतां प्राप्तं प्रभाते चलपक्षिणि । विभीषणादयः प्रापुर्दशास्यं प्रियवान्धवाः ॥ १०९ ॥
 खरदूषणशोकेन ते निर्वाक्यनताननाः । सवाप्यलोचना भूर्मा समासीना यथोचितम् ॥ ११० ॥
 तावत्पटान्तरस्थायां रुदत्याः शोकनिर्भरम् । सुश्राव योपितः शब्दं मनोभेदं विभीषणः ॥ १११ ॥
 जगाद व्याकुलः किंचिदपूर्वेयमिहांगना । का नाम करुणं रीति स्वाभिनेव वियोजिता ॥ ११२ ॥
 शब्दोयं शोकसंभूतमस्याः कथं समुल्वणम् । निवेदयति देहस्य दुःखसंभारवाहिनः ॥ ११३ ॥
 एवमुक्तं समाकर्ण्य सीता तारतरस्वनम् । हरोद सज्जनस्याग्रे नूनं शोकः प्रवर्द्धते ॥ ११४ ॥

जगौ च वाष्पपूर्णास्यात्सबलं निर्गताक्षरम् । इह को देव मे वन्धुस्त्वं घटपृच्छसि घत्सलः ॥ ११५ ॥
सुता जनकराजस्य स्वसा भामंडलस्य च । काकुस्थस्याहं पत्नी सीता दशरथस्तुषा ॥ ११६ ॥
यार्तान्वेषी गतो यावद्भर्तो मे भ्रातुराहवे । रंघ्रेऽहं तावदेतेन हृता कुत्सितचेतसा ॥ ११७ ॥
यावन्न मुंचति प्राणान् रामो विरहितो मया । भ्रातरस्मै द्रुतं तावन्नीत्वा मामर्पयेदितः ॥ ११८ ॥
एवमुक्तं समाकर्ण्य कुद्धचेता विभीषणः । जगाद विनयं विभ्रद्भ्रातरं गुरुत्सलः ॥ ११९ ॥
आशीविषाग्निभूतेयं मोहाद्धतः कुत्स्त्वया । परनारी समानीता सर्वथाभयदायिनी ॥ १२० ॥
चालयुद्धिरपि स्वामिन् विद्याप्यं श्रूयतां मम । दत्तो हि मम देवेन प्रसादो वचनं प्रति ॥ १२१ ॥
भवत्कीर्तिलताजालैर्जटिलं बलयं दिशाम् । मा घाक्षीदयशोदावं प्रसीद स्थितिकोविद ॥ १२२ ॥
परदारभिलापोऽयमयुक्तोऽतिभयंकरः । लज्जनीयो जुगुप्सश्च लोकद्वयविनाशकः ॥ १२३ ॥
धिकृशब्दाः प्राप्यते योऽयं सज्जनेभ्यः समं ततः । सोऽयं विदारणे शक्तो हृदयस्य सुचेतसाम् ॥
जानन् सकलमर्यादां विद्याधरमहेधरः । ज्वलन्तमुल्बुकं कस्मात्करोपि हृदये निजम् ॥ १२५ ॥
यो ना परकलत्राणि पापयुद्धिर्निपेवते । नरकं सचिशत्येप लोहपिंडो यथाजलम् ॥ १२६ ॥
तच्छ्रुत्वा रावणोऽवोचत् किं तद्ब्रुव्यं महीतले । भ्रातर्यस्यास्मि न स्वामी परकीयं कुतो मम १२७

इत्युक्तो विक्रयाः कर्तुं प्रारंभे भिन्नमानसः । लब्धान्तरथ मारीचो महानीतिरवोचत ॥ १२८ ॥
 जानन्नपि कथं सर्वं लोकवृत्तं दशानन । अकरोदीदृशं कर्म मोहस्येदं विचेष्टितम् ॥ १२९ ॥
 सर्वथा प्रातरुत्थाय पुरुषेण सुचेतसा । कुशलाकुशलं स्वस्य चिन्तनीयं विवेकतः ॥ १३० ॥
 निरपेक्षं प्रवृत्तेऽस्मिन्वक्तुमेवं महामतौ । सभायाः क्षोभनं कुर्वन्नुत्तस्थौ रक्षसां प्रभुः ॥ १३१ ॥
 त्रिजगन्मंडनाभिख्यमारुरोह च रावणः । महर्द्धिभिश्च सामंतैर्वाहारूढैः समावृतः ॥ १३२ ॥
 पुष्पकाश्रं समारोप्य सीतां शोकसमाकुलाम् । पुरः कृत्वा महाभूत्या प्रययौ नगरीदिशा ॥ १३३ ॥
 कुंतासितोमरच्छत्रध्वजादपि तपाणयः । अग्रतः पुरुषाः सशुः कृतसंभ्रमनिस्वनाः ॥ १३४ ॥
 चलितार्थंचलग्रीवाः स्थूरीपृष्ठाः सहस्रशः । चंचत्पुराननघुणक्षितयथारुरुसादिनः ॥ १३५ ॥
 प्रचंडनिस्वनद्धंटाः कृतजीमूतगजिताः । प्रचेतुर्वेनृभिर्नुना गंडशैलसमा गजाः ॥ १३६ ॥
 अट्टहासान्विभुंचंतः कृतनानाविचेष्टिताः । स्फोटयंत इवाकाशं प्रजग्मुर्मोतवाः पुरः ॥ १३७ ॥
 सहस्रसंख्यतूर्याणां ध्वनिना पूरयन् दिशः । लंकां दशाननो विक्षन् मणिकांचनतोरणाम् ॥ १३८ ॥
 संपद्भिरेवमाद्याभिर्द्वृतोऽप्यत्यन्तचारुभिः । सीता दशाननं मेने तृणादपि जघन्यकम् ॥ १३९ ॥
 अकल्मषं स्वभावेन वैदेहीमानसं नृपः । न शक्यं लोभमाने तु लेपमप्यु यथांबुजम् ॥ १४० ॥

समंतकुसुमं तावन्नानातरुलताकुलम् । प्रमदाख्यं वनं सीता नीता नन्दनसुन्दरम् ॥ १४१ ॥
स्थितं कुलनगस्योर्ध्वं दृष्ट्वा यद् दृष्टिवन्धनम् । उन्मादो मनसस्तुंगो देवानामपि जायते ॥ १४२ ॥
गिरिः सप्तभिरुद्यानैर्वेष्टितः स्वायतैः स च । रराज भद्रशालाद्यैः सूर्यावित्तं इवोज्ज्वलः ॥ १४३ ॥
एकदेशानहं तस्य विविधाद्युतसंकुलान् । नामतः संप्रवक्ष्यामि तव राजन् निवोधयंताम् ॥ १४४ ॥
प्रकीर्णकं जनानन्दं सुखसेव्यं समृच्चयं । चारणाप्रियसंज्ञं च निर्वोध प्रमदं तथा ॥ १४५ ॥
प्रकीर्णकं महीपृष्ठे जनानन्दं ततः परम् । यत्रानिपिद्धसंचारो जनः क्रीडति नागरः ॥ १४६ ॥
तृतीयेऽलं वने रम्ये मृदुपादपसंकुले । घनवृन्दप्रतीकाशे सरिद्वापीमनाहरे ॥ १४७ ॥
दशव्यापामायता वृक्षा रविमार्गोपरोधिनः । कैतकीपृथिकोपेतास्तांबूलीकृतसंगमाः ॥ १४८ ॥
निरुपद्रवसंचारे तत्रोद्यानसमुच्चये । विलसंति विलासिन्यः कचिदेशे च सन्नराः ॥ १४९ ॥
चारणाप्रियपुद्यानं मनोज्ञं पापनाशनम् । स्वाध्यायनिरता यत्र श्रमणा व्योमचारिणः ॥ १५० ॥
तस्योपरि समारुह्य ययुः पृष्ठमनिदितम् । सुखारोहणंसोपानं दृश्यते प्रमदाभिधम् ॥ १५१ ॥
स्नानक्रोडोचिता रम्या वाप्योऽस्मिन् पद्मशोभिता । प्रयाः सभाश्च विधन्ते रचितानेकभूमयः ॥
नारांगमातुलिंगाद्यैः फलैर्यत्र निरंतराः । तर्जुरैर्नालिकैश्च तालैस्सन्धैश्च वेष्टिताः ॥ १५३ ॥

तत्र च प्रमदोद्याने सर्वा एवागजातयः । कुसुमस्तवकैश्छन्ना गीयन्ते मत्तपद्पदैः ॥ १५४ ॥
 कुर्वन्तीव लत्रालीलां कोमलैः पल्लवैः करैः । धूर्णिता मन्दंवातेन फलपुष्पमनोहरा ॥ १५५ ॥
 सारंगदयिताभिश्च प्रलंबांबुदशोभिनः । समस्वर्तुकृतच्छायाः सेवन्ते घनपादपाः ॥ १५६ ॥
 विभूतिं तस्य तां वाप्यः सहस्रच्छदनाननाः । अलोकन्त इवावृष्टा असितोत्पललोचनैः ॥ १५७ ॥
 गहनान् कोकिलालापान् नृत्यन्तो मन्दवायुना । दीर्घिका विहसंतीव राजहंसकदम्बकैः ॥ १५८ ॥
 प्रमदोभिष्यद्युधानं सर्वभोगोत्सवावहम् । अत्र किं बहुनोक्तेन स्याद्भ्रं नन्दनादपि ॥ १५९ ॥
 अशोकमालिनी नाम पत्रपद्मविराजिता । वापी कनकसोपाना विचित्राकारगोपुरा ॥ १६० ॥
 मनोहरैर्गृहैर्भाति गवाधाद्युपशोभितैः । सल्लतालिंगितप्रान्तैर्निर्झरैश्च ससीकरैः ॥ १६१ ॥
 तत्राशोकतरुच्छन्ने स्थापिता शोकधारिणी । देशे शकालयाद्भ्रष्टा स्वयं श्रीरिव जानकी ॥ १६२ ॥
 तस्मिन् दशाननोक्ताभिः स्त्रीभिरंतरवर्जितम् । सीता प्रसाद्यते वल्लगंधालंकारपाणिभिः ॥ १६३ ॥
 दिव्यैः सनर्चनगीतैर्विक्रमैश्चामृतहारिभिः । अनुनेतुं न सा शक्या संपदा चासराभया ॥ १६४ ॥
 उपर्युपरि संरक्तो दूर्वा विधाधराधिपः । प्राहिणोद्विस्मरादारदावज्वालाकुलीकृतः ॥ १६५ ॥
 दूती सीतां व्रज ब्रूहि दशास्यमनुरक्तकम् । न सांप्रतमवज्ञातुं प्रसीदेत्यादिभाषते ॥ १६६ ॥

गताऽऽगता च सा तस्मै वदतीति चित्तेजसे । देव साहारमुत्सृज्य स्थिता त्वां वृणुते कथम् १६७
 न जल्पति निपिष्णांगा नालं कायेन चेष्टते । न ददाति महाशोका दृष्टिमस्मासु जानकी १६८
 अमृतादपि सुस्वादः पयःप्रभृतिभिः श्रितम् । सुगंधि वृणुते नात्रम् विचित्रं बहुवर्णकम् ॥१६९॥
 तवो मदनदीप्ताग्निज्वालीढः समंततः । आर्त्तो विंचितयत् भूरि मग्नोऽसौ व्यसनार्णवे ॥१७०॥
 शोचत्यनुक्तदीर्घोष्पानिश्वासानिलसंततिः । शुष्यन्मुखः पुनः किंचिद्वायत्यविदिताक्षरम् ॥१७१॥
 स्मरप्रालेयनिर्दग्धं धुनाति मुखपंकजम् । मुहुः किमपि संचित्य स्मयते क्षणनिश्चलः ॥ १७२ ॥
 अतुपंधमहादाहात्स्मरतावयवानलम् । क्षिपत्यविरतं भूमौ कुट्टिमायां विवर्त्तकः ॥ १७३ ॥
 उत्तिष्ठति पुनः शून्यः सेवते निजमासनम् । निःक्रामति पुनर्दृष्ट्वा जनं प्रतिनिवर्त्तते ॥ १७४ ॥
 नागेन्द्र इव हस्तेन सर्वदिग्भुखगामिना । आस्फालयति निःशंकः कुट्टिमं कंपमानयन् ॥१७५॥
 स्मरन् सीतां मनोयातामात्मानं पौरुषं विधिम् । निरपेक्षमुपालब्धं साक्षनेत्रः प्रवर्त्तते ॥ १७६ ॥
 किंचिदाहयते दक्षदुंकारथातिकर्जनः । तूष्णीमास्ते पुनः किं किमिति शून्यं प्रभाषते ॥ १७७ ॥
 सीता सीतेति कृत्वास्यमुत्तानं भाषते मुहुः । तिष्ठत्यवाह्यमुखं भूयो नखेन विलिखन्महीम् १७८
 करेण हृदयं मार्ष्टि बाहुमूर्द्धानमीक्ष्यते । पुनर्भुञ्चति हुंकारं तल्पं भुञ्चति सेवते ॥ १७९ ॥

दधाति हृदये पद्मं पुनर्दूरं निरस्यति । मुहुः यतति शृंगारं गगनांगणमीक्ष्यते ॥ १८० ॥
 हस्तं हस्तेन संस्पृश्य हंति पादेन भेदनीम् । निश्वासदहनश्याममाकृष्णाधरमीक्ष्यते ॥ १८१ ॥
 धत्ते कहकहस्वानं केशाद्दर्शयति क्षणम् । कोपेन दुस्सहां दृष्टिं कथचिदेव विमुञ्चति ॥ १८२ ॥
 जंभोचानीकृतोरस्को वाष्पाच्छादितलोचनः । बाहुतोरणमुद्यम्य भिनत्ति स्फुटदंगुलिः ॥ १८३ ॥
 अंशकान्तेन हृदयं बीजयत्याहितेक्षणम् । कुसुमैः कुरुते रूपं पुनर्नाशयति द्रुतम् ॥ १८४ ॥
 चित्रयत्यादरी सीतां द्रवयत्यश्रुभिः पुनः । दीनः क्षिपति हाकारान् न न मामेति जल्पति १८५ ॥
 एवमाद्याः क्रियाः क्लिष्टा मदनग्रहपीडितः । करोति करुणालापं चित्रं हि स्मरचेष्टितम् ॥ १८६ ॥
 तस्य स्मराप्रिना दीप्तं हृदयेन समं वपुः । अनुबंधमहाधूमं ज्वलत्याशाकृतैर्धनम् ॥ १८७ ॥
 अचिन्तयच्च हा कष्टं कामवस्थामहं गतः । येनेदमपि शक्नोमि न वोढुं स्वशरीरकम् ॥ १८८ ॥
 दुर्गसागरमध्यस्था पृष्टद्विद्याधरा मया । जिताः सहस्रशो युद्धे किमिदं वर्ततेऽधुना ॥ १८९ ॥
 सर्वत्र जगति ख्यातलोकपालपरिच्छदः । वंदिग्रहपुपानीतो महेन्द्रोऽपि पुरा मया ॥ १९० ॥
 अनेकयुद्धनिर्भयनराधिपकदम्बकम् । सोऽहं संप्रति मोहेन भस्मीकर्तुं प्रवर्तितः ॥ १९१ ॥
 चिन्तयन्निदमन्यच्च कामाचार्यवशंगतः । आस्तां तावदसौ राजन्निदमन्यद्विबुध्यताम् ॥ १९२ ॥

आकुलो मंत्रिभिः साकं महामंत्रविशारदः । विभीषणः समारेभे निरूपयितुमीदृशम् ॥ १९३ ॥
 स हि रावणराष्ट्रस्य धुरं धत्ते गतश्रमः । समस्तशास्त्रबोधोद्यौतनिर्मलमानसः ॥ १९४ ॥
 रावणस्य हि तनुस्यो न हितो विद्यते परः । तस्य सर्वोपर्योगेन चिन्तनीये स वर्तते ॥ १९५ ॥
 उवाचासावहो वृद्धा राज्ञनीत्यं व्यस्थिते । उपाक्षपत कर्तव्यमस्माकमयुनोचितम् ॥ १९६ ॥
 विभीषणोदितं श्रुत्वा संभिन्नप्रतिरभ्यधात् । अतः परं वदामः किं गतं कार्यमकार्यताम् ॥ १९७ ॥
 स्वामिनो दशवक्त्रस्य सहसा देवयोगतः । दक्षिणः पतितो बाहुः खरदूषणसंहकः ॥ १९८ ॥
 विराधितोऽपरः कोऽपि कारणं यो न कस्यचित् । सोऽयं गोमायुतो भुक्त्वा केसरित्वं समाश्रितः ॥
 भव्यतां पश्यतामुप्य साधुकर्मोदयामाम् । लक्ष्मणस्याहवे यातो बन्धुतां यत्सुचेष्टितः ॥ २०० ॥
 एतेऽपि बलिनः सर्वे मानिनः कपिकैतवः । भवन्त्याकान्तितो यथा निर्भृत्यास्तु न जातुचित् ॥
 अभीषामन्य आकारो मानसं त्वन्यथा स्थितम् । भुजंगानामिधात्यन्तमन्तरे दाहणं विषम् २०२
 नेता वानरमालीनायनं गृह्युमापतिः । न्यक्षेण भङ्गते पक्षं सुग्रीवस्य मरुत्सुतः ॥ २०३ ॥
 ततः पंचसुरतोऽञ्चोच्चिधायापानादरस्मितम् । खरदूषणवृत्तेन गणितेनेह को गुणः ॥ २०४ ॥
 दृष्टान्तेनायुना कस्य संश्रासोऽकीर्तिरेव च । भवत्येव हि शूराणामीदृशी समरे गतिः ॥ २०५ ॥

वातेनापहृजते सिन्धोः कृणिकान्यूनता भवेत् । रावणस्य बलं स्फीतं किं दृष्ट्वाणसमीहया ॥२०६॥
 व्रीडां व्रजति मे चेतः कुर्वतः संप्रधारणम् । क्वायं दशाननः स्वामी ववान्ये केऽपि वनौकसः २०७
 सूर्यहासधरेणापि क्रियते लक्ष्मणेन क्रिम् । विराधितः क नामैव यस्येच्छामनुवर्तते ॥ २०८ ॥
 मृगेन्द्राधिष्ठितात्मानमपि काननसंग्रतम् । दंदहते न किं दावो गिरि परमदुःसहम् ॥ २०९ ॥
 सहस्रमतिनामाथ सचिवोऽन्तरं जगौ । सूचयन् विरसं वाक्यं पूर्वं मस्तककंपनात् ॥ २१० ॥
 मानोद्धतैरिभैर्वाक्यैर्यहीनैः किमीरतैः । मंत्रणीयं हि संबद्धं स्वामिने हितमिच्छता ॥ २११ ॥
 स्वल्प इत्यनया बुद्ध्या कार्यावज्ञा न वैरिणि । कालं माप्य ऋणोवह्नेदेहेत् सकलविष्टपम् ॥२१२॥
 अश्वग्रीवो महासैन्यः लयातः सर्वत्र विष्टपे । स्वल्पेनापि तृष्टेन निहतो रणमूर्धनि ॥ २१३ ॥
 तस्मात्क्षेपचिनिर्मुक्तमियं परमदुर्गमा । नगरी क्रियतां लंका मतिसंदोहशालिभिः ॥ २१४ ॥
 सुघोराणि प्रसार्यतां संत्राण्येतानि सर्वतः । तुंगग्राकारकूटेषु दृश्यतां च कृताकृतम् ॥ २१५ ॥
 सन्मानैर्बहुभिः शश्वत्सेव्यो जनपदोऽखिलः । स्वजनाच्यतिरेकेण दृश्यतां प्रियवादिभिः ॥२१६॥
 सर्वोपायविधानेन रक्षतां प्रियकारिभिः । राजा दशाननो येन सुखतां प्रतिपद्यते ॥ २१७ ॥
 प्रसाधतां सुविज्ञानैर्मेथिली परमैः प्रियैः । मधुरैर्वचनैर्दानैः क्षौरहिवधूरिव ॥ २१८ ॥

सुप्रीवं कैकुनगरमन्यांश्च भटपुंगवान् । वहिस्थापयतोद्युक्तान्नगर्या रक्षकारिणः ॥ २१९ ॥
 एवंकृते न ते भेदं जानन्ति वहिराहिताः । कार्ये नियोगदानाच्च जानन्ति स्वामिनं त्रियम् २२०
 एवं दुर्गतिरे जाते कार्ये सर्वत्र सर्वतः । को जानाति हृतां सीतां स्थितामत्रापरत्र वा ॥ २२१ ॥
 रहितधानया रामो ध्रुवं प्राणान् विमोक्षयति । यस्येयमीदृशी कान्ता वर्तते विरहे त्रिया ॥ २२२ ॥
 रामे च पंचतां प्राप्ते शोकविक्रममानसः । एकाकी क्षुद्रयुक्तो वा सौमित्रिः किं करिष्यति ॥ २२३ ॥
 अथवा रामशोकेन मरणं तस्य निश्चितम् । दीपप्रकाशयोर्यद्भदनयोः संगतं परम् ॥ २२४ ॥
 अपराधाब्धिमग्नः सन् यास्यति क विराधितः । सुप्रीवस्यापि वाध्वंतं श्रयते लोकतः परम् ॥ २२५ ॥
 मायां सुप्रीवसंदेहकारिणीं यश्च नाशयेत् । दशवक्रेश्वरादस्य कोसौ लोके भविष्यति ॥ २२६ ॥
 तस्माच्चद्रुर्गसंसिद्धौ सनाथं भजतेतराम् । योगधायं विभोर्वाढं परिणामे शुभावहः ॥ २२७ ॥
 प्रकारेणामुना शत्रूनेतानन्यांश्च ज्ञेयति । दशाननस्ततो यत्र क्रियतामत्र वस्तुनि ॥ २२८ ॥
 एवं विमृश्य विद्रांसः प्रमोदान्वितमानसाः । यथास्वं निलयं जग्मुः कर्तव्यकृतनिश्चयाः ॥ २२९ ॥
 विभीषणेन यंत्राद्यैः शालो दुर्गतिरुक्तः । विद्याभिश्च विचित्राभिलंका गह्वरतारका ॥ २३० ॥
 कृत्यं किञ्चिद्विशदमनसामाप्तवाक्यानेपक्षम् । नासैरुक्तं फलति पुरुषस्योपितं पौरुषेण ॥

द्वेषोपेतं पुरुषकरणं कारणं नेष्टसंगे । तस्मान्द्रव्याः कुरुत यत्नं सर्वहेतुप्रसादे ॥२३१॥
 राजन्कर्मण्युदयसमयं सेव्यमाने जनानाम् । नानाकारे कुशलवचनं नो विशत्येव चेत्तः ॥
 युक्तां तस्मात्स्थितिमनुनयन् कर्म कुर्यात्प्रशस्तम् ।

भूयो येन प्रतपति रविः शोकरूपो न कष्टः ॥ २३२ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे मायाप्रकाराभिधानं नाम षट्चत्वारिंशत्तमं पर्वम् ।

अथ सप्तचत्वारिंशत्तमं पर्वम् ।

किङ्किधेशस्ततो भ्राम्यन् कान्ताधिरहदुःखतः । तं प्रदेशमनुप्राप्तो निवृत्तं यत्र संयुगम् ॥ १ ॥
 तत्राद्राक्षीद्रयान् भयान् गजांश्च गतजीवितान् । सामंतानश्चसंयुक्तात्रिभिन्नच्छिन्नविग्रहान् ॥२॥
 दक्षमानानृपान्कांश्चित्कांश्चिन्निश्चितोस्तथा । क्रियमाणानुभरणाक्रान्ताभिरान् भटान् ॥ ३ ॥
 विच्छिन्नार्थयुजान्कांश्चित्कांश्चिदर्धोरुवर्जितान् । निमृतांत्रचयान्कांश्चित्कांश्चिद्दलितमस्तकान् ४
 गोमायुप्राप्तान्कांश्चित् खगैः कांश्चिन्निपचितान् । रुदिता परिवर्गेण कांश्चिच्छादितविग्रहान् ॥५॥

किमेतदितिप्रथ तस्मै कश्चिदवेदयेत् । सीताया हरणं ध्वस्तौ जटायुखरदूषणौ ॥ ६ ॥
 ततोऽभयद्रुशं दुःखी खरदूषणमृत्युतः । किर्किधधिपतिश्चितामेतामगमदाकुलः ॥ ७ ॥
 कष्टं चितितमेतन्मे किलास्मै बलशालिने । निवेद्य दायिताशोकं मोक्षामीति महाशया ॥ ८ ॥
 विधानदंतिना सोऽपि कथमाशामहाद्रुमः । भग्नो मम धिपुण्यस्य कथं शान्तिर्भविष्यति ॥ ९ ॥
 किमंजनासुतं गत्या सादरं संश्रयाम्यहम् । मद्रूपधारिणो येन मरणं स करिष्यति ॥ १० ॥
 उद्योगेन विमुक्तानां जनानां सुखिता कुतः । तस्माद्दुःखविनाशय श्रयाम्युद्योगमुत्तमम् ॥ ११ ॥
 अथयानेकशो दृष्टोऽनादरो स करिष्यति । नवोऽनुरागवंद्यो हि चन्द्रो लोकस्य नान्यदा ॥ १२ ॥
 तस्मान्महाचलं दीप्तं महाविद्याविशारदम् । रावणं शरणं यामि स मे शान्तिं करिष्यति ॥ १३ ॥
 अज्ञानानो विशेषं वा क्रोधवोधितमानसः । दशाननः कदाचिन्नौ हंतुं वाञ्छेदुभात्रपि ॥ १४ ॥
 मंत्रदोषमसत्कारं दानं पुण्यं स्वशूरताम् । दुःशीलत्वं मनोदाहं दुर्मित्रेभ्यो न वेदयेत् ॥ १५ ॥
 तस्माद्यैव संग्रामे निहितः खरदूषणः । तमेव शरणं यामि स मे शान्तिं करिष्यति ॥ १६ ॥
 तुल्यव्यसनताहेतोः कालो यमुपसर्पति । सद्भ्रातृं हि प्रपद्यन्ते तुलयावांछा जना भुवि ॥ १७ ॥
 एवं विमृश्य संजातचारुद्विः समं ततः । प्रजिघायादराद्भूतं प्रियं कर्तुं विराधितम् ॥ १८ ॥

सुग्रीवागमने तेन शपितेऽभूद्विराधितः । सविस्मयः सतोपश्च चकार च मनस्यदः ॥ १९ ॥
 चित्रं सुग्रीवरजो मां संसेव्यः सन्नियेवते । अथवाश्रयसामध्यर्थात्पुंसां किं नोपजायते ॥ २० ॥
 ततो दुन्दुभिनिर्घोषं समाकर्ण्य घनोपमम् । पातालनगरं जातं भयाकुलमहाजनम् ॥ २१ ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽपृच्छदं नुराधां गसंभवम् । वद तूर्यनिनादोऽयं श्रूयते कस्य संहृतः ॥ २२ ॥
 सोऽवोचच्छ्रुयतां देव महाबलसमन्वितः । नाथोऽयं कपिकेतूनां प्राप्तस्त्वां प्रेमतत्परः ॥ २३ ॥
 आतारीं चालिसुग्रीवौ किष्किंधानगराधिपौ । विग्मांशुरजसः पुत्रौ प्रख्यातावचनाधिपौ ॥ २४ ॥
 वालीति योऽत्र विख्यातः शीलशौर्यादिभिर्गुणैः । अभिमानमहाशैलानानंसीदशक्वकम् ॥ २५ ॥
 परं प्राप्य प्रबोधं स कृत्वा सुग्रीवसाच्छ्रियम् । तपोवनमुपाविक्षत्सर्वग्रन्थयिवर्जितम् ॥ २६ ॥
 सुग्रीवोऽप्यभिसक्तत्मा सुतारायां श्रियान्वितः । राज्ये निःकंठक्रे रे मे शर्चयुक्तो यथाहरिः ॥ २७ ॥
 सुतोऽयस्यांगदाभिल्यः गुणरत्नविभूषितः । किष्किंधाधिपये यस्य संकथान्यविवर्जिताः ॥ २८ ॥
 तयोरियं कथा यावद्बर्चतेऽनन्यचेतसोः । तावत्संप्राप्तः सुग्रीवः श्रीमत्पार्थिवकेतनम् ॥ २९ ॥
 ज्ञातथानुमतिं प्राप्य विवेशे कृतमंगलः । राजाधिकृतलोकेन परमं दक्षितादरः ॥ ३० ॥
 लक्ष्मीधरकुमाराद्यास्तं राजन् प्राप्तविस्मयाः । परिपस्वजिरे कान्त्या विकसद्बदनाम्बुजाः ॥ ३१ ॥

उपविष्टाश्च विधिना जांबूनदमहीतले । योग्यं संभाषणं चकुरमृतोपमया गिरा ॥ ३२ ॥
 निवेदितं ततो वृद्धैरिति पद्ममहीक्षिते । देव किष्किधनगरे सुग्रीवाख्योऽयमीश्वरः ॥ ३३ ॥
 प्रभुर्महाबलो भोगी गुणवानतिसत्प्रियः । केनापि दुष्टमायेन खगेनानर्थमाहतः ॥ ३४ ॥
 एतस्याकृतिमाश्रित्य राज्यभोगं पुरं बलम् । सुतारां च गृहीतुं तां कोऽपि बांछति दुर्मतिः ॥ ३५ ॥
 एतस्य वचनस्थान्ते रामस्वत्संमुखोऽभवत् । अचित्तयच्च मत्तोऽपि दुःखितो नाम विद्यते ॥ ३६ ॥
 मयायं सदृशो मन्ये यदि वाधरतां भजेत् । येनास्य दृश्यमानैकप्रतिपक्षेण बांधवम् ॥ ३७ ॥
 अर्थोऽयं दुस्त्रोऽत्यन्तं कथमेतद्भविष्यति । हानिरेवंविधस्यैषा मद्विधः किं करिष्यति ॥ ३८ ॥
 मुभिन्नातनयोऽपृच्छच्छुक्लं दुःखस्य कारणम् । सुग्रीवस्य मनस्तुल्यं धीरं जांबूनदश्रुतिम् ॥ ३९ ॥
 ततोऽशौ मंत्रिणो मुख्यो जगाद विनयान्वितः । असत्सुग्रीवरूपस्य सत्सुग्रीवस्य चांतरम् ॥ ४० ॥
 राजन् सुदारुणानंगलतापाशवशीकृतः । रूपं रूपवशः कोऽपि समं कृत्वास्य मायया ॥ ४१ ॥
 अज्ञातो मंत्रिवर्गस्य सर्वस्यात्मजनस्य च । सुग्रीवान्तः पुरं तुष्टः प्राविशत्पापचेतनः ॥ ४२ ॥
 प्रविशंतं च तं दृष्ट्वा सुताराहा परा सती । महादेवी जगादास्यसमुद्दिग्ना निजं जनम् ॥ ४३ ॥
 दुष्टविधाधरः कोऽपि सुग्रीवाकृतिरेपकः । आयाति पापापूर्णात्मा चारुलक्ष्मणवर्जितः ॥ ४४ ॥

अभ्युत्थानादिकामस्य क्रियां माकार्षे पूर्ववत् । केनापि वरणीयोऽयमभ्युपायेन दुर्णयः ॥ ४५ ॥
 अथांशंकविमुक्तात्मा गंभीरो लीलायान्वितः । गत्वा सुग्रीवचञ्ज्जे सौश्रीवं स वरासनम् ॥४६॥
 एतस्मिन्नन्तरे प्राप वालिराजासुजः क्रमात् । अद्राक्षीच्च जनं दीनमप्राक्षीच्च समाकुलः ॥४७॥
 क्रस्मादयं जनोऽस्माकं म्लानवक्त्रेक्षणो भृशम् । विपादं वहते स्थाने स्थाने कृतसमागमः ॥४८॥
 किमंगदो गतो मेहं वन्दनार्थी चिरायति । किं वा प्रमादते देवी कस्याप्युपगता रूपम् ॥ ४९ ॥
 जन्ममृत्युजरात्युग्रनानासंसारदुःखतः । विभ्यद्विषणः किं स्यात्तपोवनमुपागतः ॥ ५० ॥
 चित्तयन्त्रित्यतिक्रम्य द्वाराणि मणितेजसा । भासमानानि सर्वाणि संयुक्तानि सुतेरणैः ॥ ५१ ॥
 गीतजल्पितमुक्तानि सुप्तानीव समं ततः । शंकितद्वारपालानि प्रयातानन्यतामिव ॥ ५२ ॥
 प्रासादप्रवरोत्संगे विक्षिपन् दृष्टिमायताम् । अपश्यत्स्त्रीजनांतस्थमात्माभं दुष्टखेचरम् ॥ ५३ ॥
 दिव्यहारांबरं दृष्ट्वा तं शोभां दधत् पुरः । चित्रावतंसकं कान्त्या विकसद्बदनाम्बुजम् ॥ ५४ ॥
 कुद्धोजर्जस्तुग्रीवः प्राट्टेपण्यनोपमम् । दिङ्मुखेषु क्षिपन् भासमक्ष्णोः संध्याधनारुणम् ॥५५॥
 ततः सुग्रीवतुल्योऽपि कुर्वन् परुषगर्जितम् । उत्तस्थौ कोपरक्तास्यः करीच मदविह्वलः ॥ ५६ ॥
 संदष्टौ महासत्त्वौ दृष्ट्वा तौ योद्धुमुद्यतौ । सास्ना निरुधुः क्षिप्रं श्रीचंद्राद्याः सुमंत्रिणः ॥५७॥

सुतारति ततोऽथोचत् दुष्टोऽयं कोऽपि खेचरः । तुल्यः सर्वेण देहेन बलेन वचसा रुचा ॥ ५८ ॥
 पत्युर्मम न तुल्यस्तु लक्षणैर्मनकादपि । प्रासादशंखकुंभाद्यैश्चिरसंस्थितलक्षितैः ॥ ५९ ॥
 भर्तुर्मे भूपितांगस्य महागुरुरूपलक्षणैः । कस्यापि चाद्यमस्यास्य वाजिबालेयतुल्यता ॥ ६० ॥
 श्रुत्वापीदं सुतारोक्तं सादृश्यहृतचित्तकैः । मंत्रिभिस्तदवज्ञातं निस्वांक्तं धनिभिर्यथा ॥ ६१ ॥
 एकीभूय च तैः सर्वैर्मंत्रिभर्मतिशालिभिः । गदितं संप्रधार्यदं संदेहहृतमानसैः ॥ ६२ ॥
 मद्यपस्यातिवृद्धस्य वेश्याव्यसनस्य शिशोः । प्रमदानां च वाक्यानि जातु कार्याणि नो बुधैः ६३
 अत्यन्तदुर्लभा लोके गोत्रशुद्धिस्तथा विना । निन्तातपरमेणापि न राज्येन प्रयोजनम् ॥ ६४ ॥
 संप्राप्य निर्मलं गोत्रं भव्यं शीलादिभूपितैः । तस्मादन्तःपुरं यत्नादिदं रक्ष्यं सुनिर्मलम् ॥ ६५ ॥
 अकीर्तिरिति निधेयमस्य नोत्पद्यते यथा । कुरुध्वमतिपत्नेन विभिद्याखिलमेतयोः ॥ ६६ ॥
 अंगः कृत्रिमसुग्रीवं पितृ भ्रान्त्या समाश्रितः । अंगदः सत्यसुग्रीवं मातृवाक्यानुरोधतः ॥ ६७ ॥
 संदिहान्ना निजे नाथे वयमप्यतिसाम्यतः । सुतारावचनादेनं पुरस्कृत्य व्यवस्थिताः ॥ ६८ ॥
 अक्षोहिण्यंस्ततः सप्त प्रभुमेकमुपाश्रिताः । इतरं चापि तावंत्यः संशयस्य वशंगताः ॥ ६९ ॥
 पुरस्य दक्षिणे भागे सुग्रीवः कृत्रिमः कृतः । उत्तरे तस्य सुग्रीवः स्थापितश्च यथाविधिं ॥ ७० ॥

अकरोच्चन्द्ररश्मिश्च प्रतिज्ञामिति संशये । बालिपुत्रो ज्ञातः कुर्वन् सर्वतः प्रतिपालनम् ॥ ७१ ॥
 सुतारामधनद्वारं यो व्रजेत्काश्चिदस्य सः । प्रौढेन्दीवरशोभस्य वध्यः खड्गस्य मे ध्रुवम् ॥ ७२ ॥
 ततः कपिध्वजावेवं स्थापितौ तावुभावपि । अपश्यंतौ सुतारास्यं निमग्नौ व्यसनार्णवे ॥ ७३ ॥
 ततोऽयं सत्यसुग्रीवो दयिताविरहाकुलः । बहुशः शोकहानार्थमगच्छत् खरदूषणम् ॥ ७४ ॥
 पुनश्च मारुतेः पार्श्वमव्रवीच्च पुनः पुनः । परित्रायस्व दुःखार्ते प्रसादं कुरु बाधव ॥ ७५ ॥
 मदीयं रूपमासाद्य मायया कोऽपि पापधीः । कुरुते मे परां बाधां स गत्वा मार्यतां ह्रुतं ॥ ७६ ॥
 सुग्रीवस्य वचः श्रुत्वा तदवस्थस्य शोकिनः । अजनातनयः क्रोधाद्बालवाभिप्तमोऽभवत् ॥ ७७ ॥
 विमानं परमच्छायमप्रतीयातसंज्ञितम् । नानालंकारभूयिष्ठं विदशावाससंनिभम् ॥ ७८ ॥
 उत्साहं परमं विभ्रदारुह्य सचिर्वैवृतः । किष्किधनगरं प्राप स्वर्गं सुकृतमागिव ॥ ७९ ॥
 श्रुत्वा प्राप्तं हनूमंतमसक्तो विगतज्वरः । आरुह्य द्विरदं प्रीतः सुग्रीव इव निर्ययी ॥ ८० ॥
 तं कपिध्वजमालोक्य परं सादृश्यमागतम् । विस्मितो वायुपुत्रोऽपि पतितः संशयार्णवे ॥ ८१ ॥
 अचिन्तयच्च सुव्यक्तं सुग्रीवौ द्वाविमौ कथम् । एतयोः कतरं हन्मि यद्विशेषो न लभ्यते ॥ ८२ ॥
 अविदित्वानयोर्भेदमुभयोर्वानरेन्द्रयोः कदाचिद्विद्विपमहं सुग्रीवं सुहृदांवरम् ॥ ८३ ॥

शूर्हतं मंत्रिभिः सार्धं विमृश्य च यथाविधि । उदासीनतया देव मारुतिः स्वपुरं गतः ॥ ८४ ॥
 निवृत्ते मरुतः पुत्रे सुग्रीवोऽभवदाकुलः । असौ च सदृशोऽमुष्य तथैवातिष्ठदाशया ॥ ८५ ॥
 मायासहस्रसंपन्नो महावीर्यो महोदयः । उल्कायुधोऽपि संदेहं प्राप कष्टमिदं परम् ॥ ८६ ॥
 निमग्नं संशयांमोधी व्यसनग्राहसंकटे । न जानाम्यधुना देव क इमं तारयिष्यति ॥ ८७ ॥
 कान्तावियोगदानेन प्रदीप्तं कपिकेतनम् । कृतज्ञं भज सुग्रीवं प्रसीद रघुनन्दन ॥ ८८ ॥
 अयं शरणमायातो भवन्तं शृणु वत्सलम् । भवद्विधशरीरं हि परदुःखस्य नाशनम् ॥ ८९ ॥
 तवस्त्वदचनं श्रुत्वा विस्मयव्याप्तमानसाः । जाताः पद्यादयः सर्वे धिगहोहीतिभाषिणः ॥ ९० ॥
 अचिन्तय च पद्भ्योतः सखायं मम दुःखतः । जातोऽपरः समानेषु प्रायः प्रेमोपजायते ॥ ९१ ॥
 एष प्रत्युपकारं मे यदि कर्तुं न शक्यति । निर्ग्रथश्रमणो भूत्वा साधयिष्यामि निर्द्येतिम् ॥ ९२ ॥
 एवं ध्यात्वा नुरोधाद्यैः समं नारीविलक्षकम् । कपिमूर्लीन्द्रमाहूय पद्मनाभोऽभ्यभाषतं ॥ ९३ ॥
 सत्सुग्रीवो भवान्यो वा सर्वथा त्वं मयेऽस्तिः । धिजित्य भवतस्तुल्यं पदं यच्छामि ते निजम् ॥
 तथाविधं पुरा राज्यं प्राप्य योगं सुतारया । सेवस्व मुदितोऽत्यन्तमंग्रनिःशेषकंटकम् ॥ ९५ ॥
 यदि मे निश्रयोपेतः प्राणेभ्योऽपि गरीयसीम् । सीतां तां गुणसंपूर्णां भद्रोपलभसे प्रियाम् ॥ ९६ ॥

कपिकेतुर्वाचेदं यदि तां तव न प्रियाम् । सप्ताहोऽभ्यन्तरे वेद्मि विशामि ज्वलनं तदा ॥ ९७ ॥
 अर्मीभिरधरैः पद्मः परं प्रह्लादमाश्रितः । अशांकरश्मिसदृशैर्दधानः कुमुदोपमम् ॥ ९८ ॥
 प्रवाहेणामृतस्यैव प्लावितो विकचाननः । रोमांचनिर्भरं देहं बभार च समंततः ॥ ९९ ॥
 अन्योन्यस्य वयं द्रोहराहेताविति चादरात् । समयं चक्रतुर्जनं तस्मिन्नेव जिनालये ॥ १०० ॥
 ततो रथचरारूढी महासामन्तसेवितौ । किष्किधनगरं तेन प्रयातौ रामलक्ष्मणौ ॥ १०१ ॥
 समीपीभूय द्रूतश्च प्रहितः कपिमौलिना । निर्भत्सितश्च कूटेन सुग्रीविणागतः पुनः ॥ १०२ ॥
 ततश्चालीकसुग्रीवः संनह्य स्यन्दनस्थितः । युद्धाय निर्ययी क्रुद्धः पृथुसैन्यसमावृतः ॥ १०३ ॥
 अथ कूटभटाटोपः संकटधंडनिश्चनः । संप्रहारो महानासीदग्रसंलग्नसेनयोः ॥ १०४ ॥
 सुग्रीवमेव सुग्रीवो जगामोद्ग्रीवमुग्ररुद् । विद्यायाः करणासक्तो दृढं योद्धुं समुद्यतः ॥ १०५ ॥
 संप्रहारो महान् जातस्तयोश्चक्रेषुसायकैः । अंधकारीकृताकाशश्चिरमप्राप्तयोः श्रमम् ॥ १०६ ॥
 अथ सुग्रीवमाहत्य गदयालीकवानरी । विज्ञाय मृत इत्येवं तृष्टः पुरसुपाविशत् ॥ १०७ ॥
 निश्चेष्टविप्रहृथायं सत्यशाखापुगध्वजः । निजं शिविरमानीतः परिवार्धं सुहृज्जनैः ॥ १०८ ॥
 अत्रवीछन्वसंज्ञश्च नाथ हस्तसुपागतः । जीवन्नेव कथं चौरः पुरं गम पुनर्गतः ॥ १०९ ॥

नूनं न भवितव्यं मे दुःखस्थान्ते न राघव । भवन्तमपि संप्राप्य किंतु कष्टमतः परम् ॥ ११० ॥
 ततः पद्मप्रमोदोच्चद्ववतोर्युध्यमानयोः । विशेषो न मया ज्ञातो न हतस्तेन ते समः ॥ १११ ॥
 अज्ञानदोषतो नाशं मानैपीत्स्विव जातुचित् । सुहृदं जैनवाक्येन जनितं प्रियसंगमम् ॥ ११२ ॥
 अथाहूतः पुनः प्राप्तः सुग्रीवप्रतिमो बली । संरंभवह्निना दीप्तः पद्मेनाभिमुखीकृतः ॥ ११३ ॥
 अद्रिणेव स रामेण क्षोभितः सागरोपमः । निखंशग्राहसंघातसंचारात्यन्तसंकुलः ॥ ११४ ॥
 लक्ष्मणेनैव सुग्रीवः परिष्वज्य दृढं धृतः । स्त्रीविरतः समीपं मा शत्रोः कोपेनागादिति ॥ ११५ ॥
 ततः सत्सारपद्मभः सुग्रीवाभं समाह्वयन् । ज्वलत्संग्रामसंप्राप्तिजनितेनोरुतेजसः ॥ ११६ ॥
 अथ पद्मं समालोक्य समापृच्छ्य च साधकम् । वैताली निःसृता विधा नारीवोद्धतचेष्टिता ११७
 सुग्रीवाकृतिनिर्मुक्तं वानरांकविवर्जितम् । सहसा साहसगतिभिन्द्रनीलनगोपमम् ॥ ११८ ॥
 स्वभावमागतं दृष्ट्वा निःक्रान्तमिव कंचुकान् । शाखापृग्ध्वजाः सर्वे संसुभ्यैकत्वमाश्रिताः ११९
 नानापुधाश्च संकुद्धा बलिनस्तमयूयुधन् । सोयं सोयमतिस्वानं कुर्वाणा पश्यतेति च ॥ १२० ॥
 तेन तेजस्विना सैन्यं तद्दृष्टिपामुरुशक्तिना । पुरस्कृतं दिशो भेजे यथा नूनं नभस्वता ॥ १२१ ॥
 तावत्ससायकं कृत्वा धनुरुद्धतविक्रमः । अधावत्पद्ममुद्दिश्य घनाघनचर्योपमः ॥ १२२ ॥

शरंधारां शिपत्यस्मिन् भृशत्वाद्द्रहितांतरम् । विधाय मंडपं वाणरस्थात् काकुस्थनन्दनः ॥१२३॥
 समं साहसयानेन पद्मस्याभूत्परं मृधम् । आनन्दो हि स पद्मस्य चिरं यः कुरुते रणम् ॥१२४॥
 ततः कृत्वा रणक्रीडां चिरमूर्जितविक्रमः । क्षुरप्रंरंस्य कवचं चिच्छेद रघुनन्दनः ॥ १२५ ॥
 वितवाकारदेहोऽथ कृतस्तीक्ष्णैः शिलीमुखैः । गतः सुसाहसो भूमिमालिलिग गतप्रभः ॥१२६॥
 समासाद्य च तैः सर्वैः कुतूहलिभिरीक्षितः । दुष्टः साहसयानोऽसाधिति ज्ञातश्च निश्चितम् ॥१२७॥
 तंतः सन्नातृकं पद्मं सुग्रीवः पर्यपूजयत् । स्तुतिभिश्चाभिरम्याभिस्तुष्टावोदात्तसंमदः ॥ १२८ ॥
 पुरं कारयितुं शोभां परमां हतकण्ठके । यातः कान्तासंमायोगं समुत्कंठां वहत्पराम् ॥ १२९ ॥
 भोगसंगरंमग्नोऽसौ नैवाज्ञासीदंहनिंशम् । चिरं दष्टः सुतारायां न्यस्तंनिःशेषचेतनः ॥ १३० ॥
 रात्रिमेकां वह्निर्त्वा पद्माभप्रमुखा नृपाः । ऋद्रथा प्रविश्य किष्किधं महोचलसगन्विताः १३१
 आनन्दोधानमाश्रित्य नन्दनश्रीविडम्बकम् । स्वेच्छयावस्थितिं चकुर्लोकपालमुरश्रियः ॥१३२॥
 तस्य वर्णनमेवातिवर्णनरम्प्रतापितुः । उद्यानस्यान्यथा कोसौ शक्तस्तदुणवर्णने ॥ १३३ ॥
 रम्यं चैत्यगृहं तत्र न्यस्तचन्द्रप्रभार्चनम् । तद्विघ्नघ्नं प्रणम्यैतावासीनां रामलक्ष्मणौ ॥ १३४ ॥
 बहिर्धैत्यालयस्यास्य चन्द्रोदरसुतादयः । स्वसैन्यावसानं कृत्वा बभूवुर्विगतश्रमाः ॥ १३५ ॥

गुणशुभ्यनुरागेण स्वयंवरणबुद्धयः । त्रयोदश सुताः पद्मं सुग्रीवस्य ययुर्मुदा ॥ १३६ ॥
 चन्द्रामा नाम चन्द्रास्या द्वितीया हृदयावली । अन्या हृदयधर्मेति चेतसः कंकटोपमा ॥ १३७ ॥
 तुरीयानुषरी नाम्ना श्रीकान्ता श्रीरिवापरा । सुन्दरी सर्वतश्चित्तसुन्दरीत्यपरोदिता ॥ १३८ ॥
 अन्या सुरवती नाम सुरस्त्रीसमविभ्रमा । मनोवाहिन्यमिख्याता मनोवाहनकोविदा ॥ १३९ ॥
 चारुश्रीरिति विख्याता चारुश्रीः परमार्थतः । मदनोत्सवभूतान्या प्रसिद्धा मदनोत्सवा ॥ १४० ॥
 अन्या गुणवती नाम गुणमालाविभूषिता । एका पद्मावती ख्याता बुद्धपद्मा समानसा ॥ १४१ ॥
 तथा जिनमतिर्नित्यं जिनपूजनतत्परा । एताः कन्याः समादाय यथा तासां परिच्छदः ॥ १४२ ॥
 प्रणम्य च जगौ रामं नार्थतासां स्वयवृतं । शरणं भव लोकेश कन्यानां बन्धुरुत्तमः ॥ १४३ ॥
 दुर्विदग्धः खगोर्भोवू विवाहोऽस्माकीभत्यलम् । जातमासां मनः श्रुत्वा गोत्रस्यत्वानुपालकम् ॥
 ततो हीमारनम्नास्या वशिताः शोभया विभुम् । पद्माममुपसंप्राप्ताः पद्माभा नवयावनाः १४५
 विपुद्गन्निवुवर्णाञ्जगर्भमासां महीयसाम् । देहमासां विक्राशेन तासां रेजे नभस्तलम् ॥ १४६ ॥
 उपविश्य विनीतास्ता लावण्यान्वितविग्रहाः । समीपे पद्मनाभस्य तस्थुः पूजितचंष्टिताः १४७
 रमते कश्चिदपि चित्तं पुरुषरवेः पूर्वजन्मसंवन्धात् । एषा भवपरिवर्त्ते सर्वेषां श्रेणिकावस्था १४८
 इत्यार्षे रवियेणाचार्येप्रोक्ते पद्मपुराणे क्वित्सुग्रीववधाख्यानं नाम सप्तचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथाष्टचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथोपलालनं तस्य बाछंत्यो वरकन्यकाः । बहुभेदाः क्रियाश्चक्रुर्देवलोकादिवागताः ॥ १ ॥
 चीणादिवादनैस्तासां गतिश्चातिमनोहरैः । ललिताभिश्च लीलाभिर्हृतं तस्य न मानसम् ॥ २ ॥
 सर्वकारसमानीतो विभवस्तस्य पुष्कलः । न भोगेषु मनश्चक्रे वैदेहीं प्रति संहृतम् ॥ ३ ॥
 अनन्यमानसोऽसौ हि मुक्तनिःशेषचेष्टितः । सीतां मुनिरिव ध्यायन् सिद्धिं मास्थान्महादरः ४
 न शृणोति ध्वनिं किंचिद्रूपं पश्यति नापरम् । जानकीमयमेवास्य सर्वं प्रत्यवभासते ॥ ५ ॥
 न करोति कथामन्यां कुरुते जानकीकथाम् । अन्यामपि च पार्थस्थां जानकीत्यभिभाषते ॥ ६ ॥
 वायसं पृच्छति प्रीत्या गिरेव कलनादया । धाम्यता विपुलं देशं दृष्टा स्यान्मैथिली क्वचित् ॥ ७ ॥
 सरस्युन्निद्रपद्मादिकिञ्चलकालंक्रुतांभसि । चक्राहभियुनं दृष्ट्वा किञ्चित्संचिन्त्य कुप्यति ॥ ८ ॥
 सीताशरीरसंपर्कशंकया बहुमानवत् । निमील्यलोचने किञ्चित्समालिगत मारुतम् ॥ ९ ॥
 एतस्यां सा निपण्णोति वसुधां बहु मन्यते । जुगुप्सितस्तथा नूनमिति चन्द्रमुदीक्ष्यते ॥ १० ॥
 अचिन्त्यश्च किं सीता मद्भियोगाभिदीपिता । तामवस्थां भवेत्प्राप्ता स्यादस्या यापदैषिणाम् ॥

किमियं ज्ञानकी नैया लता मंदानिलोरिता । किमंशुकमिदं नैतच्चैलत्पत्रकदम्बकम् ॥ १२ ॥
 एते किं लोचने तस्या नैते पुष्पेषु पट्टपदाः । करोज्यं किं चैलस्तस्या नाद्यं प्रत्यग्रपल्लवः ॥ १३ ॥
 केदुभारं मयूरीषु तस्याः पश्यामि सुन्दरम् । अपयीतशशांकेव लक्ष्मीमलिकंसंभवांम् ॥ १४ ॥
 त्रिवर्णभोजलण्डेषु श्रियं लोचनगोचराम् । शोणपल्लवमध्यस्थसितपुष्पेस्मितत्वियांम् ॥ १५ ॥
 स्तवकेषु मुजातेषु कान्तिमत्सु नवाश्रियम् । जिनेस्नेयनवेदीनां शोभां मध्येषु मध्यमांम् ॥ १६ ॥
 तोसामेवोद्भवागेषु नितंबभरतांकृतिम् । उरुशोभांशुजातासु कदलीस्तंभिका सुतांम् ॥ १७ ॥
 पद्मेषु चरणामिख्यां स्थलसंप्रायनजन्मसु । शोभां तु समुदायस्य तस्याः पश्यामि न क्वचित् १८
 चिरायति कथं सोऽपि सुग्रीवः कारणं तु किम् । दृष्ट्वा नाम भवेत्सीता किं तेन शुभदंशिनो १९
 मद्भिद्योगेन तप्तं वा विलीनां तां सुश्लोकाम् । हात्वा निवेदने शक्तः किमसौ नैति दर्शनम् २०
 किं वा कृतार्थतां प्राप्तां प्राप्ये राज्यं पुनर्निजम् । स्वस्थिभृतो भवेद्दृष्टुःखं मम विस्मृत्य खेचरः २१
 एवं चितयतस्तस्य वाष्पविष्टुतचक्षुषः । स्रस्तालसगरारस्य चिवेदावरजो मनः ॥ २२ ॥

ततः संसंभ्रमः स्वान्तः कोषारुणितलोचनः । ययौ सुग्रीवमुद्दिश्य नम्रासिचिलसत्करः ॥ २३ ॥
 गच्छतस्तस्य यातेन जयास्वंभासजन्मना । दोलायितमभूत् सर्वं महोत्पाताकुलं पुरम् ॥ २४ ॥

वेगनिक्षिप्तनिःशेषराजाधिऋतमाननः । प्रविश्य तद्गृहं दृष्ट्वा सुग्रीचमिदंभयधात् ॥ २५ ॥
 आः पाप दयितादुःखनिमग्रे परमेश्वरे । भार्यया सहितः सांख्यं कथं भञ्जसि दुर्मते ॥ २६ ॥
 अहं त्वां खेचरश्वाक्ष भोगे दुर्लदितं खल । नयामि तत्र नाथेन यत्र नीतस्त्वदाकृतिः ॥ २७ ॥
 एवमुप्रांन्विमुचंते वर्णान् कोपकणानि च । लक्ष्मीधरं प्रणामेन सुग्रीवः शुभमानयत् ॥ २८ ॥
 उवाच चेदमेकं मे क्षम्पतां देवं विस्मृतम् । धुद्राणां हि भवत्येवं माहृशां दुर्विचेष्टितम् ॥ २९ ॥
 तस्यार्थपाणयो दाराः संप्रान्ताः कंपपूर्तयः । संप्रणामेन निःशेषं जटुर्लक्ष्मणसंभ्रमम् ॥ ३० ॥
 सज्जनाभोदवाक्तोयधारानिकरसंगतः । प्रयाति विलयं कापि जन्तारणिभयोऽनलः ॥ ३१ ॥
 प्रणाममात्रसाभ्यो हि महतां चेतसः समः । महद्भिरपि नो दानैरुपशुभ्यन्ति दुर्जनाः ॥ ३२ ॥
 प्रतिज्ञां स्मारयंस्तस्य चक्रे लक्ष्मीधरः परम् । उपकारं यथा योगी यक्षदत्तस्य मातरम् ॥ ३३ ॥
 पप्रच्छ मंगधाधीशो गणेश्वरमिहान्तरे । यक्षदत्तस्य वृत्तान्तं नाथेच्छामि विवेदितुम् ॥ ३४ ॥
 ततो गणधरोऽत्रोचच्छृणु श्रेणिकभूरते । चकार यक्षदत्तस्य यथा मातुः स्मृतिं मुनिः ॥ ३५ ॥
 अस्ति क्रीचिपुरे नामं नगरं तत्र पार्थिवः । यक्षसंज्ञः प्रिया तस्य राजिलेति प्रकीर्तिता ॥ ३६ ॥
 तत्पुत्रो यक्षदत्ताल्पः स बाह्यां विरहत्सुखम् । अपश्यत्परमां नारीं स्थितां दुर्विधपाटके ॥ ३७ ॥

स्मरेणु हवन्निचोऽसौ तामुद्दिश्य ब्रजान्निशि । मुनिनावधियुक्तेन भैवमित्यभ्यभाषत ॥ ३८ ॥
 तवस्तं चिद्युद्योतघोतितं वृक्षमूलगम् । ऐक्षतायननामानं मुनिं सायकपाणिकः ॥ ३९ ॥
 तमुपेत्य नतिं कृत्वा पप्रच्छ विनयान्वितः । भगवन् किं त्वया भेति निपिद्धं कौतुकं मम ॥ ४० ॥
 सोऽवोचथां समुद्दिश्य प्रस्थितः कामुको भवान् ।

सा ते माता ततस्तां यायासीः कामीति वारितः ॥ ४१ ॥

सोऽवोचत्कथमित्याख्यं ततोऽस्मिन् प्रस्तुतं मुनिः ।

मानसानि मुनीनां हि सुदिग्धान्यनुकंपया ॥ ४२ ॥

शृण्वस्ति मृत्तिकावत्यां कनको नाम वाणिजः ।

धूर्तौस्त्री तस्य भार्या यां वन्युदत्तः सुतोऽभवत् ॥ ४३ ॥

भार्या मित्रवती तस्य लनादत्तसमुद्भवा । कृत्वास्या गर्भमज्ञातं पतेन प्रस्थितः पतिः ॥ ४४ ॥
 स्वसुराभ्यां तनो ब्रात्या गर्भं दुश्चरितेति सा । निराकृता पुरा क्षिप्रं दास्योत्पलिकया सह ॥ ४५ ॥
 प्रस्थिता च पितुर्गेहं सार्धेन महता समम् । सर्वेणोत्पलिकादृष्टा मृता च विपिनान्तरे ॥ ४६ ॥
 ततः सख्या विमुक्तासौ शीलमात्रसहायिका । इमं कौचपुरं प्राप्ता महाशोकसमाकुला ॥ ४७ ॥

स्फीतदेवार्चकारेण्ये प्रभृता यावदंबरम् । आरात्क्षालयितुं याता शिशुस्तावद्भृतः शुना ॥ ४८ ॥
 सुतं स्वैरं समादाय रत्नकम्बलवेष्टितम् । ददौ यक्षमहीपाय नीत्वा स ह्यस्य बल्लभः ॥ ४९ ॥
 ततोऽग्नेन विपुत्राया राजिलायाः समर्पितः । सार्थां च यक्षदत्ताख्यां प्रापितस्त्वं स वर्तसे ५०
 प्रत्यावृत्य च संभ्रान्तमपश्यन्ती प्रभृतकम् । विप्रलापं चिरं चक्रे दुःखान्मित्रवती परम् ॥ ५१ ॥
 देवार्चकेन सा दृष्टा कृपया कृतसांत्वना । त्वं मे स्वसेति भापित्वा स्वक्रेऽवस्थापितोदजे ॥ ५२ ॥
 सहायरहितत्वेन त्रपया कीर्तिभीतितः । न सा गता पितुर्गेहं तत्रैव निरता ततः ॥ ५३ ॥
 सेयमत्यन्तशीलाढ्या जिनधर्मपरायणा । कुटीरे दुर्विधस्यास्ते भ्रमता या त्वयेक्षिता ॥ ५४ ॥
 ब्रजता बन्दुदत्तेन यद्वचं रत्नकम्बलम् । अस्यास्तद्यक्षमवने तिष्ठत्यद्यापि रक्षितम् ॥ ५५ ॥
 इत्युक्तेन संयतं नत्वा स्तुत्वा च हितकारिणम् । इयाय खड्गवानेव संभ्रमी यक्षसन्निधिम् ॥ ५६ ॥
 ऊचे च तेऽसिनानेन छिनन्नि नियतं शिरः । सत्पथो यदि मे जन्म नास्ति त्वं स्फुटकारुणं ५७
 यथावद्भेदितं तेन रत्नकम्बललक्षितम् । अयं जरायुलेपेन तिष्ठत्यद्यापि दिग्धकः ॥ ५८ ॥
 प्रथमाभ्यां ततस्तस्य पितृभ्यां सह संगमः । जातो महोत्सयोपेतः महाविभवविस्मितः ॥ ५९ ॥
 कथितं ते महाराज वृत्तांत्तादिदमागतम् । अधुना प्राकृतं वक्ष्ये भवान्हितमानसः ॥ ६० ॥

लक्ष्मीधरं पुरस्कृत्य सुग्रीवस्त्वरितं ययौ । समीपं रामदेवस्य स तस्यौ विहितानतिः ॥ ६१ ॥
 ततो विक्रमगर्वेण सदा प्रकटचेष्टितान् । आहूय किकरान्सर्वान्महाकुलसमुद्भवान् ॥ ६२ ॥
 काञ्चिदधुतवृत्तात्तान्महामोहहृतात्मिकान् । वेदयान्विषयप्राप्तानपन्ननिमित्तमद्भुतम् ॥ ६३ ॥
 काञ्चिद्विभ्रातवृत्तात्तान् प्रभुकार्यपरायणान् । जगौ प्रत्युपकाराय वाचा सन्मानयन्निदम् ॥ ६४ ॥
 भो भो सुविभ्रमाः सर्वे शृणुत श्रीमन्दुत्सवाः । सीतासुपलभध्वं द्राक् क्व वर्तत इति स्फुटम् ६५
 महीतले समस्तेऽस्मिन् पाताले खे जले स्थले । जम्बूद्वीपे पयोनाथे द्वीपे वा धातकीमति ॥ ६६ ॥
 कुलपर्वतकुंजेषु काननान्तेषु मेरुषु । नगरेषु त्रिचित्रेषु रम्येषु व्योमचारिणाम् ॥ ६७ ॥
 गहनेषु समस्तेषु नानाविद्यापराक्रमाः । जानीत दिक्षु सर्वासु सर्वा भूविधरेषु च ॥ ६८ ॥
 शेषामिव ततो मूर्ध्नि ते कृत्वाज्ञा प्रमोदिनः । उत्पत्य दिक्षु सर्वासु द्रुतं जग्मुर्हंयवः ॥ ६९ ॥
 युवविद्याभृता लेखं नाययित्वा यथाविधि । ज्ञातनिःशेषवृत्तान्तो वेदेहोप्युपपादितः ॥ ७० ॥
 ततोऽशौ श्वमृदुःखेन नितान्तोद्विगमानसः । सुग्रीव इव रामस्य नितरां निभृतोऽभवत् ॥ ७१ ॥
 स्वयमेव च सुग्रीवः पर्यटन् भावुवर्त्मना । तारानिकरचक्रेण संप्रवृत्तो गंधेपणे ॥ ७२ ॥
 द्रुष्टविद्याधरानेकपुरान्वेषणतत्परः । ध्वजं दूरतसमालोक्य समीरणविकंपितम् ॥ ७३ ॥

जंबूद्वीपमहीन्द्रस्य शिखरेणोपलक्षितम् । नभस्तलं परं प्राप बलदंशुकपह्लवम् ॥ ७४ ॥
 वियतोऽथतरद्वीक्ष्य विमानं मानुसासुरम् । उत्पाताशंकितो जातो रत्नकेशी समाकुलः ॥ ७५ ॥
 आसीदनुसमालोक्य तदसावतिविह्वलः । चैनतेयात्परिव्रस्तः संचुक्रोच यथोरुगः ॥ ७६ ॥
 आसन्नं च परिज्ञाय ध्वजेन कपिलक्ष्मणम् । रत्नकेशी गतश्चितामिति मृत्युभयाकुलः ॥ ७७ ॥
 लंकाधिपतिना नूनं क्रुद्धेन जनितागसा । प्रेक्षितो मद्दिनाश्राय सुप्रविोऽयमुपागतः ॥ ७८ ॥
 किं त् प्रतिभये शीघ्रं मृतो रत्नाकराभसि । हा धिगघ्नान्तरे द्वीपे मरणं समुपागतः ॥ ७९ ॥
 मनोरथं पुरस्कृत्य विद्यावीर्यविवर्जितः । जीवितः सृष्टृहयाविष्टः प्रापयिष्यामि किंश्चिदहम् ॥ ८० ॥
 इति चिन्तयतस्तस्य संप्राप्तो वानरध्वजः । द्योतयन् सहसा द्वीपं द्वितीय इव भास्करः ॥ ८१ ॥
 तर्कं धूसरसर्वांगमालोक्य वनपांशुभिः । वानरांकध्वजोऽपृच्छदनुकंपं समुद्रहन् ॥ ८२ ॥
 स त्वं रत्नजटी पूर्वमासीद्विद्यासमुन्नतः । अवस्थामीदृशीं कस्माद्दधुना भद्र संगतः ॥ ८३ ॥
 इत्युक्तोऽप्यनुकंपेन सुग्रीवेण सुखाकरम् । सर्वांगं कंपयन् भीत्या दीनो रत्नजटी भृशम् ॥ ८४ ॥
 मा भैषीर्भद्र मा भैषीरित्युक्तश्च पुनः पुनः । जगो कृतानतिर्षीरमतिः प्रकटिताक्षरम् ॥ ८५ ॥
 प्रतिपथी भवन् साधो रावणेन दुरात्मना । सीताहरणसक्तेन छिन्नविधोऽहमीदृशः ॥ ८६ ॥

जीयिताद्यां समालम्ब्य कपंचिद्विवयोगतः । ध्वजमेतं समुत्सृत्य स्थितोऽस्मि कपिपुंगव ॥ ८७ ॥
 उपलम्बप्रवृत्तिश्च तोषोद्वेगं वहन् द्रुतम् । शुद्धीत्वा रत्नजटिनं सुग्रीवः स्वपुरं ययौ ॥ ८८ ॥
 समधं लक्ष्मणस्याथ महतां च खगामिनाम् । जगौ रत्नजटी पद्मं विनयी विहितजलिः ॥ ८९ ॥
 देव देवी नृशंसेन सती सीता दुरात्मना । हता लंकापुरीन्द्रेण विद्या च मम कोपिनः ॥ ९० ॥
 कुर्वन्ती सा महाक्रन्दं ध्वनिना चित्तहारिणा । मृगीव व्याकुलीभूता नीता तेन वलीयसा ॥ ९१ ॥
 येनासीत्समरे भीमे निलित्य सुमहाबलः । इन्द्रो विद्याभृतामीशो वन्दिग्रहसुपाहतः ॥ ९२ ॥
 स्वामी भरतखण्डानां यययाणां निरंकुशः । कैलाशोद्भरणे येन विशालं संगतं यशः ॥ ९३ ॥
 मागारान्ता मही यस्य दासीवाशां प्रतीच्छति । सुरासुरैर्न यो जेतुं संहतैरपि शक्यते ॥ ९४ ॥
 श्रेष्ठेन विदुषां तेन धर्माधर्मविवेकिना । कर्षेदं निर्भितं क्रूरं माहो जयति पापिनाम् ॥ ९५ ॥
 तच्छ्रुत्वा विधिधं विभ्रद्रसं काकुस्थनन्दनः । अंगस्पृशं ददौ सर्वं सादरं रत्नकेशिने ॥ ९६ ॥
 देवोपगीतसंज्ञे च पुरे गोत्रक्रमागतम् । अन्वजानादधीशत्वं विच्छिन्नमरिभिश्चिरम् ॥ ९७ ॥
 पुनः पुनरपृच्छन्न वार्त्तामालिङ्ग्य तं नृपः । पुनः पुनर्जगादासौ प्रमोदव्याकुलाश्रयः ॥ ९८ ॥
 ततः समुत्सुकः पद्मः पर्यपृच्छदतिद्रुतम् । लंकापुरी कियद्दूरे विवेदयत खेचराः ॥ ९९ ॥

इत्युक्तास्ते गता मोहं निश्चलीभूताविग्रहाः । अवाङ्मुखा गतच्छाया बभ्रुवर्षाम्बिवर्जिताः ॥१००॥
 अभिप्रायं ततो ज्ञात्वा विदर्शीर्णहृदयास्तके । अवज्ञामंदया दृष्ट्या राघवेन विलोकिताः ॥१०१॥
 अथ भीतिपरित्रस्ताः ज्ञाता स्म इति लज्जिताः । ऊर्ध्वीरं मनःकृत्वा करकुद्मलमस्तकाः ॥१०२॥
 यदीयं देव नामापि कथंचित्समुदीरितम् । ज्वरमानयति त्रासाद्ददामस्त्वत्पुरः कथम् ॥ १०३ ॥
 क्व वयं क्षुद्रसामर्थ्याः क्व च लंकामहेधरः । त्यजानुबन्धमेतस्मिन् ज्ञाते संप्रति वस्तुनि ॥१०४॥
 अथावश्यमिदं वस्तु श्रोतव्यं श्रूयतां प्रभो । कोऽत्र दोषः समक्षं ते किञ्चिद्वक्तुं हि शक्यते १०५
 अस्यत्र लवणाभोधौ कूरग्राहसमाकुले । प्रख्यातो राक्षसद्वीपः प्रभूताद्भुतसंकुलः ॥ १०६ ॥
 शतानि सप्त विस्तीर्णा योजनानां समंततः । परिक्षेपेण तान्येव साधिकान्येकविंशतिः ॥ १०७ ॥
 मध्ये मन्दरतुल्योऽस्य त्रिकूटो नाम पर्वतः । योजनानि नवोत्तुंगपंचाशद्विपुलत्वतः ॥ १०८ ॥
 हेमनानामणिस्फ्रितः शिलाजालावलीचितः । आसीत्तोयदवाहस्य दत्तो नाथेन रक्षसाम् ॥१०९॥
 तस्य कूल्यदुर्मथित्रैः शिखरे कृतभूषणे । लंकेति नगरी भाति मणिरत्नमरीचिभिः ॥ ११० ॥
 विमानसदृशैः रम्यैः प्रासादैः स्वर्गसन्निभैः । मनोहरैः प्रदेशैश्च क्रीडनादिक्रियोचितैः ॥१११॥
 त्रिशद्योजनमानेन परिच्छिन्ना समंततः । महाप्राकारस्परिखा द्वितीयेन वसुंधरा ॥ ११२ ॥

लंकायाः परिपार्थेषु संत्यन्येऽपि मनोहराः । स्वभावस्थिता रत्नमणिक्रांचनमूर्तयः ॥ ११३ ॥
प्रदेशा नगरोपेता रक्षसां क्रीडभूमयः । अधिष्ठिता महाभोगंस्ते च सर्वे नभश्चरैः ॥ ११४ ॥
संध्याकारः सुबेलश्च क्रांचनो ह्लादनस्तथा । योधनो हंसनाभा च हरिसागरनिश्वनः ॥ ११५ ॥
अर्द्धस्वर्गोदयथान्ये द्वीपाः सर्वद्विभोगदाः । प्रदेशा इव नाकस्य काननदिविभूषिताः ॥ ११६ ॥
सुहृद्भिर्भ्रातृभिः पुत्रैः कलत्रैर्वान्धवैः सह । रमते येषु लंकेशो भृत्यवर्गसमावृतः ॥ ११७ ॥
तं क्रीडंतं जनो दृष्ट्वा महाविद्याधराधिपम् । देवाधिपोऽपि मन्येऽहं समाशंकां प्रपद्यते ॥ ११८ ॥
भ्राता विभीषणो यस्य वली लोकसमुत्कटः । परैरपि परैः राजावजय्यो राजपुंगवः ॥ ११९ ॥
त्रिदशस्तत्समो बृद्ध्या नास्ति नास्त्येव मानुषः । तेनैकेनैव पर्याप्तं रावणस्य जगत्प्रभोः ॥ १२० ॥
अपरोऽप्यनुजस्तस्य विद्यते गुणभूषणः । भानुकर्ण इति ख्यातिस्त्रिशूलपरमायुधः ॥ १२१ ॥
भ्रकृष्टिं कुटिलां यस्य भीष्मां कालकुटीमिव । न शक्नुवन्ति संग्रामं सुरा अप्यवलोकितुम् १२२
मेहेन्द्रजितमज्ञश्च क्षितौ ख्यातिमुपागतः । तस्यैव तनयो यस्य जगदाभासते करे ॥ १२३ ॥
एवमाद्याः सुबहवः प्रणतास्तस्य किंकराः । नानाविद्याद्भुतोपेताः प्रतापप्रणतारयः ॥ १२४ ॥
यस्यातपन्नमालोक्य पूर्णचन्द्रसमप्रभम् । त्यजन्ति रिपवो दर्पं समरे चिरपोषितम् ॥ १२५ ॥

अमुष्य पुस्तकर्मणि चित्रं वा सहसोक्षितम् । नाम चोच्चारितं शक्तमरीणां त्रासकर्मणि ॥ १२६ ॥
 एवंविधममुं युद्धे कः शक्तो जेतुमुद्धतः । कथा चैषा न कर्तव्या चिन्त्यतामपरा गतिः ॥ १२७ ॥
 ततोऽनादरतस्तेषामेकैकं वीक्ष्य लक्ष्मणः । अभागोदूर्जितं वाक्यं घनाघनघनस्वनः ॥ १२८ ॥
 सत्यं यदीदृशः ख्यातः शक्तिमान् दशवक्रकः । तस्मिन्श्राव्यं नाम स्व-मसौ खीतस्करो भवेत् ॥
 दाभिकस्यातिभीतस्य मोहिनः पापकर्मणः । रक्षोधमस्य तस्यास्ति कुतः स्वल्पापि शूरता १३०
 अन्नवीत्पन्ननाभश्च किमुक्तेनेह भूरिणा । वार्तागमोऽपि दुःप्रापो दिष्टया लब्धो मया स च १३१
 चिन्त्यमस्त्यपरं नातः क्षोभ्यतां राक्षसाधमः । जायतापुचितं भावि फलं कर्मानिलेरितिम् १३२
 अथैनमूचिरे वृद्धाः क्षणं स्थित्वेव सादराः । शोकं जहीहि पद्माभः भवासाकमधीश्वरः ॥ १३३ ॥
 विद्याधरकुमारीणां गुणैरप्सरसामिव । भव भर्ता भ्रमन्-लोकं वियुक्ताशेषदुःखधीः ॥ १३४ ॥
 पद्मोऽवदन्न मेऽन्याभिः प्रमदाभिः प्रयोजनम् । विजयन्ते महालीलां यदि शब्द्या अपि स्त्रियः १३५
 प्रीतिश्चेन्मयि युष्माकमस्ति कापि नभश्चराः । अनुकंपापि वा सीतां ततो दर्शयत-द्रुतम् ॥ १३६ ॥
 जाम्बूनदस्ततोऽवोचत्प्रभो मूढग्रहस्त्वया । त्यज्यतां क्षुद्रवन्मा भूर्मयूर इव दुःखितः ॥ १३७ ॥
 अस्ति वेणातटे गेही नाम्ना सर्वरुचिः किल । सुतो विनयदत्तोऽस्य गुणपूर्णसमुद्भवः ॥ १३८ ॥

विशालभूतिसंज्ञश्च वयस्योऽस्यातिबल्लभः । तद्भार्यायां समासक्तो गृहलक्ष्म्या दुरात्मकः ॥१३९॥
 तस्या एव च वाक्येन विद्वुतिच्छद्यना वनम् । नीत्वा विनयदत्तं सः वचन्धोपरि शाखिनः १४०
 वप्या च तं ततो गेहं क्रूरकर्म्मार्हा हताशयः । विधाय चोत्तरं किञ्चिदवतस्थे कृतार्थवत् ॥ १४१ ॥
 अत्रान्तरे तमुद्रेयं दिग्मूढः प्रच्युतः पथः । आजगाम भ्रमन् खिन्नः क्षुद्रोऽपश्यच्च तं तरुम् ॥१४२॥
 पनच्छायाकृतश्रद्धस्वस्पाद्यश्च जगाम सः । कणितं वाशृणोन्मन्दमुन्मुखश्च व्यलोकयत् ॥ १४३ ॥
 यावत्पश्यति तं चन्द्रं निविडं दृढरञ्जुभिः । अत्यन्ततुंगशाखाग्रे निश्वेष्टीकृतविग्रहम् ॥ १४४ ॥
 आरुह्य तेन युक्तोऽसौ नु कंपासक्तचेतसा । गतो विनयदत्तस्तु स्वं तेनैव समाश्रयम् ॥ १४५ ॥
 स्वजनस्योत्सवे जातो महानन्दसमुत्कटः । विशालभूतिरालोक्य तं च दूरात्पलायितः ॥१४६॥
 क्षुद्रस्याथ शिखी जातु शिखीपत्रमथान्यथा । रमणो वात्यया नीतः संप्राप्तो राजसूनुना ॥१४७॥
 तन्निमित्तं महाशोकः क्षुद्रो भिन्नभाषत । मां चेदिच्छसि जीवितं यच्छ तन्मे मयूरकम् ॥१४८॥
 चद्वस्तथाविधो वृधे मया त्वं परिमोक्षितः । अस्योपकारमुख्यस्य प्रतिदानं प्रयच्छ मे ॥ १४९ ॥
 ततो विनयदत्तस्तमुवाचान्यमयूरकम् । गृहाण मणिरत्नं वा कुतस्तं ते ददाम्यहम् ॥ १५० ॥
 सोऽञ्जीवहीयतां ममं स एवेति पुनः पुनः । मूढस्तथाविधो जातो भवानपि नरोत्तमः ॥१५१॥

राजपुत्रकरं प्राप्ता कृत्रिमासी मयुरिका । कथं लभ्या वधो यस्माह्लाभ्यते यत्र तत्परैः ॥ १५२ ॥
 श्रियर्णामोजनेत्राणां कन्यानां कनकत्विपाप् । पीवरस्तनकुंमानां विशालजघनश्रियाम् ॥ १५३ ॥
 वयत्रकान्तिजितेन्दूनां पूर्णानां चारुभिर्गुणैः । पतिर्भव महाभोग प्रसीद स्युनन्दन ॥ १५४ ॥
 अनुपन्धमिदं हास्यं त्यज दुःखविवर्धनम् । मयूरशष्पशोकार्तो माभूः क्षुद्रकववृषुघ ॥ १५५ ॥
 सर्वदा सुलभाः पुंसः शिखिशिष्योपमाः श्रियः । ब्रवीति राघवं त्वाहं प्राज्ञैः शोको न धार्यते ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽवोचत्परमो वाक्यवत्सर्मनि । जांबूनदंढशं नेदमिदमेतादृशं श्रुणु ॥ १५७ ॥
 आसीद्वृष्टहपतिः ख्यातः पुरे कुसुमनामनि । प्रमवाख्या श्रिया तस्य यमुनेति प्रकीर्तिता ॥ १५८ ॥
 धनं वन्धुदृष्टहक्षेत्रपशुप्रभृतयः सुताः । पालांतास्तस्य सेवन्ते शब्दानामन्तमागतः ॥ १५९ ॥
 अन्वर्धसंज्ञकास्ते च कुडुंवार्यं सदाद्यताः । कुर्वन्ति कर्म विश्रान्ति लक्ष्मण्यनुयागताः ॥ १६० ॥
 आत्मशंयोभिधानश्च सुतोऽस्यैवाखिला धरा । पुण्योदयादसौ भोगान् भुङ्क्ते देवकुमारवत् १६१
 मानृभिः स पितृभ्यां च चिरं कटुकैरक्षरैः । निर्भस्तिस्तोऽस्यदा यातो मानी वाह्यं परिभ्रमन् १६२
 सुकुमारशरीरोऽसौ निर्वेदं परमं गतः । कर्म कर्तुमशक्तात्मा मरणं स्वस्य वाञ्छति ॥ १६३ ॥
 पूर्वकर्मानुभावेन प्रेरितः पथिकश्च तम् । समागत्याभणीदिवं श्रूयतामयि मानव ॥ १६४ ॥

पृथुस्थानाधिपस्याहं सुभानुरिति नन्दनः । गोत्रिकाक्रांतदेशः सन् कुर्वन्नैमित्तभाषितम् ॥१६५॥
 पर्यटन् वसुधामेतां देवात् कूर्मपुरं गतः । आचार्येणाभियोग्येन संगं प्राप्तोऽस्मि तत्र च १६६
 अयोमयमिदं तेन दत्तं मे वलयं शुभम् । मार्गदुःखाभिभूताय कारुण्याकारचेतसां ॥ १६७ ॥
 एतच्च सर्वरोगाणां शमनं बुद्धिवर्धनम् । ग्रहोरगपिशाचादिवशीकरणमुत्तमम् ॥ १६८ ॥
 नैमित्तादिष्टकालस्य संप्राप्तश्च ममावधिः । आत्मीयमधुना राज्यं कर्तुं यामि निजं पुरम् ॥१६९॥
 राज्यस्थस्य प्रमादाश्च जायन्ते गणनोज्झिताः । एतच्च छिद्रमासाद्य नियतं नाशकारणम् ॥१७०॥
 गृहार्णतत्तस्तुभ्यं यच्छामि वलयं पुरम् । उपसर्गविनिर्मुक्तं यदि वाञ्छसि जीवितम् ॥ १७१ ॥
 लब्धस्य च पुनर्दानं शंसन्ति सुमहाफलम् । यद्यश्च प्राप्यते लोके पूजयन्ति च तं जनाः ॥१७२॥
 ततस्तेमेवमित्युक्त्वा गृहीतांगदमायसम् । आत्मश्रेयो गतो धाम सुभानुश्च निजं निजम् ॥१७३॥
 यावत्पत्नी नरेन्द्रस्य दष्टा श्वसनभोगिना । निश्चेष्टा दग्धुमानीता चित्तोद्देशे स पश्यति ॥१७४॥
 कटकस्य प्रसादेन तस्य लोहमयस्य ताम् । जीवयित्वा परं प्रापदत्तौ पूजां नरेन्द्रतः ॥ १७५ ॥
 महान्तस्तस्य संजाता भोगाः परमसौख्यदाः । सर्ववन्धुसमेतस्य पुण्यकर्मानुभावतः ॥ १७६ ॥
 उत्तरीयांशुकस्योद्धं निधाय वलयं सरः । प्रविष्टो यावदादाय गोधेरो नश्यद्भूतः ॥ १७७ ॥

महातरोरधस्तावत् प्रविशश्च विलं महत् । शिलानिकरसंछन्नं निर्हारं घोरनिश्चनम् ॥ १७८ ॥
 तेन गोधेरशब्देन किल नित्यप्रवृत्तिना । बभूव स्थानमप्येतत्प्रलयाश्रिकं मानसम् ॥ १७९ ॥
 आत्मश्रेयस्ततो वृक्षमुन्मूल्य स शिलाघनम् । गोधेरं नाशयित्वा तं निधानं प्राप्य सांगदम् १८०
 आत्मश्रेयः समः पद्मः सीता बलयमूर्तिवत् । प्रमादवच कोसीधं शब्दस्तच्छब्दवद्वियोः (१) १८१
 महानिधानचङ्कका गोधेरो दशवक्रकः । जनास्त इव निर्भन्ति यूयं भवत सांप्रतम् ॥ १८२ ॥
 तच्छ्रुत्वा समुपाख्यानं जितजाम्बूनदोदितम् । बहवो विस्मयापन्ना बभूवुः स्मितकारिणः ॥ १८३ ॥
 जाम्बूनदादयः सर्वे ततः कृत्वा प्रधारणम् । इदमूचुः पुनः पद्मं शृणु राजन् समाहितः ॥ १८४ ॥
 अनन्तवीर्ययोगीन्द्रं संप्रणम्य पुरा मुदा । रावणेनात्मनो मृत्युं परिपृष्टः समादिशत् ॥ १८५ ॥
 यो निर्धाणशिलां पुण्यामतुलामर्चितां सुरैः । समुद्यतां स ते मृत्योः कारणत्वं गमिष्यति ॥ १८६ ॥
 सर्वशोकं निशम्यैतदचिन्तयदसांविदम् । भविता पुरुषः कोसौ तां यश्चालयितुं क्षमः ॥ १८७ ॥
 नास्त्येव मरणे हेतुर्मेत्युक्तं भवत्यदः । वचोयुक्तिर्विचित्रा हि विदुषामर्थदेशने ॥ १८८ ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽघोचद्गच्छामो न चिरं हितम् । ईक्षामहे शिलां सद्धीं भग्नानां रोमहर्षणीम् १८९
 रहस्यमेतत्सन्मन्त्र्य सुनिश्चित्य समं ततः । सर्वे ते गन्तुमेषुक्ताः प्रमादपरिवर्जिताः ॥ १९० ॥

जायूनदो महाबुद्धिः किञ्चिन्धाधिपतिस्तथा । विराधितोऽर्कमाली च नलनीलौ विचक्षणौ १९१
 सपुरस्कारमारोप्य विमाने रामलक्ष्मणौ । संप्रयाता दुतं व्याञ्चि रात्रौ तमसि गह्वरे ॥ १९२ ॥
 अवतेहः समीपे च यत्र सा सुमनोहरा । शिला परमंगंभीरा सुरासुरनमस्कृता ॥ १९३ ॥
 उपसस्तुश्च ते सर्वे मस्तकन्यस्तपाणयः । आशरथानवस्थाप्य प्रयातान् सुसमाहितान् ॥ १९४ ॥
 सुगंधिभिर्महांभोजैः पूर्णेन्दुपरिमंडलैः ! अन्यैश्च कुसुमैश्चैत्ररचिता तैस्तैः शिला ॥ १९५ ॥
 सितचन्दनदिग्धांगा कुङ्कुमांशुकधारिणी । धृतालंकरणा भाति सा शचीव मनोरमा ॥ १९६ ॥
 तस्यां सिद्धान्नमस्कृत्य शिरसि करकुहमलाः । भक्त्या प्रदक्षिणं चक्रुः क्रमेण विधिपण्डिताः १९७
 ततः परिकरं बद्ध्वा सौमित्रिविनयं बहन् । नमस्कारपरो भक्तस्तुतिं कर्तुं समुद्यतः ॥ १९८ ॥
 जयशब्दं समुद्घोष्य प्रहृष्टा वानरध्वजा । स्तोत्रं परिपठन्तीदमुचमं सिद्धमंगलम् ॥ १९९ ॥
 स्थितास्त्रिलोक्यशिखरे स्वयं परमभास्वरे । स्वरूपभूतया स्थित्या पुनर्जनमविधजितान् ॥ २०० ॥
 भवार्णवसमुत्तीर्णाग्निःश्रेयसः समुद्भवान् । आधारान्मुक्तिसौख्यस्य केवलज्ञानदर्शनान् ॥ २०१ ॥
 अनन्तवीर्यसंपन्नान् स्वभावसमवस्थितान् । सुसमीचीनतायुक्ताग्निःशेषक्षीणकर्मणः ॥ २०२ ॥
 अवगाहनधर्मोक्तानमूर्तान् मूर्ध्मतायुजः । गुरुत्वलघुतासुक्तानसंख्यातप्रदेशिनः ॥ २०३ ॥

अप्रमेयगुणाधारान् क्रमादिपरिवर्जितान् । साधारणान् स्वरूपेण स्वार्थकाष्टाष्टासुपागतान् ॥२०४॥
 सर्वथा शुद्धभावांश्च ज्ञातज्ञेयान्निर्जनान् । दग्धकर्ममहाकक्षान् विशुद्धध्यानतेजसा ॥ २०५ ॥
 तेजःपटपरीतेन भक्तितो वत्तपाणिना । संस्तुतान् भवभीतेन चक्रवर्त्यादिभिस्तथा ॥ २०६ ॥
 संसारधर्मनिर्मुक्तान् सिद्धधर्मसमाश्रितान् । सर्वान् वंदाभवे सिद्धान् सर्वसिद्धिसमावहान् २०७
 अस्यां च ये गताः सिद्धिं शिलायां शीलघारिणः । उपगीताः पुराणेषु सर्वकर्मविवर्जिताः २०८
 जिनेन्द्रसमतां याताः कृतकृत्या महौजसः । मंगलस्मरणेनैतान् भक्त्या वंदाभवे मुहुः ॥२०९॥
 एवं च सुचिरं श्रुत्वा पुनरेवं वभाषिरे । लक्ष्मीधरं समुद्दिश्य स्थापितैकाग्रमानसाः ॥ २१० ॥
 शिलायामिदं ये सिद्धा ये चान्ये हृतकिल्बिषाः । ते विम्वशूदनाः सर्वे भवन्तु तव मंगलम् २११
 अर्हन्तो मंगलं सन्तु तव सिद्धाश्च मंगलम् । मंगलं साधवः सर्वे मंगलं जिनशासनम् ॥ २१२ ॥
 इति मंगलनिस्वानविंहाय तलंचारिणाम् । शिलामचालयत् क्षिप्रं लक्ष्मणो विमलद्युतिः ॥२१३॥
 सा लक्ष्मणकुमारेण नानालंकारभूषणा । केयूरकान्तवाहुभ्यां धृता कुलवधूरिव ॥ २१४ ॥
 अथांतरिक्षे देवानां महाशब्दो महानभूत् । सुग्रीवाद्याश्च राजेन्द्रा विस्मयं परमं ययुः ॥ २१५ ॥
 ततः सिद्धान् प्रमोदाढ्याः प्रणम्य भयवर्जितान् । सम्भेदशिखरस्थं च जिनेन्द्रं मुनिसुव्रतम् २१६

निपद्य ऋषभादीनामभ्यर्च्य च यथाविधि । सकलं भरतक्षेत्रं वप्रमुस्ते प्रदक्षिणम् ॥ २१७ ॥
 सायाह्ने सौम्यवपुषो दिव्यैरनिर्मनोजैवः । कृताभिवंदनाशब्दैर्जयनन्ददिभिर्भृशम् ॥ २१८ ॥
 परिवार्य महावीर्यं रामं लक्ष्मणसंगतम् । किष्किन्धनगरं प्रापुर्विविश्रुत्वा महर्द्धयः ॥ २१९ ॥
 शयिताश्च यथास्थानं विस्मितेनांतरात्मना । एकीभूय पुनः प्रीता इत्यन्योन्यं वभाषिरे ॥ २२० ॥
 वीक्ष्यद्यं वासरैः स्वल्पैः पृथिव्यां राज्यमेतयोः । निःशेषैः कंटकैर्मुक्तं शक्तिं धारयतोः पराम् ॥
 सा निर्वाणशिला येन चालयित्वा समुद्रता । उत्सादयत्ययं क्षिप्रं रावणं नात्र संशयः ॥ २२१ ॥
 तथापरे वचः प्राहुः कैलाशो येन भूधरः । तदा समुद्रतः सोयं शिलोद्धारस्य किं समः ॥ २२३ ॥
 आहुरन्ये समुद्धारः कैलाशस्य कृतो यदि । विद्याबले यतस्तत्र विस्मयः कस्य जायते ॥ २२४ ॥
 एके च वचनं प्रोचुः किं विवादैरिर्मुग्धा । जगद्धिताय संध्यर्थं किं नोपायो निरूप्यते ॥ २२५ ॥
 तस्मादानीयतां सीतां समभ्यर्च्य दशाननम् । राघवायार्पयिष्यामि विश्रहे किं प्रयोजनम् ॥ २२६ ॥
 संग्रामे तारको नष्टो मेरुकश्च महाबलः । कृतवीर्यसुताद्याश्च महासैन्यसमन्विताः ॥ २२७ ॥
 एते खण्डत्रयाधीना महाभागा महौजसः । अन्येहि बहवो नष्टा रणे सामंततः परम् ॥ २२८ ॥
 अन्योन्यमभिमंश्यैवं विधाविधिविशारदाः । राषवं विनयोपेताः संभूय यशुरादरात् ॥ २२९ ॥

सुग्रीवाद्याः समासीना नयनानन्दकारिणम् । विरेजुः परितो रामममेन्द्रमिवाभराः ॥ २३० ॥
 पद्मनाभस्ततोऽवोचित्कमद्याप्यवलंब्यते । मया विनान्तरे द्वीपे दुःखं तिष्ठति मैथिली ॥ २३१ ॥
 दीर्घस्तत्र त्वष्टुत्मृज्य क्षिप्रमर्धैव सर्वथा । त्रिकूटगमने सद्भिः क्रियते न किमुद्यमः ॥ २३२ ॥
 तमूचुर्मन्त्रिणो वृद्धा नयविस्तरकोविदाः । संशयेनात्र किं देव कथ्यतामेकनिश्चयः ॥ २३३ ॥
 किं त्वमिच्छसि वंदेही विरोधमथ रक्षसाम् । विजयः प्राप्यते दुःखं नाथं सदृशचिग्रहः ॥ २३४ ॥
 भरतस्य त्रिखंडस्य प्रतिपक्षोज्झितप्रभुः । सामरद्वीपविरूपात एक एव दशाननः ॥ २३५ ॥
 शंकितो घातकी द्वीपो द्योतिषामपि भीतिदः । जंबूद्वीपे परं प्राप्तो महिमानं खगाधिपः ॥ २३६ ॥
 शिल्पीभूतोऽस्य विश्वस्य कृतानेकाद्भुतक्रियः । ईदृशो राक्षसो राम कथं संसाध्यते त्वया २३७
 तस्माद्बुद्धि रणे त्यक्त्वा यद्वयं संवदामहे । प्रसीद क्रियतां देव तदेवोद्यच्छ शान्तये ॥ २३८ ॥
 मा भूत्तस्मिन् कृतक्रोधे जगदेतन्महाभयम् । विध्वस्तप्राणिसंघातं नष्टनिःशेषसक्रियम् ॥ २३९ ॥
 योऽसौ विभीषणः ख्यातः स्वयं ब्रह्मा स कीर्तितः । क्रूरकर्मनिवृत्तात्मा माधितोऽणुव्रतैर्दृढम् २४०
 अलंध्यवचनं तस्य कुरुते खेचराधिपः । तयोर्हि परमा प्रीतिरंतरायविवर्जिता ॥ २४१ ॥
 बोधितस्तेन दाक्षिण्याद्यशः पालनतोऽपि वा । लज्जया वा विदेहस्य तनयां प्रेषयिष्यति ॥ २४२ ॥

विज्ञापनत्रचोपुक्तिकुशलो नयपेशलः । अन्विव्यतामरं कश्चित्प्रसादी रावणस्य यः ॥ २४३ ॥
 ततो महोदधिनाम्ना ख्यातो विद्याधराधिपः । अब्रवीदेप वृत्तान्तो भवतां नागतः श्रुतिम् २४४
 यत्रैर्बहुजनक्षौर्दलकाजगम्या निरंतरम् । कृतातिशयदुःप्रेक्षा सुभीमात्यंतगह्वरा ॥ २४५ ॥
 एषां मध्ये न पश्यामि महाविधं नमश्चरम् । लंकां गत्वा द्रुतं भूयो यः समर्थो निवर्तितुम् २४६
 पवनंजयराजस्य श्रीशैलः प्रथिनः सुतः । विद्यासत्त्वप्रतापाढ्यो बालोत्तुंगः स याच्यताम् ॥२४७॥
 समं दशाननेनास्य विद्यते जयमुत्तमम् । युक्तः करोत्यसौ साम्यं निर्विघ्नं पुरुषोत्तमः ॥ २४८ ॥
 प्रतिपन्नैस्ततः सर्वैरेवमस्त्विति सादरः । मारुत्तरंतिकं द्रुतः श्रीभूतिः प्रहितो द्रुतम् ॥ २४९ ॥
 शक्तिं दधतापि परां प्राप्यापि परं बोधमारभ्यः ।

भधितव्यं नयरतिना रविरिव काले स यात्युदयम् ॥ २५० ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे कोटिशिलाक्षेपणाभिधानं नाम अष्टचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ एकोनपंचाशत्तमं पर्व ।

ततो नमः समुत्पत्य जगामासौ मरुज्जवः । अत्युत्तुंगैर्गृहैः पूर्णं श्रीपुरं श्रीनिकेतनम् ॥ १ ॥

तत्र हेमद्रवन्यस्तलेष्यतेजः समुज्ज्वलम् । कुंदाभवलययीशोभि रत्ननिमित्तशेखरम् ॥ २ ॥

मुक्तादामसमाकीर्णं वातायनविराजितम् । उद्यानाकीर्णपर्यन्तं प्राविशन्मारुतेर्गृहम् ॥ ३ ॥

अपूर्वलोकसंघातं पश्यतस्तस्य साद्भुतम् । मनोगतागतं भूयो गतं कृच्छ्रेण धीरताम् ॥ ४ ॥

प्रविष्टे मारुतेर्गेहं तस्मिन् दूते ससंभ्रमे । अनंगकुसुमोत्पातं जगामेन्दुनखात्मजा ॥ ५ ॥

सस्पदं दलिणं चशुरवधार्य व्यचिन्तयत् । प्राप्तव्यं विधियोगेन कर्म कर्तुं न शक्यते ॥ ६ ॥

धुद्रशक्तिसमासक्ता मानुषास्तावदासताम् । न सुरैरपि कर्माणि शक्यन्ते कर्तुमन्यथा ॥ ७ ॥

वेदितागमनस्तावद्दूतो नर्मदया सभाम् । प्रस्वेदकणसंपूर्णः प्रतीहार्या प्रवेशितः ॥ ८ ॥

जगादाथ यथावृत्तं निःशेषं प्रणताननः । दंडकाद्रिं समायाताः पद्मनाभादयः पुरा ॥ ९ ॥

शंभूकस्य वधं युद्धं विपमं खरदूषणम् । पंचतागमनं तस्य मानवैरुत्तमैः सह ॥ १० ॥

ततो निशम्य तां वार्तां शोकविहलविग्रहा । अनंगकुसुमा मूर्छासुपेता मुकुलेक्षणा ॥ ११ ॥

चान्दनेन व्रवेर्णतां सिच्यमानां क्रियोज्झिताम् । विलोक्यांतःपुरांभोधिः परमं क्षोभमागतः ॥ १२ ॥
 वीणातंत्रीसहस्राणां प्राप्तानां कोणताडनम् । ऋदन्तीनां समं रम्यो ध्वनिः स्त्रीणां समुद्गतः ॥ १३ ॥
 अनंगकुमुमा कृच्छाल्लंभिता प्राणसंगमम् । अश्रुसिक्तस्तनी तारं विललापातिदुःखिता ॥ १४ ॥
 हा तात क प्रयातोसि प्रयच्छ वचनं मम । हा आतः किमिदं जातं दीयतां दर्शनं सकृत् ॥ १५ ॥
 वनेऽतिभीषणे कष्टं रणाभिमुखतां गतः । भ्रूगोचरैः कथं तात मरणत्वमुपाहृतः ॥ १६ ॥
 शोकाकुलजनाकीर्णं जाते श्रीशैलेवशमनि । नीतो नर्मदया दूतः प्रदेशं वचनोदितम् ॥ १७ ॥
 पितुर्घातुश्च दुःखेन तप्ता चन्द्रनखात्मजा । कृच्छ्रेण शमनं नीता सद्भिः प्रशमकोविदैः ॥ १८ ॥
 जिनमार्गप्रवीणासौ बुध्या संसारसंस्थितिम् । लोकाचारानुकूलत्वाचक्रे प्रेतक्रियाविधिम् ॥ १९ ॥
 अन्येद्युर्दूतमाहूय पयनंजयनन्दनः । अपृच्छच्छोकसंप्लुटः मौलोकसमावृतः ॥ २० ॥
 निःशेषं दूत यद्दृष्टं तन्निवेदय सांप्रतम् । इत्युक्त्वा कारणं मृत्योः खरदूषणमस्मरत् ॥ २१ ॥
 ततोऽस्य क्रोधसंरुद्धसर्वांगस्य महाद्युतेः । भ्रूस्तरंगवती रेजे तडिद्रेलेव चंचला ॥ २२ ॥
 ततस्त्रासपरीतांगो मृदुर्दूतः प्रतापवान् । जगाद मधुरं प्राञ्जः कोपविध्वंसकारणम् ॥ २३ ॥
 ज्ञानमेव हि देवस्य किष्किन्धाधिपतेः परम् । दयितादुःखमुत्पन्नं तत्समाकारेहतुकम् ॥ २४ ॥

आर्तस्तेन स दुःखेन पत्रं शरणमागमत् । प्रतीक्ष्य सोभतिविध्वंसं किङ्किधनगरं गतः ॥ २५ ॥
 मुग्धीवाकृतिचारेण समं तत्र महानभूत् । चिरं श्रान्तमहायोधः संग्रामः शसुरस्य ते ॥ २६ ॥
 उर्याय पद्मनाभेन ततो भूयो महाजसा । तस्याहूतस्य नटासौ वेताली स्तेयकारणम् ॥ २७ ॥
 ततः साहसगत्याख्यः स्वस्वभावं समाश्रितः । विज्ञातो रामनिर्मुक्तैर्नृपुं नीतः शिलीमुखैः ॥ २८ ॥
 तच्छ्रुत्वा विगतक्रोधो जातः पवननन्दनः । पुनरुक्तं जगौ तुष्टः विकसन्मुखपंकजः ॥ २९ ॥
 कृतं कृतमहो सायु प्रियं पचेन नः परम् । यत्सुग्रीयकुलं मज्जदकीर्तौ क्षिप्रमुद्भृतम् ॥ ३० ॥
 हेमकुंभोपमं गोत्रं अयशःरूपगह्वरे । निमज्जद्वुणहस्तेन तेनसन्मतिनोद्भृतम् ॥ ३१ ॥
 एवमादिपरं भूरि प्रशंसन् रामलक्ष्मणौ । कस्मिन्नपि समज्जसासौ सारसौरुणमहाणवे ॥ ३२ ॥
 युत्वा पंकजरागायाः पितुः शोकपरिधयम् । उत्सवः सुमहान्जातो दानपूजादिसंस्तुतः ॥ ३३ ॥
 उद्वेगानन्दसंपन्नं हतछायासपुञ्जलम् । श्रीशैलमवनं जातं रसद्वयसमुत्कटम् ॥ ३४ ॥
 एवं विपमतां प्राप्ते स्वजने पावनंजयिः । किञ्चित्समत्वमाधाय किङ्किन्धाभिमुखं ययौ ॥ ३५ ॥
 ऋध्याभिगच्छतस्तस्य चलेनात्यर्थभूरिणा । जगादन्यदिवोद्भूतमाकाशपरिवर्जितम् ॥ ३६ ॥
 धिमानं सुमहं तस्य मणिरत्नसमुज्वलम् । प्रभां दिवसरत्नस्य जहार स्वमरीचिभिः ॥ ३७ ॥

गच्छतं तं महाभाग्यं शतशो बन्धुपार्थिवाः । अनुजग्मुः सुनासीरं यथा त्रिदशगुंवाः ॥ ३८ ॥
 अग्रतः पृष्ठतश्चास्य पार्श्वतश्च जयस्वनैः । गच्छतां खेचरेद्राणामासीच्छब्दमयं नमः ॥ ३९ ॥
 चित्रमासीद्यदध्वानां विहायस्तलगामिनाम् । मनोहारी गजानां च विलासः स्वतनूचितः ॥४०॥
 महानुरंगसंयुक्तैः रथैरुच्छृतकेतुभिः । विहायसस्तलं जातं मन्ये कल्पनगाकुलम् ॥ ४१ ॥
 सितानामातपत्राणां मण्डलेन महीयसा । जातं च कुन्दखण्डानामिव पूर्णं वियत्तलम् ॥ ४२ ॥
 गंभीरो दौढुभो धीरो ध्वानो ध्वस्तापरध्वनिः । चक्रवालं दिशां व्याप्य प्रतिध्वनिघनः स्थितः ॥
 संकुलं चलता तेन सैन्येन गगनांगणम् । खण्डखण्डैरिच्छन्नमन्तरेषु व्यलोक्यते ॥ ४४ ॥
 भासां भ्रूयणजातानां बहुवर्णयुजां वयैः । विशिष्टशिल्पिना रक्तं नभो वस्त्रमिवाभवत् ॥ ४५ ॥
 ध्वनिं मारुतितूर्यस्य श्रुत्वा सन्नद्य गह्वरम् । तोषं कपिध्वजाः प्रापुः शिखिनोब्धध्वनिं यथा ॥४६॥
 कृतापणमहाशोभं ध्वजमालासमाकुलम् । रत्नतोरणसंयुक्तं किञ्चिद्धनगरं कृतम् ॥ ४७ ॥
 बहुभिः पूज्यमानोऽसौ विभैस्त्रिदशोपमैः । विवेश नगरं सन्न सुग्रीवस्य च पुष्कलम् ॥ ४८ ॥
 सुग्रीवेण प्रतीष्टश्च यथाहं रवितादरः । कथितं चाखिलं तस्य पद्मनाभादिचेष्टितम् ॥ ४९ ॥
 अनेनैव ततो युक्ताः सुग्रीवाद्या नरेश्वराः । धारयन्तः परं हर्षं पद्मनाभमुपाययुः ॥ ५० ॥

अपश्यच्च नरश्रेष्ठं तं लक्ष्मीधरपूर्वजम् । नीलकुंचितस्रक्ष्मातिलिग्धकेशं मरुस्तुतः ॥ ५१ ॥
 लक्ष्मीलताविपक्तांगं कुमारमिव भास्करम् । शशांकमिव लिपंतं कान्तिपद्मेन पुष्करम् ॥ ५२ ॥
 नयनानां समानन्दं मनोहरणकोविदम् । अपूर्वकर्मणां सर्गं स्वर्गादिव समागतम् ॥ ५३ ॥
 ज्वलद्विशुद्धरुक्माबु-रुहगर्भसमप्रभम् । मनोज्ञां गतनासाग्रं संगतश्रवणद्वयम् ॥ ५४ ॥
 मूर्तिमन्तमिवानंगं पुंडरीकनिभेषणम् । चापानतद्भुवं पूर्णशारदेन्दुनिभाननम् ॥ ५५ ॥
 विम्बप्रवालरक्तोष्ठं कुंदधेतद्विजावलिम् । कंतुकंठमृगेन्द्राभवधोभाजं महाशुभम् ॥ ५६ ॥
 श्रीवत्सकान्तिसंपूर्णमहाशोभस्तनान्तरम् । गंभीरनाभिवत्क्षाममध्येदेशविराजितम् ॥ ५७ ॥
 प्रशान्तगुणसंपूर्णं नानालक्षणभूषितम् । सुकुमारकरं वृत्तर्पावरोरुद्वयस्तुतम् ॥ ५८ ॥
 कूर्मपृष्ठमहातेजः सुकुमारक्रमद्वयम् । चन्द्रांकुरारुणच्छायानखपंक्तिसमुज्वलम् ॥ ५९ ॥
 अधोभ्यसत्त्वगंभीरं चञ्चसंघातविग्रहम् । सर्वसुन्दरसंदोहमिव कृत्वा विनिर्मितम् ॥ ६० ॥
 महाप्रभावसंपन्नं न्यग्रोधपरिमंडलम् । प्रियांगनानावियोगेन बालसिंहमिवाकुलम् ॥ ६१ ॥
 शच्येव रहितं शक्रं रोहिण्येव विना विद्युम् । रूपसौभाग्यसंपन्नं सर्वशास्त्रविशारदम् ॥ ६२ ॥
 शौर्यमाहात्म्यसंयुक्तं मेघादिगुणसंयुतम् । एवंविधं समालोक्य मारुतिः क्षोभमागतः ॥ ६३ ॥

अर्चितयच्च संप्रान्तस्तत्प्रभाषवशीकृतः । तच्छरीरप्रभाजालसमालिगितविग्रहः ॥ ६४ ॥
 श्रीमानयमसौ राजा रामो दशरथात्मजः । यस्येह लक्ष्मणो भ्राता लोकश्रेष्ठः स्थितो वशे ॥ ६५ ॥
 यस्यालोक्य तदा संख्ये छत्रं शीतांशुसन्निभम् । सा साहसगंतर्माया वैताली परिनिःसृता ॥ ६६ ॥
 दृष्ट्वा वज्रधरं सर्वं हृदयं यन्न कंषितम् । तदद्य मम दृष्टेनं संशोभं परमं गतम् ॥ ६७ ॥
 इति विस्मयमापन्नः समनुमृत्य तान् गुणान् । ससार पावनिः पद्मं श्रीमदंभोजलोचनम् ॥ ६८ ॥
 दूरादुत्थाय दृष्ट्वं पद्मलक्ष्मीधरादिभिः । असौ प्रहृष्टचेतोभिः परिष्वक्तो यथाक्रमम् ॥ ६९ ॥
 परस्परं समालोक्य संभाष्य विनयोचितम् । उपथानविचित्रेषु स्वासब्रह्मवत्स्थिते ॥ ७० ॥
 तत्र मद्रासने रम्ये स्थितः काकुस्थनन्दनः । केयूरभूपितभुजो ज्वलच्छम्भ्या समंततः ॥ ७१ ॥
 स्वस्थनीलांत्रधरश्चूडामणिरिवोज्वलः । राज वरहारेण सोडुचन्द्र इवोद्गतः ॥ ७२ ॥
 दिव्यपीताम्बरधरो हारकेयूरकुण्डली । सुमित्रातनयो रेजे सतडिज्जलदो यथा ॥ ७३ ॥
 वानराभोगमुकुटसुरधारणविक्रमः । अभात्सुग्रीवराजोऽपि लोकपाल इवाजितः ॥ ७४ ॥
 विरोधितः कुमारोऽपि सौमित्रेः पृष्ठतः स्थितः । अलक्ष्यत नृसिंहस्य चक्ररत्नभिर्वाजसः ॥ ७५ ॥
 हनुमानप्यलं रेजे पद्मनाभस्य धीमतः । समीपे पूर्णचन्द्रस्य स्फीतो बुध इवोदितः ॥ ७६ ॥

सुगंधमाल्यवस्त्राद्यैरलंकारीश्र भूपिता । अंगांगदावभासन्ती यमवैश्रवणाविव ॥ ७७ ॥
 नलनीलप्रभृतयः शतशोऽन्ये च पार्थिवाः । आसीना रेजुरत्यन्तमावृत्य रघुनन्दनम् ॥ ७८ ॥
 पंचसद्वन्धताम्रलंगंधसंगतमालता । विभूषणकृतोद्योता सा समेन्द्रसभोपमा ॥ ७९ ॥
 विश्रित्य सुचिरं रामं प्रीतः पावनिरन्नयीत् । समधं न गुणा ग्राह्या भवतो रघुनन्दन ॥ ८० ॥
 इहापि निखिले लोके दृश्यते स्थितिरिदृशी । किमपि प्रियत्रकृणां प्रत्यक्षगुणकीर्तनम् ॥ ८१ ॥
 आसीद्यस्याधिमाहात्म्यं श्रुतमस्माभिरुज्जितम् । दृष्टः सत्वहितः स त्वं सत्ववान् चक्षुषा स्वयम् ॥
 सर्वसौन्दर्ययुक्तस्य गुणरत्नाकरस्य ते । शुभ्रेण यशसा राजन् जगदेतदलंकृतम् ॥ ८३ ॥
 धनुर्लोभाद्द्रये लब्धे सहस्रामररक्षिते । सीतास्वयंवरैःस्समाभिः श्रुतस्तत्र पराक्रमः ॥ ८४ ॥
 पिता दशरथो यस्य यस्य भामंडलः युहत् । भ्राता यस्य च सौमित्रिः स त्वं राम जगत्पतिः ॥
 अहो शक्तिरहोरूपमेव नारायणः स्वयम् । समुद्रावर्तचापेशो यस्याज्ञाकरणे रतः ॥ ८६ ॥
 अहो धैर्यमहो त्यांगो यत्पितुः पालयन् वचः । महाप्रतिमयाकारं प्रविष्टो दण्डकं वनम् ॥ ८७ ॥
 एतन्न कुरुते वन्धुस्तुष्टथ विदशाधिपः । अहो त्वया नाथ कृतं यदस्माकमतिप्रियम् ॥ ८८ ॥
 सुग्रीवरूपसंपन्नं हत्वा संयति साहसम् । यत्कपिष्वजवंशस्य कलंको दूरमुज्ज्वतः ॥ ८९ ॥

अचितयच्च संभ्रान्तस्तत्प्रभावयशीकृतः । तच्छरीरप्रभाजालसमालिंगितविग्रहः ॥ ६४ ॥
 श्रीमानयमसौ राजा रामो दशरथात्मजः । यस्येह लक्ष्मणो भ्राता लोकश्रेष्ठः स्थितो वशे ॥ ६५ ॥
 यस्यालोक्य तदा संख्ये छत्रं शीतांशुसन्निभम् । सा साहसगतेर्माया वैताली परिनिःसृता ॥ ६६ ॥
 दृष्ट्वा वचशरं सर्वं हृदयं यच्च कंषितम् । तदद्य मम दृष्ट्वेनं संक्षोभं परमं गतम् ॥ ६७ ॥
 इति निस्मयमापन्नः समनुमृत्य तान् गुणान् । ससार पावनिः पद्मं श्रीमदंभोजलोचनम् ॥ ६८ ॥
 दूराद्दृत्थाय दृष्ट्वं पद्मलक्ष्मीधरादिभिः । असौ ग्रहृष्टचेतोभिः परिष्पक्तो यथाक्रमम् ॥ ६९ ॥
 परस्परं समालोक्य संभाष्य विनयोचितम् । उपधानविचित्रेषु स्वासन्नेष्ववतस्थिते ॥ ७० ॥
 तत्र मद्रासने रम्ये स्थितः काकुस्थनन्दनः । केयूरभूषितभुजो ज्वलच्छङ्क्या समंततः ॥ ७१ ॥
 स्वस्थनीलांबरधरश्चूडामणिरिवाज्वलः । सराज वरहारेण सोडुचन्द्र इयोद्गतः ॥ ७२ ॥
 दिव्यपीताम्बरधरो हारकेयूरकुण्डली । सुमित्रातनयो रेजे सतडिज्जलदो यथा ॥ ७३ ॥
 बानराभोगमुकुटसुरवारणविक्रमः । अभात्सुग्रीवराजोऽपि लोकपाल इवाजितः ॥ ७४ ॥
 विराधितः कुमारोऽपि सौमित्रेः पृष्ठतः स्थितः । अलक्ष्यत नृसिंहस्य चक्ररत्नभिर्वाजसः ॥ ७५ ॥
 हनूमानप्यलं रेजे पचनाभस्य धीमतः । समीपे पूर्णचन्द्रस्य स्फीतो बुध इवोदितः ॥ ७६ ॥

सुगंधमाल्यवह्नाद्यैरलंकारैश्च भूपिता । अंगांगदावभासन्तौ यमवैश्रवणाविव ॥ ७७ ॥
 नलनीलप्रभृतयः श्रुतशोऽप्ये च पार्थिवाः । आसीना रेजुरत्यन्तमावृत्य रघुनन्दनम् ॥ ७८ ॥
 पञ्चसद्वन्धतान्मूलगंधसंगतमारुता । विभूषणकृतोद्योता सां सभेन्द्रसभोपमा ॥ ७९ ॥
 विश्विप्त्य सुचिरं रामं प्रीतः पावनिरव्रवीत् । समधं न गुणा ग्राह्या भवतो रघुनन्दन ॥ ८० ॥
 इहापि निखिले लोके दृश्यते स्थितिरीदृशी । किमपि प्रियवक्तृणां प्रत्यक्षगुणकीर्तनम् ॥ ८१ ॥
 आसीद्यस्याधिमाहात्म्यं श्रुतमस्माभिर्लजितम् । दृष्टः सत्त्वहितः स त्वं सत्ववान् चक्षुषा स्वयम् ॥
 सर्वसौन्दर्ययुक्तस्य गुणरत्नाकरस्य ते । शुभ्रेण यशसा राजन् जगदेतदलंकृतम् ॥ ८३ ॥
 धनुर्लोभाद्द्वये लग्ने सहस्रामररक्षिते । सीतास्वयंवरेऽस्माभिः श्रुतस्त्वव पराक्रमः ॥ ८४ ॥
 पिता दशरथो यस्य यस्य भामंडलः सुहृत् । भ्राता यस्य च सौमित्रिः स त्वं राम जगत्पतिः ॥
 अहो शक्तिरहोरूपमेव नारायणः स्वयम् । समुद्रावर्तचोपेशो यस्याज्ञाकरणे स्तः ॥ ८६ ॥
 अहो धैर्यमहो त्यागो यत्पितुः पालयन् त्वचः । महाप्रतिभयाकारं प्रविष्टो दण्डकं वनम् ॥ ८७ ॥
 एतन्न कुरुते बन्धुस्तुष्टश्च त्रिदशाधिपः । अहो त्वया नाय कृतं यदस्माकमतिप्रियम् ॥ ८८ ॥
 सुग्रीवरूपसंपन्नं हत्वा संयति साहसम् । यत्कपिष्वजवंशस्य कलंको दूरमुज्झितः ॥ ८९ ॥

विद्याबलविधिर्ज्ञैर्यद्यस्य मायामयं वपुः । अस्माभिरपि नो सखं दुर्जयं च विशेषतः ॥ ९० ॥
 तेन सुग्रीवरूपेण गृहीतं प्लावगं बलम् । दर्शनादेव युष्माकं तद्रूपं तस्य निसृतम् ॥ ९१ ॥
 कर्तुं प्रत्युपकारं यो न शक्तोऽन्युपकारिणः । सुलभां भावशुद्धिं स तस्मै न कुरुते कुतः ॥ ९२ ॥
 का तस्य बुद्धिर्न्योयेषु भवेदेकमपि क्षणम् । यः कृतस्योपकारस्य विशेषं नावबुध्यते ॥ ९३ ॥
 स्वपाकादपि पापीयान् लुब्धकादपि निर्दृणः । असंभाष्यः सतां नित्यं योऽकृतज्ञो नराधमः ९४
 स्वशरीरमपि त्यक्त्वा सत्यं वयमनन्यगाः । सर्वे समुद्युताः कर्तुमुपकारं तव प्रभो ॥ ९५ ॥
 गत्वा प्रबोधयिष्यामि त्रिकूटाधिपतिं बुधम् । तव पत्नीं महाचाहो त्वरावानानयाम्यहम् ॥९६॥
 सीताया वदनांभोजं प्रसन्नेन्दुमिवोदितम् । संदेहेन विनिर्मुक्तं शीघ्रं पश्यसि राघव ॥ ९७ ॥
 मंत्री जाम्बूनदोऽवोचत्ततो वाक्यं परं हितम् । वत्स वत्स मरुत्पुत्र त्वमेकोऽस्माकमाश्रयः ॥९८॥
 अप्रमत्तेन गंतव्यं लंकां रावणपालिताम् । न विरोधः क्वचित्कार्यैः कदाचित्केनचित्सह ॥ ९९ ॥
 एवमस्त्विति संभाष्य तं संप्रस्थितपुत्रतम् । विलोक्य परमां प्रीतिं पद्मनाभः समागमत् ॥१००॥
 पुनः पुनः समाहूय मारुतिं चारुलक्षणम् । सर्वादरं जगादेदं स्फीत्या राज्ञीबलोचनः ॥ १०१ ॥
 मद्वाक्यादुच्यतां सीता त्वद्वियोगात् स राघवः । अधुना विदते साधिव न मनोनिर्वृतिं क्वचित् १०२

अत्यन्तं तदहं मन्ये हतं पौरुषमात्मनः । प्रतिरोधं प्रपन्नासि धर्तमानेऽपि यन्मयि ॥ १०३ ॥
 धेक्षि निर्मलशीलाढ्या यथा त्वं मदनुवृता । जीवितुं वांछसि त्यक्तुं मद्द्वियोगेन दुःखिता ॥ १०४ ॥
 अलं तथापि सद्भक्त्रे दुःसमाधानमृत्युना । धार्यतां मैथिली प्राणा न जीवं त्यक्तुमर्हसि ॥ १०५ ॥
 दुर्लभः संगमो भूयः पूजितः सर्वयस्तुषु । ततोऽपि दुर्लभो धर्मो जिनेन्द्रवदनोद्गतः ॥ १०६ ॥
 दुर्लभादप्यलं तस्मान्मरणं सुसमाहितम् । तस्मिन्नसति जन्मेदं तुपनिःसारमीक्षितम् ॥ १०७ ॥
 इदं च प्रत्ययोत्पादि पियार्यै मम जीवतः । सततं संस्तुतं देयमंगुलीयकमुत्तमम् ॥ १०८ ॥
 वायुपुत्र हुतं गत्वा सीतायास्तं महाप्रभम् । ममापि प्रत्ययकरं चूडामणिमिहानय ॥ १०९ ॥
 यथाक्षापयसीत्युक्त्वा रत्नवानरमौलिभृत् । कृताञ्जलिपुटो नत्वा सौमित्रिं च कृताञ्जलिः ॥ ११० ॥
 वह्निर्विनिर्ययौ हृष्टः पूर्यमाणो विभ्रूतिभिः । क्षोभयन्तेजसा सर्वं सुग्रीवभवनाजिरम् ॥ १११ ॥
 संदिदेश च सुग्रीवं यावदागमनं मम । स्थातव्यं तावदत्रैव प्रमादपरिवर्जितैः ॥ ११२ ॥
 विमानं चारुशिखरमारूढो मारुतिस्ततः । विभाति मस्तके मेरोश्चैत्यालय इवोज्ज्वलः ॥ ११३ ॥
 प्रययौ परया घृत्या सितछत्रोपशोभितः । विलसद्दंशसंकाशैश्चामरैरुपजीवितः ॥ ११४ ॥
 वायुवेगसमैरश्वैर्जगामाद्रिसमैर्गजैः । सैन्यैस्त्रिदंशसंकाशैर्जगाम परितो वृतः ॥ ११५ ॥

एवं युक्तौ महाभूत्या रामादिभिरुदीक्षितः । समाक्रम्य रवेर्मागमयासीत्सुनिरंतरम् ॥ ११६ ॥

पूर्णं जगत्तिष्ठति जंतुवर्गानां विधैरुत्तमभोगयुक्तैः ।

काश्चित्तु तेषां परमार्थकृत्ये नियुज्यते यत्परमं यशस्तत् ॥ ११७ ॥

कृतं परेणाप्युपकारयोगं स्मरन्ति नित्यं कृतिनो मनुष्याः ।

तेषां न तुल्यो भुवने शशांको नवा कुबेरो न रविर्न शक्रः ॥ ११८ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्ये प्रोक्ते पञ्चपुराणे हनूमत्प्रस्थानं नाम एकोत्पंचाशत्तमं पर्व ।

अथपंचाशत्तमं पर्व ।

अयासावांजनो गच्छन्नक्षरे परमोदयः । स्वसारमिव वैदेहीमानिनीपुः राज सः ॥ १ ॥

शुहृदाज्ञाप्रवृत्तस्य विनीतस्य महात्मनः । शुद्धभावस्य तस्यासीद्दुत्सवः कोऽपि चेतसः ॥ २ ॥

पश्यतः प्रौढया दृष्टया स्थितस्य रविगोचरे । दिशां मडलमस्यासीच्छरीरावयवोपमम् ॥ ३ ॥

लंका जिगमिपोरस्य मेहेन्द्रनगरोपमम् । मेहेन्द्रनगरं दृष्टेरभिमुख्यमुपागतम् ॥ ४ ॥

वेदिकापुंडरीकामैः प्रासादैः शशिपांडुरैः । पर्वतस्य स्थितं मूर्ध्नि तद्विदूरे प्रकाशते ॥ ५ ॥
 वक्षपाणेरिवामुख्यस्तास्मिन्पालिपुरोपमे । न बभूवरां प्रीतिः तस्मादेवमचितयत् ॥ ६ ॥
 इदं शिखरिणो मूर्ध्नि तन्महेन्द्रपुरं स्थितम् । महेन्द्रको नृपो यत्र दुर्मतिः सोऽवतिष्ठते ॥ ७ ॥
 दुःखतापितसर्वांगा माता येनागता मम । निर्वासिता मयि प्राप्ते कुक्षिवासं दुरात्मना ॥ ८ ॥
 एपाऽसौ विजनेऽरण्ये गुहा यत्र स सन्मुनिः । पर्यकयोगयुक्तात्मा नाम्नामितगतिः स्थिताः ९
 अस्यां भगवता तेन साधुवाक्यैः कृपा कृता । माता मां जनिताश्वासा प्रसूता वंधुवर्जिता १०
 श्रुतं केसरिजं कृच्छं श्रुत्वा मातुरुपप्लम् । साधोश्च संगमं सैषा रम्या च मे गुहा ॥ ११ ॥
 मातरं शरणं प्राप्तां मम निर्वास्य यः कृती । व्यसनप्रतिदानेन महेन्द्रं किन्तु तं भजेत् ॥ १२ ॥
 अहंपुरयमत्यन्तं मां किल द्वेष्टि संततम् । महेन्द्रगर्वमेतस्य तस्मादपनयाम्यहम् ॥ १३ ॥
 प्रलम्बांबुददृन्दोरुनादा दुंदुभयस्ततः । महालंपाकभेर्यश्च पटहाश्च समाहताः ॥ १४ ॥
 ध्माताः शंखा जगत्पंका भट्टेरुत्कटवेष्टितैः । युद्धशौढैः समुत्कृष्टं समुल्लासितहेतिभिः ॥ १५ ॥
 श्रत्वा परंचलं प्राप्तं महेन्द्रः सर्वसेनया । प्रत्यैक्षत विनिःक्रम्य मेघवृन्दमिवाचलः ॥ १६ ॥
 संप्रहारैस्तोलैर्ग्रेहैर्दृष्टासीद्विजं बलम् । चापमुद्यम्य माहेन्द्रिः प्राप्तश्छत्री रथास्थितः ॥ १७ ॥

हनूमानिपुमिस्तस्य धनुस्तिमृभिरायतम् । चिच्छेद गुप्तिभिर्योगी यथामानं समुत्थितम् ॥१८॥
 चापं यावद्बद्धतीयं स गृह्णात्याकुलमानसः । शरैस्तावद्रथान्मुक्ताः प्रचंडास्तस्य वाजिनः ॥१९॥
 रथात्ते विगतः शीघ्राश्वपला वन्नमृभृशम् । हपीकाणीव मनसो मुक्ता निधिपयैपिणः ॥ २० ॥
 माहेन्द्रिरथ संत्रान्तो विमानं वरमाश्रितः । तदप्यस्य शरैर्लुप्तं मत्तं दुष्टमतोरिव ॥ २१ ॥
 माहेन्द्रिर्मुदितो भूयो विद्यावलविकरगः । पतत्रिचक्रकनकैर्युधेऽप्लातभासुरैः ॥ २२ ॥
 विघयाऽनिलपुत्रोऽपि तं शस्त्रौघमवारयत् । यथात्मचिन्तया योगी परीपहकदंशकम् ॥ २३ ॥
 निर्दयोन्मुक्तशस्त्रोऽसावास्तृणानो महाशिवत् । गृहीतो वायुपुत्रेण गरुडेनेव पन्नगः ॥ २४ ॥
 प्राप्सरोधं सुतं दृष्ट्वा महेन्द्रः क्रोधलोहितः । रथी मारुतिमभ्यार रामं सुग्रीवरूपवत् ॥ २५ ॥
 अक्रभिः स्यंदनः सोऽपि हारिहरो धनुर्धरः । शूराणामग्रणी दीप्तो मातुः पितरमभ्यगात् ॥२६॥
 तयोःरभून्महत्संख्यं क्रकचासिशिलीमुखैः । परस्परकृताघातं वायुवस्यान्दयेरिव ॥ २७ ॥
 सिंहाश्विव महारोषौ ताडुदृतवलान्वितौ । जलत्फुलिंगरक्ताक्षौ स्वसंतौ युज्जगविव ॥ २८ ॥
 परस्परकृताक्षौ गर्वहासस्फुटस्वनौ । धित्ते शौर्यमहोयुद्धमित्यदिदवचनोद्यतौ ॥ २९ ॥
 चक्रतुः परमं युद्धं मायावलसमन्वितौ । हाकारजयकारादि कारयन्तौ मुहुर्निजैः ॥ ३० ॥

महेन्द्रोऽथ महावीर्यो चिक्रियाशक्तिसंगतः । क्रोधस्फुरितदेहश्रीर्भुमोचायुधसंहतिम् ॥ ३१ ॥
 भुपुंढीः परशून्याणान् शतघ्नीभुद्ररां गदाः । शिखरिणि च शैलानां शालन्यग्रोधपादपाम् ॥ ३२ ॥
 एतैरन्यैश्च विविधैरायुधैर्मरुतसुतः । न विव्यथे यथा शैलो महामेषकदम्बकैः ॥ ३३ ॥
 तद्विव्यमायया सृष्टं शस्त्रवर्षं महेन्द्रजम् । उल्काविद्याप्रभावेन वायुसुनुरचूर्णयत् ॥ ३४ ॥
 उत्पत्य च रथे तस्य निपत्य सुमहाजत्रः । ककुप्करिकराकाराभ्यां क्रुतरोधनम् ॥ ३५ ॥
 मातामहं समादाय बलं विभ्रदनुत्तमम् । दत्तसाधुःस्ननः शूरः समारोहन्निजं रथम् ॥ ३६ ॥
 उल्कालांगूलपाणिं तं दौहित्रं परमोदयम् । प्रशंसितुं समारब्धो महेन्द्रः सीम्यया गिरा ॥ ३७ ॥
 अहो ते वरस माहात्म्यं परमेतन्मया श्रुतम् । पूर्वमासीदिदानीं तु नियतं प्रत्यक्षगोचरम् ॥ ३८ ॥
 आसीद्वेन्द्रदुद्वेऽपि निर्जितो यो न केनचित् । विजयार्धनगस्योद्धमहाविद्यायुधाकुले ॥ ३९ ॥
 असी प्रसन्नकीर्तिर्मे पुत्रो माहात्म्यसंगतः । त्वया पराजितः प्राप्तो रोशुं चित्रमिदं परम् ॥ ४० ॥
 अहो पराक्रमो भद्र तव धैर्यमहो परम् । अहो रूपमनौपम्यमहो संग्रामशोडता ॥ ४१ ॥
 प्रजातेन त्वया वरस महानिश्चययोगिना । कुलमुद्योतितं सर्वमस्मदीयं सुकर्मणा ॥ ४२ ॥
 विनयार्धगुणैयुक्तो राशिः परमतेजसः । कल्याणमूर्तिरत्यर्थं कल्पवृक्षस्त्वमुद्गतः ॥ ४३ ॥

जगवो गुरुभूतस्त्वं बांधवानां समाश्रयः । दुःखादित्यप्रतप्तानां समस्तानां घनाघनः ॥ ४४ ॥
 इति प्रशस्य तं स्नेहाद्गुदसाक्षश्चलत्करः । अजिघ्रन्मस्तके नम्रं पुलक्री परिपस्त्रजे ॥ ४५ ॥
 प्रणम्य वायुपुत्रोऽपि तमार्यं विहितांजलिः । अतितिथिद्विनीतात्मा क्षणाघातोऽन्यतामिव ॥ ४६ ॥
 मया शिशुतया किञ्चिदार्यं दत्ते विचेष्टितम् । दोषमेवं समस्तं मे प्रतीक्ष्य शंभुमर्हसि ॥ ४७ ॥
 समस्तं च समाख्यातं तेनागमनकारणम् । पचारामादिकं याचदात्मागमनमाहृतम् ॥ ४८ ॥
 अहमार्यं गमिष्यामि त्रिकूटमतिकारणम् । त्वं किञ्चिन्धपुरं गच्छ कार्यं दाशरथेः कुरु ॥ ४९ ॥
 इत्युक्त्वा वायुसंभूतः खमुत्पत्य ययौ सुखम् । त्रिकूटाभिमुखः क्षिप्रं सुरलोकमिवापरः ॥ ५० ॥
 गत्वा महेन्द्रकृतं तनयां नयकोविदः । प्रसन्नकीर्तिना साद्वै वत्सलः समपूजयत् ॥ ५१ ॥
 मातापितृसमायोगं सोदरस्त्वं च दर्शनम् । अंजनामुन्दरी प्राप्य जगाम परमो धृतिम् ॥ ५२ ॥
 महेन्द्रनिभृतं भुत्वा किञ्चिन्धाभिपुत्रोऽगमम् । विराधितप्रभृतयस्तोपमाययुहत्तमम् ॥ ५३ ॥

पुरा विशिष्टं चरितं कृत्वात्मनां सुचेतसायुत्तमचारुतेजसात् ।
 महात्मनामुन्नतगर्वशालिनो भवन्ति वदन्त्याः पुरुषा बलान्विताः ॥ ५४ ॥

ततः समन्तादनुपाल्य मानसं जना यतध्वं सततं सुकर्मणि ।

फलं यदीयं समवाप्य पुष्कलं रवेःसमानामुपयाथ दीसताम् ॥ ५५ ॥

इत्ययं रविपणाचार्यमोक्षे पद्मपुराणे महेन्द्रदुहितासमागमाभिधानं नाम पंचाशत्तमं पर्व ।

अथैकपंचाशत्तमं पर्व ।

श्रीशैलस्य वियत्युच्चैर्विमानस्यस्य गच्छतः । वभूव सुगुणैर्युक्तो द्वीपो दधिमुखोऽस्तरे ॥ १ ॥

यस्मिन् दधिगुलं नाम प्रासादैर्दधिपांडुरैः । पुरं परममायानि चारुकांचनतोरणम् ॥ २ ॥

नवमेघप्रतीकाशैरुधानिः कुसुमोज्ज्वलैः । प्रदेशा यस्य शोभन्ते सनक्षत्राम्बरोपमाः ॥ ३ ॥

स्फटिकस्वच्छसलिला वाप्यः सोपानशोभिताः । पद्मोत्पलादिभिश्छन्ना यत्र भान्ति कचित् कचित् ॥

तस्मिन् विप्रकृष्टेन देशे नगरगोचरात् । बृहन्नृणलतावल्लीद्रुमकंदकसंकटे ॥ ५ ॥

शुष्कागृहतरसरोधे रौद्रश्वापदनादिते । घोरे पतिरुपाकारे प्रचंडानिलचंचले ॥ ६ ॥

पतितोदारशुद्धांधे महाभयसमावहे । विशुद्धधारसरसि कंकणद्वुद्धादिसेविते ॥ ७ ॥

दुर्जने विवने राजरताधुयुगं नभश्चरम् । अष्टाहं लंघितभुञ्जं योगशुभ्रपाश्रितम् ॥ ८ ॥
 तस्य क्रोशच्चतुर्भागमात्रदेशे व्यवस्थिताः । मनोह्ननयनाः कन्याः सितवह्ना जटाधराः ॥ ९ ॥
 तप्यन्ते विधिवद्वयोरं तपस्तिष्ठः सुचेतसः । शोभालोकत्रयस्यैव नवभूषणतां गतः ॥ १० ॥
 अयासां साधुयुगलं ग्रस्यमानं महाग्निना । अंजनातनयोऽपश्यत्पादपद्मयनिश्चलम् ॥ ११ ॥
 असमाप्तवताः ताश्च कन्याः लावण्यधुरिताः । उद्गमद्गमजालेन स्पृष्टा बहलवर्तिना ॥ १२ ॥
 अथातस्यौ सुनिर्गन्धौ युक्तयोगौ शिवस्पृहौ । त्यक्तारागादिसंगेच्छौ निरस्तांशुकभूषणौ ॥ १३ ॥
 प्रलंघितमहाबाहू प्रशान्तवदनाकृती । युगान्तापितसदृष्टी प्रतिमास्थानमाश्रितौ ॥ १४ ॥
 मृत्युजीवननिःकांक्षावनधौ शान्तमानसौ । समग्रियाप्रियासंगौ समपायाणकांचनौ ॥ १५ ॥
 दानेन महता राजन् तेनात्प्यासन्नदतिना । अभिभूतौ समालोक्य वात्सल्यं कर्तुमुद्यतः ॥ १६ ॥
 आकृष्य सागरजलं मेघहस्तः संसन्नमः । अवर्षदुन्नतो व्योम्नि परमं भक्तिसंगतः ॥ १७ ॥
 सुभृशं तेन बद्धिः संचारिपूरेण नाश्रितः । महाक्रोध इवोद्भूतः क्षांतिभावेन साधुना ॥ १८ ॥
 यावच्च कुरुते पूजां भक्त्या यवननन्दनः । तयोर्भेदतयोर्नानापुष्पादिद्रव्यसंपदा ॥ १९ ॥
 तावचाः सिद्धसंसाध्या मेरुं कृत्वा त्रदक्षिणम् । तत्सकाशमनुप्राप्ताः कुमार्यः सुमनोहराः ॥ २० ॥

प्रणेमुश्च समंतेन साधुध्यानपरायणी । विनयान्वितया बुद्ध्या प्रशशंसुश्च मारुतिम् ॥ २१ ॥
 अहो जिनेश्वरे भक्तिव्रजता कापि यद्भुतम् । त्वया तात परित्राता वयं साधुसमाश्रयात् ॥ २२ ॥
 अस्मद्द्वारसमायातो महानयमुपप्लवः । स्तोकेनाप्तो न योगिभ्यामहो नो भवितव्यता ॥ २३ ॥
 अर्थाजनात्मजोऽृच्छदेयं संशुद्धमानसः । भवन्त्य इह निःशून्ये काननेऽत्यन्तभीषणे ॥ २४ ॥
 अर्धोचञ्ज्यायसी तासां पुरे दधिमुखाहये । अत्र गंधर्वराजस्य वयं तिस्रोऽमरासुताः ॥ २५ ॥
 प्रथमा चन्द्रलेखारुया ज्ञेया विद्युत्प्रभा ततः । अन्या तरंगमालेति सर्वगोत्रस्य बहुभाः ॥ २६ ॥
 यावन्तो भुवने केचिद्विजयाद्धीदिसंभवाः । विद्याधरकुमारेन्द्राः कुलपुष्करभास्कराः ॥ २७ ॥
 तेऽस्मदर्थे शिवं कापि न विदन्तेऽर्धिनो भृशम् । दुष्टस्वंगारको नाम तापं धत्ते विशेषतः ॥ २८ ॥
 अन्यदापरिपृष्टश्च तातेनाष्टांगविन्मुनिः । स्थानेषु भगवन्केषु भर्तो दुहितरो मम ॥ २९ ॥
 सोऽञ्चत्साहसगतिं यो हनिष्यति संयुगे । आशां कतिपयाहोमी रमणोऽसौ भविष्यति ॥ ३० ॥
 निशुन्यामोघवाचयस्य मुनेस्तद्वचनं ततः । अचिन्तयत्पिताऽस्माकं विधाय स्मैरमाननम् ॥ ३१ ॥
 कस्त्वसौ भविता लोके नरो वज्रायुधोपमः । विजयाधोत्तरश्रेणीश्रेष्ठं यो हन्ति साहसम् ॥ ३२ ॥
 अथवा न मुनेर्वाक्यं कदाचिज्जायतेऽनृतम् । इति विस्मयमाविष्टः पिता माता जनस्तथा ॥ ३३ ॥

निरं प्रार्थयमानोऽपि यदासौ लब्धवान्न सः । तदास्मद्दुःखचिन्तास्थः संजातो गारकेतुकः ॥ ३४ ॥
 ततः अभृति चास्माकमयमेव मनोरथः । द्रक्षामस्त्वं कदा वीरमिति साहसद्वन्दनम् ॥ ३५ ॥
 एतच्च वनमायावा दारुणद्रुमसंकटम् । मनोऽनुगामिनीं नाम विद्यां साधयितुं परम् ॥ ३६ ॥
 दिवसो द्वादशोऽस्माकं वसन्तीनामिहान्तरे । प्राप्तस्य सायुगमस्य वर्तते दिवसोऽष्टमः ॥ ३७ ॥
 अंगारकेतुना तेन वीक्षिताश्च दुरात्मना । ततस्तेनानुबन्धेन क्रोधेन पूरितोऽभवत् ॥ ३८ ॥
 ततोऽस्माकं वधं कर्तुमेता दश दिशः क्षणात् । धूमांगारकर्षणेण वह्निना पिञ्जरीकृताः ॥ ३९ ॥
 पद्भिः संवत्सरैः सार्षप्यद्बुद्धसाध्यं प्रसाध्यते । दत्वांगमुपसर्गस्य तदद्यैव हि साधितम् ॥ ४० ॥
 इहापदि महाभाग नामधिव्यद्भवान् यदि । अधिक्ष्याम हि योगिभ्यां सहारण्ये ततो ध्रुवम् ४१
 सायु सप्तध्विति संसित्य ततो मारुतिरत्रवीत् । भवतीनां श्रमः श्लाघ्यः फलयुक्तश्च निश्चयः ४२
 अहो यो विमला बुद्धिरहो स्थाने मनोरथः । अहो भाग्यत्वमुत्तुंगं येन विद्या प्रसाधिता ॥ ४३ ॥
 आख्यातं च क्रमात्सर्वं यथावृत्तं सविस्तरम् । पद्मागमादिकं यावदात्मागमनकारणम् ॥ ४४ ॥
 तच्चथ युतवृत्तान्तो गंधर्वोऽमरया सह । समागतो महातेजास्तमुद्देशं सहानुगः ॥ ४५ ॥
 नभश्चरसमायोगे देवागमनसन्निभे । क्षणेन तद्वनं जातं सर्वं नन्दनसुन्दरम् ॥ ४६ ॥

क्रिन्धं च पुरं गत्वा भूत्या दुहितृभिः समम् । शासने पद्मनाभस्य गंधर्वो रतिमाश्रयत् ॥४७॥
ताश्च निस्सीमसौगाग्या विभूत्या परयन्मिताः । उभिन्ये पराः कन्या रामायाक्लिष्टकर्मणे ॥४८॥
एताभिरपराभिश्च सेव्यमानो विभूतिभिः । अपश्यन् जानकीं पद्मो मेने शून्या दिशो दश ॥४९॥

गुणान्तिर्भवति जनैरलंकृता समस्तभूः शुभललितैः सुसुन्दरैः ।

विना जनैर्मनसि कृतास्पदं सदा व्रजत्यसौ गहनवनेन तुल्यताम् ॥ ५० ॥

पुराकृतादतिनिचितात्समुत्कटाज्जनः परां रतिमनुयाति कर्मणः ।

ततो जगत्सकलमिदं स्वगोचरे प्रवर्तते विधिरविणा प्रकाशते ॥ ५१ ॥

इत्यार्ये रविषेणाचार्यश्लोके पद्मपुराणे पद्मस्य गंधर्वकन्यालाभाभिधानं नाम एकपंचाशत्तमं पर्व ।

अथ द्विपंचाशत्तमं पर्व ।

असौ पद्मपुत्रोऽपि प्रतापाढ्यो महाबलः । त्रिकूटाभिमुखोऽयसीत्सोमवन्मन्दरं प्रति ॥ १ ॥
अथास्य व्रजतो व्योमि सुमहाकार्मुकाकृतिम् । चक्रे मेढयाप्रतीकाशं जातं सैन्यं तिरोभवत् ॥२॥

उवाच रागतिः केन मम सैन्यस्य विभ्रता । अहो विज्ञायतां क्षिप्रं कस्येदमनुचेष्टितम् ॥ ३ ॥
 किं स्यादसुरनाथोऽयं चमरो गर्वपर्वतः । आखण्डलः शिखंडी वा नैपामेकोऽपि युज्यते ॥ ४ ॥
 प्रतिमा किन्तु जनेन्द्री शिखरोऽस्य महीभृतः । भवेद्वा भगवान् कश्चिन्मुनीश्वरमविग्रहः ॥ ५ ॥
 तस्य तद्वचनं श्रुत्वा वितर्ककृतवर्चनम् । मंत्री पृथुमतिर्नाम चाकथमेतदुदाहरत् ॥ ६ ॥
 निवर्चस्य महाबुद्धे श्रीशैल ननु किं तव । क्रूरयंत्रयुतेनायं मायाशालो मतिं गतः ॥ ७ ॥
 चक्षुस्तवो नियुज्यासावपश्यत्प्रलोचनः । दुःप्रवेशं महाशालं विरक्तस्त्रीमनःसमम् ॥ ८ ॥
 अनेकाकारधक्त्राढयं भीममाशालिकात्मकम् । त्रिदशेरपि दुर्ढोऽयं सर्वभक्ष्यं प्रभासुरम् ॥ ९ ॥
 संकटोत्कटतीक्ष्णाग्रं क्रकचावलिचेष्टितम् । रुधिरोद्धारजिह्वाग्रं सहस्रविलसत्तटम् ॥ १० ॥
 स्फुरद्भुजंगविस्कारि फणात्सूत्कारशब्दितम् । विषधूमान्धकारान्तज्वलदंगारदुःसहम् ॥ ११ ॥
 यस्त्वं संपति मूढात्मा शौर्यमानसमुद्धतः । निःक्रामति न भूयोऽसौ मंहकोहिमुखादिव ॥ १२ ॥
 लंकाशालपरिक्षेपं सूर्यमार्गसमुन्नतम् । दुर्लभ्यं दुर्निरोक्ष्यं च सर्वदिशु सुयोजितम् ॥ १३ ॥
 युगान्तकालमेवाथनिर्घोषसममीपणम् । हिसाग्रंथमिवात्यन्तपापकर्मविनिर्मितम् ॥ १४ ॥
 नं हृष्टा मारुतिर्दध्यावहो नायेन रक्षमाम् । दाक्षिण्यमूर्जितं पूर्वं मायाप्राकारकारिणां ॥ १५ ॥

उन्मूलयन्निदं यत्र विद्यावलसमूर्जितम् । मानमुन्मूलयाम्यस्य ध्यानी मोहबलं यथा ॥ १६ ॥
 युद्धे च मानसं कृत्वा तत्सैन्यं सुमहास्वनम् । गगने सागराकारं समयेऽतिष्ठत्सुधीः ॥ १७ ॥
 विद्याकवचयुक्तं च कृत्वा मानं गदाकरः । विवेश सालिकावक्त्रं राहुवक्त्रं रविर्यथा ॥ १८ ॥
 ततः कुक्षिगुहां तस्याः परीतकैकसावृताम् । विद्यानखैरलं तीक्ष्णैः केसरीव व्यपाटयत् ॥ १९ ॥
 निर्दयैश्च गदाघातघोरघोरचूर्णयत् । घातिकर्मस्थितिं यद्वद्भयानी भावैः सुनिर्मलैः ॥ २० ॥
 अथाशालिकविद्याया यात्या भेदं भयावहः । समो नीलाम्बुचाहानामभूच्चटचटाध्वनिः ॥ २१ ॥
 तेन संभाव्यमानोऽसौ शालो नष्टोऽतिचंचलः । स्तोत्रेणैव जिनेन्द्राणां कल्पः कर्मसंचयः ॥ २२ ॥
 ततस्तन्निनदं श्रुत्वा युगान्तजलदोन्नतम् । दृष्ट्वा विशीर्यमाणं च यंत्रप्राकारमंडलम् ॥ २३ ॥
 राजा वज्रमुखः क्रुद्धः शालरक्षाधिकारवान् । त्वरितं रथमारुह्य सिंहो दावमिवाभ्यगात् ॥ २४ ॥
 ततोऽभिमुखमेतस्य वीक्ष्य मारुतनन्दनम् । नानायाना युधायोद्धाः प्रचण्डा योद्धुमुद्यताः ॥ २५ ॥
 बलं वज्रमुखं दृष्ट्वा प्रचलं योद्धुमुद्यतम् । परमं क्षोभमायातं हनूमत्सैन्यमुत्थितम् ॥ २६ ॥
 किमत्र बहुनोक्तं प्रवृत्तं तत्तथा रणम् । यथा स्वामिकृते पूर्व सस्माननविमानने ॥ २७ ॥
 स्वामिनो दृष्टिमार्गस्थाः सुभटाः कृतगर्जिताः । जीवितेष्वपि विल्लेहा बभूवुः किमिहोच्यताम् ॥

ततः कपिध्वजैर्योद्वाशिरं कृतमहाह्वयाः । वज्रायुधस्य निर्भयाः क्षणात्रैपुरितस्ततः ॥ २९ ॥
 चक्रेणानिलमूनुध तेजोऽहरत् विद्विषाम् । ऋक्षविम्बमिवाकाशादपातयदरेः शिरः ॥ ३० ॥
 मंग्ल्ये पितुर्वधं दृष्ट्वा तं लंकासुन्दरी तदा । नियम्य कृच्छ्रतः शोकममर्षविपदूषिता ॥ ३१ ॥
 ज्वनाश्रथारूढा कुंडलोद्योतितानना । शरासनायतोरस्का कुञ्चिता भ्रूलनायुगा ॥ ३२ ॥
 उदकेन संगतादित्यतेजोमंडलधारिणी । धूमोद्गारसमायुक्ता घनप्राग्भारवर्चिनी ॥ ३३ ॥
 संरंभवशंसंफुल्लोहितांमोजलोचना । क्रूरसंघट्टविबोधी कुद्भेद श्रीः शचीपतेः ॥ ३४ ॥
 अथावदिपुमुहृत्य कच्छमाना मनोहरा । मया श्रीशैल दृष्टोऽसि तिष्ठ ते शक्तिरस्ति चेत् ॥ ३५ ॥
 अद्य ते रावणः कुद्भो नभश्चरमहेश्वरः । करिष्यति यदेतत्ते करोमि हतचेष्टतः ॥ ३६ ॥
 इमं यमालयं पापं भवन्तं प्रेषयाम्यहम् । दिग्मूढ इव जातस्त्वमनिष्टस्थानगोचरः ॥ ३७ ॥
 तस्यास्त्वरितमायान्त्या यावच्छत्रमपातयत् । वाणेन तावदेतस्य तथा चापं द्विभाकृतम् ॥ ३८ ॥
 सा यावदगृहीच्छक्तं तावन्मारुतिना शिरैः । नभश्छत्रं समायान्ती भिन्ना शक्तिश्च सान्तरे ३९
 सा विषावलंगंभीरा वज्रदंडसमान् शरान् । परशुकुंतचक्राणि शतश्रीमुशलान् शिलान् ॥ ४० ॥
 वर्षर्षं वायुघ्नस्य रथे हि भवदुन्नते । विकाले वारिणो भेदान्मेघसंध्या यथोन्नता ॥ ४१ ॥

तथा नानापुधाटोपैः सर्ववेगसमीरितैः । आच्छाद्यत महातेजाः शुचिद्वयं इवांबुदैः ॥ ४२ ॥
 विक्रान्तः स च शस्त्रीधमनिर्वाणोन्तरस्थिरम् । व्यपोहत निर्जः शस्त्रैः मायाविधिविशरदः ॥ ४३ ॥
 शराः शरैरलुप्यन्त तोमराद्याः स्वजातिभिः । शक्तयः शक्तिभिर्बुद्ध्या समोल्ला दूरमुद्युयुः ॥ ४४ ॥
 चक्रकचसंवर्तककाटोपपिजरम् । बभूव भीषणं व्योम विद्युद्धिरिव संकुलम् ॥ ४५ ॥
 तं लंकासुन्दरी भूयः रूपेणालब्धसन्निभा । धीरा सभाभवतो राजलक्ष्मीः कमललोचना ॥ ४६ ॥
 शानध्यानहरैः कान्तैर्दुर्द्धरैर्गुणसन्नतैः । लावण्याहतसौन्दर्यमेतान्तर्भेदकेभिदैः ॥ ४७ ॥
 नेत्रचापनिर्मुक्तैर्विव्यधे स्मरसायकैः । तथैतरघनुमुक्तैः शरैराकर्णसंहतैः ॥ ४८ ॥
 विस्मये जगतः शक्ता सौभाग्या गुणगर्विता । तस्थालसक्रिप्रस्रवेचं प्रविष्टा हृदयोदरम् ॥ ४९ ॥
 शरशक्तिशतघ्नीभिर्न तथा समपीड्यत । यथा मदनवार्णौधैर्मर्मदारुणकारिभिः ॥ ५० ॥
 इयं मनोहराकारा ललितैर्विशखैरपि । स बाह्याभ्यंतरं हन्ति मामित्येवमचिन्तयत् ॥ ५१ ॥
 वरमस्मिन्मृधे मृत्युः पूर्णमाणस्य सायकैः । अनया विप्रयुक्तस्य जीवितं न सुरालये ॥ ५२ ॥
 चिन्तयत्येवमेतस्मिन् साप्यनगेन चोदिता । त्रिकूटसुन्दरी कन्या करुणाशक्तमानसा ॥ ५३ ॥
 विकश्चरमनोदेहं पद्मच्छदलोचनम् । अवालन्दुमुखं बालं किरीटन्यस्तवानरम् ॥ ५४ ॥

मूर्तियुक्तमिवानंगं सुन्दरं वायुनन्दनम् । इन्तुं सद्युधतां शक्तिं संजहार त्वरावता ॥ ५५ ॥
दृश्यी च मारयाम्येतं कथं दोषमपि श्रितम् । रूपेणानुपमानेन छित्ते मर्माणि यो मम ॥ ५६ ॥
ययनेन समं सक्ता काममोगोदयद्युतिम् । न निषेचे च लोकेऽस्मिन् ततो मे जन्म निष्फलम् ५७
अतः सत्पथमुद्दिश्य स्वनामांकं हन्मते । प्रजिघाय शरं मुग्धा विहलेनान्तरात्मना ॥ ५८ ॥
पराजिता त्वया नाथ साहं मन्मथशायकैः । सुरैरपि न या शक्या जेतुं संपातिवर्तिभिः ॥ ५९ ॥
श्रोत्राच मारुत्विवीण्यमकं स्वैरमुपागतम् । धृतिं परां परिप्राप्तो रथादरंभवातत् ॥ ६० ॥
उपमृत्य च तां कन्यां मृगेन्द्रसमविक्रमः । कृत्वाकं गाढमालिगत् कामो रतिमिवापरात् ॥ ६१ ॥
अथ प्रशान्तवराशा वस्तुदुर्दिनलोचना । तातप्रयाणशोकार्ता जगदे वायुव्यनुना ॥ ६२ ॥
मा रोदीः सौम्यवस्त्रे त्वमलं शोकेन भामिनि । विहिता गतिरपैव धात्रधर्मे सनातने ॥ ६३ ॥
ननु ते ज्ञातमैवतद्यथा राज्यविधौ स्थिताः । पित्रादीनपि निध्नन्ति नराः कर्मचलेरिताः ॥ ६४ ॥
पृथा रोदपि कित्चेतद्व्ययानमार्तं विवर्जय । अस्मिन् हि सकले लोके विहितं भुज्यते प्रिये ॥ ६५ ॥
निहितोऽयमनेनेति द्विडत्र व्याजमात्रकम् । आयुःकर्मजुभावेन प्राप्तकालो विपद्यते ॥ ६६ ॥
वचोभिरभिरन्यैश्च मुक्तशोका व्यराजत । सहिता वातिना यद्बदिन्दुना निर्धना निशा ॥ ६७ ॥

प्रेमनिर्झरपूर्णेन तयोरालिंगनेन सः । संग्रामजः श्रमो दूरमथायातः सुचेतसोः ॥ ६८ ॥
 ततो यत्र नभोदेशे स्तंभिन्या विद्यया खगाः । स्तंभिता बलमत्रैव रचिता वासमाश्रितम् ॥ ६९ ॥
 संध्यारक्ताभ्रसंकाशं गीर्वाणनगरोपमम् । श्रीशैलस्य तदत्यन्तं शिविरं पर्यराजत ॥ ७० ॥
 गजबाह्निविमानस्था रथस्थाथ महानृपाः । तत्पुरं ध्वजमालाढयं विविशुः पृष्टवातयः ॥ ७१ ॥
 स्थितास्तत्र यथान्यायं लब्धोत्साहसमुत्सवाः । कथाभिरतिचित्राभिः सूरसंग्रामजन्मभिः ॥ ७२ ॥
 अथ तं त्वस्तात्मानं वाति गन्तुं समुद्यतम् । बाला विश्रब्धमग्राधीदिति प्रेमपरायणा ॥ ७३ ॥
 विचिधागोभिरापूर्णेः श्रुतदुसहविक्रमः । कान्त लंकां किमर्थं त्वं वद गन्तुं समुद्यतः ॥ ७४ ॥
 तस्यै जगाद वृत्तान्तमंशेषं चायुनन्दनः । कृत्यं प्रत्युपकारस्य बान्धवैरनुमोदितम् ॥ ७५ ॥
 सीतया सह रामस्य भद्रे भद्रसमागमः । हृतया राक्षसेन्द्रेण कर्तव्यः सर्वथा मया ॥ ७६ ॥
 साञ्ज्वीत्समतिक्रान्तं सौदार्हं तं पुरातनम् । श्रद्धा स्नेहक्षये नष्टा प्रदीपस्य यथा शिखा ॥ ७७ ॥
 आसीद्रम्योपशोभाढ्यां ध्वजमालाकुलीकृताम् । प्राविक्षदाद्यतो लंकां भवान्दिवभिवामरः ॥ ७८ ॥
 अयुना त्वयिं दोषाद्दधे रावणशंभशासनः । प्रकाशं व्रजति क्रोधं गृहीष्यति न संशयः ॥ ७९ ॥
 मदीपलभ्यते चार्वी विशुद्धिः कालदेशयोः । विशुद्धात्मानमव्यग्रं तदा तं ददुर्महसि ॥ ८० ॥

एवंमेवेति सोऽवोचद्यद्वयीपि विचक्षणे । आकूतं तस्य विज्ञातुं गत्वा वाञ्छामि सुन्दरि ॥ ८१ ॥
 कीदृशी वा सती सीता रूपेण प्रथिता भवेत् । चालितं मेरुवद्दीरं रावणस्य मनो यया ॥ ८२ ॥
 एयमुक्तो मरुतुश्चस्तद्विन्यस्तमहाबलः । तथा मुक्तो विवेकन्या त्रिकूटामिसुखं ययौ ॥ ८३ ॥
 चित्रामिदं परमत्र नृलोके, यत्परिहाय भृशं रसमेकम् ।

तत्क्षणमेव विशुद्धशरीरं जन्तुरुपैति रसान्तरसंगम् ॥ ८४ ॥

कर्मविचेष्टिमेतदमुस्मिन् कित्त्वयवाद्भुतमस्ति निसर्गे ।

सर्वमिदं स्वशरीरनिचन्द्रं दक्षिणमुचरतश्चरती हो ॥ ८५ ॥

इत्यपि रक्षिणेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे हनुमङ्कामुन्दरीकन्यालाभाभिधानं नाम द्विपंचाशत्तमं पर्व ।

अथ त्रिपंचाशत्तमं पर्व ।

मगन्धेन्द्र ततो वातिः प्रभावोदयसंगतः । लंकां विवेश निःशंकः स्वल्पानुगसमन्वितः ॥ १ ॥
 द्वारे च रचिताभ्यर्चं विभीषणनिकेतनम् । विवेश योग्यमेतेन सम्मानं च समाहृतः ॥ २ ॥

ततः स्थित्वा क्षणं किञ्चित्संस्पृष्टाभिः परस्परम् । वार्ताभिरिति सद्वाक्यं व्याजहार मरुत्सुतः ३
उचितं किमिदं कर्तुं यद्वास्थार्द्धपतिः स्वयम् । कुरुते क्षुद्रवत्कश्चिचौरणं परयोपितः ॥ ४ ॥
मर्यादानां नृपो मूलमापगानां यथा नमः । अनाचारे स्थिते तस्मिन् लोकस्तत्र प्रवर्तते ॥ ५ ॥
ईदृशं चरिते कृत्ये सर्वलोकविनिन्दिते । सहनीयं समस्तानां दुःखमेष्यति नो ध्रुवम् ॥ ६ ॥
तत्क्षेमंकरमस्माकं हिताय जगतां तथा । उच्यतां रावणः शीघ्रं वचो न्यायानुपालकम् ॥ ७ ॥
यथा किल द्वये लोके निन्दनीयं विचेष्टितम् । मा कार्षीः जगतो नाथ कीर्तिविध्वंसकारणम् ८
विमलं चरितं लोके न केवलमिदंश्यते । किन्तु गीर्वाणलोकैर्दयि रचिताञ्जलिभिः सुरैः ॥ ९ ॥
कैकसीनन्दनोऽञ्चद्दुशोऽभिहितो मया । ततः प्रभृति नैवासौ मया संभाषते समम् ॥ १० ॥
तथापि भवतो वाक्यान् श्वः समेत्य नरेश्वरम् । वक्तास्मि किन्तु दुःखेन त्यज्यते न ह्यसौ ग्रहम् ११
अदोऽद्यैकादशं जातं सीताया वल्लभोज्जनं । तथापि विरतिः काचिच्छंकेद्रस्य न जायते ॥ १२ ॥
तच्छ्रुत्वा वचनं सद्यः महाकारुण्यसंगतः । प्रमदाह्वयमुधानं मारुतिगेन्तुमुद्यतः ॥ १३ ॥
अपश्यच्च लताजालैस्तत्र वैराकुलीकृतम् । अरुणैः पल्लवैः व्याप्तं वरस्त्रीकरचारुभिः ॥ १४ ॥
भ्रमस्रावृतैर्गुच्छैः सुजातैर्वद्वशेखरम् । फलैराननतशाखाग्रं किञ्चित्पवनकंपितम् ॥ १५ ॥

पद्मादिछादितैः स्वच्छैः सरोभिः सदलं कृतम् । भासुरं कल्पवल्लीभिः संगताभिर्महातरुम् ॥ १६ ॥
 गीर्वाणिकुण्डेशमं प्रखनरजसा वृतं । नन्दनस्य दधत्साम्यमनेकाद्भुतसंकुलम् ॥ १७ ॥
 ततो लीलां बहन् रम्यां वायू राजीवलोचनः । विवंश परमोधानं सीतादर्शनकांधया ॥ १८ ॥
 प्रजिषाय च सर्वाणु दिशु चक्षुरतित्वरम् । विविधद्रुमदेशेषु गहनेषु दलादिभिः ॥ १९ ॥
 दृष्ट्वा च वूरतः सीतामन्यदर्शनवर्जितः । अचिन्तयदसौ सैषा रामदेवस्य सुन्दरी ॥ २० ॥
 त्रिगन्धज्वलनसंकाशा वाष्पपूरितलोचना । करविन्यस्तवक्त्रेन्दुमुक्तकेशी कृशोदरी ॥ २१ ॥
 अहो रूपमिदं लोके जितशेषमनेह्वरम् । परमां ख्यातिमायातं सत्यवस्तुनिबन्धनम् ॥ २२ ॥
 रहिता शतपत्रेण नास्या लक्ष्मीः समा भवेत् । दुःखार्णवं गताप्येषा सदृशी नान्ययोपिता ॥ २३ ॥
 निपरय शिखराद्रेरस्य मृत्युमुपैम्यहम् । विरहे पद्मनाभस्य धारयामि न जीवितम् ॥ २४ ॥
 कृतप्रचिन्तनाभिवं वैदेही पवनात्मजः । निःशब्दपातसंपातः प्राप्तो रूपान्तरं दधत् ॥ २५ ॥
 ततोऽगुलीपकं तस्या विससर्जाकवाससि । सहसा सा तमालोक्य स्मराऽभृत्पुलकाचिता ॥ २६ ॥
 तस्याभेवावस्थायी गत्वा नार्यस्वरान्विताः । तोषाद्वर्धयन् दिष्टया रावणं तत्परायणम् ॥ २७ ॥
 संतुष्टोऽगगतं ताभ्यो बह्व्रतनादिकं ददौ । श्रुत्वा स्मराननां सीतां सिद्धं कार्यं विचिन्तयत् ॥ २८ ॥

विधातुं महिमानं च किञ्चिदादिशदुत्सुकः । सुधापूरमिव प्राप्तः समुच्छासधरे हृदि ॥ २९ ॥
 स्वनाथवचनात्साध्वी सर्वान्तःपुरसंयुता । गता मन्दोदरी शीघ्रं यत्रासौ जनकात्मजा ॥ ३० ॥
 विकचास्यद्युतिं सीतां दृष्ट्वा मन्दोदरी चिरात् । जगौ बाले त्वयाऽस्माकं परमोऽनुग्रहःकृतः ३१
 अधुना भज लोकेऽं रावणं शोकचञ्जिता । सुराणां श्रीरिवाधीशं लब्धनिःशेषसंपदम् ॥ ३२ ॥
 इत्युक्त्वा कुपिताथोचधदीदं भवतीरतम् । पद्मः लेचरि जानाति त्रियते ते पतिर्ध्रुवम् ॥ ३३ ॥
 वार्ता समागता भर्तुरिति तोपमुपागता । अकार्षं वदनं स्मरं भजन्ती परमां धृतिम् ॥ ३४ ॥
 इति ता वचनं श्रुत्वा राक्षसेशस्य योषितः । ऊढुः क्षुब्धववातेन लपत्येपेति सस्मिता ॥ ३५ ॥
 ततः श्रेणिक वदेही नितान्तं तुंगया गिरा । परमं-विस्मयं प्राप्त्वा जगादैवं समुत्सुका ॥ ३६ ॥
 गताया व्यसनं घोरमब्धिद्वीपे महाभये । क्रोऽयं सन्निहितः साधुर्वन्धुभूतोऽतिवत्सलः ॥ ३७ ॥
 ततो नभस्वनः ह्यनुरेवमर्थितदर्शनः । अभिप्रायमिमं चक्रे साधुतायुक्तमानसः ॥ ३८ ॥
 परार्थं यः पुरस्कृत्य पुनः स्वं विनिगृहति । सोऽतिभीरुतयात्यन्तं जायते निकृतो नरः ॥ ३९ ॥
 परमापदि सोदन्तं जनं साधारयन्ति ये । अनुकंपनशीलानां तेषां जन्म सुनिर्मलम् ॥ ४० ॥
 हानिः पुरुषकारस्य न चात्मनि निदर्शिते । प्रकाश्ये गुरुतां याति जगति श्री यशस्विनी ॥४१॥

उत्तमरीसहस्राणां ततो मध्यगताभिमाम् । प्रभामंडलकल्पोऽसौ पद्मपत्नीमुपागमत् ॥ ४२ ॥
 निःशंकद्विपचिक्रान्तः संपूर्णेन्दुसमाननः । सहश्रांशुसमो दीप्त्या माल्याम्बरविभूषितः ॥ ४३ ॥
 रूपेणाप्रतिमो युक्तः कांत्या निश्रृंगचन्द्रमाः । किरीटे वानरं विभ्रदामोदाहृतपद्पदः ॥ ४४ ॥
 चंदनाचितसर्वांगः पीतचर्चाविराजितः । तांचूलारक्तविम्बोष्ठः प्रलम्बांशुकशोभितः ॥ ४५ ॥
 चलत्कुंडलविद्योतविहसद्व्रंडमण्डलः । परं संहननं विभ्रद्वीथेणान्तविवर्जितः ॥ ४६ ॥
 सर्पत्सीतां समुद्दिश्य हनुमान् गुणभूषणः । महाप्रतापसंयुक्तः शोभासुपययौ पराम् ॥ ४७ ॥
 कान्तिभासि मुखं दृष्ट्वा तं युतं परया श्रिया । पद्मायतेक्षणा नार्यस्ता वभूवुः समाकुलाः ॥ ४८ ॥
 दधती हृदये कंपं मन्दोरर्याप्तविसया । समालोकत सीतायाः समीपे वायुनन्दनम् ॥ ४९ ॥
 उपगम्य ततः सीतां विनीतः पवनात्मजः । करकुडूमलमाधाय मस्तके नम्रतायुषि ॥ ५० ॥
 कुलं गोत्रं च संश्राव्य पितरं जननीं तथा । अवैदयच्च विश्रब्धं पद्मनाथेन चोदितम् ॥ ५१ ॥
 त्रिविष्टपसमे साध्वि विमाने विभवान्विते । रतिं न लभते रामो मग्नस्त्वद्विरहार्णवे ॥ ५२ ॥
 त्यंक्तनिःशेषकर्तव्यो मौनं प्रायेण धारयन् । स त्वां मुनिरिव ध्यायन्नेकतानोऽवतिष्ठते ॥ ५३ ॥
 वेणुतंत्रीसमायुक्तं गीतं प्रवरयोपिताम् । न कर्णज्ञाहमेतस्य कदाचिद्याति पावने ॥ ५४ ॥

पद्मपुराणम्.

सदा करोति सर्वस्मै कथां. स्वामिनि ते मुदा । त्वदीक्षणाश्रया प्राणान्वधा घृते स केवलम् ५५
 इति-तद्वचनं श्रुत्वा पतिजीवनवेदनम् । प्रमोदं परमं प्राप्ता सीता विकसितेक्षणा ॥ ५६ ॥
 विपादं संगता भूयो जलपूरितलोचना । ऊचे शान्ता हनुमन्तं विनीतं स्थितमप्रतः ॥ ५७ ॥
 साहमस्यामवस्थार्यां निभन्ना कपिलक्षण- । तुष्टा. किं ते प्रयच्छामि. हृतेन विधिनान्विता ॥५८॥
 ऊचे-च वायुपुत्रेण दर्शनेनैव ते शुभे । अद्य. मे सुलभं सर्वं जातं जगति पूजिते ॥ ५९ ॥
 ततो मुक्ताफलस्थूलघाष्पविन्दुञ्चिताधरा. । सीता श्रीरिव दुःखार्ता पप्रच्छ कपिलक्षणम् ॥ ६० ॥
 मकरग्राहन्क्रादिक्षोभितं भीममर्णवम् । भद्र दुस्तरमुच्छ्रय विस्तीर्णं कथमागतः ॥. ६१ ॥
 अवस्थां वा. गतामेतां कार्यसंसिद्धिमागताम् । किमर्थं मामिहागत्य नयस्यास्वाससमुत्तमाम् ॥६२॥
 लाघण्यद्युतिरूपाढ्यः कान्तिसागरसंवृतः । श्रियां कीर्त्यो च. संयुक्ततः प्रियो मे भद्र बान्धवः ६३
 प्रदेशे. स त्वया. कस्मिन् प्राणनाथे ममेक्षितः । सत्यं जीवति सत्तोत्र क्वचिद्धमणसंगतः ॥ ६४ ॥
 किं नु. दुःखेचरैः. संख्ये भीमैः व्यापादितोऽनुजः । लक्ष्मणोऽनैव तुल्यः स्यात्पथः. पद्मामलोचनः ॥
 किं वा मद्विरहादुग्रदुःखं नाथः समाश्रितः । संदिश्यं भवतः किञ्चिद्धने लोकान्तरं गतः ॥ ६६ ॥
 जिनेन्द्रविहिते मार्गे निःशेषग्रन्थवर्जितः । ते पश्यन् किमसावास्ते भवनिर्वेदपण्डितः ॥ ६७ ॥

शिथिलीभूतनिःशेषशरीरस्य वियोगतः । अंगुलीतश्च्युतं प्राप्तं त्वया स्यादंगुलीयकम् ॥ ६८ ॥
 त्वया सह परिज्ञातिर्नासीदेव मम प्रभोः । कार्येण रहितः प्राप्तः कथं त्वं तस्य भिव्रताम् ॥ ६९ ॥
 न च प्रत्युपकाराय शक्ता तुष्टाप्यहं तव । अंगुलीयकमेतच्च समानीतं कृपावता ॥ ७० ॥
 एतत्सर्वं मम भ्रातः समाचक्ष्व चिशेषतः । सत्येन श्रावितः पित्रोर्देवस्य च मनोजुपः ॥ ७१ ॥
 इति पट्टः समाधानी शाखामृगकिरीटभृत् । शिरस्थकराजीवो जगद विकचेक्षणः ॥ ७२ ॥
 सायकं रविहासारूप्ये लक्ष्मणेन निजीकृते । गत्वा चन्द्रनखानिष्टा रमणं समरोपयत् ॥ ७३ ॥
 यावदाहूयते स्वामी रक्षसां सुमहाबलः । दूषणस्तावदायातो योद्धुं दाशरथिं हुतम् ॥ ७४ ॥
 लक्ष्मणो दूषणेनामा युध्यते यावदुद्धतम् । तावद्दशमुखः प्राप्तस्तमुद्देशं बलावितः ॥ ७५ ॥
 घर्माधर्मविवेकज्ञः सर्वशास्त्रविशारदः । भवतीं वीक्ष्य स क्षुद्रो बभूव मनसो वशः ॥ ७६ ॥
 अष्टनिःशेषनोत्रिश्च निस्सारीभूतचेतनः । माया सिंहस्वनं चक्रे भवतींस्तेनकारणम् ॥ ७७ ॥
 श्रुत्वा सिंहस्वनं पद्मो ययौ यावद्रणस्थितम् । लक्ष्मणं तावदेतेन पापेन त्वमिहाहृता ॥ ७८ ॥
 प्रीपितः पद्मनाभश्च लक्ष्मणेन त्वरावता । गत्वा भूयस्तमुद्देशं न त्वामैक्षत सत्तमे ॥ ७९ ॥
 ततश्चिरं वनं भ्रान्त्वा त्वद्भवेपणकारणम् । ईक्षांचक्रे श्लथप्राणं मृत्त्वासन्नं जटायुपम् ॥ ८० ॥

तस्मै दत्त्वा स जैनेन्द्रीं त्रियमाणाय देशनाम् । अवतस्थे वने दुःखी भवतीगतमानसः ॥ ८१ ॥
 गतश्च लक्ष्मणः पद्मं निहत्य खरदूषणम् । आनीता रत्नजटिना त्वत्प्रवृत्तिः प्रियस्य ते ॥ ८२ ॥
 सुग्रीवरूपसंयुक्तः पद्मनाभेन साहसः । बलं हन्तुं समुद्युक्तो विद्यया वर्जितो हतः ॥ ८३ ॥
 कृतस्यास्योपकारस्य कुलपावनकारिणः । अहं प्रत्युपकाराय प्रेषितो गुरुधान्धवैः ॥ ८४ ॥
 प्रीत्या विमोचयामि त्वां विग्रहो निःप्रयोजनः । कार्यसिद्धिरिहाभीष्टा सर्वथा नयशालिभिः ८५
 सोऽयं लंकापुरीनाथो घृणावान् विनयान्वितः । धर्मार्थकामवान्धीरो हृदयेन मृदुः परम् ॥ ८६ ॥
 सौम्यः क्रौर्यविनिर्मुक्तः सत्यव्रतकृतस्थितिः । करिष्यति वचो नूनं मम त्वामपेयिष्यति ॥ ८७ ॥
 कीर्तिरस्य निजा पाल्या धवला लोकविश्रुता । लोकापवादतश्चैप विभेति नितरां कृती ॥ ८८ ॥
 ततः परं परिग्राप्ता प्रभोदं जनकात्मजा । हनूमन्तमिदं वाक्यं जगाद विपुलेक्षणा ॥ ८९ ॥
 पराक्रमेण धैर्येण रूपेण विनयेन च । कपिध्वजास्त्वया तुल्याः कियन्तो मत्प्रियाश्रिताः ॥ ९० ॥
 मंदोदरी ततोऽधोचच्छूराः सत्त्वयशोऽन्विताः । गुणोत्कटा न संशंति धीराः स्वं स्वयमुत्तमाः ९१
 वैदेहिं तव न ज्ञातः किमयं येन पृच्छसि । कपिध्वजः समानोऽस्य वास्येष्वस्मिन्न विद्यते ॥ ९२ ॥
 विमानवारणघटासंघटपरिमंडले । रणे दशमुखस्यायं प्राप्तः साहाय्यकं परम् ॥ ९३ ॥

दशाननसहायत्वं कृतं येन महारणे । स हनूमानितिख्यातश्चाजनातनयः परः ॥ ९४ ॥
 महापदि निमग्नस्य दशवक्रस्य विद्विषः । खेटामनोव्यधाभिल्या एकेनानेन निर्जिताः ॥ ९५ ॥
 अनंगकुसुमा लब्धा येन चन्द्रनखात्मजा । गंभीरस्य जनो यस्य सदा वाञ्छति दर्शनम् ॥ ९६ ॥
 अस्य पौरसमुद्रस्य यः कांतः शिशिरांशुवत् । सहोदरसमं वेत्ति यं लंकापरमेश्वरः ॥ ९७ ॥
 हनूमानिति ख्यातः सोऽयं सकलविष्टपे । गुणैः समुन्नतो नीतो दूतत्वं क्षितिगोचरैः ॥ ९८ ॥
 अहो परमिदं चित्रं निन्दनीयं विशेषतः । नीतः प्राकृतवत्काश्चिद्भूगैर्यद्दृत्यतामयम् ॥ ९९ ॥
 इत्युक्ते वचनं वातिर्जगाद स्थिरमानसः । अहो परममूढत्वं भवत्येदमनुष्ठितम् ॥ १०० ॥
 सुखं प्रसादतो यस्य जीव्यते विभवान्वितः । अकार्यं वाञ्छतस्तस्य दीयते न मतिः कथम् १०१
 आहारं भोक्तुकामस्य विद्वातं विपमिश्रितम् । मित्रस्य कृतकामस्य कथं न प्रतिपिष्यते ॥ १०२ ॥
 भवितव्यं कृतज्ञेन जनेन सुखमीयुषा । वेत्ति स्वार्थं न यस्तस्य जीवितं पशुना समम् ॥ १०३ ॥
 मंदोदरी परं गर्भं निःसारं बहसे मुधा । यदग्रमहिषी भूत्वा वृतीत्वमसि संश्रिता ॥ १०४ ॥
 क्व यातमधुना तत्ते सौभाग्यं रूपमुन्नतम् । अन्यस्त्रीगतचिचस्य वृतीत्वं संश्रितासि यत् ॥ १०५ ॥
 प्राकृता परमा सा त्वं वर्त्तते रतिवस्तुनि । महिषीत्वं न मन्येऽहं जाता गौरसि दुर्भगे ॥ १०६ ॥

मंदोदरी ततोऽवोचत्कोपालिगितमानसा । अहो तव सदोपस्य अगलमत्वं निरर्थकम् ॥ १०७ ॥
 द्रुतत्वेनागतं सीतां यदि त्वां वेत्ति रावणः । भवेत्प्रकरणं तत्रे जातं यत्रैव कस्यचित् ॥ १०८ ॥
 येनेवेन्दुनखानाथो दैवयोगेन मारितः । पुरस्कृत्य तमेवास्य कथं सुग्रीवकादयः ॥ १०९ ॥
 भृत्यत्वं दशवक्त्रस्य विस्मृत्य स्वल्पचेतसः । स्थिताः किमथवा कुर्युर्वराकाः कालचोदिताः ॥
 अतिमूढहतात्मानो निर्लज्जाः क्षुद्रदृचयः । अकृतज्ञा वृथोसिक्ताः स्थितास्ते मृत्युसन्निधौ ॥ १११ ॥
 इत्युक्ते वचनं सीता जगौ कोपसमाश्रिता । मन्दोदरि सुमंदा त्वमेवं या कथ्यसे वृथा ॥ ११२ ॥
 शूरकोविदगोष्ठीषु कीर्त्यमानो न किं त्वया । प्रियो मे पद्मनाभोऽसौ श्रुतोऽत्यद्भुतचिक्रमः ॥ ११३ ॥
 वञ्चार्तं धनुर्धोपं श्रुत्वा यस्य रणागमे । भयञ्चरितकंपांगाः सीदन्ति रणशालिनः ॥ ११४ ॥
 लक्ष्मीधरोऽनुजो यस्य लक्ष्मीनिलयविग्रहः । शत्रुपक्षक्षयं कर्तुं समर्थो वीक्षणादपि ॥ ११५ ॥
 किमत्र बहुनोक्तेन समुत्तीर्य महार्णवम् । पतिरेव समायाति लक्ष्मणेन समन्वितः ॥ ११६ ॥
 पद्मयात्मीयं पतिं युद्धे स्वल्पकैरेव वासरैः । निहतं मम नाथेन जगदुत्कटतेजसा ॥ ११७ ॥
 एषा गतासि वैधव्यं कन्दस्येषा चिरोज्जिता । या त्वं पापस्तेर्भर्तुरनुकूलत्वमागता ॥ ११८ ॥
 मयदैत्यात्मजा तीव्रमेवमुक्तातिकोपगा । परमं क्षोभमायाता कंपमानाऽधराधरा ॥ ११९ ॥

एका नानासपत्नीनां सहस्रैः संभ्रमस्पृशम् । अष्टादशभिरत्युग्रैः कोपकंपितमृत्तिभिः ॥ १२० ॥
 समं कृतलईन्तुमुघता वेंगधारिभिः । निर्भर्त्सनमतिचूरैराक्रोशैः कुर्वती भृशम् ॥ १२१ ॥
 श्रीमांस्तावन्मरुत्पुत्रः समुत्थाय जवान्वितः । अवस्थितोऽन्तरे तासां सरितामिव भूधरः ॥ १२२ ॥
 ता दुःखेहतवः सर्वा वैदेहीं हन्तुमुघताः । वेदना इव वैद्येन श्रीशैलेन निवारिताः ॥ १२३ ॥
 पादताडितभूभागा विभूपादखञ्जिताः । ययुः क्रूराशयाः सर्वा वनितास्ता दशाननम् ॥ १२४ ॥
 अंजनेन वनः सीता प्रणिपत्य महादरम् । विज्ञापिता सुवाक्येन भोजनं प्रति सा धुना १२५
 समथितप्रतिश्रायां सुनिर्मलमनोरथा । अभ्युपागच्छदाहारं कालदेशज्ञमानसा ॥ १२६ ॥
 ससागरा मही देवि रामदेवस्य शासने । वर्त्तते तेन नैवेदमन्नं संत्यक्तुमर्हसि ॥ १२७ ॥
 एवं हि योधिता तेन वैदेहीं कल्यावनिः । ऐच्छदन्नं यतः साध्वी सर्वाचारविचक्षणा ॥ १२८ ॥
 इरा नाम तवस्तेन चोदिता कुलपालिता । यथान्नं प्रवरं श्लाघ्यं द्रुतमानीयतामिति ॥ १२९ ॥
 मुक्ता कन्या स्वशिशिरं श्रीशैलेन धषाधये । भानावभ्युदिते जातो विभीषणसमागमः ॥ १३० ॥
 आहारो वायुपुत्रेण तत्र भुक्तो मनोहरः । एवं कर्तव्ययोगेन मुहूर्तास्ते त्रयो गताः ॥ १३१ ॥
 मुहूर्तस्थ चतुर्थे तु ममानीतमिराक्षिया । आहारं मेथिलीभुक्तमिति जानन्ति कोविदाः ॥ १३२ ॥

चन्दनादिभिरालिप्ते भूतले दर्पणप्रभे । पुष्पोपकारसंपन्ने नलनीपत्रशोभिनि ॥ १३३ ॥
सद्गन्धंविपुलं स्वच्छं पथ्यं पेयादिपूर्वकम् । स्थाल्यादिभिर्महापात्रैः सौवर्णादिभिराहृतम् ॥ १३४ ॥
मृतपूपादिभिःकाश्चित्पात्र्यो राजन्ति पूरिताः । कुन्दपुष्पसमच्छायैः शालीनैः काश्चिदोदनैः १३५
पद्मसरुपदंशैश्च काश्चिद्रोचनकारिभिः । व्यञ्जनैस्तरुलैः काश्चित्पिण्डीबन्धोचितैस्तथा ॥ १३६ ॥
पयसा संस्कृतैः काश्चिदन्याःपरमदाधिकैः । लेह्यैः काश्चिन्महास्वादैरन्यैः पकान्निपचितैः ॥ १३७ ॥
एवं परममाहारमिरा परिजनान्विता । हनूमंतं पुरस्कृत्य भ्रातृभावेन वत्सला ॥ १३८ ॥
महाश्रद्धान्वितस्वान्ता प्रणिपत्य जिनेश्वरान् । समाप्य नियमं धीरा व्यातात्तिथिसमागमा १३९
निधाय हृदये राममभिरामं पतिव्रता । पवित्रांगा दिने भुंक्ते साधुलोकप्रपूजितम् ॥ १४० ॥
रविराग्मकृतोद्योगं सुपावित्रं मनोहरम् । पुण्यवर्धनमारोग्यं दिवाभुंक्ते प्रशस्यते ॥ १४१ ॥
निवृत्तभोजनविधिः किञ्चिद्विश्रब्धतां गता । विश्वापितेति भूयोऽपि सीता पवनमनुना ॥ १४२ ॥
आरोह देवि मे स्कन्धे पवित्रे गुणभूषणे । समुल्लंघ्य नदीनाथं नेष्यामि भवतीं क्षणात् ॥ १४३ ॥
पश्यंतं विभैर्व्युक्तं राघवं त्वत्परायणम् । भवद्योगसमानन्दं जनोऽनुभवतु प्रियः ॥ १४४ ॥
तवोजलिपुटं चद्वा रुदती जनकात्मजा । जगादादरसंयुक्ता विचिंतितयथास्थितिः ॥ १४५ ॥

अन्तरेण प्रभोराशं गमनं मे न गुज्यते । इत्यवस्थां गता दास्ये तस्मै किमहमुत्तरम् ॥ १४६ ॥
 प्रत्येति नायुना लोकः शुद्धि मे मृत्युना विना । नाथ एव ततः कृत्यं मम ज्ञास्यति सांप्रतम् ॥
 यावन्नोपद्रवः ऋथिज्जायते दशवक्त्रकात् । तावद्ब्रज द्रुतं धातर्नालम्बनमिह क्षणम् ॥ १४८ ॥
 त्वया मद्रचनाद्वाच्यः सम्यक् प्राणमहेश्वरः । अभिधानैरिमेर्मूर्ध्नि निधाय करकुड्मलम् ॥ १४९ ॥
 तस्मिन् देव मया सार्द्धं पुनयो व्योमचारिणः । वंदिताः परमं भक्त्या त्वया स्तवनकारिणा १५०
 विमलांसि पधिन्या नितराद्युपशोभिते । सरसि क्रीडतां स्वेच्छमस्माकमतिषुन्दरम् ॥ १५१ ॥
 आरण्यकस्तदा हस्ती समायातो भयंकरः । ततो मया समाहृतस्त्वमुन्मद्यो जलान्तरात् ॥ १५२ ॥
 उदासोऽसौ महानागश्चाक्रौडनकारिणा । समस्तं त्याजितो दुष्पं भवतां निश्चलीकृतः ॥ १५३ ॥
 आसीच्च नन्दनच्छाये वने पुष्पभरानते । शार्खां पृष्ठवलोभेन नमयन्ती प्रयांसिनी ॥ १५४ ॥
 भ्रमद्भिश्चैर्लघूं गरीरतिभूता संसंभ्रमा । युजाभ्यां भवताश्चिष्य जनिताकुलतोऽज्झिता ॥ १५५ ॥
 उपन्तमन्यदा मानुं माहन्द्नीदिग्विभूषणम् । अहमंभोजखण्डस्य त्वया सह तटे स्थिता ॥ १५६ ॥
 अशंसिपं तवः किञ्चिदीपरसमुपेयुषा । वालेनोत्पलनालेन मयुरं ताडिता त्वया ॥ १५७ ॥
 अन्यदा रतिशैलस्य प्राग्भारस्य मया प्रियः । पृष्टस्त्वमिति विभ्रत्या कौतुकं परशोभया ॥ १५८ ॥

एतस्मिन्कुसुमैः पूर्णा विपुला स्निग्धताजुषः । किन्नामानो दुमा नाथ मनोहरणकोविदाः ॥१५९॥
 ततस्त्वयेति पृष्टेन प्रसन्नमुखशोभिना । आख्यातमिति देव्येते यथा नन्दिद्रुमा इति ॥ १६० ॥
 ऋर्णकुण्डलनद्याश्च स्थितास्तीरे वयं यदा । तदा सन्निहितौ जातौ मध्याह्ने व्योमगो मुनी ॥१६१॥
 त्वया मया च भिक्षार्थं तयोरगतयोस्ततः । अभ्युच्छायमहाश्राद्धं रचितं पूजनं महत् ॥ १६२ ॥
 अन्नं च परमं ताभ्यां दत्तं विधिसमन्वितम् । पंच चातिशया जातास्त्वत्प्रभावेन सुन्दराः १६३
 पात्रदानमहोदानं महादानमिति ध्वनिः । अंतरिक्षेऽमरैश्चक्रे साधु सम्यग्ध्वनिश्रितः ॥ १६४ ॥
 अदृष्टतनुभिर्देवैर्दुन्दुभिः सध्वनिः कृतः । पपात गगनाद्बृष्टिः कौसुमी भृंगतादिता ॥ १६५ ॥
 मुखसीतो वयौ वायुः सुगंधी नीरजो मृदुः । मणिरत्नसुवर्णांगा धाराश्रममपूरयत् ॥ १६६ ॥
 चूडामणिमिमं चोद्यं दृढप्रत्यकारणम् । दर्शयिष्यसि नाथाय तस्यात्यन्तमयं प्रियः ॥ १६७ ॥
 जानामि नाथ ते भावं प्रसादिनमलं मयि । तथापि यत्नतः प्राणाः पालयाः संगमनाशया १६८
 प्रमादान्भवतो जातो वियोगोऽयं मया सह । सांप्रतं त्वयि यत्नस्ये संगमो नौ विसंशयः १६९
 इत्युक्ते रुदतीं सीतां समाश्वास्य प्रयत्नतः । यथाज्ञापयसीत्युक्त्वा निरैत्सीत्तत्प्रदेशतः ॥१७०॥
 पाप्यंगुलीयकं सीता तदाशक्तशरीरिका । मानसस्य कृताश्वासं मेने पत्युः समांगमम् ॥ १७१ ॥

अयोधानगता नार्यस्त्रस्तसारंगलोचनाः । वायुनंदनमालोक्य स्मितविस्मितसंगताः ॥ १७२ ॥
 परस्परं ममालापभिति कर्तुं समुद्यताः । अस्य पुष्पनगस्योद्धुं कोऽप्यहो नरपुंगवः ॥ १७३ ॥
 अबतीर्यः किमपः स्याद्विग्रही कुमुमायुधः । देवः कोऽपि तु शैलस्य शोभां दृष्टुं समागतः १७४
 तासामाकुलिका काचिन्निधाय शिरसि सजम् । उपवीणनमारंभे कर्तुं किंनरनिस्वना ॥ १७५ ॥
 काचिदिन्दुमुत्ती वामे हस्तेऽवस्थाप्य दर्पणम् । दिदृक्षन्ती समालोक्य तं वभूवान्यथामनाः १७६
 ईषत्कान्चिदभिज्ञाय कथूरिदमचिन्तयत् । अलब्धद्वारसन्मानः कुतो मारुतिरागतः ॥ १७७ ॥
 चरग्रीजनमुधाने कृत्वा सञ्चान्तमानसम् । हारमालयांचरधरो भास्वान् बद्धिकुमारवत् ॥ १७८ ॥
 निसर्गकान्तया गत्याप्रदेशं किंचिदभ्यगात् । तथाविधां च तां वार्त्तामशृणोद्राक्षसाधिपः ॥ १७९ ॥
 क्रोधसंसृष्टचित्तेन निरपेक्षत्वमीयुषा । तावदाज्ञापिताः शूरा रावणेनोऽग्रकिंकराः ॥ १८० ॥
 विचारेण न वः कृत्यं पुष्पोधानान्निरेति यः । मद्रोही कोऽप्ययं क्षिप्रं नीयतामन्तमायुषः १८१
 अमी ततः समागत्य दध्युर्विस्मयमागताः । किमिन्द्राजिन्नरेशः स्याद्भास्करः श्रवणोऽथवा १८२
 पश्यामस्तावदित्युक्त्वा तौरित्युक्तं समंततः । मो मो शृणुत निःशेषा उधानस्याभिरक्षकाः ॥ १८३ ॥
 किं तिष्ठत सुविश्रब्धाः किंकराः कृतिवां थिताः । किमिति श्रुतमस्माभिः कथ्यमानमिदं बहिः ॥

कोऽप्युद्दामतयोद्यानं प्रविष्टो दुष्टलेचरः । स शिप्रं मार्यतामेप गृह्यतां दुर्विनीतकः ॥ १८५ ॥
 धावध्वमसकौ कोऽसौ सोयमेव इतः कुतः । कस्य कस्तादृशः क्वेति किकरध्वनिरुद्रतः ॥ १८६ ॥
 ततः कार्मुकिकान् दृष्ट्वा शक्तिकान् गदिकांश्च तान् । खड्गिकान् कौतिकान्, चद्रसंघातानायतो बहून्
 किञ्चित्संभ्रान्तधीर्वातिर्घृगाधिपपराक्रमः । रत्नशालामृगच्छायासमुद्गीपितपुष्करः ॥ १८८ ॥
 अवरोहंस्ततो देशत्तैरदृश्यत किकरैः । आकुलत्वविनिर्मुक्तः प्रलंघं विभ्रदंबरम् ॥ १८९ ॥
 ततस्तमुद्यदादित्यमंडलं प्रतिमत्विपम् । प्रदष्टाघरमालोक्य विशीर्णाः किकरा गणाः ॥ १९० ॥
 ततः किलापरैः क्रूरैः प्रक्ष्वातैः किकराधिपैः । तत्किकरबलं गच्छदितथेतश्च धारितम् ॥ १९१ ॥
 शक्तिमरचक्रासिगदाकार्मुकपाणयः । सर्वतो वायुणभ्रतं मुखराः किकरास्ततः ॥ १९२ ॥
 समुद्युध धनं शस्त्रं ज्येष्ठवाता यथाबुधम् । अदृष्टमास्करोद्योताः परं संघातवर्त्तिनः ॥ १९३ ॥
 उत्प्राप्य वायुघ्नोऽपि निःशस्त्रो धीरपुंगवः । संघातं तुंगदृशाणां शिलानां वारमधिपत् ॥ १९४ ॥
 भीमभोगिमहन्नेगभास्वद्भुजजेवरतैः । पादपादिभिरादनत्कालमेघ इवोन्नतः ॥ १९५ ॥
 अश्वस्थान् शालन्यग्रोधाभ्रन्दिचंपककेसरान् । नीपाशोककदंबांश्च पुत्रागानर्जुनान्धवान् ॥ १९६ ॥
 आम्नानाम्रातकाष्ठोधान् मृणु राजन् (वृणराजान्) स्थधीयसः ।

विशालान् पनसार्धांश्च चिक्षेप क्षेपयजितः ॥ १९७ ॥
 बभञ्ज त्वरितं कौन्दिपरानुदमूलयत् । सुष्टियादप्रहारेण यित्रेयान्प्रान्थान्महाबलः ॥ १९८ ॥
 आकृपारसमन्तेन सैन्यमेकेन तत्कृतम् । समाकुलं गतं क्वापि क्षणेन त्रिपञ्जीवितम् ॥ १९९ ॥
 सदायर्षुगराजस्य कुर्वतो मृगशासनम् । कियद्भिरर्षैः कृत्यं त्यक्त्वा सत्वं सहोद्भवम् ॥ २०० ॥
 पुष्पाद्रवतीर्णस्य चक्रुर्वलयरोधनम् । भूयो युद्धमभूद्द्रुं प्रान्तविध्वस्तकिंकरम् ॥ २०१ ॥
 सभावापीयमानानामुद्यानोत्तमसञ्जनाम् । चूर्णितानां तदाघातैर्भूमयः केवलाः स्थिताः ॥ २०२ ॥
 पादमार्गप्रदेशेषु ध्वस्तेषु वनवेश्मसु । महारथ्या यथा जाताः शुष्कसागरसन्निभाः ॥ २०३ ॥
 भ्रमोन्मुंगापणाश्रेणिः पातितान्जेककिंकरः । वभूव राजमार्गोपि महासंग्रामभूसमः ॥ २०४ ॥
 पतद्दिस्तोरणस्तुंगैः कंपितध्वजपङ्क्तिभिः । वभूवावरमुत्पातादिव अश्यत्सुरायुधम् ॥ २०५ ॥
 जंघावेगात्समुद्यद्मी रजोभिर्वहुवर्णकैः । इंद्रायुधसहस्राणि रचितानीव पुष्करे ॥ २०६ ॥
 पादाचटंभभिन्नेषु भूभागेषु निमज्जताम् । वभूव गृहशैलानां पातलेष्विव निश्चनः ॥ २०७ ॥
 टप्या कंचित्कोर्यान्वयं कंचित्पादेन किंकरम् । उरसा कंचिदंसेन चातेनान्यं जघान सः ॥ २०८ ॥
 आक्षीयमानमात्राणां किंकराणां सहस्रशः । पततामुत्करै रथ्या जाता पुरसमागता ॥ २०९ ॥

शोहाहीकारगंभीरः पीराणामुद्रतो ध्वनिः । क्वचिच्च रत्नकूटानां भंगात्कणकणस्वनः ॥ २१० ॥
 वेगेनोत्पततस्तस्य समाकृष्टमहाध्वजाः । कोपादिवोधयुः पथात्कृतघंटादिनिःश्वनाः ॥ २११ ॥
 उन्मूलितमहालाना चत्रमुः परमा गजाः । वायुमंडलपर्णानामश्वास्तुत्यत्वमागताः ॥ २१२ ॥
 अधस्तात्स्फुटिता चाप्यः प्राप्ताः पंकावशेषताम् । चक्रारूढेव निःशेषा जाता लंका समाकुला ॥
 लंकाक्रमलिनीखंडं ध्वस्तराक्षसमीनकम् । श्रीशैलवारणो यावद्विक्षोभ्य चहिराश्रितः ॥ २१४ ॥
 तावचोपदवाहेन समं संनल वेगतः । पश्चादिन्द्रजितो लग्नो द्विपस्यन्दनमध्यगः ॥ २१५ ॥
 हनूमान्यावदेतेन समं योद्धुं समुद्यतः । प्राप्तं तावदितं तस्य बलं यन्मेघपृष्टगम् ॥ २१६ ॥
 याक्षायां भुवि लंकायां महाप्रतिभयं रणम् । जातं हनूमतः खेटैः लक्ष्मणस्येव दौषणम् ॥ २१७ ॥
 युक्तं सुचतुररश्चै रथमारुह्य पाचनिः । समुद्रुत्प शरं सैन्यं राक्षसानामधावत ॥ २१८ ॥
 अथेन्द्रजितवीरेण पाश्रीर्महोरगीस्सतः । चिरमायोधितो नीतः पुरं किञ्चिद्विचिंतयन् ॥ २१९ ॥
 ततो नगरलोकेन विश्रब्धं स निरीक्षितः । कुर्वन्भंजनमासीद्यो विद्युद्ब्रह्मदीक्षितः ॥ २२० ॥
 प्रवेशितस्य चास्थान्यां तस्य दोषान् दशाननः । कथ्यमानान् शृणोति स्म तद्विद्भिः पुरुषैर्निजैः ॥
 द्रुवाहृतः समायातः किञ्चिन्धं स्वपुरादयम् । महेन्द्रनगरध्वंसं चक्रे तं च वशं रिपोः ॥ २२२ ॥

साधूपसर्गमयने द्वीपे दधिमुखाहये । गंधर्वकन्यकास्तिष्ठः पद्मस्याभ्यनुमोदिताः ॥ २२३ ॥
 विध्वंसं वज्रशालस्य चक्रे वज्रमुखस्य च । कन्यामभिलपत्तस्य वहिरस्यापयद्रलम् ॥ २२४ ॥
 ममं पुष्पनगोधानं तत्पात्यः विहलीकृताः । बहवः किकरा ध्वस्ताः प्रपादि च विनाशितम् ॥
 पटस्तनविमुक्तेन पुत्रस्नेहान्निर्गतरम् । पयसा पोषिताः स्त्रीभिवृक्षका ध्वंसमाहताः ॥ २२६ ॥
 चूर्ध्वविपोषिता वलयस्तरलायितपछ्वाः । धरण्यां पतिता भान्ति विधवा इव योषिताः ॥२२७॥
 फलपुष्पभरा नम्रा विचिधास्त्वरुजातयः । श्मशानपादपच्छाया एतेन ध्वंसिताः स्थिताः ॥२२८॥
 अपराधानिमान् श्रुत्वा रावणः कोपमागतः । अवन्ययत्तमाद्भ्य विनागं लोहशृंखलैः ॥ २२९ ॥
 उपधिप्रोक्तं कान्तो दद्यास्यः सिंहविष्टरे । पूजायोग्यं पुरा वातिमाक्रोशदिति निर्देयम् ॥२३०॥
 उद्भृजोऽयमसौ पापः निरपेक्षस्त्रपोद्भित्तः । अधुनैतस्य का छाया धिगेतेनेक्षितेन किम् ॥२३१॥
 व्यापादितेन किं दुष्टः कर्तो नानागसामयम् । कथं न गणितं पूर्वं मम दाक्षिण्यमुन्नतम् ॥२३२॥
 तवस्त्वन्मंडलप्रान्तिस्थिताः श्रवरधिभ्रमाः । महाभागा विलासिन्यो नवयौवनपूजिताः ॥२३३॥
 कोपस्मितवत्समायुक्ता निमीलितविलोचनाः । विधाय शिरसः कंपमेवमचूरुनादरात् ॥ २३४ ॥
 प्रज्ञादायस्य यातोऽसि प्रभुतां धितिमण्डले । पृथिव्यां विचरन्स्वेच्छं समस्तवलवर्जितः ॥२३५॥

एतत्तत्स्वामिनः प्रीतेर्भवता दर्शितं फलम् । भूमिगोचरदूतत्वं यत्प्राप्तोऽस्यतिनिन्दितम् ॥ २३६ ॥
सुकृतं दशवक्रस्य कथमाधाय पृष्ठतः । वसुधाहिडनक्लिष्टौ भवता तौ पुरस्कृतौ ॥ २३७ ॥
पवनस्य सुतो न त्वं जातोऽस्यन्येन केनचित् । अदृष्टमकुलीनस्य निवेदयति चेष्टितम् ॥ २३८ ॥
चिह्नानि धिदजातस्य संति नांगेषु कानिचित् । अनार्यमाचरन् किञ्चिज्जायते नीचगोचरः ॥ २३९ ॥
मत्ताः केसरिणोऽरण्ये शृगालानाश्रयन्ति किम् । नहि नीचं समामृत्य जीवन्ति कुलजा नराः २४०
सर्वस्येनापि यः पूज्यो यद्यप्यसकृदागतः । सुचिरादागतो द्रोही त्वं निग्राह्यस्तु वर्तसे ॥ २४१ ॥
इमीर्निगदितैः क्रोधात्प्रहस्योवाच मारुतिः । को जानाति विना पुण्यैर्निग्राह्यः को विधेरिति २४२
स्वयं दुर्मतिना सार्द्धमेनानासन्नमृत्युना । इतो दिनैः कतिपर्यैर्द्रक्ष्यामः क्व प्रयास्यथ ॥ २४३ ॥
सौमित्रिः सह यत्रेन बलोत्तुंगः समापत्त्वा । न मेघ इव संरोद्धुं नगैः शक्यो भवेन्नृपैः ॥ २४४ ॥
अतूतः परमाहारैः कामिकैरमृतोपमैः । याति कश्चिद्यथा नाशमेकेन विषविदुना ॥ २४५ ॥
अनृतः स्त्रीसहस्रोर्धैरिधैरिव पावकः । परस्त्रीतृष्णया सोऽयं विनाशं क्षिप्रमेण्यति ॥ २४६ ॥
या येन भाविता बुद्धिः शुभाशुभगता दृढम् । न सा शक्याऽन्यथाकतुं पुरंदरसमैरपि ॥ २४७ ॥
निरर्थकं प्रियशर्तुर्दुर्मतौ दीयते मतिः । नूनं विहितमसैवाद्बिहितेन हतो हतः ॥ २४८ ॥

प्राप्ते विनाशकालेऽपि बुद्धिर्जतोर्विनश्यति । विधिना प्रेरितस्तेन कर्मपाकं विचेष्टते ॥ २४९ ॥
 मर्यधर्मो यथा कश्चित्सुगान्धि मधुरं पयः । ग्रामादी विपसन्मिश्रं पीत्वा ध्वंसं प्रपद्यते ॥२५०॥
 तथाविधो दशास्य त्वं परस्त्रीसुखलोलुपः । वमनेन विना क्षिप्रं चिनाशं प्रतिपश्यते ॥ २५१ ॥
 गुरून्परिजनं वृद्धान्मित्राणि भ्रियवांधवान् । मात्रादीनपकर्मत्वं मष्टतः पापवस्तुनि ॥ २५२ ॥
 कदाचारसमृद्धे त्वं मदनावर्तमध्यगः । प्राप्तो नरकपातालं कष्टं दुःखमवाप्स्यसि ॥ २५३ ॥
 त्वया दशास्य जातेन महारत्नश्रवोन्नृपात् । अन्ययोऽधमपुत्रेण रक्षसां क्षयमाहृतः ॥ २५४ ॥
 अनुपालितमर्यादाः क्षितौ पूजितचेष्टिताः । पुंगवा भवतो वंश्यास्त्वं नु तेषां पुलाकवत् ॥२५५॥
 इत्युक्तः क्रोधसंरक्तः खड्गमालोक्य रावणः । जगद्दुर्विनीतोऽयं सुदुर्वचननिर्भरः ॥ २५६ ॥
 त्यक्तमृत्युमयो विभ्रत्प्रगल्भत्वं ममाग्रतः । द्राक् खलीक्रियतां मध्ये नगरस्य दुरीहितः ॥२५७॥
 सशब्दरायतैः स्थूलैर्वद्भो रञ्जुभिरायतैः । ग्रीवायां हस्तपादे च रेणुक्षितविग्रहः ॥ २५८ ॥
 वेष्टितः किंकरैः क्रूरैर्ग्रीम्यतां च गृहे गृहे । हास्यमानः खरैर्वाक्यैः कृतमंडलपूरकृतः ॥ २५९ ॥
 इमकं यनिता इष्टा नराश्च पुरवासिनः । शोचन्ति कृताधिकारा विहृताः कंषिताननाः ॥२६०॥
 क्षितिगोचरदृतोऽयं सोऽयं द्रुतः प्रपूजितः । पश्यतैनमिति स्वानं पुरे सर्वत्र घोष्यताम् ॥३६१॥

तवस्तैर्विविधाकेशैः संप्राप्तः कोपमुत्तमम् । अयासी द्रन्धनं छित्त्वा मोहपाशं यथा यतिः ॥२६२॥
 पादविन्यासमात्रेण भंक्त्या गोपुरमुन्नतम् । द्वाराणि च तथान्यानि खमुत्पत्य ययौ मुदा २६३
 शक्रप्रासादसंकाशं भवनं रक्षसां विभोः । हनूमत्पादघातेन विस्तीर्णं स्तंभसंकुलम् ॥ २६४ ॥
 पतता वेद्मना तेन यंत्रितापि महानगैः । धरणी कंपमानीता पादवेगानुघाततः ॥ २६५ ॥
 भूमिसंप्राप्तसौवर्णप्राकारं रंभ्रगहरम् । वज्रचूर्णितशैलभं जातं दाशमुखं गृहम् ॥ २६६ ॥
 कपिमौलिमृतामीशं श्रुत्वैवंविधविक्रमम् । प्रमोदं जानकी प्राप्ता विपादं च मुहुर्मुहुः ॥ २६७ ॥
 वयोदरी ततोऽधोचर्त्तिक वृथा देवि रोदिपि । संत्रोटच शृंखलं पश्य यातं माहतिमंवरम् ॥२६८॥
 निश्चम्य वचनं तस्या विक्रसन्नेत्रपंकजा । गच्छन्तं मारुतिं दृष्ट्वा निजसैन्यसमागतम् ॥ २६९ ॥
 अचिन्तयदयं वार्ता मह्यं नाथस्य मे ध्रुवम् । कथयिष्यति यस्यैप गच्छतः प्रवरो जवः ॥२७०॥
 शृष्टथास्य सानन्दा पुष्पांजलिममुंचत । समाधानपरा भूत्वा श्रीरिवेशस्य तेजसा ॥ २७१ ॥
 उवाच च ग्रहाः सर्वे भवन्तु सुखदास्तव । हतविघ्नश्चिरंजीव भोगवान् वायुनन्दन ॥ २७२ ॥

इति सुविहितवृत्ताः पूर्वजन्मन्युदाराः सकलभुवनवोधिश्छाद्यकीर्तिप्रधानाः ।

अभिसरपरिरमुक्ताः कर्म तत्कर्तुमीशाः जनयति परमं तद्विस्मयं दुर्विचित्र्यम् ॥ २७३ ॥

भजत सुकृत्संगं तेन निर्मुच्य सर्वं विरसफलविधायि ह्युद्रकर्म प्रयत्नात् ।

भवत परमसौख्यास्वास्वादलोभप्रसक्ताः परिजितरविभासो जंतवः कान्तलीलाः ॥२७४॥

इत्यायं रचियेणार्चयप्रोक्ते पद्मपुराणे हनूमत्प्राभिगमनं नाम त्रिपञ्चाशत्तमं पर्व ।

अथ चतुःपञ्चाशत्तमं पर्व ।

अथाससाद् कैष्किन्धं हनूमान् चलमग्रतः । विधाय पुरविध्वंसध्वजछत्रादिचारुताम् ॥ १ ॥
 वह्निष्क्रान्तकैष्किन्धिनजनसागरवीक्षितः । विवेश नगरं धीरो निसर्गोदारविभ्रमः ॥ २ ॥
 वीक्षितांगान्महायोधान् दृष्टुं नगरयोपिताम् । गवाक्षार्पितवक्त्राणां संभ्रमः परमोऽभवत् ॥ ३ ॥
 प्राप्य च वासमात्सीयं हितो भूत्वा पिता यथा । चातिराध्वासयन् सैन्यं यथायोग्यं समंततः ॥४॥
 तत सुग्रीवराजेन संगत्य ज्ञापितक्रियः । जगाम पद्मनाभस्य पादमूलं निवेदितुम् ॥ ५ ॥
 प्रिया जीवति ते भद्रेत्येवमागत्य मारुतिः । वेदयिष्यति मे साधुरिति चिन्तामुपागतम् ॥ ६ ॥
 क्षीणमत्यभिरामांगं क्षीयमाणं निरकुंशम् । वियोगवह्निना नागं दावेनवाकुलीकृतम् ॥ ७ ॥

वर्तमानं महाशोकपाताले द्विष्टविष्टपम् । पद्मं वातिरुपासर्पत् पृथग्यस्तकराम्बुसूद ॥ ८ ॥
 प्रथमं वातिना हर्षध्रियमाणोरुचक्षुषा । चक्रेण जानकीवार्ता शिष्टवाचा ततोऽखिला ॥ ९ ॥
 अभिज्ञानादिकं सर्वं निवेद्योक्तं स सीतया । चूणामणिं नरेन्द्राय समर्प्यगात्कृतार्थताम् ॥ १० ॥
 चिन्तयेव हतच्छायः निपण्णः श्रान्तवक्त्रकः । शोकक्लान्त इवासीत्स वेणीवन्धमलीमसः ॥ ११ ॥
 पद्मस्याजलिजातोऽसौ पतद्वाप्यो हतप्रमः । दृशा दृष्टो नु पीतो नु वार्ता पृष्टानुसंभ्रमात् ॥ १२ ॥
 आसीनमंजुलावेन दीर्घल्यविरलांगुलौ । गलत्किरणदारौघः सुशोच घरणीपतिः ॥ १३ ॥
 पूरितान्जलिमंशुनामालोकेन तमानने । चक्रे सोऽपि रुदित्वा च नरेशः सलिलांजलिम् ॥ १४ ॥
 प्रियायास्तदभिज्ञानं यत्राप्यंगे नियोजितम् । तेन तस्यापि वैदेही परिब्धंग इयामवत् ॥ १५ ॥
 सर्वव्यापी समुद्भिन्नो रोमांचः कर्कशो घनः । अंगेष्वसंभवस्तस्य प्रमोद इव निर्झरः ॥ १६ ॥
 अपृच्छच्च परिष्वज्य मारुतिं कृतसंभ्रमः । अपि सत्यं प्रिया प्राणान् धारयत्यतिकोमला ॥ १७ ॥
 जगद् प्रणतो वातिः नाथ जीवति नान्यथा । मया वार्ता समानीता सुखी भव इलापते ॥ १८ ॥
 किन्तु त्वद्विरहोदारदाधमध्यविवर्चिनी । गुणौघनिम्नगा बाला नेत्रांबुकुतदुदिना ॥ १९ ॥
 वेणीवंधन्धुतिच्छायमूर्द्धजात्यन्तदुःखिता । मुहुर्निश्चसती दीनं चिन्तासागरवर्तिनी ॥ २० ॥

मन्दूरी स्वभासेन विद्योपेन विद्योगतः । आराध्यमानिका स्त्रीभिः क्रुद्धाभी रक्षतां विभोः ॥२१॥
 गजने चिन्त्यन्ती त्वां त्यक्तगर्वतनुम्भितिः । दुःखं जीवति ते कान्ता कुरु देव यथोचितम् ॥२२॥
 मामीरिषयः भुक्त्वा म्यानपंचघणशिरम् । चिन्तयाकूलिनः पद्मो बभूवात्यन्तदुःखितः ॥ २३ ॥
 दीर्घमुष्णं च निधस्य धन्नालशरीरभृत् । निमिद जीवितं स्वस्य जन्म चानेकधा भृशम् ॥२४॥
 गजन्दिगिणं ज्ञान्या नौमिश्चिरिदमग्रवीत् । किं शोचसि महाबुद्धे कर्तव्ये दीपतां मनः ॥ २५ ॥
 तस्येन दीर्घमुष्णं किञ्चिन्धनगरप्रभोः । कृताहानश्च भूयोऽपि सीताश्रता चिरायति ॥ २६ ॥
 दन्नाम्बनगर्गे भो (दि) गंतास्मेति विमंशयम् । नौभिरण्यमृत्तीर्यं बाहुभ्यामेव वा द्रुतम् ॥२७॥
 अधोपे मिहनादाप्यो मयुरो रोचरो महान् । अग्निमानसमं मैत्रं भाषिष्ट कोविदो भवात् ॥२८॥
 मर्या या गतिः गेव ज्ञानास्माकमिहाधुना । अतो निरूप्य कर्तव्यं सर्वेभ्यो हितमादरात् ॥२९॥
 गत्वा परनष्टयेन मन्त्राकारसद्रिगोपुरा । लंका विध्वंसिता तेन सोद्यानोपयनान्विता ॥ ३० ॥
 अधुना रावणे बुद्धे महाविषाधराधिपे । संयाजमृत्युरस्माकं सम्प्राप्तोयं विधेर्वशात् ॥ ३१ ॥
 ऊचं चन्द्रमणीचिद परं वचनमूर्जितम् । किं त्वं हेरेरिव प्राप्तः संत्रासं मृगवत्परम् ॥ ३२ ॥
 विमंति दग्धवस्त्राहः को वागी किं प्रयोजनम् । अन्यायकारिणस्तस्य वर्तते मृत्युरग्रतः ॥ ३३ ॥

अस्माकं बहवः सन्ति खेचरेन्द्रा महारथाः । विद्याविभवसंपन्नाः कृताश्रयाः सहस्रशुः ॥ ३४ ॥
 स्यातो घनगतिस्तीव्रो भूतनादो गजस्वनः । क्रूरः केली किलो भीमः कुंडो गोरतिरंगदः ॥ ३५ ॥
 नलो नीलो तडिद्वक्त्रो मन्दरोऽशनिरर्णवः । चन्द्रज्योतिर्मृगेन्द्राहो वज्रदंष्ट्रो दिवाकरः ॥ ३६ ॥
 उल्कालांगूलदिव्याद्यप्रत्यूहोज्झितपर्यारुषः । हनूमान् सुमहाविधः प्रभामंडलसुन्दरः ॥ ३७ ॥
 महेन्द्रकेतुरत्युग्रसमीरणपराक्रमः । प्रसन्नकीतिरुद्वृत्तः सुतास्तस्य महाबलाः ॥ ३८ ॥
 किष्किधस्यामिनोऽन्येपि सामन्ताः परमौजसः । विद्यन्तेऽधुतकर्म्मणो निर्भृत्याः शासनैपिणः ३९
 ततस्तद्वचनं श्रुत्वा खेचराभधुरानतम् । लक्ष्मीधराग्रजं तेन निदधुर्विनयान्वितम् ॥ ४० ॥
 अथेधांचकिरे तस्य वदनेऽव्यक्तसौम्यके । अक्रुटीजालकं भीमं मृत्योरिव लतागृहम् ॥ ४१ ॥
 लंकार्यां तेन विन्यस्तां हृष्टिं शोणस्फुरत्विषम् । केतुरेखामिवोघाताम् राक्षसधयशंशिनीम् ॥ ४२ ॥
 तामेव च पुनर्न्यस्तां चिरमस्यस्थतां गते । दृष्ट्वा स्थाम्नि निजे चापे कृतान्तभ्रूलतोपमे ॥ ४३ ॥
 क्लोपकंपक्षथं चास्य केसगारं स्फुरद्युतिम् । निधानमिव कालस्य निरोजुं तमसा जगत् ॥ ४४ ॥
 तथाविधं च तद्वक्त्रं ज्योतिर्वलयमध्यगम् । जठरीभवदुत्पातप्रभाभास्करसन्निभम् ॥ ४५ ॥
 शृहीतगमनं ध्वेडं रक्षसां नाशनायतं । दृष्ट्वा ते गमने सज्जा जाता संभ्रान्तमानसाः ॥ ४६ ॥

रापवाकृतनुब्रास्ते संपूज्यन्द्दुष्टुतेगिरा । चालिताः व्योमगाश्वित्रहेतयः संपदान्विताः ॥ ४७ ॥
 प्रयाणतूर्यसंघातं नादपूरितगहरम् । सोत्साहं च दापयित्वा प्रस्थितौ रघुनन्दनौ ॥ ४८ ॥
 बङ्गले मार्गशीर्षस्य पंचम्यामुदिते रवौ । सोत्साहैः शङ्कनरेभिस्तेषां ज्ञेयं प्रयाणकम् ॥ ४९ ॥
 दक्षिणावर्चनिर्धूमज्वाला रम्यस्वनः शिखी । परमालंक्रता नारी सुरभिप्रेरकोऽनिलः ॥ ५० ॥
 निर्ग्रन्थसंपतश्छत्रं गंभीरं वाजिहेपितम् । घंटानिश्चनितं कान्तं कलशो दधिपूरितः ॥ ५१ ॥
 उत्किरन्नितरां दृष्टो वामतो गोमयं नवं । वायसो विस्फुरत्पक्षो निर्मुक्तमधुरस्वरः ॥ ५२ ॥
 मेरीशंखरवः सिद्धिर्जय नन्द ब्रज द्रुतम् । निर्विघ्नमिति शब्दाश्च तेषां मंगलमुद्ययुः ॥ ५३ ॥
 चतुर्दिग्भ्यः समायतैः पूर्यमाणो नभश्चरैः । सुग्रीवो गंतुमुद्युक्तः सितपक्षविधूपमः ॥ ५४ ॥
 नानायानविमानास्ते नानावाहनकेतनाः । व्रजंतो व्योम्नि वेगेन बभुुः खेचरपुंगवाः ॥ ५५ ॥
 क्किष्किधाधिपतिर्वातिः शल्यो दुर्मर्षणो नलः । नीलः कालः सुयेणश्च कुमुदाद्यास्तथाः नृपाः ५६
 एते ध्वजोपरिन्यस्तमहाभासुरवानराः । असमाना इवाकाशं प्रवृत्ताः सुमहाबलाः ॥ ५७ ॥
 रेजे विराधितस्यापि हारो निर्झरभासुरः । जांबवस्य महादृक्षो व्याघ्रो सिंहरवस्य च ॥ ५८ ॥
 वारणो मेथकान्तस्य श्रेयाणामन्ययागताः । ध्वजेषु चिहृतां याता भावाश्छेत्रेषु चोज्वलाः ॥ ५९ ॥

तेषां बभूव तेजस्वी भूतनादः पुरस्सरः । लोकपालोपमस्तस्य स्थितः पश्चान्मरुत्सुतः ॥ ६० ॥
 वृताः सामंतचक्रेण यथास्वं परमाँजसः । लंकां प्रति व्रजन्तस्ते रेजुः संजातसम्मदाः ॥ ६१ ॥
 सुकेशतनयाः पूर्वं लंकां माल्यादयो यथा । विमानशिखरारूढाश्चेलुः पद्मादयो नृपाः ॥ ६२ ॥
 पार्श्वस्थः पद्मनाभस्य विराधितनभश्चरः । प्रुष्ठतो जांबवस्तस्यौ सचिवैरन्वितो निजैः ॥ ६३ ॥
 वामे भुजे सुपेणश्च सुग्रीवो दक्षिणे स्थितः । निमेषेण च संग्राप्ता वेलंधरमर्हाधरस् ॥ ६४ ॥
 वेलंधरपुरस्वामी समुद्रो नाम तत्र च । नलस्य परमं युद्धमातिथ्यं समुपानयन् ॥ ६५ ॥
 ततो नलेन तस्पर्द्धं जित्वा निहतसैनिकः । वद्धो बाहुबलाढ्येन समुद्रः खेचरः परः ॥ ६६ ॥
 संपूज्य च पुनर्मुक्तः पद्मनाभस्य शासने । स्थापितोऽवस्थितार्धेते पुरे तत्र यथोचितं ॥ ६७ ॥
 सत्यश्रीः कमला चैव गुणमाला तथापराः । रत्नचूला तथा कन्या समुद्रेण प्रमोदिना ॥ ६८ ॥
 कल्पिताः पुरशोभाढ्याः योपिद्गुणविभूयिताः । लक्ष्मीधरकुमाराय सुरस्त्रीसमविभ्रमाः ॥ ६९ ॥
 तत्रैकां रजनीं स्थित्वा सुवेलमचलं गताः । सुवेलनगरे तत्र सुवेलो नाम खेचरः ॥ ७० ॥
 जित्वा तमपि संग्रामे हेलामात्रेण खेचराः । चिकीर्डुर्मुदितास्तत्र त्रिदशा इव नन्दने ॥ ७१ ॥
 तत्राक्षयवतेरभ्ये सुक्षेपाक्षेपितक्षपाः । अन्येद्युरुद्यता गन्तुं लंकां तेन सुविभ्रमाः ॥ ७२ ॥

तुंगप्राकारयुक्तां तां हेमसद्वसमाकुलाम् । कैलाशशिखिराकारैः पुंडरीकैर्विराजिताम् ॥ ७३ ॥
 विचित्रैः कृट्मिन्तैरालोकैर्नावभासतीम् । पद्मोद्यानसमायुक्तां प्रपादिकृतिभूषणाम् ॥ ७४ ॥
 चत्वाल्यैरलंतुंगैर्नानावर्णसमुज्वलैः । विभूषितां पवित्रां च महेंद्रनगरीसमाम् ॥ ७५ ॥
 लंकां दृष्ट्वा समासन्नां सर्वे खेचरपुंगवाः । हंसद्वीपकृतावासा बभूवुः परमोदयाः ॥ ७६ ॥
 युद्धे हंसरथं तत्र विजित्य सुमहाबलम् । रम्ये हंसपुरे क्रीडां चक्रुरिच्छानुगामिनीम् ॥ ७७ ॥
 मुहुः प्रेषितदूतौयमद्य श्वो वा विशंसयम् । भामंडलः समायातीत्येवमाकांक्षयास्थिताः ॥ ७८ ॥
 यं यं देवं विहितसुकृताः प्राणभाजः श्रयन्ते । तस्मिन्तस्मिन्विजितरिषवो भोगसंगं भजन्ते ॥
 नद्येतेषां परमजगतं किञ्चिदापद्युतानां । सर्वे तेषां भवति मनसि स्थापितं हस्तसक्तम् ॥ ७९ ॥
 तस्माद्भोगं भुवनविकटं भोक्तुकामेन कृत्यः । श्लाघ्यो धर्मो जिनवरमुखाद्भुद्रतः सर्वसारः ॥
 अस्तां तावत्कथपरिचितो भोगसंगोऽपि मोक्षम् । धर्मादस्माद्भजति रवितोऽप्युज्वलं भव्यलोकः ८०

इत्यार्षे रक्षिणेणाचार्यश्रेष्ठे पद्मपुराणे लंकाप्रस्थानं नाम चतुःपञ्चाशत्तमं पर्वम् ॥ ५४ ॥

अथ पञ्चपञ्चाशत्तमं पर्व ।

अथाभ्यर्णस्थितं ज्ञात्वा प्रतिसेन्यचलं पुरु । युगान्ताभोधिवेलेषु लंका क्षोममुपागमत् ॥ १ ॥
 संभ्रान्तमानसः किञ्चित्कोपमाप दशाननः । चक्रे रणकर्था लोको वृन्दबन्धव्यवस्थितः ॥ २ ॥
 महार्णधरवा भेर्यस्ताडिताः सुभयावहाः । तूर्यशंखस्वनस्तुंगो बभ्राम गगनांगणे ॥ ३ ॥
 रणभेरीनिनादेन परं प्रमुदिता भटाः । सन्नद्धा रावणं तेन प्राप्ता स्वामिहितैपिणः ॥ ४ ॥
 मारीचोऽमलचन्द्रश्च भास्करः स्यन्दनो विभुः । तथा हस्तप्रहस्ताद्याः सन्नद्धाः स्वामिनं श्रिताः ५
 अथ लंकेधरं धीरं संग्रामाय समुद्यतम् । विभीषणोऽभ्युपागम्य प्रणम्य रचितोज्जलिः ॥ ६ ॥
 शास्त्रानुगतमत्यन्तम् शिष्टानामतिसम्मतम् । आयत्यां च तदात्वे च हितं स्वस्य जनस्य च ॥७॥
 शिष्यं सौम्याननो वाक्यं पदवाक्यविशारदः । प्रमाणकोविदो धीरः प्रशान्तमिदमब्रवीत् ॥ ८ ॥
 पिस्तीर्णा प्रवरा संपन्नमेन्द्रस्येव ते प्रभोः । स्थिता च रोदसी व्याप्य कीर्तिः कुन्ददलामला ॥९॥
 स्त्रीहितोः क्षणमात्रेण सेयं मागाः परिक्षयम् । स्वामिन् संभ्याश्रयेखेव प्रसीद परमेश्वर ॥ १० ॥
 क्षिप्रं समर्प्यतां सीता तव किं कार्यमेतया । दृश्यते न च दोषोऽत्र प्रस्पष्टः केवलो गुणः ॥११॥

सुखोदधौ निमग्नस्त्वं स्वस्थस्तिष्ठ विचक्षण । अनवद्यो महाभोगस्तवात्मीयं समंततः ॥ १२ ॥
 समाने जानकी तस्मिन् पद्मनाभे नियुज्यताम् । निजः प्रकृतिसम्बन्धः सर्वथैव प्रशस्यते ॥ १३ ॥
 श्रुत्वा तदिन्द्रजिह्वाक्षयं जगाद पितृचित्तवित् । स्वभावात्यन्तमानानाढ्यमागमप्रतिकूलनम् ॥ १४ ॥
 साधो केनासि पृष्टस्त्वं कोऽधिकारोऽपि वा तव । येनैवं भापसे वाक्यमुन्मत्तगदितोपमम् ॥ १५ ॥
 अत्यन्तं यद्यधीरस्त्वं भीरुश्च क्लीबमानसः । स्ववेशमविवरे स्वस्थस्तिष्ठ किं तव भाषितैः ॥ १६ ॥
 यदर्थं मत्तमातंगमहावृन्दांधकारिणि । पतद्विधिशस्त्रौघे संग्रामेऽत्यंतभीषणे ॥ १७ ॥
 हत्वा शत्रून् समुद्रवृत्तास्तीक्ष्णया खड्गधारया । भुञ्जेनोपार्जते लक्ष्मीः सुकृताद्वीरसुन्दरीः ॥ १८ ॥
 सुदर्लभमिदं प्राप्य तत्स्त्रीरत्नमनुत्तमम् । मूढवन्मुंचते कस्मात्त्वया व्यर्थमुदाहृतम् ॥ १९ ॥
 ततो विभीषणोऽत्रोचदितिनिर्भर्त्सनीयतः । पुत्रनामासि शत्रुस्त्वमस्य दुस्थितचेतसः ॥ २० ॥
 महाशीतपरीतस्त्वमजानन् हितमात्मनः । अन्यचिन्तानुरोधेन हिमवारिणि मज्जसि ॥ २१ ॥
 उद्रतं भवने वह्निं शुष्कैः पूरयसीन्धनैः । अहो मोहग्रहार्तस्य विपरीतं तवेहितम् ॥ २२ ॥
 जीवन्दमयी यावत्सप्राकारविमानिका । लक्ष्मणेन शरैस्तीक्ष्णैर्लंका न परिचूर्ण्यते ॥ २३ ॥
 तावन्द्रुपसुतां सार्धं पद्माय स्थिरचेतसे । क्षेमाय सर्वलोकस्य युक्तमर्पयितुं द्रुतम् ॥ २४ ॥

नीणा सीता समानीता पित्रा तव कुमुदिना । रक्षोभोगिविलं लंकाभेपानीता विपौपधिः ॥ २५ ॥
 सुमित्रानंदनं कुद्धं तं लक्ष्मीधरंपुंगवम् । सिंहं रणमुखे शक्ता न यूयं व्यूहितं गताः ॥ २६ ॥
 अर्णवाहं धनुर्यस्य यस्यादित्यमुखाः शराः । पक्षे मामंडलो यस्य स कथं जीयते जनैः ॥ २७ ॥
 ये तस्य प्रणतास्तुंगाः खेचराणां महाधिपाः । महेन्द्रा मलयास्तीराः श्रीपर्वततनुरूहाः ॥ २८ ॥
 किष्किन्धासिपुरा रत्नद्वीपवेलंधरालकाः । कैलीकिला खतिलका संभ्याहाः हैहयास्तथा ॥ २९ ॥
 प्राग्भारदधिवक्त्राथ तथान्ये सुमहाबलाः । विद्याविभवसंपन्नास्ते तु विद्याधरा न किम् ॥ ३० ॥
 एवं प्रवदमानं तं क्रोधधेरितमानसः । उत्खाय रावणः खड्गमुद्रतो हन्तुमुद्यतः ॥ ३१ ॥
 तेनापि कोपयश्येन दृष्टान्तेनोपदेशने । उन्मूलितः प्रचण्डेन स्तंभो चञ्चमयो महान् ॥ ३२ ॥
 युद्धार्थमुद्गतापेतौ भ्रातराशुप्रतेजसौ । सचिर्वैर्वारिती कृच्छाद्गतौ स्वं स्वं निवेशनम् ॥ ३३ ॥
 कुंगकर्णेन्द्रजिन्मूर्खैरेतैः प्रत्यायितस्ततः । जगाद रावणो विभ्रन्मानसं पौरुषाशयम् ॥ ३४ ॥
 आश्रयस्य इव स्वस्य स्थानस्यादिततत्परः । दुरात्मा मत्पूरीतोऽयं परिनिःक्रामतु द्युतम् ॥ ३५ ॥
 अनर्गोघतचिचेन स्थितेन किमिहायुना । स्वर्गिनापि न मे कृत्यं प्रतिकूलप्रवृत्तिना ॥ ३६ ॥
 तिष्ठन्त्वमिह मृत्युं चेदेतकं न नयाम्यहम् । ततो रावण एवाहम् न भवामि विसंशयम् ॥ ३७ ॥

भीरत्नश्रवणः पुत्रः सोऽप्यहं न भवामि किम् । इत्युक्त्वा निर्ययौ मानी लंकातोऽथ विभीषणः ॥
 सायाभिश्चारुशस्त्राभिः त्रिशङ्खिः परिचारितः । अक्षीहिणीभिरुद्युक्तो गंतुं पद्मस्य संश्रयम् ॥३९॥
 विद्रुद्रुपनेभवमेन्द्रप्रचण्डचण्डलाभिधाः । उद्रताशनिसंघाताः कालाद्याथ महाबलाः ॥ ४० ॥
 शूराः परमसामन्ता विभीषणसमाश्रयाः । सान्तःपुरा ससर्वस्वा नानाशस्त्रविराजिताः ॥ ४१ ॥
 ब्रजन्त्वो बाह्वर्नाथिर्त्रैश्वलादयित्वा नमस्थलम् । परिच्छदसमायुक्ताः हंसद्वीपं समागताः ॥ ४२ ॥
 द्भीपस्य तस्य पर्यन्ते सुमनोज्ञे ततस्तटे । ते सरिच्छुं विते तस्युः सुरा नन्दीश्वरे यथा ॥ ४३ ॥
 विभीषणागमे जाते जातो यानरिणां महान् । हिमागमे दरिद्राणामिवाकंपः संमंततः ॥ ४४ ॥
 समुद्रावर्षभृत्सूर्य-हासं लक्ष्मीभृदथत । यज्जावर्ते धनुः पद्मः परामृपमुदादारः ॥ ४५ ॥
 अमंत्रयच्च संभूय मंत्रिणः स्वैरमाकुलाः । सिंहादिभामिव त्रस्तं वृन्दवन्धमगाढलम् ॥ ४६ ॥
 युवा विभीषणेनाथ दंडपाणिधिचक्षणः । प्रेषितः पद्मनाथस्य सकाशं मधुराक्षरः ॥ ४७ ॥
 सभायामुचिष्टोसौ कृतघ्नणतिराहृतः । निजगादानुपूर्वेण विरोधं भ्रातृसंभवम् ॥ ४८ ॥
 इति चावेदयन्नप्य तत्र पद्म विभीषणः । पादौ विज्ञापयत्येवं धर्मकार्यसमुद्यतः ॥ ४९ ॥
 मवन्तं शरणं भक्तः प्राप्तोऽहं श्रितवत्सल । आज्ञादानेन मे तस्मात्प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ ५० ॥

प्रदेशान्तरमेतस्मिन् प्रतीहारेण भाषिते । सन्मंत्रो मंत्रिभिः सार्द्धं पद्मस्यैवमजायत ॥ ५१ ॥
 मतिकान्तोऽब्रवीत्पद्मं कदाचिच्छन्नैपकः । प्रेषितः स्याद्दशास्येन विचित्रं हि नृपेहितम् ॥५२॥
 परस्परभिघाताद्वा कल्पत्वमुपागतम् । प्रसादं पुनरप्येति कुलं जलमिव ध्रुवम् ॥ ५३ ॥
 ततो मतिसमुद्रेण जगदे मनिशालिना । विरोधो हि तयोर्जातः श्रूयते जनवक्रतः ॥ ५४ ॥
 धर्मकक्षो महानीतिः शास्त्रांशुक्षालिताशयः । अनुग्रहपरो नित्यं श्रूयते हि विभीषणः ॥ ५५ ॥
 सोदर्यं कारणं नात्र कर्महेतुः पृथक् पृथक् । सततं तत्प्रभावेन स्थिता जगति चित्रता ॥ ५६ ॥
 प्रकृतेऽस्मिन् त्वमाख्यानं श्रुतौ कुरुत नैमिषे । गिरिगोभूतिनामानावभूतां वडुकौ किल ॥५७॥
 तर्हिमथ सूर्यदेवस्य राशौ नाम्ना मत्तिप्रिया । अददाद् व्रतकं ताभ्यामिदं सुकृतवाञ्छया ॥५८॥
 ओदनच्छादिते हेमपूर्णे पृथुकपालिके । गिरिः सुवर्णमालोक्य लोभादितरमक्षणोत् ॥ ५९ ॥
 अन्यत्र खलु कौशाम्ब्यां वणिग्राह्या बृहद्दधनः । तन्नार्या कुरुविंदाख्या तस्य पुत्री बभूवतुः ६०
 अहिदेवमहीदेवौ तौ मृते जनके गतौ । समुद्रे (सुधनी) यानपात्रेण विभवच्छेदभीरुकौ ॥६१॥
 सर्वमाण्डेन तौ रत्नमेकमानयतां परम् । यस्य तज्जायते हस्ते स जिघांसति हीतरम् ॥ ६२ ॥
 परस्परं च दुश्चिन्तां तौ विवेध समं गतौ । मात्रे चानीय तद्रत्नं चिरागाभ्यां समर्पितम् ॥६३॥

माता वियेण ती हन्तुमैच्छद्वो धमिता पुनः । कालिद्या तैर्विरक्तैस्तद्वत्नं श्रितं क्षपोऽगिलत् ॥ ६४ ॥
 आनायिकगृहीतोऽसौ विक्रीतस्तद्वृहे पुनः । ततस्तयोः स्वसा मत्स्यं छिदाना रत्नमैक्षत ॥ ६५ ॥
 मातरं भ्रातरौ चैषा विष्वान्कर्तुं ततोऽल्पत् । लोभमोहप्रभावेन श्रेहा च दाममागतः ॥ ६६ ॥
 प्राचा (श्राव्या) मिश्रचूर्ण्य तद्वत्नं ज्ञाताहृताः परस्परम् । संसारभावनिर्विण्णाः समस्तास्ते प्रवत्रजुः ॥
 तस्माद्ब्रुव्यादिलोभेन भ्रात्रादीनामपि स्फुटम् । संसारे जायते वैरं यौनबंधो न कारणम् ॥ ६८ ॥
 दृश्यते वैरमेतस्मिन् देवयोगात्पुनः समः । गोभूतिः सोदरो लोभाद्विरिणा हत एव सः ॥ ६९ ॥
 तस्मात्प्रेषितद्वोऽयं महाबुद्धिविभीषणः । आनीयतां न योनीयदृष्टान्तोऽत्र परिस्फुटः ॥ ७० ॥
 ततो दंडिनमाह्वय जगुरेत्विति तेन च । गत्वा निवेदिते प्राप्तो पद्मं रत्नश्रवःसुतः ॥ ७१ ॥
 ऊचे विभीषणो नत्वा प्रभुः त्वमिह जन्मनि । परत्र जिननाथश्च ममायं निश्चयः प्रभो ॥ ७२ ॥
 समये हि कृते तेन प्रोचे रामो विसंशयम् । योजयामि त्वकं लंकां भव संदेहवर्जितः ॥ ७३ ॥
 विभीषणसमायोगे वर्त्तते यावदुत्सवः । तावत्सिद्धमहाविद्यः प्राप्तः पुण्यवतीसुतः ॥ ७४ ॥
 प्रभामंडलमायातं विजयार्द्धखगाधिपम् । पद्मादयः परं दृष्ट्वा समान्तुः प्रभाविणम् ॥ ७५ ॥
 निर्वासा दिवसानष्टौ नगरे हंसनामनि । सम्यगिथिश्चतकर्तव्या लंकाभिमुखमंत्रजन् ॥ ७६ ॥

स्यन्दनैविविधैर्युतैः । स्युरीष्टैर्मरुज्ज्वलैः । प्रावृषेण्यघनच्छायैरनेकपकदम्बकैः ॥ ७७ ॥
 अनुरागोत्कटैर्भृत्यैः । सन्नाहभूषणैः । ययुः खेचरसामंताः । समंताच्छन्नपुष्कराः ॥ ७८ ॥
 अप्रप्रयाणकन्यस्ताः । प्रवीराः । कपिकेतवः । संग्रामधरणीं प्रापुस्तद्योग्यत्वमुदाहृतम् ॥ ७९ ॥
 विश्रित्यौजनान्यस्या विस्तारः । (रुन्द्रता)परिकीर्तितः । आयामस्य तु नैवास्ति परिच्छेदो रणधितः ॥
 नानापुधविनिदानां सहस्रैरुपलक्षिता । मृत्युचक्रमणिक्षमेव समवर्त्तत युद्धभूः ॥ ८१ ॥
 ततो नागान्धसिंहानां दुन्दुभीनां च निःस्वनम् । श्रुत्वा हर्षं दशस्योगाद्विरागतरणोत्सवः ॥ ८२ ॥
 आश्रादानेन चाशेषान्सामंतांसमवामवन् । नहि ते वंचितास्तेन युद्धानंदेन जातुचित् ॥ ८३ ॥
 भास्कराभाः पयोदाहाः । काचना व्योमवह्निभाः । गंधर्वगीतनगराः । कानाः शिवमंदिराः ॥ ८४ ॥
 द्यौर्दयामृताभिल्याः । गोमासिंहपुराभिधाः । नृत्यगीतपुरालक्ष्मीकिन्नरस्वनसंज्ञकाः ॥ ८५ ॥
 बहूनादा महार्थलाभक्राहा सुरनूपुराः । श्रीमन्तो मलयानन्दाः । श्रीगुहा श्रीमनोहराः ॥ ८६ ॥
 रिपुंजयाः शशिस्यानाः । मार्तंडाभविशालकाः । ज्योतिर्दंडाः । परिशोदा अश्वत्थपराजयाः ॥ ८७ ॥
 एवमाद्याः पुराभिल्याः । महाखेचरपार्थिवाः । सचिवैरन्विताः । प्रीता दशाननमुपागताः ॥ ८८ ॥
 अस्त्रवाहनसन्नाहप्रभृतिप्रतिपत्तिभिः । रावणोऽपूजयद्भूयः सुत्रामा त्रिदशानिव ॥ ८९ ॥

अक्षोहिणीसहस्राणि चत्वारि त्रिककुप्प्रभोः । स्वशक्तिजनितं प्रोक्तं बलस्य प्रमितं युधैः ॥९०॥
 एकमक्षीहिणीनां तु किष्किन्धनगरप्रभोः । सहस्रं साग्रमेकं तु भामण्डलविभोरपि ॥ ९१ ॥
 सुग्रीवः सचिवैः साकं तथा पुष्पवतीसुतः । आहृत्य परमोद्युक्तैस्तस्थतुः पद्मलक्ष्मणौ ॥ ९२ ॥
 अनेकगोत्रचरणा नानाजात्युपलक्षणाः । नानागुणक्रियाख्याता नानाशब्दा नमश्चराः ॥ ९३ ॥

पुण्यानुभांवेन महानराणां भवन्ति शत्रोरपि पार्थिवाः स्वाः ।

कुपुण्यभाजां तु चिरं स्वशक्ता विनाशकाले परतां भजन्ते ॥ ९४ ॥

भ्राता ममायं सुहृदप यश्यो ममैव बंधुः सुखदः संदेति ।

संसारवैचित्र्यविदा नरेण नैतन्मनीपारविणा विचिन्त्या ॥ ९५ ॥

इत्यार्ये रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे विभीषणसामागमाभिधानं नाम पंचपंचाशत्तमं पर्व ॥ ५५ ॥

अथ पद्म पञ्चाशत्तमं पर्व ।

मगधेन्द्रस्तनोऽपृच्छत्पुनरेवं गणेश्वरम् । अक्षोहिण्याः प्रमाणं मे वक्तुमर्हसि सन्धुने ॥ १ ॥
 शक्रभूतिरथागादीच्छृणु श्रेणिक पार्थिव । अक्षोहिण्याः प्रमाणं ते संक्षेपेण वदाम्यहम् ॥ २ ॥

अष्टाविमे गताः ख्यातिं प्रकरा गणनाकृताः । चतुर्णां भेदमंगानां कीर्त्यमानं विबोधयताम् ३
 पतिः प्रथमभेदोऽत्र तथा सेना प्रकीर्तिता । सेनामुखं ततो गुल्म वाहिनी पृतना चमूः ॥ ४ ॥
 अष्टमोऽनीकनीसंज्ञस्तत्र भेदो बुधैः स्मृतः । यथा भवन्त्यमी भेदास्तथेदानीं वदामि ते ॥ ५ ॥
 एको रथो गजर्थकस्तथा पंच पदातयः । त्रयस्तुरंगमाः सैपा पत्तिरित्यभिधीयते ॥ ६ ॥
 पत्तिस्त्रिगुणिता सेना तिस्रः सेनामुखं च ताः । सेनामुखानि च त्रीणि गुल्ममित्यनुकीर्त्यते ॥ ७ ॥
 वाहिनी त्रीणि गुल्मानि पृतना वाहिनीत्रयं । चमूस्त्रिपृतना ज्ञेया चतूत्रयमनीकिनी ॥ ८ ॥
 अनीकिन्यो दश प्रोक्ता प्राज्ञरक्षोहिणीति सा । तत्रांगानां पृथक् संख्यां चतुर्णां कथयामि ते ९
 अधोहिण्यां प्रकीर्त्यानि रथानां सूर्यवर्चसाम् । एकविंशतिसंख्यानि सहस्राणि विचक्षणैः १०
 अष्टौ शतानि सप्तत्या सहितान्यपराणि च । गजानां कथितं ज्ञेयं संख्यानं रथसंख्यया ॥ ११ ॥
 एकलक्षं सहस्राणि नव, पंचाशदन्वितम् । शतत्रयं च विशेषमक्षोहिण्याः पदातयः ॥ १२ ॥
 पंचपट्टसहस्राणि पट्टशती च दशोत्तरा । अक्षोहिण्यामियं संख्या वाजिनां परिकीर्तिता ॥ १३ ॥
 एवं संख्यवलोपंतं विज्ञायापि दशाननम् । बलं कैर्बिक्रमभ्यार तं भयेन विवर्जितम् ॥ १४ ॥
 तस्मिन्नासन्नतो प्राप्ते पद्मनाभप्रभोर्बले । जनानामित्यभूद्ग्राणी नानापंक्षागतात्मनाम् ॥ १५ ॥

पश्यतां वरयानोदुगणेशः शास्त्रधीकरः । दशस्यचन्द्रमाश्छन्नः परस्त्रीच्छांबलाहकैः ॥ १६ ॥
 अष्टादश सहस्राणि पत्नीनां यस्य सुत्वियाम् । सीतायाः पश्यतैकस्याः कृते तं शोकसंचितम् ॥
 रक्षसां वानराणां च कस्य नाम क्षयो भवेत् । एवं बभूव संदेहः सैन्यद्वितयवर्तिनां ॥ १८ ॥
 बलेस्मिन्मारदेशीयो मारुतिर्नाम भीषणः । विस्फुरच्छौर्यतिग्मांशुः सूर्यतुल्योत्र शक्रजित् ॥ १९ ॥
 सागरोदारमत्युग्रं साक्षादितिवलोपमम् । साधनं रावणस्येति नराः केचिद्भ्रापिरे ॥ २० ॥
 अंतरं विच्छश्रस्माशूरस्य च न जातुचित् । न तज्ज्ञातमतिक्रान्तं किन्नवोधीरवोधनम् (?) ॥ २१ ॥
 यद्ब्रूते दण्डकाख्यस्य वनस्य महतान्तरे । अत्यन्तदारुणं युद्धं लक्ष्मणस्य महात्मनः ॥ २२ ॥
 चन्द्रोदारसुतं प्राप्य तुल्यं स्वांगेन केवलम् । मृत्योरातिथ्यमानीतो येनासौ खरदूषणः ॥ २३ ॥
 अतिप्रकाटवीर्यस्य लक्ष्मीनिलयवक्षसः । भवतां तस्य न ज्ञातं किं वा बलमनुत्तमम् ॥ २४ ॥
 एकेन वायुपुत्रेण निर्भर्त्स्य मयसंभवाम् । रामपत्नीं समाश्वस्य परार्थोशक्तवृत्तिना ॥ २५ ॥
 रावणस्य महासैन्यं विजित्यात्यन्तदारुणम् । लंकापुरी परिध्वस्ता भग्नप्राकारतोरणा ॥ २६ ॥
 एवं विदिततत्वानां स्फुटं वचसि निर्गतेः । जगाद प्रहसन् वाक्यं सुवक्त्रो गर्वनिर्भरः ॥ २७ ॥
 गोष्पदप्रमितं वैततमलं वानरलक्ष्मणम् । क्व चैतत्सागरोदारं सैन्यं त्रैकूटमुद्धतम् ॥ २८ ॥

इंद्रेण साधितो यो न पतिर्विद्याभृतामयम् । एकस्य चापिनः साध्यो रावणः संजायते ॥ २९ ॥
 सर्वतेजस्विमूर्धानं विभोरस्याधितिष्ठतः । श्रोतुं नामापि कः शक्तश्चेतनश्चक्रवर्तिनः ॥ ३० ॥
 सुपीवरभुजो वीरो दुर्ध्वरस्त्रिदशैरपि । भुवने कस्य न ज्ञातः कुंभकर्णो महाबलः ॥ ३१ ॥
 यस्त्रिशूलधरः संख्ये कालाग्निरिव दीप्यते । सोऽयं विजीयते केन जगदुत्कटविक्रमः ॥ ३२ ॥
 यस्यातपत्रमालोक्य शरदिन्दुमिवोद्गतम् । शत्रुसैन्यतमोर्ध्वंसमुपयाति समंततः ॥ ३३ ॥
 उदात्तेजसस्तस्य स्थातुं यस्याग्रतोऽपि कः । समर्थपुरुषो लोके निजजीवितनिस्पृहः ॥ ३४ ॥
 इति बहुविधवाचां द्वेपरागाश्रितानाम् । प्रकटितनिजचित्तप्रार्थनासंकटानाम् ॥
 द्वितयवलजनानां दृष्टनानाक्रियाणाम् । अजनि जनितशंको भावमार्गो विचित्रः ॥ ३५ ॥
 चरितजननकालाऽभ्यस्तरागेतराणाम् । भवमपरिमितानामप्ययं चित्तमार्गः ॥
 भवति खलु तथैव व्यक्तमेतं हि लोकम् । स्वचरितरविरेव भ्रैरयत्यात्मकार्ये ॥ ३६ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे-उभयबलप्रमाणविधानं नाम पद्मपुराणशततमं पर्व ॥ ५६ ॥

काचिज्जगद् ते नाथ हृतसंग्रहभूषणम् । पुराणं रूढकं जातं ततो नैवाति शोभसे ॥ १२ ॥
 अतो नवव्रणन्यस्तस्तनमंडलसौख्यदम् । द्रस्येऽहं वीरपत्नीमिर्विकान्शिशुमुखपंकजैः ॥ १३ ॥
 काचिदूचे यथैतत्ते वदनं चुं वितं मया । यथा वक्षसि संजातं चुं विष्यामि व्रणाननम् ॥ १४ ॥
 अनतिप्रौढिका काचिद्भयूरभिनयोढिका । संग्रामे प्रोद्यते नाथे प्रौढत्वं समुपागता ॥ १५ ॥
 चिराय रथितं मानं काचिद्नाथे रणोन्मुखे । तत्याजैकपदे कान्ता कांतं श्लेषतत्परा ॥ १६ ॥
 अधिनृत्तभटी काचिद्भर्तृवक्त्रासवं पपौ । तथापि मदनं प्राप्ता रणयोग्यमसिधयत् ॥ १७ ॥
 काचिदुचानितुं भर्तृश्वदनं वनजेक्षणा । नैमिषोऽज्ञितमद्राक्षीत्सुचिरं कृतचुं वना ॥ १८ ॥
 काचिद्दक्षस्तटे भर्तुः करजत्रणमुज्वलम् । भविष्यच्छस्त्रपातस्य सत्यंकारमिवाप्ययत् ॥ १९ ॥
 इति संजातचेष्टासु दपितासु यथायथम् । भटानामित्यभूद्ग्राणी महासंग्रामशालिनाम् ॥ २० ॥
 नरास्ते दयिते श्लाघ्या ये गता रणमस्तकम् । त्यजन्त्यभिमुखा जीवं शत्रूणां लब्धकीर्तयः ॥ २१ ॥
 उद्भिन्नदन्तिदन्ताग्रदोलादुर्लडितं भटाः । कुर्वन्ति न विना पुण्यैः शत्रुभिर्घोषितस्तवाः ॥ २२ ॥
 गजदंताग्रभिन्नस्य कुंभदारुणकारिणः । यत्सुखं नरसिंहस्य तत्कः कथयितुं धमः ॥ २३ ॥
 त्रसं शरणमायातं दत्तपृष्ठं व्युतायुधम् । परित्यज्य पतिष्यामो दयिते शत्रुमस्तके ॥ २४ ॥

भवत्या वाञ्छितं कृत्वा प्रत्यागत्य रणाजिरात् । प्रापयिष्ये समाश्लेषं भवन्तीं तोपधारिणीम् ॥ २५ ॥
 एवमादिभिरालापैः परिसान्त्व्य निजाप्रियाः । वीरा निर्गन्तुमुद्युक्ताः संख्यसौख्यसमुत्सुकाः ॥ २६ ॥
 यियासोः शस्त्रहस्तस्य फंठार्पितभुजद्वया । काचिहोलायनं चक्रे गजेन्द्रस्येव पद्मिनी ॥ २७ ॥
 काचित्सन्नाहरुद्धस्य पत्युर्देहस्य संगमम् । अप्राप्य परमं प्राप्ता पीडामंक्रमपि श्रिता ॥ २८ ॥
 अर्द्धबाहुलिकां दृष्ट्वा काचित्कांतस्य वक्षसि । ईर्षारसेन संस्पृष्टा किञ्चित्कुञ्चितलोचना ॥ २९ ॥
 अर्द्धसन्नाहनामायं मया परिहितः प्रिये । इति पुंशब्दयोगेन पुनस्तोपप्रपागता ॥ ३० ॥
 ताम्मूलप्रार्थनव्यंगत्स्वचित्प्राप्यप्रियाधरम् । अमुंचत्सुखिनी कृत्वा कृत्वा व्रणविभूषितम् ॥ ३१ ॥
 काचिन्निवर्त्यमानापि प्रियेण रणकांक्षिणा । सन्नाहंकंठशूत्रस्य बन्धव्याजेन गच्छति ॥ ३२ ॥
 एकतो दयितादृष्टिरन्यतः तूर्यनिस्वनः । इति हेतुद्वयादोलामारूढं भटमानसम् ॥ ३३ ॥
 स्त्रीणां परिहरन्तीनां बाष्पपातमंगलम् । सत्यामपि दिदृक्षायां निमेषो नाभवत् दृशाम् ॥ ३४ ॥
 अट्टहीत्स्वैव सन्नाहं केचिच्चरितमानसाः । यथालब्धायुधं योधा निर्ययुर्दर्पशालिनः ॥ ३५ ॥
 रणसंजाततोषेण शरीरे पुष्टिमागते । कस्यचिद्रणसौडस्य वर्म मातिस्म नो निजम् ॥ ३६ ॥
 श्रुत्वा परचमूयस्वनं कश्चिद्भद्रोत्तमः । चिररुद्धैर्व्रणैः रक्तं सुमोचोच्छ्वासविग्रहः ॥ ३७ ॥

पिनद्धं कस्यचिद्धर्मं सुदृढं तोपहारिणः । वर्द्धमानं ततःशीघ्रं पुराणं कंटकायितम् ॥ ३८ ॥
 विश्रब्धं कस्यचिज्जाया समाधानपरायणा । सारयन्ती मुहुस्तस्थौ शिरस्त्राणं सुभाषिता ॥३९॥
 त्रिपापरिमलं कश्चिदीयमानः स्ववक्षसः । कंटकं प्रति नो चक्रे मनः संग्रामलालसः ॥ ४० ॥
 एवं विनिर्गता योधाः कृच्छ्रतः सांत्वितप्रियाः । आकुलीभूतचित्ताश्च शयनीयेषु ताः स्थिताः ॥४१॥
 अथाग्रकीर्तिमाध्वीकरसास्वादनलालसौ । द्विरदस्यंदनारूढावसोढौ विरलस्वनौ ॥ ४२ ॥
 प्रथमं निर्गतोदात्तप्रयाणे शौर्यशालिनौ । हस्तप्रहस्तनामानौ लंकातो निर्गतौ नृपौ ॥ ४३ ॥
 अनापृच्छाऽपि तत्काले स्वामिनो राजते तयोः । दोषोऽपि हि गुणीमावं प्रस्तावे प्रतिपद्यते ४४
 मारीचः सिंहजघ्राणः स्वयंभूः शंभुरुत्तमः । पृथुः पृथुवलोपेतश्चन्द्रार्कौ शुक्रसारणौ ॥ ४५ ॥
 गजवीभत्सनामानौ वज्रास्थो वज्रभृद्बुधुतिः । गंभीरो निनदो नक्रो मकरः कुलिशखनः ॥४६॥
 उग्रनादस्तथा सुंदः निकुंभकुंभशब्दितः । संध्याक्षो विभ्रमः क्रूरो माव्यवान्खरनिखनः ॥४७॥
 जंबूमाली शिखावीरो दुर्द्धर्पश्च महाबलः । एते केसरिभिर्द्युक्तैः सामन्ता निर्ययू रथैः ॥ ४८ ॥
 वज्रोदरोऽथ शक्राभः क्रतान्तो विघटोदरः । महाशनिरवश्चन्द्रनखो मृत्युः सुभीषणः ॥ ४९ ॥
 कुलिशोदरनामाच धूम्राक्षो मुदितस्तथा । विद्युजिह्वो महामाली कनकः क्रोधनध्वनिः ॥५०॥

क्षोभणो धुंयुरुद्धामा डिडिडिडिमडंघराः । प्रचंडो डमरथंडकुंडहालाहलादयः ॥ ५१ ॥
 व्याप्रयुक्तैरिर्मैस्तुंगै रथैरुद्भासिताम्बरैः । अहंयवो विनिर्याताः शत्रुविध्वंससुद्धयः ॥ ५२ ॥
 विद्याकौशिकविल्यातिः सर्पवाहुर्महाद्युतिः । शंखप्रशंखनामानौ रागो भिन्नांजनप्रभौ ॥ ५३ ॥
 पुष्पचूडो महारक्तो घटास्त्रः पुष्पखेचरः । अनंगकुसुमः कामः कामावर्त्तस्मरायणौ ॥ ५४ ॥
 कामाग्निः कामराशिश्च कनकामः शिलीमुखः । सौम्यवक्त्रो महाकामो हेमगौरादयस्तथा ॥ ५५ ॥
 एतेऽपि वातरंहोभी रथैर्युक्ततुरंगमैः । यथायथं विनिर्जगुरालयेभ्योरसद्भलाः ॥ ५६ ॥
 कदंबविटणौ भीमो भीमनादो भयानकः । शार्दूलक्रीडितः सिद्धथलांगो विद्युदंबुकः ॥ ५७ ॥
 हृदनथपलथोलथलथंचलकादयः । गजादिभिरिर्मैर्युक्तैर्निर्ययुर्भास्वरै रथैः ॥ ५८ ॥
 कियन्तः कथयिष्यन्ते नाम्ना प्राग्रहराः नराः । अध्वद्रपंचमीकोट्यः कुमारानां स्मृता बुधैः ५९
 विद्युद्धराक्षसानूकाः कुमारास्तुल्यविक्रमाः । प्रख्यातयशसः सर्वे विज्ञेया गुणमंडनाः ॥ ६० ॥
 आद्युतास्ते समुद्युक्तः कुमारैर्मोरविभ्रमाः । बलिनो मेघवाहाद्याः कुमारैन्द्रः विनिर्ययुः ॥ ६१ ॥
 अर्ककूर्तिसमो भूत्या दशाननमहाग्निः । इंद्रजिन्निर्ययौ कान्तो जयंत इव धीरधीः ॥ ६२ ॥
 विमानमर्कसंकाशे नाम्ना ज्योतिःप्रभे महत् । कुंभकर्णः समारूढस्त्रिशुलास्त्रो विनिर्गतः ॥ ६३ ॥

मेरुशृंगप्रतीकाशं लोकत्रितयशब्दितम् । विमानं पुष्पकाभिख्यमारूढः शक्रविक्रमः ॥ ६४ ॥
 संछाद्य रोदसी सैन्यैर्भास्वरायुधपाणिभिः । निष्क्रान्तो रावणस्तिग्मकिरणप्रतिमद्युतिः ॥ ६५ ॥
 स्पन्दनैर्चारणैः सिंहैर्वराहैः रुरुभिर्मृगैः । सृमरैर्विहगैश्चित्रैः सौरभैः क्रमेलकैः ॥ ६६ ॥
 ययुभिर्महिषैरन्यैर्जलस्थलसमुद्भवैः । सामंता निर्ययुः शीघ्रं वाहनैर्वहुरूपकैः ॥ ६७ ॥
 भामंडलं प्रतिशुद्धाः किष्किन्धाधिपतिं तथा । हिता राक्षसनाशाय निययुः खेचराधिपाः ॥ ६८ ॥
 अथ दक्षिणतो दृष्टा भयानकमहास्वनाः । प्रयाणवारणोद्युक्ता भल्लक्ष्मद्रुमंडलाः ॥ ६९ ॥
 वद्धांधतमसा पक्षैर्गृद्धा विकृतनिश्चनाः । भ्राम्यन्ति गगने भीमाः कथयन्तो महांक्षयम् ॥ ७० ॥
 अन्येऽपि शकुनाः क्रूरं क्रन्दन्तो भयशंसिनः । बभूवुराकुलीभूता भौमा वैहायसास्तथा ॥ ७१ ॥
 शौर्यातिगर्वसंमूढा विदन्तोऽप्यशुभानिमान् । महासैन्योद्धता योद्धुं रक्षोवर्गा विनिर्ययुः ॥ ७२ ॥

प्राप्तं काले कर्मणामानुरूप्यादातुं योग्यं तत्फलं निश्चयाप्यम् ।

शक्तो रोद्धुं नैव शक्तोऽपि लोके वातान्येषां केव वाङ्मात्रभाजास् ॥ ७३ ॥

वीरा योद्धुं दत्तचित्ता महान्तो वांहारूढाः शस्त्रभाराजिहस्ताः ।

कृत्वावशां वारकाणां समेषां यान्त्यप्युद्ग्राही रविं प्रत्यभीताः ॥ ७४ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यश्रोक्ते पद्मपुराणे रावणवलनिर्गमने नाम सप्तपंचाशत्तमं पर्वम् ॥ ५७ ॥

अथाष्टपञ्चाशत्तमं पर्व ।

आस्तृणद्भीक्ष्य तत्सैन्यमुद्वेलमिव सागरम् । नलनीलमरुत्पुत्रजांबवाद्याः सुखेचराः ॥ १ ॥
 रामकार्यसमुत्पुक्ताः परमोदारचेष्टिताः । महाद्विपयुतैर्दीप्तिः स्यंदनैर्निर्ययुर्वरैः ॥ २ ॥
 सम्मानो जगमित्रश्च चन्द्रामो रतिवर्द्धनः । कुमुदावर्तसंज्ञश्च महेन्द्रो भानुमण्डलः ॥ ३ ॥
 अनुद्धरो दृढरथः प्रीतिकंठो महाबलः । समुन्नतबलः सूर्यः ज्योतिः सर्वप्रियो बलः ॥ ४ ॥
 सर्वमारथ दुर्वुद्धिः सर्वदः सरभो भरः । अभृष्टो निर्विनष्टश्च संत्रासो विम्वसूदनः ॥ ५ ॥
 नादो वर्षरकः पापो लोलपाटनमंडली । संग्रामचपलाद्याश्च परमा खेचराधिपाः ॥ ६ ॥
 शार्दूलसंगतैस्तुंगै रथैः परमसुन्दरैः । नानायुधघृताटोपा निर्जंग्मुः पृथुतेजसः ॥ ७ ॥
 प्रस्वरो रिमवान् भंगः प्रियरूपादपस्तथा । एते द्विपयुतैर्यद्विं निर्ययुः सुमहारथाः ॥ ८ ॥
 दुःप्रोधः पूर्णचन्द्रश्च विधिः सागरनिःस्वनः । प्रियविग्रहनामा च स्कन्दचन्दनपादपाः ॥ ९ ॥
 चन्द्राशुरप्रवीणावो महाभैरवकीर्तनः । दुष्टसिंहकटिः कुष्टः समाधिवद्गुलो हलः ॥ १० ॥
 इन्द्रायुधो गवत्रासः संकटप्राहरादयः । एते हरियुतेस्तूर्णे सामन्ता निर्ययु रथैः ॥ ११ ॥

विद्युत्कर्णो बलः सीलः स्वपथरचनो घनः । सम्मेदो विचलः सालः कालः क्षितिर्वरोऽग्दः १२
 विकालो लोलकः कालिर्भगथंडोर्मिरुजितः । तरंगस्तिलकः कीलः सुषेणस्तरलो बलिः ॥ १३ ॥
 भीमो भीमस्थो धर्मो मनोहरसुखः सुखः । प्रमत्तो मर्दको मत्तः सारो रत्नजटी शिवः ॥ १४ ॥
 दूषणो भीषणः कोणः विघटाख्यो विराधितः । मेरु रणखनिःक्षेमः बेलाक्षेपी महाधरः ॥ १५ ॥
 नक्षत्रलुब्धसंज्ञश्च संग्रामो विजयो जयः । नक्षत्रमालकः क्षोदः तथातिविजयादयः ॥ १६ ॥
 एते वाजियुतैः कान्तैर्मनोरथजैर्वै रथैः । महासैनिकमध्यस्थैरध्यासत रणाजिरम् ॥ १७ ॥
 विष्टुद्वाहो मरुद्वाहुः सानुर्जलदवाहनः । रवियानः प्रचंडालिरिमेऽपि घनसन्निभैः ॥ १८ ॥
 महारथवर्तेर्नानावाहनोद्भासितांबरैः । युद्धश्रद्धासमायुक्ता दधावुर्मस्तैः समाः ॥ १९ ॥
 विमानमुत्तमाकारं नाम्ना रत्नप्रभं महत् । आरूढो यत्नवानस्थात्पद्मपक्षो विभीषणः ॥ २० ॥
 युद्धावर्त्तो वसन्तश्च कांतः कौमुदनन्दनः । भूरिः कोलाहलो हेडो भावितः सायुक्त्सलः ॥ २१ ॥
 अर्द्धचन्द्रो जिनप्रेमा सागरः सागरोपमः । मनोज्ञो जिनसंज्ञश्च तथा जिनमतादयः ॥ २२ ॥
 नानावर्णविमानाग्रभूमिकास्थितमूर्त्तयः । दुर्दरा निर्ययुर्योद्धुं बद्धसन्नाहविग्रहाः ॥ २३ ॥
 पद्मनाभः सुमित्राजः सुग्रीवो जनकात्मजः । एते हंसविमानस्था विरेजुर्गगनान्तरे ॥ २४ ॥

महाम्बुदप्रतीकाशा नानायानसमाश्रिताः । लंकाभिमुखमुद्युक्ता गंतुं खेचरपार्थिवाः ॥ २५ ॥
प्रलयलंघिताभोदद्वंदनिर्घोषभैरवाः । शंखकोटिस्वनोन्मिश्रास्तूर्याणाद्युधयुः स्वनाः ॥ २६ ॥
भंभाभैर्यो मृदंगाश्च लंपाका धुंयुमंडुकाः । झम्लाम्लातकहक्काश्च हुंकारा दुंदुकाणकाः ॥ २७ ॥
झक्षरा हेकगुंजाश्च काहला ददुरादयः । समाहता महानादं मुमुक्षुः कर्णघूर्णकम् ॥ २८ ॥
वेणुनादाट्टहासाश्च ताराहलहलारवाः । ययुः सिंहद्विपस्वाना महिपस्यन्दनस्वनाः ॥ २९ ॥
क्रमेलकमहारावा निनादा मृगपक्षिणास् । उत्तस्थुः पिहिताशेपाः शेषविष्टपनिःस्वनाः ॥ ३० ॥
तयोरन्योन्यमासंगे जाते परमसैन्ययोः । लोकः संशयमारूढः समस्तो जीवितं प्रति ॥ ३१ ॥
क्षोणी क्षोभं परं प्राप्ता विकंपितमहीधरा । मशोपं गंतुमारब्धः प्रशुब्धः क्षारसागरः ॥ ३२ ॥
सदर्पनिर्गतैर्यौधैरसहैर्निजवर्गतः । दंतुरीभूतमत्युग्रं बलद्वयमलक्ष्यत ॥ ३३ ॥
चक्रक्रकचक्रुंतासिगदाशक्तिशिलीमुखैः । भिंडिमालादिभिश्चोग्रं प्रभृत्तं युद्धमेतयोः ॥ ३४ ॥
आह्वयन्तः सुसन्नद्धाः शस्त्रज्वलितबाहवः । समुत्पेतुर्भटाः शूराः परसैन्यं विवक्षवः ॥ ३५ ॥
अतिवेगसमुत्पाताः प्रविष्टाः शान्त्रयं बलम् । शस्त्रसंचारमार्गार्थमपसथुः पुनर्मनाक् ॥ ३६ ॥
लंकानिवासिभिर्यौधैरुद्धतैरतिभूरिभिः । सिंहैरिव गजा भंगं नीता वानरपक्षिणः ॥ ३७ ॥

पुनरन्यैर्भटैः शीघ्रमसीदन्तः समुज्वलाः । रक्षोयोधान्विनिर्जन्तुर्भासुरा वानरध्वजाः ॥ ३८ ॥
 भेद्यमानं बलं दृष्ट्वा राक्षसेन्द्रस्य सर्वतः । स्वामिरागसमाकृष्टौ महाबलसमावृतौ ॥ ३९ ॥
 गजध्वजसमालक्ष्यौ गजस्यंदनवर्तिनौ । माभैष्टेति कृतस्वानौ परमोत्कटविग्रहौ ॥ ४० ॥
 हस्तप्रहस्तसामंतावुत्थाय सुमहाजवौ । निन्यतुः परमं भंगं बलं वानरलक्ष्मणम् ॥ ४१ ॥
 शाखामृगध्वजौ तावत्प्रतापं विभ्रतौ परम् । क्रोडवारणसंवृचवाहव्यूढमहारथौ ॥ ४२ ॥
 शौर्यगर्वाविवायुक्कशरीरौ परमद्युती । नलनीलौ परिकुन्दौ भीषणौ यद्भुमुद्यतौ ॥ ४३ ॥
 ततो बभ्रुविधैः शस्त्रैश्चिरं जाते महाहवे । क्रमात्प्रसाधुनिस्वाने निपतद्भटसंकटे ॥ ४४ ॥
 नलेनोत्पत्य हस्तो वा विह्वलो विरथीकृतः । प्रहस्त इव नीलेन कृतश्च गतजीवितः ॥ ४५ ॥
 तावालोक्त्य ततो राजन् विपर्यस्तौ महीतले । विनायका बभूवैतद्वाहिनीयं परान्मुखा ॥ ४६ ॥

विभर्ति तावद्दृढनिश्चयं जनः प्रभोर्मुखं पश्यति. यावदुन्नतम् ।

गतैर्विनाशं स्वपतौ विशीर्यते यथारचक्रं परिशीर्णितुम्बकम् ॥ ४७ ॥

सुनिश्चतानामपि सन्नराणां विना प्रधानेन न कार्ययोगः ।

शिरस्यपेते हि शरीरयन्धः प्रपद्यते सर्वत एव नाशम् ॥ ४८ ॥

प्रधानसंवन्धमिदं हि सर्वं जगद्यथेष्टं फलमभ्युपैति ।

राहूपसृष्टस्य रवेर्विनाशं प्रयाति मन्दो निकरः कारणाम् ॥ ४९ ॥

इत्यार्षे श्री रवियेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे हस्तप्रहस्तवधाभिधानं नामाष्टपंचाशत्तमं पर्व ॥ ५८ ॥

अथैकोनषष्टितमं पर्व ।

उवाच श्रेणिकोऽथैवं विद्याविधिविशारदौ । हस्तप्रहस्तसामन्तौ जितपूर्वौ न केनचित् ॥ १ ॥
महदाथर्यमेतन्मे ताभ्यां तौ निहतौ कथम् । अत्र मे कारणं नाथ गणधृग्वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥
ततो गणधरोऽधोचच्छ्रुणु तत्त्वविशारदः । राजन् कर्माभिनुब्रानां जन्तूनां गतिरीदृशी ॥ ३ ॥
पूर्वकर्मानुभावेन स्थितिर्दुःकृत्तिनामियम् । असौ मारयिता तस्य यो येन निहितः पुरा ॥ ४ ॥
असौ मोचयिता तस्य बंधनव्यसनादिषु । यो येन मोचिता पूर्वमनर्थे पतितो नरः ॥ ५ ॥
आसंख्यौकिकमर्यादाः प्रातिवेशिकवासिनः । निस्वाः कुंडुचिनः स्थाने कुशस्थलकनामनि ॥ ६ ॥

इंधकः पृथ्वश्चैव तत्रैकोदरसंभवौ । पुत्रादरपरिक्लिष्टौ विद्वौ लांगलकर्मकौ ॥ ७ ॥
 सानुकंपी स्वभावेन साधुनिन्दापराह्मुखौ । जैनमित्रपरिष्वंगान्द्विक्षादानादिसेविनौ ॥ ८ ॥
 द्वितीयं निस्वयुगलं प्रतिवेशमोपितं तयोः । स्वभावनिर्दयं क्रूरं लौकिकोन्मार्गमोहितम् ॥ ९ ॥
 बंधने राजदानस्य संजाते क्लहे सति । ताभ्यामत्यन्तरौद्राभ्यां हताविंधकपृच्छवौ ॥ १० ॥
 साधुदानाद्दरिक्षेत्रे जातौ सद्भोगभोजिनौ । पत्युद्वयक्षये जातौ देवलोकनिवेशिनौ ॥ ११ ॥
 अधर्मपरिणामेण क्रूरौ तु प्राप्तपंचतौ । शशौ काले जरारण्ये जातौ दुःखातिसंकटे ॥ १२ ॥
 मिथ्यादर्शनयुक्तानां साधुनिन्दनकारिणाम् । प्राणिनां पापकृतानां भवत्येवेदृशी गतिः ॥ १३ ॥
 ततस्तिर्यग्नु सुचिरं भ्रात्वा विविधयोनियु । कृच्छ्रान्मनुष्यतां प्राप्तौ तापसत्त्वमुपागतौ ॥ १४ ॥
 दृहज्जटौ दृहत्कायौ फलपर्णादिभोजिनौ । तपोभिः कर्शितौ तीव्रैः कुक्षाने द्वौ मृतौ च तौ ॥ १५ ॥
 क्रमादरिजये जातावाश्विन्याः कुक्षिसंभवौ । पुत्री बह्मिकुमारस्य विजयार्द्रस्य दक्षिणे ॥ १६ ॥
 आशुकाराशुराकाराविमौ जगति विश्रुतौ । हस्तप्रहस्तनामानौ सचिवौ रक्षसां विभोः ॥ १७ ॥
 पूर्वौ तु प्रच्युतौ नाकात्सुमनुष्यत्वमागतौ । गृहाश्रमे तपः कृत्वा पुनर्जातौ सुरोत्तमौ ॥ १८ ॥
 पुण्यक्षयात्परिश्रष्टौ स्वर्गादिंधकपृच्छवौ । किष्कुसंज्ञे पुरे जातौ नलनीलौ महाबलौ ॥ १९ ॥

यत्तद्भस्तप्रहस्ताभ्यां नलनीलीं भवतिरे । निहतौ फलमेतस्य परावृत्य तदागतम् ॥ २० ॥
 हतवान् हन्यते पूर्वं पालकः पाल्यतेऽधुना । उदासीनमुदासीने जायते प्राणधारिणाम् ॥ २१ ॥
 यं वीक्ष्य जायते कोपो दृष्टकारणवर्जितः । निःसंदिग्धं परिज्ञेयः स रिपुः पारलौकिकः ॥ २२ ॥
 यं वीक्ष्य जायते चित्तं प्रह्लादि सह चक्षुषाम् । असंदिग्धं सुविज्ञेयो मित्रमन्यत्र जन्मनि ॥ २३ ॥
 शुब्धोर्मिणि जले सिन्धोः शीर्णे पोतं झपादयः । स्थले म्लेच्छाश्च वाधन्ते यत्तद्दुःकृतजं फलम् २४
 मत्तैरिनिभैर्नार्गैर्बद्धुविधायुधैः । सुवैर्वाजिभिर्देतैर्भृत्यैश्च कवचावृतैः ॥ २५ ॥

विग्रहेऽविग्रहे वापि निःप्रमादस्य संततम् । जन्तोः स्वपुण्यहीनस्य रक्षा नैवोपजायते ॥ २६ ॥
 निरस्तमपि नियतं यत्र यत्र स्थिरं परम् । तपोदानानि रक्ष्यन्ति न देवा न च बान्धवाः ॥ २७ ॥
 दृश्यते बन्धुमध्यस्थः पित्राप्यालिंगितो धनी । म्रियमाणोऽतिसूरश्च कोऽन्यः शक्तोऽभिरक्षितुम् ॥
 पात्रदानैः व्रतैः शीलैः सम्पक्त्वपरितोषितैः । विग्रहेऽविग्रहे वापि रक्ष्यते रक्षितैर्नरः ॥ २९ ॥
 दयादानादिना येन धर्मो नोपाजितः पुरः । जीवितं चेद्भ्यते दीर्घं वाञ्छा तस्यातिनिःफला ३०

न विनश्यन्ति कर्माणि जनानां तपसा विना ।

इति ज्ञात्वा क्षमा कार्यो विपश्चिद्विरिष्वपि ॥ ३१ ॥

एष ममोपकरोति सुचेताः दुष्टतरोऽपकरोति ममायं ।

बुद्धिरियं निपुणा न जनानां कारणमत्र निजाजितकर्म ॥ ३२ ॥

इत्यधिगम्य विचक्षणमुखैर्वाह्यसुखासुखगौणनिमित्तैः ।

रागतरं कलुषं च निमित्तं कृत्यमपोज्झितकुत्सितचेष्टैः ॥ ३३ ॥

भूविचरेषु निपातमुपैति ग्रावणि सज्जति गच्छति सर्पम् ।

संतमसा पिहिते पथि नेत्री नो रविणा अनितप्रकटत्वे ॥ ३४ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यश्रोक्ते पद्मपुराणे हस्तप्रहस्तनलनीलपूर्वभवानुकीर्त्तनं नाभैकोनषष्ठितमं पर्व ॥ ५९ ॥

षष्ठितमं पर्व ।

हस्तंप्रहस्तसद्मीरी विश्वाय निहती ततः । अन्येद्युरुद्धरक्रोधा बहवो योद्धुमुद्यताः ॥ १ ॥

मारीचः सिंहजघनः स्वयंशुः शंशुक्रजितः । शुक्रसारणचन्द्रार्किजगवीभस्सनिःस्वनाः ॥ २ ॥

ज्वरोग्रनक्रमकरा वज्राक्षो घातिनिष्ठुराः । गंभीरनिनदाघाथ सबद्धरभसान्विताः ॥ ३ ॥

सिंहसंबद्धवाहोटस्पंदनार्पितगूर्तयः । क्षोभयन्तः परिप्राप्ताः कपिकेतुवरूथिनीम् ॥ ४ ॥
 तान्समापतवो दृष्ट्वा राक्षसान्पार्थिवान्परान् । इमे वानरवंशग्राः पार्थिवा योद्गुमुद्यताः ॥ ५ ॥
 मदनाकुरसंतापप्रस्थिताक्रोशनंदनाः । दुरितानयपुष्पास्त्रविघ्नप्रीतिकरादयः ॥ ६ ॥
 अन्योन्याहृतमेतेषामभयत्परमं रणम् । कुर्वन्निर्जटिलं व्योम शस्त्रैर्बहुविधैर्धनम् ॥ ७ ॥
 अभिलष्यति संतापो मारीचं समरे तदा । प्रथितः सिंहजघनमुद्यानं विघ्नसंज्ञकः ॥ ८ ॥
 आक्रोशः सारणं पापः शुक्राक्षं नन्दनो ज्वरम् । तेषां स्पर्द्धयतामेवं युद्धं जातं नियंत्रितम् ॥ ९ ॥
 ततः क्लिष्टेन संतापो मारीचेन निपातितः । नन्दनेन हतः कृच्छ्राज्ज्वरः कुन्तेन वक्षसि ॥ १० ॥
 प्रथितःसिंहकटिना विघ्नश्रोहामकीचिना । हतोऽथ युद्धसंहारः सवितास्तं समागमत् ॥ ११ ॥
 भुत्वा स्वं स्वं हतं नाथं निमग्रा शोकसागरे । स्त्रियो विभावरमितामनन्तामिव मेनिरे ॥ १२ ॥
 अन्येषुः संततक्रोधाः सामन्ता योद्गुमुद्यताः । वज्राक्षः क्षपितारिश्च मृगेन्द्रदमनो विधिः ॥ १३ ॥
 शंभुः स्वयंमुथन्द्रार्कस्तथा बज्रोदरादयः । राक्षसाधिपथर्गियास्तेभ्योऽन्ये वानरध्वजाः ॥ १४ ॥
 जन्मान्तराजितक्रोधकर्मबन्धोदयेन ते । योद्धुं परममासक्ता निजजीवितनिसृहाः ॥ १५ ॥
 क्षपितारिः समाहृतः संक्रोधेन महारुषा । मृगारिदमनो बलिना संहृतो बाहुशालिना ॥ १६ ॥

विधिविंशतिनाऽन्योन्यमेवं जाते महाहवे । भटेष्वज्ञातसंज्ञेषु निपतत्सूपलोष्विव ॥ १७ ॥
 शार्दूलस्ताडितः पूर्वं वज्रोदरमताडयत् । सक्रोधं सुचिरं युद्धं क्षपितारिरमारयत् ॥ १८ ॥
 विशालद्युतिनामा च शंभुना विनिपातितः । मृत्युं स्वयंभुवा नीतो विजयो यष्टिताडितः ॥ १९ ॥
 विततिर्पिर्धिधिना ध्वस्तो गदाघातेन कृच्छ्रतः । सामन्तैरिति हन्यन्ते सामन्ताः शतशस्तदा ॥ २० ॥
 अवसीदचवो दृष्ट्वा स्वं किष्किन्धपतिर्वलम् । परमक्रोधसंभारो यावत्संभ्रदुमुद्यतः ॥ २१ ॥
 अंजनातनयस्तावत्तस्वसैन्येन युग्महीम् । वारणोऽं रथं हेममारूढो योद्धुमुद्ययौ ॥ २२ ॥
 रक्षःसामंतसंघातो दृष्ट्वैव पवनात्मजम् । गवामिव गणो भ्रान्तस्त्रस्तः केशरिदर्शनात् ॥ २३ ॥
 ऊचुश्च राक्षसाः सोयं हनूमान् वानरध्वजः । अद्यैव विधवा योपाः परं बह्वीः करिष्यति ॥ २४ ॥
 माली तस्याग्रतो भूतो युद्धार्थी राक्षसोत्तमः । समुद्रतत्य शरं तस्य पुरो वातिरजायत ॥ २५ ॥
 तयोरभून्महद्युद्धं शौरारकर्णसंहितैः । उपात्तसायुनिस्वानं क्रमेण परमोद्धतम् ॥ २६ ॥
 सचिवाः सचिवैः साकं रथिनो रथिभिस्तथा । सादिनो सादिभिः सत्रा लया युक्तरणोद्धताः ॥ २७ ॥
 सालिनं नष्टमालोक्य शक्त्या पवनजन्मनः । वज्रोदरोऽभवत्तस्यं पुरः परंमविक्रमः ॥ २८ ॥
 चिरं कृतरणोऽथायं वातिना विरथीकृतः । रथमन्यं समारूढ्य मारुतिं समघावत् ॥ २९ ॥

कृत्वा तं विरथं भूयो मारुतिः परमोदयः । उपर्यवाहयत्तस्य रथं मारुतरंहसम् ॥ ३० ॥
 स्पन्दनोद्गाहिनागांश्चिचूणितः स रणाजिरे । अमुंचत् द्रुतं प्राणान् हुंकारेणापि वज्रितः ॥ ३१ ॥
 ततोऽस्याभिमुखं तस्थौ स्वपक्षवधकोपितः । जंबूमालीति विख्यातो रावणस्य सुतो वली ॥ ३२ ॥
 असावुत्थितमात्रथ ध्वजं वानरलाञ्छनम् । चिच्छेद वायुपुत्रस्य चन्द्रार्द्रसदशेषुणा ॥ ३३ ॥
 केतुकल्पनदष्टेन तस्य मारुतिना धनुः । कवचं च ततो नीतं पुराणतृणशीर्णताम् ॥ ३४ ॥
 ततस्तनूदरीसूनुर्वध्वान्यं कवचं दृढम् । अताडयन्मरुत्सूनुं तीक्ष्णं वक्षसि सायकैः ॥ ३५ ॥
 बालनीलोत्पलम्लाननालस्पर्शसमुद्भवैः । असेवत शतैः सौख्यं धरणीधरधीरधीः ॥ ३६ ॥
 अथास्य वायुपुत्रेण रथयुक्तं महोद्धतम् । मुक्तं सिंहशतं पटीचन्द्रवक्त्रेण पत्रिणा ॥ ३७ ॥
 दंष्ट्राकरालवदनैः स्फुरच्छोहितलोचनैः । तैरुत्पत्य निजं सैन्यं सकलं विबलीकृतम् ॥ ३८ ॥
 महाकण्ठोलसंकाशास्तस्य सैन्यार्णवस्य ते । क्रूरनक्रसमाना वा जाताः प्रवलमूर्तेयः ॥ ३९ ॥
 चण्डसौदामिनीदंडमण्डलाकारहारिणः । सैन्यमेघसमूहं ते परमं क्षोभमानयन् ॥ ४० ॥
 रणसंसारचक्रैःसौ सैन्यलोकः समंततः । सिंहकर्मभिरतर्यमहादुखवशीकृतः ॥ ४१ ॥
 धाजिनो वारणा मत्ता रथारोहाश्च विबलाः । रणव्यापारनिर्मुक्तानेशुर्दश दिशस्ततः ॥ ४२ ॥

ततो नष्टेषु सर्वेषु सामन्तेषु यथायथम् । अपश्यद्रावणं वातिदरेव स्थितमग्रतः ॥ ४३ ॥
 आरुह्य च रथं सिंहेयुक्त परमभासुरैः । अधावद्वाणमुद्भृत्य विशत्यद्भूमुखं प्रति ॥ ४४ ॥
 दशासुखासितं वीक्ष्य निजं केसरिभिर्वलम् । समीपं चांजनामूर्धुं कृतान्तमिव दुर्द्धरम् ॥ ४५ ॥
 चक्रे योद्धुमभिप्रायं यावत्सन्नाहतत्परः । तावन्महोदरोऽस्यान्ते सक्रोधेन समुद्ययौ ॥ ४६ ॥
 महोदरस्य च वातेश्च वर्त्तते यावदाहवः । तावत्ते हरयः प्राज्ञैर्गृहीताः स्वामिभिः शनैः ॥ ४७ ॥
 वशीभूतेषु सिंहेषु जाता सन्तो महारूपः । वायुपुत्रं समुत्पेतुः समस्ता राक्षसञ्जनाः ॥ ४८ ॥ ।
 तथाप्यनिलमूर्धोश्च मुंचतः शरसंहतीः । दधार मंडलीभूतान् पतत्रिसन्निवैः कृती ॥ ४९ ॥
 ते शिलीमुखसंघाताः प्रहितास्तस्य राक्षसैः । संयतस्य यथाऽऽक्रोशा नाभवन्कंपकारिणः ॥ ५० ॥
 रक्षोभिर्वेष्टितं दृष्ट्वा तैस्तमतिभूरिभिः । इमे वानरवर्गिणाः समराय समुद्युः ॥ ५१ ॥ ।
 सुषेणो नलनीलौ च प्रीतिकरो विराधितः । संत्राहको हरिकोटिः सूर्यज्योतिर्महाबलः ॥ ५२ ॥
 जांबूनदसुताद्याश्च सिंहेभाथयुतैः रथैः । कृच्छ्राद्रावणसैन्यस्य निवारयितुमुद्यताः ॥ ५३ ॥
 तैः समापतितैः सैन्यं दशग्रीवस्य सर्वतः । परीपहैरिव घ्वस्तं महानुच्छृतं व्रतम् ॥ ५४ ॥
 आत्मीयानाकुलान् दृष्ट्वा युयुत्सुं च दशाननम् । आदित्यश्रवणो योद्धुमुद्गतो सुमहाबलः ॥ ५५ ॥

दृष्ट्वा तमुद्गतं वीरं ज्वलंतं रणतेजसा । सुपेणादीनिमे प्रापुः साधारयितुमाकुलाः ॥ ५६ ॥
 इंद्ररश्मिर्जयस्कन्दश्चन्द्राभो रतिवर्द्धनः । अंगोऽगदोऽथ संभेदः क्रमुदःशशिमण्डलः ॥ ५७ ॥
 बलिभ्रंङ्तरंगथ सारो रत्नजटी जयः । वेलाक्षेपी वसन्तश्च तथा कोलाहलादयः ॥ ५८ ॥
 वतस्ते बहुबलत्वेन प्रवीराः पद्मपक्षिणः । लग्ना महाहवं कर्तुं शत्रूणामतिदुःसहम् ॥ ५९ ॥
 शुद्धेन कुंभकर्णेन तवस्ते रणकारिणः । विद्यया स्वापिताः सर्वे दर्शनावरणी यथा ॥ ६० ॥
 निद्राघूर्णितनेत्राणां तेषां शस्त्रावसंगिनाम् । करेभ्यः सायकाः पेतुः शिथिलेभ्यः समंततः ॥ ६१ ॥
 निद्राविद्राणसंग्रामानेतानव्यक्तचेतनान् । दृष्ट्वाऽमुंचत सुग्रीवो विधां द्राक्प्रतियोधिनीम् ॥ ६२ ॥
 प्रतियुद्धास्तथा तेषु सुतरां जाततेजसा । हनूमदादयो योद्धुं प्रवृत्ताः संकुलं परम् ॥ ६३ ॥
 शालाकेसरिचिह्नानां बलमत्यर्थपुष्कलं । छत्रासिपत्रसंकीर्णमच्छिन्नरणलालसं ॥ ६४ ॥
 स्पर्द्धमानं समालोक्य शुब्धसागरसन्निभम् । अवस्थां च स वाहिन्याः परिप्राप्तामसुन्दरीम् ६५
 उत्सहे राथणो योद्धुं प्रणम्य च तमिन्द्रजित् । कृतांजलिरिदं चाकथमभापत महाद्युतिः ॥ ६६ ॥
 तात तात न ते युक्तं संग्रामं मयि तिष्ठति । निष्कलत्वं हि मे जन्म सत्येवं प्रतिपद्यते ॥ ६७ ॥
 नखच्छेदे वृणे किं वा परशो रुचिता गतिः । ततो भव सुविश्रब्धः करोम्येप त्वेप्सितम् ॥ ६८ ॥

इत्युक्त्वा मुदितोऽत्यन्तमारुह्य गिरिसन्निभम् । त्रैलोक्यकण्टकाभिख्यं गजेन्द्रं परमं प्रियः ॥६९॥
 गृहीतादरसर्वस्वो महासचिवसंगतः । ऋद्धद्याखंडलसंकाशः प्रवीरो योद्धुमुद्यतः ॥ ७० ॥
 कपिध्वजवलं तेन विविधायुधसंकटम् । अस्तमस्थितमात्रेण महावीर्येण मानिना ॥ ७१ ॥
 किष्किन्धाधिपतेः सैन्ये न सोऽस्ति कपिकेतनः । यो न शक्रजिता विद्धः शैरराकर्णसंहितैः ७२
 किमयं शक्रजिन्नायं शक्रो वह्निरियं नु किम् । उतायमपरो भानुरिति वाचः प्रमुद्ययुः ॥ ७३ ॥
 प्रस्यमानं निजं सैन्यं वीक्ष्य शक्रजिता ततः । मुग्रीवः स्वयमुद्यातः प्रभामण्डल एव च ॥७४॥
 तद्भटानामभूद्युद्धमन्योन्याहानसंकुलम् । शर्वाधिकारिताकाशमनपेक्षितजीवितम् ॥ ७५ ॥
 अभैरथैः समं लम्बाः नागा नागै रथा रथैः । निजनाथानुरागेण महोत्साहभटा भैटैः ॥ ७६ ॥
 जगादेन्द्रजितः क्रुद्धः किष्किंधेशं पुरः स्थितं । अपूर्वशस्त्रभूतेन स्वरेण गगनस्पृशा ॥ ७७ ॥
 दशस्यशासनं त्यक्त्वा शाखामृगपशो त्वया । कायुना गम्यते पाप मयि कोपमुपागते ॥ ७८ ॥
 इंदीवरनिभेनाद्य सायकेन तवामुना । शिरश्छिनत्ति संरक्षां कुरुतां क्षितिगोचरौ ॥ ७९ ॥
 किष्किंधेशस्ततोऽवोचत्किमेभिर्गजितैर्मुधा । मानशृङ्गमिदम्भयं तन्न पश्य मयायुना ॥ ८० ॥
 इत्युक्ते कोपसंभारं वहन्निद्रजितोद्भुतं । चापमास्त्रायन्नस्य समीपत्वमुपागतः ॥ ८१ ॥

धनवाहनवीरोऽपि प्रभामंडलभृशृतः । आग्नेयास्त्रनियोगेन चकार धनुर्घनम् ॥ ९५ ॥
 तस्य स्फुल्लिगसंसर्गादिन्येषामपि चापिनाम् । धूमोद्गारानमुंचंत धन्तूपि भयवीक्षितं ॥ ९६ ॥
 नितान्तचहुयोद्धानां जीवितग्रसनादिव । प्राप्तानां परमाजीर्णं धनुषां ते तदाभवन् ॥ ९७ ॥
 वारुणेन ततोऽस्रेण त्वरितं जनकात्मजः । आग्नेयास्त्रं निराचक्रे स्वचक्रे कृतपालनः ॥ ९८ ॥
 ततो मन्दोदरीसूनुशुक्रे तं रथवर्जितम् । तथाविधमहासत्त्वमाकुलत्वविषवर्जितम् ॥ ९९ ॥
 प्रयोगकुशलशारुमरुं तापसमधिपत् । तेनान्धकारितं सैन्यं सर्वं जनकजन्मनः ॥ १०० ॥
 स नो जनो द्विपो न क्षमा नात्मीयं न च शत्रवं । अंधध्वान्तपरिच्छन्नो मृच्छामिव समागतः १०१
 अन्धीभूतो दशास्वस्य सुतेन जनकात्मजः । विमुक्तविषधूमौषैः वेष्टितो नागसार्यकैः ॥ १०२ ॥
 सर्वांगे विस्फुरन्नोगभासुरैश्चन्दुमः । यथा तथायं तैर्युक्तः पपात वसुधातले ॥ १०३ ॥
 एधमिन्द्रजितेनापि कृता किष्किन्धभूशृतः । अवस्थाध्वांतनागास्त्रद्वयव्यापारकारिणा ॥ १०४ ॥
 ततो विगीपणो विद्वान् विद्यास्त्ररणवस्तुनि । कृत्वा करपुटं मूर्ध्नि चभापे पद्मलक्ष्मणौ ॥ १०५ ॥
 पद्म पद्म महाबाहो वीर लक्ष्मण लक्ष्मण । एताः पश्य दिशश्छन्नाः शरैरिन्द्रजितेरितैः ॥ १०६ ॥
 पियरत्नं धरित्री च तस्य वाणैर्निरन्तरैः । उत्पातभूतनागाभैरातेनेऽत्यन्तदुःखदैः ॥ १०७ ॥

शशिमंडलसंकाशच्छत्रछायाजुसेवितः । मुमोच शरसंघातं किष्किंधाधिपतिं प्रति ॥ ८२ ॥
 सोऽप्यार्कणसमाकृष्यन्वाणान्नादोपलक्षितान् । निजरक्षमहारक्षेत्रिक्षेपेन्द्रजितं प्रति ॥ ८३ ॥
 तेन वाणसमूहेन संततेन निरंतरम् । जातं नभस्तलं सर्वं मूर्तियुक्तमिवापरम् ॥ ८४ ॥
 मेघवाहनवीरेण प्रभामंडलमुन्दरः । आहूतो वज्रनक्रथ विराधितमहीभृता ॥ ८५ ॥
 विराधितनरेन्द्रेण वज्रनक्रनरोत्तमः । राजवक्षसि चक्रेण भासुरेणाभिपातितः ॥ ८६ ॥
 ताडितो वज्रनक्रेण सोऽपि चक्रेण वक्षसि । विना हि प्रतिदानेन महती जायते त्रपा ॥ ८७ ॥
 चक्रसन्नाहं निष्पेष्य जन्मवह्निकणोत्करैः । चंचदुल्कास्फुलिगौघपिगतां गगनं गतं ॥ ८८ ॥
 लंकानाथस्य पुत्रेण निरस्त्रः सूर्यनन्दनः । कृतः संग्रामसौडेन संग्रामादनिवर्तकः ॥ ८९ ॥
 तेनापि तस्य वज्रेण सर्वशस्त्रं निराकृतम् । पुण्यानुकूलितानां हि नैरंतर्यं न जायते ॥ ९० ॥
 अवतीर्य ततः क्रुद्धो नागादिन्द्रजितोऽकृतम् । सिंहस्यन्दनमारुह्य पिंजरीकृतपुष्करम् ॥ ९१ ॥
 समाहितमतिर्नानाचिद्यास्त्रगतिपंडितः । योद्गुमभ्युद्यतो विभ्रद्रसन्नवमिवाहवे ॥ ९२ ॥
 अस्त्रं धनौघनिर्घोषं संग्रयुज्य सवारुणम् । दिश्या किष्किंधराजस्य चकारालोकवर्जिता ॥ ९३ ॥
 तेनापि पवनास्त्रेण कृतछत्रध्वजादिना । तदस्त्रं वारुणं कापि नीतं तूलोत्करोपमम् ॥ ९४ ॥

धनवाहनवीरोऽपि प्रभामंडलभूमृतः । आश्रयास्त्रनियोगेन चकार धनुर्दिनम् ॥ ९५ ॥
 तस्य स्फुलिगंससर्गादन्येषामपि चापिनाम् । धूमोद्गारानमुंचंत धनूंषि भयवीक्षितं ॥ ९६ ॥
 नितान्तबहुयोद्धानां जीवितश्रसनादिव । प्राप्तानां परमाजीर्णं धनुषां ते तदाभवन् ॥ ९७ ॥
 धारुणेन ततोऽखेण त्वरितं जनकात्मजः । आश्रयास्त्रं निराचक्रे स्वचक्रे कृतपालनः ॥ ९८ ॥
 ततो मन्दोदरीमूनुशक्रे तं रथवर्जितम् । तथाविधमहासत्वमाकुलत्वविवर्जितम् ॥ ९९ ॥
 प्रयोगकुशलधारुमयं तापसमक्षिपत् । तेनान्धंकारितं सैन्यं सर्वं जनकजन्मनः ॥ १०० ॥
 स नो जनो द्विपो न क्षमा नात्मीयं न च शत्रवं । अंधध्वान्तपरिच्छन्नो मूच्छामिघ समागतः १०१ ॥
 अन्धीभूतो दशास्यस्य सुतेन जनकात्मजः । विमुक्तविपधूमौघैः वेष्टितो नागसार्यकैः ॥ १०२ ॥
 सर्वांगे विस्फुरद्भोगभासुरैश्चन्दुह्रुमः । यथा तथायं तैर्युक्तः पपात वसुधातले ॥ १०३ ॥
 एवमिन्द्रजितेनापि कृता किञ्चिन्धभूमृतः । अवस्थाध्वांतनागास्त्रयव्यापारकारिणा ॥ १०४ ॥
 ततो विभीषणो विद्वान् विद्यास्त्ररणवस्तुनि । कृत्वा करपुटं मूर्ध्नि चभापे पद्मलक्ष्मणौ ॥ १०५ ॥
 पद्म पद्म महावाहो वीर लक्ष्मण लक्ष्मण । एताः पश्य दिशश्छन्नाः शरैरिन्द्रजितेरितैः ॥ १०६ ॥
 धियत्तलं धरित्री च तस्य वार्णैर्निरन्तरैः । उत्पातभूतनागाभैरातेनेऽस्यन्तदुःखदैः ॥ १०७ ॥

कृत्वौ सुग्रीवदेहौ निरस्त्वौ नागसायकैः । बद्धौ निपातितौ भूमौ मयजासुतनिःसृतैः ॥ १०८ ॥
 उदारे विजिते देवे श्रीमामंडलपण्डिते । वीरे सुग्रीवराजे च बहुविद्याधराधिपे ॥ १०९ ॥
 संघातमृत्युमस्माकमासन्नं विद्धि राघव । एतौ हि नायकाबुग्रावस्मत्पक्षस्य केवली ॥ ११० ॥
 एवामनायकीभूतां विद्याधरवल्गुथिनीम् । पलायनोद्यतां पश्य समाश्रित्य दिशो दश ॥ १११ ॥
 आदित्यश्रवणेनासौ पश्य मारुतनन्दनः । विजित्य समुहायुद्धे कराभ्यां बद्धविग्रहः ॥ ११२ ॥
 शरज्वरितच्छत्रकेतुकार्मुककंकटः । गृहीतः प्रसमं वीरः प्लवंगध्वजपुंगवः ॥ ११३ ॥
 यावत्सुग्रीवभाचक्रौ पतितौ धरणीतले । न संभावयते क्षिप्रं रावणी रणकोविदः ॥ ११४ ॥
 तावेदेवौ स्वयं गत्वा निश्रेयावानयाम्यहम् । त्वं साधारय निर्नाथामिमां खेचरवाहिनीम् ॥ ११५ ॥
 यावेदेवमसौ पश्यं लक्ष्मणं चाभिभाषते । सुतारातनयस्तावद्गत्वा स्वैरमलक्षितः ॥ ११६ ॥
 अंबरं भानुकर्णस्य परिधानममुंचत । ह्रीभाराकुलितो जातः क्षरद्वरणविह्वलः ॥ ११७ ॥
 यावद्दामःसमाधानपरोऽसौ राक्षसोऽभवत् । झुजपायोदरादस्य निःमृतस्त्वावदानिलिः ॥ ११८ ॥
 नवो बद्धो यया पथी निर्गतः पंजरोदरात् । आसीत्सुचकितो वातिः प्रत्युग्रद्युतिसंगतः ॥ ११९ ॥
 तवो मुदितसंप्रीतौ विमानशिलरस्थितौ । हनूमदंगदौ वीरौ रेजतुः सुरसन्निभौ ॥ १२० ॥

ताभ्यामंगकुमारेण चन्द्रोदरसुतेन च । समं लक्ष्मीधरः सेनां समाञ्वासयितुं स्थितः ॥ १२१ ॥
 मन्दोदरीसुतं तावदभियाय विभीषणः । स पितृव्यं समालोक्य चितामैताम्रुपागतः ॥ १२२ ॥
 तातस्यास्य च को भेदो न्यायो यदि निरीक्ष्यते । ततोऽभिष्टुलमेतस्य नावस्थातुं प्रशस्यते १२३
 नागपाशैरिमौ वद्धौ मृत्युं जातौ विशंसयम् । एतावच्चैह कर्तव्यं युक्तं तदवसर्पणम् ॥ १२४ ॥
 इति संचित्य निर्याताविन्द्रजिन्मेघवाहनौ । गहनाहवमेदिन्याः कृतार्थत्वाभिमानीौ ॥ १२५ ॥
 अन्तर्द्धौ सेविते ताभ्यां संभ्रान्तात्मा विभीषणः । त्रिशूलहेतिरामुक्तकंकटस्तरलेक्षणः ॥ १२६ ॥
 उत्तीर्य स्वार्थाद्द्वीरस्तयोर्निकंपदेहयोः । अवस्थान्तरमद्राधीभागसायकनिर्मितम् ॥ १२७ ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽवोचत्पद्मनाभं विचक्षणः । श्रूयतां नाथ यत्रेमौ महाविद्याधराधिपौ ॥ १२८ ॥
 अत्यृजितौ महासैन्यौ महाशक्तिसमन्वितौ । श्रीभामंडलसुग्रीवौ नीतावह्वविमुक्ताम् ॥ १२९ ॥
 रावणस्य कुमारभ्यां स्फूर्ताबुध्भागैः । तत्र त्वया मया वापि साध्यते किं दशाननः ॥ १३० ॥
 ततः पुण्योदयात्पद्मः स्मृत्वा लक्ष्मणमत्रवीत् । तदा स्मर वरं लब्धं योग्युपद्रवनाशने ॥ १३१ ॥
 महालोचनेदेवस्य तदभिध्यानमात्रतः । सुखावस्थस्य सहसा सिंहासनकंपत ॥ १३२ ॥
 आलोकयावधिनेत्रेण ततो विज्ञाय संभ्रमी । विद्याभ्यां प्राहिणोद्युक्तं चिन्तावेगं निजं सुरम् १३३

गत्वा कथितःक्षेमः संदेशः सादरं सुरः । ताभ्यामुद्धे ददौ विधे परिवारसमन्विते ॥ १३४ ॥
 तयोः पद्मावदातस्य यानमर्षयदद्भुतम् । समुद्योतितादिङ्कचक्रं सौमित्राय च गारुडम् ॥ १३५ ॥
 विद्येशं प्राप्य संमान्य धीरौ चित्तगतिं मुदा । पृथ्वतीं जिनेन्द्राणां पूजां तौ चक्रतुः परम् १३६
 परं साधुप्रसादं च प्रस्तावे संगतोदयम् । सशंसतुर्मुदोदारगुणग्रहणतत्परो ॥ १३७ ॥
 आदत्तां च सुरास्त्राणि भासुराणि सहस्रशः । वारुणाग्निमरुत्मृष्टिप्रभृतीनि सुविभ्रमौ ॥ १३८ ॥
 चंद्रादित्यसमे छत्रे चारुचामरमंडिते । रत्नानि च प्रदत्तानि विहितानि निजौजसा ॥ १३९ ॥
 गदाप्रहरणं विद्युद्भक्त्रा लक्ष्मीधरं श्रिता । हलं समुसलं पद्मं दैत्यानां भयकारणम् ॥ १४० ॥
 महिमानं परं प्राप्य ताभ्यां संमदसंगतः । आशीःशतानि दत्त्वासौ गतो देवस्त्रिविष्टपम् ॥ १४१ ॥
 धर्मस्यैवाद्भिधियुतकृतस्यानवद्यस्य धीरं—ज्ञेयं स्तुत्यं फलमनुपमं युक्तकालोपजातम् ॥
 यत्सप्राप्य प्रमदकलिताः दूरसुक्तोपसर्गाः । संजायन्ते स्वपरकुशलं कर्तुमुद्भूतवीर्याः ॥ १४२ ॥
 आस्तां तावन्मनुजजनितं संपदः कांक्षितानां । यच्छन्तीष्टादधिकमतुलं वस्तु नाकश्चितोऽपि ॥
 तस्मात्पुण्यं कुरुत सततं हे जनाः सौख्यकांक्षाः । येनानेकं रविसमरुचः प्राप्नुताथर्ययोगम् १४३
 इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे विद्यालाभो नाम पष्टितमं पर्वः ॥ ६० ॥

अथैकषष्टितमं पर्व ।

एतस्मिन्नन्तरे दिव्यकवचच्छन्नविग्रहौ । लक्ष्मीश्रीवत्सलक्ष्माणौ तेजोमंडलमध्यगौ ॥ १ ॥

नागारिवाहनारूढौ सुकेती पद्मलक्ष्मणौ । सैन्यसागरमध्यस्थौ सैहगारुडकेतनौ ॥ २ ॥

परपक्षध्वं कर्तुमुद्यतौ परमेश्वरौ । संग्रामधरणीमध्यं तेन संश्रुतुकटौ ॥ ३ ॥

अग्रतस्त्वरितौ जातः सौमित्रिभिन्नवत्सलः । दिव्यातपत्रविक्षिप्तदुरुभास्करदीधितिः ॥ ४ ॥

श्रीशैलप्रमुखैर्धैरैर्वृतः प्लवगकेतनैः । दधानखैदशं रूपमशक्यपरिवर्णनं ॥ ५ ॥

अग्रतः प्रस्थिते तस्मिन् द्वादशादित्यभास्वरं । दृष्टं विभीषणेनदं जगद्विस्मिततेजसा ॥ ६ ॥

गरुत्मकेतने तस्मिन्संप्राप्ते तत्तथार्घनम् । अन्नं सांतमसं कापि गतं गरुडतेजसा ॥ ७ ॥

गरुत्मपक्षवातेन क्षोभितक्षारसिंयुना । नीता विषधरा नाशं कुभाव इव साधुना ॥ ८ ॥

तार्क्ष्यपक्षविनिर्मुक्तमयूखालोकसंगतम् । जांबूनदरसेनेव जगदासीद्विनिर्मितम् ॥ ९ ॥

ततो नभश्चराधीशो गतपन्नगबन्धनौ । प्रभामण्डलसुग्रीवौ समाश्वासनमापतुः ॥ १० ॥

सुखेन प्राप्य निद्रां च रत्नांशुकसमावृतौ । अलगर्दलतारेखासमलंकृतविग्रहौ ॥ ११ ॥

अधिकं भासमानांगौ व्यक्तोच्छ्वासविनिर्गमौ । निद्राक्षये परं कान्तौ स्वच्छसुप्तविचोत्थितौ १२
 ततो विस्मयमापन्नाः श्रीवृक्षप्रथितादयः । विद्याधरगणाधीशाः पप्रच्छुः कृतपूजनाः ॥ १३ ॥
 नाथावापत्सु वामेपा दृष्टपूर्वा न जातुचित् । विभूतिरद्भुता जाता कुतश्चिदिति कथ्यताम् ॥१४॥
 चाहनावह्वसंपत्तिरातत्रे परा ह्युतिः । ध्वजौ रत्नानि चित्राणि श्रूयते दिव्यमीदृशम् ॥ १५ ॥
 पद्मनाभस्ततोऽगादीतेभ्यो हिंडणमात्मनः । उपसर्गे च शैलात्रे देशगोत्रविभृपयोः ॥ १६ ॥
 चतुराननयोगेन स्थितयोर्देवनिर्मितम् । प्रातिहार्यं समुद्भूतं केवलं च सुरागमम् ॥ १७ ॥
 गरुडन्द्रस्य तोपं च परिप्राप्तिं वरस्य च । अनुध्यानप्रयोगेन महाविद्यासमागमम् ॥ १८ ॥
 ततस्तेऽवहिताः श्रुत्वा परमां योगिसंकथाम् । इदमूचुः परिप्राप्ताः प्रमोदं विकचाननाः ॥१९॥
 इहैव लोके विकटं परं यशो मतिप्रगल्भत्वमुदारचेष्टितम् ।

अवाप्यते पुण्यविधिश्च निर्मलो नरेण भक्त्यापितसाधुसेवया ॥ २० ॥

तथा न माता न पिता न वा सुहृत्सहोदरो वा कुर्वते नृणां प्रियम् ।

प्रदाय धर्मे मतिमुत्तमां यथा हितं परं साधुजनः शुभोदयाम् ॥ २१ ॥

इतिप्रशंसापितभाविताश्विरं जिनेन्द्रमार्गोन्नतिविस्मिताः परम् ।

चलं सनारायणमाश्रिता बभ्रुर्महाविभूत्या समुपाश्रिता नृपाः ॥ २२ ॥

भव्यांभोजमहान्तमुत्सवकरीं श्रुत्वा पवित्रां कथाम् ।

सर्वे हर्षमहारसोदधिगताः प्रीतिं दधानाः पराम् ॥

तौ निद्रोजिह्वतपुंडरीकनयनीं संप्राप्तदेवार्चनौ ।

ते विद्याधरपुंगवाः सुरसमाः सर्वात्मनापूजयन् ॥ २३ ॥

उपात्तपुण्यो जननान्तरे जनः करोति योगं परमैरिहोत्सवैः ।

न केवलं स्वस्य परेण भूयसा रविर्यथा सर्वपदार्थदर्शनात् ॥ २४ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे सुप्रीवभामंडलसमाश्रासनं नामैकपष्टितमं पर्व ॥ ६१ ॥

अथ द्वापष्टितमं पर्व ।

अपरद्युर्महोद्भूतविक्रमक्रमकोविदाः । युद्धार्थोपात्तसंभारा रणशौडाः समुद्युः ॥ १ ॥

वानरीयैः समस्तं खं सैन्यैर्व्याप्तं निरन्तरम् । शंखदुंदुभिसन्मिश्रं श्रुत्वेभाइवच्चनि तथा ॥ २ ॥

अभूर्जितमतिर्माणी सादरोऽमरविभ्रमः । सत्वप्रतापसंयुक्तः सैन्यार्णवसमावृतः ॥ ३ ॥
 तेजसा शस्त्रजातेन ज्वलयन्निव विष्टपम् । कैलासोद्धारवीरोऽपि निरैद्धान्नादिभिः समम् ॥ ४ ॥
 उद्भृताः वद्वक्त्रवाः संग्रामाल्यर्थलालसाः । नानायानसमारूढा नानाविधमहायुधाः ॥ ५ ॥
 पूर्वानुबंधसंक्रोधमहारौरवसन्निभाः । परस्परं भटा धीराः लघ्नास्ताडनकर्मणि ॥ ६ ॥
 चक्रकूचपाशासिष्टयादिघनमुद्गरैः । कनकैः परिघाद्यैश्च गगनं गहनीकृतम् ॥ ७ ॥
 लग्नमश्वीयमश्वीर्थिगजता गजतामगात् । रथिनश्च महाधीरा उद्यता रथिभिः समम् ॥ ८ ॥
 सैहं सैहेन सोद्योगं पादातेन च चंचलम् । समं महाहवं कर्तुमुद्यतं समविक्रमम् ॥ ९ ॥
 ततः कपिध्वजसैन्यं रक्षोयोधैः पराजितम् । नीलादिभिः पुनर्नीतं शस्त्रसंपातयोग्यताम् ॥ १० ॥
 भूयोजलधिकह्रोलोलल्लोकेंद्रपार्थिवाः । इमे समुद्ययुद्देषु निजसैन्यपराभवं ॥ ११ ॥
 विष्टुद्रचनमारीचचन्द्रार्कशुक्रसारणाः । क्रतान्तमृत्युजीमूतनादसंक्रोधनादयः ॥ १२ ॥
 मज्यमानं निजं सैन्यं वीक्ष्य तैः राक्षसोत्तमैः । कपिध्वजमहायोधाः परिप्रापुः सहस्रशः ॥ १३ ॥
 ग्रस्ता राधससैन्यास्तैरुच्छ्रितैर्विविधायुधैः । महाप्रतिभयैर्दीररत्युदात्तविचेष्टितैः ॥ १४ ॥
 निजसैन्यार्णवं दृष्ट्वा पीयमानं समं ततः । शस्त्रज्वालाविलासेन कपिप्रलयवह्निना ॥ १५ ॥
 लंकेनः कोपनो योऽबुं बलवान् स्वयमुत्थितः । शुष्कपत्रोपमं दूरं विक्षिपन् शत्रुसैनिकम् ॥ १६ ॥

ततः पलायनोद्युक्तान् परिपालय तदा द्रुतम् । स्थितो विभीषणो योद्धुं महायोधविभीषणः १७
 आह्वयेऽभिमुखीभूतं भ्रातारं वीक्ष्य रावणः । बभाण प्रथुक्रकोधो वाक्यमादरवर्जितः ॥ १८ ॥
 कनीयानसि स त्वं मे भ्राता हंतुं न युज्यते । अपसर्पप्रतो मास्थाः न त्वां शक्तोऽस्मि वीक्षितुम् ॥
 विभीषणकुमारेण जगदे पूर्वजस्ततः । कालेन गोचरत्वं मे नीतः किमवसर्पते ॥ २० ॥
 ततः कुमारकोपस्तं पुनरप्याह रावणः । क्लीब विलष्ट धिगस्तु त्वां नरकाद् कुचेष्टितं ॥ २१ ॥
 त्वया व्यापादितेनापि नैव मे जन्यते धृतिः । भवद्विधा हि नो योग्याः कर्तुं हर्षं न दीनतां २२
 यद्विधाधरसंतानं त्यक्त्वा मूढोऽन्यमाश्रितः । कर्मणागतिदोरात्स्याज्जैनं त्यक्तं च शासनम् २३
 ततो विभीषणोऽशौचत्तिकमत्र बहुभाषितैः । शृणु रावण कल्याणं भण्यमानमनुत्तमम् ॥ २४ ॥
 एवं गतोऽपि चेत्कर्तुं स्वस्य श्रेयः समेच्छसि । राधवेण समं प्रीतिं कुरु सीतां समर्पय ॥ २५ ॥
 अभिमानोन्नतिं त्यक्त्वा प्रसादय रघूत्तमम् । मा कलंकं स्ववंशस्य कार्षीणोपिन्निमित्तकम् ॥ २६ ॥
 अथवा मर्तुमिष्टं ते कुरूपे यन्न मद्बचः । मोहस्य दुस्तरं किं वा बलिनो बलिनामपि ॥ २७ ॥
 विनिश्चम्य वचस्तस्य तरुणक्रोधसंगतः । निश्रांतं वाणुद्भृत्य समधावत रावणः ॥ २८ ॥
 रथाश्वधारणारूढाः स्वामितोपे हि नत्पराः । अन्येऽपि पार्थिवा लम्बा रणे सुभटदारुणे ॥ २९ ॥

आयातोऽभिमुखं तस्य राक्षसेन्द्रस्य रहसा । अष्टमीचन्द्रवक्त्रेण ध्वजं भ्रान्तेषुणाऽच्छिनत् ॥३०॥
 तेनापि तस्य संरंभं संभाराराक्रान्तसाधनम् । धनुर्द्विधाकृतं क्षिप्त्वा सायकं निशिताननम् ॥ ३१ ॥
 ततो परमुपादाय चापमाशु विभीषणः । द्विधाकरोद्भुस्तस्य प्रतिकारविचक्षणः ॥ ३२ ॥
 एवं तयोर्महायुद्धे प्रवृत्ते वीरसंक्षये । जनकस्य परं भक्तः शक्रजिद्योद्बुधयौ ॥ ३३ ॥
 लक्ष्मीधरेण रुद्रोऽसौ पर्वतेनेव सागरः । पद्मनेत्रेण पद्मेन भानुकर्णोऽग्रतः कृतः ॥ ३४ ॥
 ययौ सिंहकटिं नीलो युद्धशंभुं तथा नलः । स्वयंभुं दुर्मतिः कुद्धो दुर्मयोऽपि घटोदरम् ॥ ३५ ॥
 दुष्टः शक्राशनिं कालिस्तथा चन्द्रनखं चृपम् । स्कन्दो भिन्नाजनं विघ्नं विराधितनराधिपः ॥३६॥
 ख्यातं मयमहादैत्यमंगदो भासुरांगदः । कुंभकर्णसुतं कुंभं समीरणसमुद्भवः ॥ ३७ ॥
 किष्किंघेशम् समाल्याख्यं केतुं जनकनन्दनः । कामं दृढरथः क्षुब्धः क्षोभणाभिल्यमूर्जितम् ३८
 अन्येऽप्येवं महायोधा यथायोग्यं परस्परम् । आरेभिरणं कर्तुमाह्वानमुखराननाः ॥ ३९ ॥
 गृहाण प्रहरागच्छ जहि व्यापादयोद्भिरः । छिधि भिन्धि क्षिपोत्तिष्ठ तिष्ठ दारय धारय ॥४०॥
 चधान स्फोटयाकर्षं मुंच चूर्णय नाशय । सहस्व दत्स्व निःसर्पं संधत्स्वोच्छ्रय कल्पय ॥ ४१ ॥
 किं भीतोऽसि न हन्मि त्वां धिक्त्वां कातरको भवान् । कस्त्वं विमेषि नष्टोऽसि मा कंषिष्ठा रुग्म्यते

अयं स वर्तते कालः शूराशूरविचारकः । भुंजतेऽन्नं यथा मृष्टं न तथा युध्यते रणे ॥ ४३ ॥
 गर्जितैरिति धीराणां तूर्यनादैस्तदुन्नतैः । नर्दतीव दिशो मत्ताः क्षतजातान्धकरिताः ॥ ४४ ॥
 चक्रशक्तिगदायष्टिकनकाष्टिघनादिभिः । दंष्ट्रालंमिव संजातं गगनं भीषणं परम् ॥ ४५ ॥
 रक्ताशोकवनं किं तत् किं वा किंशुककाननम् । परिभद्रकुमाराणामुत जातं क्षतम् बलम् ॥ ४६ ॥
 कश्चिद्विपटितं दृष्ट्वा कंकटं छिन्नबन्धनम् । संघत्ते त्वरितं भूयः स्नेहं साधुजनो यथा ॥ ४७ ॥
 कश्चित्संधार्यं दंताग्रः खड्गं परिकरं दृढम् । बध्वा दीप्रः पुनर्योद्धुं श्रममुक्तः प्रवर्तते ॥ ४८ ॥
 मचवारणदंताग्रक्षतवधस्थलोऽपरः । चलत्कर्णसमुद्भूतैर्धीजितः कर्णचामरैः ॥ ४९ ॥
 उचीर्णस्वामिकर्तव्यो निराकुलमतिः परम् । दंतोत्संगे ततः शिष्ये संप्रतार्यं भुजङ्गयम् ॥ ५० ॥
 धातुपर्यतसंकाशाः केचित् क्षतजनिर्ज्वरा । सुमुचः शीकरासारसेकबोधितमूर्च्छिताम् ॥ ५१ ॥
 पर्यास्ता भूतले केचिदष्टौष्ठाः शास्त्रपाणयः । कुंचित्तुदुरीक्षास्या वीरा मुंचन्ति जीवितम् ॥ ५२ ॥
 उपसंहृत्य संरंभं त्यक्तशस्त्रास्तथापरे । मुंचन्ति जीवितं धीरा ध्यायन्तः परमाधरम् ॥ ५३ ॥
 विपाणकोटिसंसक्तपाणयः केचिदुत्कटाः । आंदोलनं गजेन्द्राणामग्रतः समुपासिरे ॥ ५४ ॥
 रक्तच्छर्वा विमुंचन्ति चंचलाः शस्त्रपाणयः । कबन्धा नर्चनं चक्षुः शतशोऽतिभयानकम् ॥ ५५ ॥

केचिदह्वविनिर्मुक्ता जर्जरीभूतकंकटाः । प्रविष्टाः सलिलं क्लिष्टा जीविताशापराह्मुखाः ॥५६॥
 ईदृशे समरे जाते लोकसंत्रासकारिणि । परस्परसमुद्भूतमहाभटपरिक्षये ॥ ५७ ॥
 महेन्द्रजिदसौ वाणलक्ष्मीमन्तं सिताननैः । लग्नश्छादयितुं वीरस्तथा तमपि लक्ष्मणः ॥ ५८ ॥
 महातामसशस्त्रं च भीमं शक्रजिदक्षिपत् । विनाशं भानवीयेन तदस्त्रेणानयद्रिपुम् ॥ ५९ ॥
 तमुग्रैः शक्रजिद्भूयः शरैराशीविपात्मकैः । आरब्धो वेष्टितुं क्रुद्धः सरथं शस्त्रवाहनम् ॥ ६० ॥
 वनेतेयास्त्रयोगेन नागास्त्रं स निराकरोत् । पूर्वोपात्तं यथा पापजालं योगी महातपाः ॥ ६१ ॥
 ततोऽभात्यगणान्तस्थं हस्तिवृन्दस्थलावृतम् । विरथं लक्ष्मणश्चक्रे दशवक्त्रसमुद्भवम् ॥ ६२ ॥
 पालयन् स निजं सैन्यं वचसा कर्मणा तथा । प्रायुंक्तास्त्रं महाध्वान्तपिहितारिदशास्यकम् ॥ ६३ ॥
 विधया तपनास्त्रं च हृत्वा तस्य विचिंत्तितम् । चिक्षेपेच्छाधृताकारानाशीमुखाशिलीमुखान् ॥ ६४ ॥
 संग्रामाभिमुखो नागैः कुटिलं व्याप्तविग्रहः । इन्द्रजित्पतितो भूमौ पुरा भामंडलो यथा ॥ ६५ ॥
 पद्मेनाऽऽदित्यकर्णोऽपि सुमुद्धो विरथीकृतः । आदित्यास्त्रं शनैर्हृत्वा नागास्त्रं संप्रयुज्य च ॥ ६६ ॥
 संवेष्टय सर्वतो नागैः पतितो धरणीतले । पुरेव बाहुवल्लिना श्रीकंठो नमिनन्दनः ॥ ६७ ॥
 चित्रं श्रेणिक ते वाणाः भवन्ति धनुराश्रिताः । उल्कामुखास्तु गच्छन्तः शरीरे नागमूर्त्तयः ६८

निर्जसिन्यार्णवं दृष्ट्वा पीयमानं समंततः । शस्त्रज्वालाविलासेन कपिप्रलयवह्निना ॥ १५ ॥
क्षुणं वाणाः क्षणं दंडाः क्षणं पाशत्वमागताः । आमरा ह्यस्त्रभेदास्ते यथा चितितरूपगाः ॥६९॥
कर्मपाशैर्यथा जीवो नागपाशैः स वेष्टितः । भामंडलेन पद्मान्नां प्राप्याऽऽस्मीये रथे कृतः ॥७०॥
मंदोदरीसुतोऽप्येप वद्धो नारायणाज्ञया । विराधितेन याने स्वे स्थापितः क्लान्तविग्रहः ॥७१॥
तावद्रणमुखेऽभ्राणीद्दिशक्वत्रो विभीषणम् । संकुद्रोऽभिगुलीभूतं चिरं सोढा रणक्रियम् ॥ ७२ ॥
प्रहारमिममेकं मे प्रतीच्छ यदि मन्यसे । सत्यं पुरुषमात्मानं रणकंदूप्रचंडकम् ॥ ७३ ॥
इत्युक्त्या विस्फुरतिपगस्फुलिंगिताम्बरम् । शूलं चिक्षेप लुप्तोऽसौ लक्ष्मणेनांतरे शूरः ॥७४॥
तं भस्मीकृतमालोक्य शूलमत्युग्रमायुधम् । अधिकं रावणः क्रुद्धः शक्तिं जग्राह दारुणाम् ॥७५॥
यावत्पश्यति संजातमग्रतो गरुडध्वजम् । प्रौढेन्द्रीवसंकाशं भासुरं पुरुषोत्तमम् ॥ ७६ ॥
प्रलंपाभोदसंभारगंभीरोदारनिस्वनः । विशत्यद्भुसुखोऽवोचत्तमेवं ताडयन्निव ॥ ७७ ॥
अन्यस्यैव मया शस्त्रमुद्यतं बंधकारणम् । यदि तत्कोऽधिकारस्ते स्थातुमासन्नतो मम ॥ ७८ ॥
अभिवांछसि मनुं वा यदि दुर्मत लक्ष्मण । प्रतीच्छेमं प्रहारं मे तिष्ठ प्रगुणविग्रहः ॥ ७९ ॥
विभीषणं समुत्सार्य सोऽपि कृच्छ्रेण मानवान् । दशास्यमभिदुद्राव चिरं संग्रामखोदितम् ॥८०॥

फेचिदस्त्रविनिर्मुक्ता जर्जरीभूतकंकटाः । प्रविष्टाः सलिलं किलष्टा जीविताशापराह्मुखाः ॥५६॥
 ईदृशे समरे जाते लोकसंत्रासकारिणि । परस्परसमुद्भूतमहाभटपरिक्षेपे ॥ ५७ ॥
 मेहेन्द्रजिदसौ वाणैर्लक्ष्मीमन्तं सिताननैः । लग्नश्छादयितुं वीरस्तथा तमपि लक्ष्मणः ॥ ५८ ॥
 महातामसशस्त्रं च भीमं शक्रजिदक्षिपत् । विनाशं भानवीयेन तदस्त्रेणानयद्रिपुम् ॥ ५९ ॥
 तमुग्रैः शक्रजिदुभूयः शरैराशीविपात्मकैः । आरब्धो वेष्टितुं क्रुद्धः सरथं शस्त्रवाहनम् ॥ ६० ॥
 वैनतेयास्त्रयोगेन नागास्त्रं स निराकरोत् । पूर्वोपात्तं यथा पापजालं योगी महातपाः ॥ ६१ ॥
 ततोऽस्मात्पगणान्तस्थं हस्तिवृन्दस्थलावृतम् । विरथं लक्ष्मणश्चक्रे दशवक्त्रसमुद्भवम् ॥ ६२ ॥
 पालयन् स निर्जं सैन्यं वचसा कर्मणा तथा । प्रायुक्तास्त्रं महाध्वान्तपिहितारिदशास्यकम् ॥ ६३ ॥
 विधया तपनास्त्रं च हृत्वा तस्य विचिंतितम् । चिक्षेपेच्छाधृताकारानाशीमुखशिलीमुखान् ॥ ६४ ॥
 संग्रामाभिमुखो नागैः कुटिलं व्याप्तविग्रहः । इन्द्रजित्पतितो भूमौ पुरा भामंडलो यथा ॥ ६५ ॥
 पथेनाऽऽदित्यकर्णोऽपि सुमुद्धो विरथीकृतः । आदित्यास्त्रं शनैर्हृत्वा नागास्त्रं संप्रयुज्य च ॥ ६६ ॥
 संवेष्ट्य सर्वतो नागैः पतितो धरणीतले । पुरेय बाहुवलिना श्रीकण्ठो नमिनन्दनः ॥ ६७ ॥
 चित्रं श्रेणिक ते वापाः भवन्ति धनुराश्रिताः । उल्कामुखास्तु गच्छन्तः शरीरे नागमूर्त्तयः ६८

निजसन्धार्षिणं दृष्ट्वा पीयमानं समंततः । शस्त्रज्वालविलासेन क्वापिप्रलयवह्निना ॥ १५ ॥
क्षुणं वाणाः क्षणं दंडाः क्षणं पाशत्वमागताः । आमरा ह्यस्त्रभेदास्ते यथा चितितरूपगाः ॥६९॥
कर्मपाशैर्यथा जीवो नागपाशैः स वेष्टितः । भामंडलेन पद्मार्द्धां प्राप्याऽऽत्मीये रथे कृतः ॥७०॥
मंदोदरीसुतोऽप्येव चद्धो नारायणाज्ञया । चिराधितेन याने स्वे स्थापितः क्लान्तविग्रहः ॥७१॥
तावद्रणमुखेऽभाणीद्विशक्त्रो विभीषणम् । संकुद्वोऽभिमुखीभूतं चिरं सोढा रणक्रियम् ॥ ७२ ॥
प्रहाराभिममेकं मे प्रतीच्छेद्यदि मन्यसे । सत्यं पुरुषमात्मानं रणकंडूप्रचंडकम् ॥ ७३ ॥
इत्युत्त्वा विस्फुरतिपगस्फुलिंगिताम्बरम् । शूलं चिक्षेप लुप्तोऽसौ लक्ष्मणेनांतरे शरैः ॥७४॥
तं मस्मीकृतमालोक्य शूलमत्युग्रमायुधम् । अधिकं रावणः क्रुद्धः शक्तिं जग्राह दारुणाम् ॥७५॥
यावत्पश्यति संजातमग्रतो गरुडध्वजम् । प्रौढेन्द्रीवरसंकाशं भासुरं पुरुषोत्तमम् ॥ ७६ ॥
प्रलंपाभोदसंभारंगंभीरोदारानिस्वनः । विशत्यद्भुखोऽवोचचमेवं ताडयन्निव ॥ ७७ ॥
अन्यस्यैव मया शस्त्रमुद्यतं वंधकारणम् । यदि तत्कोऽधिकारस्ते स्थातुमासन्नतो मम ॥ ७८ ॥
अभिवाञ्छसि मर्तुं वा यदि दुर्मत लक्ष्मण । प्रतीच्छेमं प्रहारं मे तिष्ठ प्रगुणविग्रहः ॥ ७९ ॥
विभीषणं समुत्सार्य सोऽपि कृच्छ्रेण मानवान् । दशास्यमभिदुद्राव चिरं संग्रामखेदितम् ॥८०॥

निःसर्पचारकाकारस्कूलिगनिकरां ततः । चिक्षेप रावणः शक्तिं कोपसंभारसंगतः ॥ ८१ ॥
 वक्षस्तस्य तथा भिन्नं महाशैलतटोपमम् । अमोयक्षेपया शक्त्या दिव्ययात्यन्तदीप्रया ॥ ८२ ॥
 लक्ष्मणोरसि सा सक्ता भासुरांगमनोहरा । परमप्रेमसंबद्धा शोभते स्म वधूरिव ॥ ८३ ॥
 गाढं प्रहारदुःखार्त्तः स परायचविग्रहः । महीतलं परिप्राप्तो गिरिर्वज्रोहतो यथा ॥ ८४ ॥
 दृष्ट्वा तं पतितं भूमौ पद्मः पद्माभलोचनः । विनियम्य परं शोकं शत्रुघातार्थमुद्यतः ॥ ८५ ॥
 सिंहयुक्तं समारूढं स्यन्दनं क्रोधपूरितः । शत्रुमायातमात्रेण चकार विरथं बली ॥ ८६ ॥
 रथान्तरसमारूढश्छिन्नपूर्वशरासनः । यावच्चापं समादत्ते भूयोऽथ विरथीकृतः ॥ ८७ ॥
 पद्माभस्य शरैर्ग्रस्तो दशास्यो विहलीकृतः । न समर्थो बभूवेपुं ग्रहीतुं न च कार्ष्णिकम् ॥ ८८ ॥
 लोठितोऽपि शरैस्तीव्रैस्तथापि घरणीतले । रथे विलोक्यते भूयो रावणः खेदसंगतः ॥ ८९ ॥
 विच्छिन्नचापकवचः पद्मारं विरथीकृतः । तथापि शक्यते नैव स साधयितुमद्भुतः ॥ ९० ॥
 प्रोक्तश्च पद्मनाभेन परं प्राप्तेन विस्मयम् । नालपायुष्को भवानेव यो न प्राप्तोऽसि पंचताम् ॥ ९१ ॥
 मद्बाहुप्रैरैतैर्वाणैर्वेगवद्भिः सिताननैः । महीभृतोऽपि शीर्यन्ते मन्येऽन्यत्र किमुच्यताम् ॥ ९२ ॥
 तथापि रक्षितः पुण्यैर्जन्मान्तरसमर्जितैः । शृणु जल्पामि किञ्चित्ते वचनं खेचराधिप ॥ ९३ ॥

संग्रामेऽभिमुखो भ्राता यो मे शक्त्या त्वया यतः । प्रेतस्याभिमुखं तस्य वीक्ष्ये यद्यनुगम्यते ९४
 एवमस्त्विति संभाष्य प्रार्थनाभंगदुर्विधः । ययौ दशाननो लंकापृद्धयाऽऽखंडलसन्निभः ॥९५॥
 एकस्तावदयं ध्वस्तो मया शत्रुर्महोरुहः । इति किञ्चिद्भृतिं प्राप्तो विवेश भवनं निभम् ॥ ९६ ॥
 अन्विष्य विशत्वास्तत्र योधान्कृत्वाऽतवत्सलः । विवेशांतःपुरं धीरो दर्शनश्रमनोदनः ॥ ९७ ॥
 निरुद्धं भ्रातरं श्रुत्वा पुत्रौ चरणकारिणौ । शोचन् प्रियजनं पश्यन्नाशां चक्रे दशाननः ॥ ९८ ॥

इति निजचरितस्यानेकरूपस्य हेतोर्व्यतिगतभवजस्यावउयलभ्योदयस्य ।

इह जनुपि विचित्रं कर्मणो भावयन्ते फलमधिरतयोगाज्जंतवो भूतिभावाः ॥ ९९ ॥
 व्रजति विधिनियोगात्कश्चिदेवह नाशं हतरिपुरपरथ स्वं पदं याति धीरः ।

विफलितपुंशुशक्तिर्वधनं सेवतेऽन्यो रविरुचितपदार्थोद्भासने हि प्रवीणः ॥ १०० ॥

इत्यार्षे श्री रविपेणाचार्यश्रोक्ते पद्मपुराणे शक्तिसत्तापाभिधानं नाम द्वापष्टितमं पर्व ॥ ६२ ॥

त्रिपष्टितमं पर्व ।

ततः समाकुलस्यान्तः पद्मः शोकेन ताडितः । परिप्राप्तस्तुमुद्देशं यत्र तिष्ठति लक्ष्मणः ॥ १ ॥
 निर्विच्येष्टं तमालोक्य क्षितिमंडलमंडनम् । शकस्याऽऽलिगितवधस्कं पद्मो मूर्च्छासुपागतः ॥२॥
 संप्राप्य च चिरात्संज्ञां महाशोकसमन्वितः । दुःखाग्निदीपितोऽत्यन्तं विप्रलापमसेवत ॥ ३ ॥
 हा वत्स विधियोगेन महादुर्लभ्ययमर्णवम् । उत्तीर्य संगतोऽस्येतामवस्थामतिदारुणाम् ॥ ४ ॥
 अपि मद्भक्तिसचेष्टो मदर्थं सततोद्यत । शिघ्रं प्रयच्छ मे वाचं किं मौनैनावतिष्ठसे ॥ ५ ॥
 जानास्येव वियोगं ते मुहूर्त्तमपि नो सहे । कुर्वालिंगनमुच्चिष्ट क्व गतोऽसौ तवादरः ॥ ६ ॥
 अद्य केयूरदशै मे भुजावेतां महायतां । भावमात्रकरौ जातौ निष्क्रियौ निष्प्रयोजनौ ॥ ७ ॥
 निधेपो गुरुभिस्त्वं मे प्रयत्नेन समर्पितः । गत्वा किमुत्तरं तेभ्यो दास्यामि त्रपयोञ्छितः ॥८॥
 क्व सौमित्रिः क्व सौमित्रिरिति गाढं समुत्सुकः । लोकोऽपि सहि समस्तो मे प्रेक्ष्यति प्रेमनिर्भरः ॥
 रत्नं पुरुषवीर्याणां हारयित्वा त्वकामहम् । मन्ये जीवितमात्मीयं हतं निहतपौरुषः ॥ १० ॥
 दुष्कृतस्योदयस्थस्य रचितस्य भवान्तरे । फलमेतन्मया प्राप्तं सीतया मे किमन्यथा ॥ ११ ॥

यस्याः कृते धितौ रक्तं शुक्तया निर्दयनुन्नया । भवंतं भूतले सुप्तं पश्यामि दृढमानसः ॥ १२ ॥
 कामार्थीः सुलभाः सर्वे पुरुषस्यागमास्तथा । द्विविधाश्चैव संबंधा विष्टेऽस्मिन् यथा तथा १३
 पर्यया पृथिवीं सर्वां स्यानं पश्यामि तन्ननु । यस्मिन्नत्राप्यते भ्राता जननी जनकोऽपि वा १४
 हे मुग्धीय मुहुरं ते दर्शितं चेचराधिप । त्रजाऽधुना निजं देशं मामंडल भवानपि ॥ १५ ॥
 जीवितार्थां परित्यज्य दयितां जानक्रीमिव । ज्वलनं श्वः प्रवेष्टास्मि सप्तं आत्रा विसंशयम् १६
 विभीषण न मे शोकस्तथा सीताऽनुजोद्भवः । यथा निरुपकारित्वं मम संवाधते त्वयि ॥ १७ ॥
 उचमा उपकृषन्ति पूर्वं पश्यानु मध्यमाः । पथादपि न ये तेपामधमरं हतात्मनाम् ॥ १८ ॥
 कृतपूर्वोपकारस्य साधोर्विन्ध्युविरोधिनः । यत्ते नोपकृतं किञ्चित्तेन दक्षतरामहम् ॥ १९ ॥
 भो मामंडलसुग्रीवीं चितां रचयतां द्रुतम् । परलोकं गमिष्यामि कुरुतं युक्तमात्मनः ॥ २० ॥
 ततो लक्ष्मीधरे स्प्रप्तुमिच्छन्तं रघुनंदनम् । अवारयन्महाबुद्धिर्जायुनदमहत्तरः ॥ २१ ॥
 मा स्त्राधीर्लक्ष्मणं देव दिव्यास्त्रपरिमूच्छितम् । प्रमादो जायते ह्यं प्रायो हि स्थितिरीदृशी २२
 प्रपद्यस्व च धीरत्वं कातरत्वं परित्यज । भवन्तीह प्रतीकाराः प्रायो विपदभीयुषाम् ॥ २३ ॥
 प्रतीकारो विलापोऽथ नानुदात्तजनोचितः । परमार्थानुसारेण क्रियतां धीरमानसम् ॥ २४ ॥

उपायः सर्वथा कश्चिदिह देव भविष्यति । जीविष्यति तव आता ननु नारायणो ह्ययम् ॥२५॥
 ततो विपादिनः सर्वे परं विद्याधराधिपाः । उपायचितनासक्ताश्चकुरित्यंतरात्मनि ॥ २६ ॥
 दिव्या शक्तिरियं शक्या न निराकर्तुर्मौषधैः । उद्भूते ज्योतियामीशे दुःखं जीवति लक्ष्मणः ॥२७॥
 अधोत्सार्य कबंधादीन्निमिषार्द्धेन सा मही । किंकरिविहितोत्तुंगद्व्यप्राकारमडपा ॥ २८ ॥
 सप्तकश्माद्रिसंपन्ना कृतदिक्रकयनिर्गमा । बहिः कवचित्तैर्यौधैर्गुप्ता कार्मुकधारिभिः ॥ २९ ॥
 प्रथमे गोपुरे नीलधापपाणिः प्रतिष्ठितः । द्वितीये तु नलस्तस्थौ गदाहस्तो घनोपमः ॥ ३० ॥
 विर्भाषणस्तृतीये तु शूलपाणिर्महामनाः । स्रष्ट्माल्यचित्ररत्नांशुरीशानवदशोभत ॥ ३१ ॥
 संन्नद्धवद्दूणीरस्तुरीये कुमुदः स्थितः । सुपेणः पंचमे ज्ञेयः कुंतहस्तः प्रतापवान् ॥ ३२ ॥
 सुपीवरश्चुजो वीरः सुश्रीवः स्वयमेव च । राज भिडिमालेन पृष्ठे वज्रधरोपमः ॥ ३३ ॥
 प्रदेशे सप्तमे राजमहारिपुबलांतकः । मंडलाग्रं समाकृष्य स्वयं भामंडलः स्थितः ॥ ३४ ॥
 पूर्वद्वारेण संचोर शरभः शरभध्वजः । राज पथिमे द्वारे कुमारो जांबवो यथा ॥ ३५ ॥
 प्रदेशमौत्तरद्वारं व्याप्यामात्यौषसंकुलम् । स्थितश्चन्द्रभरीचित्र चालिपुत्रो महाबलः ॥ ३६ ॥
 एवं विरचिता धोणी खेचरेशैः प्रयत्निभिः । राज घोरियात्यर्थ निर्मलैरुद्धमंडलैः ॥ ३७ ॥

यावन्तः केचिदन्ये तु समरादनिवर्त्तिनः । ते स्थिता दक्षिणामाशां व्याप्य वानरकेतवः ॥३८॥

एवं प्रयत्नाः कृतयोग्यरक्षाः संदेहिनो लक्ष्मणजीवयोगे ।

सविस्मयाः सौरुशुचः समानाः स्थिताः समस्ता गगनायनेशाः ॥ ३९ ॥

न तन्नरा नो ययवो न नागा न चापि देवा विनिवारयन्ति ।

यदात्मना संजनितस्य लभ्य—फलं नृणां कर्मरवेः प्रकाशम् ॥ ४० ॥

इत्यार्षे श्रीरीषेपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे शक्तिभेदरामविलापाभिधानं नाम त्रिषष्टितमं पर्व ॥ ६३ ॥

अथ चतुःषष्टितमं पर्व ।

नियतं मरणं ज्ञात्वा लक्ष्मणस्य दशाननः । पुत्रभ्रातृवधं बुद्धौ चकाराल्यन्तदुःखितः ॥ १ ॥

हा भ्रातः परमोदार ममात्यन्तहितोद्यतः । कथमेतामवाप्तोसि बंधावस्थामसंगताम् ॥ २ ॥

हा पुत्रो सुमहावीर्यो भुजाविव हृढो मम । विधेनियोगतः माप्तौ भवतौ बंधनं नवम् ॥ ३ ॥

किं करिष्यति वः शत्रुरित्याकुलितमानसः । न वेभि दुःखितात्माहं विरसं वा करिष्यति ॥ ४ ॥

भवद्भिरुत्तमैः प्रीतिर्वन्धदुःखं समागतैः । वाध्येऽहं नितरां कष्टं यदिदं मम वर्त्तते ॥ ५ ॥
 एवं गजेन्द्रवद्वन्निलयूथमहागजः । अप्रकाशं परं शोकमसेवत स संततम् ॥ ६ ॥
 शक्या हतं गतं भूमिं श्रुत्वा लक्ष्मीधरं परम् । संग्राप्ता जानकी शोकमकरोत्परिदेवनम् ॥ ७ ॥
 हा भद्र लक्ष्मण प्राप्तस्त्वमवस्थामिमां हताम् । कृते मे मंदभाग्याया विनीत गुणभूषण ॥ ८ ॥
 ईदृशमपि वांछामि भवन्तमहमीधितुम् । विमुक्ता हतदैवेन न लेभे पापकारिणी ॥ ९ ॥
 भवन्तं तादृशं धीरं धनता पापेन शत्रुणा । क्व मे कृतो न संदेहः प्रवीरे मरणं प्रति ॥ १० ॥
 विद्युक्तो वंधुभिः भ्रातुरिष्टे संसक्तमानसः । अवस्थामागतोऽस्येतां कृच्छ्रादुत्तीर्य सागरम् ॥ ११ ॥
 अपि नाम पुनः क्रीडाकोविदं विनयान्वितम् । पश्येयं चारुत्राक्यं त्वां परमाद्भुतकारिणम् ॥ १२ ॥
 कुर्वन्तु सर्वथा देवास्तव जीवितपालनम् । विशल्यतां द्रुतं गच्छ सर्वलोकमनोहरः ॥ १३ ॥
 एवं विलापिनी कृच्छ्राच्छोकिनी जनकात्मजा । भावप्रीतिभिरानीता खेचरीभिः प्रसांत्वनम् १४
 ज्ञायते देवि नाद्यापि निश्चयो देवरस्य ते । अतो न वर्त्तते कर्तुमेतस्मिन्परिदेवनम् ॥ १५ ॥
 भव धीरा प्रवीराणां भवत्येवेदृशी गतिः । भवति च प्रतीकाराश्रिं हि जगतीहितम् ॥ १६ ॥
 इति विद्याधरीवाक्यार्त्तिकचित्साऽभृदनाकुला । शृण्विदानीं यदेतस्मिञ्जातं लक्ष्मणपर्वणि ॥ १७ ॥

प्राप्सो दूःस्यग्रहद्वारं पुरुषधाराकदर्शनः । प्रभामंडलवीरेण प्रविशन्निति नोदिता ॥ १८ ॥
 कस्तवं कस्य कृतो वाऽभि किमर्थं वा पियक्षसि । निष्ठ तिष्ठ समन्वक्ष्व नात्राचिदितसंगमः ॥ १९ ॥
 गोऽयोचदद्य मे मागः माप्रः प्राप्तस्य वर्त्तते । पद्मं समाश्रयामीति प्रस्तावो ननु लभ्यते ॥ २० ॥
 अधुना दर्शये शीघ्रं जीवंतं यदि लक्ष्मणम् । द्रष्टुं भवति वांछा वस्तत्रोपायं वदाम्यहम् ॥ २१ ॥
 इत्पुक्तं परितुष्टेन भामंडलगृहीभृता । दत्त्वा प्रतिविधिं द्वारे नीतोऽसौ पद्मगोचरम् ॥ २२ ॥
 संप्रगृज्य प्रणामं च म जगाद महादरः । मा स्वित्स्यास्त्वं महाराज कुमारो जीवति ध्रुवम् ॥ २३ ॥
 गुप्रभा नाम मे माता जनकः शशिमंडलः । देवगीते पुरेऽहं च चंद्रप्रतिमसंज्ञकः ॥ २४ ॥
 जातुगिद्विचरन् व्योम्नि वेषाध्यक्षस्यद्युनुना । सहस्रविजयाख्येन वैरिणाऽहं निरीक्षितः ॥ २५ ॥
 ततो गन्धुनको येरं स्मृत्वा क्रोधं समीपुषा । तस्य जातं मया माद्वं रणे सुभटदारुणम् ॥ २६ ॥
 ततोऽहं चंडरवया शक्त्या तेन समाहृतः । खान्महेन्द्रोदयोधाने नक्तं निपतितो घने ॥ २७ ॥
 पतनं मां समालोक्य तारकाधियसन्निभम् । साकेताधिपतिस्तार्की भरतः समढौकृत ॥ २८ ॥
 शक्तिशल्यितवक्षथ सिक्तशंदनवारिणा । तेनाहं करुणार्त्तेन साधुना जीवदायिना ॥ २९ ॥
 शक्तिः पलायिता काऽपि जातं रूपं च पूर्वकम् । अधिकं च मुखं जातं तेन मे गंधवारिणा ३० ॥

तेन मं पुरुषेन्द्रेण भरतेन महात्मना । जन्मान्तरमिदं दत्तं फलं यस्य त्वदीक्षणे ॥ ३१ ॥
 अत्रान्तरे स संभ्रान्तः सुरूपो रघुनन्दनः । प्रयच्छ भद्र जानासि तद्गंधोदकसंभवम् ॥ ३२ ॥
 सोऽवोचैव जानामि श्रूयतां वेदयामि ते । पृष्टो हि स मया राजा तेन चेति निवेदितम् ॥ ३३ ॥
 यथा किल समस्तोऽयं देशः पुरसमन्वितः । अभिभूतो महारोगैरासीदप्रतिकारकैः ॥ ३४ ॥
 उरोघातमहादाहज्वरलालापारिस्त्रवाः । सर्वशूलारुचिच्छदिंश्रययुस्फोटकादयः ॥ ३५ ॥
 कुद्धा इव परं तीव्राः सर्वे रोगास्तदाऽभवन् । यैत्र विषये प्राणी नैकोऽप्यस्ति न पातितः ३६
 केवलो द्रोणमेघाहः सामात्यपशुयांधवः । नृपो देव इवारोगः श्रुतो निजपुरे मया ॥ ३७ ॥
 आहाय स मयाऽवाचि माम त्वं नीरुजो यथा । कालक्षेपविनिर्मुक्तं तथा मां कर्तुमर्हसि ॥ ३८ ॥
 ततः सौरभसंरुद्धद्रदिग्बलयं जलम् । तेन सिक्तोऽहमानाद्य प्राप्तथोह्लाघतां पराम् ॥ ३९ ॥
 न केवलमहं तेन वारिणांस्तःपुरं मम । पुरं देशश्च संजातं सर्वरोगविवज्जितम् ॥ ४० ॥
 कर्ता रोगसहस्राणां वायुरत्यन्तदुःसहः । प्रणष्टो वारिणा तेन मर्मसंभेदकोविदः ॥ ४१ ॥
 मयैवं सततं पृष्टो मामेतदुदकं कुतः । येनाऽऽश्चर्यमिदं शीघ्रं कृतं रोगविनाशनम् ॥ ४२ ॥
 सोऽवोचच्छ्रूयतां राजन्नस्ति मे गुणशालिनी । विशल्या नाम दुहिता सर्वविज्ञानकोविदा ॥ ४३ ॥

यस्यां गर्भप्रपन्नायामनेकव्याधिपीडिता । देवी ममोपकाराऽभूत्सर्वरोगत्रिवर्जिता ॥ ४४ ॥
 त्रिनेत्रशान्नासक्ता नित्यं पूजासद्युधता । शेषेव सर्वबंधूनां पूजनीया मनोहरा ॥ ४५ ॥
 स्नानोदकमिदं तस्या महासौरम्यसंगतम् । कुर्वते सर्वरोगाणां यत्क्षणेन विनाशनम् ॥ ४६ ॥
 तवस्तद्वहमाकर्ण्य द्रोणेमेघस्य भागितम् । परं विस्मयमापन्नाः संपदा तामयूज्यम् ॥ ४७ ॥
 नगरीनद्य निष्क्रम्य नास्मा सत्चदितं मुनिम् । गणेश्वरं समप्राक्षं प्रणम्य विनयान्वितः ॥ ४८ ॥
 ततः खेचरपृष्टोऽस्तौ समाख्याप्तीन्महायतिः । वैशद्यं चरितं दिव्यं चतुर्ज्ञानी सुवत्सलः ॥ ४९ ॥
 विदेहे पीडितोऽकारुण्ये विजेय स्वर्गसन्निभे । चक्री त्रिभुवनानंदः पुरं चक्रयरोऽभवत् ॥ ५० ॥
 नास्माज्जंगशरा तस्य तनया गुणमंडला । अपूर्वा कर्मणां मृष्टिलोवण्यप्लवकारिणी ॥ ५१ ॥
 तां प्रतिष्ठपुराधीशः सामंतोऽस्य पुनर्वसुः । दुर्धाराहरदारोप्य विमानं स्मरचोदितः ॥ ५२ ॥
 क्रुद्धाचक्रथरादाशं संप्राप्यामुष्य किंकरैः । चिरं कृतवतो युद्धं विमानं चूर्णितं भृशम् ॥ ५३ ॥
 चूर्ण्यमानविमानेन युक्ता तेनाकुलात्मना । पपात नभसः कान्तिरिव चन्द्रस्य शारदा ॥ ५४ ॥
 विधया पर्णलब्ध्याऽस्तौ पुनर्वसुनियुक्तया । अटवीमागता स्वैरं नाम्ना श्वापदरौरवाम् ॥ ५५ ॥
 महाप्रतिभयाकारां महाविद्याभृवामपि । दुःप्रवेशां कृतध्वान्तां महाविटपसंकटैः ॥ ५६ ॥

नानावलीसमाश्लिष्टविविधोत्तुंगपादपाम् । पृष्ठवोद्भासितैर्मुक्तां भीतैरिव रवेः करैः ॥ ५७ ॥
 तरश्शरभर्द्धापिव्याघ्रसिंहादिसेविताम् । उचात्रचखरक्षोर्णां महाविवरसंगताम् ॥ ५८ ॥
 अरण्यानीं गता सेयं महाभयसमागता । कान्ता शिखेव दीपस्य सीदति स्म वराकिका ॥ ५९ ॥
 नदीतीरं समागम्य कृत्या दिग्बलोकनम् । महाखेदसमायुक्ता स्मृतबंधुः स्म रोदिति ॥ ६० ॥
 तेनाहं लोकपालेन देवेन्द्रप्रतिभासिता । सुचक्रवर्त्तिना जाता महादुर्ललितात्मिका ॥ ६१ ॥
 विधिना वारयेनेमापवस्थामनुसारिता । किं करोमि परिप्राप्ता वनं दुःखनिरीक्षणम् ॥ ६२ ॥
 हा तात सकलं लोकं त्वं मालयसि विक्रमी । कथं मामपरित्राणां विपिने नानुकंपसे ॥ ६३ ॥
 हा मातस्तादृशं दुःखं कुशिधारणपूर्वकम् । विपह्य सांप्रतं कस्मात्कुरुषे नानुकंपनम् ॥ ६४ ॥
 हा मातः करणच्छायापरिवर्गगुणोत्तमाप्त । अमुक्तां क्षणमप्येकं कथं त्यजसि सांप्रतम् ॥ ६५ ॥
 जातमात्रा मृता नाऽहं कस्माद्दुःखस्य भूमिका । अथवा न विना पुण्यैरभिवाञ्छितमाप्यते ॥ ६६ ॥
 किं करोमि क्व गच्छामि दुःखिनी संश्रयामि क्वम् । कं पश्यामि महाऽरण्ये कथं तिष्ठामि पापिनी ॥
 स्वप्नः किमेव संप्राप्तं जन्मेदं नरके मया । सैव किं स्यादहं कोऽयं प्रकारः सहस्रोद्गतः ॥ ६८ ॥
 एवमादि चिरं कृत्वा विप्रलापं सुविह्वला । पशूनामपि तीव्राणां मनोद्वेषकारणम् ॥ ६९ ॥

क्षुत्तृष्णापरिदग्धांगा शोकसागरवर्चिनी । फलपर्णादिभिर्वृत्तिमकरोद्दीनमानसा ॥ ७० ॥
 अरण्यांबुजखंडानां शोभासर्वस्वमर्दनः । हिमकालस्तथा निन्द्ये द्रुवं कर्मानुभावतः ॥ ७१ ॥
 श्वसन्पशुगणस्वीत्रः शोषितानेकपादपः । सोढस्तथैव रूक्षांगो ग्रीष्मसूर्यातपस्तया ॥ ७२ ॥
 स्फुरचंडाचिरंज्योतिः शीतधारांधकारितः । घनकालोऽपि निस्तीर्णः प्रनृत्तौघो यथा तथा ॥ ७३ ॥
 निःश्चायं स्फुटितं क्षामं शीर्णकेशं मलानृतम् । वर्षोपहतचित्रांभं स्थितं तस्याः शरीरकम् ॥ ७४ ॥
 मूर्यालोकहृत्च्छाया क्षीणैव शशिनः कला । जाता तन्वी तनुस्तस्या लावण्यपरिवर्जिता ॥ ७५ ॥
 कपित्थवनमानम्रं फलैः पाकाभिधूसरैः । श्रित्वा ततमनुध्याय करुणं सा स्म रोदिति ॥ ७६ ॥
 जाता चक्रधरेणाऽहं प्राप्तावस्थामिमां वने । द्रुवं कर्मानुभावेन सुपापेनान्यजन्मना ॥ ७७ ॥
 इत्यथुदुर्दिनीभूतवदना वीक्षितक्षितिः । फलान्यादाय सा शोता पतितानि स्वपाकतः ॥ ७८ ॥
 शयनीयगतैः पुष्पैर्या स्वकेशच्युतरपि । अग्रहीत्खेदमेवासौ स्थंडिलं श्वतकेत्रले ॥ ८० ॥
 पितुः संगीतकं श्रुत्वा या प्रबोधमसेवत । तेयं शिवादिनिर्मुक्तैर्युना भीषणैः स्वनैः ॥ ८१ ॥
 एवं वर्षसहस्राणि त्रीणि दुःखमहासहा । अकरोत्सा तपो बाह्यं प्रासुकाहारपारणा ॥ ८२ ॥
 ततो निर्वेदमापन्ना त्यक्ताहारं चतुर्विधम् । निराशतां गता धीरा श्रिता तल्लेखनामसौ ॥ ८३ ॥

चायं हस्तगताद्भूमिं न गंतव्यं मयेति च । जग्राह नियमं पूर्वं श्रुतं जैनेन्द्रशासने ॥ ८४ ॥
 नियमाधीधतोऽतीते पङ्कजत्रयेऽथ नभश्चरः । लब्धिदास इति ख्यातो वंदित्वा मेरुमात्रजत् ॥ ८५ ॥
 तामपश्यत्ततो नेतुमारभे तां समुद्यतः । पितुः स्थानं निषिद्धश्च तथा सङ्खेखनोक्तिः ॥ ८६ ॥
 लब्धिदासो लघु प्राप्तः सकाशं चक्रवर्त्तिनः । समं तेन समायातस्तमुद्देशमसौ गतः ॥ ८७ ॥
 अथ तामतिरौद्रेण शयुनाऽतिस्थवीयसा । भक्ष्यमाणामसौ दृष्ट्वा समाधानप्रदोऽभवत् ॥ ८८ ॥
 प्राप्तसङ्खेखनां क्षीणां संवृत्तामपरामिव । तादृशीं तां सुतां दृष्ट्वा चक्री निर्वेदमागतः ॥ ८९ ॥
 समं पुत्रसहस्राणां द्वाविंशत्या गतस्पृहः । महावैराग्यसंपन्नः श्रमणत्वमुपागतः ॥ ९० ॥
 कन्या चाऽथ धुधात्तेन प्राप्तनातिस्थवीयसा । भक्षिताऽजगरेणागात्सती सानत्कुमारताम् ॥ ९१ ॥
 जानत्याऽपि तया मृत्युं न समृत्सारितः शयुः । माभूत्स्वल्पापि पीडाऽऽ काचिदितित्यनुकंपया ॥
 उत्सार्थं खेचरान् संलभ्ये समस्तांश्च पुनर्वसुः । तदानंगशराभिष्टामपश्यद्विरहावनौ ॥ ९३ ॥
 द्रुमसेनमुनेः पार्श्वे गृहीतं श्रमणव्रतम् । अत्यंतदुःखितस्तप्त्वा नपः परमदुश्चरम् ॥ ९४ ॥
 कृत्वा निदानमेतस्याः कृतेऽयं प्राप्तपंचताम् (तः) । सुरो जातश्च्युतथायं जातो लक्ष्मणसुंदरः ९५
 मभ्रष्टा सुरलोकाच्च जाताऽनंगशरा चरी । सुतेयं द्रोणमेघस्य विशल्येति प्रकीर्त्तिता ॥ ९६ ॥

सेतस्मिन्नगरे देशे भरते वा महागुणा । पूर्वकर्मानुभावेन संजाताऽत्यन्तमुत्तमा ॥ ९७ ॥
 परमं ज्ञानवादीदं तेन तस्या महागुणम् । सोपसर्गं कृतं पूर्वं तथा येन महातपः ॥ ९८ ॥
 अनेन वारिणाऽभ्युस्मिन्देशेऽयं विपमोऽनिलः । महारोगकरो जातः क्षयं शासितविष्टपः ॥ ९९ ॥
 कुतोऽयमीदृशो वायुरिति पृष्टेन भाषितम् । मुनिना भरतार्थैवं तदा कौतुकयोगिने ॥ १०० ॥
 गजाहात्रगरादेत्य विध्यो नामा महाधनः । अयोध्यां सार्धवाहेशः स्वरोष्ट्रमहिषादिभिः ॥ १०१ ॥
 मासानेकादशामुष्यां सन्नगर्यामसौ स्थितः । तस्यैकमहिषस्तीव्ररोगभारेण पीडितः ॥ १०२ ॥
 पुरमध्ये महादुःखं कृत्वा कालं व्रणान्वितः । अकामनिर्जरायोगाद्देवभूयमशिश्रियत् ॥ १०३ ॥
 जातो वायुकुमारोऽसायश्चकेतुर्महाचलः । बाह्यावत् इति ख्यातो वायुदेवमहेश्वरः ॥ १०४ ॥
 श्रेयस्करपुरः स्वामी रसातलगतो महान् । असुरो भासुरः क्रूरो मनोयातक्रियासहः ॥ १०५ ॥
 अश्लासीत्सावधिज्ञानः प्रातपूर्वपराभवम् । सोऽहं महिषकोऽभूवं प्राप्तोऽयोध्यां तदा व्रणी ॥ १०६ ॥
 द्युत्तृष्णापरिदिग्धांगो महारोगनिपीडितः । रथ्याकर्दमनिर्मग्नस्ताडितो जनसंपदा ॥ १०७ ॥
 कृत्वा मे मस्तके पादं तदाऽयासीज्जनोऽखिलः । पतितस्य विचेष्टस्य निर्दयो विद्मलांचितम् ॥
 अचिरान्निग्रहं घोरं तस्य चेन्न करोम्यहम् । अनर्थकं सुरत्वं मे तदेवं जायते महत् ॥ १०९ ॥ ॥

इति ध्यात्वा पुरेऽशुस्मिन् सदेशे क्रोधपूरितः । प्रावर्त्तयदसौ वायुं नानारोगसमावहम् ॥ ११० ॥
 सोऽयं भीतो विशल्याया वारिणा प्रलयं क्षणात् । भवंति हि बलीयांसो बलिनामपि विष्टेपे १११
 यथा सत्त्वहितेनदं भरताय निवेदितम् । भरतेनापि मे तद्वन्मया ते पद्म वेदितम् ॥ ११२ ॥
 अभिपेकजलं तस्या तदा नेतुमतिस्वरम् । यत्नं कुरुत नास्त्यन्या गतिलेक्ष्मणजीविते ॥ ११३ ॥

इति स्थितानामपि मृत्युमार्गे जनैरशेषैरपि निश्चितानाम् ।

महात्मनां पुण्यफलोदयेन भवंत्युपायो विहितोऽसुदायी ॥ ११४ ॥

अहो महान्तः परमा जनास्ते येषां महापत्तिसमागतानाम् ।

जनो वदत्युद्भवनाभ्युपायं रवेः समस्तत्वनिवेदेन ॥ ११५ ॥

इत्योपे श्रीरविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे विशल्यापूर्वमवाभिधानं नाम चतुःपष्टितमं पर्व ॥ ६४ ॥

अथ पंचपष्टितमं पर्व ।

प्रतीन्दोर्वचनं श्रुत्वा राघवोऽत्यन्तसंसदः । समं विद्याधराधीशोर्विस्मितस्तमपूजयत् ॥ १ ॥
 अंजनाजविदेहाजसुताराजास्ततः कृताः । अयोध्यां गमिनः कृत्वा सन्मंत्रं निश्चितं द्रुतम् ॥ २ ॥

नतश्चित्तमात्रेण ते ययुर्यत्र पार्थिवः । भरतः प्रवरः कीर्त्यो प्रतापी गुणसंगतः ॥ ३ ॥
 गुप्तस्योत्थाप्यमानस्य सहसास्यासुखासिका । मा भूदिति सुखं गीतं वैदेहादिभिराश्रितम् ॥४॥
 ततः संगीतमाकर्ष्य दिव्यं धुतिगनोहरम् । शनैर्भावसमारूढमुचस्थौ कोशलेश्वरः ॥ ५ ॥
 ज्ञापिताः सेवितद्वारास्ततस्तस्मै समागताः । वैदेहा हरणं प्रोचुर्निपातं लक्ष्मणस्य च ॥ ६ ॥
 अथ शोकरसादुग्रात्क्षणमात्रभुवः परम् । राजा क्रोधरसं भेजे परमं भरतधुतिः ॥ ७ ॥
 महाभेरीध्वनिं चाशु रणप्रीतिमकारयत् । सकला येन साकेता संप्राप्ताऽऽकुलतां परम् ॥ ८ ॥
 लोको जगाद किं त्वेतद्वर्तते राजसन्ननि । महान् कलकलः शब्दः श्रूयतेऽत्यन्तभीषणः ॥ ९ ॥
 किन्तु रात्रौ निशीथेऽस्मिन् काले दुष्टमतिः परः । अतिवीर्यसुतः प्राप्तो भवेदापातपंडितः ॥१०॥
 कथिदं कगतां कान्तां त्यक्त्वा सन्नदुमुद्यतः । सन्नाहनिरेपक्षोऽन्यः सायके करमर्षयत् ॥ ११ ॥
 मुग्धबालकमादाय काचिदंके मृगेक्षण । हस्तं स्तनतटे न्यस्य चक्रे दिगंबलोकनम् ॥ १२ ॥
 काचिदीर्ष्याकृतं त्यक्त्वा निद्रारहितलोचना । सुप्तमाश्रयते कान्तं शयनीयैकपार्श्वगम् ॥ १३ ॥
 पार्थिवं प्रथमः कथिद्वनी कान्तामुदाहरन् । कान्ते बुद्धयस्व किं श्रेपे किमपीदमशोभनम् ॥१४॥
 राजालये समुद्योतो लक्ष्यते जात्वलक्षितः । सबद्धा रथिनो मत्ता करिणोऽमी च संहिताः ॥१५॥

नीतिज्ञैः सततं भाव्यमप्रमत्तैः सुपंडितैः । उचिष्ठोत्तिष्ठ गोपाय स्वापतेयं प्रयत्नतः ॥ १६ ॥
 शार्त्तकौभानिमान्कुंभान् कलधौतमयांस्तथा । मणिरत्नकरंडांश्च कुरु भूमिगृहान्तरे ॥ १७ ॥
 पट्टवस्त्रादिसंपूर्णानिमान् गर्भालयान् द्रुतम् । तालयान्यदपि द्रव्यं द्रुःस्थितं सुस्थितं कुरु ॥ १८ ॥
 शत्रुभोपि सुसंभ्रान्तो निद्रारुणितलोचनः । आरुह्य द्विरदं शीघ्रं घंटाटंकारनादिनम् ॥ १९ ॥
 सचिवैः परमैर्युक्तः शस्त्राधिष्ठितपाणिभिः । विभुंचन् बकुलामोदं चलदम्बरपट्टवः ॥ २० ॥
 भरतस्थालयं प्राप्तस्तथाज्ये नरपुंगवाः । शस्त्रहस्ताः सुसंनद्धा नरेन्द्रहिततत्पराः ॥ २१ ॥
 यच्छस्त्राज्ञां नरेशानां युद्धाय स्वयमुद्यतः । विनीताधिपतिः प्रोक्तो नच्चा भामंडलादिभिः २२
 दूरे लंकापुरी देव गन्तुं नार्हति तां विभुः । शुब्धोर्मिजलजो घोरो वर्त्तते सागरोचरे ॥ २३ ॥
 मया किं तर्हि कर्त्तव्यमिति राञ्जि कृतस्वने । उचारितं विशल्यायाश्चरितं तैर्मनोहरम् ॥ २४ ॥
 अघप्रमथनं नाथ पुण्यं जीवितपालनम् । द्रोणमेघसुतास्नानवारिदानं द्रुतं भज ॥ २५ ॥
 प्रसादं कुरु यास्यामो यावन्नोदेति भास्करः । हृतोऽरिमथनः शस्य्या दुःखं तिष्ठति लक्ष्मणः २६
 भरतेन ततोऽर्वाचि किं वा ग्रहणंभसा । स्वयं सा सुभगा तत्र यातु द्रोणघनात्मजा ॥ २७ ॥
 शुनीशेन समादिष्टा तस्यैवासी सुभामिनी । स्त्रीरत्नमुचमं सा हि कस्य वाऽज्यस्य युज्यते २८

ततो द्रोणघनाहस्य सकाशं प्रेषितो निजः । स चाऽपि कुपितो योद्धुं मानस्वंभसमुद्यतः ॥ २९ ॥
 संशुब्धास्तनयास्तस्य सन्नद्धाः सचिवैः सह । परमाकुलतां प्राप्ता महादुर्लभितक्रियाः ॥ ३० ॥
 भरतस्य ततो मात्रा स्मर्यं गत्वा महादरम् । प्रतिबोधमृषानीतः सा तेन तनयामदात् ॥ ३१ ॥
 सा भामंडलचन्द्रेण विमानशिखरं निजम् । आरोपिता महारथ्यं कान्तिवूरितदिङ्मुखा ॥ ३२ ॥
 सहस्रमधिकं चान्यत्कन्यानां सुमनोहरम् । राजगोत्रप्रसूतानां कृतं गाभि समं तथा ॥ ३३ ॥
 ततो निमेषमात्रेण प्राप्ता संग्राममेदिनीम् । अर्घ्यादिभिः कृतभ्यर्चाः सर्वैः खेचरपुंगवैः ॥ ३४ ॥
 अवतीर्णा विमानायात्ततः कन्याभिरावृता । चारुचामरसंघातैः वीज्यमाना शनैः सुखम् ॥ ३५ ॥
 पश्यंती तुरगान् द्वारे मत्तांश्च वरवारणान् । महत्तरैः कृतानुज्ञा पुंडरीकनिभानना ॥ ३६ ॥
 यथा यथा महाभाग्या विशल्या सोपसर्पति । तथा तथाऽभजत्सौम्यं सुमित्रातनयोऽद्भुतम् ३७
 प्रभाकरकरा शक्तिस्ततो लक्ष्मणवधसः । चाकिता दुष्टयोपेव कामुकात्परिनिःसृता ॥ ३८ ॥
 स्फुरत्स्फुल्लिगज्वाला च लंघयन्ती द्रुतं नमः । उत्पत्य वायुपुत्रेण गृहीता वेगशालिना ॥ ३९ ॥
 दिव्यस्त्रीरूपसंपन्नाः ततः संगतपाणिका । सा जगाद हनूमंतं संप्रान्ता बद्धवेपथुः ॥ ४० ॥
 प्रसीद नाथ श्वंचस्व न मे दोषोऽस्ति कथन । कुत्सितास्मद्विधानां हि प्रेष्याणां स्थितिरीदृशी ॥

अगोपविजया नाम प्रज्ञासंरहकं स्वसा । विद्या लोकत्रये ख्याता रावणेन प्रसाधिता ॥ ४२ ॥
 क्रीलासपर्वते पूर्वं बालौ प्रतिमया स्थिते । सन्निधौ जिनविद्यानां गायता भावितात्मना ॥ ४३ ॥
 निजे भुजे मधुत्कृत्य शिरातंत्रीं मनोहराम् । उपवीणायिता दिव्यं जिनेन्द्रचरितं शुभम् ॥ ४४ ॥
 लब्धाऽहं दशवक्त्रेण धरणान्नागराजतः । कंपितासनकं प्रासात्प्रमोदं विभ्रता परम् ॥ ४५ ॥
 अनिच्छन्नप्यसौ तेन रक्षतां परमेश्वरः । मां परिग्राहितः कृच्छ्रात्स हि ग्रहणदुर्विधः ॥ ४६ ॥
 साऽहं न कस्यचिच्छक्या भुवनेऽत्र व्यपोहितुम् । विशल्यासुंदरीमेकां मुक्त्वा दुःसहतेजसाम् ४७
 मन्ये पराजये देवान् बलिनो नितरामपि । अनया तु विकीर्णाहं महत्या दूरगोचरा ॥ ४८ ॥
 अनुष्णं भास्करं कुर्यादशीतं शशलक्ष्मणम् । अनया हि तपोऽस्त्युग्रं चरितं पूर्वजन्मनि ॥ ४९ ॥
 शिरीषकुसुमासारं शरीरमनया पुरा । निर्युक्तं तपसि प्रायो मुनीनामपि दुःसहे ॥ ५० ॥
 एतावतैव संसारः सुसारः प्रतिभाति मे । ईदृशानि प्रसाध्यन्ते यत्तपांसीह जंतुभिः ॥ ५१ ॥
 वर्षाशीतातपैर्घोरैर्महावातमुदुःसहैः । एषा न कंपिता तन्वी मंदरस्येव चूलिका ॥ ५२ ॥
 अहो रूपमहो सत्त्वमहो धर्मदृढं मनः । अशुक्यं ध्यातुमप्यस्याः सुतपोऽन्यांगनाजनैः ॥ ५३ ॥
 सर्वथा जिनचन्द्राणां मतेनोद्बृहते तपः । लोकत्रये जयत्येकं यस्येदं फलमीदृशम् ॥ ५४ ॥

अथवा नैव विश्वेयमाथर्वमिदमीदृशम् । प्राप्यते येन निर्वाणं किमन्यत्तस्य दुष्करम् ॥ ५५ ॥
 पराधीनक्रिया साऽहं तपसा निर्जिताऽनया । त्रजामि स्वं पदं साध्ये क्षम्यतां दुर्विचेष्टितम् ॥ ५६ ॥
 एवं कृतसमालापां तत्त्वज्ञः शक्तिदेवताम् । विश्वज्याधस्थितो वातिः स्वसैन्येऽद्भुतचेष्टितः ॥ ५७ ॥
 सुता तु द्रोणमेषस्य द्वियालं कृतदेहिका । पादपद्मद्वयं पद्मं प्रणम्य विहितांजलिः ॥ ५८ ॥
 विधाधरमहामंत्रिवचोभिः कृतशंसना । वंदिता खेचरैरन्वैराशीभिरभिनंदिता ॥ ५९ ॥
 शक्रस्यैव शची पार्श्वे लक्ष्मणस्य सुलक्ष्मणा । अवस्थिता महाभाभ्या सर्ष्वक्षिचनकारिणी ॥ ६० ॥
 मुग्धा मुग्धमृगीनेत्रा पूर्णचन्द्रनिमानना । महानुरागसंभारश्रितोदारमानसा ॥ ६१ ॥
 परिव्यज्य रहो नाथं सुखसुप्तं महीतले । सुकुमारकरांभोजसंवाहनसुचारुणा ॥ ६२ ॥
 गोशीर्षिचन्दनेनैवमन्वलिपत सर्वतः । तथा पद्ममपि व्रीडां किंचित्कंपितपाणिका ॥ ६३ ॥
 शेषाः कन्या यथायोग्यं शेषाणां खेचरेशिनाम् । चंदनेनास्पृशद्भ्रात्रं विश्वयाहस्तसंगिना ॥ ६४ ॥
 विश्वयाहस्तसंपृष्टं चन्दनं पद्मवाक्यतः । कान्तमिन्द्रजितादीनामुपनीतं यथाक्रमम् ॥ ६५ ॥
 शीतलं तं समाधाय कृत्वांगेषु च सादरम् । निर्वृतिं परमां प्राप्ताः शुद्धात्मानो गतज्वराः ॥ ६६ ॥

अन्ये च योधाः क्षतविश्वतांगा द्विपास्तुरंगाः पदकारिणश्च ।

अभ्युक्षितास्वत्सलिलेन जाता प्रणष्टशय्या नवभास्करांगाः ॥ ६७ ॥

जन्मान्तरं प्राप्त इवाथ कान्तः स्वभावनिद्रामिव सेवमानः ।

उत्थाप्यते स्म प्रवरैर्नितान्तं संगीतैर्कवेषुनिनादगीतैः ॥ ६८ ॥

ततः शनैरुच्छ्वसितोरुवक्षो नेत्रे समुन्मील्य तिमिच्छताम्ने ।

विधिसवाद्गुः शनकैर्निकुञ्च्य लक्ष्मीधरोऽमुञ्चत मोहशय्याम् ॥ ६९ ॥

त्वत्कोपपादांगशिलामिवासी रणक्षितिं देव इवोधकायः ।

उत्थाय रष्टः ककुभो निरीक्ष्य कासीं गतो रावण इत्युवाच ॥ ७० ॥

ततः प्रफुल्लायुजलोचनेन महाभिनन्दं भजताऽग्रजेन ।

उदाररोमांचसुकर्कशेन प्रोक्तः परिस्वज्य लसद्भुजेन ॥ ७१ ॥

कृतार्थवत्तात दशननोऽसौ हत्वा भवन्तं विजहार शक्त्या ।

त्वमप्यमुष्याश्चरितेन जीवं भूयो भुजः संस्तुतकन्यकायाः ॥ ७२ ॥

निःशेषतथास्य निवेदितं तच्छक्त्या हतिप्रेरणवस्तुवृत्तम् ।

अपूर्वमाश्चर्यमुदारमावं सुचिस्मितैर्जांचवसुधराद्यैः ॥ ७३ ॥

तावत्त्रिवर्णाञ्जविलासिनेत्रां शरत्समृद्धेन्दुसमानवक्त्राम् ।

शातोदरीं दिग्गजकुंभशोभिस्वनद्वयां नूतनयौवनस्थाप् ॥ ७४ ॥

शरीरयद्भामिव मन्मथस्य क्रीडां विशालालससन्नितंभाम् ।

संगृह्य शोभामिव सार्वलोकां विनिर्मितां कर्मभिरैकत्वानैः ॥ ७५ ॥

वां वीक्ष्य लक्ष्मीनिलयोऽतिकस्यामचिन्तयद्विस्मयरुद्धचित्तः ।

लक्ष्मीरियं किन्तु सुरेश्वरस्य कान्तिर्नु चन्द्रस्य नु मानुदीप्तिः ॥ ७६ ॥

ध्यायन्तमेवं परिगम्य योषा—स्त्वमेवमूचुः कुशलप्रधानाः ।

स्वामिन्विवाहोत्सवमेतया ते द्रष्टुं जनो वाञ्छति संगतोऽयम् ॥ ७७ ॥

कृतस्मितोऽसावगदत्समीपे ससंशये युक्तमिदं कथं नु ।

ऊचुः पुनस्ते ननुवृत् एव स्पर्शो न याते प्रकटस्तु नासीत् ॥ ७८ ॥

भवत्प्रभावक्षतसर्वविघ्नं पाणिग्रहं नाथ भज त्वमस्याः ।

इत्यर्थनाहौरयतश्च वाक्या—दियेप लक्ष्मीनिलयो विवाहम् ॥ ७९ ॥

धुणधिरचितसर्वेऽश्राध्यकर्त्तव्ययोगः पवनपथविहारिस्फीतभूतिप्रपंचः ।

अमचदमरसंपत्कल्पितानंदतुलयः प्रधनभुवि विशल्यालक्ष्मणोद्गाहकल्पः ॥८०॥

इति विहितमुच्यतेः पूर्वजन्मन्युदाराः परमपि परिलित्य प्राप्तमायुर्विनाशम् ।

दुतमुपगतचारुद्रव्यसंबंधभाजो विधुरविगुणतुल्यां स्वामवस्थां भजन्ते ॥८१॥

इत्यार्षे श्रीरघिणेणाचार्यमोक्षे श्रीपद्मचरिते विशल्यासमागमाभिधानं नाम पंचपष्टितमं पर्व ॥ ६५ ॥

